

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

#8

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԳՐԻԳՐԻ ԱՊՈՍՏՈՍԱՆՔ

Կարգաթիւ 23

ՏԵԱՌՆ ՄԻԽԱՅԷԼԻ

ՊԱՏՐԻԱՐԳԻ ԱՍՈՐԻՈՑ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՄԻՆՈՎՍԿԻ

Կարգաթիվ 23

Michael, Jacobite Patriarch of Antioch

Zhamanakagrutiwn Tearn...

ՏԵԱՌՆ ՄԻԽԱՅԷԼԻ

ՊԱՏՐԻԱՐԿԻ ԱՍՈՐԻՈՅ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ժ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Ս. ԷԶՄԻԱՍՆԻ

Տ. Տ. ԳԷՈՐԳԱՅ

ՎԵՀԱՓՈԹ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՀՐԱՄԱՆԱԻ

ՊԱՏՐԻԱՐԿԻ ՍՐԲՈՅ ԵՐՈՒՍԱԼԷՄԻ

Տ. ԵՍԱՅԵԱՅ

ՍՐԱԱԶԱՆ ԱՐԿԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՒ Ի ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ Կ. ՊՕԼՈՅ

Տ. ՄԿՐՏՁԻ

ՍՐԱԱԶԱՆ ԱՐԿԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ՅԵՐՈՒՍԱԼԷՄ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

1870

ՀԱՅԿԱԳՐԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՍՏԱՆԲՈՒԼ
ՄԻԽԱՅԷԼԻ

Grad
EREN
295
BUHR

Good
EREN
295
01.11.99

ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԳՐԻԳՐ ԲԱՇԱՃԱՆՆԻ
Կարգաթիւ 23

ՅԱՆՕՐԱՌԻԻԿ

ՉՄԻԱՑՆԼԻ պատրիարքի Ասորւոց ըզ-
պատմութեան գիրսն, զհամբաւեալն յազ-
գիս, 'ի լոյս ընծայեցաք 'ի խնդրոյ ուսումնա-
սէր ազգայնոց, բնագիր կալեալ մեզ զօրի-
նակն բոլորագիր ընդօրինակեալ 'ի Թուին
Հայոց ԶԻԹ (1480), 'ի խնդրոյ Ափր-Տօվլաթ
բժշկի և 'ի վայելումն որդւոց նորին Ափր-Լ'ուի-
լին, 'ի Կոստանդինուպօլիս քաղաքի, ձեռամբ
Ներսէս քահանայի Ամասիացւոյ: Լին առ-
մեզ և այլ ինն օրինակք զանազանք, ընդ ո-
րոց համեմատեալ՝ զտարբերութիւնսն ե-
դաք 'ի ներքոյ իւրաքանչիւր էջից: Իսկ զոր
կոչեցաքա շին օրինակ, տարբերի յոյժ 'ի միւս
ըննից օրինակաց եթէ Թարգմանութեամբն
և եթէ կարգաւ և ընթացիւք պատմութեա-
նն, զոր Թողաք այլով բարեպատեհ առ-
թիւ 'ի լոյս ընծայել:

Օհեա պատմութեանս յարեցաք անմի-
ջապէս և զճոռն քահանայութեան նորին
Տեառն Աթոռայի թապաղաւ և զկոստովա-

նութիւնն հաւատոյ, և զքանն որ վասն
աստիճանաց եկեղեցւոյ: որում հետեւի
Բաւաղանագիրք ակթռակալացն Անտիոքոյ,
Հռոմայ, Աղէքսանդրիոյ, Եփեսոսի՝ որոյ ա-
թոռն փոխեցաւ յետոյ ՚ի Կոստանդինուպո-
լիս, և Երուսաղէմի, սկիզբն առեալ յառա-
ջին հիմնադրաց նոցին յԱռաքելոյ: Ապա ա-
ռանձինն դնէ և զկարգ կաթողիկոսացն Հա-
յոց, զՎրիստոս եդեալ հիմն եկեղեցւոյն և
զսուրբ Առաքելալն թաղէոս և Քարդողիմէ-
ոս, և իջանէ մինչեւ ՚ի Ս. Ներսէս Շնոր-
հալի ժամանակակիցն իւր: Իսկ Վարդան
վարդապետ, որպէս ասէ ՚ի վերնագրին, որ
և համարի թարգմանիչ գրոցս, շարունակէ
զանուանս յաջորդաց Շնորհալոյն մինչեւ
՚ի տէր Կոստանդին Քարճրբերդցի, և աւար-
տէ զքան իւր խօսելով զթարգմանութենէ
գրոցս լեալ ՚ի թուին Հայոց ՈՂԷ, գործակ-
ցութեամբ Իշօխ քահանայի ասորւոյ. խօսի
և զՀեթմոյ Բ. արքայէ Հայոց, և ապա հա-
մառօտ բանիւ ճառէ զյարձակմանէ թու-
թարաց ՚ի Հայս:

Ն. Ս. ԿՆՆԻՔ

ԳՐԱԳՐԱՐ ԱՎԱՆԵՐՆԵՐ

Կարգաճիւ

• U 018 4 11 11 •

ՏԵԱՌՆ ՄԻՒԱՅԵԼԻ

ՊԱՏՐԻԱՐԳԻ ԱՍՈՐԻՈՑ

ՀԱՄԱՌՕՏ ԺԱՄԱՆԱԿԱՅ ԶՐՈՑՑՔ

ՔԱՂՈՒԱԾՈՒ ԱՐԱՐԵԱԼ ՅՈԼՈՎԻՑ
ՊԱՏՄԱԳՐԱՑԻ

Ի ՎԱՐԺ Ս Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Յ Ս Ղ Ա Մ Ա Ն Ա Կ
Տ Ե Ղ Ե Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն (1)

յԱղաժալ հետէ մինչեւ յետին աւուրս
թեւացեալ :

ԳԼՈՒԽ Ա.

Յազագո յԱգանոյ հետէ . մինչեւ յԱմազուհի :

Եւ արդ ընկարուք (2) ուսումնասէրք
և լստուածասէրք կարօտեալք գիւտից և
ժամանակաց . և հաւաքեալ վէպս բազումս
ժրաջան աշխատութեամբ , խնայեցի յիս և
ի լեւիտդ ձեր յաճախութենէ զըուցաց .
առնելով (3) միայն զառաւել պիտանացուն
յեկեղեցական մատենից և յարտաքնոց՝ ըն
դոստուցանել զմիտս բանաւորաց ի մահա
բեր ծուլութեանց (4) , թողլով զոչ կարեւոր

(1) Երկու օրինակք . աւ . առտուածասէրք :
զեկութեամբ :

(3) Հնազոյն օրի . համա .

(2) Այլ օրինակք պակի լստեցի քաղելով :

եւ եղբարք ուսումնասէրք և (4) Հնա . օրի . ընդոստու .

սըն ի նոցանէ : Վանդի նորա ի ծագման
առաւօտուն , և ի հասարակեալ տուն
ջեանն գոլով , և տեսանելով զբանասիրու
թիւն արանց ժամանակին՝ փարթամագոյնս
գրեցին :

Իսկ մեր վաստաբախտութեամբ , գիտեալ
յերեկոյացեալ ժամանակիս և հայելով բը
դեալ հեղգութեամբ յօժարութիւնս մեր
և բազմաց՝ կարծաբանութեամբ և թեթե
ւակի անցցուք ընդ իւրաքանչիւրսն . փնե
լով հողմով հոգւոյն յանգիտութեանն խա
ւար . (1) զի եկեացեն ճառագայթք սրեւուն
արդարութեան ի սիրտս մեր . զի և մեր ա
ռեալ տաղուք զայս ճրագ Սիօնի մօր մերոյ
որբոյ՝ լինել վարժարան մանկանց նորա , ա
կըն ունելով ողորմութեանն վերին . զոր
տացէ մեզ աղօթիւք ձերովք պտուղ ի աւ
տար վառատակոյս մերոյ :

Այլ արժան է մեզ ծանօթս առնել ձեզ
յանուանէ զպատմագիրսն յորոց հանդեր
ձեալ եմք զնիւթ շինուածոյս մերոյ հաւա
քել :

Արդ ի յարմատոյ անտի մարդկութեա
նքս մինչեւ ի գալուստն Վրիտասի գրեցին

ցանկ զմահաբեր ծուլութիւ .
նքս բազմաց :

(1) Հին օրի . ի բաց հանել
զանգիտութեանն խաւար :

Ափրիկանոս և Յեսով և Հեքսիպոս և Յովսեփոս հրեայք :

Ենանոս կրօնաւորն Ալէքսանդրացի գըրեաց յԱղամայ մինչեւ ՚ի Կոստանդիանոս Թագաւոր :

Եւսեբի Պամփիւլեաց ՚ի սոցանէ և յայլոց սլաւամագրաց ժողովեալ արար գիրք մի, և անուանեաց եկեղեցականս :

Օռսիմոս և Սկրաս և Թէոդորոս (1) հերետիկոս ՚ի Կոստանդիանոսէ մինչեւ ՚ի Թէոդոս փոքրն գրեցին :

Յովհաննէս աղէքսանդրացի (2) և Ղեպեղու և Թէոդորէ գրակարդաց Կոստանդինուպօլսեցին . և Օքարիա եպիսկոպոս Սելեւտիւայ գրեցին ՚ի Թէոդոսէ մինչեւ Յուստիանոս ծերն :

Յովհաննէս Աիացին գրեաց յԱնատոաս Թագաւորէ մինչ ՚ի Սօրիկ (3) Թագաւոր :

Կաւրիա իմաստունն գրեաց Յուստիանոսէ մինչեւ ՚ի Հերակլ Թագաւոր :

Եւ զմասնեւն Տաճկաց Սորիա ՚ի ժամանակս Հերակլեայ . Սուրբն Յակովբ աւուհայեցին էանց համառօտ ընդ ասացեալսդ :

(1) Ոմանք ընդ հետգումին զն . հազոցնն սու Յովհաննէս Թէոդորիտոս : Անտիոքայ և Ղեպեղու :

(2) Ոմանք Անտիոքացի . Ա. (3) Ոմանք Մարիկ :

Վիճեցիտ սարկաւազն ⁽¹⁾ գրեաց ՚ի Սօրկայ մինչեւ ՚ի Թէոփիլոս Թագաւոր (Յունաց . և ցլ' հարոն ամիրայն տաճկաց :

Իգնատիոս եպիսկոպոսն Սեբեասնւոյ . և Սիւեայ էրէց ՚ի նմին քաղաքէ . և (Յովհաննէս ՚ի Վեսնոյ , և Վիսնե սիոս Նէքսանգրացին ⁽²⁾ գրեցին յԱդամայ մինչեւ յիւրեանց ժամանակն կարճառօտ պատմութիւնս : ⁽³⁾

Եւ մեր օգնականութեամբն Նստուծոյ զնոյն ջան առաջի եղեալ , հիւսեացուք ՚ի սոցանէ , և յոմանց արտաքնոց զոստայնս մեր ցանկալի ծաղկերանգ յօրինուածով ՚ի փառքս Նստուծոյ :

Եւ այց պարտ է հանձարեղ մտաց ոչ տըկարոնալ յազագս աւելի և պակաս բերելոյն զթիւս ժամանակաց . քանզի յոյով զանազանութիւնս գտանեմք յեւթանասնիցն և յայլոց Թարգմանչացն գրութիւնս . և մանաւանդ զոր Նքգար արքայն է Թարգմանեալ ⁽⁴⁾ հրամանաւ Թագէտօի Նաքեւլոյն ⁽⁵⁾ :

(1) Հին . օրի . պատրիարք . Գոյէ ՚ի սորխասգումիւն պաշտօնէս ի յիւրեալ . և ապա ՚ի սրբաբարեւոյն ի յիւրեալ . զոս ոչ յին ոչ երէս գիտի :

(2) Այս ընդ հոյն ասին զսս Սողկայց որդին :

(3) Հնագոյնն ասէ . պատրին հարուստ պատմագրութիւնս :

(4) Հնագոյնն և այլք ասին եւ Թարգմանեւ :

(5) Հնագոյն օրի . շուքի համեմատ Թաղէտի Աստուծոյն :

Եւ զոր ստուգեաց (Հակոբ առհայեցի մըտեալ ընդ հրէութեամբ յաղագս կարծելոյն թէ չետուն զքաւանդակ (1) գրեանին իւրեանց ճշմարտութեամբ հեթանոսաց սակրս նախանձու :

Եւ զի զարմանաս եթէ քան Տեառն ճշմարիտ է ակարանալ մարդկան 'ի գիտութիւն ժամուց և ժամանակաց, և գիտել միայն արարչին և տեառն ժամանակաց :

Եւ արդ սկիզբն գիցուք գրոցո մերում զսկիզբն մարդկութեանս զ՝դամ. և աստէն իսկ յայտ արաոցուք զանմիաբանութիւն պատմողաց 'ի թիւս ժամանակաց կալով մեր հաստատուն 'ի հաւատս :

Արդ ըստ եւթանասնիցն գրութեան (2) Ադամ լեալ երկու հարիւր երեսուն ամաց ծնաւ զ(1)էթ. և եկաց այլ եւս չորս հարիւր վաթսուն ամ. և են ամենայն կեանք նորա ինն հարիւր երեսուն ամ, մինչեւ 'ի հարիւր երեսուն և եւթն (3) ամն Սաղադէի. և մեռաւ վաթսուն ամաւ յառաջ քան զծնունդըն Նոովքաց, և է յոյժ սխալ միջոցն :

Իսկ ըստ Աբգարու, որով Ասորիք վարին Ադամ լեալ երկու հարիւր երեսուն (4) ամաց.

(1) Առք բովանդակ :

(2) Ոմանք ՃԼԵ • (135) :

(3) Հին գրի • գիտութեան :

(4) Հին գրի • ՃԼ • (130)

ծնանի զՍէթ . և եկաց այլ եւս եւթն հաւ
 բիւր ⁽¹⁾ ամ. և է ստուգապէս ամենայն
 ժամանակք նորա ինն հարիւր երեսուն ամ :
 Եւնաստ առնու վկայութիւն յԱնովքաց
 գրոցն թէ Նդամ յետ ելանելոյն ՚ի դրախ-
 տէն՝ յետ եւթանասուն ամի գիտաց զՆւայ՝
 և ծնաւ զԿայէն . և եւթն ամաւ յետոյ ծը-
 նաւ զՆբէլ . և յետ յիսուն և երեք ⁽²⁾ ամի
 ծննդեանն Նբելի սպան զնա Կայէն , և սգա-
 ցին զնա ծնողք նորա հարիւր և վեց ամ .
 և ապա ծնաւ զՍէթ որդի միսիթարութեան :
 Եւ Սադիդիմաս պատրիարքի ասէ . յետ երե-
 սուն ամի ելեցն ՚ի դրախտէն՝ Նդամ ծնաւ
 զԿայէն , և զԱլիմայ ⁽³⁾ քոյր իւր . և երեսուն
 ամաւ զկնի ծնաւ ՚զՆբէլ , և զՆբելուհի ⁽⁴⁾
 քոյր իւր . և յետ հարիւր երեսուն ամի ըս-
 պանսւ Նբէլ . և երկու հարիւր երեսուն ⁽⁵⁾
 ամաց լեալ Նդամ՝ ծնաւ զՍէթ . և այսու
 գիտասցես . զաննմանութիւն ⁽⁶⁾ ասիցն վասն
 ժամանակաց :

Սէթ կեցեալ ամս երկու հարիւր և հինգ
⁽⁷⁾ ծնաւ զԵնուս . իսկ ըստ Նորոցն հարիւր

(1) Հին օրի . Գ . (800) :

(2) Վեց օրի . ԺԳ . (13) :

(3) Հին օրի . Ղկահէլ և
 զԱմօթայ : Վեց օրի . Ղկա-
 հէլ և զԱմօթայ :

(4) Հին օրի . զԲեբլագ .

(5) Վեց օրի . ՃԼ . (120) :

(6) Վեց օրի . զանմիաբանութիւն :

(7) Վեց օրի . ՄԵ . (207) :

հնագոյնն . ՄԵ . (205)

և վաթսուէն ամ. և ամենայն աւուրք ժամաւ
նակաց նորա ինն հարիւր եւթանասուէն,
ըստ չառնաց և Նորոց. Ննովս լեալ ամաց
հարիւր իննսուէն՝ ծնաւ զկայնան ըստ Նի-
րիկանոսի ⁽¹⁾. իսկ ըստ Նորոց՝ հարիւր վաթ-
սուէն ամաց:

Այս Ննովս ՚ի բնութենէ օրինացն պաա-
կառեալ սկսաւ գործս բարիս առնել. և ու-
սուցանել որդւոց իւրոց. և յուսով կոչեաց
զանսուն Տեառն Նստուծոյ յօգնութիւն
բարւոք մտածութեանցն. ⁽²⁾

Ի սմանէ ուսեալ որդիք նորա և եղբարք
յիշեցին զկեանս դրախտին և հրաժարեցին
յամաւսնանալոյ անձինք երկաւ հարիւր. և
ելին ՚ի լեառն Նհերմոն և կային ժուժկա-
լութեամբ, պարապեալք երկնաւոր առա-
քինութեանց. և յաղագս այսորիկ անուա-
նեցան Սրգիք Նստուծոյ. և եզեն ժամանաւ
կըք Ննովսայ ամք ինն հարիւր և հինգ ⁽³⁾,
և վճարեաց. կայնան լեալ ամաց հարիւր ե-
րեսուէն՝ ծնաւ զՍաղաղիէլ ըստ եւթանաս-
նիցն. և ըստ Նորոցն՝ եւթանասուէն ամաց.
և եղեն ամենայն աւուրք նորա ութն հաւ

(1) Հին օրի. և Ենանոսի

(3) Վեց օրի. քի. (107):

(2) Վ եց օրի. ՚ի բարիոք
մտածութեանցն:հինն. քի. (102): ըստ Ագ-
րիկանոսի:

րիւր վաթսուէն ամ : Սաղաղիէլ լեալ ամաց
հարիւր վաթսուէն և եւթն՝ ծնաւ զ(Հարեդ⁽¹⁾ և
և ըստ Ասորոցն , վաթսուէն և եւթն ամաց .
և ութն հարիւր իննսուէն և եւթն ⁽²⁾ ամաց
մեռաւ :

(Հարեդ լեալ հարիւր վաթսուէն և երկու
ամաց , ծնաւ զ(Նոսիք ըստ եւթանանիցն ⁽³⁾ ,
և ըստ Ասորոցն ⁽⁴⁾ վաթսուէն և երկու ամաց,
և ամենայն ժամանակքն ինն հարիւր վաթ-
սուէն և երկու , մինչեւ 'ի վեց հարիւր ամն
Նոյի :

Ի սորա . (Նոսիքայ) քառասուէն ամին լը-
ցաւ հազար ամն . յելիցն Ադամայ :

(Յայսքան ժամանակս ոչ գոյր թագաւոր ,
զի Ադամ նախաստեղծն բաւականապէս խը-
րատէր զնոսա մինչեւ 'ի հարիւր երեսուէն և
եւթն ամն Սաղաղիէլի , և վճարեաց հա-
րիւր ամաւ յառաջ քան զծնունդն (Հարե-
դի . և Աէթ և որդիք նորա առեալ հրաման
'ի Տեառնէ ոչ խառնէին յազգն Այսենի :

Եւ 'ի հազար ամին լցերայ կացուցին որ-
դիքն Այսենի իւրեանց թագաւոր Սամի-
լոս ⁽⁵⁾ անուէն :

(1) Ոմանք՝ Արեդ .

(3) Հին որի . եւս Ասորոցն :

(2) Վեց որի . 926 .

(4) Հին որի . Սամարացեացն :

(895) :

(5) Հին որի . կացուցին

Եւ յայսմ ժամանակի որդիքն Սեթայ .
որ կային Ահեբմն լեառն ձանձրացեալք
իջին ի լեռնէ անտի և ի կրօնաւորական (1)
վարուցն որպէս պատմէ Ենանոս ի գրոց
տնտի Ենովքայ . Եւ բարկացեալ եղբարց
իւրեանց ի վերայ նոցա՝ հալածեցին և ոչ ե-
տուն նոցա կանայս . և նոքա գնացին խառ-
նեցան յազգն Կայենի , և տուին իւրեանց կա-
նայս յամենայնէ վորս ընտրեցին . և աստի
ակաւ յաճախութիւն շարեաց ի վերայ եր-
կրի , պոռնկութիւն և զրկողութիւն (2) , և
յայսմանէ պատերազմունք և սպանութիւնք

Ի նմին ժամանակի որդիքն Սեթայ որ կա-
ցին յերրորդ կլիմն որ է բաժին երկրի , կա-
ցաւցին և նոքա իւրեանց թագաւոր (3) Եւ-
զորոս անուն . որ սա եգիպտ նախ զթիւս
կենդանակերպից և միտրակաց (4) , և զԷջ-
մունս (5) նոցա , և ի տմանէ անուանեցաւ
քաղդէութիւն՝ և աշխարհն այն երկիր Վաղ-
դէացւոց . սա թագաւորեաց ամս իննսուն

Թագաւոր՝ որում անուն եր
Սամարիտս երկու օրի . թա-
գաւոր՝ Սամիրտս անուն . Այլ
երեք օրի . կայսեցին թագա-
ւորս Ամիրտս անուն :

(1) Հին օրի . և այլ երեք .
ի հետշտովական վարուցն :

(2) Երեք օրի . զրկութիւն
(3) Հինն յանգստի ի քաղդէ-
ացւոց երկրին :

(4) Հինն և այլ երեք օրի .
միտրականաց :

(5) Երեք օրի . զքրթմունս :

և ութն, և աւուրս երկու հարիւր երեսուն և յւ գկնի նորա որդին յղիարոս ամս քսան և ինն և աւուրս երկու հարիւր տասնեւհինգ և յւ զհետ նորա Նիմիսն քաղդէացի ⁽¹⁾ աւ միս իննսուն և եւթն, ⁽²⁾ և աւուրս ութսուն և ⁽³⁾

յւ գկնի նորա Նիմանոն քաղդէացի ամս երկու հարիւր տասնեւութն, և աւուրս հարիւր տասնեւութն ⁽⁴⁾ և յւ գկնի նորա Նիմակորոս ⁽⁵⁾ քաղդէացի ամս հարիւր իննըսուն և եւթն, և աւուրս հարիւր իննսուն և հինգ և յւ յետ նորա Նիմոս հովիւ քաղդէացի ամս իննսուն և ութն, և աւուրս ութսուն ⁽⁶⁾ և յետ սորա յւաուրիւնքոս ⁽⁷⁾ ամս հարիւր եւթանասուն և հինգ ⁽⁸⁾ և աւուրս երկու հարիւր երեսուն ⁽⁹⁾ և յւ աւսա Սամիիոս յՆարբոն քաղաքէ ամս հարիւր իննսուն և եւթն ⁽¹⁰⁾, և աւուրս երկու

(1) Հինն յաւելա ՚ի փաւ քինոս և մի օրի Տուրինոս գիւղին քաղաքէ և (8) Վեց օրինակ և Ճեւ և

(2) Հինն Ճեւ (128) (177) և

(5) Հինգ օրի և Մի (240) (9) Հինն օրի և ՃՂե և

(4) Հինն օրի և ՃԼ (150) (198) և ու ՃՂե (127) և

(5) Հինն օրի և Վանիարոս (10) Հինն օրինակ և ՃՂե և

(6) Հինն օրի և ՃԼ (150) (198) և

(7) Ունիւր օրի և Եւսուր

հարիւր երեսուն : Այլ զկնի սորա Աւարտ
տիտ (1) յԱւարքոն քաղաքի ամս եւթանա-
սուն եւ լւթն , եւ աւուրս երեք հարիւր եւ
երեսուն : Այլ յետ սորա Վոխաւթրոս (2)
որդի նորա թագաւորեաց հարիւր եւթա-
նասուն եւ հինգ ամ , եւ աւուրս հարիւր ին-
սուն եւ հինգ . ժողովին ամբ թագաւորացս
հազար հարիւր ութսուն . (3) եւ աւուրք երկու
հարիւր եւթն : Այլ զամս թագաւորացս եւ
զառանց թագաւորութեան ժամանակն հա-
զար յիսուն եւ երկու (4) , ամբ լինին երկու
հազար երկու հարիւր յառասուն եւ երկու :
(5) այսու ժամանակաւ էջ ջրհեղեղն մեծ :

Այլ մեք դարձցուք անդրէն յոճ կար-
գին : Այնովք լեալ հարիւր վաթսուն եւ հինգ
ամաց (6) ծնաւ զԱթուսաղա , եւ զամս եր-

(1) Հին օրի . Աւարտ . ժայն է ստացելոցն 'ի վերայ :
որա : մի օրի . Աւարտիտոս : զի ստաց եթէ 'ի 40 ամն Յա-
մի օրի . Աւարտիտ : այլք բեգի լրան հազար ամբ . եւ
Աւարտիտ : թէ Յարեգ ծնաւ 'ի 465 ամին

(2) Հին օրի . Վոխաւթրոս : Մաղաղիւի . եւ թէ Ագամ
(3) Աստ հազար հարիւր ութսուն չնչեաց 930 ամաց 'ի հարիւր
սուն թիւն սխալ թաւի մեղ . երեսուն եւ լւթն ամն Մաղա-
զի ոչ պատասխանէ գումարի զիեղի :

ամաց իշխանս թեան նշանա-
կալ թագաւորացն : (4) Հին օրի . յաւելս ըստ
եւթանասնիցն եւ ըստ Աստ-

(5) Հին օրի . եւ այլք Ռ.ԿԲ. բացն ԿԵ . (65) ամաց
(1062) : եւ այս իսկ անհամա-

կու հարիւր հաճոյ եղեւ Վստուծոյ . և արեւաւ սմա շնորհք մարգարէութեան ասպազայլոց . և սա արար նշանագիրս կարճատու նրս ⁽¹⁾ և բաղմատարս , և այնու եթող զկեանքս վարսւց առաջնոցն և զմարգարէութիւն իւր , և փոխեալ կենդանւոյն յաստեացս ոչ ուրեք գտանիւր . և գիտէ զտեղի փոխմանն փոխադրողն Վստուած . Վայց ասե՛ն սմանք 'ի դրախտին և այլք իմանան ⁽²⁾ թէ դրախտն աւաղակին բացաւ : Վլ յայտ է թէ 'ի վերոյ դրախտին յօդն լստ կարելոյն Վստուծոյ զամենայն ինչ . և յորժամ բացաւ իռչիւն , էջ 'ի դրախտն . թէ հաճոյ է քեզ ընկալ անմեղաս է :

Վաթուսաղա լեալ ոմաց հարիւր ութսուն և եօթն՝ ծնաւ զՎամեք ըստ եւթանանիցն . իսկ Նանու հարիւր վաթսուն և հինգ ասէ : Եւ Վամարացիքն ութսուն և երկու ասե՛ն , և լինին ժամանակք նորա ինն հարիւր վաթսուն երկու ամք , մինչեւ յիննսուն և եւթն ամի Վեմայ . այլք ասե՛ն ինն հարիւր վաթսուն և ինն ամք , և Վղէքսանդրոս ասէ թէ յետ որդեծնութեան եկաց եւթն

(1) Ոմանք կարճատուս . գիմանան . զոր բռե հնա-

(2) Երեք սրի . ընդ իմա . գցմն :

տան . և երկու սրինակք ընդ .

հարիւր ութսունն և եւթն ամ, և առ ջրոյն մեծի մեռաւ :

Վամէք լեալ հարիւր ութսունն և եւթն ամաց՝ ծնաւ զՆոյ . (1) և ըստ Նորոցն հարիւր ութսունն երկու՝ ըստ Վամարացւոցն յիսունն երեք, և եղէն ամենայն աւուրք եօթն հարիւր եւթանասուն և երեք ամք . մինչեւ 'ի վաթսուն և ինն ամի Սեմայ, եւ մեռաւ նախ քան զհայր իւր քան և ինն աւժօք . այլք քառասուն և ինն ամաւ ասէն : Ի հազար վեց հարիւր վաթսուն և վեց աւմի ելլոյն Նդամայ 'ի դրախտէն ծնաւ Նոյ արդար, որ և հասեալ 'ի չափս հաճոյ եղեւ 'ի վարս արանց ժամանակին. ոչ ամուսնացաւ զամս հինգ հարիւր առանձնացեալ բնակութեամբ . 'ի սորա յիսուն և ութն (2) աւմին լըան երկու դարբն : Պատմէ Ննանտ եթէ հսկայք մեծամեծք և անճոռնիք էին յաւուրսն յայնոսիկ, և թողեալք էին (3) 'ի ձեռաց Նստուծոյ, և յաճախեաց անիրաւ

(1) Հին օրի, յաւել ըստ զՅ կարծելով նախդիր աւեւորդ՝ 'ի բաց հանեալ իցէ 'ի

(2) Հինն և այլ վեց օրի . թուահամարութենէ, և այս ունին զթիւս ՅԾԸ . (358) կրկին օրինակք 'ի նմանէ կամ բաց 'ի յերկուց որոց մին եւս յայնպիսեաց իցեն ընդ օրի հեազոյն . որում եւս հետեւ նակեալք .

ւիմք 'ի տագրութեան . սա . (3) Հինն և այլ վեցք՝ եկայն երեւի թէ ընդ օրինակոյն զեն :

ւութիւն . և անդ էր տեսանել սրտերագլ-
մօք զաշխարհս լցեալ . և դիզեալք լինէին
դիակաւնք կոտորելոցն կոյտս կոյտս 'ի կա-
տարս լերանց , և ցրուեալք ընդ երեսս
դաշտաց զի վերացաւ 'ի նոցանէ հոգի տե-
սուն զօրութեանց :

Իսկ պղատերն 'Նոյ հրամանաւ Տեառն
առեալ կին 'Նեմղաւայ (1) անուն՝ ծնաւ ե-
րիս որդիս , զՍէմ , զՐամ , և զՀաբեթ . և շե-
նեաց զարկոյն (2) մեծ եռայարկ 'ի բնակու-
թիւն սերմանեաց երկրորդի աճման 'ի խը-
նամոց 'Արարչին :

Ի ընտել հինգ հարիւր երրորդի կենաց
'Նոյի եղեւ ջրհեղեղ մեծ սկսեալ յերրոր-
դում ամսեանն ի ար . (3) քսան և եւթն օր
ամսեանն . և տեւեաց ջուրն ամ մի ողջոյն .
մինչեւ 'ի նոյն ամիսն և 'ի նոյն քանիսն , և ել
'Նոյ 'ի տապանէն որդւովքն և կենդանիւքն (4)
որք ընդ նմա մտեալ էին . 'Այլ պատուեաց
զ'ստուած պատարագօք և էառ զօրն
նութիւն առաջին մարդոյն . և պատուիրան
չհեղուլ արիւն (5) բանականի և չուտել

(1) Մի գրի . Նեմղարայ : նոք գ ելեւի վաղ ընդդիմախա-

(2) Երեք օրի . զՅարկն Բեան յնէլ :

(3) Երեք օրի . ի արի : (5) Այլք՝ զարիւն բանա-

(4) Ա ղխորինակք կենդա . կանին :

աբիւն տնբանի , (1) և ետ նմանչան ուխտի ոչ հարկանել զամենայն մարմին կենդանի վասն մեղաց . այլ ըստ մասին խրատել զպարտաւորն : (2)

Իսոյց զարմանամ զի (Յովսէպոս ասէ , ըզտապանն 'ի Պիտիդացւոց աշխարհն յԱլէքիմէս : (3) լեառն որ է սոռուգապէս 'ի մեծն Հայք 'ի լեառն Վասիք (4) ըստ բնագրոյն սյուլթեան : Եւ եկաց 'Խոյ յետ ջրոյն ամս երեք հարիւր յիսուն . և ծնաւ որդի մի Վանիտոն անուն . և բաժանեաց նոցա զերկիր :

Սեմայ ետ զՊարսից աշխարհն . և զԱսորաց , և զՊաղեստինէ մինչեւ յԱփնոյ կոթուրա (5) որ է 'Եգիպտոս , և զՆեկոտուրիայ : Եւ Վասմայ ետ յԱփնոյ կոթուրա մինչեւ 'ի Վադիրոն : Իսկ (Յաբեթի ետ 'ի Վադիէ մինչեւ 'ի Վադիրոն հիւսիս :

Եւ արդ ունի ազգն (Յաբեթի յԱլէնէն (6) Տիգրիս գետոյ որ բաժանէ ընդ Վադէ և ընդ Պարսս : Եւ ազգն Սեմայ ունի յարեւել :

(1) Այլ վէջ օրի . բանաւ . Զին օր Արարագայ' որ է Մահանի :

(2) Երեք օրի . զպարտաւորն : (3) Երեք օրի . և հինն . յԱփնոյ կոթուրայ :

(5) Երեք օրի . յԵւփեմիէս : (6) Այլ օրինակք . յԱփնոյ :

(1) Երեք օրի . Մասիս . նէն :

լից և յարեւմտից Նւփրատ գետոյ և Վկրա
թու : Նւ ազգն Վամայ ունի զՎեհոն գետ
որ բաժանէ զսահմանս նոցա :

Նւ որդիք Յաբեթի են Հայք , և Սա
կեդոնացիք , և Սադացիք , Յոյնք , և Սա
տինացիք , ⁽¹⁾ և Ղուանք , ⁽²⁾ և Սրացիք :

Նւ որդիք Վամայ են Նդիպտացիք , և
Հնդիկք , Հեթացիք , Յեբուսացիք , Հա
բաշիք , որք են Վաւշացիք , Վմուրացիք ,
Վերդեսացիք , Վրութացիք , և այլք :

Նւ որդիք Սեմայ են Վթուրացիք , Վադ
դէացիք , որք են Վսորիք , Նբրայեցիք , Փը
ռանգք , ⁽³⁾ Պարսիկք , և այլք :

Նւ ունին Սեմացիք՝ յարեւելից մինչեւ
յարեւմուտս ընդ մէջ երկրի :

Յաբեթացիք ունին զհիւսիս յարեւելից
մինչեւ յարեւմուտս Նւ որդիքն Վամայ ու
նին զհարաւ : Նւ Սանիտոն ⁽⁴⁾ էառ յայն
կոյս ծովուն զվիճակ իւր : Սա խնդրեաց ՚ի
հօրէ իւրմէ յոսկերացն Նդամայ , իզոր ու
նէին ՚ի տաարանին , և ետ նմա զսառունս ծըն
գացն , և արձակեաց զնա յարեւմուտս այս :
Սա աճեցոյց զաստեղագիտութիւն , և եւ

(1) Մերս օրի Ղասացիք :

(3) Ռմանք վերջին օրինակք

(2) Հինն և աջ հինգ . Ա. Գռանկք ,
լանք :

(4) Հին օրի Սանտինոս :

գիտ զհաւահմայութիւն եւ զխարութիւն
երեւման . և ոմանք ՚ի սմանէ ասեն զԱ՛ադի-
անայցիսն : Ասեն և այլ դուստր մի Ա՛րյի
Ա՛ստղ անուն . որ էառ. ՚ի հօրէ զմասն ինչ
հարաւայ ՚ի ժառանգութիւն :

Այլ զգուշացաւ Ա՛րյ . և կացոյց ՚ի վերայ
երդ.ումն . և ետ նշովս . զի մի դրկեսցեն
զմիմեանս . այլ կաղցին արդարութեամբ զիւ-
րաքանչիւր վիճակս երկիւղիւն Ա՛ստուծոյ զի
մի սատակեսցին : Այլ եկաց Ա՛րյ մինչեւ յե-
րեք հարիւր ութսներորդ ամն Արեւայ . և
մեռաւ : Ա՛ւմ լեալ ամաց հարիւր երեսուն՝
ծնաւ զԱ՛րփաքսաթ ըստ եւթանասնիցն .
Խակ ասորոցն հարիւր երկու (1) ամաց .
Ա՛ւմ ժառանգեաց զոսկերս նախաստեղծիցն
և սամփոփեաց ՚ի վիճակի կալուածոյ իւրոյ (2)
զի վշտացուցանէին զնա Վամ և որդիքն
իւր : Ա՛րփաքսադ լեալ ամաց հարիւր յիսուն
և եւթն (3)՝ ծնաւ զկայնան՝ սա բազմացոյց
զՎադդէացւոյն մոլորութիւնն , և զկախար-
դեղն (4) եգիտ . և եցոյց բախտ և ճակա-
տագրութիւն ըստ աստեղացդ ընթացից ,
և շրջագայութիւն մոլորակացդ . Այլ որդիք

(1) Հին օրի . (ՃԸ) 108 :

(2) Երկու օրի . կալուածոյ
իւրոյ :

(3) Հինն և այլ երեք օրի :

ՃԼԵ . (136) :

(4) Հինն և միւս այլ օրի :

նորա իբրեւ Նստուածս (1) համարեցան ըզնա, և երկիրպագանէին նմա, և կանգնեցին նմա պատկեր 'ի կենդանութեանն իւրում: Եւ այս եղեւ սկիզբն պատկերապաշտութեան մեծի չարեացն: Սա շինեաց քաղաք և անուանեաց Խառան յանուն որդւոյ իւրոյ Խառանայ, զսա 'Սուկաս աւետարանիչն յիշէ (2), զի եկեալ էր բարձողն կռապաշտութեան՝ և Սովսէս արածապատումն ոչ յիշէ ժամն ասացելոյ պատճառին: Կայ նաև լեալ ամաց հարիւր երեսուն և ինն (3) ծնաւ զՍաղոյ: Եւ Սաղայ լեալ ամաց հարիւր երեսուն՝ ծնաւ զԵբեր և զԵկտան (4) ըստ Ենանոսի պատմողի, և ըստ Եսորոց՝ երեսուն և չորս ամաց: Եբեր լեալ ամաց հարիւր երեսուն և չորս՝ ծնաւ զՓաղեկ, յաւուրս սորա բողմացան ազգ մարդկան, և սկսան զմիմեամբք ելանել և դրկել զմիմեանս. և ժողովեալ ք 'ի միասին հին արանց՝ դարձեալ բաժանեցին զերկիր, և ստուգաբանե-

կախարդութիւն:

ու: Ի հաշիւս երեսուն ամի հասու-

(1) Մի օրի. չաստուածս:

կէ իւրան. քայ կայանայ. սա-

(2) Ղաւ. Գ. ԳԷ. 30:

սի մայիսի թիւ օրիսի աշո մե-

(3) Երկու օրի. ՃԼ. (130):

առջեւ իշէ զմի գաւն:

ժաւէ այս ընդօրինակութեամբ:

(4) Հին օրինակն զսա Դնէ 'ի

զի Լիւնն զՍաղս զԵկտան

չորս ծնեաց եբերայ. առեւելոս-

կայանայ. և զԵկտանի Սաղսի բեր ՃԼԳ. առի ծնաւ ըզ-

նա ծնաւ ըզ-

դաւ Փաղէկ անուանն , զի բաժանուամն լի .
 և լեալ Փաղէկ հարիւր երեսուն և երեք
 ամաց (1) ծնաւ զՍարգաւ :

(Հայնմ ժամանակի տանուտեարք եր-
 կրի հաւաքեալք ՚ի միասին խորհեցան գնալ
 յարեւելս խնդրել զառաջին բնակութիւնն
 Ղաամայ , և գնացին : Եւ ահա ծով անջր-
 պետեալ էր ՚ի մէջ Եդեմայ , և յիշեցին ըզ-
 ջրհեղեղն մեծ , թէ յայնմ հետէ է ջուրս այս ,
 և զահի հարան . քանզի և գործք իւրեանց
 նոյնպիսիք էին . որպէս կորուսելոցն ջուրք :
 Եւ զի անցեալ էին զուխտիւ , և զնզովիւքն
 Նոյի արդարոյ , և մոխեալ էին զեդեալ
 սահմանս նորա , և ասէն ցմիմեանս և մեք
 մի անհոգացուք յակնկալութենէ նոյնպի-
 սի անցից ապականիլ դարձեալ երկրի , և
 կորնչիլ մեզ ջրով նոյն օրինակաւ : Ասոն
 որոյ դարձան և եկին յերկիրն Անատոլ ՚ի
 լայնանիստ դաշտն Վղանէ և անդ արկին
 հիմն շինուածոյ աշտարակին , գտանել հը-

փաղէկ . և այս գեղտան ուռաի վտանգութեամբ կալ-
 ըստ Ենանոսի ժամանակագրի . ցուք զսա առ սիսալ ընդ օրի-
 իսկ ըստ Ասորոցն ԼԴ • տ . նակութեան : Զի և զոր կցե-
 ճաց . և եկաց Բիւգ . ամ . և ամին պատմութեան , և այն
 են որ ասեն թէ սովաւ կոչե- վերաբերի Փաղէկայ : Զոր •
 ցան Եբրայեցիք : Եւ զի այսու նախ ասէ . բաժանեցաւ երկիր
 զիկ պատկանին Եբրայ . զոր յոճախել ազգին :
 այս Փաղէկայ և Եկտանայ . (1) Հին օրի . ԷԼ . (130) •

նարս փրկութեան անձանց յարկածից
ջուրցն ։

Ի սկիզբն ծննդեան Խազաւայ սկսան շի-
նել զաշտարակն մինչեւ ց.քառասներորդ
ամն նորա (1) . և բերին (2) զծախս պիտոյիցն
յերկրէ իւրեանց . այլ և Վեբրովթ որոայր
շինողացն գազանս և անասունս , և կերա-
կրէր զնոսա ։ Եւ գլխաւորք էին Վամուր .
և Հայկն . և Վեբրովթ , և մինչդեռ շինէին
զնա ժրացեալք անհեղգաբար զքաղաքն
բազմատար , և զամբարտակն (3) ամրակա-
ռոյց , էջ Տէր հողմով . և փլոյց (փլոյզ) զնա .
և զբազումս կորոյս ի շինողացն ։ Սմանք աւ-
սեն զՎեբրովթ ի յաշտարակին անկմանէն
մեռանիլ . (4) բայց մեք ստուգեցաք յեւ ժա-
մանակի սպանանիլ նմա ի Հայկայ որդւոյ
Թորդոմայ , (5) որդւոյ Թիրասայ . որդւոյ
Վամերայ . որդւոյ Վբեթի . զի ոչ արար
Հայկն զպատկերն Վելայ , և ոչ համարե-
ցաւ զնա Վստուած . և եկն ի վերայ նորա
ծանր ամբոխիւ Վէլ . և սպան զնա Հայկ ։

(1) Յորեայի ժրամ ինքուս սխա-
մաբ Գնի «ց.քառասուն երրորդ-
դումն » ։

(2) Երկու օրի . բերէին ։

(3) Մերս օրինակ . բազ-
մապարտակն . զի ոչ և կոչե-

անս ամապարտայ օրինակին ։

(4) Մերս և այլ իրկու .
մեռում ։

(5) Ջսա շունի մերս Բ

օրինակ . ում հետեւիմք .
այլք ամենայն յշանակեն ։

Իսկ ՚ի վիլանիլ աշտարակին խառնակեցան
 եղուքն : Եւ բաժանեաց Նստուած զմի լի-
 զուն յեւթանասուն և երկու : Հնգետասան
 լիզու առին (1) ազգն (Հսբեթի : Երեսուն
 երկու ազգն Վամայ : Վտոն և հինգ ազգն
 Սեմայ : և գնացին այր իւրաքանչիւր զճա-
 նասարհ իւր . և շինեաց Ներքովթ զՆրեզ
 քաղաք , և զՍճբին և զԼուհայ : Իսկ իշ
 խանն Երեք այր աստուածապաշտ (2) ոչ
 միաբանեալ ընդ շինողս աշտարակին . և ՚ի
 յաւերմանն նա կոչեաց զերկիրն Նաբիրոն , որ
 թարգմանի աւերումն : Եւ ասեն թէ մնաց
 բուն լիզուն առ նմա : Եւ վկայեն Սուրբն
 Նախոր . և Սուրբն Եփրեմ . և (Հովհաննէս
 իթրոցին :

Իայց զարմանամ , զի ոմանք ասեն թէ
 Արքերայ կոչեցան խրայէլացիքն Երայեցիք
 Եւ թէ զնորա լիզուն ունին տակաւին ազ-
 գին Ս հաաց , (Հրէից) : Եւ այսպէս անգիւ-
 տացաւ ՚ի նոցանէ , զի ազգին խրոցելի ըս-
 կիզքն ՚ի (Նախորայ է , և յանցանելն ընդ ծու-
 վն կարմիր կոչեցան Երայեցիք , զի երե-
 րան՝ (3) անցիք թարգմանի : Եւ առին նոր

(1) Ոմանք որինակք արու . զսի այր ծեր և աստուածա-
 պաշտ :

(2) Այլ որինակք . յսե . (3) Հինգ . զի երբայէ .

լեզու իբրեւ զայլ պարգեւսն . ըստ այնմ որ ասէ «լեզու զոր ոչ գիտէր , լուաւ » : Այլ աւ ռաջին լեզուն բարձաւ որ էր Ադամայն , զոր Քաղդէացիք ունին այժմ . զի Աբրահամ Քաղդէացի էր , և հայրենի լեզուն Աբրահամու որ մնաց առ Աբեր , այս է զսբ մեք ունիմք Քաղդէացիքս (1) :

Սադաւ լեալ ամաց հարիւր երեսուն երկու (2) ծնաւ զԱբրուք : Աբրուք լեալ ամաց հարիւր երեսուն՝ ծնաւ զԱսքուլը : Հայտմ ժամանակի լցաւ երկիր ժխորօք պատերազմաց , և սպանութեամբ : Վանդի որդիքն Քամայ 'ի դառնալն իւրեանց 'ի ցրմանէ աշտարակին եկեալ յերկիրն Փղշտացւոց , և առ լերամբն Աբամեղայ և՛ ի բանտնու . և հայեցեալ 'ի պարարտութիւն երկրին , և 'ի վայելչութիւն նորա , և բռնացեալ 'ի վերայ ազգին Ամայ առին զնա , և բնակեցան անդ և ոչ կամեցան գնալ (3) 'ի վիճակն իւրեանց . և առին կրկին զնզուլն՝ Ահապետին՝ Այի . վասն ծիծաղելոյն՝ և յաղագս սահմանափոխութեանն . Այլ յայսմհետէ յաճախեաց

յին՝ անցին Թորգմանի : Ու եմք Քաղդէացիք :

մանք՝ եբերան , և ամանք՝ ե . (2) երկու որի . ՃԿԲ . բերան :

(162 .)

(1) Ոմանք . Սորիք՝ արք (3) երկու որի . գտանալ :

հեղմուէք արեանց ի վերայ երկրի, այլ և անկաւ խռովութիւն յորդիան Սեմայ այսպիսի պատճառաւ :

Նորիքն (Յեկտանայ ՚ի մեռանել հօրն իւրեանց ոչ հաճեցան ընդ բաժինս իւրեանց, այլ եդին իւրեանց իշխանս զԱբա և զԱլիւլայ, զԱլիւփիւր կամ (զԱլվիւր), և կազմեցին զէնս զոր գտեալ էին առաջինք, և յաւելին ինքեանք, Թուր, և աղեղն, զրահ, և սաղաւարտ և վահան, և այսու հաղածէին զեղբարս իւրեանց և զօտարս : Եւ յաղթողացն կանգնէին պատկեր՝ յաղթութեան, և երկուցեալքն մտանէին յամուրս անձեռագործս, և յայնմանէ իմացեալ շինէին բերդս և ամրոցս և մտանէին անդ յերկիւղէ (1) որդւոյն (Յեկտանայ : Այսն որոյ եւ յայնմանէ դարձեալ իմացան զմեքենայս առման Բերդից և Վաղարաց և տառալէին զնոսա, մինչեւ յողք անկեալ աղաչէին ըզնոսա, զի սուցեն բաժինս իւրեանց տեղի զորս ընտրեսցեն, և արասցեն խաղաղութիւն, և դադարեսցէ խռովութիւնն, եւ լուան նոցա : Այլ էառ Աբայն զխնկաբեր երկիրն, զոր սաբայ անուանեաց իւրով անուամբն : Այլ Ալիւփիւր էառ Տեառն ոսկեհաւ

(1) Ունից յերկիւղէ :

նոց որ է հնդիկք, և էառ լըւիլայ գերեթին
պատուական ականց, որև շինեցաւ և կոչե-
ցաւ անուամբ նորա լըւիլատ : Իսկ սերուք
յետ ծնանելոյ նորա զՆաքովը . շինեաց
քաղաք և կոչեաց զանուն նորա լիտուճ :
Իայց գիտասցես զի ի ջրհեղեղէն մինչև ցայս
վայր յամէն նահապետէ հարիւր ամ պակաս
բերէ լ'սորոց թարգմանն : Նաքովը լեալ
ամաց եւթանասուն և ութն, ծնաւ զԹա-
րայ . և թարայ լեալ ամաց եւթանասուն
ծնաւ զԱբրահամ :

ՊԼՈՒԽ Բ .

Ամադունք : որ և կին էր Թագաւոր, և ալ կարգ
Թագաւորացն Բաբելոնաց . և տկենհանութիւն . և
հաւատարմ Սքրահամու :

ՅԱՅՍՄ Ժամանակի եղէն լ'ամադունիքն,
որ է զօրութիւն կանանց պատերազմազաց
այսպիսի պատճառաւ . զի կին մնաց թա-
գակալ Թագաւորութեանն թորգոմայ հա-
տեալ արու զաւակացն, և ոչ կամեցաւ
առն լինիլ, և էր քաջասիրտ և քաջաղն .
և ելանէր ծանր զօրու, և աւերէր և գերէր
զաշխարհս քաղումս մեծաւ յաղթութեամբ,
և աջողէր նմա . և ոչ որ կարէր ի գիմի
հարկանել նմա : Լըւ եղեւ դաւ ինչ և նեն-
գութեան խորհուրդ ի զօրան, զի առցեն

զթաշաւ որու թիւն 'ի նմանէ : Իսկ նորա նախագէտ եղեալ՝ կոտորեաց առ սակաւ սաւկաւ զամենայն արուական զօրան , և արար իւր զօր կանացի : Եւ նոյնպէս յաջողէր յառթու թու թիւն 'ի ձեռս նորա , և ստացաւ աշխարհս բազումս , 'եւ զստոյց զորուս աշխարհաւ . և մի անգամ յամին խառնէին ընդ նոսա և դարձեալ մեկնէին . և զճնեալ արուսին , եր զի սպանանէին և եր զի տային յայրան . և ետ իւր հզօր իշխանութիւն , և քաղաք ամուր ստացաւ իւր 'ի կողմանս հիւսիսոյ Ալիօն անուն : Եւ նեղեցան ձանձրացան 'ի նմանէ ամենայն թագաւորք երկրի և ժողովեցան 'ի միասին մետասան թագաւորութիւնք և գնացին 'ի վերայ նորա , և առին զամբոյց թագաւորութեան նոցա . և բարձին զանարգութիւն յաշխարհէն , և արքն առին զթագաւորութիւնն բունք ազգին՝ (1) որինօք ամենայն երկրի :

Այլ մեր անգրէն գարձուսցուք զկարգ տառամութեան 'ի կարգ թագաւորացն Նաբիլայուց որ և առաջին թագաւորեաց անդ՝ Նիբրովթ ամս վաթսուն և ինն . և եր թագ նորա հիւսածու՝ օրպէս Սենադրոս (2)

(1) Հին օրի . որք ծնեալք էին ի կանանց անտի :

(2) Հին . օրի : Սենադրոս . ամուրք . Սենանդրոս :

պատմէ մոգն, և ոչ կռածու : Լ, զկնի սա-
տակման նորա. Թագաւորեաց անդ կամբիւ-
րոս քաղաքացի ՚ի ժամանակս Սերուքայ ՚ի
յիսուս և վեցն : Սա շինեաց զՇ ոչ քաղաք
որ ասեն զՆապահան, և եղև այս յետ քա-
ռասուն ամի մահուանն Ներայ : (1) Լ, այս
Թագաւոր սկսաւ վաճառել զգերեալն, և
սկսաւ սկեհանուծիւն և արծաթագոր-
ծութիւն : Սա Թագաւորեալ ամս ութսուն
և հինգ՝ մեռանի : Լ, Թագաւորէ ընդ նմա
Սամիրոս . ՚ի հարիւր վեց (2) ամին Սերուքայ
և Թագաւորէ ամս եւթանասուն և երկու :
Սա պատերազմեցաւ ընդ (3) Յոյնս . և ընդ
Փռանդս . և էր սա յազգէն Սեմայ : Լ, եւս
պատերազմ ընդ օրդիսն Վամայ և ընդ աղ-
գին կալաւու : (3) կռուեալ սաստկապէս ե-
հան զնոսա ՚ի լերինս . և արար ընդ հար-
կաւ զազգն Վամայ : Սա շինեաց քաղաքս

(1) Հին օրի . Ջկնի քա-
ռասուն ամի մահուանն Ներ-
այ զթագ և խափանելոյ Թա-
գաւորութեան յորդացն Քա-
մայ ի Բարիլն : Թագաւո-
րեաց կամբիւրոս Քաղաքացի
ի ժամանակս Սերուքայ ի
ՃՁ . (36) ամին . Սա շինեաց
զՇ ոչ քաղաք և ոչն : Սմա
սայ զգրանակութեան յիշուա-

րակիւն և արծաթանակութեան զորս
այլ ք միաբերան տան յաջոր-
գին իւրում (Սամիրոս) :

(2) Մի օրի . ի ՋՃ . (600)
ամին . սիտլ ընդ օրնակութեան
Բոսի վնէլ :

(3) Ջոյս պատերազմ էա . և
շտղութիւն ի վերայ ազգին կա-
րգաւ կամբիւրեայ Գոյ Հին օրի-
նակի :

բազումս յաշխարհին (1) Քաղղէացւոց, և Պարս
թեւաց։ Սա սկսաւ չափ դնել և կշիռ և
գոյնս ներկուածոց, և խաչատուածս, և նը.
կարս տաճարաց, և դրամս, և դահեկանս
անուամբ կնքոյ իւրոյ, և կտաւ ագործու
թիւնս, և դնել պատկերս ի կտաւս, որպէս
վկայէ ըզ նմանէ Սամանդրոս (2) Սոգ, և
ասէ թէ երեք աչք ունէր, և եղջիււրք, այր
ուժդին, և հսկայ անձն, և ասէ թէ հան
ի Քաղղէացւոց աշխարհէ զազգն Վերսով
թայ։ ի քսան և եւթն ամին Վարսովրայ էր
ճգնուլթիւնն (3) Յովքայ, որպէս ասէ զնմանէ.
Վրուս քանանացին ասէ պսպէս, ո՛վ յր օր
էր մեծատուն յորդւոց (Յեկտանայ) անուն
նորա (Յովք, պատերազմեցաւ Վրթն ժամա
նակս ընդ սաստանայի, և զօրուլթեամբն Վր
տուծոյ յաղթող դտաւ ի վերայ նորա ու իսկ
(Յովսէփ (4) դպիր ասէ ի յիննսուն ամին
Վարսովրայ եղեւ ճգնումն (Յովքայ։ Իսկ ու
մանք ասեն թէ էր նա յորդւոցն Վսաւայ,
այն որ ասէ ի կարգ որդւոցն նորա, թէ
(Յորաբ որդի Օլարեհի, և հինգ հարիւր
ամաւ յաւաջ է քան զՍովսէս։ (Յեւթներ
րորդ ամին Թարայի Թագաւորեաց ի Վա

(1) Եւթն օրի, աշխարհին

(2) Հին օրի, Սամարոս

(3) Ա. Ք. օրինակից Յովսէփ.

պոս.

բերան . Վրբիազատ ամա ութն և տասն Նա
յեա սորա խափանեցաւ թագաւորութիւն
Վաղգէացւոց ամա եւթն , մինչեւ ի Վիլոս
թագաւորն աթուրացի . զի պատերազմէին
ընդ միմեանս Վաղգէացիք , և Վթուրացիք
և Վաղացիք . յաղագս թագաւորութեանն ,
մինչեւ զօրացաւ Վիլոս Վթուրացի . և եւ
ի հնազանդութենէն Վաբելացւոց և թա-
գաւորեաց և իշխեաց ամենայն Վիլոյ (1) ամա
վաթսուն և երկու : Նա Վթուրա քաղաք է
առ ընթեր Վոսլայ , զոր Վսորիս կոչեն , յՎոս-
րէ զինեալ զառաջինն . Վսորոս ոմն թագա-
ւորեաց ի Վաբելոն և Վահերոն եղբայր թա-
րայի սպան զնա . և ասեն թէ վասն ոսկեղէն
պատկերին զոր էառ ի Նաբոփոս որ էր
քրմապետ Վայնան կռոցն : Վսո շինեցաւ
Վամասկոս ի Վարիգոս (2) հիւթացւոյ նախ
քան զծնանիլն Վրահամու քան ամա :
Նա Յովսեպոս ասէ թէ յՅովսէէ որդւոյ
Վրամայ շինեցաւ Վամասկոս : Նորոնի-
կոս պատմագիր ասէ թէ ի ջրոյն մինչեւ
ցՎրահամ էն ամք , հաղար ութսուն և մի
և յՎրամայ երեք հաղար երեսուն և հինգ .
նա ի բաժանմանէ երկրին մինչեւ ցՎրա-

(1) Եթա օրի . ախմէք հիւթացոյն : մի օրի . ի Մար-
Վսորայ : քիտ : մի օրի . ի Մարգոս

(2) Մի օրի . ի Մարգոս հիւթացոյն

համ չորս հարիւր քսան և մի տմ, և տաս
հաւասարեցան Նունաց և Նորուոց թիւն : Ի
ծնանելն Վրահամու մեռաւ Նաքովը : Վր-
ահամու մօրն Սալքա թուէր անունն Նու-
յետ ժամանակի ծննդեան Վրահամու ծը-
նաւ Սարա գուտոր Թարայի, ի Վրմութայ
կնոջէ, և ոչ ի մօրէն Վրահամու . որպէս
ինքն ասէ առ Փարաւոն, և առ Վրիմեղէք
Նու եղեալ Վրահամ եւթն և տասն տմաց,
սկսաւ խնդրել զաստուած այսպիսի սրտա-
ճառաւ : Ղլարհն Վաղդէացւոց պարարտ
և արգաւանդ է, վասն որոյ յղիացեալ բը-
նակչաց աշխարհին պարապէցին աստեղա-
գիտութեան եւ հմայութեան . և զպիւր
գործոց Նու գտեալ Տեառն Վստուծոյ զնու-
սա յանբաւ չարիան . Նո նոցա սրատուհա-
տարակոյս, և կարօտութիւն, և եքեր ի
վերայ նոցա բազմութիւն ձագուց զոր ձւոյ
կոչեն . և ի ժամանակս հասման այգեաց և
անդաստանաց ուտէին զքեր երկրին . և այս
եղեւ զամս բազումս : Նու Վաղդէացիքն
իւրաքանչիւր որ սակաւ ինչ հերկեր և ցա-
նէր . և արամբք պահէին զնոսա ի բաց քը-
շելով զթռչունսն, և զոհեցին զոհս գիցն
իւրեանց, և ուխտեցին ուխտս և ոչ լինէր
գիւրութիւն, և ոչ կոխարդութեամբն կա-

րէին հնարս գտանել : Իսկ Վրաստան եօթն
 և տասն ամաց եղեալ պահէր զանդաւանա
 հօրն իւրոյ , և ձանձրանայր . և վաստակէր
 ՚ի վարել զհաւան , և յագւոց ելանէր (հանէր)⁽¹⁾
 ինդրէր յամենայն անուանեալ շխտուածո
 ցն , տալ նմա սակաւ մի հանգիստ . յարեգա
 կնէ , և ՚ի լուսնէ , և յաստեղաց , և ՚ի ձու
 րածու կռոց , և ոչ լինէր լռելի : Եւ ՚ի գի
 շերի միում մտախորհ եղեւ եթէ պատու
 հաս այս Վստուծոյ է , և ոչ է սա դիպու
 ւած , զի բազմաժամանակեայ եղեւ , և ոչ է
 չարս յաստուածոցս մերոց զի թէ ՚ի սոցանէ
 ւեր , բառնալ կարէին աղաչեալք ի մէնջ յոր
 ժամ զկամս նոցա կատարեմք : Եւ զի ուսա
 նէր ՚ի հօրէ իւրմէ զաստեղագիտութիւն
 յորում քաջ տեղեակ էին ՚ի նախնեացն .
 հայեցաւ Վրաստան յարուեստն այն , և ե
 գիտ զամենայն գունդն երկնից եւ աս
 տեղօքն որք ՚ի նմա կան , զամենեւեան ՚ի
 ներքոյ հարկի . ապա ծագեաց ի սիրտ նորս .
 Վշտ լուսոյ մեծին Վստուծոյ . և ասաց է
 ոմն անծանօթ Վստուած շարժիչ և հարկա
 նող ամենայնի և արարիչ կաղմիչ նա է բոլ
 րից , և մառացօնք լեալ է արարածոց իւ
 րոց , և կամք հրամանի նորս ոչ է առ մեզ

(1) Երբու որի . յագւոց հանէր :

և 'ի նմանէ է վրէժխնդրութիւնք պատու-
հասիա 'ի վերայ մեր : Եւ զգիշեր ամենայն
հաստատեաց 'ի սրտի իւրում զքանս զայս ,
և 'ի տունջեանն երթեալ յանդն ել 'ի վե-
րայ ծնգաց իւրոց և ամբարձեալ 'ի վեր ըն-
բազուկսն իւր ասաց . անծանօթ ՚՛ստուած .
արարիչդ ամենայնի , և շարժիչ . և այս
թռչնոցս ստեղծիչ և հարկիչ , հալածեալ ըզ-
օտաւ , և ծանո մեզ դքեզ , և գիտեսք : Եւ
ընդ ասելն զքանս զայս վաղվաղակի անյայտ
եղին ձագքն յամենայն անդատանաց քա-
ղաքին , և ասաց ՚՛բրահմ ' մեծութիւն և
փառք 'ի բարձուհս՝ ահա գտայ (1) զ՚՛ստու-
ած . ոչ է այլ ՚՛ստուած բաց 'ի քէն Տէր
որագալուր և բարի , և զօրութիւնն քո ընդ
քեզ , և փառք քո լոցէ զամենայն երկիր :
Եւ գնաց ՚՛բրամ խնդութեամբ 'ի տուն
իւր . և պատմեաց 'ի տան հօր իւրոյ , և ոչ
հաւատացին նմայ , այլ նա ոչ գաղարեաց
'ի խնդրելոյ զճշմարիտ ՚՛ստուած . զի յայա-
նեացի նմա ծանօթապէս :

Այն ժամանակի մեռաւ Վիլոս թագաւ-
որն և թագաւորեաց Վինոս որդի նորա
ամս յիսուն երկու (2) : Երկրորդ թագաւոր

(1) Մի օրի • գառք : Միւս (2) երկու օրի • յԲ • (12) օրի • գառք :

Աթուրացւոց . Սա շինեաց զՎինուէ և եդ
զարքայութիւն իւր անդ . սա կազմեաց
կուռս հօր իւր սկեղէն (1) , և ետ երկիր
սրագանել նմա . Ի ժամանակս նորա շինեցան
Սաբովթ . և Սասան , և Վղանէ , Ի սոյն
ժամանակս շինեցաւ Լըուսաղէմ 'ի Սելքի
սեդեկէ Վանանացւոյ , զոր ասեն որդի թա
գաւորին Վանանացոյ որու մանուկն Սելքի
ճանաչիւր . և կամեցաւ հայր նորա զոհել
զնա կռոցն , և տեսեալ Ստուծոյ զզօրու
թիւն որ կայր ծածկեալ 'ի մանուկն . և ար
ժանի իսկ էր լինել օրինակ միածնի իւրոյ .
սաստեւոյ մեհենին , և ընկզմեցան ծնողքն
նորա քրմօք , (2) և յափշտակեցաւ մանուկն
յանապատ և սնաւ խնամօքն Ստուծոյ . և
եղեւ այր հրաշալի Վահանայ Ստուծոյ և
թագաւոր երկրին . և շինեալ քաղաք դնէր
նմա անուն Սերիշ զէմ (3) . որ թարգմանի
գեօղ խաղաղութեան :

(1) Մի օրի . կազմեաց կու
ռքս հարկիւր սկեղէն :

Մի օրի . կանգնեաց կուռք
մեծարկու հօր իւրոյ՝ սկե
ղէն :

Մի օրի . կանգնեաց կուռք
մեծ ահարկու հօր իւրոյ՝ սո
կեղէն :

Զին օրի . շինեաց զՎինուէ

և փոխեաց զսթաւ թագա
ւորութն իւրոյ յԱթուրեոյ

'ի Վինուէ . և կազմեաց կուռք
մեծ արկածու հօր իւրոյ Բի
լոսի . և ետ երկրպագել նմա :

(2) Երկու օրի յաւերս համ
գերմ :

(3) Երկու օրի . Ուրիշ լէմ :

Եւ Աբրահամ եղև յառաջագէմ հա-
ճոյ Աստուծոյ և էր նա վաթսնամեայ . եւ
լուաւ Աստուած բազմաժամանակեայ և ան-
ձանձրոյթ աղօթից նորա և աներկբայ հա-
ւատոցն և սուէ ցնա . եւ յերկրէդ յացդմա-
նէ և տարայց զքեզ 'ի զրկեալ վիճակ ժա-
ռանգութեան Սեմայ հօր քո . և անդ ծա-
նուցայց քեզ ըստ կարօտութեան քո . եւ
տաց զերկիրն քեզ , և զաւակի քում յաւի-
տեան :

Եւ լուեալ Աբրահամու պատմեաց հօր
իւրոյ , և կամեցաւ երանել ընդ նմա . և ե-
կին մինչև 'ի Խառան ելեալ Ռահայէ
քաղղէացւոց . և անդ զոեղի առին և ըս-
տացան անդ տունս և ստացուածս , և կանգ-
նեաց հայր նորա անդ կուռս , և այրեաց
Աբրահամ զմեհեանն յորում կանգնեցաւ
կուռքն . և Առան եղբայր նորա կամեցաւ շի-
ջուցանել զհուրն , և անդէն այրեցաւ առա-
ջի հօր իւրոյ :

Եւ այց ոմանք զիշակէսն 'ի հնարից նորա
ասեն լեալ , և 'ի Տեառնէ սպանեալ :

Եւ եղեալ Աբրահամու եւթանասուն
և հինգ ամաց՝ դարձեալ լինի նմա հրաման
Աստուծոյ գնալ յերկիրն Քանանու . եւ
թողեալ նորա զաղգաստահմն իւր 'ի Խառանս

3

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՊՈՍՏՈՆ

Կարգաթիւ.....

Լսեն ոմանք այլ կին նորա բայ 'ի Սառայէ
և որդի Սվետատէ անուն , որք ոչ յօժարեցին
ելանել ընդ նմա : Իսկ նորա անդիմադարձ
եղեալ հրամանի լսեալապէս (4) ել և գնաց :

Բայց խնդիր տարակուսի (5) է 'ի տեղու
քրս , զի հայր նորա եւթանասուն ամաց ծը
նառ գնա , և երկու հարիւր հինգ ամաց մե
ռաւ : Եւ Ստեփաննոս առէ , թէ յետ մե
ռանելոյ հօրն փոխեաց զնա անտի : Եւ լք
րահամ եւթանասուն և հինգ ամաց էր .
զարմանք է զի լքրահամ հարիւր երեսուն
և հինգ ամաց գաց : Բայց թէ Սամարացոյն
որ ճշմարտէ (6) զի ասեն թարայ լեալ եւթ
անասուն ամաց ծնաւ զլքրահամ և եկաց
այլ եւս եւթանասուն և հինգ ամ . կամ
որք զՍառայ յորանոց ասեն և դուռոր լք
րանայ , զիանդ լքան քան զտանն ամն ծը
նանել կարէր զՍառայ , զի գիր յայտնապէս
առէ զլքրամ տասն ամաւ երէց քան զՍա
ռայ . այլ որպէս ասացաքն այնպէս ճշմարտ
համարիմ գոլ զիրդ :

Եւ եկեալ լքրամ յերկիրն Քանանաց
ւոյ և եղեալ ութսուն և հինգ ամաց՝ մը
տաւ (եմուս) յգիպտոս :

(4) Երկու օրի , յանդուն ձիւ :
Աստուծոյ :

(5) Երկու օրի . բայց զՍա .
(6) Երկու օրի . տարակուս մարացոյն որք ճշմարտէ :

Եւ ելեալ անտի ծնաւ զԻսմայէլ (1) 'ի
Հագարաց Նգիայոսացւոյ . եւ յառւոյ անփորձ
մնաց 'ի Փարաւմէ, զի ծնցի զօրինակ Տեա-
ռըն մերոյ մայրուք յարգանդի :

Իսկ Թագաւորն՝ Նինոս զահի հարեալ 'ի
կնոջէ իւրմէ իստագունէ քան զինքն՝ փախ-
չի յանճանօթուծիւն . ոմանք ասէն 'ի Նիւ-
տէս , եւ անգ. մեռանի :

Եւ առնու զԹագն Համիրամ կին նորոս
եւ իշխէ Նիւթուրացւոյն : Եւ Թագաւորեաց
ամս քառասուն եւ վեց, այլք երկօտասան (2)
ասէն , սա արար զհողակոյտ բլուրօգ՝ զոր
կոչէն Թիլս , ժամն Թօնից զգուշութեան եւ
ամբոյսոյ ազագաւ . բացց գտար եւ այլ պատ-
ճառ Թբացդ , սասցեալ եթէ 'ի յաճախել
կռապաշտութեան յամենայն երկիր , սոս-
տեաց Տէր դիւաց եւ եհան հողմ՝ փթթորիկ
յերկիր , եւ դողաց երկիր 'ի հիմանց , եւ սոս-
պալեցան քաղաքք եւ տունք . եւ առեալ փռ-
Թորկին զկուռն հանգերձ դիւօքն Թաղեաց
'ի տեղիս տեղիս հողակուտիւք , եւ բնակեալ
էն 'ի նոսա դեւքն , միան 'ի տունջանս մինչե ցայ-
սօր եւ տակաւին լսեմք եթէ կախարդք մանա-
ւանդ առ Թլօրդ առնեն զարուեստս իւրեանց,
եւ քայ 'ի դիւաց անտի որոտումն ձայնից :

(1) Քանիք օրի . Սմայէլ :

(2) երկու օրի . ԾԲ . (32) :

Աբրամ նորոգեալ Աստուածածանօթու-
թեամբն, և նոր իմն ծնեալ պանդխտու-
թեամբ օտարութեանն կոչեցաւ Աբրամ
և կին նորա Սառա, անուանեցաւ Սարրա,
որ խնայեալ լինի հացը ընտիր, և իշխանա-
կան տիկին:

Եւ եղեալ Աբրամ իննսուն և ինն ամաց
թլփատի, և զատչի աչնու յաղգացն (1) յա-
րոց միջի բնակեալն էր: Եւ եղեալ հարիւր
ամաց ծնաւ նմա Սահակ ըստ աւետեացն
Աստուծոյ: Եւ հարիւր տասն և եւթն (2)
ամաց լեալ էած զորդին ՚ի զենումն, և տը-
ւաւ նմա կրկին պարգեւոք նորագոյ խոյիւն
փոխանակեալ յօրինակ մեծին: Սմանք ասեն
երեսնամեաց զՍահակ ամ ՚ի զենումն: Ի յի-
նըն ամին Սահակայ՝ պատմեցաւ Աբրահա-
մու թէ ծնան ուստերք և դստերք՝ յաքով-
բոյ եղբօր քո, և յերեսուն և եւթն (3) ամին
Սահակայ մեռաւ Սարրա:

Սմանք ասեն սատանայ գոյժ ետ Սառա
յի թէ զենաւ որդին քո և մահացաւ ՚ի ժա-
մրն՝ չէ ընդունելի բնաւ: Եւ եղեալ Աբ-
րամ հարիւր եւթանասուն և հինգ ամաց

(1) Սմանք աղգացն:

(2) Հինն. և երկու օրի:

(3) Հինն. և այլ երկու Լե. (55):
որի: ճժԵ. (115):

մինչեւ յերեսուն և եւթն (1) ամի (Հակովբայ,
կատարի լի բարութեամբ, և հաճոյիւք Նա
տուծոյ ։

Ի հարիւր քառասուն և ութն (2) ամին առ
գլխնառուր (3) և ստացաւ վեց որդիս ի նմա
նէ ։

Եւ յաւուրս սորա Համիրամ հարթեաց
զհող երկրին Նորոց (4) վասն ջրհեղեղաց ։
Եւ զԱբրահամ ասե՛ն ոմանք աշխատեալ ի
գործն ։ Եւ ի ժամանակս յոյս է թագաւո
թիւնն Աիկոնացւոց ։ Նոյնպէս և Նրիսացւո
ցն (5) թագաւորեաց Նրէս անուն, որով
կոչեցաւ և երկիրն՝ և յոյսմ ժամանակս էր
Պիայ (6) որ և Պեղղսպենէս (7) ասի, և յանուն
նորա կոչի երկիրն ։ (Յութսուն և հինգ ա
մին Աբրահամու իամայել ծնաւ, ուստի Ա
գարայիք (8) և Սարակինոսք, և իամայելացիք
և Տաճիկք կոչին ։ Ի քառասուն (9) ամին առ
Աահակ զԻեբեկոս, և ի վաթսուն ամին յը
ղացաւ, և գնաց հարցանել զՆստուած ի

(1) Երեք որի . ԼԵ . (35) . Իսկոս ասէ երկրի ։

(2) Հին որի . ՃԻԲ . (45) .

(3) Հին որի . Կենդաւրա ։

(4) Երկու որի . Ասից Բե-

րէս Բիւրնիք ։

(5) Եւթն որի . Կրետաց-

ւոց . որ է Կաւ . շէ ի Կիւի

(6) Երեք որի . Պերա ։

(7) Երկու որի . Պեղղսպեն

Նստացի ։

(8) Երկու որի . Հագա-

բացիք ։

(9) Հին որի . ԼԸ . (38) ։

Հեռն Սէլքիսեդեկի, որ նախածանօթ (1) էր նոցա. քանզի երկու որդիքս էր յըսցեալ, և վիճէին մանկունքն :

Եւ ասէ Սէլքիսեդեկ Քահանայն Աստուծոյ բանիւ տեսուն, երկու ազգք են յարդանդի քում, և երկու ժողովուրդք. որք էին (Յակոր՝ յորմէ Իսրայէլացիք, Եւ Լաալ՝ յորմէ Լօդովմացիք որք են ձերանկք :

Օպսու ժամանակօք Թագաւորեաց Աբդիայի ոցն Լնաքս, զոր Լօդիզտայիքն Իսիս և Սեբուսիս (2) կոչեցին : Եւ էր ոս կին դուստր Սվայ, և սա կոչեաց զԱբգոս գեան Լնաքիս :

Ի յեւթանասուն և հինգ ամին Սահակաց եւթն և տասներորդ իշխանայաւ յԱբդիզտոս Ապիս, և Աստուած կոչեցաւ (3) և ռմանք Սարապին (4) կոչեցին. և եկաց Սահակ հարիւր ութսուն ամ մինչեւ յերեսուն և մի (5) ամն Վեւայ :

Եւ Աբիմեւէք ադարացի (6) Թագաւոր

(1) Ռմանք, նախ անծանօթ :

(5) Երկու որդի. Լ. 50 :

(2) Մի որդի. ասէ Դոյն Իսիս. և ընէ Դեբուսիս :

(3) Մի որդի. ԼԲ. 52 :

(5) Ռմանք՝ շատաւած կոչեցաւ. ռմանք աստուած կարծեցաւ :

() Զին որդի. Աբիմեւէք Թագաւոր քաղաքացի որ է Գերերայ փղապտոց բաքն. կամ ասն Աբրահամն :

(4) Մի որդի. սարապին :

Փղշտացւոց բարեկամ էր նոցա (1) • Ի հա-
րիւր երեսուն և եւթն (2) ամին Սահակաց
դնաց (Յակոբ օրհնութեամբ հօր իւրոյ 'ի
Խառան :

Օպսու ժամանակաւ յերկիրն Փղշտա-
ցւոց շինեաց Լանփր իշխանն զԱիւքէմ քա-
ղաք • յանուէն որդւոյ իւրոյ Աիւքեմաց յոյմէ
յապիշտակեցաւ 'իւնաց :

Յակովբ լեալ անդ ու թն ամաց՝ առ զ իւր
դուտոր Լարանայ Լորուոյ • և ու թսուն և
հինգ ամաց, ծնաւ զԽորէն (3) և յու թսուն
և ինն ամաց՝ (4) ծնաւ զԼեւի, և յիննուորուն
և մի ամին ծնաւ զՅովսէփ • և 'ի հարիւր
ամին ել առ Սահակ հայր իւր :

Ի յիսուն ամին Յակովբաց Փորոն ևս թա-
գաւորեաց Լըզիացւոցն, որ նախ օրէնս և
առեանս և դատաւորս եղ • և յեւթանա-
սուն և հինգ ամին Յակովբաց Ավգիսիս շի-
նեաց զԱլեւսինա Յատրիկէ, և Թէսաղոս
Թագաւոր Թէսաղացւոցն (5) որով կոչեցաւ

(1) Հին օրի. Եւ լեալ Յաւ քէն և զԸմաւօն :

Կոր ՀԵ. (75) ամաց 'ի ՃԼԵ.

(133) ամին . . .

(4) Հին օրի. 'ի Ժ. (10) օրն

Ղեւոյ • լինի քինուտան և ինն

(2) Մի օրի • ՃԼԵ. (433) • ամին խորամ :

(5) Հին օրի. դէն նախ Էւ • (5) Երկու օրի. Թեսաղոս
Ռօֆէն • ՂԸմաւօն ապա զՂԵԻ • Նիկեցւոց :

Երկու օրի • շտիշէն զԹ.

աշխարհն : Եւ Սեփնէ քաղաք շինեցաւ : Ի հարիւր տասն ամին Յակոբայ թագաւորէ լ'ըգիացւոյն լ'պիս : Սմանք ասէն թէ զեղբայր իւր եթող թագաւոր լ'ըգիացւոյն , և ինքն չորաւ յըգիպտոս , և սա է լ'պիսն լ'ըգիպտոսի : Սա շինեաց զՍեփիս յըգիպտոս :

Ի տասն և եւթն ⁽¹⁾ ամին վաճառեցաւ (Յովսէփ . և յերեսուն ամին տիրեաց լ'ըգիպտացւոյն ամս ութսուն . զոր պատմութիւնք լ'ըգիպտացւոյն , եւթն և տասներորդ հարստութիւնք հովուաց անուանեն :

Ի հարիւր երեսուն ամին էջ (Յակովբ յըգիպտոս . 'ի յիսուն ամին (Յովսէփայ Սպարդա շինեցաւ 'ի Սպարտայ որդւոյ Փարոնեաց ⁽²⁾ :

Իսկ յետ Շամիրամայ թագաւորէ 'լ ամէօ և զկնի նորա Ռեղոքոս , յետ նորա Սենեա : (Յակովբ եղեալ հարիւր քառասուն և հինգ ամաց վախճանի : Իսկ մինչդեռ էր նա յերկիրն Քանանացւոյ զկնի մահուանն Սահաւայ վարձեաց լ'սաւ զորդիսն լ'մոնայ և Սափաբու և զԼ'րամ , և եկն 'ի վերայ նորա և ապանաւ 'ի (Յակովբայ . և հարկեցան որդիքն լ'սաւայ՝ Յակովբայ :

(1) Երկու տի . ԺԵ . (15) . Այս տի . 'ի Խրդիւն զան արտ

(2) Մի տի . Փոնորեայ : յիւլիւնիւն :

Եւ ՚ի մտանելն (Յակովբայ յԱգիապոս) Լորոց թարգմանն եւ թանասուն ագի ասէ : Եւ թանասունքն՝ եւ թանասուն և հինգ ու գի (1) : Քանզի որդիսն (Յովսեփու և զորդիս որդւոց նորա որ չին ծնեալ ՚ի համար առնուն եւ թանասունքն :

Ղեւի լեալ քառասուն և հինգ ամաց ծնաւ զԻսահադ, ամանք զփորձանքն (Յովբայ աստ ասեն : Իսահադ լեալ վաթսուն ամաց ծնաւ զԱմրամ (2) . Ամրամ եւ թանասուն ամաց ծնաւ զՍոփէս :

(Յայտմամանակի թագաւորեաց Լթուրացւոցն Աղապարոս :

(Յովսեփ եղեալ հարիւր տասն ամաց վախճանի, և ՚ի վեց ամին Ամրամայ, և խոստմանն Աստուծոյ յերկու հարիւր ու թսուն և վեց ամին :

Սոփն որդիքն Խորայելի ՚ի ծառայութիւն յետ մահուանն (Յովսեփու : Եւ թագաւորեաց Քերթոն՝ ամս երեքտասան, և յետ նորա Ամնափթիս ամս քառասուն երեք, սա սկըսաւ հեղձուցանել զտղայսն Խորայելի ՚ի Նեղոս գետ :

(1) Առաքեաց Յովսեփ և ծոց. է. 14 :

կոչեաց զՅակովբ զհայր իւր և (2) Հին օրի. յաւելու. զամենայն ազգատոհմն ոգիս և եկաց ՃԼԳ. (135) ամս մին եւ թանասուն և հինգ. Գոր. չեւ յերեք ամս Մովսիսի :

Եւ Մովսէս ընկեցեալ ըստ ոճոյն եբարձ
 զնա Թերմուծէս դուստր Փարաւոնի, զոր
 Եբրայեցիքն Մառի կոչեն, որ եղև կին Քա-
 նազբա թագաւորին Սեմփիա քաղաքի: Եւ
 ապրեալ Մովսէս ՚ի ջրոյն յերեք հարիւր յի-
 սուն ամի խասամանն Նսուծոյ. և եղևալ
 ասանամեայ՝ տուաւ յուսումն յՆէսն եւ
 յՄիսէսն որք էին յորդուոյն Քարիաբայ կա-
 խարդի քաղդեացւոյ: Եւ հարածեալք ան-
 տի վասն գողանալոյ զողայս երկրին և զոհե-
 լոյն կուոցն զոր յանուն հօրն իւրեանց կանգ-
 նեալ էին. և էին սոքա հմուտեալք քաղդե-
 ական և յունական ճարտարութեամբ, եւ
 յաւելին զԵգիպտոսին, և այնու վարժե-
 ցաւ Մովսէս ստիպեալ զնոսա Քամբչանն
 Մառիայ:

Ի քսան երկու ամին Մովսէս իշխանացաւ,
 և շինեաց զքաղաքն Հերմուպօլիս (1), որ և
 կոչեցաւ յանուն սնուցչին Մովսիսի Մառիա:
 (Հայնմ ժամանակի Եթովպացիքն որ լեալ
 էին հարկատուք Եգիպտացւոցն, և գտին

(1) Երկու որի. ՚ի քսան
 երկու ամին Մովսիսի սկսաւ
 կաւադործութիւն իսրայելի
 ՚ի քսան և ութն ամին Մով-
 սէս իշխանացաւ, և շինեաց
 զՀերմուպօլիս քաղաք. . . .

Հին որի. ՚ի քսան երկու
 ամին Մովսիսի նեղել սկսաւ
 թագաւորն զԻսրայել շինուա-
 ծօք քաղաքաց: Եւ ՚ի քսան և
 ութն ամին Մովսիսի շինեցին
 զՀերմուպօլիս:

զնոսա, և սպա սարսափեցին, և եկին 'ի վերայ Նիսիսացւոց և գտին զնոսա անպատրաստա, և գերեցին և առին զանուանեալ մայրն Սոփիան, և տարան: Եւ Սոփսէա լեալ զօրավար Նիսիսոսի կռուցաւ ընդ Նիսիսացի դոսան ամ, և գնացեալ 'ի վերայ նոցա ընդ օձուտ անապատն եղամբք և արագլօք՝ ուստի նորա ակն ոչ աւնէին, և զինի տասն ամի առ զՆիսիսոս՝ և առ ըզթագուհի նոցա զԹեոքա և զՍառի մայրիւր, և դարձաւ Նիսիսոս քաջ և արի աւուուամբ: Եւ նախանձեցաւ ընդ նմա այրն Սառեայ և կամէր սրանանել զնա, բայց պատկառէր 'ի կնոջէ իւրմէ:

Եւ մեռաւ Սառի, և թաղեաց զնա Սոփսէա, և առաքեաց այրն Սառեայ զՍանթիս⁽¹⁾ չարչարիչն Իսրայելի սպանանել ըզՍոփսէս՝ և յառաջեաց Սոփսէս, և սպան զնա և ինքն փախեաւ 'ի Սադիսամ: Եւ զինի փախչելոյն Սոփիսի առին Նէսն և Սմիւն զորդիան Իսրայելի, և տարան զնոսա յանապատ հնգետասան⁽²⁾ աւուր ճանապարհաւ՝ և շինեցին անդ դրախտ զԵթն և տանն⁽³⁾ ամ, և ամրացուցին յոյժ յոյժ, և 'ի կա-

(1) Մի օրի, քամար.

(2) Մի օրի. Ժե. (15).

(3) Մի օրի. Ժե. (17).

տարման շինուածոյն առին 'ի տղայոցն Իս-
րայելի ինն հարիւր ութսուն մանկունս ան-
մեղս, և զոհեցին դիւաց' և կոչեցին զԷշ-
խանն դիւաց 'ի զոհն, և եղին պահապան
դրախտին. և յայնմ հետէ մանաւանդ հնա-
զանդեցան դեւք կախարդացն 'ի գործս տը-
լամայ և յամենայն հնարս:

(1) յայտու ժամանակաւ էր Պրամիթեւս ի
մաստասէր՝ որ ստեղծանել ասեն զմարդիկ,
զի իմաստութեամբ 'ի գիտութիւն ածէր
զտգէտսն:

Իսկ Սովսէս գնացեալ 'ի Քուչացիսն (1)
առ Հապուէլ որդի Նադանայ որդի (2)
(3) Եկտանայ յորգւոց անտի Կենդուրաց. և
առ զդուստր նորա 'ի կնութիւն և ծնաւ 'ի
'եմանէ երկուս որդիս՝ և էր Սովսէս քա-
ռասուն ամաց: (3) Յայնմ ժամանակի ասեն
զՆսկղեպիդէս բժիշկ երեւեալ ճարտար, և
Նկղաս (5) Պրամիդէայ եղբայր՝ աստեղագէտ
որ զերկինս կրեալ (4) ասիւր, զոր Իւրիպի-
դիս լեառն անուանէ 'ի վերոյ քան զամպս:

Եւ զայտու ժամանակաւ ասեն Եթով-
պացիք 'ի Հնդիկէս գետոյ գնացեալ առ

(1) Մի օրի. 'ի Քուչացիսն

(5) Ոմանք Աադաս:

(2) Մի օրի. որդի գագա-

(4) Երկու օրի. կրել:

նայ որ Եկտանայ:

Լճգիպտոսիւ բնակեցան : Լճ Կորիտացիք և Կորիւբանդք զգինուք Կաքաւան գտին :

Լճ աստ ասեն առ Ղեւկաղիանիւ ԼճԹեաղիայ եղեալ ջրհեղեղ , և առ Փայիթոնիւ ՂճԹովպիայ հրայրեացքն , և բազում ապա կանութիւնք ՚ի տեղիս տեղիս ըստ Պղատունի պատմելոյն , և գլխկրտիս Ղճտկեայ որ է Լճտտիկէ Թազաւորել (1) ասեն ոմանք , եւ կէսք Ղճգիպտոս ասեն Թազաւորել նախ , և ապա Ղճտտիկէ : Իսկ (3)ոյնք ասեն սա շինեաց զՂճէնս յանուան կնոջ իւրոյ : (2)սա կոչեն երկբոյս կամ զի երկայն էր և կամ զի երկու լեզու գիտէր զՂճգիպտոսին և զ(3)ունացն : Տիրեաց սա և միջերկրեաց և յանուան սորա կոչեցաւ Կապադովկիս :

Լճ յաւուրս սորա երեւեցաւ ձիթենի ՚ի Դղեկին ԼճԹենայ ուստի առասպելն եղեւ ստեղծեալ : Լճ սա կոչեաց զճրտմազդ Օւււ , և նախ եղն զոհեաց և յայամ ամի Ղեւկաղիոն Պառնասացւոյ (2) կոպմանցն սկիզբն արար Թազաւորելայ :

Լճ Ղլեւնոսէ որդւոյ Ղեւկաղիոնի Լճղադացիք կոչեցան , Ղրեկք Լճեներն , (3) և Ղկատէ Լճտտիկեցիք :

(1) Կէսք Թազաւորել : Թեան երեւի լինել :

(2) Մի օրի . Պառնաս . (3) Հեղեղք և կռիւք : Բայ : Ահալ ընդօրինակու .

Ի քսան և հինգ (1) ամի աւելեալացն Աբրահամաւ Կորնթոս քաղաք շինեցաւ՝ որ երբեմն Եփրատ կոչէր : Եւսերի ասէ թէ Եւրոնոսի Աթենայւոյ դուստր էր Աոխա աւուան ի նմանէ կոչեցաւ աշխահն Առափէ :

ՔԼՈՒԽ Ք.

Յազար. Մովսիս ընդ ծովն Կարմիր :

Մովսիս լեալ եւթանասնամեայ, երեւմանն Աստուծոյ արժանացաւ. և զտասն ամն յապաղէր գնալ Ազգիպոսս, և հարկեալ ի Տեառնէ պնաց ութսուն ամայ. և յաւետեացն Աստուծոյ չորս հարիւր երեսուն ամ էր թուին. և յեւթանասուն և հինգ ամին Աբրահամաւ : Երկու հարիւր հինգ ամ, մինչ ի գալն (2) Յակովբու Ազգիպոսս. և երկու հարիւր քսան և հինգ ամ կացին Ազգիպոսս. և չորս հարիւր ամն լցեալ էր ըստ հրամանի Տեառն սպանանել Ազգիպոսացին՝ և ոչ կամեցան փրկիլ որդիքն Խորայելի՝ ալ մերժեցին զփրկիչն : Եւ զտասըն ամն Մովսէս յապաղեաց զի առ Աստ.

(1) Մի օրի. ի Ն. (420).

(2) Ամհք ի գնալն :

ուած վճարեալէր . և գնացեալ Սովսէս յիշգիտութեամբ տաան հարուածով տանջեաց զիշգիտութեամբ , փոխանակ տաան փորձանացն Ս. Բ. Բահամու , և փոխարէն հարիւր քառասուն և չորս ամի չարչարանացն Իսրայելի :

Եւ իշգիտութեամբ թարգմանի հալոց երկաթի : (1) Կառաջինն շինեաց զնա Սեծրայիմ որդի Վուշեաց որդւոյ Վանանու . և կոչեցաւ յանուն նորա Սոր : Եւ զկնի յԱրիանէ Արիա կոչեցաւ . և Սամասիա թագաւոր կոչեաց (2) զնա յանուն գետոյն իշգիտութեամբ . զի Նեղոս իշգիտութեամբ կոչուի , որ է ինքնաբուղիս : Եւ անուն թագաւորին ընդ որ պատերազմէր Սովսէս , Փլէսիոս (կամ Փէսիոս) (3) կոչէր , սյլք Վանաքարիա անուանեն :

Եւ յորժամ արիւն ըմպէին իշգիտացիքն տաղտկանային , և երթային ՚ի Վեսէմ , և խնդրէին ջուր . և յորժամ տային արիւն լինէր (4) և ապա կամէին ՚ի բերանացն Իսրայելի առնուլ ՚ի բերանա իւրեանց , և ՚ի կըլանելն իւրեանց փոխէր յարիւն : Նշնպէս և զխաւարն նոցա ոչինչ կարէր լուսաւորել , ոչ կրակ և ոչ ճրագ . և նողկատէին ՚ի ծծել լող-

(1) Բանաք շինեաց :

Ջանացին ըմպել ՚ի ձեռացն

(2) Հին օրի . փառնութեամբ :

Իսրայելի , և լինէր արիւն :

(3) Երկու օրի . յաւելու և

Թանձրութիւնն խաւարեալ օդոյն . և 'ի մահ
անդ անդրանկացն Ագիպտացւոց ելին որ
դիքն Խորայելի վեց հարիւր հազար արու
'ի քսանամեանից մինչեւ 'ի վաթսուն ամն թը
ւեալք : Այլ էր յելիցն Ագամայ երեք
հազար ութ հարիւր քառասուն և երկու
ամ : Այլ ելին յաւուր հինգշարաթի և ան
ցին ընդ ծովն 'ի կիւրակէի :

Այլ 'ի ձգելն Սովսիսի զգաւազան 'ի վե
րայ ծովուն զայն ասաց . Այիս Աստուած իմ⁽¹⁾,
Շքայիս դու հաներ զմեզ Աստուած , և 'ի
ձախն ասաց , Ագոֆայ տէր Աստուած ընդ
մեզ , և խաչանիշ նկարու գրոշմն արար նոցա
ճանապարհ նոր՝ ոչ միայն ցամաքեալ՝ այլ և
կանանչացեալ լայնացեալ յոյժ , մինչեւ եր
կատասան ցեղքն Խորայելի աղխիւք իւրեանց
հանդէպ միմեանց չուէին :

Այս եմուտ ցեղն Բենիամինի և ապա
ցեղն Ղեւեայ ապա Յուդային և այլոցն՝
և աստի կոչեցան Աբրայելի . և տուաւ նո
ցա նոր լեզու և բարձաւ Ագիպտոսին , և
նմանէ հայրենի լեզուին , զոր և արդ ունին ,
և այնու երգէին « օրհնեսցուք զՏէր զի փա
ռօք է փառաւորեալ » :

Այլ զկնի նոցա եմուտ Փարաւոն և սու

(1) Երկու օրի . յաւելու և 'ի յաջ կողմն ձգեալ ասէ :

զան 'ի ջուրան փոխանակ մանկանցն խորացելի : Եւ եհան ջուրն զստանեալն՝ մասն բազում 'ի կողմն խորացելի զինաքն խորեանց, և իւրաքանչիւր զտէր իւր ճանաչեաց և թաղեաց, և առին զստառազինու թիւնս նոցա, և այնու կոտորեցին զ՝մաղէկ . և յայնմ կաշմանէ զհանեալն 'ի ծովէն առին ՚(1) թովապացիքն որք եկեալ էին 'ի Գանդէս (1) գետոցն, և կատարեցաւ բան յաղմոսին (2) կերակրել զ՚(3) թովապացիսն :

Եւս երեւեցաւ Նրակլէս 'ի Փիւնիկէ և զգիւս որթոյ առասպելեան 'ի Վիտնիսոյ ոչ 'ի Սերովմայւոյն (5) :

Եւ 'ի սոյն ժամանակս Նւրոպագոս (4) կոչեցաւ զատարանն, և յետ ելիցն խորացելի շարժեցաւ Նգիպոսոս զերթն ամիս՝ և 'ի ասունս ոչ բնակեցին : Եւ ասեն թէ յընկրդմիկն Փարուսնի՝ մնացեալքն Նգիպոսոս խորաքանչիւր որ զգործս իւր աստուածացուցին, իբր թէ եղեալ նոցա փրկութեան պատճառ : Ինոյն ամի ութաներորդի Սովսեաի պարտեցաւ լ'մաղէկ հարձորդին Նսաւայ՝ քինախնդիր լինել (5) նախնւոյն իւրոյ : Եւ 'ի

(1) Մի օրի . Գանդէս : ցալն :

(2) Ոմանք՝ մարգարէին . (4) Երկու օրի . Նւրոպագոս

(5) Երկու օրի . Իւմայելոս . (5) Եղեալ :

նմին տալու ոչ յերկրորդումն : ամեն անեւ ՚ի լեառն մթապատ առ տէր :

Ապողիմոս իմաստնասեր երբայեցի ազգաւ սակ : Թէ նախ Աովսէս շնորհիւ Աստուծոյ գիր արար ՚ի վերայ նոր լեզուին , որո առին , և այն գրովն ետ Աստուած Աովսիսի ՚ի տախտակսն յետ յիսուս աւուր ելից նոցա : Եւ յառաջ զիչից գիրքն գրեաց Աովսէս զոր տեսեալ էր և գիտէր . և ապա ցԱստուած զոր չեմ տեսեալ զլինելու թիւն աւրարածոցս որսէս գրեցից , վասն այսորիկ ի մանալի և անմարմնապէս արար առաջի նորա զաշխարհս աւուրս քառասուն . և զգալապէս ետ հրաման ձեւ ակերպել զսա՛իկազմութիւն խորանին՝ որ գործեցաւ զիւթն ամիս ընդ եւթն աւուր արարչութեանն :

Եւ ապա գրեաց զգիրս Օննդոցն և զայլ երբան . և ՚ի մուտս երկրորդի ամի ելից կանգնեցաւ խորանն , և անդքէն դարձան իւրանք դրախտին , անաշխար և անցաւ : Ի կարճոյ կամէր տանել զնոսա Աստուած յերկիրն պարգեւաց զաւուրս քառասուն յետ լրտեսելոյ զերկիրն , որ էր յերկրորդում ամի ելիցն յորժամ կանգնեցաւ խորանն : Բայց զի բամբաւ սեցին զերկիրն օրհնեալ ՚ի Տեառնէ , և ՚ի կոխմանէ ոտից Աբրահամու զպրեալն , օր

ըստ տարւոյ. եւտ նոցա յամէլ զամս քառա-
սուն. և ոչ Սոփսէս եմուտ յերկիրն. զի երկ-
մանաց. և զուրացաւ ՚ի հարկանելն զվէմն.
զի նորա սուգ էր ՚ի վերայ Սարխամու քե-
ռն իւրոյ :

Սկնի վեց ամի ելլցն Սարայելի թագա-
ւորեաց Սթենացւոցն իրօնոս, յորոյ դասե-
լոն անուն կոչեցաւ աշխարհն Ստոիկէ : Տի-
րեաց և Սիջերկրեաց աշխարհին որ կապա-
դովկիայ կոչեցաւ ՚ի իկրոպեաց, որ նախ
Սքու կոչէր : Ի քսան ամի իշխանութեանն
Սոփսիսի թագաւորեաց յԱգիպոս Նգիպ-
ոս անուն ամս վաթսուն և ութ. ասն թէ
սմա անուամբ կոչեցաւ երկիրն Նգիպոս.
աստ ասնն շինել տաճար Սպողոնի Սթէնս, և
անուանիլ Սրիսոպագոս : Սոփսէս լեալ հա-
րիւր քսան ամաց կատարի, և այն է սկիզբն
Յորելինին Նքրայեցւոյ : Եւ կատարեցան
հինգ գիրքն Սոփսիսի : որ ունին գործք և
սրատմութիւնք երեք հազար եւթն հարիւր
ութն ամաց ըստ Նւսերեաց :

Եւ առ Յեսու որդի Նաւեայ զգաւա-
զանն և զիշխանութիւն Սոփսիսի, և առաջ-
նորդեաց ժողովրդեանն Սարայելի ամս քսան
և եւթն : Ի վեցերորդ ամի իշխանութեանն
Յէսուայ Սանաւոս եղբայր Նգիպոսի թաւ

դաւորի յիսուն դասերօք զյիսուն որդիս եղբօր իւրոյ կոտորեաց . բաց 'ի ինկեայ՝ որ յետ նորա թագաւորեաց՝ սա է յամենայն կողմանց աչացեալն :

Ի տասն և ութերորդ ամին Յեսուայ Փիւնիկս և Կադմոս 'ի Թեբայեւոյ Նգիւդտոսէ Ղսորիս եկեալ՝ թագաւորեցին Տիւրոսի և Վիդոնի . և անուամբ նոցա կոչեցաւ երկիրն Փիւնիկէ և տուն Կադմեայ : Եւ զինի սոցա բերաւ իմաստութիւն յաշխարհն յայն որպէս Վիկրոպս եբեր զԸնակիչս Սեմիիս քաղաքի 'ի Ղթէնս . և Սերմանեցաւ աղանդն իմաստասիրութեան 'ի Յոյնս (1) . և նա արար Յունաց գիր , զոր պլբ դիւդմոսէ ասեն թէ Յունաց գիր արար :

Յեսու կատարեցաւ հարիւր եւթն աւագ , և դատաւորացաւ Վոդոնիէղ եղբայր Վաղէբայ կրտսեր ամս քառասուն :

Վիքիկանոս երեսուն ամ դնէ 'ի մէջ Յեսուայ և Վոդոնիէղի : Եւ Յոյնք յիսուն ամ դնեն զՎոդոնիէղի դատաւորութիւնն Վայց ութն ամ ծառսցեցին Վուսայ զոր սպան Վոդոնիէղ՝ այն պլ սմա է համարեալ : Յաւուրս սորս շինեցաւ քաղաքն Վիւթանիոյ

(1) Ոմանք ի վանս՝ աւելոյ 'ի Յոյնս աւել տեղ իմաստասիրութեան թեան 'ի Յոյն :

որ հոչին Սարս, Պապոս, Թեոստէ, Նի-
գիստէ, Սարոնասա, և աստ շինեցաւ բազա-
քն Սիկիլիայ :

Եւ յայսմ ժամանակի Թագաւորեաց Նա-
գիացւոյն Պալապոս, ուստի և Փիլոտոն ե-
րեւեցաւ բարոյախօսն անասնաց և Թռչնաց :

(Յետ Կողմնիւղի ծառայեաց Խորայէլ
Եգիպտոսյ արքային Սոլաբայոց տասն և
ութ ամ, զոր յարեալ են յամս Նոգոց (1)
Եփրեմացւոց որ դատեաց զԽորայէլ ամս
ութսուն :

Ետ շինեցաւ Կատմոն Բաղար Ի Պա-
դամոսէ, և յութ ամին սորա Թագաւորէ
Եթենայ Նքիաթոս, և Ի քսան ամին սա-
րա Թագաւորէ Եթուրացւոցն Լամբարի-
դոս ամս երեսուն և երկու, և շինեաց ըզ-
Բաղարսէ, և աստ կատարեցաւ չորիք դար-
քն, որ է չորս հազար ամբ : Ադամայ մին-
չեւ յ(Սոլոէս քսան և հինգ (2) ծնունդ է,
և անտի ոչ զծնունդն Թուէ ոճով այլ զանո-
ւանս դատաւորայն : Յետ Նոգոց ծառա-
յեցին պրազդեացն ամս քսան, և զօրացաւ
Խամեդար և ոսպն Ի Փղշտացւոցն վեց հա-
րիւր այր մաճով արօրոյն, և Թագաւորեաց
Բարակ Իերովսայիւ, ամս քառասուն, զայ-

(1) Մի օրի . Յուդուդայ : (2) Երկու օրի, քսան և ութ :

լողգեացն ծառայութիւնն նոցա համարին :
 (Զառուս տղոս (Յովն կայեալ ուղարարեալ
 Վթենացւոց (Յոյն անուանեաց զՎթենա-
 ցիս : Եւ կիրինէ քաղաք շինեցաւ 'ի իբի-
 ւայ . և Վրգիացւոց թագաւորքն դադարե-
 ցին , զորս մեք ոչ գրեցաք յանուանէ : Աի
 կոնացւոց թագաւորեաց Աիկոն , և 'ի նմա-
 նէ Աիկոնացիք անուանեցան՝ որ նախ կոչէին
 Լգեղացիք : Ի տասն և եւթն ամին Նարա-
 կայի Իդիոն շինեցաւ յԻդիոսէ , և Ապարտա-
 ւոց իբքն , որ ասին թէ վասն ամենայն կող-
 մանց գումարելոյ թշնամեացն Ապարտաց ա-
 նուանեցաւ , որ է ցան ժողովածոյ :

Զառուս Նարակայ եկն Ախարայ զօրա-
 վարն Յաբենայ և կոտորեցաւ : Եւ Յայէլ
 կին Վաբերայ խոփա վարսեաց ընդ փողոնո-
 րա որ էր յաներացն Սովսեսի . և աստ էր
 տեսիլ հարիւր իմաստասիրացն 'ի Հռովմ,
 որք տեսին 'ի միում գիշերի զմի տեսիլ եւ-
 թըն արեգակն . զոր Վրիլէ կին իմաստուն
 մեկնեաց 'ի վերայ եւթն դարուց և եւթն
 նշանաւոր թագաւորաց , և զվեցերրորդն 'ի
 Վրիտառս մեկնեաց , որոյ ճառագայթն ծած-
 կէր զայլան և ոչ մտանէր նման այլոցն :

Եւ թագաւորեաց Սիդոն 'ի վերայ Վի-
 րիկեցւոցն . և Վթուրացւոցն Պանառոս ամս
 քառասուն և չորս : Յետ Նարակայ իշխե-

քին Սարգիսնայիք ՚ի վերայ Սարսնի ամս
եւթն, և եւ Վեդէոյն կոտորեաց զնոսա հաւ
րիւր քսան հազար (անձինս) և դատեաց զՍա
րսնի ամս քառասուն, յայլադեացն յարին
՚ի Վեդէոյնին ։

Վեդաստ (1) հիւան սատ երեւեցաւ . որ
կործեցուցանէր շարժուն զպատկերոն զոր
սունէր՝ զի նախ զոսան զատանէր , զոր սցւք
կից գործէին ։ Ի մետասան ամի Վեդէոյնի
Սիգիկոն քաղաք շինեցաւ . և Տիւրոս քաղաք
քնի նախ քան զտաճագն Նրուսադեմի եր
կաւ հարիւր քառասուն ամսա , որպէս ասէ
Յովնայոս ։

Հաւառս Վեդէոյնի Սիւխու Թրակա
ցին, և Վինոս վարդապետն Հերակլի երե
ւէին , Թամիրոս Փիլամոնեայ ։ Հերեոսան
երեք ամին Վեդէոյնի Թապաւորէ Վթաւ
րացւոցն Սաւրամոս ամս տասն և ինն . և
Թապաւորէ ՚ի Թերալիս Նիոդոն երաժիշտ
որ (ասեն) նուապօքն շարժէր զքարինան ։

Սեդէոյնի եւ Թանատուն որդիան կատա
րեաց Վրիմեւք հարձորդին , և իշխեաց
Սարսնի ամս երեք , և յետ նորա Թամիլաս
ամս քսան և երիս , և աստ երեւեցաւ կինն
Հեդրաս (2) անհնարին Սոփեստէսն զոր ասէ

(1) երկու օրի . Դեդաղոս . (2) երկու օրի . Հիգրաս :

Պշատոնն ։ Եւ Հերակլէս զՎիլիոն աւար հաղ-
կանէր և զԴնդէոս արանանէր զոր երկրա-
ծին ասէին ։ Եւ Վթենաղւոյն Թագաւորեաց
Թեոք Թեոքեւս ամս քսան և ութ ։ Եւ Վ-
թուրացւոյն Սեթրոս տիրեաց ։

Ի քսան և մի ամին Թովղայ շինեցաւ
Տադաուս Առ լիկեցւոց ՚ի Բրիտանի որդւոց
Տանայի ։ Շինեցաւ և Արկեգոն և Իդիան
առաւ ։

Այս Թովղայ Յայիր գաղատացի ամս
քսան և երես ՚ի վեցերորդ ամին սորա Թա-
գաւորէ Վթուրացւոյն Տաւրոս ամս երե-
սուն և մի Յայիր Ան Տիտոնիս (1) ասեն և
ասեն թէ՛ սա էառ զՎիլիոն քաղաք ՚ի սորա
վիշտասաներորդ ամին Թագաւորէ Վթե-
նաղւոյն Սոսթոս (2) ամս քսան և երես և
նախ քան զսա Թեոքեւս զՎթենաղւոց ցր-
ուեալն ժողովեաց և զխեղեկոյան մահու-
վճիռ եղ ։

Աստ երեւեցաւ Փիլոն երաժիշտ , որ
սրսր դասս երաժշտաց ։

Օկնի Յայիրայ ծառայեցին աղաղգեացն
որդիքն Իսրայելի ամս ութ և սմանք տասն
և ութ ամ ասեն , որ յոյլոյն խառնին ։

(1) Մի օրի . Տիթուլուս մի՛ (2) Մի օրի . Մենթիոս . մի՛
Տիթուլուս . մի՛ Տիթմիոս Մենթոս ։

(Յեփթայէ ամս վեց (1) :

Եւ ասէն թագաւորել զ՝ ակեդեմոն խենաղոս (2) : Եւ ասէն դատաւորի այ Իսրայելի ամս հինգ (3) : Եւ ասէն աստ ասէն թէ Եւ զեքսանդրոս զ՝ յինէ առեւանգեաց , և զի լիանակոն պատերազմն վասն նախանձու ըղտասն ամ : Եւ ասէն իսպելալ սրով , այրեաց զանձն հրով : Իսկ յետ Եւ ասէն ի կայ յեքրայական մատենին դատաւոր Իդոն , և ասան ամ ոչ կայ (4) յեւթանասնիցն :

Եւ ասէն ամս ութ , և աստ թագաւորեցին Եւ ասինոցիք որ կոչին Զառվմայեցիք : Եւ ասին թագաւորն Եւ ասին անուն : Եւ աս Եւ ասին ծառայեցին որդիքն Իսրայելի Փռ զառացւոցն ամս քառասուն . և յարեալ Եւ ասին փրկել զԻսրայել ամս քսան :

Ի յեւթն ամին սարա եղին իրքն Զառվմայ : Եւ թագաւորեաց Եւ ասին թագաւորն Տոտեմէոս ամս քառասուն : Եւ ասին և իննեքորդ ամին Եւ ասին ի մեռալ (5) եւս , և թագաւորալ ի Եւ ասին . զոր ասէն կեցեալ ամս ութ հարիւր ութսուն . և վասն շատալ կեցութեանն (6) եւս կոչեաց յանուն պատե-

(1) Մի օրի . աս զդատաւորութի Եւ ասին ամս վեց :

(2) Մի օրի . զԼակեդեմոն

ի Մենաղոս :

(3) Մի օրի . եւթն :

(4) Եւ ասին օրի որ չկայ :

զէն զի ՚ի ծնողացն 'իւրաց կոչէր։ Եւ ի իւրացէր ծովակալեցին զառաջինն ամս իննգուսուն եւ երկու։ Եւ յետ ամաց ութից ամսն ի զիսնի թագաւորեցին ՝ աւանացէր որ եւ Հառվմայեցիք։ յետոյ կոչեցան Հեթանոսք։

Եւն թէ Սամփուն գործէր գործ իբրեւ Հերակլէս, եւ Նքրայեցիք զՍամփունի իշխանութիւնն քառասուն ամ ամեն, եւ եւթանասունքն քսան, եւ Նովհաննէս որտաւագիր՝ դատաւոր մի ալ յիշէ զինի Սամփունի Սամեդար անուն, եւ տայ նմա ժամանակ քառասուն ամաց։ Իսկ Նգրիփանոս առ թէ զքառասուն ամն չգոյր նոցա դատաւոր եւ խաղաղութիւն էր նոցա՝ եւ ոչ ուտակք խռովէին։

Հէզի քահանայ դատեաց զՍորայել ամս քսան, ըստ եւթանասնիցն, եւ ըստ Նորոցն քառասուն ամ՝ եւ ամենայն ժամանակն՝ Հէզիայ եւթանասուն եւ ութ ամ՝ յերեսուն եւ ութ ամին դատաւորեաց, եւ ՚ի տանն եւ ութ ամի իշխանութեան նորա ծնաւ Սամուէլ, եւ ՚ի քսան եւ մի ամին ընծայեցաւ ՚ի խորանն։ Եւստ նորոգեցաւ ի զիսն յիկտորի որդւոցն, եւ Նմազունքն զՆփեասցւոց մեհեանն պրեցին՝ եւ Սիկոնացւոց թագաւորն բարձան, եւ քուրմքն առին զԹագաւորու-

Թիւնն մինչ 'ի Վարիտոն քուրմն , որ առ 'ի չժուժալ ծախուցն փախստական եղէ և . եւ Վթենայուոյ Թադաւորութիւնն յաղ ազդ փոխեցաւ . զի Սեւանթոս Թիմնիտէ յաղթեաց Պայազատի . և տօն սկսան կատարել խաբէբայից , զի խաբէութեամբ յաղթեաց :

(3) Յետ մահուանն Հեղեայ եղել տապաւնակն 'ի տան Ղեդդարոյ (1) ամս քսան , դարձեալ այլազգեացն , և դատաւորեաց Սամաւել ըստ Նքրայեցւոցն ամս քառասուն :

Իսոյց 'ի քսան ամի իշխանութեան նորա խնդրեցին իւրեանց Թադաւոր և կատարեցաւ ժամանակ դատաւ որայ , և սկսաւ Թադաւորայն : Իսոյց Սաւուղայ ժամանակն Սամուելի է համարեալ (2) : Սաւուղ Թադաւորեալ ամս քառասուն , յերրորդ ամի Թադաւորութեանն իւրոյ կատարեաց զՎաղէկ :

Եւ 'ի տասներրորդ ամի Թադաւորութեան նորա ծնաւ 'Իսաիթ և 'ի քսան երեք ամի Թադաւորութեան նորա օծաւ 'Իսաիթ : Եւ 'ի քսան և ութերրորդ ամին իւրոյ 'Իսաիթ սպան զՎողիաթ : Եւ յերեսուն

(1) Երկու օրի . Ամինագա-
բոյ . ըստ Աստուծոյն զիսոյ :

(2) Հնագոյն օրի . ունի
այսպէս . Եւ 'ի քառասուն և

երկու ամի կենացն Սամուելի և 'ի քսան ամի իշխանութեան նորա :

և մի ամի թագաւորութեան իւրոյ Սաւուղ մարգարէանոյր 'ի Նաւաթհաւա, մարգարէութիւն չար' տան իւրոյ, թէ 'Նաւիթ է թագաւորելոյ : Յերեսուն ամի ծննդեան 'Նաւթի մեռաւ Սամուէլ, և յետ եւթն ամի մահուանն Սամուէլի սպոնան Սաւուղ, (Յովնաթան, և 'Նաւիթ արքայացաւ 'ի Բերսն եւթն ամ : Սա առ զԵրուսաղէմ և շինեաց զՍիւն, և թագաւորեաց անդ ամս երեսուն և երիս' և 'ի տանն ամի թագաւորութեան իւրոյ եհան զտաղանակն 'ի սահէն Աբեղարաց (1), և 'ի բերելն մեռաւ Սիւն, զի արգելաւ կամէր զշնորհն Աստուծոյ որ 'ի տաղանակին 'ի սիրելոյն իւր յԱդամայ : զի անկաւ 'ի վերայ գերեզմանի նորա, որպէս սիրելիք առնեն խանդաղատեալ գլխովք իւրեանց, որպէս ասաց Սաբբն (Յակովբ Սահայեցին : Եւ այլք այլ պատճառատեն : Եւ էր Վահանայապետ Աբիաթար և մարգարէք 'Նան (2) և Ասաի : Եւ Նաթան որ խնամէր զ'Նաւիթ միշտ կալով ընդ նմա, և մինչ էր Նաթան 'ի Վաքաւոն, յայանեցաւ նմա մեղքն 'Նաւթի 'ի Բերսաբէ' և եկն փրկել զնա, և 'ի գալն պատահեաց նրմա մեռեալ մի, և 'ի թաղելն զնա յամեաց

(1) Աբիաղարաց :

(2) Երկու որի : Գագ :

և գործեցաւ շնութիւնն . և դարձաւ տրբաւ
մութեամբ . և 'ի սպանանելն զիւրիս , եկն
յանդիմանեաց զնոս 'ի վերայ երկուց չար-
եացն . և 'ի զղջանայն՝ թողութեան յոյս ետ
նմա . և նշան ետ զմահ առաջին որդւոյն իւր
սարեայ . և երկեաւ 'Կաւիթ յ'ստուծոյ'
և աղաչաւեաց զամենայն ժամանակս իւր :

(Յաւուրս 'Կաւթի՝ Քաղկեդոն շինեցաւ
'ի Քաղկեդոնէ Տիւրացւոյ . նոյնպէս և Սամսո
շինեցաւ : (Յերեսուն և ինն ամի թագաւո-
րութեանն իւրոյ 'Կաւթ ընտրեաց 'ի՝) եւ
տաղւոց անտի հարիւր ութսուն և ութ
անձինս , և արար դասս քսան և չորս , երկու
տասան սյր 'ի դատ մի սաղմոսաւաց և սպասու-
ւորս տապանակին : Այլ յամենայն ժամանա-
կրս ետ պատերազմ ընդ ոյլաղգիս մեծաւ
յաղթութեամբ : Այցեալ ամս եւթանա-
սուն՝ թագաւորեալ ամս քառասուն՝ կատարիւ

Այլ թագաւորեաց Սողովմն որդի նորս
ամս քառասուն . երկուտասան ամաց էր 'ի
թագաւորելն իւրում , և յառաջին ամին ե-
ղև նմա որդի Սորովամ 'ի՝ Նամսցէ կնոջէ յ'Բ
մանացւոյն . սա 'ի չորրորդ ամի թագաւորու-
թեան իւրոյ , սկսաւ շինել զտաճարն , և կա-
տարեաց զնա ութ ամ . 'ի չորս հարիւր ութ-
սուն և մի ամի ելիցն իսրայելի Այգիստոսէ :

Եւ Մատաւոյնիս Պօղոս ասէ եւս նա
ցա դատաւորս մինչեւ ՚ի Խամուէշ Սարգա-
րէ ամս չորս հարիւր յիսուն . Եւ եթէ այս-
պէս է յիսուն ամս ելի գոց . բայց սխալն
՚ի ծառայութենէ պըտղեացն է անդ տես-

(Երեսուն ամի թագաւորութեան իւ-
րոյ Սողոմոն երկմեաց ՚ի Տեառնէ և շի-
նեաց տունս կաց Խամուիսոյ Սալաւացւոցն
և Սեղբամոյ Ամանացւոյն . ուր և կացս
տունն Ափրոդիտեայ Մատաւոյն
Յունաց . և էր բարձրութիւն տաճարացն
երեսուն կանգուն և լայնութիւնն յիսուն .
և շինեցաւ տաճար Ամանացւոյն երեսուն
սան ամ և Սալաւացւոյն եւթն ամ, արարոյ
նոցա սկիւոյ և ծախուց ոչ էր չափ : Արար
և ծով պղնձի և եղ եզինս ՚ի ներքոյ նման
տաճարին Տեառն : Եւ սա քակեաց զՆափ-
ոք քաղաք , և շինեաց զքաղաքս եւթն՝ լոյ-
թիւտիւր , մերձ շէմսայ . և զՍալու , և լոյ-
շէտուր , և զՍակտուր , և զՍաղարէ , և լոյ-
Սեղդուր ներքին և վերին , այլ և զԷլէօթ
ութերորդ . և սցսոսիկ ՚ի Սամասկոս , թա-
գաւորեաց շաղագ սատան Սողոմոնի (1) :

(Յաւուրս սորա . Արիստ մարգարէ ասե-

(1) Մի օրի . Հագագոս հա . օրի . Հագագոս ասն Սողո-
կոսի ասն Սողոմոնի . այլ . մեջի :

առնէր, զի լուծք երնջոց կոխէին զլշրուսա-
ղէմ, և զտաճարն, և զքահանայսն. և ասաց
Սողոմոնի թէ կանայքդ այլազգիք հեռա-
ցուցանեն զքեզ 'ի տեառնէ. որպէս և ե-
ղեւն:

ԳԼՈՒԽ Դ.

Յաղագս թէ Դշխոյ եկն աս Սողոմոն:

Առ աս եկն Դշխոյն հարաւոյ զոր ասնն
յաղագէ գաստերն՝ Նոյի Ղստզկէ սերեալ, որ
և իշխան (1) կանայք կողմանոյն հարաւոյ ժա-
ռանգութիւնն առեալ 'ի նահապետէն՝ Նոյե
մինչեւ ցայսօր, և անուն Դշխոյին՝ Նոյայ կո-
չի. որ եկն 'ի համբաւ իմաստութեան նորա
և փորձեաց վնա բանիւք 'ի հարցուածս
առակաց զոր կարգեսցուք աստ սակաւ ինչ:

Ա. Նախ եհարց յաղագս Ղստուծոյ:
Օ ինչ է Ղստուածն քո. և ում նման է և ու
րով կերպարանի:

Եւ Սողոմոն Ղստուածն իմ է, և ամե-
նայն էից վեհագոյն, և յոչ ինչ կերպարա-
նի. զի ամենայն ինչ եղեալ, և հակառակ

(1) Մի օրի իշխեին:

ունի, և իմ Նստուածն անեղ և աններհալ է:

Բ. Արաբն շարժի դունդն երկնից. յաջ թէ յահեակ, բոլորին շրջի թէ մառաճ:

Արկուս օրինակս ունի անսւազայու թեան՝ դի շրջաբոլորն երկնից յարեւելից յաջակողմն շարժմամբ ընդ հարաւ յարեւմուտս գնացեալ՝ դառնայ ընդ հիւսիսի՝ ինոյն՝ հրամանաւ հարկի ընդ աիւ և ընդ գիշեր շուրջ մի կատարէ անմուար գնդիւն աստեղաց: Իսկ մոլորակքդ կոչեցեալ յամանց շրջագային յարեւմտից ընդ ձախակողմն կոչս յարեւելս. եւ իւրաքանչիւր ըստ բարձրութեան՝ և ըստ ցածութեան՝ ըստ նեղութեան՝ և ըստ արձակութեան՝ գօտեացդ կատարեն զուրջն իւրեանց յամաց երեսնից մինչեւ յաւուրս երեսուն, ի յաճեաց որ է Արեւակն մինչեւ ի Սահրա, որ է Աւսին:

Գ. Աթիս քան զէանալն ամենայնի ուր էր ամենարարն, և զկնի լուծմանն ուր դադարէ անշարժականն:

Յատուջ քան զէանալն ամենայնի, կայր միշտ ին ի յինքեան, և լինէր (1) էական բնութեանն և զուարճանայր յանեղծական

(1) Այլք, ի էր էական բնութեան:

բարին : Եւ այժմ 'ի նա են , և կան արա-
քեալքս , և յետ լուծմանն մնաց նոյնպէս 'ի
յինքեան և 'ի սրբոյն հոգիան և սուրբքն 'ի
նա , ժառառորէ և ժառառորի :

Գ. Օ՛րհչէ զի կին Հնդկաց յետ ու-
տելոյ նուռն ոչ եւս յղանայ :

Եւ ուռն ցրտին է և գիճին . և Հնդկաց
երկիրն քերմին է և չորին . և կին Հնդկացի
ցրտին է և գիճին . բնութիւն կնոջ և նոան
խառնեալ 'ի միմեանս հակառակ բնութեան
երկրին՝ ոչ յղանայ :

Ե. Այր հնդուգին ըմպու անպտուղ է
սերմամբ :

Եւնութիւն գինւոյ քերմին է և չորին՝
և յաւելլու քուն . և բնութիւն առն նոյն-
պէս , և յաճախեալ առն 'ի հակառակն՝ լինի
անսերմն :

Զ. Իմաստու թիւն ընդհանուր է թէ
մասնական . և բնութեամբ է թէ ուսմամբ .
թէ արարեւօք :

Իմաստութիւն ընդհանուր է սեռիւ ,
և մասնական է տեսակօք , և է բնութեամբ
գոյնցս շնչաւորաց և անկոյ և բուսոյ : Իսկ
մարդկան ազգի է 'ի բնական խառնուածոյ (1),
և է ուսմամբ յաշխատանաց գոյացեալ 'ի

(1) Երկու օրի. բնական 'ի խառնուածոյ :

մնութեանց գիւտից, և է պարզեւօր ՚ի փա-
ռքս տուողին Նստածոց, և այս ոչ է հա-
տարակաց, այլ ընտրութեամբ արժանեաց :

Առաջ. Տունին թագադարդ, և ոչ ՚ի բը-
նութենէ, և վարակայն նմա շառաւիղք
յառուցմանէ բոցոց և հիւսեցան պատկք ա-
նարժան որդւոց :

Առջումն. Առեալ է քո զի Նստած
վառեալ մարենեաւ յայանեցաւ Սալօսի,
և յերեւմանէ անտի հարցուածք և դար-
ձուածք պատասխանուոյ եղեն :

Առաջ. Այր օտար և որդիք պղծութեան
տպանող և սնուցանող անօրինաց, յայանեալ
գողութիւն և ապրեալ թագաւորք արա-
տովք :

Առջումն. Օհարքն իմ և զիս պպանեա ,
թամար կարծեալ տպանող արանցն սնոյց ըղ-
հարսն իմ գողացեալ ՚ի Հաւդայէ :

Առաջ. Ար է գարշն և զաղկուն՝ որ փափու
խեալ ամուօք սնուցանէ զթագաւորս :

Առջումն. Ի դաշտանէ կանանց թագաւ-
ւորք և աղքատք սնանին պատուելի տալինս
ամպոց (1) :

(1) Մի օրի. ՚ի դաշտանէ ամեն իսկանց թագաւորք և
կանանց փութալք ՚ի տալինս
ամպոց թագաւորք և աղքատ
սնանին: Ա. Բ. Գ. օրի. ՚ի դաշ-

Եւ իւրաքանչեւ իւրաքանչեւ յաճախեաց զխոհակերան . յաղապս զանազանութեան համոց աշխատի և աշխատէ , և մի է ճաշակն :

Եւ իւրաքանչեւ . ի թէ ունիա ազնիւ խոհագործ յաւելլ ի հազարս մեր , սակայն որպէս թըւի քեզ մի է ճաշակն . բայց օտար է անօրէնն ի տեսունէ մերմէ (1) և դառն է մնաց ի դատաստան :

Եւ իւրաքանչեւ . Փետայն աներեւոյթ և հարսանիքն անփափս , և սենեակն անարատ և կատաղեալ հարսինն դիպի ամօթոյ մեծի :

Եւ իւրաքանչեւ . Սի նախատեր զժողովուրդս մեր անմահապէս հարսնացեալ Ստուծոյ անճառելի խօսմամբ . և ոչ դիպիմք ամօթոյ պոռնկելով յօտար Ստուածս . և ձեզ է ամաչելն պաշտօղացդ զժողովունն թրիանէսի է արմաւն : Եւ այց առ և դու ի մէնջ առակ մի այդու :

Եւ շտարակ մի զօրաւոր և անօթ վերաւորութեան . և ի նմա տաճար եռանկիւնի որոյ քարինքն ցնծութիւն , և հիմաւնք նորա սէր , շինուածք նորա ջուր , սկզբունք արձակմանն գգունք՝ ձեզունք նորա կարաք . սիւնք նորա ուրախութիւն , գիւտ նորա օտար , և :

(1) Մի օրի իւրմէ : մի օ . քի . իմէ . .

քնակչաց նորա ոչ գոն անձինք . և հետեւողք նորա ընդ վայր , և մահարձանք նորա ՚ի նմանէ և յինքն . և պատուհանք նորա մեկնակք . և գործիք նորա հակառակ են կաղամուածոյն ⁽¹⁾ , և պահապանք նորա ոչ երեւին .

Եւ ասէ գշխոյն լուեալ էաք զքեզ ի մատուռն , այլ ծածկատես ոչ կարծէաք . և արդ պիտեմ ⁽²⁾ զի Նստուածն քո միայն է Նստուած երեւելեաց և աներեւութից : Վեաց Ղշխոյն և զկաղմուած տաճարին . և զսպասաւորս տաճարին , որք ըստ ամսոյ պաշտէին առաջի տեառն երկոտասան դասք քսան և չորս հազար ՚ի դաս մի , և վեց հազար դասաւորք . և չորս հազար քնարերգուք և չորս հազար դռնապանք , զոր Վաւիթ հայր նորա կարգեալ էր . և չափ տաճարին վաթսուռն կանդուռն , և քսան լայն , և հարիւր քսան՝ բարձր . տասն սեղան ոսկի և տասն աշտանակ ոսկի . և երկու սիւն արտաքոյ երեսուռն . և եւթն կանդուռն յաջմէ և ՚ի ձախմէ , որոց անուանք Նսող և Նաքում , որք ասին զօրութիւն և ուղղութիւն : Եւ Սուրբն սրբոյ քսան կանդուռն լայն , և քսան երկայն՝ ընդ որ շատ զարմացաւ Ղշխոյն :

(1) Մի օրի . կաղմածոյն . հաւատամ, եթէ :

(2) Մի օրի . խնացոյ եւ .

Եւ գնաց ՚ի նմանէ բազում օգտութեամբ :

Եւ Սողոմոն զկնի մեղացն զղջացաւ , և յիշեաց զպատուէր հօր իւրոյ , և մտեալ ՚ի սենեակ տապալաւ եաց , և մեռաւ յիսուն և երկու ամաց , թաղաւ որեալ ամս քաւաասուն :

Եւ էառ զթաղաւ որու թիւնն Սորովամ որդի նորա ամս տասն և եւթն . և բաժանեցան տասն ցեղքն և եդին իւրեանց թաղաւոր զՍրովամ որդի Նաբատայ ՚ի ցեղէն Լփրեմի : Եւ Յուդա և Բենիամին եղէն ընդ Սորովամու և անուանեցան Յուդայեանք և տասն ազգն կոչէր Իորայէլ եւ Լփրեմ :

Յաւուրս յայտոսիկ մարգարէք էին Սադովկ և Լքիա սիլոնացի և Սամեայ . եւ իմաստասէրք Հոմերոս և Իսադոս (1) զոր այլք քան զսա յառաջ պատմին :

Եւ էր քահանայապետ Սադովկ ՚ի ցեղէն Լփրեմարու և ութերորդ յհարսնէ : Եւ ՚ի տասն և եւթներորդ ամին Սորովամու եւ Սաակիմ արքայ Լգիւպոսի յէրուսաղէմ և կողոսխեաց զտաճարն Տեառն և գնաց :

(1) Կնի Սորովամու թաղաւորեաց Լքիա որդի նորա ամս երեք : Եւ յետ նորա որդի

(1) Մի օրի . Սիսդոս . մի դոս . մի օրի . Հոմերոս աօրի . Հոմերոս անուն և Սի . նուն և Իսիդոս :

Նորա Նստ ամա քառանուն և մի : Իսկ Իորա-
յելի թագաւորեաց Նստիւմ ամա քսան և
երկու . և զինի Նորա Նարատ արդի Նորա ամա
երկու, և յետ Նորա Նայաս ամա քսան և չորա-
կու յաւուրս Նայի և Նայատու էր քա-
հանայապետ Նբիսիէք Նյեղէն Իթամա-
րայ : Եւ մարգարէք Նբիա, Սամիա և Յա-
վէլ . Նգարիա որ և Նդդուլանուանի, և Յով-
որ յանդիմանեաց զՆստիւմ, կէսք զՆարա-
րիա ասեն : Եւ Նայիսիան՝ Իսուդ կոչէ, զոր
ասան առիւծն :

Իւտան և եւթն ամին իւրայ Նստ ոչ-
րեաց զգտեալ կուռսն Նրուտաղէմ, և զմայր
իւր Եհան Ն տիկնութենէն զի պաշտէր
զՆստարտն :

Ի քսան և ինն ամի Նորա թագաւորեաց
Նլայ Ն զիւրայ Նարայելի ամա երկուս . և Նում
բրբի ծառայ Նորա սպան զնա և թագաւու-
րեաց աւուրս եւ թն, և յարեան երկու արք-
որք Նմրի և Փապնի թագաւորել . և աջողե-
ցաւ թագաւորել Նմրայ ամա երկուտասան .
սա գնեաց զԷտան Սամիրոն Ն Սամարիայ .
և զինեաց քաղաք, և կոչեաց Սամարիայ յա-
նուն տեառն լերինն, և յետոյ կոչեցաւ Սե-
բաստիա . և այժմ ասի Սամիւղ :

Իսկ Փապնի պրեաց զարքուհիսն ՆՍամա-

բիւց և ինքն ընդ նմին սցրեցաւ. ի քառասուն և մի ամին Վասյի թագաւորեաց յԱգիստոս Փարթիւիս (1) :

Եւ յետ Վասյի թագաւորեաց (Յովսափաթ որդի նորա ամս քսան և ինն : Ի յերեքորդ ամին սորա թագաւորեաց Իսրայէլի Վրաաբ որդի Վմբեաց ամս քսան երեք . սա առ կին զԱղարէլ դուստր Եթիւլի թագաւորին Սոյ և Սադացի (2) և շինեաց զԱրիքով զնոյն ան ի Յեսուայ . և Վրիտն անդրանիկ նորա մեռաւ ի սկիզբն . շինաւ ուծոյն : Եւ Շաւ կրտսերն ի դեմել դրանն . և այլք զԱղան Ինթեւացի ասեմն շինիչ Նրիքովի , և այս որդւոցս հայր և զՇաւէ Սեծել կոչեն :

(Յերիքորդ ամի (Յովսափաթու թագաւորէ Լատինացւոցն Կարպանդոս ամս տասն և երեք . և չորս ամին թագաւորէ Վթեհացւոցն Վմիարոս : Եւ ի նոյն ամի թագաւորէ Վթուրացւոց Սրբանոխոս ամս յիսուն : Եւ յերեքստասան ամի նորա թագաւորէ Նագիստացւոցն Իսաքարոս ամս վեց , և ի քսաններեք (3) ամի նորա թագաւորէ Լատինացւոցն Վգրիպատ ամս քառասուն և մի . և ի քսան և իններորդ ամին սորա թագաւորէ

(1) Ոմն Փարթիւս . ոչ ու . մին Փարթիւս :

(2) Որ և Տայդան ,

(3) Չորս երեք . քսան և ինն :

Իսրայելի Աբողիա ամ մի : Եւ յետ նորա
Յովրամ եղբայր իւր ամս երկուսասան : Եւ
ի նոյն ամի Թագաւորէ ի վերայ Յուդայ
Յովրամ ամս ութ : Եւ զկնի նորա Աբողիա
ամ մի : Եւ յետ նորա Աբողիայի մայրն ամս
եւթն : Եւ յեւթներբորդ ամին Ավամայ
վերայաւ Եղիա :

Եւ Գողոզիայ կին Յովրամայ քոյր էր
Աքաաբու, և Տէր սպան զԱիիւրամ զի սպան
ղեղբարս իւր, և յաւել ի չարն, և առ ըզ-
Գողոզիայ կինն կռապարիշտ : Ամենք դուռ-
տրբ ասին զուս Եղաբելի : Եւ առաքեաց Ե-
ղիսէէ և օծ զՅէու արքայ ի վերայ Իսրայել
ի որդի Ամդեայ որ սպան զԱվամ որդի Ա-
քաաբու, և զԱբողիայ որդի Յովրամայ, և
սպան զԱքաաբու զեւթանասուն երկու
որդիսն, և զկնի տասն և եւթն ամի սպան
զԱքաաբու զկինն զԵղաբէլ :

Իսկ Յովիդայ քահանայ սպուն զԳողա-
ղիա, և Թագաւորեցոյց զՅովա վեցամեայ
ի վերայ Յուդայ ամս քառասուն : Եւ Յա-
վիդիա եկեաց միայն յետ Ասիսիսի ամս հա-
րիւր երեսուն, և մարգարէանայ Աղարիա որ-
դի իւր : Յէու Թագաւորեալ ամս քսան և
ութ յետ նորա Յուիքազ ամս տասն և
եւթն :

Յերեսուն ամին Յովսապան զ՛ղարիս մարգարէ, և յերեսուն և եւթներորդ ամի նորա վախճանեցաւ ի զիսէ մարգարէ :

Եւ յայնմ ժամանակի թագաւորեաց Նաբաւոյն Սքառանիս ամս քառասուն և երկու : Եւ ի գիպտացւոցն թագաւորեաց Նաբինոս . և ի ասորիացւոցն թագաւորեաց Հաւանիս, որ և ամբարտաւանեալ այրեցաւ ի բարկութենէն Տրառն արքունւովքն :

Յերեսուն և մի ամին Յովսապայ եղև դատաւոր Նիմացւոցն Բարակիս ամս տասն եւ ինն , և ի քառասներորդ ամին սորանաւ Յովսա ի ծառայից իւրաց, զի ի բաց ի տեսոնէ եկաց յետ մահուանն Յովիգայ . և սպան զորդի նորա զքահանայ եւ զմարգարէ :

Եւ թագաւորէ ի վերայ Յուգայ Նմա սիս որդի Յովսապայ ամս տասն և ինն : Եւ Նոտուծով յաղթեաց ի դավապեցւոցն, և բերեալ զՆոտուածս նոցա պաշտէր : Եւ ի սորա տասներորդ ամին թագաւորեաց Բարակի Յովսա ամս տասն և վեց . և ի վերայ ի ասորիացւոցն Նոտունինոս ⁽¹⁾ ամս քառասուն և հինգ : Եւ ի գիպտացւոցն Նաթրոս ամս տասն և վեց : Եւ աստ եղև դատաւ

(1) Չորս օրի Նաթինոս :

և որ Ն՝թենացւոց Ն՝րիփոն ամս քսան :

Ի տասն և իններորդ ամին Ն՝մասիայ թափաւորէ Ն՝թուրացւոցն թոնոսկան Կոչերոս, որ ասի յաւարէն Սարդանի՝ ամս քսան : Հորոյ ՚ի ժամանակս քարոզեաց Հովնան մարգարէ, և զղջացաւ և դարձաւ յերկիւղ տեառին . որ և զկնի ապրելոյն Ն՝թուրաց որ է Նինուէ, պատերազմեցաւ ընդ Ն՝քաակէք մադացին որ է Սար : Եւ տեսեալ թէ յաղթի ՚ի Սարէն, սցրեաց զանձն հրով և բարձաւ թափաւորութիւնն յՆ՝թուրաց, տեւեալ աւստ հազար հարիւր իննսուն և վեց : Եւ ՚ի խափանուածէ թափաւորութեանն Վաղդէացւոց որ է Սաբելացւոցն յառաջին տմէն Վ իլոսի հօրն Նինուի լինին ամբ հազար երեք հարիւր : Եւ Ն՝քաակիս Սար Ն՝րուա կիս օգնութեամբն հայոց եբարձ զթափաւորութիւնն Ն՝թուրացւոց և մոխեցաւ ՚ի Սարս, և զկնի մահուանն Ն՝րուակւոց Ն՝քակոյ թափաւորէ ՚ի Նինուէ որ զառաջին Ն՝թուր կոչէր . և ՚ի Նինուէ Նինուէ կոչեցաւ . Փուլ անունն իր ամբարձ զգուխ իւր՝ և կոչեցաւ թափաւոր յորոյ Հաղմանատար և թակղարաա⁽¹⁾ և Սենեքիմ թափաւորք գերեւք Սորայելի :

(1) Ոմա՞ք Սաղմանատար և և թակղաթբազտար :

(Յիշեն զսոցանէ Նստուածային գիրք , որք տիրեցին Սիջագեւոաց և Կապադովկայ և Կիւլիկոյ և Փիլիպեցւոյ . և ՚ի սոցանէ են Նաբոնոս և Նաբուբոդոս և Նաբուպալասար և Նաբուգոդոնոսոր . և թուին ամբ սոցա ՚ի Փուռցէ մինչեւ յՂեքսանդր Սակեդոնացին չորս հարիւր քսան և չրս : Իսկ զկնի մահուանն Ղեքսանդրի , Սելեւկիոս , Նշտոքոս , Կիլիքոս , որ զԿիւլիկիա շինեաց , Սուրոս՝ որ զՍուրիա շինեաց , յորմէ Նսորիք կռեցան Քաղդէացիքն :

Ի տասն և ութերորդ ամին Մասիաց թագաւորէ Րոբովամ ՚ի վերաց Իսրայելի աւմլո քառասուն . և յԱղիսպոս Տուլութիա ամս երեքաստան : Սմանք ասին թէ Յովասարբայ Իսրայելի սպան զՄասիա արքայ Յուդայ , զի չորաւ պատերազմել քնդ նմա . և յետ մահուանն Մասիայ եկին Իսրայելացիքն և քակեցին ՚ի պարսպէն Երուսաղեմի չորս հարիւր գիրկա , և առին զոսկին և զարծաթն որ կայր ՚ի տաճարին տեառն և ՚ի տան արքունեացն , և դարձան ՚ի Սամարիա :

Եւ Մասիա թաղեցաւ յԵրուսաղէմ , և թագաւորեաց Ղլարիա որդի նորա ամս յիսուն և երկու :

Եւ առ աջին ամին Ղլարիայ որ և Ողեա եւ

կայ դատաւոր Վթենայ թաաղիրաւ ամս քր-
տան և եւթն : Նշ յգիտութե թագաւորեաց
Իսխա : Նշ ի տասներորդ ամին Սղիայ թագաւ-
որեաց լաափնացւոցն Փրիկոս : Նշ ի քսան
և ութերորդ ամին Սղիայ եկաց դատաւ-
որ Վթենայ Վքմիտիր . և ի քսան և ինն
ամին Սղիայ թագաւորեաց Իսրայէլի Օւ-
քարիա ամս վեց : Նշ զկնի նորա Սեղղոմ աւ-
միս մի, և յետ նորա Սանայէմ ամս տասն :

Նշ ի քսան և չորս ամի թագաւորու-
թեան իւրոյ Սղիայ արկ խուռնկ ի տաճարին
տեառն և բորստեալ եղեւ . և արդեւ ի մար-
գարէանալոյ տէր զԱսայի վասն մեղացն Ս-
ղիայ . և ժամանակ լռութեան նորա ամք
քսան և ութն, մինչեւ մեռաւ Սղիայ, եւ
վերտին մարգարէացաւ վաթսուռն և մի ամս
Նշ նախ քան զլռութիւն նորա, քսան եւ
չորս ամ էր մարգարէութեան նորա բովան-
դակ ութսուռն և եւթն ամ. յերեսներորդ
երրորդ ամի թագաւորութեանն Սղիայ թա-
գաւորեաց յգիտութի Վասմոս ամս տասն .
և յերեսներորդ չորրորդ ամին Սղիայ եւ
Փուլարբայ Վաղդէացւոց ի Սամարիայ .
և առ ի Սանայէմայ հազար քանքար ոսկւոյ,
և դարձաւ :

Նշ ի քառասներորդ ամին Սղիայ թա-

գաւորեաց Իսրայելի փակէէ ամս տասն . Ի քառասներորդ առաջներրորդ ամին Ողիայ Թադաւորէ Սակեդոնացւոցն Կաւոս երկրորդ Թադաւոր ամս երկոտասան . և ՚ի վերայ Վինուէի Թադաւորէ Թակղաթփաղասար ամս երեսուն և եւթն : Ի քառասուն և վեցերրորդ ամին Ողիայ Թադաւորէ Ազիդաս Կաքր ամս քառասուն և չորս . և ՚ի քառասուն և ութերրորդ ամին Ողիայ եւ Թակղաթփաղասար ՚ի վերայ Իսրայելի, և գերեաց զմեծ մասն տասն ցեղիցն՝ և իշխանք մեծամեծք գերեցան որոց անուանք այսոքիկ էին Աբէլ . Իսթմաք, Էնոք, Կանծ, Էսուր, Գեղաթ, Կաւթի, և զբոլոր վիճակն Վեփթաղիմայ :

Եւ յորժամ մեռաւ Ողիա երեւեցան փառքն տեառն ՚ի Տաճարին, որ մեկնեցաւ ՚ի խնկարկութեան նորա և Թադաւորեաց Յովաթամ որդի Ողիայ ամս վեչոտասան . սա արար ուղղութիւն առաջի Տեառն, և հնազանդեաց զՄանացիս :

Յերրորդ ամին Յովաթամայ Թադաւորէ Սակեդոնացւոցն Տունիմոս ամս երեսուն և ութ սորա են ազգայինք հացսց Պորփիբրոս (1) Պուեաէս :

(1) Հինգ որի Պորփիբրոս

Օայսու ժամանակաւ էին և մարդաբէք
Լասայի, Լմսլս, Սլսէէ, Յովնան : Եւ Լսւք
արքայ Լգիպտոսի օրէնս դնէր, առ որով
ասի թէ գառն խօսեցաւ, եւ ասա սկսաւ
Լխգացւոց թագաւորս թիւնն :

Օկնի Յովնաթամու թագաւորէ Լքաղ
որդի նորա ամս վեշտաւան, սա արար չարիս
առաջի տեառն, և Փակէէ արքայ Խորայելի
առեալ ընդ իւր զՀռասոն արքայ Դամաս-
կեայ, և գնացեալ Արուսապէմ կոտորեաց
արս երկոտասան բիւր : Եւ առաքեաց Լ-
քաղ վարձեաց ղ(Ի)ակիլա, և եկն ՚ի Դամաս-
կոս և սպան զՀռասոն և գերեաց ղ(Ի)սփ-
մայեցիս և գնաց :

Եւ յերկրորդ ամին Լքաղու ապստամ-
բեալ Սլսէ սպան ղՓակէէ, և թագաւորեաց
Խորայելի ամս ինն. և յութերրորդ ամին
Լքաղու թագաւորեաց ՚ի Նինուէ Սաղմա-
նասար ամս չորեքստասան. և եկն ՚ի վերայ
Խորայելի, և արար ընդ հարկաւ և առեալ
գերի, գնաց :

Եւ առաքեաց Յովսիա առ Լքիմեղէք
քուչացին գալ օգնել նմա, և ըսեալ Սաղմա-
նասար եկն ՚ի վերայ Սամարիայ յեւթներ-
րորդ ամի թագաւորութեանն Յովսեայ և
յութերրորդ ամին Լքաղու, և ուշաքեաց

ամս երիտ. և առ զնա և գերեաց զտասն ցեղ-
աղն, և տարաւ ՚ի Բաբելոն. և բարձաւ Թա-
գաւորութիւնն Խորայելի որ տեւեաց ամս
երկու հարիւր և յիսուս, և լինի յԱդամայ
չորս հազար երեք հարիւր երեսուն ամ:

Յայսմ ժամանակի դատաւորէ Աթենա-
ցւոցն Նոբողոս, առ որով եդաւ յագոնն,
որ է մրցութիւն, Վումպիադն կոչեցեալ.
որով Հելլենացիքն վարին զժամանակս ի-
րեանց, և հնարեցաւ զայս Նախախտ. որ-
պէս Թէ ՚ի հրամանէ Հերակլեաց առ ՚ի
խաղաղել խիստ զպատերազմ. կացէք ասէ
մինչեւ ՚ի տարին ուրախութեան և ապա
ցուցցէ իւրաքանչիւր զք զոյժ իւր և զար-
ուեոաս և պսակեացի: Բայց Նւսերի առ
Յովաթամու արքայիւ տսէ Ափրիկանոսի
բանիւ: Բայց առնին զագոնն ՚ի հինգ ա-
մին յորժամ չորքն լնու, և ՚ի հնգէն սկսա-
նի և ասէ նահանջ:

Իսկ զգերին Խորայելի բնակեցոյց Սաղ-
մոնատաւր ՚ի լերինն Սարաց, և առաքեաց
Նոորիս ՚ի Սամարիայ տեղապահս որպէս և
անուս է: Նւ մարգարէք էին Նսոյի և Յով-
սէէ: Իսկ Արիատոտէլ ՚ի Սակեդոնիայ սկա-
րէտ երեւէր:

Իսկ զլինի մահուանն Աբաղու Թագաւո-

րեաց Նշեկիա որդի նորա ամա քսան և ինն.
 և Թագաւորեաց Վատինացւոցն Հռոմուլոս,
 և շինեաց զՀռոմ վանուն իւր. կամ ըստ ռո-
 մանց յանուն դասերն որում անունն էր Սու-
 մէ, և մինչեւ ցոյս Վատինացիք կոչէին Թա-
 գաւորք եւթն և տասն. և են արդ Հռոմ-
 մայեցիք:

(Յայսմ ժամանակի շինեցաւ Սողոոմ կղզի
 որոյ պատուք ծառոցն մաղապք ⁽¹⁾ էին, և
 շինեցաւ Վաղինաս քաղաք ՚ի Սիկիլեաց. և
 ՚իւթանիայ, Վիգիլիոն. և ՚ի Պոնդոս Տրա-
 փոր քաղաք և յԻտալիայ: Կարաւ նոյն և
 Վիւկիայ: Եւ աստ սկսաւ Թագաւորու-
 թիւն ՚ի Վակեդեմոն ամա երեք հարիւր քա-
 ռասուն յերկարեալ. որոյ առաջինն Վերիոս
 անուն. և աստ շինեցան ՚ի Հռոմ տաճարք
 քսան և չորս. փողոցք երեք հարիւր քսան
 և չորս. կուռք ոսկեղէնք ութսուն, փղոս-
 կրեաց պատկերք վաթսուն և չորս. դարա-
 պաք քառասուն և վեց հապտը, իշխանաց
 նիստք հազար եւթն հարիւր իննսուն և
 հինգ. փողերակք ջուրց՝ հազար երեք հա-
 րիւր յիսուն երկու. խոպաղք՝ երկու հա-
 ղար եւթանասուն և չորս. տշումուք ողն-
 ձիք՝ երեք հազար եւթն հարիւր ութսուն

(1) Թերեւս մատաղք:

և եւթն . Արուսագոսք՝ երկու . և արտաքոյ
բաղաբին դայր շուրջն քառասուն միլ , և
ի մէջ բաղաբին ՚ի չորից կողմանց երկուսա-
սան երկուսասան . և է միլն երկուսասան ոճ-
որ է հինգ դարձա եղանց արօրածդայ . և թիւ
արանց՝ երկուսասան բիւր . և երկրորդ անգամ
թուեալ զտասն բիւրն , և երրորդ անգամ
թուեալ զքօսն եւթն բիւր . և չորրորդ
անգամ թուեալ զչորս հարիւր տասն և վեց
բիւրն : Այլ ՚ի թագաւորութեանն Վրդեայ
վեց հարիւր իննսուն և չորս բիւր :

Իսկ զԱմարայիսն աւտէին առիւծք . և
առաքեաց նոցա Ազմանասար քահանայ մի
Այլ անուն որ եկեալ ուսոյց նոցա զօրէնսն ,
զհինգ դիրսն Վովսիսի . և զայն միայն ըն-
դունէին Ամարայիք յօրինաց և ՚ի մարդա-
րէից :

Իսկ Ազեկիս երկիւղիւ Աստուծոյ զար-
դարեալ արար աւղղութիւն յաչս տեսուն և
սրբեաց զԱրուսագէմ ՚ի կռոյ . զի թէպէտ
հայր նորա շարաւ գնայր , այլ մայր նորա բա-
բի էր դուստր Սաքարիայ Աբիուդ անուն
աստուածուպաշտութեամբ անոցց զնա : Այլ
Աբիուդ խորաակեաց զօճն պղնձի , զոր
պաշտէին շրեայքն . քանզի ՚ի վեցերրորդ
ամի թագաւորութեանն Ազեկիայ , թագաւ

ւորէ Նթաւացւոյն Սենեքերիմ՝ և եւ ՚ի վերայ Նքուսաղեմի՝ և լաւա եթէ Նաւթաթա պիքայ Նթովպիայ գայ ՚ի վերայ նորա՝ դարձաւ ՚ի Նինուէ . և առաքեաց զգորտ իւր Աքրուսաղէմ, և սասակեցան տուն և ութ բիւրք . և հինգ հազար ՚ի հրեշտակէ Նսուծոյ . զի ազաչեաց Նզեկիա զՆաւաւաձ արդարութեամբ իւրով :

Օպստւ ժամանակաւ ՚ի Սիկիւնա Վեռնեանն շինեցաւ :

Իսկ Սենեքերիմ յիներրորդ ամի թագաւորութեանն զբազումս կատարեաց ՚ի դերելոցն . և անթաղ ընկեցեալ լինէին շանց զի զօրք նորա տարանան Աքրուսաղէմ, և որդիք նորա Սմեւասար և Նբիա սալանին զնա ՚ի տուն կռոցն և փախտան ՚ի Հայս :

Եւ Նսորդան միւս որդին թագաւորեաց ամս երիւ . և յետ նորա Նբեղդան եղբայր նորա ամս եւթն : Սա առաքեաց պատարագ Նզեկիայի յութուսասաներրորդ ամի թագաւորութեանն նորա յաղագս դարձի արեւմտիանն ՚ի նշան տողջութեանն նորա : Եւ այս Ներդան քարոջութիւնս ետ առնել վաւրն զորաւոր անուան տեառն Նսուծոյ ընդ ամենայն Նարիա և Նարեղայիս . և կանգնեաց պատկեր Նշմարտին Նսուծոյ և սե-

զանք և զսկեաց նմա, և երկրպագեաց նմա, և հրամայեաց իւրացն զնոյն սուներէ, և հրամայեաց մի պաշտել զարեգակն զծառայ հարկի, այլ զշարժողն նորա. և եհան զյոլովս ի բանսէ Հրէիցն, և ուտէին ընդ նմա ոսկեգինօք, և զգեցոյց նոցա պատմութեանս աղնիս. ի բաններրորդ ամին (չգեկիսց) թագաւորեաց Ադիալատս Տրաքոս Հեղկացի ամս քսան. և Սագաղացն Կորտակոս ամս երեքսասան:

(Յետ չգեկիսց թագաւորեաց Սանաստորդի նորա ամս յիսուս և հինգ. Սա ոչ գնաց ի ճանապարհս հօր իւրոյ, այլ յերրորդ ամի թագաւորութեան իւրոյ սարան զչտայի մարգարէն անդիւք. և բազում արիւն եհեղ արգար ի մէջ չքուսաղեմի, և թողաւ ի ձեռանէ Վստուծոյ, և եղեւ ի գնալն իւրում անպատակաւ. Ասորիս մտանեաց զնա Տէր ի ձեռս զօրացն և կալան զնա և տարան. Աթուրիս, և արկին զնա ցաւագին կապանօք ի հօր խորագոյն և անդ եհար զնա սիրտ իւր անաշաւանօք. և ես իրաւունս Տեառն, և անաշխարեաց արուստօք և անդ ասաց զդատութեան անօթքն անաշխարողաց. և ընկարաւ Վստուած զզղջումն նորա, և արձակեցին ձբի, և եկն Արուստ

դէմ յերեսներորդ հինգերորդ ամին ար-
քայութեան իւրոյ :

Իսկ Նսայի մարգարէն եղաւ 'ի Սելովմ,
դնովաւ գնացեալ ժողովքդեան 'ի պաշար-
մանն Նսորոցն, երանէր ջուրն և 'ի գալն աշ-
խաղգեացն արդելոյր յաւուրս Աքաղու եւ
յաւաւրս Աղեկիաց . և 'ի պատճառս գերեզ-
մանին Նսայեաց առաքեաց Նսոռած շնոր-
հքս բժշկութեան ջրոյն Սելովմաց որ ասի Ա-
ռաքեալ :

(Յերեսներորդ երրորդ ամին Սանասէի
Թագաւորեաց Աշգիպտոս Թեփանթոս ամս
բան և վեց . և յերեսներորդ վեցերորդ
ամին Սանասէի Թագաւորեաց Նսորոց փոքր
Սենեքերիմ ամս երեսուն և եւթն :

Ի քառասներորդ ամին Սանասէի Թա-
գաւորեաց Հռովմացեացն Տակլիոս ամս
երեսուն և երեք : Սա եգիպտացիներուն
ծիրանի արքաւնի և զմականն սակի այլք Տու
լոս ասեն ամս :

(Յաւուրս Սանասէի Նուսաս Գոմայիլոս
երկու ամիս յաւել 'ի ասորին Հռովմացեա-
ւոց, զի յառաջ քան զնա տասն էր ամիս, և
յաւել նա զՅաւնուար և զՓետրուար . եւ
'Աիկամիդաց շինեցաւ, որ նախ Նսաակոսն
կոչէր և Նկրատան շինեցաւ 'ի 'Նիսկեսարէ :

և աստ իմացաւ Վղծիոս զերկաթոյ զօդն :

Եւ թագաւորն Փախագացւոյ ցլաւ աւրիւն արք, և մեռաւ . և Կարբեդոն քաղաք շինեցաւ : Ի քաղաքսն երրորդ. ⁽¹⁾ ամին Սանաւէի թագաւորեաց յԱգիօցոս Փառմեաթիս ⁽²⁾ ամս քառասուն և հինգ . Եւ Սմեւնացւոյն թագաւորք և դասաւորք զադարեցին : Եւ Բիւզանդիան շինեցաւ ՚ի Սիւզաս իշխանէ, որ զկնի ինն հարիւր եւ թանաքսուն ամի ընդարձակեցաւ ՚ի Կրասանդիանսէ :

Եւ Սաւմակի թագաւորեաց Սմոն օրդի նորա ՚ի վերայ Յուդայ ամս երկուսասան և յերրորդ ամին օրոս թագաւորեաց Սադացւոյն Բրակարոս ամս քսան և չորս, եւ յերկուսասան ամին Սմոնի թագաւորեաց Սթուրացւոյն Կարուպալար ամս երեսուն և երեք . և էր սա Սաք քաջ, և ՚ի օրն ամի թագաւորեաց Սակեդանացւոյն Փիլիպպոս ամս երեսուն և զւթ :

Եւ երրորդ ամի թագաւորութեանն Սմոնի ծնաւ Սիսիան, և Սմոն պաշտէր Կուռն և ուրանաւ ՚ի ծառայից իւրաց . և ամեւնայն ժամանակ նորա քառասուն և երկու ⁽³⁾ ամ :

(1) Երկու օրի . Ի քառաս . Կուռն . մի օրի . Ի փոթիաթիկոսս սուն և չորս :

(2) Երկու օրի . քսան և

(3) Երկու օրի . փոթիաթիկոսս չորս :

Եւ թագաւորեաց Յովսիա որդի Լւնի
 յԱրուսաղէմ ամս երեսուն եւ մի . եւ արար
 ազգութիւն առաջի Տեառն , եւ եղին նմա
 որդիք չորք՝ Յովհաննէս , Յովակիմ , Յովա-
 քազ , Սատթանի . եւ մարդարեացաւ Սա-
 փանիա յազգէ Դաւառնին :

Ի տասներորդ ամին Յովսիայ թագա-
 ւորեաց ՚ի Հռովմ , Սարկոս Լիկյանս ամս
 քսան եւ չորս : Յերէքուսասն ամին սորա
 մարդարեացաւ Նրեմիա . ՚ի վեշապաներ-
 րորդ ամին մարդարեացաւ Սղդի կին քահա-
 նայի , եւ գտաւ օրէնքն կորուսեալ առ Քեզ-
 կեաւ քահանայիս որ է հայրն Նրեմիայի :

Եւ ելաց Յովսիա առաջի տեառն եւ հա-
 տաւ վճիռ եւ թանապուռն ամի գերութեա-
 նին Խորացելի : Յերեններորդ առաջներորդ
 ամին Սիւսիայ թագաւորեաց յԱգիպտոս Նի-
 փոս Նէքառով ⁽¹⁾ ամս վեց : Սա ել ՚ի վերայ
 Լիթուրայ եւ Լսորոց . եւ գնաց ընդ առաջ
 նորա Սիւսիայ եւ տգանաւ ՚ի նմանէ : Իսկ Նի-
 փոս գնաց եւ առ գերկիրն Լիթուրայ գերի .
 եւ դարձաւ յետ երեք ամսոց , եւ եկն յԱ-
 րուսաղէմ . եւ տարաւ զՍքոզիա յԱգիպտոս
 զոր թագաւորեցուցեալ էին յԱրուսաղէմ եւ
 կացոցց նոցա թագաւոր զՅովակիմ եղբայր

(1) Երկու օրի , Նիփոս Նէքառով :

Արտիւնայ. և եղ հարկա յԱրուսազէմ տասն
քանքար տակւոյ. և հարկւր՝ արծաթոյ, և գնաց

Այլ յերրորդ ամին (Հովակիմայ, Թադաւ
ւորէ և Աթաբայրացն) Արաուգոդոնոսոր
որդի Աթաբայրացոյ Բադգէացւոյ ամն
քառասունն և չարս: Եւ յառաջին ամին իւ
րոյ ել յԱրուսազէմ, և առ զամբօթա տանն
տեառն, և յադգէ Թադաւորացն զ՝Անիւ
էլ, և զնիկերս իւր, և տարաւ զնոսա ՚ի
Նարեկուն, և շինեաց զՆարեկուն և անդ փո
խեաց զաթառ Թադաւորութեան իւրոյ
յԱթաբայ: Այլ ել զարձեալ Նիքաոսի ՚ի
Կոզմանս Կիւրասոյ և ուերեաց զԱրնիւճ և
եկն ընդ առաջ նորա Աթաուգոդոնոսոր, որ
և սպան զնա. և վերստին շինեաց զԱրնիւճ
և անդ փոխեաց զԱրնիւճ Կառքն, ... և Կո
շեաց զնա Արաուգիս որ է քաղաք քահանա
սից. զի յաճախեաց անդ զքուրմն:

Այլ յաւթերրորդ ամին (Հովակիմայ ել
Աթաուգոդոնոսոր յԱրուսազէմ յեւթներ
րորդ ամի Թադաւորութեանն և առ զհար
կն և զարձաւ: Այլ ՚ի մեռառաներրորդ
ամին Թադաւորութեանն (իւրոյ) մեռաւ
(Հովակիմ: Այլ Թադաւորեաց որդի նորա Ա
վարին (1) :

(1) Յեքոնիա:

Եւ լուեալ Նաբուգոդոնոսոր եկն յԷրուսաղէմ յաւթերրորդ ամին իւրաց թաղաւորաւթեանն, և առ զԷթանիայ և զմայր նորա, և զիշխանն որ թագաւորեցաւ զին զԷթանիա, և տարաւ զնոսա ՚ի Նաբելաֆն, և եղ ՚ի կապանս ամն երեսուն և եւթն, և յԷրուսաղէմ եղ թագաւոր զՄատթանի զոր Սեդեկիայ անուանեաց. և մեծացաւ Նաբուգոդոնոսոր, և աջուղիք նմա. զի առաջին գալովն յԷրուսաղէմ, հայն իւր առաքեաց զնա, և յորժամ դարձաւ յաղթութեամբ մեռեալէր, և եղեւ ինքնակալ:

Ի չորրորդ ամին Սեդեկիայ թագաւորեաց Սադակոյւոցն խտակոս ամն երեսուն և եւթ և ՚ի մետասաններրորդ ամին Սեդեկիայ թագաւորեաց յԷթիօթոս Նփրոս ամն քսան և հինգ: Եւ ՚ի նոցն ամին ապրտամբեաց Սեդեկիա, և գերեցաւ ինքն և ամենայն շրջակայքն իւր ՚ի սակաւուց աղքատացն որ գործէին զգործն արքունի, եւ այրեցաւ Էրուսաղէմ և տաճարն, բայց զերիս ամն պաշարումն կրեաց և սով մեծ: Եւ նախ քան զգալ Քաղդէացւոցն Նրեմիա մարգարէ տարաւ զտապանսկն տեառն ծածկապէս ՚ի Սեդեկիայ, և պահեաց ՚ի մէջ Քորեբայ և Սինայի. և այրեցաւ տաճարն ՚ի Նաբու-

զարդաց Վահճապետէն յիններորդ ամի
Թագաւորութեանն Վարդապետնորայ :
Եւ Սեդեկիա խաւարեաց աչք մեռաւ 'ի
զնալն 'ի Վաքեղալն : Սեմյա պսն թէ 'ի
սնանն և իննեցորդ ամիս իւրաց եկն Նաքու-
զադանաւոր յարաւարդիմ , և նոք առ զնա .
և եթէ զՍիւսկիմ նոք պսն զի արդել ըզ-
հարկն :

Եւ զինի աւերմանն Նրուսաղիմի զնաց
Վարդապետնոր 'ի վերայ Տիւրաի , որ է
Սուր : և Սաբայիք յնա բազում ընդդի-
մութեան . յաղթահարեալ լինէին 'ի Վաղ-
դէնացւոյն : Վասն որոյ զպատուաբանն ստա-
ցաւ ածա իւրեանց 'ի ծովն ինկեցեալ : և զոր
կարացին առնուլ ընդ ինքեզնաւ ելեալ 'ի նաւ-
բազում փախեան 'ի Կարքեդան . և Վարդա-
պետնոր առ զՍուր և քահնաց զնա , և ըզ-
բարինն . ծախացոյց արար : Եւ ըմբռնեալ
զՎիրամ արքայն նորա ապան . որ կեցեալ
էր հինգ հարիւր ամ զպսնայն ժամանակ
Թագաւորութեանն (Յուդայ : Եւ յետ ոյսու
րիկ մատնեաց Տէր զԴիարտա 'ի ձեռն Վա-
րդապետնորայ իսխակեակ աշխատեցոյն նա-
մա և զօրաց նորա 'ի Սուր : Եւ 'ի քսան և
հինգերորդ ամի աւերմանն Նրուսաղիմի
մեռաւ Վարդապետնոր . և առ զԹագա-

ւորութիւնն Վաղտասար ամա երիս : Այլ
 յետ նորա իշխարութեան եղբայր նորա ամա
 երիս : Սմանք զայս ասեմն , բայց զկնի Վալ
 բուզոգոնանորայ իշխարութեանն թագաւա
 րեայ . և եհան զԱրսնիս ի բանտնն զկնի
 երեսուն և հինգ ամի գերութեանն իւրոյ .
 և սպա Վաղտասար եղբայր իւր : Այլ յա
 ւաջին ամին Վաղտասարայ ետես Վանկիշ
 զանսիշն չարից կենդանեացն . և Վարեհ Սար
 ետարան զՎաղտասար . և էառ զթագաւա
 րութիւնն Վազդէացոյ . և կացոց զՎա
 նկիշ վեհագոյն ամեհացն իշխանայ իւրոյ . և
 վասն նախանձաւ արկաւ . ի գուր առ իւծոց
 և սարկցաւ ի Տեառնէ Վատուծոյ . և զկնի
 երից ամաց ել Վիւրաս Պարսիկ ի վերայ Վա
 բելանի , և արան զՎարեհ , և երարձ զթա
 գաւորութիւնն Սադացոյ և Վթուրաց
 օոց , և գրաւեաց ի Պարս . և խառագոյնս
 չարչարելի զճրեացն յաւաջնում ամի թա
 գաւորութեանն իւրոյ : Այլ իւսա զԱնա
 նիանցն և կոչեաց զնոսա , և ստիպէր զոհել
 և նորա անարգեցին զնա , և հրաման ետ
 գլխատել զնոսա : Այլ յետ սպանման յարե
 ցան կոչեցան գլուխք նոցա ի մարմինս իւ
 րեանց , և եղեն սքանչելիք մեծամեծք . և
 ասէր չարչարեաց զՎիւրաս , և զզնոցաւ յետ

չարչարելոյն զՎանիէլ և կրկին արկանելոյն զնա ՚ի գուբ և ապրելոյն : Այլ յերկրորդի ամի Թագաւորութեան իւրոյ Ախարա . աղաձակեաց զգերիտն , և արար զՎանիէլ հաւա . տարիմ իւր և և զ՝ զաթու Թագաւորութեան իւրոյ ՚ի Նաբելոն : Իսկ Վանիէլ նախանձու ՚նստուծոյ վառեալ կործանեաց զհաւան զոր կանգնեալ էր Նելոյ անուն ՚ի իրտի , և ըստան զվիշապն զոր պաշտէր Ախարա : Այլ զաղակալ յոյժ Վաղգէացւոյն զայրացուցին զԱխարա , և յարկբ ՚ի պատմադաց աստ աւանն զանկանելն Վանիէլի ՚ի մէջ եւթն առիւծուց ՚ի գուբ . և Վաղգէացւոյ բերեալ նախ կերակուր :

Այլ ելեալ անտի կենդանւոյն մեծացաւ անուն ՚նստուծոյ , և Վաղգէոմ ՚ի նոյն ամին մեռաւ : Իսկ Վանիէլ որահեաց զքսան և զմի օր , և իմացաւ զըրումն եւթանասուն ամի վճուելոյն տեառն ՚ի ձեռն Արեւիկայ մարդարէի . և ետես զտեսիլ եւթներորդ դացն , և զայնն որ զգեցեալն էր սպիտակ և կայր ՚ի վերայ Տիգրիս գետոյ , որ ասէր յընա . քսան և մի օր է որ կռուիմ ընդ իշխանին Վարսից դարձուցանել զորդիս ազգի քո . որ և դարձան զառաջինն հինգ բիւր , և սկըսան շինել զտաճարն :

Եւ ՚ի վաթաներբորդի ամի գերու-
թեանն Հրէից ապանաւ Վիւրոս ՚ի Սակառ-
տեայ կնոջէ իւրմէ, և առ զժադաւորու-
թիւնն Կամբիւ որդի նորա ամա ութ. զամա-
նէ տրեմն Լըբոյեցիքն թէ Վարուգոյնոյ
սոր կոչէր՝ որ ապին գէ'րփայրասց Սաք. և
առ. սովաւ եղին իորն (Յուդիթ կնոջ որբու-
պան զՀողեփեռնէս ՚ի յազգէն Սագոփեայ՝
որ են թուրք:

Օկնի Կամբիւայ ժադաւորեցին Վոգք
երկու, երկու եղբարք ամիս եւթն. և
յետ նոցա ժադաւորեայ Քարեհ մադաոցի
Վ շտասպեայ որդի ամա երեսուն և երկու.
յերկրորդ ամի սորա կատարեցաւ երկրորդ
եւթանասուն գերութեանն սկսեալ յայր-
մանէ տաճարին: Եւ առաջին եւթանապուն
յերեքստասան ամին (Յովսիոյ, և ՚ի վճռէն
Լըեմիոյի ՚ի Վիւրոս Պարսիկ. և ժողովին
աֆ ՚ի Սողուննէ և ՚ի շինուածոյ տաճարին
մինչեւ ՚ի վեցերբորդ ամա Քարեհի, հինգ
հարիւր ութ ամ: Եւ հնդետասան ամին
Քարեհի ըսաւ հինգ դարն. և ՚ի վեշտասա-
ներբորդ ամին Քարեհի սկսաւ վեցերբորդ
դարն:

Եւ մարդարեանային Կնդէաս, և Օլբա-
ոհաս, և Սաղաբիաս, և Օրաբաբէլ որդի

Սաղաթիէի որդւոյ (Յեքոնեայ առաջնորդ
դարձի գերութեան . և Յեսու (Յովսեփե-
կեայ Վահանայապետ : Սմանք զՍաղաթիէ
ստեն որդի Սեդեկիայ 'ի Վաբելոն ծնեալ 'ի
կսութեանն : Օպիտու ժամանակօք իւն
յեւթն խնայողն պարէտ եղեւ Սակեդե-
մոնայւոցն . աստ և Տարկինոս ստեն եգիտ
տանջանարանս , բանտս , կոճեղս , շղթայս
և տուեալ 'ի պղնձահատս զործել հրամա-
յեաց և 'իէսդնիս՝ Պուտեա ճանաչէր :

Օկնի Վաբեհի թագաւորեաց Վահք-
սէս որդի իւր ամս քսան և մի : Սա յերկ-
րորդ ամի թագաւորութեան իւրոյ առ զԷ-
գիպտոս . և 'ի մեռատաներորդ ամին առ
զԷթէնս , և հրով այրեաց զնա . և էառ սա
քաղաքս բազումս , և աշխարհս յոլովս , և
հարիւր քսան գաւառս . իւր յաւուրս սորա
եղեն իրքն լսթերայ . Սուրոքէի և Հա-
մանայ , որ էր յազգէն Վմաղեկայ : Վայց
Յովհաննէս Վիաղին սսէ . թէ աստ լեալ էր
լսթերայ իրքն՝ լիզր ընդէր ոչ գրեաց :
Եւ սովաւ ստեն ոմանք զգարձն Հրէից .
յետ սորա թագաւորեաց Վրտաւան եւթն
ամիս :

Եւ զկնի սորա Վրտաշէս երկայնաձեռն
ամս քառասուն և մի : Ի սորա եւթներորդ

ամին եւ Նզդատ դպիրն յԱրուսազէմ՝ օգնէր շինուածոյն : Այլ և նա՝ ի պարգեւաց Հոգւոյն գրեաց լիբրատին զհին մատեանսն : Այլ ի քսաներորդ ամին Արտաշիսի եւ Նոյեմի տակառապետն շինել զպարխապն Նարուսազէմի հրամանաւ նորին . եւ կառարեցաւ գործն ամս երկուսասան ի ձեռն Վրացեմայ : Այլ սա ետ բերել զմխիթր ողջակիւ զայն մոռացեալ ի Զրհորն և սրկեալ ի սեղանն վառեցաւ հուր :

Այտ Արտաշիսի միւս Արտաշէս զոր Քրտերքսեան կոչէն ամս երկու : Այլ զկնի նորա Սեկդինոս ամիսս եւթն . և յետնորա Քարեհ Վոդոս հարձորդի ամս տասն և ինն (1) . և ի հնգևտասան ամին սորա ապստամբեաց Նգիպատս ի Պարսից և եղին իւրեանց թագաւոր զՎիսնէսիոս , զկնի հարիւր քսան և չորս ամի դադարեւոյն , և ի տասն և իններորդ ամին Վարեհի թագաւորեաց Սակեդոնապոյն Արիտոս ամս երես : Իսկ ի Հռոմ պատերազմ սաստիկ էր . զի Վալորիոն պատերազմէր ընդ Վալատուկք և ընդ Վալատուցիս կեղտս , և յետ հարիւր ամի յաղթեցան Հռովմայեցիք . և առաւ Հռոմ և քակեցաւ ի հիմանց , և մնաց միայն արքու-

(1) Մի օրի . քսան և ինն :

նիքն : Եւ ի սոյն ժամանակս եղև շարժ
սաստիկ , և կլաւ երկիր քաղաքս քաղումս :

Եւ Պարսից Թագաւորեաց Արտաշէս
աւելոյ ամս քառասուն : Եւրպեցիք առ առ
վաւ ասեն զԱթեր : Յեւթն և ասաներ
ըտդ ամին սորա Ղիբլիկէ Բառակարս
Հռոմայ աւերեաց զԽորքեդոն , և յանուն
իւր կոչեաց զնա միւրստին շինելով : Եւ յԱ-
դիպտա Թագաւորեաց Բմիկեորիս ամս
վեց , և Վահեդանացւոյն Արքեղայսս ամս
աթ (1) , և դարձեալ Ամուտոս ամ մի : Եւ
սպա Կարիս ամ մի : Եւ ամս Վիկտայիս
ամս տասն և ութ : Եւ յերեսուն և հինգ
երրորդ ամին Արտաշիսի Թագաւորէ Վակե-
դանացւոյն Աղէքսանդրոս ամ մի , և զինի
նորա Պաղմէոս ամս երիս :

Ի քառասներորդ ամին Արտաշիսի Թա-
գաւորէ Եւրպայացւոց Վիոս ամս երկուս .
և զինի նորա Վերասնիսոս ամս երկուսասն :
Յետ մահուանն Արտաշիսի Թագաւորէ
Պարսից միւս Արտաշէս Եւքադ ամս քան
և եւթն . այլք երեսուն և վեց ասեն : Սա
երարձ զԹագաւորութիւնն Եւրպայացւոց
հնազանդել զնոսա . զի Վիկտաներէ աղան
գով իմացեալ զքումն իւրեանց փախեաւ

(1) ըմանք՝ տասն և վեց :

Ղթովալիա . և անտի եկն 'ի Վակեդոնիա և զսա առեն ոմանք հայր Ղղեքսանդրի :

Եւ մնաց Նգիպտոս անթագաւոր ամա քսան և երկու մինչեւ 'ի Պաթիմոս . որ է Պաղամէոս մի 'ի բարեկամացն Ղղեքսանդրի :

Իսկ Նրոաշէս թագաւոր Պարսից բնակեցոց զՀրեայն առ ընթեր կասբից ծովուն յԱռկանոս քաղաք : Եւ յայնմ ժամակի թագաւորէ Վակեդոնացւոցն Փիլիպպոս հայրն Ղղեքսանդրի ամա քսան և եւթն . և անուն կնոջ նորա Ալմպիադայ . և հնազանդեցաւ Պարսից : Եւ իմաստասէրքն էին Նրիսաուսէլ և Նպիկուրոս :

Յերեքտասաներորդ ամին Ռքովայ ծընաւ Ղղեքսանդր որդի Փիլիպպեայ յութերրորդ ամի թագաւորութեանն հօր իւրոյ . յետ Նրոաշիսի Ռքովայ թագաւորեայ Պարսից Նորէս որդի նորա ամա չորս :

Եւ զկնի նորա թագաւորէ Պարսից Ղաբէն որդի Նրշաւրի ամա վեց : Եւ յառաջին ամի նորա թագաւորէ Վակեդոնացւոցն Ղղեքսանդրոս որդի Փիլիպպեայ ամա երկուստասան՝ և էր ամաց քսանից . հասակաւ երեք կանգուն և երկայն իմաստութեամբ և բարձր քաջութեամբ : Սա կորոյս երեսուն և եւթն թագաւոր , որոց մի էր Վահէ Հայոց

Տեճաց թագաւոր , և զառաջինն թագաւորեաց (Յերուս) ⁽¹⁾ , և ունէր զօրք երկոտաւան բիւր և բնակէր անդ երկոտաւան հաւաքօք :

Աս 'ի վեցերորդ ամի թագաւորութեան իւրոյ , և 'ի նոյն քանիս 'Իարեհի Պարսից , զատերազմեցաւ ընդ 'Իարեհի 'ի Աիս Կիւքիկեցւոյ , և սպանաւ 'Իարեհ և կատարեցաւ 'ի նա թագաւորութիւնն Պարսից տեւեալ ամս երկերիւր երեսուն և մի : Աս շինեաց քաղաք երկոտաւան յանուէն իւր , սա եգ դուռն 'ի կողմ 'Հոնաց' չապականել նոցա զերկիր . և դուռն երկաթի , երկայնութիւն ունելով կանգուռն երկոտաւան , և լայնութիւն կանգուռնս ութ : Աս եկն յԱրուսաղէմ և պատարագս մատուց (Նստուծոյ և պատուեաց զքահանայապետն Անդրիմաքոս , և գնաց յԱգիւպտոս . և լուան Սամարացիքն զիրան , եւ սպանին զԱնդրիմաքոս զի ոչ արգել զհեթանոսն 'ի տաճարէն և 'ի պատարագելոյն . և լուր եղեւ Աղեքսանդրեայ . և եկն ցաամամբ , և քակեաց զՍամարիա և բռնաւին ջնջեաց զազգն Սամարացւոց . և ածեալ 'ի տեղի նոցա Սակեդանացիս բնակեցոյց անդ . սա կոչի առաջին թագաւոր (Յունաց :

(1) Մի օրի . իւրա :

Սա միտաւ ՚ի Ռաբելան գեղատուութեամբ, և առին զԹագաւորութիւն նորա չորեքին բարեկամք նորա. և կատարեցաւ բանն, եթէ քօչն այժեաց կուտեցաւ ընդ խոյին Ռաբէհի, և բարձաւ մի եղջիւր: Եւ յայտնեցաւ չորեքին եղջիւրք՝ բարեկամքն Ղըքսանդրի: և առ զԹագաւորութիւն Եգիպտոսի Պտղոմէոս ամս քառասուն: Սա տարաւ զմարմինն Ղըքսանդրի յԱգիպտոս, և՛ անդ թաղեաց. ուս յառաջին ամին առ զԵրուսաղէմ նենգութեամբ առ Սեխաւ քահանայապետիւ. և ած գերիս յԱգիպտոս. անուամբ սորա կոչէին և այլ Թագաւորք Պտղոմէանք:

Ի յերկրորդ ամի սորա Թագաւորեաց յԱսիա. Նախքանս ամս տասն և ութ: Սա ընդարձակեաց զՆախք, և անուամբ որդւոյ իւրոյ կոչեաց:

Յերեքաստան ամին Պտղոմէայ. Թագաւորեաց Նորայ և Ռաբելացւոյ մինչեւ ՚ի Հնդիկս Սելեւկոս ամս երեսուն և երես: Եւ սա յինքն գրաւեաց զՆախք, և եւս արձակեաց և շինեաց զՍելեւկիս յանուն իւր առ լեռամբն Սասիսանձրայ, և զՆախք կոչեաց յանուն որդւոյ իւրոյ. որ նախ Նաեղիա կոչէր առ աղիւսաչէն գետովն, զոր

Վիտղեռտիանոս եւս մեծացոյց : Ինէր Սե-
լեւկոս չորս դասերս , ի հոգիկա յորոյ անուն
չինեաց զլաւոգիկէ , որ է Օլատիկ . զլիւփե-
միս , յորոյ անուն չինեաց զլիւփեմիս . զլիւ-
ռիս , յորոյ անուն չինեաց զլիւռիս որ է Հա-
լապ : զլիւդեմէ , յորոյ անուն չինեաց , զլի-
դեմէ որ է Սեռհայ : Հինեաց և զՍալու-
և զՍարաշ և բնակեցոյց ի նոսա . Հրեայս :
Լաւ պատուեաց զՍարայէլ . և հրամայեաց
մտանել առ նա ընդ սիրելիս նորա ըստ կա-
մաց իւրեանց : Լաւ աստ կտարեցաւ մեծ
աշտարակն ի մէջ ծովուն Նիփրոսի և կա-
շեցաւ Պրոտոս (1) , և չինեաց զնա Սոսորա-
տոս Կանախտացի , դէտ լինել Նղեքսանդ-
րու ընդ ծով և ընդ ցամաք :

Լաւ Սելեւկոս ըմբռնեաց զՆեմեորոս
քանդէ ի բարեկամացն Նղեքսանդրի էր :
Կասանդրոս Թագաւորեաց ի Սակեդոնիա
ամս տասն : Լաւ յետ նորա Նեմեորիոս , որ
և յինքն գրաւեաց զՍիւլիկիս և Թագաւոր
կոչեցաւ . Նիսոյ զոր կալաւ Սելեւկոս , եւ
տիրեաց ամենայն Նիսոյ : Ի սկիզբն Թագա-
ւորութեանն Սելեւկեայ , որ է երկուսասան
ամ զկնի մահուանն Նղեքսանդրի , սկսաւ
Թաւականն Նորոյ : Իսկ յետ մահուանն ա-

(1) Քանդէ՝ Քաւտոս :

աւջինն Պաղտմեաց, Թագաւորեաց Աշգիւղ-
տոս Պաղտմէս Փիլադելփաս ամս երեսուն
և ինն : Յառաջին ամին սորա Թագաւորեաց
Սակեդոնացւոց կռնոս ամ մի . Պալադա-
րոս՝ ամիս երկուս . Նիթիպատոս՝ աւուրս
քառասուն և վեց . Սոթենէս՝ ⁽¹⁾ ամս եր-
կու , զկնի Սելեւկոսի Թագաւորեաց Ն-
տիոքոս Սովտէր՝ ամս տասն և ինն :

Յերկրորդ ամին սորա Թագաւորեաց
Սակեդոնացւոցն Նտիգոնոս՝ ամս երեսուն
և վեց :

ԳԼՈՒԽ Ե.

Յազգո թարգմանութեան հին կտակարանացն 'ի
կիպրոս կղզի :

Ի վեցերորդ ամին Պաղտմեաց Թարգ-
մանեցան հին կտակարանքն 'ի կիպրոս կղզի .
այլք ասեմն Աղէքսանդրիա Աշգիւղտոսի , եւ
Թանասուն երկու արամբք՝ վեց վեց այր 'ի
ցեղեցն խրայելի . որք են յանուանէ այսո-
քիկ . Ի ցեղէն Ռորենի՝ Յովսեպոս , Էդե-
միէլ , Էդիսէէ , Օպրաբիայ , Յովհաննէս ,

(1) Երկու օրի Սողեթեա

Լճեկիէլ : Ի ցեղէն Շմաւոնի՝ Յուդայ ,
 Շմաւոն , Լճդէ , Իսմաւէլ , Սաթէ , Սաղա
 միա : Յաղդէն 'Ղեւեայ' Նոյեմի , Յովսէփ ,
 Թէոդոս , Իբուտոս , Ուրանիայ , Տուկիա : Ի
 ցեղէն Յուդայ՝ Յովնաթան , Լքարի , Լշ
 դիսէ , Լնանիա , Օպքարիա , Լճեկիա : Ի
 ցեղէն Իսաքարայ՝ Իսահակ , Յակոբ , Յե
 սու , Շամույատ , Շմաւոն , Վեւի : Յաղ
 դէն Օպքուղոնի՝ Յուդայ , Յովսէփ , Շմ
 աւոն , Օպքարիա , Շմաւոն , Սաղամիա :
 Ի ցեղէն 'Իսդայ' Սմայատիա , Սեդեկիա ,
 Յակոբ , Իսահակ , Լսայի , Սատթէոս : Ի
 ցեղէն Լսերայ՝ Թէոդոս , Իսսոն , Յեսու ,
 Թէոդորոս , Յովհաննէս , Յովնաթան : Ի
 ցեղէն 'Իանայ' Թէոփիլէ , Լքրահամ , Լշ
 դատմոս , Իսսոն , Լքեմիա , 'Իանիէլ Ի ցեղէն
 'Երիթաղիմայ' Լքեմիա , Ղազար , Օպքարիա ,
 Իանիա , Լղիշէ , Տաթան : Ի ցեղէն Լենի
 ամինի՝ Յովհաննէս , Իւղոս , Լկտի , Թէո
 դոս , 'Երսամ , Լճեկիէլ : Ի ցեղէն Յովսէ
 փայ , Բաղէբ , Սամուէլ , Յովսէփ , Յու
 դա , Յովնաթ Լշթոպի : Յարանց աստի
 թարգմանեցան հին մատենանք 'ի Կիպրոս
 կղզւոջ և տարեալ յԵգիպտոս եղան յար
 քունական տան . այլք յԵգիպտոս ասեն
 'ի Փարան կղզւոջ : ԼՂԼ մեք ստյգն իուզե-

յաք յետ եւթանասուն և չորս ամի իշխա-
 նութեանն Յունաց, և ՚ի վաթսուն երկու
 թուին Նորուոյ ՚ի խորհուրդ մտին կողմանք
 Նրեւելից Պարթեւք, և Պարսիկք և ա-
 տեն, պատառեցաւ թագաւորութիւնն Սա-
 կեդոնացւոյ և տկարացաւ, զի կայ մեր
 և նոցա այնչափ հեռաւորաց, դիցուք մեզ
 թագաւոր ՚ի միջն մերում: Եւ թագաւո-
 րեցուցին յորդւոցն Նքրահամու որ ՚ի կեն-
 դաւրաց ՚ի ցեղէ Նմրամայ զՆշակ քաջ ՚ի
 Սահլ մայրաքաղաքի աշխարհին, և հնա-
 ղանդեցան նմա Պարթեւք և Պարսք և Սա-
 դացիք սահմանակիցք նոցա:

Եւ զայն տեսեալ վրկան աշխարհին, որ
 կայ ՚ի հիւսիսոյ Պարսից, եդին և նորա իւ-
 բեանց թագաւոր, բաց հնազանդեցան Պար-
 թեւոց Նմանապէս և. Հայք եդին իւրեանց
 թագաւոր զկնի քաջ և յաղթող և տիեզե-
 րասաստ թագաւորայն Հայկազանց, որք
 բարձին զթագաւորութիւնն Սադացւոյ
 և հնազանդեցուցին զամենայն թագաւո-
 րութիւնսն հիւսիսոյ, և զամենայն ազգն
 շուրջանակի զոր մէք ոչ տեսաք ՚ի գրի զշա-
 րա նոցա և զժամանակս, վասն որոյ ոչ գրե-
 ցաք աստ:

Վանդի ձգեցաւ թագաւորութիւնն

Հայկայ մինչեւ ՚ի Վահէ, զոր օղան Նշեք-
տանդր և վերստին տիրեցին ՚ի Պաղեստին
նէ մինչեւ ցթէտալիս ՚ի ծովն Կապից յայն
կոյս լերինն Կաւկասու։ Եւ թագաւորեաց
՚ի վերայ նոցա մի յորդւոց Նշակայ Վա-
ղարշակ անունն, հզոր թագաւորութիւն
զոր թողումք մեք հաւաստի գրողաց։

Եւ զկնի Պողոմեայ խոհեմագունի թա-
գաւորեաց յԱգիպտոս Պողոմէոս Նրկադիւս։
Եւ ՚ի կողմանս Կորուոց թագաւորեաց Սե-
լեւկոս, Կալանիկոս։ Եւ Սակեդանացւոցն
Թագաւորեաց Իեմետրոս Փիլիպպոս։

Եւ յայտմ ժամանակի Քահանայապետն
Հրէից Սիսա որդի Սիմէոնի արդարաց ոչ կա-
մեցաւ տալ զհարկն Պաղոմեայ։ Եւ զայրա-
ցեալ Պողոմէոս կամեցաւ Կալ ՚ի վերայ Ե-
րուտաղեմի։ Եւ Հրեայքն առօքեցին ան նա
դՅովսեփոս առնել խաղաղութիւն։ Եւ եգիպ-
տեացն առաջի նորա, և արար զնա զօրագը-
լուի տմենացն Հրէաստանի։ Ի յու թսուն
և հինգերորդ թուին Կորոց թագաւորեաց
Նիոյ Սելեւկոս Կռանո ամս երկու։ Եւ զհեա-
նորա Կաթիօքոս մեծ ամս երեսուն և վեց։
սրով նահատակեցան Սակարացեցիք։

Եւ յիննսուն և երեք թուին Կորոց թա-
գաւորեաց յԱգիպտոս Պողոմէոս Փիլոպա-

տոր ամս տասն եւթն . սա յոյժ նեղէր բզ-
 շրեայսն . իւ գնաց Նախորդոս և հնազան-
 դեաց զԱրգիստոս կոտորմամբ արց . և դար-
 ձաւ Արուսազէմ , և առ զնա . և աստ կու-
 տարի առաջին գիրքն Սահաբացեցւոցն . Ի
 հարիւր տասն թուին Նորոց Թագաւորեաց
 Արգիստոս Պտղոմէս Նախիանէս ամս քը-
 սան և մի . սա առաքեաց զԱբրազ զօրավար
 և հնազանդեաց զՇրեայս և զՓղշտացիս իւ-
 եւ Նախորդոս ընդդէմ նորս , և կոտորեաց
 զնա , և առ յինքն գրաւեաց զքաղաքսն զսր
 առեալն էր .

Եւ Նախորդոս արար սալայարկս զփա-
 ղոց քաղաքաց բազմաց . և սա արար նշանս
 չափածոյս իջավանաց ՚ի ճանապարհս . զոր
 փարսախն կոչեն . և շինեաց կամուրջս քա-
 ռակուռս յանցս գետոց և առուաց . և հաջ-
 Թեաց զխոշորութիւն ճանապարհաց ՚ի գիւ-
 րագնացութիւն . և ՚ի մեռասան ամին իւ-
 րոյ արար պատերազմ ընդ Նաովմայ և պար-
 տեցաւ ՚ի նոցանէ , և ըմբռնեցաւ . իւ եդ
 զորդին իւր պատանդս տալ զգինս անձին
 իւրոյ . և հարկս ամի ամի հազար քանքար
 ոսկւոյ . և այս եղեւ սկիզբն հարկելոյ Նսիոյ
 և Նորոյ ՚ի Նաովայեցւոցն .

Ի սոյն ժամանակս Թագաւորեաց Սահե-

կեդանցւոցն Փիլիպպոս ամա քառասուն և չորս (1) . և աստ կատարեցաւ մարգարէաթիւնն Պանիելի թէ թագաւորն հիւսիսոյ տացէ պատերազմ ընդ արքային հարաւոյ . որ է Անտիոքոս ընդ Պտղոմեայ , որ ետ նմա զգաւոր իւր . և անդրէն էաւ վերստին :

Այս Անտիոքոս սպան զԱմոնայ և զորդիսն իւր , և այսահարեալ չարչարէր զաւուրս իւր . և գնաց աս յերկիրն Իլամացւոց բռնէկիլ անդ ՚ի գիցն իւրոց : Եւ անդ տացին յնա ծերքն եթէ տո՛ւր բերել զոսկերս լապանելոցն ՚ի քէն . և անկեալ առաջի նոցա ողջացիս , և առաքեաց փութանակի Ղեւոնիք և բարձին սակառօք զնշխարս սրբոցն և գնացին : Եւ հասեալ ՚ի Հաթախ քաղաք գիպեցան նոցա արք , որք տացին եթէ քար կսծեցաւ թագաւորն ՚ի տան աստուծուհւոյն իւրոյ վան չարեաց իւրոց : Եւ իբրեւ լուան զայն եղին ՚ի տեղւոջն զսուրբսն առ ընթեր կաղնւոյն մեծի : Եւ յետ ժամանակաց յայտնեցան նշխարք նոցա , և շինեցաւ տեղին Վանք և է մինչեւ ցայսօր ժամանակի :

Եւ թագաւորեաց Ասիոյ Սելւկոս . և Պիտղորոս հաւատարիմ նորա նեղէր զՆերեայն . և պատժեաց զնա Տէր :

(1) Մի օրի քսան և չորս :

Ի հարիւր երեսուն և մի թուին արձա-
կեցաւ Նախորս ի Հռոմայ և թաղաւ
բեայ ի տեղի հօր իւրոյ : Սա կոչէր Լիդի-
փանէս և թաղաւորեաց ամս մեռաւան .
կամեցաւ գնալ յԵփեսոս և արգելին զնա
Հռոմայեցիքն , և դարձաւ եկն ի Հրէաս-
տան և ետ զՔահանայապետութիւնն յԱ-
սոն՝ յեղբայրն Սնիայ . և յետ սակաւու առ
ի նմանէ և ետ յՍնիա . և եղեւ աղմուկ ի
մէջ եղբարցն : Իսկ Մատթէ որդի (Յոհան-
նու որդւոյ Շմաւոնի Քահանայի յորդւոցն
Յովնադաբու նստէր ի Մուդիմքաղաք . և
եւթն որդիք նորա ընդ նմա (Յովհաննէս ,
Շմաւոն , Յուդա , Սակարէ , Լիդիադար ,
Լւարէ , Յովնաթան «սա միտեցաւ նախան-
ձու Լիսուծոյ և տեսեալ մեղս անհնարինս
սարան զյանցաւորս . և ապստամբեալ ել ի
լեւոռն իւրացօքն :

Իսկ Նախորս հարուածովք հօր իւրոյ
մեռաւ ի Պարսս ի ցաւմանէ Տեառն , զի նա
գնաց զճանապարհս հօր իւրոյ , այն որ ուղղ-
ծեաց զտաճարն կանգնելով ի նմա պատկեր
() եւայ . և ի լեւոռն Քարիզին շինեաց տա-
ճար յանուն () եւայ և Քանթեայ՝ աղա-
չեցեալ զնա Սամարայւոցն :

(Յու թուտասաներորդ ամին Պողոսեայ

Թագաւորեաց՝ Լյախիան Ռապատոր ամս երկուս. սա առաքեաց զՇաւրղորա զօրապետն իւր հարիւրքսան հազար զօրօք և փղօք՝ ի Հրէաստան, և կոտորեցան ի նմանէ քաղաք թիւն Հրէից, եւ մեռաւ Լյախազար ի ներքոյ փղի. և եղեւ ի Թագելն զապանեալսն Իսրայելի դատն ի ներքոյ հանդերձիցն, նկարք և պատկերք կռօց:

Հայսմ ժամանակի Ռիա Քահանայապետն քնացեալ յԱղիպտոս շինեաց տաճար Տեառն նման տաճարին որ յԱրուսաղէմ, առանց հրամանի տեառն. և առնէին անդ քահանայապարծու թիւն ըստ օրինացն. Լազաւադարն որ յԱրուսաղէմ նորոգեաց Յուդա Սակարէ և մնաց շէն մինչեւ յաւերն վերջին ի Հռոմայեցւոցն, զի նա էր առաջ նորդ Հրէիցն:

Եւ յետ Յուդայի եկաց Յովնաթան, որ սպանաւ ընդ Լիւքսանդրի ի Տրիփանայ. Եւ եկաց ի տեղի նորա Շմաւոն. սա առաքեաց ի Հռոմ վահան ոսկեղէն, և խնդրեաց դաշն և բերին նմա տախտակ պղնձի նշան ուխտի: Եւ սա առաքեաց զՅովհաննէս զորդին իւր. և կոտորել ետ զգօրսն Լիւտիսթոսի և ազատեցան ի հարկէ նոցա: Եւ աստ կատարեցան երկրորդ զիւրքն Սակարայեցւոց:

Ի հարիւր եւթանասուն և չորս թուին տպանաւ Շմաւոն 'ի Պողոսեայ . և առ ըզտեղի նորա Յովհաննէս որդի նորա : Յայսքմ ժամանակի իշխանացաւ ոմն Հրեայ յԱւուհայ , և մնաց մինչեւ 'ի հայրն Աբգարու Արքայի :

Եւ զայսու ժամանակաւ գնաց Յովհաննէս յԱւուկանիայ , և եհար գնոսա . և կոչեցաւ անունն նորա Հիւրկանոս :

Եւ թագաւորեաց Անտիոքոս Ալիւպաս , և եկն յԱրուսաղէմ խնդրեաց հարկս յոյժ ծանրագոյն . և եբաց Յովհաննէս զգերեզմանս Դաւթի թագաւորի , և եհան անտի գոսկին և զզարդն ամենայն թագաւորացն Յուդայ , և երեք հազար քանքար ոսկւոյ առեալ՝ ամիսփեաց զայլն . և տուեալ երեք հարիւր քանքար Անտիոքու գնաց 'ի նմանէ՝ և չորաւ Հիւրկանոս որ և Յովհաննէս , եւ քակեաց զԱմարիա :

Ի թուին հարիւր իննսուն և վեց թագաւորեաց յԱգիսպտոս Պողոսէոս Սովտեր ամս եւթն և տասն : Եւ գնաց Անտիոքոս , և Հիւրկանոս ընդ նմա , և սղանին զՏիտոս թագաւորն պարթեւաց :

Ի չորրորդ ամին Պողոսեայ թագաւորեաց յԱսիա Անտիոքոս Արղիկոս ամս ութ

և տառն : Ի մեռասաներորդ. ամին Պաղա
մեայ մեռ. առ (Յովհաննէս Հիւրկանոս, և առ
զտեղի նորա Արիստաբոլոս որդի (Յովնաթայ
ամ մի . սա 'ի վերայ պճղնաւորին թագ յա
ւել . և երկոքին եղբարք սորա Աղեքսանդրոս
և Անտիգոնոս նենգութեամբ սպանին զմի
մեանս լուս մարգարէութեան հօրն իւրեանց
զի շնորհ մարգարէի գոյր ընդ նմա :

(Եւս Արիստաբոլիայ առ. զպատիւն
(Յովհաննէս եղբայր իւր, որ կոչեցաւն (Յա
նէ ամս քսան և եւթն, որ խստագոյնս դա
տէր զազգն իւր : (Եւսմ ժամանակի հալա
ծեցաւ Պաղոմէ 'ի Կղէսպարայ մօրէն իւր
մէ : Եւ թագաւորեաց յԱգիպատոս Պաղո
մէոս Աղեքսանդրոս ամս տառն : Ի վեցեր
որդ. ամին սորա բարձան թագաւորք Ասի
ոյ և Ասորւոց, և եղին ընդ Հռովմայեցւոյք :

Եւ աստ կատարեցան հին գիրք ժողո
վրդեանն : Եւ են յԱգամայ հինգ հազար և
եւթանասու են երկու ամբ, և ասաի մինչեւ
'ի ծնունդն Քրիստոսի ամբ հարիւր քսան և
չորս : Եւ ժամանակ թագաւորացն Ասիաց
ւոց ամբ երկերիւր վեչտասան, որ սկսաւ
վկնի մահուանն Աղեքսանդրոս և 'ի թուին
Ասորւոց՝ երկերիւր քսան և երկու : Իսարձաւ
Պաղոմէոս հալածեալն յաթառ իւր ամս ութ :

Եւ յետ նորա թագաւորեաց Պաղովէոս
 'Ի իննէսիոս, ամս երեսուն որ էր եղբայր Եւ-
 դէոպատրայ : Ի հինգերորդ⁽¹⁾ ամին Պաղու-
 մեայ մեռաւ Յովհաննէս որ և Լ'դէքսանդ-
 րոս, և առ զիշխանութիւնն կին նորա Լ'դէք-
 սանդրիայ որ կոչեցաւն Սպիդինա ամս ինն .
 օրինապահ և Լ'ստուածապաշտ, որ ունէր
 ուստերս երիս, զՀիւրկիանոս, զԱրիստա-
 բուլոս, զԱնտիգոնոս : Եւ Լ'դէքսանդրոս
 քահանայապետ, և Լ'րիտարբուլոս առնուլ
 կամէր 'ի նմանէ . մինչեւ եկն Պոմպէոս զօ-
 րապետն Հռովմայեցւոց, և տարաւ զնա
 կապանօք, և հաստատեաց զՀիւրկիանոս
 ամս երեսուն և չորս : Սա շինեաց զպարիս-
 տըն Երուսաղեմի և զքակեալն 'ի Պոմպայ
 և մտին Հրեայք ընդ Հռոմովք :

Իսկ Պոմպէոս կրճատեաց բազում աշ-
 խարհս 'ի Հայոց և յԱսորոց և յԱրաբաց-
 ւոց և մեծացաւ յոյժ, մինչեւ կոչել նմա
 Եւստուկարտոր : Եւ 'ի նոյն ժամանակս մե-
 ռաւ Պաղովէոս, և թագաւորեաց Եդէո-
 պատրա ամս երկու :

Եւ սպանաւ Պոմպիոս 'ի Հուլիոսէ որ և
 'Իսպիոս 'ի կարծիս ապստամբութեան :

Սպասու ժամանակաւ էր Հերովդէս, և
 այս է ազգն նորա :

(1) Երէք օրի չի գտն.

Այլ մի էր յԱթկաղանայ Անթիպատոս
անուն որդի Հրովդէի Վարձապետի Այա-
ղոնի կուոց։ Սա գերեցաւ յԱդամայեցւոյն
և անդէն ամուսնացաւ, առեալ ի կնու-
թիւն զԱլուփիտէ գուստր Արեւոյ արքա-
յին Արաբացւոց։ և եղև սա բարեկամ
Հիւրկիանայ։ զի օգնէր նմա ի Պոմպիայ
կողմանէ. սակս քահանայութեանն. զի ծա-
նօթացաւ Հռոմայեցւոյն և շնորհ եղիտ
յաչաւոցար։ մինչ կացուցին զնա իշխան Հը-
րէիցն կամելով Հիւրկանեայ և ունէր նա
չորս որդիս Յովսէփ և Փերուրի և Փեսա-
ղաս և Հերովդէս և գուստր մի Սողամ-
անուն։ Իսկ Յովսէփ և Փեսաղաս եղևն
ընդ հօրն գործակալք Հրէիցն։ և ոմն ի
Հրէից. սպան զԱնթիպատոս գեղամպա-
թեամբ։ Յովսէփաւ որդւոյն իւրով։ Եւ
զՓեսաղաս Անտիգոնոս սպան գեղելով ըզ-
խոցեալ գլուխ նորա։ Վանդի զօրապետն
Հայոց Վաղարշան եկն յԱրաւսաղէմ զայ-
սա ժամանակաւ, և գերեաց զնա. և հա-
նեալ զՀիւրկիանոս եզ ի տեղի նորա զԱ-
նտիգոնոս, և զՓերուրի. և զՀիւրկիանոս
տարաւ կապանօք ի Հայս։

Եւ Հերովդէս գնացեալ ի Հռոմ եւ
պատմեաց զվէշտս հօրն իւրոյ. և զեղբարցն

ի վերայ հաւատարմութեան իւրեանց ,
 և վասն այսորիկ թաղ եղ նմա կայսրն Հը-
 ռոմաց , և եկեալ յԱրուսազէմ սպան զԱն-
 տիգոնոս , և յետ ժամանակի զՀիւրկիանոս
 և զերծեալ ի գերութենէ Հայոց , Թա-
 գաւորեաց Հրէից անհոգւոպէս :

Նոյնպէս սպան և զորդին Հիւրկանեաց
 և զՍնաթան :

Եւ կատարեցան գիրք եթէ ի պակա-
 սեալ լեւտութեանցն Հրէից երեւի բնաւ
 ծին արքայ . և եւթներորդքն Ղանիէլի որ
 ասէ եւթներորդք եւթն . և եւթներորդ
 վաթսուն երկու . որ լինի վաթսուն և ինն
 եւթներորդք որք են ամբ չորս հարիւր
 ութսուն երեք : Սկսեալ ի վեցերորդ ամէն
 Ղարեհի Սադիայ մինչեւ յաւետիս կու-
 սին մօրն Ղամանուէլի . և գտաք ի թարգ-
 մանութեանն Աբգարու արքայի՝ եթէ Ղա-
 նիէլ յետ իմանալոյն վասն Վրիստոսի , նե-
 ղէր ի կարօտութենէն . և ի վախճանէլն
 իւրում յեղք Տիգրիս գետոյ , անկաւ ի վե-
 րայ երեսաց իւրոց , կոչեաց առ Տէր և ասէ .
 ցոյց Ատուած խնայելի զՎրիստոսն քա-
 մինչեւ մեռեալ իցեմ : Եւ եկն առ նա
 Ղաբրիէլ և ասէ . հանգիւ խաղաղութեամբ
 արք ցանկութեան . զի չէւ է ժամանակ , որ

ի կատարման տեսլեանն քո դայ . և խաչի ,
և մեռանի , և ինքնին և կեալ ի դժոխս հա-
նէ զձեզ անտի . արդ՝ մխիթարեալ զքեզ
յուսով գարտեան նորա :

Բայտ որում և ի կատարման ժամանակին
ծնաւ Յիսուս Քրիստոս օծեալն Նստուած
ի Բեթղէէմ (Յուդայ ի քառասուն և չորս
ամի թագաւորութեանն) գոստեայ , և ի
ջեալ հուր յերկնից այրեաց զյաճախութիւն
կռոյն որ կայր յԱլլումպիոս լեառն , զոր առ-
տուածաբնակն կոչեն :

Եւ էր ամն առաջին թագաւորութեալ
նրն Նբգարու , և Հերովդի՝ երեսուն և եր-
կու : Եւ այսպէս մեր պատկաւորն Նբգա-
րիոս արքայակից է ըստ մարմնոյ արքայու-
թեան Տեառն : Եւ է Միգամայ հինգ հա-
զար հարիւր ութ՝ ըստ եւթանասնիցն : Բայտ
Եւսեբայ՝ հինգ հազար երկու հարիւր ութ-
սուն և չորս : Բայտ Երանոսի՝ հինգ հազար
իննսուն և մի . և ըստ այլոց՝ հինգ հազար
հինգ հարիւր երեք : Եւ ըստ Նսորոց՝ հինգ
հազար քսան և վեց . և էր մուտն Վիսանայ
և երկուշաբաթ . և տարին երկուտասան լուս-
նեայ (1) յորում ամի առաքեցաւ Վիւրինոս
ի Անկղիտոսէ Մսորիս , և ի Պաղեստին

(1) Մի օրի . լուսնոց :

գրել զազգան, և դնել հարկս: Քանզի լուսան'ի Հռովմայան թեւդասայ և զՅուդայի տպատամբաց, եթէ տսեն Հրէիյն մի տալ հարկս մահկանացու թագաւորի, և բարկացան յոյժ. և 'ի պատճառս տպատամբազացն⁽¹⁾ եղեւ իրքս այս, որ բնաւ չէր լեալ:

Իսկ ()գոստոս երկրորդ ինքնակալ էր, և կայսր Հռովմայեցւոց յետ Յուլիոսի, զոր տսեն Փորահան, այն որ բարեբախտ եղեալ թագաւորեաց յետ չորս հարիւր վաթսուն երկու տմի խափանելոյ թագաւորացն Հռովմայեցւոց 'ի Տարկինոսէ մինչեւ ցնտ:

Եւ զառաջինն պատիւ թագաւորացն նաջար Նորիոս էր. և արդ կայսերք Եւտուկարտորք կոչին: Եւ 'ի շինելոյն Հռովմայ մինչեւ երկրորդ անգամ թագաւորեցին եւ թըն հարիւր երկու տմբ. և մեծք եղեն յերկրորդումս քան յառաջնումն. զի Վալիոս առաջին թագաւոր նոցա գնացեալ Ալգիպտոս՝ հնազանդեաց այն որոյ անունն թարգմանի Լայնան, որ է Անդրոնիկոս⁽²⁾ կոչեցեալ յոմանց: Եւ այս⁽³⁾ Յուլիոս, որ է հինգ ամ թագաւորեալ տղանաւ նենգութեամբ: Երկրորդեաց ()գոստոս, որ մե-

(1) Մի օրի. տպատամբաց. կոս:

(2) Չորս օրի. Անդրանի-

(3) Ամենայն օրինակ տնեղացաւ.

Ծագունի փառաց արժանացաւ մօտ եղեալ
'ի ժամանակ Տեառն մերոյ :

Եւ տիրեցին Նսիոյ և Նորիստանեացն :
Եւ կացուցին զայսու ժամանակօք զՆուգի-
սս Հռովմայեցի 'ի կողմանս Նորուոյ , զի
գրեացէ 'ի Հռովմ զամենայն պատահեալն .
յայսմ կողմանէ . ըստ որում և գրեաց ըզ-
ժամանակ ծննդեան Տեառն մերոյ և զգալ
Սոգունցն , և ասաց :

Վիտաոցէ ինքնակալութիւնդ քո , զի
Պարսիկք ոմանք արք փառաւորք եկին եւ
մոին յիշխանութիւնս ձեր . և երկրպագե-
ցին տղայի միոյ ծնելոյ 'ի Հրէաստանի , ա-
ռաջնորդեալք յերկնաւոր փառաց : Իայց
թէ ով է մանուկն , կամ մը որդի տեղե-
կանամք :

Եւ գրեցաւ նմա պատասխանի եթէ ըզ-
Հերովդէսդ արքայ կացուցեալ է մեր 'ի վե-
րաց Պաղեստինեայ . 'ի նմանէ լուիցոսք Սո-
գունցն գալ : Իսկ եթէ մը էին Սոգքն . Եւ
սերի և Վրիգոր ասին յորդւոցն . Նքրահա-
մալ էին . և այլք՝ եթէ յորդւոցն Նաղամու
Սոգք էին : Եւ գտաք մեք Նիւսացւոյն բա-
նիս գրեալ զայս , և նման է . և Յակովբ ա-
սէ , յազգէն Իլամայ էին Սեմացիք : Եւ ու-
մանք՝ եթէ 'ի Թագաւորացն Նրաբայ եւ

Սօքրատ էին ըստ 'Դաւթաց վկայելոյն : Սա
կայն էին երեք թագաւորք զի երեք ցեղ
պատարագս մատուցին : Եւ ոմանք ութն
ասեն ըստ Սիբիայ, թէ ութ վարիչ : Եւ
սուրբն Յակովբ երկոտասան իշխան ասէ .
և ստուգիւ գրեալ է նորա գիրք մի . երեք
հազար հեծեալ ասէ , և հինգ հազար հե-
տեւակ : Եւ եկեալ Աշիրատ 'ի տեղին որ
ասի Վալանիկոս որ է Ռադայ , լուան եթէ
սովէ 'ի Հրէաստան այլ եւս վասն կասկածի
չփոթման , թողին զյոյովս և ինքեանք եր-
կոտառանքն հազար հեծելով գնացին եւ
գարձան առ զօրս իւրեանց : Եւ անուանք
իշխանացն են այս՝ 'Վահանդուր՝ որդի Աբ-
տաղդայ : Շահէփ , որդի 'Վուդբարայ . Աբ-
շակ որդի Սահգուդայ , Օրեւանդ ⁽¹⁾ որդի
Վարիդուդայ , Արիհու որդի Խոսրովու , Աբ-
տաշէս որդի Սելիաթայ , Եշթանքուզա որդի
Շիշրոնթայ ⁽²⁾ , Սենդուք ⁽³⁾ որդի Հումայ ,
Աքշիրիշ որդի Սահապանայ , Սարտանա ⁽⁴⁾
որդի Քելդանայ , Քարուդոր որդի Քեդայ :
Իսկ թագաւորն որ առաքեաց զնոսա՝ Փիւ-
շապուհ անուն . ոմանք երկու ամաւ յետ
ծննդեան ասեն զգայն նոցա : Բայց ճշմար-

(1) Երկու օրի . Զրաւնք :

(3) Երկու օրի . Մեկգուգ :

(2) Երկու օրի . Շիշրոնայ :

(4) Երկու օրի . Սարտանա :

տեն ոմանք երկու ամառ յառաջ գուշակեալ
աստեղը և յուզի անկեալ: Այնչաւ ժամա-
նեցին 'ի (տեղի) ծննդեանն, միով աւուրբ
զկնի ծննդեանն, ըստ որում գտին պատեալ
'ի խանձարուրս և եղեալ 'ի մսուր:

Եւ քառասուն օր կացեալ անդէն 'ի
Բեթղէէմ, և գնացեալ 'ի տաճարն՝ ընկա-
լաւ զնա Սիմէոն որ հրամանաւ Հոգւոյն
պահեցաւ կենդանի:

Ի Պտղոմեայ հետէ, որ մի էր 'ի Թարգ-
մանչացն, որ 'ի գրել զՀսային և զտեղին Թէ
Արթն յղասցի, գրեաց և ապա զղջացաւ, և
ասաց Թէ՝ Հեթանոսքս որ խնդրեցին զգլու-
եանս, ծաղր առնեն, զի արդ հաւատան: Եւ
դարձաւ ջնջեաց, և դարձեալ տրտմեցաւ. և
ասէ. Բնկերքն իմ գրեն և այդն լինիմ ես, և
քնի հակառակութիւն: Վիտելով ընկերին
որ ընդ նմա, և 'ի տրտմութենէն ննջեցին
երկօրեանն. և յորժամ զարթեան, տեսին զի
գրեալ էր զարմանալի գրով ոսկեղինաւ:

Իսկ Սիմէոն ելաց զօրն ողջոյն, և երանի
տայր ժամանակին և տեսողայն զկուսածին
Մանուկն: Եւ ասէ ցնա Հոգին. Այ մեռցիս
միշտ հասցես երանութեդ: Եւ եհառ բաղ-
ձանացն յերեք հարիւր քառասուն և չորս
ամի ժամանակաց իւրոց, և 'ի տաճարէն

գնաց ⁽¹⁾ 'ի Նազարէթ, և անտի յԱգիապոս, զկնի վաթսուն երկու անուր ծննդեան իւրոյ. այլք ասեն յետ երկու ամի գնաց յԱգիապոս. և դու զայս ընկալ:

Եւ Հերովդէս խաբեալ 'ի մոգուցն և զայրացեալ՝ այրեաց զամենայն գրեանն Հրէից, և ջնջեաց զյիշատակ թագաւորացն Հրէից և զքահանայութեանն, զի իւր լիցի թագաւորութիւն սեպհականութեամբ. և կոտորեաց զմանկունսն թուով հազար չորս հարիւր վաթսուն և երկու, յութսուն և չորս գեղջէ:

Եւ Հերովդէս խափանեաց զթագաւորութիւն և զքահանայութիւն Հրէից. զի ընդ ձեռամբ արար զվական. և տայր կաշառօք անարժանից. Սա քակեաց զպաքիսպն Լըուսաղեմի, և արար կոտորած սուսակ մինչեւ ընկալան զնա ամենայն Իսրայէլ. Սա առաքեաց 'ի Նաբելոն և ետ բերել զԱնանէ, և արար զնա քահանայապետ ամ մի. որ չէր Նէտաացի. Եւ ապա արար զԱբիստաքուլոս զորդին Հիւրկիանեայ զեղբայր կնոջ իւրոյ, և սպան զնա և արար դարձեալ զԱնանէ:

Ի սմին ժամանակի յաղթեցան զօրքն

(1) Մի օրի. քակեալ Յիսուս:

Հայոց որ կային 'ի վերայ Նիքիայայ . և և զեւ Սամուսատ ընդ Հռոմովք :

Եւ 'ի ժամանակս ()գոստեայ , զօրաւար նորա Նիտոնինոս սիրեաց զՆիքիայայ . և ապառամբեալ թագաւորեաց և գնաց յԱզգիպոտոս և գնաց 'ի վերայ նորա ()գոստոս և կալաւ զնա , և ժամով կենդանի զի աղա չեցին վասն նորա Սինկղիտոսքն : Եւ ած ()գոստոս գերի բազում յԱզգիպոտոս 'ի Հռոմ . և չորսաւ ինքն , և վերստին ապառամբեաց Նիտոնինոս , առեալ զՆիքիայայ . և ունէր ռիս Նիքիայայ ընդ Հայս և ընդ Հրեայս և ընդ Նրաբայիս . և 'ի ձեռն Նիտոնինոսի թափէր զնախանձ իւր :

Իսկ լուեալ ()գոստեայ գնաց 'ի վերայ նորա և լաշարեաց զնա յԱզգիպոտոս . և յոր ժամ գիտացին զպարտութիւնս իւրեանց Նիքիայայ և Նիտոնինոս ողբ կռուէին ընդ ()գոստեայ 'ի միասին , անձնասպան եղին : Եւ ()գոստոս ետպան զՆիքիայայ և զՍամսին զորդիսն Նիքիայայ . և երարձ զթագաւորութիւնն Պտղոմեանց , որ Յուսաց կոչէր . տեւեալ ամս երկու հարիւր իննսուն և վեց : Եւ Սերաստոս կոչեցաւ ()գոստոս որ է յաղթող :

Եւ են ամանք որ ասաի թուեն զժամաւ

նակն () գոտեայ : Եւ առաքեաց () գոտոս
 զՏիբերսս զօրապետն իւր և արար ընդ նա-
 սա խաղաղութիւն : Եւ անտի գնացեալ 'ի
 Լիւռենական աշխարհն , արար զնոսա հնա-
 զանդս : Եւ շինեաց Հերովդէս զՍամարիս ,
 և Սեբաստիա կոչեաց յանուն կայսր . և շի-
 նեաց քաղաքս բազումս և մեծացոյց զար-
 քունիսն Ղերուսաղէմ : Եւ շինեաց զաշտա-
 րակն Սորատոնեայ , և կոչեաց յանուն կայ-
 սեր . և իրքս այս գործեցան յառաջ քան
 զճնունդն Տեառն մերոյ թէսկէս դրեցաւ
 այսպէս :

Եւ այց Հերովդէս յաճախեաց 'ի չարիս
 իւր և սպան զՍարի զկին իւր , և զամենայն
 արուեստագէտս և զիմաստունս Հրէից . և
 Տէր եհար զնա չարաչար ցաւովք յոռից
 մինչեւ ցգլուխն . և տրորեցաւ ամենայն
 մարմին նորա , և բժիշկք ոչ կարացին օգ-
 նել նմա . և եդին զնա 'ի ջերմ ձէթ , եւ
 խտացաւ ցաւն , և կալեալ զգլխաւորս Հը-
 րէից և պատու իրեաց փեսային իւր Ալեք-
 սին և Սողոմեայ քեռ . իւրում զի սպանցեն
 զնոսա յելանել ոգւոյ նորա . զի ակամայ
 լացցեն Հրեայքն յաւուր մահուան նորա .
 զոր և արարին իսկ . զի նեղեալ 'ի ցաւոց լա-
 տան զանձն իւր և եղեւ չարամահ յերե-

ծուն է եւթն տմի արքայութեան իւրոյ :
 . Եւ շէրովդի էին կանայք ինն , եւ
 որդիք ութ : Ի 'Իոսիոսէ կնոջէ ծնաւ Եւ
 թիպատրոս , սա ետքան զերկու եղբայրս
 իւր , եւ սպան զնա հայրն իւր : Եւ Եւարի
 դուստրն շիւրկանիայ ծնաւ զ՝ղեքսանդ-
 րոս եւ զ՝քիստաբուլոս , զոր սպան Եւթի-
 պատրոս , եւ զշէրովդէս զոր ոմանք կոչեին Եւ
 թիպատրոս . սա էառ եւ զշէրովդիադայ եւ
 սպան զ՝Յովհաննէս : Եւ Եւդքոս Եւամարացին
 ծնաւ զ՝Երբեղայոս զոր () գոստոս թագաւոր
 կայոց 'ի տեղի հօրն ամս ինն : Կղէ սպատրա
 ծնաւ միւս շէրովդէս , զՓիլիպպոս , զորոյ
 կինն առ շէրովդէս եղբայր նորա (1) եւ ըս-
 տանաւ 'ի պատճառս կնոջ իւրոյ : Եւ Քաղայ
 ծնաւ զՓիլպոս :

Եւ այս են որդիք որդւոց նորա , Եւրիս-
 տաբուլոս ծնաւ զշէրովդէս , որ թագաւոր
 րեաց 'ի Քաղկիդա : Եւ զ՝Երիպպոս որ
 կոչեցաւ շէրովդէս , որ սպան զ՝Յակովբոս

(1) Աստ խառն եւ շիրիթ
 դան անուանքս ըստ Ս . Գրոց
 կրկնեալ առաւել . սրպէս շէ-
 րովդէս զոր առաջն 'ի վերոյ
 առ եալ զշէրովդիադայ 'ի կը-
 նաթիւն , եւ սպանեալ զՅով-
 հաննէս : զՄկրտիչն անշուշտ :

եւ աստ տոն ծնեալ 'ի Եղե-
 տարայ շէրովդէս եղբայր
 Փիլիպպոսի . որ նոյն ինքն է .
 եւ առ 'ի կին զշէրովդիոյ
 զկին եղբոր իւրոյ Փիլիպ-
 պոսի , որոյ 'ի պատճառս եւ
 Յովհաննէս սպանաւ :

դեղքայրն (Յովհաննու : Սա մարտեաւ ընդ հօրեղբօրն և առ զԹագաւորութիւնն 'ի նը մանէ , և սմա եղեւ որդի Նքրիպպոս որ յետ նորա Թագաւորեաց : Եւ դստերք աւրա Ներինակայ և Նրուսեղա որ եղեւ կին Փէլէքս դատաւորի :

Իսկ իբրեւ Թագաւորեաց Նքեղայոս ինն ամ տուաւ յաքսորս 'ի Նեման (1) քաղաք վասն չարեաց իւրոց : Եւ Թագաւորեաց Հերովդէս չորրորդապետ . և 'ի նմին ամի մեռաւ (2) գոտոս : Եւ առ զԹագաւորութիւնն Տիբերիոս ամս քսան երեք :

Իսկ ամենեցուն Տէրն դարձեալ Ղազիպ տոսէ , սնանէր 'ի Նազարէթ լռելեացն օրի նոք մանկանց : Յերեք հարիւր երեսուն և եւթն թուին՝ 'ի չորեքսասան ամին Տիբերաց , առաքեցաւ Պիղատոս դատաւոր Նրուսաղեմի . և հնգետասան ամին Տիբերաց գաց Տէրն մեր 'ի մկրտութիւն 'ի Յովհաննէ որդւոց Օլաքարիայ յամին հինգ հազար հինգ հարիւր երեսուն և եւթն չորրորդի ելլցն Նդամաց 'ի դրախտէն՝ 'ի վեցն Յունուորի լատ Հռովմայ՝ 'ի քսան և մի 'ի Տքէթ ամաց ըստ Նքրայեցւոցն : Յամս Տիբերաց

(1) Մի օրի . իբեման քա . քաղաք :
 2-րդ . Մի օրի . 'ի գենեմեա

կայսեր շինեաց Հերովդէս զՏապարիա և զԱրայիս (1) : Իսկ Պիղատոս զպատկերն Օւելայ եմպծ ՚ի տաճարն , և զգանձանակ տաճարին թափեաց ՚ի ջրէջսն :

ԳԼՈՒԽ Զ.

Յաղագս կարգաւ առաքելոցն որք կատարեցան :

Յերեսներորդ ամի անաեռաւ թեան Տեառն մերոյ ընտրեցան Առաքեալքն և կոչեցան . առաջին Սիմէոն Պետրոս ՚ի ցեղէն Նեփթաղեմի , որ եդ խորան առաջին յԱնտիոք , որ յամա կոչուեաց ել ՚ի Հռովմ , և եղև անդ ամա քսան և եւթն , և ՚ի Ներոնէ պատկեցաւ : Եւ Անդրէաս եղբայր նորա , որ քարոզեաց ՚ի Նիկիա , և ՚ի Նիկովիդիա , և ՚ի Ալիւթիա և յԱրայիս . և նախ ամա գրեցաւ ամոռն Լիփեսոսի , որ փոխեցաւ ՚ի Կոստանդնուպօլիս : Յակովբոս որդի Օւելայ ՚ի ցեղէն Օւարուղնի , որ շոգաւ ՚ի Սպանիա , և դարձաւ յԱրուսաղէմ , և սպաւ նաւ ՚ի Հերովդիայ յութ ամի Տեառն չարչարանացն . և կայ մարմին նորա ՚ի Յուր Սարմարիկէ : Եւ Յովհաննէս եղբայր նորա յետ ննջման Աստուածածնին գնացեալ յԱլիփեսոս կատարեցաւ յեւթներորդ ամն Տըրայիանու : Փիլիպպոս յաղգէ Ասիայ ՚ի Եւթ-

(1) Երկու օրի . յսկիս յանուն Տիբերեայ կայսեր :

սայիդայ, քարոզեաց յԱփրիկէ, և կատարեցաւ ՚ի Փիսիդա: Ի արդուղիմէոս՝ ՚ի ցեղէն Իսաքարայ, յԱդաւիթ գեղէն, քարոզեաց ՚ի Պարթեւս և եկեալ ՚ի Հայք ներքին՝ խաչեցաւ ՚ի Սանատրկոյ արքայէ. եւ հանաւոր թ նորա: Թովմաս՝ ՚ի ցեղէն Յուդայ, քարոզեաց Պարթեւաց և Սարաց և Հնդկաց, և անդէն կատարեաց զկեանս իւր զկայու թեամբ: Սատթէոս՝ յազգէն Իսաքարայ ՚ի Նազարեթէ, քարոզեաց Հրէիցն և մեռաւ ՚ի Գաբաազ, և թաղեցաւ յԱնտիոք, և յետ ժամանակի տարան զնա յայնկոյս ծովուն: Աիմն կանանացի՝ ՚ի ցեղէն Լիփրեմի, ննջեաց ՚ի Համա, և գտաք սւրբ թէ ՚ի Կուրիա: Յուդա՝ որ կոչեցաւն Թադէոս, որ սակս ի մատուցեան նորա կոչէին Վեբէոս՝ որ է սիրա և հոգի, քարոզեաց յԱսորիս և ՚ի Հայս, և կատարեցաւ ՚ի ներքին Հայս ՚ի Իւրուդիս տեղւոյ՝ ՚ի Սանատրկոյ, և գտաք սւրբ, թէ բերաւ յԱւահայ: Յակովբոս Լէփեայ՝ յազգէն Սանասէի, կատարեցաւ ՚ի Սրուճ: Յուդա մատնիչ՝ ՚ի ցեղէն Իանայ ՚ի Սկարիովտայ, որ գնաց ՚ի տեղի իւր: Սաւատթէ փոխանորդ նորա՝ յազգէ Սուբենի, կատարեցաւ յերկիրն Վարդակերաց:

Եւ յետ սոցա երեւեցոյց Տէր եւս եւ թանասուն երկու, որոց անուանքն են այս:

Աղղէ որ կատարեցաւ յԻւռհայ, Ախէ՛ որ
 կատարեցաւ ՚ի Սիրինոսէ յԱբգարայ որդ-
 ւոն : Անանիա՛ զոր փուլ զօրավարն ետպան
 ՚ի բարիլն ասէր որ զՊօղոս պաշտէր ՚ի Իս-
 մասկոս (1) : Ղազար զոր յարոյց Տէր, ՚ի Ախար-
 ռոս կատարեցաւ : Սէլեալ՝ որ ՚ի Ռոդոս
 ծովակուր եղեւ : Աբիմա կացեալ ՚ի Հեմա,
 և կատարեցաւ ՚ի Փիլիզօր իւրով մահուամբ :
 Բառնարամ՝ որ ՚ի Սամոս մեռաւ : Սաթեհէս՝
 որ ՚ի Պոնտոս ՚ի ծով ընկեցաւ : Ալեքսան-
 ճոր յԱղէքոսանդրիա ՚ի բանտի՛ն մեռաւ : (Զով
 սէփ Փիլիսոս՝ որ զՏէրն թաղեաց ՚ի տան
 իւրում մեռաւ : Աիկոդեմոս՝ որ յԱրուսա-
 ղէմ կատարեցաւ : Շիղայ՝ որ ՚ի Փիլիպուս
 կատարեցաւ : Զուդայ՝ Զակովքեան որ ՚ի
 Պիլուսթ կատարեցաւ : և ըստ այլոց յԱրմի-
 քաղաք Հայոց (Զուդայ)՝ Շապիու որդի ՚ի
 Խլաթ քարողեաց և անդ կատարեցաւ :
 Սարկոս որ կոչեցաւն Զովհաննէս յԱղիա-
 զու կատարեցաւ : Ումնաս՝ ՚ի Սելտինէ կա-
 տարեցաւ : Աիկէ ՚ի Պատունի կատարեցաւ :
 Զասոն՝ գազանակուր եղեւ ՚ի Պոլոմպուս :
 Սանատուլ որ այրեցաւ յԱբգարայ : Բուփոս ՚ի

(1) Թեոֆոս և ինքն : Անանիա՛ ՚ի Դամասկոս :

զոր փուլ զօրավարն ասէր ՚ի Բա-
 ռն : աս էր որ զՊօղոս պաշտէր

(2) Մի օրի յասէլոս ասովով

Տըռք սպանաւ : Աղէքսանդրոս ընկեցաւ 'ի վին Աշրակը ապօրին (1) : Աման Կիւրինեայ սըրով կատարեցաւ : Օինոս, որ 'ի մէջ ձիոց կսխեցաւ : Կղէոպաս՝ իրաչեցաւ Արուսաղէմե Ովսէս և Յակովբ եղբարք քարկոծեցան 'ի Ապարոտայ : Թէոդորոս հրով կատարեցաւ 'ի լաւոդիկէ : Դեստորիոս կատարեցաւ 'ի լաւ լաւ : Լէիդիոն և Սամոոն մտին 'ի քօշացւոց երկիրն և անդ կատարեցան : Յոնիաս 'ի Ասմոս կատարեցաւ : Տիտոս 'ի Պաշրիտէ կատարեցաւ : Պատրուբաս 'ի Վաղկեդոն կատարեցաւ : Յատոն կրիտէ 'ի Խաւդիա կատարեցաւ : Լըմէ հովիւն յԱնտիօք Պիսիդա կատարեցաւ : Սիւս Կիրակոս 'ի Կեսարիա կատարեցաւ : Իգիսիմոս 'ի Բզնունիա կատարեցաւ : Լարկէսոս 'ի Լատիկն կատարեցաւ : Լըոլոս 'ի Կեսարիա կատարեցաւ : Սամաւ 'ի Սիկիլիա հրով կատարեցաւ : Տիմոթ յԱփեսոս մեռաւ : Սարկոս աւետարանիչ յԱղէքսանդրիա կատարեցաւ : Ղուկաս աւետարանիչ 'ի Ղաւոս քաղաք կատարեցաւ : Նեւի, 'ի Փւենիա կատարեցաւ սրով 'ի Լտրոմոսէ : Լըփրեմիոս 'ի Վաշաւ կատարեցաւ : Նիկիտոս 'ի Տիրեբիա սղոյեցաւ : Բոդոս, և Ղինոս յԱքայիա սպանան : Յովհանն

(1) Երկու օրի յԵրապօնի

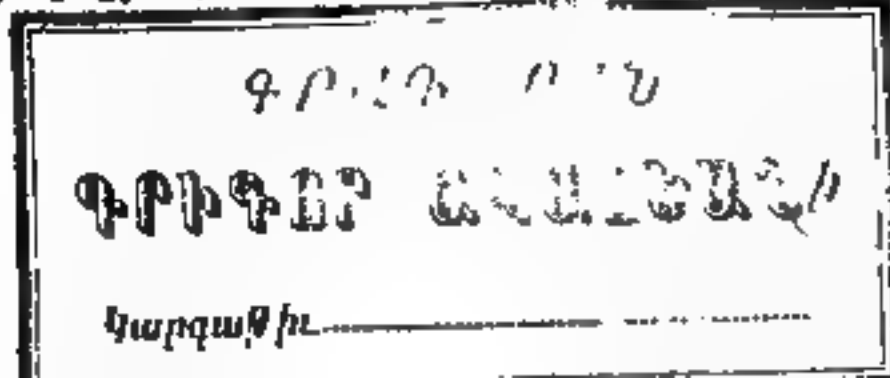
նէս եւ Ղէուդու 'ի Բալփաք դաղանոց
արկան : Ստեփաննոս՝ յԱրուսազէմ շարկու
ծեցաւ : Նիկիէս՝ սղանաւ յԱկեղեցին 'ի
Խիսոնեայ իշխանէն : Սարտէլոս՝ 'ի Պալնա
մօտոս կատարեցաւ : խասօն 'ի Պափիս կա
տարեցաւ : Օւքարիոս՝ այրւոյն որդի քար
կոծեցաւ 'ի Հուրինա . եւ միւս Օւքարիա
ընդ նմա : Օւքէ եւ միւս Օւքէ կատարե
ցան յանապատն : Սիմօն բորոտն յՍամ
թայ⁽¹⁾ կատարեցաւ : Իւլումպոս եւ Ստեփանէ
եւ Ստուգի 'ի Տապարիա 'ի բանտի մեռան :
Լյաբնդէ 'ի Վանգրոս այրեցաւ 'ի դատաւո
րէն Ղէ ոկրիտեայ : Իպէլիս որ Լըախայ կա
տարեցաւ : Լնանիա եւ Սիմօն 'ի Բիւզան
դիա սրով կատարեցան յեղարքոսէն :

Եւ յառիկ թիւք պատուեալք եւ յորովայնէ
ընտրեալք եւ յառաջքան դիներն աշխարհի
նկատեալք ⁽²⁾ : Կազմեցան բաղկօք բանին եւ
եդան հիմունք յԱկեղեցւոյ . եւ սորօք սկսաւ
հաւատն որ է Կաթուղիկէ եկեղեցի , որ եւ
բնակարան փառացն Տեառն խօսուն աստեւ
ղօք բոցափայլեալ 'ի փառս երկնաւ որ փե
սային :

Ամա Տիբերայ կայսեր փայլէր իմաս
տութեամբ որանչելին Փիլոն յԱղէքսանդ

(1) Երկու օրի 'ի Յրամթոս :

(2) Ոմանք՝ կատարեալք և

րիա : Սա գրեաց զամենայն պատահմունս
 Հրէից . գրեաց և մեկնութիւնս արարածու
 ցն . և վասն վաստակոց երկրի . և վասն
 մտացն արդարոյ : Օ ի յորժամ զարթնու ա
 զօթէ և ոչ նզովէ . գրեաց և վասն աւեր
 ման լեզուայ . և վասն աշխատելոց ՚ի վար
 դապետութիւն . և վասն զանազան անուանց
 դրոց . և վասն երկու կտակարանաց . և հինգ
 ճառս վասն տեսչեան երազոց . և հինգ ճա
 ռս վասն ելանելոյ հոգւոյ ՚ի մարմնոյ . և
 չորս՝ վասն օրինացն գրեաց և վասն արան
 ցն որ յԱդիպատոս ըստ Վրիստոսի ճգնէին
 Վրեաց եպերանս Վայիտսի որ զանձն իւր
 լստուած արար . և այլ բազում ճառ խը
 րատուց : Խօսեցաւ և վասն Վրիստոսի մար
 դարէաբար . և յետ խաչին , հաւատաց ե
 կելութեան նորա յարանցն որ յԱդիպատոս
 գումումն Տեառն ունէին . որք էին յաշա
 կերտաց անոի առաքելոցն : Եւ յաւուրս
 կրօնեաց կայսեր եղաւ գրեան նորա ՚ի դի
 ւանն արքունի :

Եւ ՚ի ժամանակս Տեառն մերոյ գտաւ
 ՚ի Հրեայն եւթն հերձուած որպէս ասէ
 (Յովսեպոս : Աւագին Վարացն , որ կոչին
 Օրինականք . երկրորդ՝ Վեւտականք որ ու
 նին զաւանդութիւն ծերոցն . երրորդ՝ Փա

բխեցւոցն՝ որ մկրտին յաճախ և հաւա-
տան ստանդաց և բախտից. բայց հաւա-
տան յարութեան, և խոստովանին հոգի և
հրեշտակ, և պահեն երկիցս՝ ի շարաթու,
գերկուշարաթ և զհինգշարաթ: Չորրորդ՝
Սադուկեցիքն որք ոչ խոստովանին հոգի և
հրեշտակ և յարութիւն, և առին զանուն
և զաւսումն ի Սադուկաց (1) քահանայէ: Զին
գերրորդ՝ Սկրտողքն, որք ասեն թէ ոչ կա-
րէ մարդ ապրիլ եթէ ոչ ամենայն աւուր
մկրտի: Սեցերրորդ՝ որք շնչաւոր ինչ ոչ
աւտեն և զՍովսէս և զմարդարէսն ոչ ըն-
դունին: Սյլ՝ այլ գրեանս ունին փոխանակ
նոցա: Սլթմերրորդ՝ Զթեւթիւնն որ զա-
րութիւն գրոց ոչ իմանան, այլ ի գիրն հա-
յին. և մի Ստուած մի անձն դաւանին,
և պահեն զօրէնսն:

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՅԵՐԵՄ Ազգարու որ աւոյեաց յերուսաղէմնկարու,
դիւր վասն պատկերին Քրիստոսի:

ՅԻՆ և տասն ամին Տիբերեաց Վաղսեր
Մքդար արքայ Զայոց և Սորոց լուաւ ըզ-
համբաւ Տեառն մերոյ, և երկրորդաց նը-

(1) Երկու օրի ի Դատակաց:

մա . և հաւատաց . ՚ի նա , և առաքեաց նմա
Թուղթ աղաչանաց ՚ի ձեռն Նիանէ հաւատաւ
լովին իւրոյ , գալ առ նա և բժշկել զնա ՚ի ցուռ
ցին , որ դիպեալ էր նմա ՚ի Փարա յառաջ
քան զԷւթն ամ . և Թագաւորել ընդ նմա :

Իսկ Տէրն խոստացաւ յետ խաչին իւրոյ
և յարութեանն առաքել նմա բժիշկ յաշտ-
կերաց իւրոյ , և արժանօ տրար զնա Թըղ-
թոյ . և երանեաց նմա :

Եւ արքայն բարեբախտ առ անձուկո
կարօտութեան իւրոյ առաքեաց զՀովհանն
նէս նկարիչ բերել զպատկեր նորա , փոխա-
նակ անձին նորա : Եւ նորա եկեալ և տե-
սեալ զՀիսուս , ջանայր պնդել (1) զգեղ նո-
րա ՚ի դաստառակն Աբգարու , և ոչ կարէր
զի փոխէր նա փառաց ՚ի փառս , և ցնծայր
՚ի հաւատս հեթանոսաց : Այսն որոյ խնդ-
րեալ առ ինքն զկտաւն աղբիւրն զԹութեան՝
դնէր երեսաց իւրոյ , և նկարեալ լինէր տիպ
նորա ՚ի հանդերձեղէնն (2) և տայր ցնկարիչն :

Եւ էր այս նախ քան զՄիլատոսի չար-
չարանսն եւթն աւուրբք : Եւ պատկերն
բերաւ և տուաւ Թագաւորին և բազում
նշանք լինէին ՚ի նմանէ (3) մինչեւ եկն Թաւ-

(1) Երեք օրի . Նկարել :

(5) Մի օրի . յաւելա . եւ

(2) Երեք օրի . ՚ի դատոս . բժշկեաց զկէս գագութին
տակն . Թագաւորին :

դէտ Նաքեալն : Եւ 'ի նոյն ամի կաճաւոր մահն Տեառն խաչիւ , թաղումն , և յարութիւն , և հորժանումն դժոխոց , և ազատութիւնն արարածոց , և յեա քառասուն առաք համբառնալն առ հայր :

Գրէ և զայս (Յովսեպոս և ասէ պապէա յառաքա մեր երեւեցաւ այր մի որում (Վեռան ասէին , և 'ի ձեռն բազում նշանոցն զոր առնէր , յայտնի երեւէր թէ նա իցէ Վրիտտոսն , և վասն նախանձաւ մատնեցին զնա անօրէնքն Պիղատոսի դատաւորին , և սպանին զնա խաչիւ , և յիտ երից առաւորց տեսին զնա կենդանի . և ոչ մեկնեցան 'ի սիրոյ նորա հաւատացիպցն 'ի նա : Եւ մինչեւ ցայսօր աճէ հաւատքն նորա , և ստուգեցաւ թէ նա ինքն է Վրիտտոսն որդի Նսաուծոյ կենդանւոյ :

Եւ ասէ (Յովսեպոս թէ 'ի նոյն ամի 'ի տօնի Պենտակոստին Պիղատոս եմոյժ զպատկերն կայսեր 'ի տաճարն . և յայնժամ ձայն լսելի լինէր թէ գնամք , ահա գնամք առ տի , և ոչ եւս այլ դարձցուք : (Վիշէ և զայս թիլան յերկրորդ գիրան իւր :

Իսկ յաղագս անկար պատմութեանն Տեառն . ասէ Սուրբն Եփրեմ . թէ արկին զնուորքն վիճակս վասն չպատառելոյ , և ել վիճակն զինուորի մի՝ որ ընդ ձեռամբ 'Երան-

կիանասի . և առ զնա 'Նուկիանոս հարիւ-
րապետն , և եբեր զնա յաշխարհն Վաղա-
տաղւոց 'ի քաղաքն իւր (Նքստն ⁽¹⁾) . և պա-
տուի անդ մինչեւ ցացսոր . Նւ միւս հա-
րիւրապետն զաղիկեցի եբեր զիւր մասն
հանդերձին 'ի քաղաքն իւր Փուդ . 'ի մայ-
րաքաղաքն Նդերտաղւոց, և արկեալ 'ի պուա-
նարդ ապակեղէն կախեալ կայ յԱղիկեցին
անհպելի յամենեցունց . հուպ եկեալ բերան
ապակւոյն և տեսանի յամենեցունց . Նւ
զայս պատմութեան անկար հիւսեաց քոյրն
Նքգարու . և առաքեաց Տեառն մերոյ 'ի
ձեռն Ննան սուրհանդակի :

Իսկ զկնի փրկաւէտ չարչարանաց Տեառն
գնաց Նգրիպաս ամբաստանել զՇերովդէ
հօրեղբօրէն իւրմէ . և առաքեաց կայսրն
կալաւ զՇերովդէս կնաւն Շերովդիադատ .
Նւ եղաւ 'ի բանտի 'ի Պառանիա քաղաքի .
և յետ աւուրց սպանան երկօրին :

Իսկ Նքգար արքայ երկիցս գրեաց առ
Տիբեր վասն Վրիստոսի առտուածութեանն
և տրուանջ զՄիղատոսէ . Նւ առաքեաց Տի-
բեր կոչեաց զՄիղատոս . և զամենայն ինչ
առուգեալ 'ի նմանէ , սպան զնա . Վրեաց
Նքգար . և 'ի Վաբելովն առ Ներսէհ աք
Ա) Երկու օրի . Մքստն :

քոյ . նոյնպէս և այս Պարսից թագաւորն հաւատալ 'ի Վրիստոսի աստուածութիւնն . իւր այս 'ի բարի կամացն Նստաւծայ եղեւ զի փէ կրեացէ աւետարանն հակառակութիւն 'ի նորութեանն խրում, մինչեւ կատարելապէս հաստատեացի . որպէս և եղեւ 'ի ժամանակս այսր թագաւորաց ընդարձակութիւն և խաղաղութիւն քարոզողաց բանին . և յանկարծակի թռեալ աւետարանն ընդ չորս կողմանս աշխարհի 'ի ձեռն աւտուածասէր և նախընծայ այսր թագաւորի , որ յառաջեաց ձեռն եւ 'ի Վրիստոս . ըստ 'Իսաթայ մարգարէի գնալով ընդ սլորտս երկրի որդոց Նւաքելոցն՝ հրամանաւ շողաոյն որպէս և գրեցաքդ վերադոյն :

Իսկ Տիբերիոս կեցեալ ամս եւթանասուն և ութ , և թագաւորեալ ամս քսան երեք , մեռաւ : Իւր թագաւորեաց Վայիոս ամս երիս և ամիսս չորս . և եգիտ զԱգրիպաս կապեալ 'ի շուովմ 'ի Տիբերէ , և հանեալ զնա առաքեաց թագաւոր շրէից : Իւր զՓիլիքոս դատաւոր Նգիպտացւոցն , եւ նմա իշխանութիւն հոգալ և զշրեայսն իւր նաւով : Սկսն որոյ նեղէր զնորս խստագոյն երս . և զսուրբ տեղիս նոցա պղծէր զոհիւք պղծովք զամս եւթն . վասն որոյ առաքեցին

զգեստդանս առ Գայիոս աղաչել զնա, որոց մի էր և Փիլոն փիլիսոփայ, և ոչ լուսա նոցա այլ և տրամեցաւ յոյժ. և առաքեաց ՚ի Քաւտրանիա իշխանն Նորոյ զնել զպատկերնուրս յամենայն մեհեանս և ՚ի տաճարն Հրէից պաշտել իբրեւ աստուած, ըստ սրում և արարն իսկ, և կատարեցաւ ասացեալն ՚ի Նանիելէ, սղծութիւն աւերածոյն:

(Հայոմ ժամանակի Սիմոն և Սենանդրոս և Կերինթոս երեւեցան:

Իսկ Գայիոս սարանաւ ՚ի ներքինւոյ միտքէ իբրեւ զմարդ մի չար և մահկանացու. և թագաւորեաց Կլոդիոս ամս չորեքսասան:

Իսկ Նգրիպաս կեցեալ չորրորդասպետ աւմրս երկա. և թագաւորեաց ամս ութ և յօժար կամօք ընկալեալ զպատիժն Նսաուծոյ յամբոխէն՝ եհար զնա հրեշտակ Տեառն և մեռաւ:

(Հայնմ ժամանակի ՚ի զատկի տօնին ամբռ խեալ Հրէիցն ՚ի տաճարին սպանին անձինս երեսուն հազար: Աւ կացոց Կլոդիոս թագաւոր Հրէիցն զՆգրիպ (1) որդի Նգրապոսայ և զՓելեքոս առաքեաց դատաւոր Վալիլեա

(1) Երկու որի. զՆգրիպ. դատ:

ցւոյ և խաճարացւոյ : Եւ կըտգիտս վախ
ճանճեալ առ զթագաւորութիւնն՝ Վերոն որ-
դի նորա տմա՝ երեքստատան : Եւ առաքեալ
զփեստոս դատաւոր և եհան զփելիքս , որոյ
առաջի եկաց Պօլոս . և դարձեալ հանա-
փեստոս և եկաց յիտեղի նորա Վամբիտս .
և զտա եւս եհան Վերոն և եգ զՎերուրոս :
Յորոյ աւուրս ապտտամբեցին Հրեայք ՚ի
կայսերէ : Ի սոյն ժամանակս հուր էջ յեր-
կնից և այրեաց շինուածս բազումս և աւ
բախ մարդկան ընդ նոսա :

Եւ յետ այսորիկ խառապտեալ Վերոնի
սպան զընտանիս իւր . և յերեքստատան ամի
արքայութեանն իւրոյ սպան զՊաքեալն .
և յսոցց հալածանս եկեղեցւոյ . և առա-
քեաց յԱրաւսաղէմ զՎեսպիանոս (1) և զՏի-
տոս որդի նորա վասն ապտտամբութեանն
Հրեից :

Իսկ Յովսեփոս զօրաւոր Հրեից և խմա-
տասէր , ամբացեալ կայր ՚ի Յուդբուղաց (2)
Վաղար . և գնաց Վեսպիանոս և առ զքա-
ղաքն , եւ սկսաւ կոտորել զնա . եւ չողաւ
Յովսեփոս ընդ առաջ նորա և ասէ . աւե-
տիս քեզ Վեսպիանէ , զի ՚ի մօտոյ թափաւ

(1) Երկու օրի Վեսպեօի . (2) Երկու օրի . ՚ի Յուդ-
բուղաց :

ւորեացես . քանզի վճարեաց Վերոն զկեանս
իւր . որպէս և եղեւն : Վանզի Վերոն աւ-
անցեալ յամենեցունց սպան զանձն իւր :

Եւ թագաւորեաց Վալափոս ամիսս եւ-
թըն և սպանաւ ՚ի մէջ Հռովմոց . և թա-
գաւորեաց Սուրիտարս ՚ի Վերմանիա : Եւ
Իւթեմոն ՚ի Հռովմ . որ և յետ երկց ամաց
սպանաւ : Եւ թագաւորեաց Նեդալիմոս (1)
ամիսս ութ . և լեալ ամբոխ ՚ի վերայ նորա
սպանին զնա :

Իսկ Սեփականոս առեալ զՀովսեպոս սրա-
տուով ընդ ինքեան պահէր և նստէր շուրջ
զլքուսաղեմաւ :

Եւ ՚ի հասանելացսմ համբաւաւ առ զօրն
որ ընդ Սեփականոս , յանկարծ քարոզեցին
զնա թագաւոր և Եւտուկարտոր : Եւ նա զը-
տարձացեալ յանձն եթող զորդին ՚ի վերայ
լքուսաղեմի , և ինքն չոգաւ Ղազիարոս և
արար զնա հնազանդս : Եւ զայնր կոչմամբ
չոգաւ ՚ի Հռովմ . և թագաւորեաց ՚ի վե-
րայ նորա ամս ինն . և ամիսս տասն : Իսկ
Տիտոս առ զլքուսաղեմ ՚ի Օլատկի տօնին .
և կորոյս Հրեայս բիւրս հարիւր քան եւ-
վեց . և քակեցաւ պարիսպն և պրեցաւ
հրով քան զվերջին աւերն յահկի ամսեանն :

(1) Մի օրի . Քիդալեա :

Լ'առաջ Երուսաղեմի և աւերն լինին յ՛գամայ ամբ հինգ հազար հինգ հարիւր⁽¹⁾ երեսուն և եւթն. և ՚ի յաղութենէ Տրառն մերոյ ամբ քառասուն. և յառաջին շինութեւ տաճարին մինչ յետին յաւերն ամբ հազար հարիւր երեք :

Յերկրորդ ամի Երուսաղեմ քառաւ Երուսաղեմ : Եւ ժողովեալքն անաի գաղութ երեք հարիւր բիւր էին : Եւ յայնմ զսակին ամին⁽²⁾ ՚ի զենու մն քսան և հինգ հազար գառինս. և տասն այր ՚ի մի գառն էին սուրբք և անսուրբք. ոչ կարէին աւտել, և որք կերանն երկերիւր տասն բիւրք էին. վեց բիւր սրով մեռան. հարիւր տասն բիւր սովով. տասն բիւր գերի վարեցան. ՚ի տասն եւթն ամէն ՚ի վեր յԱգիպոս տարան յազիւսագործութիւն. և ՚ի տասն եւթանէն ՚ի վայր բաժանեցան զօրացն : Եւ այսպէս խնդրեցաւ արիւն որդւոյն Լ'ստուծոյ :

Յետ քառասուն ամի տառաւ նոցա ժամանակ ապրաշխարութեան ՚ի մարգարտիւրէն Լ'ստուծոյ : Եւ տարաւ Տիտոս ՚ի Հռովմ զսիւնսն զերկու զնշանաւորս և դուռն մի զտաճարին : Եւ աստ բարձաւ թագաւոր

(1) Երկու որի. չորս հա. (2) Մի որի. աման :
բիւր :

բուժիւնն 'ի Հրէաստանէ և Ազգիպտոսէ
և Ղ'սիոյ և Վերմանիկոյ . և տիրեցին միայն
Հռովմայեցիքն .

(3) Եւ Վերապիանեաց Թագաւորեաց Տե-
տոս որդի նորա . և յերկուորդ ամին Ղ'ստուած
քարոզեցաւ և հաւատաց ամբոխն, և եհար
դնա հրեշտակ տեառն և մեռաւ : Եւ Թա-
գաւորեաց Ղ'ոմեոխանոս (1) եղբայր նորա
ամա տասն և եւթն և ամիսս հինգ . սա հա-
լածեաց 'ի Հռովմէ զամենայն ատոեղագե-
տըս և վիսիարդս և աւերել ետ զայգեա-
ւանսն : Եւ յաւուր սորա անեաց Քրիստոս
նէբուժիւն . վասն զի եհարց Պատրուբաս (2)
իմաստասէր զվարդապետն իւր զՂ'ոսինոս
և ասէ . զի նչ է ուսումս այս Քրիստոնէու-
թեանն որ հաւատան ասն խաչելոյ այսքան
բազմութիւն . այլ և զարմանամ զի և թէ ո-
ղորոս իմաստասէրն Ղ'թենայ . և Ղ'փրիկա-
նոս Ղ'ղէքսանդրացի և Վարտինոս 'ի Ղ'ուսթա-
հաւատացին 'ի նա թողեալ զվայելութիւն
աշխարհի և զուսումն իւրեանց : Եւս ար-
տասխանի վարդանդետն և ասէ մի զարմա-
նար ընդ այդ , զի կարծեմ ես , թէ նմա և
Լստուածք հնազանդին . և նա ասէ . զեարդ .

(1) երկու որի . Դեմեա . (2) երկու որի . Պատրու-
բիանոս :

և առէ ցնա քանդի անմեղութիւն և խոնարհութիւն և անընչութիւն է քարոզութիւն նորա, և է դա վերապոյն ամենայն քարոզչաց :

Իսկ 'Իսմեախանոս արգել առնել զորահանս զներքինիսն : (Յաւուրս սորա երկու ամսոց անուանք փոխեցան . Սեպտեմբեր՝ 'Կերմանոս . և Հոկտեմբեր՝ Պարթինկոս : Եւ հրաման եւս 'Իսմեախանոս զազգն 'Իսութի ջնջել զի մի մնացէ ժառանգ թագաւորութեանն Հրէից . և զբազումս հարածեաց 'ի Վրիստոնէից ընդ որս և զՀովհաննէս աւետարանիչն :

(Նայառ առաւրբքս Նպոդոնիոս տիանացի 'ի ձեռն արուեստին իւրոյ կազմեաց ալոմս քաղումս դիւական հնարիւք և ասաց , աւանդ ինձ զի որդին Սարիամու կանխեաց քան զիս : զի ես առիւի հնազանդել զաշխարհս :

Իսկ 'Իսմեախանոս վասն խտուրեան իւրոյ սպանաւ և թագաւորեաց Ներիաս ամ մի . և աստուած քարոզեցաւ 'ի Սինկդիտոսէն , և հիւանդացեալ մեռաւ չարապէս :

Եւ թագաւորեաց Տրայիանոս ամս տասըն և ինն , սա հալածեաց զյիկեղեցի սուրբ և 'ի ամսնէ պատկեցան Շմաւոն Լիլիովպեանց

Լորուսաղեմի Լախակոպոս՝ և Իգնատիոս Լն ախոբու : Իսկ զՅովհաննէս յաքատրիցն Ներսէս դարձոց և կէսք զսա ասե՛ն : Լա Յուստոս տիրերացի Հրէից պատմագիր աստ էր : Իսկ Սիլինոս ⁽¹⁾ Սինկղիտոս հրամանաւ Թագաւորին զազոււմս կատարեաց ՚ի Քրիստոնէից և ասկա զղջացաւ և գրեաց առ Թագաւորն և ասէ . ամենայն իրք բարի է Քրիստոնէից . բայց զի կռոց ոչ զսհնն և ընդ առաւօտս երկրպագեն Քրիստոսի : Լա նա գրեաց և ասէ , ջնջեա զդոսա և մի խնացեր :

Հաւուրս յայսմիկ ուղտաամբեցին Հրեայքն յԱգիապոս և եղին իւրեանց Թագաւոր Լուբասոն ⁽²⁾ անուն , և եկին յԼորուսաղեմ : Լա առաքեաց Տրայիանոս եւ կատարեաց զնոսա , և մնաց ինքն իշխան ՚ի վերայ Հրէիցն :

Հայսմ ժամանակի Հրեայքն որ ՚ի Վաւրոս կռուեցան ՚ի վերայ Սաղամինայ քաղաքին և կատարեցին զՅոյնան որ ՚ի նմա Նոյն պէս և որք ՚ի իրիայ և ՚ի Վիւռենական աշխարհն էին ամբարձին զգլուխս իւրեանց և կորեան ինքեանք :

Հայսու ժամանակօք էր Սեկունդոս թ

(1) Մի օրի . Լիբիոնոս : (2) Մի օրի . Լուբասոս :
 Մի օրի . Լիբինոս : Մի օրի . Լումասոս :

աւկայն : Եւ 'ի Հռովմ' ոսկեղէն տաւն աչ-
րեցաւ հրով : Եւ 'ի Վաղատիայ երեք քա-
ղաք շարժմամբ կորեաւ (1) :

(Յեա Տրայիանու Թագաւորեաց Նիգ-
րիանոս ամս քսան և մի : Ի չորրորդ ամիսս
րա Թագաւորքն որ յԱռահայ՝ բարձան . և
ժապ 'ի մեծն Հայք Թագաւոր :

Նիգրիանոս ինքնակալ և հայր աշխարհի
անուանեցաւ զի զմուրհակս պարտուց աչ-
րել ետ : Ի չորեքտասան երրորդ ամին սորա
սպասամբեցին Հրեայքն խաբեալ յառնէ
միտէ որոյ ասեն Նադ : Եւ առաքեաց Նիգ-
րիանոս կոտորեաց զնոսա և հալածեաց զա-
մենայն Հրեայսն որ յԱրուսաղէմ , և քան
դել հրամայեաց զքաղաքն և առ ընթերնո-
րա հրամայեաց շինել քաղաք . և անուա-
նեաց Իղու որ է արեւակն . և բնակեցոց 'ի
նմա Վրիստոնեայս և հեթանոսա . և զՀրէից
ականջան կտրել հրամայեաց , զի նշանաւոր
լիցին . եւ յԱրուսաղէմ հայել մի իշխեացեն
աչօք :

Ի քսաներրորդ առաջներրորդ ամիսս
րա եղեւ առաջին ժողովն Նիկիոյ քառա-
սուն երեք Նիպիսկոպոսաց , վասն Սարկի
ի բացւոյ աղանդին . և նղովեցին զնա որ

(1) Երկու շորի . կործաւ . նեցաւ :

մի անձն ասէր զլէրորդու թիւնն և զլ յաշի-
դիանոս որ ասէր զմարմինն Քրիստոսի յերկ-
նից բերեալ : Յաւուրս սորա էր Վիւղաս
Թարգմանիչ և աստեղագէտ :

Օ կնի Նդրիանոսի Թագաւորեաց Տիտոս
Նատնիսս , որ կոչեցաւ Սերասատոս և ար-
դար , և որդիք իւր ընդ նմա Թագաւորեցին
ամս քսան երկու : Իսկ Նատն աշխարհի հայր
Թարգմանի :

Ի սորա ժամանակս Յուստիանոս Նիկու-
պօլսացի՝ գնաց ՚ի Հռովմ և ետ թուղթ ա-
ղաչանաց Թագաւորին , և դադարեաց հա-
լածումն Քրիստոնէից : Յաւուրս սորա և-
րեւեցան Սերասն որ է Սարկան , և Սարկոս
եկեալ ՚ի Հռովմէ ասացին ոչ գոլ զՅիսուս
Քրիստոս որ ՚ի մարգարէիցն քարոզեցաւ որ-
դի Նստուծոյ , և ոչ գոլ յարութիւն , և ՚ի
վերայ մկրտելոցն ասէին յանուն հօր երե-
ւելոյն , և յանուն մօրն Ճշմարտի , և յանուն
որդւոցն որ էջ ՚ի վերայ Նստուծոյ , և այլ
անուանս բազաղէին :

Իսկ ՚ի թուին Նսորոց չորս հարիւր եւ-
թանասուն և հինգ , Թագաւորեաց Սար-
կոս Ներեղիոս ընդ որդիան Նատնի և Սի-
սիոսի ամս տասն և ինն , յառաջին ամին սո-
րա Վաղքէչ Թագաւորեալ Պաղսից եկն

յաշխարհն Հռովմայ. և բազում գաւառաւերեաց. ելին ընդդէմ նորա սրդիքն (Եւրեղեայ և հարածեցին զնա. և հնազանդեցին զՊարսա և զՊարթեւս. և իւսիոս կայսր անուանեցաւ. :

Եւ եղեւ այլ պատերազմ ընդ Հռովմայեցիան և ընդ Վերմանացիս. և ընդ Իսրուտոց և ընդ Սամաստ (1) և ընդ Վալլիմացիս. Եւ դարձեալ զօրացեալ ի իւսիոս յաղթեաց նոցա և կոչեցաւ Եւտուկարտոր:

Եւ զկնի մահուանն Մատոնի էառ. ընկեր թագաւորութեան իւրոյ զԿամիդոս որդի եղբօր իւրոյ. զի նեղէին յոյժ շրջակայքն զնոսա: Եւ թագաւորեաց Կամիդոս ամբերեքոտասան. և հեղձուցին զնա ՚ի տան ձիոց: Եւ յետ նորա թագաւորեաց Պերոիւնարս ամիրսս վեց և սպանաւ:

Եւ թագաւորեաց Սուքինոս ամս տասն և ութ. և յաւաջին ամին ոտրա եղեւ պատերազմ մեծ ընդ Հրեայս և ընդ Սամարացիս: Եւ յիններկորդ. ամի յարոց հալածանս եկեղեցւոյ, և յուլք վկայեցին:

Եւ ելազդ մի յարեւմաից հիւսիսոյ և գնաց ընդդէմ նորա. Սուքինոս և սպանաւ: Եւ թագաւորեաց Մատոն որդի նորա ամս

(1) Ան Սամաստ. ան Սար. մաս:

Եւթն : Եւ դարձոյց զաքսորեալս 'ի հօրէ
իւրմէ , և 'ի նոցանէ էր Նղեքսանդրոս եւ
պիսկոպոսն Երուսաղեմի : Եւ սպանաւ Նի-
տոն 'ի մէջ Ուռհայու և Խառանու : Եւ
Թագաւորեաց Սակար ամ մի և սպանաւ :
Եւ Թագաւորեաց Նստնինոս ամս չորս :
Յաւուրս սորա շինեցաւ Նիկոպօլիս յերկրն
Փղշտացւոց որ է Կամաւուս :

Եւ զկնի նորա Թագաւորեաց Նղեքսան-
դրո Սամեայ որդի կնոջ հաւատացերոյ և
երկիւղածի և եղեւ յոլով օգուտ քրիստոս
նէից :

Ի Թուին Նսորոց հինգ հարիւր քառա-
սուն երկու Թագաւորեաց Պարսից Արաւ-
շիր որդի Փափակայ (1) սկիզբն մերջին Թա-
գաւորութեանն Պարսից որ տեւեցին ամս
չորս հարիւր տասն և ութ , որ և Սասանե-
անք կոչին Թագաւորք քսան և եւթն, մին
չեւ յԹագաւորութիւնն Արաւացւոց Սահ-
մեոիւ :

Յետ Նղեքսանդրի Թագաւորեաց Փի-
լիպպոս ամս եւթն և խաղաղացան Քրիս-
տոնեայք : Յառաջին ամին արաւ Թագաւ-
որեաց Պարսից Շապուր որդի Արաւշի
ամս երեսուն և մի . և հազար ամ լլաւ չի

(1) Մի օրի Փափկնայ :

Նութեանն Հռովմայ : Յետ այսորիկ Վոք-
ախոս սպան զՔիլիպպոս որդւոյն , և Թագաւ-
ւորեաց ամ մի . և սպանաւ ՚ի Վուրիդոս . և
Թագաւորեցին Վուրոս և Վուրինոս և Վա-
ղիոս և Վալոն ամ մի : Եւ զկնի նոցա Թա-
գաւորեցին Սելիւանոս և Վաղերոս ամս
ասան և եւթն . և յարուցին հալածանս Եւ-
կեղեցւոյ :

Իսկ Շապուր Թագաւորն Պարսից ապա-
կանեաց զՆորիս և զՔիլիկիա և զԿապա-
դովկիա գերութեամբ . և Վոդացիք ան-
ցեալ ընդ Վանիս գետ . գերեցին և նոքա
զաշխարհն Հռովմայ . և ապա դադարեաց
Վաղերոս ՚ի հալածելոյ զՎրիստոնեսայս . և
աճեաց Եկեղեցի ՚ի նշանացն որ գործիւր ՚ի
ձեռն օքանչելի արանցն :

Յետ սորա Թագաւորեաց Վալատիս ամ
մի . և զկնի սորա Վուրիս ամս վեց . սա
ած Հռովմայ չըջապատ պարիսպ մի այլ . և
ապա մարտեաւ ընդ հաւատոս մեր և եղեւ
շանթակէզ ՚ի Տեառնէ :

Եւ Թագաւորեաց Տատիանոս ամս վեց
և սպանաւ ՚ի Պուրոս : Եւ Թագաւորեաց
Պուղերինոս և յետ սակաւուց սպանաւ ՚ի
Տարսոն : Իսկ զկնի Շապուրի Թագաւորեաց
Պարսից Արմիզդ : Ի Թուին Ըսորոց հինգ

հարիւր իննսուն երեք ծնաւ Կոստանդիանոս :

Եւ զկնի Պուղերինոսի թագաւորեաց Պրորաս ամս եւթն . եւ ՚ի նոյն ժամանակս թագաւորեաց Պարսից Վահրարան ամս եւրիս : Եւ Յետ նորա Վահրայ որդի իւր ամրս տասն եւ եւթն : Ի սորա աւուրս Վինկղիտոսն ամրացուցեալ զՆիտաք ապստամբեաց . եւ սպանին զնա զօրք թագաւորին :

Իսկ յետ Պրորայ թագաւորեաց Կարոս , եւ որդիք իւր Կարին եւ Կարինոս եւ Նումիրոս ամս երկու . Կարոս մեռաւ ՚ի Վիջագետոս . եւ Կարինոս ՚ի ողատերազմի ՚ի Վամրացւոց սպանաւ , եւ Նումերոս սպանաւ Ղլփրիկէ . եւ թագաւորեաց Վինկղիտոսն , եւ աստի սկըսանի թուականն Վիոկղետիանոսի , որ է Նսորւոց հինգ հարիւր իննսուն եւ չորս . զի ետ Վինկղիտոսն զթագաւորութիւնն Վիոկղետիանոսի . եւ ՚ի սորա կամաց թագաւորեցին Վաքսիմիանոս եւ Վաքսինդէս որդի իւր , որոց փեսայացաւ Վիոկղետիանոս :

Եւ ՚ի սոյն ժամանակս թագաւորեաց ՚ի Վալլիա եւ ՚ի Սիրիտոնիայ Կոստանդիանոս : Եւ Վաքսինդէս ունէր զՀռովմ . եւ Վիոկղետիանոս եւ Վաքսիմիանոս ունէին զԿողմանս արեւելից , եւ կային միաբանութեամբ . յորում ժամանակի տալտամբեաց Եգիպտ

տոս . և չոգաւ զոր 'ի հրամանէ սոցա , և հնազանդեցան : 'Խորձեալ 'ի մեռաւան ա մին 'Իսկղետիանու թագաւորեաց Պարսից 'Երսեհ ամս եւթն , և յետ 'նորա Ալմիդդ որդի իւր ամս հինգ : Եւ 'ի տասն և ինն ամին 'Իսկղետիանու զօրացաւ հալածումն Քրիստոնէից և քակեցան Եկեղեցիք :

ԳԼՈՒԽ Ը .

Յազագ թէ սով սաստիկ եղեւ 'ի 'Իսկղետիանոսի ժամանակն :

Եւ եղեւ սով սաստիկ մինչեւ եղեւ մօթ մի ցորեան երկու հազար հինգ հարիւր դահեկանս արծաթի :

Եւ եհար Տէր իողձիւ զսիրան 'Իսկղետիանու , և զղջացաւ և յանձնեաց զմասն իւր Ապքսիմիանու . և նա եւս չարագոյն եղեւ քան զնա յամբարշտութիւնսն . և անկան երկոքեան թագաւորքն յախտս դրժնեայս , և դադարեցուցին զհալածումն . և ինդրեցին աղօթս 'ի Քրիստոնէից , և ոչ կացին մնացին 'ի զղմանն , որպէս թէ Լա տուածքն 'նոցա ոչ կամին , վասն որոյ և տան-

ջեցաւ. աշխարհ տարածամ մահուամբ. զի զտասն այր գնէին 'ի մի գերեզման : Այլ և երաշտով պատուհասեալ լինէր և աղ-գի ազգի ցաւովք . և թագաւորքն այնորիկ վճարեցին զվարս ⁽¹⁾ իւրեանց : Իսկ Կոստանդիանոս թագաւորն 'Կալլիոնի ունէր երկու կանայս, զձեղինէ և զ'Եփորէ ⁽²⁾ դուստր Աքքսիմիանոսի : Սա յուժերորդ ամի թագաւորութեան իւրոյ էառ իւր հաղորդս և թագաւորակից զԿոստանդիանոս որդին ձեղինեայ, և յետ երկց ամաց վճարեցաւ. և տիրեաց որդին միահեծան :

Իայց Իգնատիոս մելտենացին ասէ թէ 'ի թագաւորելն Կոստանդիանոսի չորս թագաւորք ունէին զերկիր Սելերոս, Աքքսիմոս, Աքքսինդէս և Աքքսիմիանոս միաբան 'ի հալածանս Եկեղեցւոյ : Եւ 'ի մեռանիլն Սելերեաց իշխանք նորա ետուն զթագաւորութիւնն Կոստանդիանոս : Եւ զ' իկիանէս փեայ նորա Կեսար կարդացին : Եւ յետ եւթն ամի թագաւորութեան իւրայ Կոստանդիանոս կալաւ իւր հաղորդ զ' իկիանէս : Յայսմ ժամանակի թագաւորէ Պարսից Շապուհ ամս եւթանասուն :

Իսկ Կոստանդիանոս գնաց պատերազմել

(1) Մի օրի . զկեանս :

(2) Երկու օրի . Դեդորոս

ընդ. Սաքսինդեայ 'ի Հռովմ. և մինչդեռ
գնայր եղեւ աղգումն ինչ 'ի միտս նորա և
ասաց : Եւ գիտեմ զի կուռքդ չօգնեցին ինչ
առաջին թագաւորացն , և ասաց եթէ օգ-
նէ ինձ Աստուածն Վրիստոնէից , նմա եր-
կիրպագանեմ ես :

Եւ 'ի հասարակ աւուրն տեսանէր առա-
ջի իւր նկարեալ յօդն նշան խաչի ⁽¹⁾ և գիր
'ի նմա ձեւացեալ այսու յաղթեա 'ի տեսիլ ա-
մենայն զօրացն . և անկաւ ահ 'ի վերայ նո-
ցա : Եւ յայնմ գիշերի երեւեալ նմա Վը-
րիստոս ասէ , արա զօրինակ երեւելոյն քեզ ⁽²⁾
և յաղթեցես , և զարթուցեալ առաւօտուն
արար այնպէս , և հրամայեաց առաջի իւր
տանել , և այն եղեւ . 'ի կրօնս խաչ տանել
առաջի զօրաց ըստ Վրիստոսի :

Եւ 'ի խմբել սլատերազմին ել հողմ բրո-
նութեան 'ի նշանէ խաչին , և ելից զամբար-
տաւանն 'ի Տիբերոս գետ . և տիրեաց Կու-
տանդիանոս Հռովմայ , և հաւատացին 'ի
Տէր նաեւ կին իւր Վիկտորիա դուստր
Վիոկտետիանոսի , և Վիկիանէս փեսայ իւր :

Իսկ Վիկիանէս ոչ սրահեաց զհաւատան
և ասան զնա Կոստանդիանոս : Ամանք ասեն

(1) Մի օրի . յաւելաւ ու .
տեղօք :

(2) Մի օրի . ընդ քեզ և
ընդ ժողովրդեան զօրաց :

Կոտտանդիանոս խաբեալ 'ի կնոջէն ուրացաւ ,
 և հալածէր զԵկեղեցի Կոտուծոյ մինչև բռ-
 րտեցաւ 'ի Տեառնէ . և 'ի ձեռն Եղեղեսաւ-
 րոսի մկրտեալ . ողջացաւ : Այլ Եսայաննէս
 տախտին զկիրքս զայս հօր նորա ասէ Կոտ-
 տանդէսյ կրել . և հաւատացեալ 'ի Տէր և
 հարսն առեալ զՆիկողիոս , որ ոչ եւս գնալ
 որդւոյն 'ի Ճանապարհ հօր իւրոյ , մինչեւ
 երեւմամբ երկնաւոր լուսոյ երկոքին հաւա-
 տացին 'ի Վրիստոս սրտի մոօք . վասն որոյ
 և սպառեցան ամենայն թշնամիք Եկեղեցւոյ .
 և եղեւ ինքնակալ Կոտտանդիանոս :

Եւ այց յիշեացուք աստանօր զքանա իմաստ-
 նոյն թէ ոգարեայ որ ասէր՝ թէ նկարիչք ըզ-
 տախտակ և զօրմ զարդարեն 'ի վայելս աչաց-
 իսկ վիպասանք՝ զպատմութիւնս բանիւ
 զարդարեն նշանաւոր իրօք :

Արդ զայսու ժամանակօք երեւէր արեւ
 գակն արեւելեան սքանչելին Վրիգորիոս
 Պարթեւն , որ և մեծամեծ հրաշիւք և նո-
 րագոյն նշանօք լուսաւորէր զքովանդակ
 Հայս , զվիճակն թաղէի և Վարդողիմեայ ,
 նմանեալ նոցա ամենեւին . նա մկրտեաց
 զՏրդատէս թագաւոր զաղգայինն իւր . և
 առեալ զնա գնացր 'ի խնդակցութիւն Կոտ-

տանդիանոսի բազում սքանչելագործութեամբ 'ի ճանապարհին :

Եւ ելանէր թագաւորն Կոստանդիանոս ընդ առաջ նոցա , և սուներ նաւակաւիս գալատեան նոցա ամենայն արքայութեամբ իւրով :

Եւ խորհեալ 'ի միասին զկարգս Եկեղեցւոյ , և զօգուտ աշխարհի . և ուխտեալ միմեանց անջրելի դաշամբք դառնային յաշխարհն իւրեանց երեւելի փառք և սլաւ գեւոր ⁽¹⁾ :

Իսկ Կոստանդիանոս խաղաց քնաց 'ի իւզանդիոն և ընդարձակեաց զնա . և յուել 'ի նա չորս միլ , և զարդարեաց զնա զարդուք յերրորդ ամի թագաւորութեան իւրոյ , և յանուն իւր կոչեաց . Շինեաց 'ի նմա մեծ եկեղեցի յանուն Եռինեայ . և միւս եւս յանուն Եւսեբելոցն . և անդ փոխեաց զարքունիս Զուովմայ , և եդ զամենայն հոգս իւր ընդ Կոստանդով , և եւս հրաման ընդ ամենայն երկիր , քակել զմեհեանս և շինել Եկեղեցիս և հրամայեաց ոչ զինուորիլ և ելանել 'ի գորս , որ ոչ իցէ ծնունդ աւարդանին :

(1) Մի օրի . մեծաւ շքեւ զութեամբ :

ԳԼՈՒԽ Թ .

Յ՝ՈՒՐԴՈՒ ՄԵՐՈՒՄԻ ՀԵՐԺԱԼԱԾՈՂԻՆ ։

ՅԱՏՆՄ Ժամանակի երեւեցաւ Արիօս եւ
 ընց Աղեքսանդրացի ՚ի մէջ եւթն բարեկաւ
 մայ իւրոց . զորս եգիտ սաստանայ զէն չա
 րութեան իւրոյ . եւ ջանայր նոքօք կրկնել
 զերկրպագութիւն արարածոցս : Քանզի ետ
 նոցա ասել զԵրդին Աստուծոյ արարածոց
 անդրանիկ : Նա գրեաց թուղթ առ Աւսերի
 Նիկոմիդացի . եւ եցոյց ընդ ինքեան զվեց
 բարեկամս իւր , եւ արար զնա ընդ իւր . եւ
 են համախոհք նորա պսոքիկ . Սերէոս՝ Կե
 ոարու . Թուտոս՝ Աւառդիկոյ . Փուլիանէ՝
 Արոյ եպիսկոպոսք . Աթանաս՝ Անուարդայ .
 Ղրիգօր՝ Տարութայ . Ադիոս՝ Աւելիոյ կամ
 Էրդիոյ ։

Իսկ յորժամ յայտնեցաւ չարութիւն նա
 րա նզովեաց զնա Պետրոս Աղեքսանդրու Ա
 պիսկոպոսն ։

Իսկ նա յետ վկայութեան հայրապետին
 արար իւր խորհրդակիցս արս երեւելիս ըզ
 Սարիա Քաղկեդոնի Ապիսկոպոսն , զՍերի
 Աիկոմիդայ . զՍեբիտոս Ապիսկոպոս Ագիա
 տացի , որ հալածման ժամանակին զոհեալ

էր, և լուծեալ յաստիճանէն, և զԼ՝ յիթալէս
 և զայլո բազումս, և արար ընդ ինքեան •
 (Յորում ժամանակի եղեւ շարժ սաստիկ
 յէգիպտոս, և բազում քաղաքս և տւանս
 ապականեաց զշարժումն աղանդին Լ՝ ըրիսի
 նշանակելով :

Եղեւ այլ ինչ պատահումն ⁽¹⁾ յէկեղեցի
 վասն զատկի : Քանզի կողմանքն արեւելից
 ընդ շրեայան առնէին ՚ի չորեքտասան լուս-
 նին, և արեւմտից կողմն միշտ ՚ի կիւրակէի :

Իսկ սուրբն Լ՝ զեքսանդրոս փոխանորդ
 Պետրոսի արար ժողով յէգիպտոս բազում
 Եպիսկոպոսօք սակս Լ՝ ըրիսի և նզովեաց ըզ-
 նոս, և զամենայն խորհրդակիցս իւր :

Գրեաց զնզովսն և ետ տանել ընդ ամե-
 նայն երկիր, բաց ոչ շիջանէր հուրն ապա-
 կանիչ մինչեւ իմացոյց թագաւորին զբանն
 և աղաչեաց հրաման տալ տիեզերական ժո-
 ղովոյ :

Եւ իբրեւ լուաւ թագաւորն տրամե-
 ցաւ յոյժ, և նախ գրեաց թուղթ առ Լ՝
 զեքսանդրոս և առ Լ՝ ըրիս զի թաքուսցեն ըզ-
 լանն, և հաշտութիւն արասցեն : Եւ ջա-
 նացաւ Լ՝ զեքսանդրոս, և ոչ գադարէր հի-
 ւանդութիւնն, այլ տարածանէր ընդ ամե-

(1) Մի գի, պատահումն :

րել մարտիրոսաց և հաճոյացեալ ծառայից
Նստուծոյ :

Օ, ի լուեալէր Թագաւորին ՚ի Սեղեւա-
րոսէ և ՚ի Պարթեւէն Վրիգորէ յալազա-
պօղիկ, և արարին այնպէս և կանոնեցին,
զայն սահման յաւիտենական հրամանաւ
Հոգւոյն սրբոյ : Իսկ Թագաւորն կանոնա-
հաստատեաց ձեռք խրովք, զանարգօղան
եկեղեցականաց չար և դառն տանջանօք
սպանանել :

Ի քսան ամի արքայութեանն Սոստանդիւ
անոսի եղել ժողովս այս յամի հինգ հա-
զար ութ հարիւր երեսուն երեք ելիցն Ն-
դամայ : Եւ նշովեցին զկնի Վրիոսի զՆուե-
բի Վիկամիդու եպիսկոպոս և զՎէոգնիս Վի-
կիու, և զՍառիս Վաղկեդոնի, և զԹովմաս
Սարկակի, որք էին (արք) նշանաւորք :

Իսկ մայր Թագաւորին տեսլեամբ Նա-
տուծոյ եւ Ղըրուսաղէմ Սեղեւատրոսիւ . և
եգիտ ՚ի վերայ գերեզմանին Վրիստոսի պատ-
կերս կանգնեալ Նստղկայ . և խոշտանգանօք
եգիտ զսաչն Վրիստոսի որ Թաղեալ կայր
՚ի Վողգոթա, ՚ի ձեռն Յուդայի յայտնեալ
առ Սարկոսիւ Հայրապետիւ Ղըրուսաղէմի :

Եւ սրբեաց դշտոյն Ղըրուսաղէմ և շի-
նեաց եկեղեցիս ՚ի անօրինական տեղիսն . և

յանձնեաց 'ի Սակարիս, որ է Սարկոս եւ պիսկոպոս Լըրուսապլեմի : Եւ շինեաց վանորայս արանց եւ կանանց եւ կուսանաց . եւ խնամէր զնոսա ծախիւք արքունի :

Եւ այց Լըրիոս 'ի հնարս մտեալ խաբեաց զգարզամիտս Թագաւորին . որպէս զղջացեալ աղաչէր տեսանել զԹագաւորն, զի տացէ զխոսաւանուծիւն ուղիղ դաւանութեանն . եւ եմուտ առաջի արքային ունելով երկու կոնդակս 'ի ձեռին . մինն մեծ գրեալ պարզապէս . զկնի զդաւանութիւնն, զոր կարաւ առաջի Թագաւորին . եւ զմիւսն փոքր, զոր ծածկեաց 'ի Թեզանին որ էր իւր հայհոյութիւնն . եւ ասաց Թէ Լըրիոս այլ ազգ փառաւորէ զՆստուած քան Թէ որ այսր է, մի տեսցէ զփառս նորա : Եւ հաւատաց Թագաւորն մինչեւ ծածկատեան խայտառակեաց զնա պատառմամբ աղօթիւք սուրբ եպիսկոպոսին Նղեքսանդրի :

Եւ Թագաւորն առաւել հաստատէր 'ի հաւատսն Նիկիոյ եւ փառաւորէր զՆստուած . արար աղատ զԵկեղեցի ընդ ամենայն երկիր . եւ կարգեաց առատ հռոգս իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ . զի որքք եւ այրիք խնամեացին 'ի ծախս եկեղեցւոյն . եւ ամենայն եկեղեցի ասէ կալցի անպակաս զհին եւ զնոր կտակաւ

հականեաց ինքեան խոստանալով երիցուն պահել զսղանդ նորա : Եւ ետ աւագ որդւոյն զՆաոխթու. կտակն : Իսկ զկնի աւուրց գնաց երէց որդին պատերազմել ընդ կրօտերոյն վասն Հռովմայ . և Վաղմատիոս որ էր Վեսար և զօրագլուխ 'ի Հռովմ, եւ ընդ առաջ նորա և սպան զնա . և ապստամբութիւն մտաբերեաց , և սպանաւ 'ի չարիս իւր : Կամեցաւ Կոստոս և զորդիսն սպանաւ նել . և դարձեալ խնայեաց 'ի նոսա զի Վաղոս հիւանդագին էր , և Յուդիանոս մաւնուկ : Եւ այսու պատճառաւ զերծան 'ի մահուանէ :

Եւ յետ աւուրց գնացին առ միջին որդին Կաստանդիանոսի . և նա ետ զնա յուսումն մերձ 'ի Վեսարիա 'ի գիւղ մի Սակազի անուն . և էին կայտառք յաստուածպաշտութիւն . և եղեն վկայասէրք . և սկսան շինել վկայարան յանուն սրբոյն Սամասայ 'ի Վեսարիա . և վաստակէին երկոքին անձամբ . և շինուածն Վաղիոսի հաստատէր , և Յուդիանոսին փլանէր և ցրուէր գուշակելով զհանդերձեալն :

Եւ կոչեաց զՎաղինոս առ ինքն Կաստանդիանոս , և Վեսար կարգեաց յՆաոխթ . եւ խորհեցաւ ապստամբութիւն և նա նման

Հօր իւրոյ . և սպան զնա թագաւորն : Եւ
զՅօւլիանոս կալաւ եղ ի բանտի զի ձեռն
ետ Եղբօրն . քսոյց զկնի աւուրց բարեխօ,
առ թեամբ թագու հւոյն Եփսիաց եհան ի
բանտէն . և առաքեաց զնա ուսանել յԱ-
թէնա . ուր կային և ամուքն հաւատոյ Վը-
րիգոր Լճիաղու . և Ռասիլիոս , որք մարգա-
րէացան նմա զհանդերձեալն :

Հայնմ ժամանակի շինեաց թագաւորն
Կոստանդին քաղաք մի ի յերկրին Սելեւկա-
ցոց , և անուանեաց Կոստանդնուպօլիս :

Ի վեցերորդ ամին Կոստոսի Հռովմաց
թագաւորին բռնացաւ Սագնիտիս , և ե-
հան ի նմանէ զՎոսպիտ և զԱփրիկէ . եւ
թագաւորեաց ի Սիրմի : Եւ ոյժ առեալ չա-
րեաց ռմանց սպանին զԿոստոս . և զԵղբօրորդ
դիննորա Կոստանդիանոս՝ որ թագաւորեալն
էր ընդ նմա զամս երիս :

Եւ լուեալ զայս Կոստանդին և զայրա-
ցեալ գնաց ի վերաց Սագնիտի , և սպան
զնա , և Օռփիլիս (1) որ ընդ նմա էր թա-
գաւորեալ :

Եւ երեւեցաւ յաւուր յայնմիկ նշան
լուսեղէն խաչի յարեւելից կուսէ :

Եւ չոգաւ թագաւորն ի Հռովմ . եւ

(1) Մի ուրիշ . զՕռփիլիոս :

կինն և զգեցաւ հանդերձ փիլիսոփայի սեկ-
ներկեալ զոր Աքէմն կոչեն . և ծաղը արագ
զծիրանիսն :

Իսց ոմանք այսպէս ստուգեն վասն
Յուլիանոսի . եթէ Ասկղէպոս և ի կկիանէս
եղբարք երկոքին փեսայք Կոստանդիանոսի
Թագաւորին՝ երկու քեռ :

Յուլիանոս որդի էր Ասկղէպոսի . և Վալոս
եղբայր իւր որ սպանաւ ՚ի պատճառս տալլա-
տամբութեան . և Յուլիանոս անկաւ ՚ի սե-
ղանն սուրբ և ապրեցաւ , Աթանաս հայ-
րապետին աղաչանօք : Եւ ի կկիանէս ունէր
դուստր մի Ալլուծրա անուն . որ զկնի հօրն
սպանման ժառանգեաց զինչս նորա և կեացր
կուսութեամբ և քրիստոնէութեամբ . և կա-
մեցաւ գնալ Ալլուսաղէմ , և աղօթել անդ ,
և վստահացաւ զստացուածս իւր ՚ի Յուլի-
անոս որպէս յանագահ և ՚ի փիլիսոփայ , զի
մաշկեացս զգենոյր . երեքուստան թագ ոսկի
ականակուռս , հարիւր յիսուն և հինգ կեն
դինարս զարդ . կանանց ոսկի և իննսուն եւ
եւթն կենդինարս անգին ոսկի , և հանդեր-
ձեղէնս անգինս և անթիւս :

Իսկ Յուլիանոս խորհեցաւ ընդ վարդա-
պետն իւր հեթանոս Սեբեոս չտալ զինչսն
Ալլուծրա , և թաքոց ՚ի տան նորա . և ՚ի

դառնալ կնոջն ուրաջաւ և երդուաւ յաւ
 ւետարանն , և երթայր Նշութրա թաղ-
 ծեալ 'ի տուն իւր . և էր ժամացոյց որ 'ի
 ճանապարհին , և 'ի նմա սրտիւն կուոց , և
 խօսեցաւ ընդ նմա դեւն և ասէ . երկրպա-
 գեա ինձ և լեր իմ սիրելի որպէս ' և հայրն
 քո , և առ քեզ դարձուցից զինչսն քո . և
 ոչ արար փայթ բանիցն խօսեցելոյ Նշութրայ :

Եւ եղեւ զի անցանէր ընդ այն Յու-
 լիանոս , ասէ ցնա նոյն դեւն արարից զքեզ
 նշաւակ ընդ ամենայն երկիր , զի առեր
 զինչսն Նշութրայ զոր ես ետու հօր նորա
 սիրելւոյն իմոյ , և երդուար սուտ . և զա-
 հի հարաւ . Յուլիանոս և պատմեաց Սեբե-
 նոսի . և նա ասէ ցնա . երկրպագեա նմա
 զի մի արասցէ զսպառնալիսն և առ տարաւ
 զնա , և նուիրեաց դիւաց , և էր դուստր մի
 Սեբենա յղի , զնա զոհեցին և հանին զմա-
 նուկն և ողջակիզեցին՝ և եմոյծ զՅուլիանոս
 յայրս ինչ խորագոյնս բնակութիւն դիւաց .
 և խոստացաւ նմա ժամանակս հարիւր ամ-
 սոյ և թագաւորութիւն նմա զամենայն եր-
 կրի : Եւ Յուլիանոս կրճատեաց զանձն . և
 հաւատաց դիւաց զանձն իւր . և յորժամե-
 ղեւ Սեսար և յաջողեցաւ նմա թագաւո-
 րութիւնն , եւս առաւել հաստատեցաւ և

սկսաւ կախարդել և հմայել և զոհել դիւաց
և յարե՛նէ զոհիցն ցանել յաղբերակու՛նան
և յամենայն կերակուրս . զի ըմպողքն և կե-
րողքն իբրեւ զնա սիրտ առասցին : Սա ը-
ւաւ թէ պատկերն Վրիստոսի որ 'ի Կեօա-
րիա պղնձի՝ որ 'ի տան կնոջն տեռատեսի
բազում բժշկութիւնս կատարէ, առաքեաց
քակել ետ, և 'ի տեղւոջն կուռս կանգնել :
Եւ իջեալ հուր 'ի Տեառնէ այրեաց զկուռանս

Եւ եկն Յուլիանոս Ղափոր, և յոր-
ժամ մտանէր 'ի քաղաքն, պատմեցաւ նմա
իրքս և զայրացաւ յոյժ, և 'ի նմին ժամն ե-
տես զմի ոք 'ի վարդապետաց Վրիստոնէից,
և ասէ ընդ իւրիանոս խմատասէրն, հարց
ընդ վարդապետդ և ասա՛, ո՞ւր է հիւսա-
նըն որդին : Պատասխանի ետ և ասէ, զա-
րուեստ հօրն կատարէ. դապաղս և թա-
ւուլ թո կազմէ սպանման թապաւորիդ, որ
դիպելոց է դմա 'ի Պարսս . և խոցոտեալ նո-
ցա 'ի սիրտս ոչինչ ետուն պատասխանի առ
ժամն, և մտեալ 'ի քաղաքն առատացոյց հը-
րամանաւ զռոճիկն և սղեաց զդահեկանսն
'ի պատճառս զօրացն, զոր ժողովեալ ասա-
նէր 'ի Պարսս :

Եւ Ռամիկք քաղաքին ասացին նմա բա-
նըս նախատանաց, զէսոր և զերկայն մօրուող

ասեն պարապ ընդէր ունիս, բեր, ճողեմք
զգա, և արա չուան, և դիր յեղջիւրս ցը-
լոց, և ասար զոհեա դիոյն քո պառաւեալդ
ի սէրս նոցա: Եւ կատաղեալ թագաւորն
հրաման եւս զորոց պով մաշել զնոսա, և ու
զոքեաց զնա ճարտասանն, ոչ պարտին քեզ
մահ արքայ, այլ նախատինա:

Եւ ժողովեալ զնոսա ի միասին ձաղեաց
զնոսա և եթող:

Եւ կայր ի լեառն Առօխբու վանք մի
Ապուլա անաւն յորում կայր շիրիմն Նաբե-
լայ հայրապետին. հրամայեաց հանել զնա
և տանել ի քաղաքն, և զուարճացեալ քը-
րիստոնէիցն հանին զնա և տարան սաղմու
օիւք և օրհնութեամբք, քանզի կանգնեաց
անդ պատկեր Վստղոնի և եհարց վիճակաւ
վասն երթալոյ նորա ի Պարսս, և դեւն ոչ
եւս նմա պատասխանի: Եւ գիտաց եթէ վա-
որն Նաբելոց է, և յեւ տանելոյն զնա խօ-
սեցաւ ընդ նմա դեւն բանա բարիս, եւ
ցնծացեալ թագաւորն եդ առաջի պատկե-
րին սեղան երկու, զմինն ելից հրով, և բզ-
միւսն օսկւով, և ասաց որ ոք արասցէ անձին
իւրոյ բարիս, ահա առ ձեռն է, և եդ սե-
ղան մի այլ, և ելից զնա խնկով և հրամա-
յեաց ախով մի խուսկ առնուլ, և արկաւ

նել 'ի վերայ հրոյն . և առնուլ նովին ձեւամբն յոսկւոյն , և բազումք պարզմտութեամբ պատրեցան ⁽¹⁾ ոչ խնացեալք զմնասն :

Եւսա գնացեալք 'ի ճաշ և նստեալք 'ի սեղան նկարէին զխաչն ըստ սուրբութեանն 'ի վերայ բաժակին և հացին : Իսկ ոմն 'ի գիտողացն ասէ զինչ է այդ զոր գործէք զկնի սւրացութեանն :

Իսկ նոցա զարհուրեալ ասեն և երբ ուրացաք , և նա ասէ . 'ի խունկն զոր նշուիրեցէք 'ի հուր և առիք ոսկին :

Եւ նոցա լուեալ արտաքս ելանէին իբրեւ զմոլեկանս . և սարեալ զոսկին ընկեցին յերեսս թագաւորին՝ քրիստոնեայ զինքեաւ նրա կարդալով և պատրաստ 'ի մեռանել վասն սիրոյն Քրիստոսի :

Եւ ներեաց նոցա թագաւորն զի մի աւրացեն զնոսա մարտիրոս , զնոյն նախառի նրս կրեաց և 'ի Վեսարիա , և կոչեաց զանուն քաղաքին Բաղկէն և զԿոստանդնուպօլիս Իււղառ կոչեաց հանեալ զանունն Կոստանդիանոսի , և հրամայէր տալ գործարոցս 'ի հեթանոսս . և շինել տայր հիւրանոցս և կուսանոց յանուն դիւացն , և ուսանել և գրել զառասպելս հեթանոսաց :

(1) Մի օրի . խաբեցան , ոմանք պարտեցան :

Եւ Աւագէր ապա յԱռհայ քաղաք պատ-
րաստել անդ նմա արքունիս , և ոչ ընկալան
գնասա . և զբարկութիւն իւր 'ի վերայ Առ-
հայի ապա ընկենայր 'ի դառնալն Պարսից
խաղաղութեամբ : Եւ եկին 'ի Խառան . և
ընկալան գնա պատուով և զոհեաց անդ զո-
հրս բախտից . և մեծարեաց զՀրեայսն որ
անդ էին , և գովեաց զհրէութիւնն և հրա-
ման ետ երթալ Այրուսաղէմ , և շինել զտա-
ճարն և զոհել ըստ օրինացն :

Եւ նոցա թեթեւամտութեամբ ձայն
տուեալ միմեանց և ժողովեալ 'ի միասին ,
բարձին կիրճորս երեք հազար , և գնացին
Այրուսաղէմ . և սկսան շինել զտաճարն . և
իջեալ հուր 'ի Տեառնէ այրեաց զհիմունսն
զոր արկին , և զգործիսն սրովք գործէին
զինուածս :

Իսկ (Յուլիանոս յամեալ 'ի քաղաքն Խառ-
ան , կոնգնեաց անդ կուռս և սկսաւ զու-
հել . և յանկարծ անկաւ թագն 'ի գլխոյն ,
և ձին զոր անդէին առ ընթեր կսխեաց զնա .
և ձգեալ զոտսն պատառեաց զհանդերձ
թագաւորին : Եւ ասացին Հմայքն եթէ
յանդիմանութիւն է քեզ այդ , փոխանակ
զի ունիս ընդ քեզ զայդ զօրսդ Քրիստոս
նեացս թշնամիս Աստուածոցն : Եւ հաւա-

տաց նոցա, և դարձոյց 'ի նոցանէ քսան երկու հազար: Բայց զնշան խաչին զոր տանէին առաջի ըստ առաջնոյ սովորութեանն՝ ոչ դարձոյց. զի ասաց, « գիտէ եթէ յաւթեն մեզ Պարոք, պարտութիւն խաչելոյն իցէ և նշանի նորա: »

Եւ թիւ զօրացն զորս ընդ իւր տարաւերեք հարիւր իննսուն և եւթն հազար էին պաղեսպ յերկաթս, բաց 'ի սարսուռացն և յարուեստաւորացն և 'ի վաճառողացն, և ուր երթայր կուռս կանգնէր և զոհէր նոցա և հարցանէր զնոսա, և նորա ասէին համագունդք դամբ ընդ քեզ: Վաջալերեաց զի Արէս աստղն կայ 'ի գլուխ զօրացդ քոց. և բախտ Աղեքսանդրու և գիր ճակատու նորա քեզ շնորհեալ է:

Եւ գնաց 'ի Տիգրոն և աւերեաց զնա, և Շապուհ արքայ Պարսից ել 'ի Տիգրոնէ, և գնաց փախստական 'ի նմանէ, և առաքեաց առ նա և խնդրեաց խաղաղութիւն, զի տայէ նմա հարկս, դարձցի 'ի նմանէ, և ոչ անոաց նմա ըստ հպարտութեան սրտի իւրոյ:

Իսկ Շապուհ ժողովեալ առ ինքն զզօրս Պարսից եկն 'ի վերայ նորա առ Տիգրիս գետով, և նստան բացադոյն, և տակաւին գընային և գային պատգամաւօրքն, և ոչ լսէր

նոցա (Յուլիանոս, և յանկարծ եկն նե տ մի և
եհար զնա յաղիսն. և վայթեցաւ արիւն
բազում առաջի նորա. և առեալ յարենէն
ցանեաց ընդ երկինս ասելով. յաղթեցեր
յաղթեցեր, Վալիլեացի արդ առ ՚ի վերայ
Նստուածութեանդ և զթագաւորութիւնս
իմ:

Եւ զնետն ասեն որ էառ ոչ ՚ի մարդ-
կանէ այլ ՚ի ցաամանէ Նստուծոյ: Եւ թէ
պէտ հպարտութեամբ ոչ ազանէր զրահս,
այլ բարկութեան Տեառն ո՞ ընդդիմանայ:

Եւ եղեւ բան ոռնն Նստուծոյ որ յԱ՜ն-
տիոք: Կազմեալ թաւութեղաւ մարմին
նորա ՚ի ներքս լի ամենայն գարշութեամբ.
նա արար ճառս փիլիսոփայականս հաղար (1).
Իսկ զօրացն տարակուսեալ ՚ի սովոյն եղին
իւրեանց թագաւոր զ(Յուլիանոս զօագլուխ՝
որոյ զառաջինն ընդդիմացեալ ասէր, ես ոչ
կամիմ թագաւորել դիւանութիւն զօրաց. և
նոցա միաբանեալ ասացին ծառայք Վրիս-
տոսի Նստուծոյ եմք. և երկրպագեալ նշանի
խաչին, և հաւանեցաւ և եդ զթագն ՚ի
գլուխն, և արար սէր ընդ Պարսս. և ետուն
՚ի նոսա զ(Դժբին հանեալ ՚ի նմանէ զՎրիս-
տոնե այսն: Եւ դարձեալ բերելով զմարմին

(1) Մի օրի • քառասուն • Մի օրի • Թ :

անօրինին 'ի Նիւլիկիայ , Թաղեցին 'ի սահմա-
նըս Տարսնի :

Իսկ զի տէրն բարերար տաստիկ մեծ ցա-
ւոցն արար զօրաւոր զբժշկութիւնն զՆորիա-
նոս այր բարի և աստուածատէր : Բայց զի ոչ
էաք արժանաւոր սակաւ ինչ վայելեցաք .
եւթն ամիս միայն Թաղաւորեալ կալաւ բո-
նա ցաւ երիկամացն , և մեռաւ 'ի մէջ Վա-
ղատոյ և Նիւթանիոյ . և ոչ եհաս 'ի Կոս-
տանդնուպօլիս :

Եւ եկեալ զօրացն 'ի Նիկիայ Թաղաւորե-
ցուցին զՎաղենտիանոս 'ի Կապելիոն քաղա-
քէ 'ի Փանուր երկրէ այր խնաստուն և քաջ ,
և կամեցան դնել նմա ընկեր . այդ ոչ 'ի կամս
ձեր է ասէ . այլ յիմա զի դուք զիս ընտրե-
ցէք և ես զընկերն իմ . և հաւանեցան նմա :

Եւ առ նա հաղորդ Թաղաւորութեանն
իւրոյ զՎաղէս , և ետ նմա զկողմ արեւելիցս
Եւ զի առեալ էր մկրտութիւն յԱլդոքսիա
Եպիսկոպոսէ Կոստանդնուպօլի , մեծարեաց
զխորափառութիւնն նորա՝ որ էր Արիսին .
և էր սա եղբայր Վաղենտիանոսի որ կալաւ
զՆոովմ և զկողմ արեւմտից , և պահեաց
զհաւատն Նիկիոյ . և զորդի իւր Վրատիա
նոս () գոստոս քարոզեաց :

Իսկ Վաղէս գնաց յԱլգիպտոս և եմուտ

՚ի քաղաքն Սարկիանուպոլիս . և ընդ մասն
 նել նորա եղեւ շարժ ահագին և եղարկ ըզ-
 նաւսն ընդ ցամաքն , և խորտակեաց : Եւ
 դիմեցին բազմութիւնն արանց զի առցին
 ինչ ՚ի նաւացն զի գնաց ծովն ՚ի ներքս քան
 զսահմանս իւր . և գարձաւ անդրէն և տա-
 րածեցաւ ընդ երկիրն . և բազում քաղաքս
 և գաւառս տպակահեաց , և հազիւ զեր-
 ծաւ Վաղէս : Եւ եղեւ հրաշքս այս գու-
 շակումն աւերման Նկեղեցւոյ ՚ի Վաղեսէ .
 որպէս արարն իսկ մեծ պատերազմ ընդ ուղ-
 զափառսն : Եւ եղբայր նորա յանդիմանէր
 զնա և ոչ լսէր . և եղեւ պատերազմ Վա-
 ղեսի ընդ Վոթացիսն և նեղացաւ և խընդ-
 րեաց օգնութիւն յեղբօրէն . և նա ասէ . ոչ
 օգնեմ առն՝ որ ընդ Նստուծոյ պատերազմի :

Եւ ինքն Վաղէնտիանոս չոգաւ ՚ի Սար-
 մատիաց պատերազմել ընդ նոսա : Եւ զա-
 հի հարան յերեսաց նորա և սուաքեցին առ
 նա ինդրել զխաղաղութիւն . և զարմացաւ
 արքայն ընդ գարշ տեսիլն նոցա և ընդ տը-
 դիտութիւնն . և տեղեկացաւ ՚ի նոցանէ ,
 զի առ նա եկեալքն ընտրելագոյնք էին քան
 զամենեւեւսն . և ասէ բարձր ձայնիւ եղուկ
 են Հռովմայեցեցիք , եթէ ընդ սոսա խա-
 զաղութիւնն տրասցեն . և զիարդ թողին ըզ-

սոսա մինչեւ ցայսօր կենդանիս : Այլ խառա
գոյնս Կոչելոյն պատառեցան երակք փողեցն,
և մեռաւ. ութսուն և չորից ամաց . թագաւ
ւորեալ ամս մետասան :

Սա արտաքոյ օրինաց ունէր երկու կա
նայս զԱիւերս և զԱստինէ դուստր (Յուս
տիանոսի իշխանի՝ զոր սպան յաղագս երա
զոյն զոր ետես՝ և պատմեաց ծիրանիս եւ
լեալ յինքենէ . զի մի ասէ ծնցի թագաւոր՝
և առեալ զդուստր նորա ծնաւ որդի մի
համանուն իւր , և երիս դասերս . անուն
միումն Վալիէ , որ եղեւ կին Թէոգոսի թա
գաւորի՝ որ ծնաւ զԱրկագէ և զԱնորէ :

Իսկ ՚ի յառաջնոյն ունէր զՎրատիանոս
երէց որդին՝ որ ոչ էր մերձ մահուան հօրն .

Իսկ զօրքն թագ եդին Վաղենտի որ էր
աղայ ամաց չորից :

Իսկ Վալէս արար զզօրս իւր Վրատիա
նոսիւ և առաքեաց ՚ի վերայ Վոթացւոցն ,
որ և կորագլուխ դարձաւ ՚ի նոցանէ . եւ
այսպանեաց զնա :

Ասէ ցնա Վրատիանոս յաղթահարու
թիւնս այս ոչ է իմ այլ չարափառութեան
քում . զի կռուիս ընդ բազումն հօր :

Ապեմ ժամանակի բազում վիշտս հա
սուցանէր Սաւիէ դշխոյն Տաճկաց աշխարհ

հին Հռովմայեցւոյ՝ որ էր ազգաւ հռովմայեցի և օրինօք Վրիստոնեայ, գերեալ ի Տաճկաց կին եղել. թագաւորի նոցա. Իսկ զինի մահուան առնն, ինքն ունէր զիշխաւ նաթիւնն, և ի պատճառս նորա բազում եղեն քրիստոնեայք :

Աս լոնդրէր Ալիսկոպոս երկրին իւրում զ՝ ուլսէս կրօնաւոր՝ զոր թէ տացէ Վաղէս լուծցէ զպատերազմն որ ընդ նմա և առաքեաց Վաղէս կոչեաց զնա և աղաչեաց երթալ Իսկնա հազիւ հաւանեալ զգնայն՝ բայց ոչ ընկալաւ ձեռնադրութիւն յարիանոսացն. այլ յաքսորելոցն սակս ուղղափառութեան՝ որ և ի գնայն նորա ի Տաճկաստան՝ բազմացաւ քրիստոնէութիւն :

Իսկ Վաղէս ետ շինել Ղանտիօք դիմիտոն՝ որ է բանդ ուղղափառաց :

Աւ ի նոյն ժամանակս երեւեցան անբաւութիւն զօրաց՝ որք գնային ընդ երկինս. մարմնաւոր տեսլեամբ :

Աւ ծնաւ աղայ մի Ղանտիօք միականի՝ որոյ չորս ձեռք էին, և չորս ոտք, և մօլուք թաւ : Աւ զինի սակաւութիւն Վոթացիքն և գերեցին քաւառս բազումս, զ՝ կիլիթիա, զ՝ թրակիա, զ՝ իսիա, զ՝ անկեդոնիա, զ՝ քալիա, և զամենայն Ալլադա :

Իսկ Վլադէս փախեալ 'ի Կոստանդնուպօլիս . և ռամիկն այսպանէր զնա ասելով . չարահաւատ , եւ պատերազմեա ընդ թրշնամիսն . կամ տուր զէնս զի գնասցուք մեք : Եւ բարկացեալ Վլադէս գնաց զպրացեալ . և սպառնայր եթէ դարձցի խաղաղութեամբ , այրեսցէ զքաղաքն նոցա հրով : Եւ երթեալ Վլադէս 'ի կռուել ընդ Վոթացիսն . և պարտեցաւ 'ի նոցանէ , և փախեալ 'ի գեօղմի . և բարբարոսքն պատեցին զգեօղն . և թաքեալ 'ի տան յարդի . և իբրեւ ոչ գտին զնա , այրեցին զգեօղն և այրեցաւ ընդ յարդն չարն չարեալ . կորուսեալ : Եւ կայ մնայ 'ի հանդերձեալ գեհէնին :

Եւ բարբարոսացն ասպատակեալ մինչև ցղուռն Կոստանդնուպօլիս առին աւար բազում :

Եւ Թէոդոս զօրագլուխ ընդդէմ նոցա եւ և կոտորեաց զնոսա :

Իսկ Վրասիանոս առեալ զթագաւորութիւնն՝ զկնի կորստեանն Վլադէսի՝ որ թագաւորեաց ամս հնգետասան ⁽¹⁾ , արար ըղթէոդոս հաղորդս թագաւորութեան իւրոյ , տալով նմա զըսմինն արեւելեան , այք Վպանիսցի իմաստուն և արի և աստուա

(1) Մի օրի . եւթն և տասն :

ծապաշտ՝ որ և սպառեաց զքարքարոս զօրսն, և գնաց յաշխարհն նոցա և արար զնոսա ընդ հարկաւ : Եւ դարձաւ անուանի և երեւելի փառօք : և գնաց 'ի Կոստանդնուպօլիս հրամանաւ Կրատիանոսի . այն՝ որ զառաջինն թէոդոս քարոզեաց զնա ինքնակալ թագաւոր : և նա փոխարինեաց նմա :

Եւ տաս եղեւ խաղաղութիւն մեծ Եւ կեղեցւոյ զկնի քառասուն ամի արիանոսացն չարութեան (1) :

Եւ 'ի նմին ժամանակս թագաւորեաց Պարսից Շապուհ , զկնի մահաւանն Լըռաշքի :

ԳԼՈՒԽ ԺԱ .

Յազար . Մեքիտոսի որ կանանեաց չառնել խոտովա-
նութիւն անիմաստ քահանայի :

Եւ յերրորդ ամին թէոդոսի սպանաւ Կրատիանոս 'ի (1) աքսիմոսէ բռնակալէ , և ելին ընդդէմնորա թէոդոս և փոքրն Վաղենտիանոս և սպանին զքահանայն՝ և ինքեանք մահին 'ի Հռովմ երեւելի փառօք : Եւ թագաւորեաց 'ի Հռովմ Վաղեն

(1) Մի օրի . չարափառութեան :

տիանոս , և թէոդոս դարձաւ 'ի կոստանդնուպօլիս , և առաքեաց զ()տրատիկոս զօրաւար յարեւելս , որ և եկեալ յԱնտիօք եգիտ հակառակու թիւն յեկեղեցին , և արար խաղաղութիւն , և ետ զաթոռն 'ի ()նչիտոս :

Ի չորրորդ ամի արքայութեան . իւրոյ թէոդոս կամեցաւ սրբել զեկեղեցի յաւրիանոսացն 'ի ձեռն խրատու Վրիգորի առաւածաբանի . որ եկեալն էր յօգնութիւն հաւատոյ յառաջ քան զութեամբ թագաւորելոյն թէոդոսի :

Եւ ետ թագաւորն հրաման ժողովոյ ընդ ամենայն եկեղեցիս , և ժողովեցան հարք հարիւր յիսուն որոց գլխաւորքն են այս . Տիմոթէոս՝ Աղեքսանդրու , Աիւրեղ՝ Արուսապետի , ()նչիտոս՝ Անտիօքու , Սուրբն՝ Աերսէս՝ Հայոց մեծաց , դարձեալ յարտասահմանութենէն Վաղեսի . Վրիգոր՝ Աղիազու՝ կոստանդնուպօլի . և Վրիգոր՝ Աիւսիաց , որ և նախ որոշեցին զաղանդն Արիոսի . ապա զ()ակեղոնիմ՝ որ իշխեաց հայհոյել զՀոգին սուրբ : Եւ յաւելին 'ի հաւատն՝ Ախիայ ըզ յիշատակ Հոգւոյն սրբոյ :

Իսկ Վրիգոր առաւածաբանն ել կամաւ իւրով 'ի կոստանդնուպօլսէ , և ետուն զաթոռն՝ Աերատուեաց :

Եւ մեռաւ Սեփիտոս 'ի ժողովն . և ելաց
Թագաւորն 'ի վերայ նորա և ասաց . զոս
տեսանէի ես 'ի տեսլեան , զի օծանէր զիս
Թագաւոր մինչ ոչ էի առեալ զսա արդեամբք :
Եւ պատուեաց զնա Վրիգոր Վիսեայ ներ-
քողական ճառիւ . և բերաւ մարմին նորա
յԱնտիոք և անդ եղաւ :

Եւս Սեփիտոս կանոնեաց . մի առնել⁽¹⁾
խոստովանութիւն Վահանայից որոց ոչ իցէ
վարժեալ հին և նոր կապարանօք . զի Վա-
հանայ մի յԱնտիոք հրապարակեաց զխոս-
տովանութիւն Սարկաւազի . միոջ՝ որ ան-
կեալ էր ընդ կնոջ գլխաւորի քաղաքին . աւ-
տի եղեւ բազում խռովութիւնս և սպանե-
մունս :

Եւ ասաց Սեփիտոս ըսւ է գնել ձեռն 'ի
վերայ գծնկի կամ թիւնաւորի ինչ , քան 'ի
վերայ տգիտաց և անարժանից :

Յաւուրս յայտոսիկ խօլծացաւ Սէփոյոս
'ի Թեոսաղոնիկէ և մկրտեցաւ յԱկիւղասոյ
եպիսկոպոսէ և առողջացաւ . և եկեալ 'ի
Կոստանդնուպօլիս շինեաց զմեծ եկեղեցին
զԱնաստասիայ և աստ եղեւ նմա որդի Սնու-
րիոս 'ի Վալիոսէ կնոջէ : Եւ զկնի նորա Ար-
կադէոս և յետ այնորիկ մեռաւ կինն :

(1) Ունի՞ր՝ առնել :

Եւ կայր նմա պատկեր յԱնտիոք . և ռա միկք քաղաքին լուեալ զմահ նորա քարշեցին զպատկերն և ձգեցին նախատանօք : Եւ լուեալ թագաւորն բարկացաւ և գատաւորք քաղաքին արարին յօլով սպանութիւնս : Եւ էառ թագաւորն զպատիւ քաղաքին զկոչելն մայր քաղաքաց , և ետ Վատիկ քաղաքին :

Եւ լուեալ զայն միայնականն Վաղդոն . և եկեալ յանդիմանեաց զիշխանս քաղաքին . և գրեաց առ թագաւորն թուղթ և ասաց , թագաւոր , ապաքէն գլտես զի օր ըստ օրէ անարգեմք զպատկեր Վատուծոյ զոգիս մեր , ընդէր ոչ բարկանաս և ցաւիս . իսկ վասն անարգանաց պատկերի կնոջ քո պըղնձեղէն՝ ցասնուս . այլ և զպատկերս Վատուծոյ զմարդիկ սպանանես . միթէ անգիտանաս եթէ պատկերս պղնձիս շատ կարես ստեղծանել բայց ոչ զպատկերս Վատուծոյ : Եւ լուեալ թագաւորն պատկառեաց և ցաւ ծեաւ ՚ի բարկութենէն և հաշտեցաւ ընդ քաղաքին :

Հայնմ ժամանակի Թեսաղոնիկէ գլուխ Խտալոյ ապստամբեաց ՚ի թագաւորէն , և քարկոծեցին զիշխան քաղաքին . և զայրացեալ թագաւորին առաքեաց զօրս ՚ի վերայ քաղաքին , և հրամայեաց կոտորել զնա

առ . և մեռան հինգ հազար անձինք արդարք և մեղաւորք :

Իսկ Մայրոսիոս եպիսկոպոսն եկն առ Թագաւոր 'ի Սանդուխէ , և դիպեցաւ Թագաւորին առ դրան եկեղեցւոյն զի կամէր մըտանել , արգել զնա և ասէ ցնա . ոչ ամաչես արեամբ շաղախեալդ , մտանել 'ի տուն Մատուծոյ . սյլ դարձիւր յետս , և առ կապանս զոր առաքեաց քեզ Մատուած 'ի ձեռքն իմ . Նշ դարձաւ Թագաւորն արտասուօք . և եղև յետ ութն ամսի տօնի ծնունդեանն նստեալ Թագաւորն լայր 'ի սենեկի իւրում դառնապէս :

Նշ համարձակեցաւ ոռ նա Ռուփինոս մագիստրոսն և կացեալ մօտ ասէ . ընդէր լաս արքայ , ետ պատասխանի և ասէ ցնա . զի արդ ոչ լացայց , զի ծառայք իմ և մուրականք երկրի ազատք են և արձակք , և Թագաւորս անուանեալ կապեալ յերկինս և յերկրի , զի նորա մտանեն 'ի տուն Մատուծոյ . և վայելեն յերկնաւոր պարգեւս տօնիս և ես զըրկեալ եմ :

Նսէ ցնա Ռուփինոս . եկ երթամք աղաչեմք զեպիսկոպոսն . ոչ ապաքէն ութն ամիս է ապաշխարութեանդ : Նշ ասէ Մքբայ ես ոչ հաւատամ եթէ լսէ նա , և ակն առնու

երեսաց . և արհամարհէ զօրէնս Նստուծոյ
իւրոյ , եթէ ոչ իցէ լլկալ ժամանակն : Եւ
գնաց Սոփինոս և թագաւորն զկնի :

Իսկ յորժամ ետեռ եպիսկոպոսն զՍփի-
նոս իմացաւ զիրն սաստեաց նմա և ասէ . ա-
նօրէնու թեան խրատտու և յորդորիչ չա-
րի . ո՛ւր երթաս . և անկաւ յոտս նորա Սո-
փինոս և ասէ . ահա թագաւորն գայ զկնի
իմ 'ի խոնարհութիւն . բարեխօս առնել ըզ-
տօնիս խորհուրդս . ասէ ցնա եպիսկոպոսն ,
եթէ 'ի սպանունել գայ զիս ընդունիմ 'ի ձե-
ռաց նորա իբրեւ զայլն , այլ յեկեղեցի
Նստուծոյ իմոյ ոչ թողից զարիւնարբուն զայն ,
և գնացեալ սրատմեցին թագաւորին :

Նսէ թագաւորն թող երթամ առնում
զնախատինս յանցանաց իմոյ , որում արժան
իսկ եմ :

Իսկ եպիսկոպոսն կայր յեկեղեցին և թա-
գաւորն չոգսւ եկաց առ դրանն , և լայր բարձր
ձայնիւ . ասէ ցնա եպիսկոպոսն ամբարտա-
ւանիս , յանդգնիս . ասէ ցնա թագաւորն ոչ
հայր սուրբ առանց քոյոյ կամաց ոչ ինչ առ-
նեմ . միայն տեսից զդուռն եկեղեցւոյն , և
լուսչց զձայն քո :

Նսէ եպիսկոպոսն զո՛ր առաջխարութիւն
կրեցիր , զի զայդ տաց քեզ :

Ղսէ ցնա թագաւորն զպահօն և զողորմութիւն զոր պատուիրեցեր հայր սուրբ . և զոր ինչ ալ հրամայեցես . դեղ վիրացի մօց կամ առաջի քո :

Եւ ցնա եպիսկոպոսն , բարկասիրտ ես , խիստ ես առ յանցաւորս և դիւրակործան 'ի բանս զրպարուչաց մնաստխօսաց քսողաց : Գրեա՛ ձեռամբ քո օրէնս քննել զերիս աւուրս զմատնութիւնս զոր լսես . և զմահապաշտոն յայանիս որահել զաւուրս քառասուն և հարցափորձք լիցի . և սիրտք քո հանդարտեացի ⁽¹⁾ և հանգիցէ 'ի զայրացմանէ : Եւ զայդ արասցեն ամենայն դատաւորք , և իշխանք երկրի որ ընդ ձեռամբ քո են :

Եւ առ ժամայն գրեաց և առաքեաց առ ամենայն դատաւորս երկրի , և առ իշխանս :

Եւ ապա հրամայեաց եպիսկոպոսն թագաւորին մտանել յեկեղեցին . և նորա մըտեալ ահիւ և գողութեամբ , և լայր ամենայն բաղմութիւնն զկական բարձեալ :

Իսկ թագաւորն ընկեցեալ զինքն յերկիր ասէր , մերձեցաւ անձն իմ 'ի հող Տէր ապրեցո զիս ողորմութեամբ . և շատ արուստաւեալ արքայի կանգնեցաւ . և քնաց մերձ առ խորանն և կամեցաւ դնալ 'ի տեղին իւր :

(1) Ոմանք՝ պարագիւցի :

Եւ ցնա եպիսկոպոսն . լաւ է քեզ խա-
նարհութիւնն կայ ընդ ժողովրդեանդ Տեա-
ռըն , և յետոյ քան զամենեւեան մինչեւ կա-
րասցես կատարելապէս սրբիլ :

Եւ զնաց արքայն խնդութեամբ կալաւ
զյետին տեղին և կանգնեցաւ . ընդ ապաշ-
խարողսն : Եւ յապիտի էր հաւատ և երկիւղ
Թագաւորին :

Եւ յայսմ ժամանակի գտան նշխարք սրբոյն
Ստեփաննոսի և որոց ընդ նմա . առ Յով-
հանու հայրապետիւ Երուսաղեմի . առն-
յոյժ առաքինւոյ և աւղղափառ քարոզի :

Յերեքսասան ամին իւր թիւոգոս՝ զոր-
դին իւր զԵրկադէոս Թագաւոր քարոզեաց
կողմանն արեւելից :

Ի նմին ժամանակս ()գանոս և Երբա
գաստիս իշխանք ՚ի Հռովմ ապոնին զԼա-
ղենտիանոս :

Եւ լուեալ թիւոգոս տրտմեցաւ եւ աւ-
կաւ զօրու ընդդէմ բռնակալացն . և յոր-
ժամ եհառ առնոսա , և լուաւ եթէ կարի
բաղումք են . ասացին որ ընդ նմա էին , Թոյլ
տուր արքայ մինչեւ հատանէ զօրն :

Իսկ Թագաւորն ՚ի ժամ երեկոյին աւ-
ռանձնացեալ եմուտ ՚ի քարայր մի և գա-
լեաց առ տէր զմեծ մասն գիշերոյն :

Եւ երեւեցաւ նմա (Զովհաննէս աւետարանիչն և Փիլիպպոս առաքեալքն Վրիտասի . և ասենցնա ահաւասիկ առաքեաց զմեզ տէր օգնել քեզ . արդ մի զարհուրիր և օգնականի մի մնար , և վաղիւն է օրն յաղթութեան :

Եւ սրտապնդեալ արքային 'ի վաղիւ անդրը կատարեաց զյաղթութիւնն կորստեամբ բռնակալացն և թագաւորեցոյց 'ի Հռովմ զՍտրիոս որդին իւր ըստ տմանց ասելոյն կրօսեր քան զՄկրտէոս :

Եւ դարձաւ թագաւորն 'ի Սիսիրու . և հիւանդացեալ անդ կատարեցաւ 'ի Վրիտաս . կեցեալ ամս վաթսուն , թագաւորեալ ամս վեցսասան և ամիսս ութ :

Իսկ 'ի Պարսս թագաւորեաց Արհաբաւն Վերմաշահ որդի Շապհոյեղբայր Արտաշրի ամս մետասան :

Իսկ Թէոդոս բազում ունէր դքուասիս և մանաւանդ հնազանդութիւն Եկեղեցւոյ և զխաղաղութիւն . քանզի զառաջինն ոչ կամէր հալածել զարիանոսն մինչ Վնդիքոս եպիսկոպոսն յաւուր միում եմուտ առաջի արքայի և ետ ողջոյն նմա . և զթագաւորեալ որդին որ ընդ նմա նստէր , ոչ ողջունեաց և ոչ հայեցաւ 'ի նա . և ասէ արքայ

օրհնեա հայր զորդի իմ զԺագաւորեալ :

Եւ ցնա եպիսկոպոսն դու բաւական ես մեզ Ժագաւոր . զդա ոչ պատուեմք , բայց եթէ՝ ընդ ծառայագ . Եւ բարկացաւ յոյժ Ժագաւորն :

Պատասխանի ետ Եմիլքօս եւ ասէ ցնա , դու մահկանացուդ . զանպատուութիւն որդւոյ քո ոչ տանիս . իսկ անմահն Ետուած զմիածնին իւրոյ զարարած ասելն տանիցի : Եւ զինչ կամիս ասել առաջի նորա :

Եւ զարհուրեալ Ժագաւորն ետ (հրաւման) հալածել զարիանոսան եւ ընկենուլ յամենայն համարձակութենէ : Եւ զնոյն պատուիրելով որդւոցն եւ իշխանացն հանգեալ ի Վրիտոս :

Եւ զկնի մահուանն Ժագաւորին ծնաւ Յիմաւու ստղայ մի՝ որոյ ի լանջացն վեր ելկու գլուխ էր եւ չորս ձեռք եւ ի վայրն միաւոր , եւ ասորեցաւ երկունամ . ի յուտել միոյն ոչ ուտէր միւսն . եւ ի ննջել միոյն արթուն կայր միւսն : Եւ էր զի խաղային ընդ միմեանս եւ ծիծաղէին , եւ էր զի լային . եւ մինն քան զմիւսն չորս աւուրբք յետոյ մեռաւ :

Իսկ Ժագաւորն Երկադէոս գնաց ի ճառագարհո աստուածորաշտութեան հօր իւ-

րոյ, զի էր ողջախոհ և պարկեշտ. և ազանէր
 'ի ներքոյ ծիրանեացն այժեացս և էր առա-
 քինասէր և բարեմէր յոյժ. ըստ որում ետ
 ածել զՅովհանն 'ի յԱնտիոքոյ Ասորոյ փա-
 փաղեալ համբաւովն որ զնմանէ գտիր: Եւ
 յորժամ ետես զնա, գտաւ, (եգիտ) տաս-
 նապատիկ բանիւք, և նշանօք, և սրբու-
 թեամբ ըստ որում եգին զնա եպիսկոպոս
 Կաստանդնուպօլսի. բայց յամանց անգոս-
 նեալ լինէր վասն ոչ յատկագոյնս խօսելոյն
 զառաջինն 'ի բարբառն Յունաց. զի Ասորի
 էր 'ի հօրէ կողմանէ և այնու էր վարժեալ
 լեզուաւ: Սա եկաց եպիսկոպոս եւթն ամ
 և առաւ յաքսորս ամս երիս և հանգեաւ
 'ի կողմանս Հայոց ամաց յիսուն: Սա յորմէ
 հետէ մկրտեցաւ ոչ էարբ գինի և ոչ ծի-
 ծաղեցաւ և ոչ երդուաւ, և ոչ երդմենեցոյց,
 և ոչ զոք նզովեաց. և ոչ 'ի տեղի սրատուոյ
 ւրեք ընթացաւ յորժամ մեծարէին:

Եւ յորժամ երթայր յաքսորս եդ զձե-
 ռն 'ի վերայ եկեղեցւոյն և ասաց ուղջ մնա
 սուրբ Ակեղեցի բնակարան փառացն Աս-
 տուծոյ. և մի մուսնար զաշխատութիւնս
 իմ, բանդի 'ի պարգեւացն զոր առի յԱս-
 տուծոյ՝ յաւելի 'ի գանձս քո գիրք ութ հա-
 թիւր, ճառս երկոպասան հազար:

Յայնմ ժամանակի թագաւորեաց Պարսից Աղտաճատ : Եւ արքայ Արկադ հիւանդացաւ . և ետ քարոզել զորդի իւր զԹէոդոս թագաւոր ութն ամաց : Եւ զի ինքն ընտ որդի ոչ ունէր և նա միայն էր ժառանգ թագաւորութեանն երկեաւ 'ի տղայութեանն Թէոդոսի , գրեաց կտակ և յանձնեաց զմանուկն Աղտաճատ . և կատարեցաւ 'ի Տէր թագաւորեալ ամս երեքտասան :

Եւ լուեալ արքային Պարսից առաքեաց դատարակս մանկանն այր իմաստուն եւ սպառնալիս . եթէ ոչ միամտութեամբ ծառայեսցեն մանկանն Թէոդոսի : Եւ էր իսաղաղութիւն ընդ Պարսս և ընդ Հռովմայեցիս . և աճեաց Քրիստոնէութիւնն 'ի Պարսս 'ի ձեռն Վարութայի 'Եպիսկոպոսի երթելուցն անդ :

Վեռաւ և ինորիոս 'ի Հռովմ . և ոչ եթող որդի . և թագաւորեաց Կոստանդին ազդական նորա : Եւ յետ սակաւու նա մեռաւ 'ի բռնակալէ ումեմնէ նենգութեամբ :

Եւ Թէոդոս կացոյց 'ի Հռովմ Վեսար ըզՎաղենտիանոս հորաքեռ որդին իւր . ընդ նմա առաքեաց և զմայր նորա . և յետ այնու ընկ առաքեաց նմա թագ , որ թագաւորեաց ամս երեսուն երկու :

Իսկ թէոդոս էր այր պարկեշտ և չորա
կեր, որ և զամենայն աւուրս պահոց ան
ձէթ և անգինի էր սեղան նորա։ Սա զԲեբ-
րոնի եպիսկոպոսին զաղտեղեալ մազեղէնն
առ ինքն խնդրեաց յետ վախճանի նորա, և
զգե՛նոյր զնա զամենայն գիշեր։ Ի՞ր և անոխա
կալ այնչափ որ յասելն յամանց եթէ վասն
էր թողուս զմահապարտսն կենդանի, ասէ
այդ Ասաուծոյ է Կործ և կարողութիւն ըս-
պանանել և կեցուցանել, և մեզ երանի
թէ կարէաք աղաչել զՏէր այսրէն դարձու-
ցանել զվախճանեալսն թող թէ զկենդանի
որս յաւելլուլ 'ի մեռեալսն։

Յայնմ ժամանակի մեռաւ Աղտաճատ,
և թագաւորեաց Պարսից Ահրհարան որդի
նորա ամս քսան երկու։ Եւ երարձ զդաշն
հօրն իւրոյ, և արար պատերազմ ընդ թէո-
դոս, և աղօթիւք նորա յաղթահարեալ լի-
նէին Պարսիկք և սաստակեալք և գերեալք։

Յորում ժամանակի առաքինացաւ Ահակ
Ամթայ եպիսկոպոսն գնելով զգերեալսն 'ի
Պարսից և անդրէն առաքելով, այլ և զսպա-
սկեղեցւոյն ծախեաց 'ի պէտս գերեացն, վա-
սըն որոյ Կովեցաւ հաւատ նորա 'ի Պարսս,
և խնդրեաց զտես նորա թագաւորն Պարսից,
և յոյժ մեծարեաց զնա 'ի փառս Քրիստոսի։

(Յայնմ ժամանակի անուանիք էին Սիմէոն սիւնակեաց Ղափորք . և Սօր պարտաւ մաւ (1) 'ի սահմանա փոքր Հայոց :

ԳԼՈՒԽ ԺԲ .

Յաղագս Նեստորի հերձուածին :

ՅՈՐՈՒՄ ժամանակի ածաւ Ղափորքաց 'ի Կոստանդնուպօլիս Նեստոր եպիսկոպոս . և էր երէց նորա ոմն Նաաստա անուն : Սա յաւուր միում խօսեցաւ յամպիոնն նոր հերձուած , ասելով զՍարխամ մարդածին . և ոչ Նատուածածին . և պակեաւ ժողովուրդին և ակն ունէին պատուհասիլ նմա 'ի Նեստորէ :

Իսկ անմիտն Նեստոր օգնեալ 'ի դիւաց հաճեցաւ յառացեալն և տարածեաց զնա ընդ երկիր : Սասն որոյ եղեւ մեծ Սիւնհոդոս Ղափորքի 'ի քսան և մի ամին թէոդոսի . և յեւթն հարիւր քառասուն երկու թուին Նորոյ . և 'ի Քրիստոսէ չորս հարիւր քսան երեք :

Եւ ժողովեցան անդ հարիւր իննսուն երեք եպիսկոպոսք և քահանայք և կրօնաւ

(1) Մի օրի Մաւրպաւքաւմ :

և որք յոյժ բազումք և գլխաւորք էին այսոքիկ : 'ի Հռովմայ Միկադէ և Պրոկրիոս եպիսկոպոսք փոխանորդք լեզեատիանու Հռովմայ Պապուն : Վիւրեղ՝ Միքսանդրիոյ , Սեմնոս ⁽¹⁾ Լիւիստոսի , (Յովհաննէս՝ Մետիւքու , Մկակ՝ Սելտենոյ , Յորնադիս՝ Լըրուտադեմի : Իսկ Սահակ հայրապետն Հայոց ⁽²⁾ անպարասկ լեալ գրեաց թուղթ հաւանութեան զոր ինչ և սահմանեցեն :

Եւ արարին ամենեքին նզովս Մեստորի բայց Յովհանն Մետիոքայ , և քսան և վեց ⁽³⁾ եպիսկոպոսք ընդ նմա ոչ հաւանեցան , և առին նզովս և նորա ընդ Մեստորի :

Եւ թապաւորին հրամանաւ տուաւ յաքտորս 'ի Խուժաստան Պարսից : Եւ ապա զղացեալ Յովհաննեանքն եղեն ընդ Վիւրդի խոստովանել զանդիտութիւնս իւրեանց եթէ իցէ այնպէս Մեստորիոս : Եւ միաբանեալք 'ի միասին ասացին կատարեալէ ուղղափառութիւնս ⁽⁴⁾ :

(1) Երկու օրի : Մեմնոն :

(2) Մի օրի : Սահակ հայրապետն Հայոց և Մեսրոպ Վարդապետ : անպարասկ եւ լեալ գրեցին թուղթ :

(3) Մի օրի . քառասուն և վեց :

(4) Մի օրի . յանդու և այսպէս , և փառաւորեցին 'ի մի

բերան զսուրբ կոյսն Մարիամ՝ Աստուածածին . եւ

գաւանեցին զսուրբ Երրորդութիւնն մի Աստուածու , թիւն Հայր : Որդի և Հոգի սուրբ . և նզովեցին զբոլանգակ Նեստորականքն , և 'ի զստեպածանեցին :

Այդ որ որ յայսմ հետէ այլ նոր հաւա-
տըս և դաւանութիւնս դնէ թաղաւոր կամ
եպիսկոպոս, կամ ժողով, եղիցի նշովեալ ։
Այլ (1) Նիկիայն կացցէ մինչեւ ցկատարած
աշխարհի ։

Իսկ որք նշովեցան զկնի Նեստորի էին
այսոքիկ ։ Թէոդորիտոս՝ Վիւրիա քաղաքի ե-
պիսկոպոս, (Նիզիէ՝ Սամոստիայ, Աղեքսանդ-
րոս՝ Սմբեճայ, Արիանէ՝ Սրոյ, Յովհան-
նէս՝ Վիւլիկիոյ, Թեթուիոս՝ Տարունայ (2) ։ և
այլք ընդ նոսա ։

Իսկ ՚ի տեղի Նեստորի եղին եպիսկոպոս
զՍաքսիմս ։

Իսկ ՚ի քսան և ինն ամի արքայութեան
իւրոյ Թէոդոս լուաւ զաղմուկն Փլաբիանու-
սի եպիսկոպոսի կոստանդնուպօլսի ։ և զԱ-
տիքի վանապետի ։ և ետ հրաման երկրորդ
անգամ ժողով լինել Ալիեսոս, զկնի ութ
ամի առաջնոյն ։

(1) Մի օրի յաւելոս այսէն
Այլ երեք սուրբ ժողովն
կացցէ Եփեսոսի և կոստանդ-
նուպօլսի, և Նիկիոյն ։ զի
աւաջին Սուրբ ժողովն Նի-
կիայ՝ թաղաւոր կոստանդի-
անս ։ և կոստանդնուպօլսոյ
ժողովոյն մեծն Թեոդոս թա-
ղաւոր ։ և յայս ժողովն ե-

փեսոսի փոքր Թէոդոս թա-
ղաւոր, և այլ թէ եղիցի ու-
րիշ, եղիցի նշովեալ յԵր-
բարդութենէն ։ Այլ հիմն
այս է, և շինեացեն ՚ի վերայ
այսր հիման ։ Իսկ որ նշ-
ովեցան զկնի Նեստորի . . .

(2) Երկու օրի, Տարունայ ։

Եւ թագաւորն գրէ թուղթ առ Դէ-
տակորոս փոխանորդն Լիւրդի զայս օրինակ :

Եւ տուկարտոր կայսր թէոդոս և Վաղե-
տիանոս յաղթող թագաւորք հօրդ սրբոյ
Դէտակորեայ եպիսկոպոսի խնդալ :

Դիտելի լիցի սրբութեանդ քո զի ար-
մատն դառնութեան Եկատորի շառաւի
դեաց առ Փլաբիանոս . և Վանեայ կարծիքն
առ Եւտիքէս վանական , որպէս և լուսք
ի մերոց գիտնոց . և գործդ այդ հոգեւոր
մշակութեան ձեր է սրբել զեկեղեցի անա-
րատ հարսն Քրիստոսի . յաղագս որոյ փու-
թա՛ ՚ի թիկունս հասանել տրտմութեան մօր
քո երկնաւոր առագաստին . և բերցես ընդ
քեզ տասն մետրապոլիտոս և տասն եպիսկո-
պոս բանաւորոս որ կարող են զջահն հաւա-
սոյ ուղղափառութեան վառել և դնել ՚ի
վերայ աշտանակի , յուրախութիւն երկնա-
ւորաց և երկրաւորաց . և ՚ի գալն քո ՚ի Պա-
ղեստինէ ածցես անտի տասն եպիսկոպոս ՚ի
Փղշտացւոցն և զ(Յորնաղիս եպիսկոպոսապե-
տն Երուսաղեմի : Եւ մի⁽¹⁾ բերցես զհի-
ւանդացեալսն ՚ի հաւատոս առ Լիւրդիւ . ըզ-
թէոդորիտէս և զայլն որք ընդ նմա . եւ
(Յուլիոս Հռովմայեցի առ մեզ է : Սա ընու

(1) Ռեմիք՝ լատին լի :

զտեղի ի եւոնի որոյ տաւմարն զոր գրէ առ
ամանս՝ ասեւն ոչ է հաճելի . այն զոր ետ բե-
րել ՚ի ժողովն , որ առ Վիւրդիւ , զոր ոչ ըն-
կալաւ : Եւ ամ ընդ քեզ զմեծ ճգնաւորն
ղհայր անապատի Սաւրպարտամաւ փոխանակ
վանորէիցն արեւելից . զի ե. մեք առաքեցաք
աղաչել զնա , զի հագի Նստուծոյ գոյ ՚ի նմա
և յոյժ ատեաց սա. զՆիստորիտս և զտուժա-
րն ի եւոնի : Եւ զայս արարեալ ողջ եկեա-
ցես աջողեալ ճանապարհաւն ճշմարտու-
թեան :

Եւ առեալ ՚ի հոսկորոս զթուղթն ցա-
ւեաց նմա վասն իրացն , և փութացաւ յոյժ
և կատարեցան իրքն , և եկն Ափեսոս . և ե-
կին առ նա հրաւիրեալքն . և եղեւ թիւն
հարիւր քսան ⁽¹⁾ եպիսկոպոսաց : Եւ գլխա-
ւորք էին այս , ՚ի հոսկորոս՝ Աղեքսանդրի ⁽²⁾ .
Յորնաղ՝ Լըուսաղեմի . ՚ի ռմնոս Նատիու-
քու . Եւստաթէոս՝ ՚ի Երեսուց . Թէոդու-
լոս՝ Կեսարու Հայոց . Եւսեբիոս Սելեւկի-
ոյ ⁽³⁾ , և Սաւրպարտամաւ գլուխ վանականաց .
և արարին քննութիւն . և գտին զՔլարիանոս
համալսան Կեսարի :

(1) Երկու տի . հարիւր
քսան և ութ . Միօրի . հա-
սիւր տասն :

(2) Մի օրի . Աղեքսանդ-
րացի :

(3) Մի օրի . Կիւլիկիոյ :

Իսկ լաւաբէս նշովեաց զհերձուածն իւր
բաց ոչ եկաց ՚ի բաց յաղանդոյն. զի առ ա-
չօք ասէր զոնստեսութիւն Տեառն մերոյ . և
նշովեցաւ ՚ի ժողովոյն :

Եւ Փլաբիանոս արարեալ էր գրով ըզ-
խոստովանութիւնն իւր . և գտաւ ՚ի նմա
ձեռագիր Բասիլի Սելեւկիոյ եպիսկոպոսին ,
և Յուլիանոսի Հռովմայեցւոյ . և զլաւա-
կոսի Վիպրադոյն , և Սելեւկիոսի Լամեսայ-
ւոյ . վասն որոյ յընթեռնուին զգրեանսն մի-
աձայնեալ բազմութեանն ասէն . այրեցէք ,
այրեցէք զանաստուած տումարդ . և եղի-
ցի նշովեալ Փլաբիանոս , և հաւանեալքն
նմա : Եւ ընկեցին զնոսա յաթոսոյ :

Օկնի ապա զԻոմնաս Լիտիոքացի , և
Էւթն եպիսկոպոս ՚ի հնազանդեւոց նորա .
զիրինոս⁽¹⁾ Սրոյ եպիսկոպոս . և զԼիբմոս զԼա-
պուլայ⁽²⁾ և զԹէոդորիոս Սիւրիսոյ⁽²⁾ , և զԻբաս
Իւռհայոյ , և զԵրեմիոս Թմուզոյ , և զԻսա-
նիէլ Իսառանու . և նշովեցին ընդ նոսա և
զտոմարն | Եւ ոնի զարհամարեալն յառաջին
ժողովոյն . և արժանի ոչ համարեցան ընթեռ-
նուլ :

Եւ գայր թուղթ աղաչանաց ՚ի թագաւ .

(1) Մի օրի . զԵրեմիոս . զԵրեմոյ :

Մի օրի . զԵրեմոս . Մի օրի . (2) Մի օրի . Սիւրիսոյ :

և որացն ոչ յաւելլուլ և ոչ պակասեցուցա-
նել յերից ժողովոյն սահմանաց . այլ ըզ-
նոյն հաստատել զերրորդն պատուել 'ի վա-
ռքս սրբոյ Լըրորգութեանն . զոր և արարին
խսկ . և գրեցին խոստովանութիւնն տնտե-
սութեանն Վրիստոսի : Ս'ի դէմ, մի բնու-
թիւն, մի Վրիստոս , որոյ մի կամք , և մի
գործք . նոյն Լստուած և մարդ կատարեալ
այսինքն հոգի , մարմին , միտք ճշմարտապէս
և ոչ կարծեօք . և յայսմանէ հրաժարեալքն
եղիցին նշովեալք :

Իսկ յետ արձակման գնացին առաքեալքն
'ի Լեւոնէ և պատմեցին զեղեալն . և խոցե-
ցաւ խորաւոյնս . և առաքեաց կոչեաց ըզ-
Փլաքիանոս և լուաւ զխոստովանութիւն
նորա , և յոյժ հաճեցաւ :

Եւ ասաց Փլաքիանոս ց| Լեւոն եթէ Նիւ-
տորական ասաց զքեզ Վիոսկորոս և ընդ-
նոին նշովեաց զքեզ , և զամենայն հաւա-
նեալսն քեզ :

Իսկ Լեւոն անկաւ 'ի տարակոյս . խորհէր
հնարս ընկենուլ զՎիոսկորոս :

Այնմ ժամանակի 'ի պատճառս աղօթից
գնացին 'ի Հռովմ կին Թագաւորին եւ
Պօղօքէր ⁽¹⁾ քոյր նորա , և ըստ իրաւանց պա-

(1) Ունեք՝ Պօղօքէր :

տուեցան 'ի Վաղենտինոսէ թագաւորէն , որ էր հօրաքեռ որդի փոքր Թէոդոսի , և յամենայն բնակչացն Հռովմայ . և առեալ տանէին զնոսա 'ի տաճար սուրբ առաքելոցն . և ելին ընդ առաջ նոցա ուխտ եկեղեցւոյն , և Վեռոն ոչ էր ընդ նոսա . այլ ընկէց զինքն 'ի ներքոյ վարագուրին յերեսաց կուսէ , և սկսաւ լալ , և վերացուցեալ զվարագոյրն հարցին ողորանօք և պատկառանօք զպատճառն , և բուռն հարեալ նրա տուցին զնա , և ասէ ցնոսա . պատառեաց Վիտակորոս զհաւատոս ուղղափառս , և նա խատեաց զաթոռ սուրբ առաքելոցն :

Եւ նորա մխիթարեցին զնա և ասեն . լի 'ի ըստ կամաց քոյ հայր զոր ինչ և հրամայես :

Եւ կալաւ զնոսա բարեխօս առ թագաւորն դարձեալ հրաման տալ տիեզերական ժողովոյ : Եւ գրեաց ընդ նոսա թուղթ ազանաց , զայն առնել , զի լուիցեն ասէ ամենայն տիեզերք զձեռագիրն իմ և քննեցեն , և մի գնեսցեն զիս ընդ նշովիւք Վեստորի չարափառի :

Իսկ իբրեւ լուաւ թագաւորն՝ հրաժարեաց 'ի խնդրելոյն և ասէ , ես հաւատացեալ և հաւանեալ եմ ընտրութեանն Վիւր-

դի և Վիսկորոսի . որք գատեցան զի եւոնն
դուգարան Նեստորի , և այն կացցէ սաՀ
ման հաւատոյ զոր նորայն եգին :

Եւ մնացեալ Թագաւորն երկիւղած յաւ
ռաքելական հիման հանդեաւ ՚ի Վրիստոս ,
յիսուն ամաց , Թագաւորեալ ամս քառաւ
սուն երկու :

Եւ էառ զԹագաւորութիւնն Սարկիա
նոս քեռորդին Թէոդոսի , այր ծեր , տգէտ
և առանց զպրութեան , ամս վեց , ընտրու
Թեամբ Պողքերայ քեռ Թագաւորին որ և
պոռնկութեամբ անկեալ էր ընդ նմա , ՚ի
հաւատաւորաց կարգի գոլով . և յառաջին
ամին Թագաւորութեան նոցա գայ նոյն
Թուղթ աղաչանաց ՚ի Նէոնէ ժողով առ
նել որքան և է հնար յորովութիւ (1) քան ըզ
Վիսկորոսին ՚ի պարծանս ինքեանց . և յիւ
շեցուցանէր Պողքերայ զխոստումն իւր և
ասէր . աւագիկ առաքելցի առ ձեզ զտոմարդ
իմ պատուելի . զի նախ քան զգումարումն
ժողովոյն առաքիցէք ՚ի կողմանս Նսիոյ առ
ամենայն եպիսկոպոսունսն . և պահանջիցէք
ձեռնարկս , զի մեզ յժս ստասցուք :

Եւ նոքա յորժամ լուան հաւանեցան
սակս երկու պատճառի , մի՝ վասն երդման

(1) Մի օրի . յորվս . ու մանք՝ յորվութիւն :

և խառնմանն Պողքերաց, և երկրորդ՝ վասն երկիրդինն Վաղենաթիանոսի և Հռովմայ, և նորին Վեռնի. զի ոչ էր օրէն առանց նոցա թագաւոր օժանել 'ի Կոստանդնուպօլս . յորմէ յոյժ էին զարհուրեալք, ոչ վարայնս պէ ոչ ներեաց քնել ըստ օրինացն :

Իսկ այսու կամեցան հաճել զկամս նոցա ընդ քնքեանց . վասն որոց գրեցին Թաւրթոս արքունի հրամանաւ աղաչանք, պլ և սառ տիւ և սպառնալեօք եթէ ոչ հաւանեացին ձեռագրել 'ի տոմարն Վեռնի : Եւ առաքեցին ընդ աշխարհն պատուաւոր պրամբք արքունի . և 'ի Հռովմայ եկեալ եպիսկոպոսք եւսուն ձեռագրել հաւանելոցն . և դարձուցին առ Թագաւորն և առ Պողքեր զտոմարն յորում կայր չոյս հարիւր քառասուն և վեց եպիսկոպոսի ձեռագիր . և խընդացին յոյժ : Չեռագրեցին ապա և ինքեանք :

Եւ ապա առաքեցին հրաւիրակս ընդ ամենայն երկիր բաց 'ի Հայոց, որ ոչ էր ընդ իշխանութեամբ նոցա . և յայնմ ժամանակի հայրապետն (1) ասեն վախճանեալ էր . և

(1) Աստ ամենայն օրինա. գնէ զՍահակ հայրապետն :
 իսկ զիշեն զանուն Հայրա. իսկ պատմութիւնք հաստա,
 պատիւ, միայն մի օրինակ ան յայտօրիկ աւուրս և ըզ-

այլ ոչ էր եղեալ, ոչ առաքեցին առ նոսա, և եղեւ ոչ առանց խնամոցն Նստուծոյ. զի նախնեացն յիշատակն սրահեցի առ նոսա:

Սակայն ժողովեցան եպիսկոպոսք եւթն հարիւր, որոց գլխաւորք Տրոմուպիկոս, Սելւրբաս, Սուենկինիոս, Նսկողայոն փոխանորդ Սելոնի Հռովմայեցիք, Յորենաղ Նքուսաս, սաղեմի, Վիոսկորոս Նղեքսանդրի, Վոմնաս Նախորքայ, Վասիլոս Սելեւկիոյ, Պետրոս Վիրիային՝ եպիսկոպոս Վազացւոցն՝ և գլխաւոր Փղշտացւոցն՝ և թեոդորիսոս զոր եղին գլուխ ժողովոյն զնղովեայն երկիցս անգամ, ցոր սուսց սուրբն Վիոսկորոս Քնշէ այդ անօրէնութիւնդ զոր առնէք. ոչ յիշէք զբանն Սողոսի, եթէ զոր քակեցին միւսանգամ շինիցեմ, յանցաւոր անձամբ դատաւիցիմ, և զիմորդ զքակեալդ անիծիւք դնէք շինիչս՝ զմեռեալդ Նստուծոյ: Նշու կցորդեաց նմա Յորենաղ և շարժեցան ամենեքեան. և եղեն ընդ Վիոսկորի, և ասեն, նղովեաց մեծըն Նիւրեղ եթէ դիցէ որ ինչ նոր օրէնս. և զնոյն ասեմք և մեք եղիցի նզովեալ նորա գիրն հաւատ զոր ոչ եղին առաքեալքն.

Յովսէփ կաթուղիկոսն իսկ ասիկ առաքա յաջորդէ ըզվախճանեալ զյաջորդն Սա. գահն կաթողիկոսութեան հակայ, Պարթեւի, Եւ. յայ. Մեթաե կաթուղիկոս:

երկեցին նդովեալք, նդովեալքն 'ի Նիւրդէ :

Եւ տրամեցաւ թաւաւորն և Պողքեր .
 և սկսան փաղաքշել սարաառ որելով անձամբք
 և տարով կաշառս . և ետ (Զորնաղայ 'ի Փլը
 զտաացւոց յաշխարհէն երիտ (1) քաղաքս . և
 ած զնա 'ի հոռան . գնացին ընդ նմա և չորս
 հարիւր քառասուն և վեցքն , որ ձեռագլը
 բեալ էին 'ի տոմարն : Եւ մնացին ընդ 'ի
 ոսկորի երկու հարիւր յիսուն և չորս , որք
 կապեցան չարչարեցան աքսորեցան և մե-
 աան և ոչ մեկնեցան 'ի սիրոյն Վրիստոսի :
 Եւ այլքն որք ընդ նմա՝ յորոգայթս գնացին
 խորէութեամբ , զկոյսն Նստուածածին ա-
 սացին . և երկու բնութիւնս Վրիստոսի
 յատկացեալս, զի թէ յատկանան բնութիւն
 քնն ըստ նոցա չարեացն , զիսորդ իցէ կոյսն
 Նստուածածին , յաղաղս որոյ լցան տիեզերք
 խռովութեամբ . և երկու ամ և կէս յամեաց
 ժողովն :

Եկին ոմանք բանիբունք փիլիսոփայք 'ի
 Հայոց (2) . և մեղադրեցին և յաղթահարե-
 ցին զ] էոնեանսն (3) Նստուածաշունչ գրովք

(1) Երկու օրի . երկուս ունի 'ի լուսանցն Մովսէս և
 քաղաքս . ոմանք՝ երկիցս Դաւիթ
 քաղաքս :

(3) Մի օրի : զԼեւոնեանսն

(2) Մի օրի . Դանաւեալ

և փիլիսոփայական ոճով . և գնացին աներկ
կիւղ համարձակութեամբ .

Իսկ նգովեալքն 'ի Վիւրդէ և 'ի Վիոսկա
րոսէ և պատուով և ճոխութեամբ գնացին
յաթոսս իւրեանց . զօրականօք և պարգևօք .

Իսկ զ(Յորնազ ոչ ընկալաւ Նշուսաղէմ .
այլ եդին իւրեանց Պատրիարք թմէողօրոս
և հաւանեցան նմա .

Իսկ (Յորնազ գրեաց զիրն առ Սար
կիանոս , և նա առաքեաց զօր . և եհան ըդ
թմէողօրոս . և հաստատեաց զ(Յորնազին .
որ և շրջէր ընդ Պաղեստինէ հրէիւք և հա
ւանեցուցանէր աղանդին . և զոչ հաւու
նեալսն չարչարէր , կողոպտէր , սպանանէր 'ի
ձեռն Հրէից .

Իսկ միայն պատկառէին 'ի Պետրոսէ
Վազացոցն եպիսկոպոսէ վասն առաւել ա
ռաքինութեան նորա զոր ատեն զնա որդի
լեալ արքային Վրաց , լեալ պանդուխտ (1)
'ի Կաստանդնուպօլիս սր և ուսաւ զաստուա
ծապաշտ գիրս , յօժարեցաւ 'ի խիստ կրօնս և
եղեւ հռչակաւոր , և հարկեալ զնա արարին
քահանայ , և արքեպիսկոպոս Պալեստինոյ
որ նստէր 'ի Վազայ և ոչ ոք իշխէր ընդդէ
մանալ նմա .

(1) Երկու օրի. Գառանդ .

Սա գրեաց թուղթ՝ ի Հայս և երանեաց նոցա վասն ոչ լինելոյ նոցա ի ժողովն . և առաջ որպէս երբեմն աշխարհդ այդ տապաւնուն եւս զերմ մարդկութեանս ամենայն երկրի, նոյնպէս տալոց է և սերմ ուղղափառութեանս ամենայն աշխարհի, արդ՝ պինդ կոցէք յանսասան վէմն Վրիտառս որդեանկք իմ սիրելիք, և ողջ լերուք յաւիտեան :

Այս Վերորոսի սրբոյ աշակերտ ոմն Յովհանն Կանուկն միայնակեաց և Կոնստնդրեաց բան եւթանասուէն երկու (1) զոր գիտէրն, և զոր լուսնն նախատեսութիւնս ինչ, որ և նախ քան զժողովն . և յեւ ժողովոյն ցուցանէ . և ասէ թէ ամբարտաւան ժողովն Վաղկեդոնի և անօրէն ի բարկութենէն լստուծոյ եղեւ և ի թողոյն ի ձեռաց . և ոչ ի յազդմանէ Հոգւոյն սրբոյ որպէս խկիոյն, Կոստանդնուպօլսին և Եփեսոսին . զոր մեք կամիմք աստէն ի տեղւոջս կարգել յօգնութիւն ուղղադաւան հաւատացելոց :

Եւ թէպէտ յետոյ և առաջոյ եղեւ իրքըն, մեք մի հառցուք զքանս սուրբ առն լստուծոյ Յովհաննու որ է այսպէս :

(1) Ամենայն օրի . միաբան և եւթանասուէն գնեն ի բաւան եւթանասուէն երկու, նոր ի կարգի :

Ա. Պատմեաց մեզ հայրն մեր և հայրապետն սուրբը՝ Պետրոս, թէ սկիզբն ազանգոյն Քաղկեդոնի՝ Նիսաորիում՝ եղեւ. քանզի էի ես առ ՚ի Աստանգնուպոլիս ՚ի առնից որոց քառանիցն, և ետք յաւագ եկեղեցին. հայեցան Նիսաոր ՚ի պատկեր Տիրամօրն. և ասաց. ո՞վ Մարիամ՝ մի պարծիր թէ զԱստուած ծնար, զի գու մարդ ես և մարդ ծնար որպէս ասաց քահանայն իմ. և առ ժամայն հարաւ ՚ի դիւտ և զարկաւ զգետնի: Եւ բարձեալ զիս սարկաւագացն տարան յարկս իւր. և այս եղեւ սկիզբն պղտորման Եկեղեցւոյ: Թիւ և սակաւ մի լուեաց Նիսաոր յետ պառակասին: այլ ոչ եթող զանօրէնա թիւնն:

Բ. Պատմեաց ինձ և նոյն սուրբ հայրն իմ վասն Պալականի-ի (1) Ուռհայեցւոյ. որ էր սուրբ Ճգնաւոր. և առնէր հոգի մարգարեութեան, եթէ լուաւ նա զԷջմածուածն Հիւրատոց, և յանդիմանեաց զնա. և ոչ լուաւ նմա. և զսրացաւ սուրբն և եկն ՚ի Փղիշաս. և կայր անդ լաւութեամբ: Եւ դայր առ իս ՚ի Պաղայ որ ըստ օրէ վասն հոգեւոր իրաց ինչ: Եւ յաւաւր միում եղեւ ՚ի զարմացման (2) ժամս ինչ. և իմացաք եթէ երեւումն ինչ եղեւ նմա. և հարցեալ մեր զպատճառն, յետ այնորիկ ասաց. յառնէ թագաւոր յետ եւթն ամի Մարկի (3) անուն. և առնէ ժողով և հաստատէ զՆիսաորին, և կրեմք ես և գու զվիշտս, և ՚ի նոյն կատարիմք:

Գ. Դարձեալ նոյն սուրբ Պալական յաւաւր միում եղեւ ՚ի տեղեան և ասաց. վսյ Պողբէր. վսյ Պողբէր. և ժողովեցան բազումք ՚ի հարցանել. և ասէ Պողբէր որ նախրեաց զսնձն Աստուծոյ պառնկեալ անկանի Աստուծոյ և լինի կործանիչ ուղղափառութեան (4):

Դ. Պատմեաց նոյն այրն Պալական եթէ գնացի ես երբեմն Երուսաղէմ և գտի անդ զսուրբն Աստուծոյ զԵւ-

(1) Մի օրի. Պալականի: նաւ:

(2) Մի օրի. ՚ի զոյգայման:

(4) Մի օրի. հաւաստոյ:

(3) Երիւ օրի. Մարկիանէ ա.

խիտ(1) եղիակապոս ճգնաւոր և աւարինի . և սուրբ Պամփի-
թ արկաւազն ազօթէր 'ի սուրբն Գողգոթայ . և եղև 'ի զար-
գացման . և յետ ազօթիցն ասաց , եղբայրք , այս Եւիլիոս
որ պատուեալս է յամենեցուն , լինի ժողով 'ի Քաղկեդոն . և
քնկենուն զսալարարս զման ուղղափառ հաւատոյ և յայտ-
ոյն մեռանի :

Ե . Դարձեալ նոյն սքանչելին Պաղակիոս յաւուր մի-
ում ասաց ընդ հայրն Պետրոս և Յովսէփ ներքինի . այ-
ժն ընթերցարանք զգրեանդ , զի զգուշացուցիք՝ զհօտն (2)
Քրիստոսի զոր յամենեաց մեզ : Զի դան աւուրք յորս ոչ
դրապեմք 'ի հալածանաց : Եւ ասէ ջաւրքն Պետրոս , մեծ
պատուութիւն է կրելոց սուրբ Եկեղեցի յետ աւուրց . և
յորժամ վնիցի յիշէք ապաքէն . և ինքն սկսաւ ազօթել .
Տէր իմ Աստուած Յիսուս Քրիստոս , մի ասնիդ զիս 'ի
ժամանակն յայն . ոչ փախչիմ 'ի հալածանաց , այլ ոչ կամիմ
սեանել զանարգանս Եկեղեցւոյ քո : Արդ արպես և կամիս
առ զողի իմ յինէն . և ուր և կամիս ժողովեալ զիս : Եւ
եղև ընդ աւուրսն ընդ այնսոսիկ գնալ նմա 'ի տեղի իւր .
և կալաւ զնա ցաւ , և պատահեաց նմա այր մի սուրբ , և
Աստուծոյ կամեցեալ ըսուլ զազօթոն Պաղակիոսի , անկաւ ա-
ռաջի նորա և ասէ . հայր , յիշեալ զիս յազօթս , և վճարե-
ցաւ . և արդ արար այրն մերձակայ գեղջն . և եկեալ տա-
րան զնա և պատուով թաղեցին :

Զ . Պատմեաց մեզ Յովհաննէս քահանայն Աղէք-
անդրացի . եթէ մինչ մահուկն էի ես կամեցայ գնալ 'ի մեծ
քաղաքն Ալատիոս յուսումն իմաստասիրութեան . և մտի
յոյն ուր էր մարգարէն մեռեալ . և սկսայ ազօթել ,
և ինդրել զկամս Աստուծոյ բարեխօսութեամբ ասն Աս-
տուծոյ . և եղև առ իս ժայն , որդեանկ չկայ խաղաղութիւն
լիս ժամանակ բարւոյ , զի յառնէ թագաւոր Մարկիանէ
անն , և ասնէ ժողով որ ուրանան զմահն Աստուծոյ խա-

(1) Մի օրի . Էւիլիոս :

Գրիգորիէմբ հասան՝ զհաւար

(2) Որմէն՝ զհաւարն . ինչիւս ընթերցանեալ :

չիւ, և ասեմն մարդ խաշեցաւ. և յառնէ պատրիարք Ղիսա-
կորոս անուան որ կայ ընդդէմ՝ ազանդոյն՝ և ՚ի նոյն մեռանի
վկայութեամբ, և շփոթ ժողովոյն ոչ գաղարէ մինչև ցնեռանա՝

Է. Հայրն Ջենոն ՚ի Քրաղբու (1) գեղէ ֓ Փղշտացի
ասաց ցալն Սաեփաննոս, եթէ կամիս յառարութիւն գնաղ-
արի գնա՛. և եթէ կամիս ինչ բարի առնել, որդ արա՛.
զի ժողով լինելոց է խռովիչ եկեղեցւոյ. և ինքն խնդրեաց
՚ի Տեառնէ մահ, և վճարեցաւ ըստ աւաթի իւրոյ :

Ը. Պատմեաց հայրն Անակտիոս Պամփիւլացի գլուխ
եղբարց, եթէ այր մի սուրբ բնակեր յառանձնական իւրբ-
նիթ, եւ եկն առ նա սատանայ և ասէ ցնա. հնազանդեա
ինձ, և նա ասէ մի բարի քեզ, և ասէ սատանայ շնազան-
գի՛ս, ահա աս նեմ ժողով զի ամենեքեան հաւանին ինձ. և
զայս ատաց, զի ցին պիման սատանայի, ասելով թէ մարդ
խաշեցաւ վասն աշխարհի. զի նա հաւանեցոյց :

Թ. Ի նմին ամի յորում լինելոց էր ժողովն, խաւարե-
ցաւ արեգակն, և տեղեաց օդդ քարինս և հողս ընդ յեր-
կիր, և եկն քարինքն որպէս ձեռագործս մարդկան, և որք
առին զքարինս ՚ի ձեռս իւրեանց կուրացուն յերուսաղէմ
և ՚ի Փղշտ : Իսկ եւսերի առաքեաց ՚ի Կոստանդնուպօլիս
առ եգիպտիայ զի անդ ոչ եղեւ, և գուշակեաց եթէ պատ-
ճառ խաւարման եկեղեցւոյ լինելոց է :

Իսկ Պետրոս և Անդրեաս աշակերաքն իւր վկայեցին
եթէ ՚ի լինել ժողովոյն կուրացեալքն օծանէին զաշտ իւ-
րեանց արեամբ ապանելոցն վասն ուղղութեամբեան. և
լուսաւորէին ՚ի փառս խաշելոյն Աստուծոյ :

Ժ. Ի նմին ժամու յորում զթագն եգին ՚ի գլուխ
Մարկիանեաց (2) խաւարեցաւ արեգակն և ասաց Մարկիանե
թէ այս նշանակա այս է որ մինչև ՚ի յիմ թագաւորութիւ-
նս խաւար էր, և արդ լինելոց է բարութիւն և լոյս մի
ինչ արամիք ընդ պատահմունս :

(1) Եղէ գի. ՚ի Քրաղբու : Մարիանէ :

(2) Ամենայն գիւնայն ամին

ԺԱ. Ի գործիք եկեղեցւոյն որ կոչ 'ի տեղւոջ համ-
քարձման տեառն: կայր խաչ սակի. և 'ի լինել ժողովոյն յան-
կարծ պրեցաւ. և եղև փոշի. և գրեցին 'ի կոտորանգնու-
պոլեա և առաքեցին խաչ պղնձի գնել 'ի տեղւոջն:

ԺԲ. Եւ յորժամ եղև ժողովն լինէին 'ի կեսարիա
թէ մարդն խաչեցաւ և եղև պատարագ նոցա միւս և ա-
րիւն մարդոյ, և ոչ կարացին ճաշակել. և պահեցաւ առ
բազումս:

ԺԳ. Պատմեաց հայրն Եսայի եթէ ոսաց հայրն Պո-
լոս Եթովպացի որ հարիւր տունն ամաց էր 'ի Տեր. եթէ
դիմի քանն ամաց մեծ շփով լինի Եպիսկոպոսաց 'ի մեռն
Մարկիանեայ, որ թագաւորէ վեց ամ. և յետ ոյնորիկ լինի
տկաւ մի խաղաղութիւն, և գառնան վերաբին 'ի նոյն
չորիսն մինչեւ 'ի սաւա Քրիստոսին:

ԺԴ. Ասաց հայրն որ ասի երեք մեռելեան որ Անդ-
րեացն Աղեքսանդրի (1) էր. թէ գնացի եւ առ հայրն Եսայի
և նա ունէր 'ի մեռա իւր Անրա (2) և միաց իւր վերացեալ
էր և յամենի առ նմա. և պատկառեալ իմ գարձոյ. և կո-
չեաց զիս. և ասէ. նիստ և գրեալ թէ սուրբն. Տիմոթեոս
որ պատր յաջորդ է. յետ սակաւաւ գառնաց և կանգնէ զուգ-
գափառութիւն զերկուս ամս. և ննջէ. Եւ յետ նորա լինի
սարկաւագապետն իւր Եպիսկոպոս և յաւուրսն յայնոսիկ
լինի պատառաւն մեծ որ ոչ ողջանաց մինչեւ յերեւելն
սաւա Քրիստոսին:

ԺԵ. Պատմեաց հայրն Պողոս անապատաւորն և ասէ
ա՜ն 'ի հարանցն տեսող մարդարէ, տեսանէր ժողովեալ զամենայն
եպիսկոպոս երկրի. և վառեին թանիր. և կալեալ լուսա-
գասկեր երիտասարդ մի. և ընկեցին զնա 'ի թանիրն և ծե-
փեցին. և յետ երկոց աւուրց տեսանէր կենդսնի ելեալ գի-
թասարդն. և ասէ ցնա տէր. ո՞վ էին որ ընկեցին զքեզ
'ի հուրն. և ո՞վ եհան զքեզ անտի. և նա ասէ Հորեայքն

(1) Մի որի. Անդրիայն Առ զեպանդրի:

Էպանդրի էր. այլ՝ յանդիման Առ

(2) Երեւ որի. պիւս:

Վհասորականքն՝ Քաղկեդոնեացքն և Եպիսկոպոսքն այնք
որ ասեն մարդ խաչեցաւ զասն աշխարհի . և այրեցին զե-
կեղեցի իմ . և ծեր մի որ ոչ միաբանեաց ընդ նոսա փրկեաց
յամենեւին յայրմանէ զմարմին իմ : Եւ ասեմ ա՛ն էր նա Տէր .
և ասէ . Դիսակորոս . զի օրպէս Ախրենացին էր Սիմօն որ
երարձ զիսչն իմ . և Ախրենաց աշխահ է Լիբիոյ որ բաւ-
նան զիսչն իմ պարծանաց . ՚ի ձեռն Դիսակորեաց և պահեն
զուզղափառութիւն :

ԺԶ . Սուրբն Տիմոթէոս ՚ի ժամ ննջման իւրոյ պառ-
մեաց եթէ մինչ մանուկն էի և երթայի յաւուր միում ՚ի
դպրոցն պատահեաց ինձ այր մի լուսազարդ ծեր . համբա-
րեաց զգլուխ իմ և ասէ ցիտ երիցո . օղջոյն ընդ քեզ Տիմո-
թէոս հայրապետ կառարելութեան . զու լինիս պառճառ
օղջութեան անգամսց Քրիստոսի :

ԺԷ . Պատմեաց նոյն Տեմոթէոս . եթէ գնայի ես ՚ի
տեսչեան ՚ի Սելււմ . և տեսի անդ վանք մի աւեր և ամե-
նայն պաղարերք նորա գարձեալ էին ՚ի փուշ և այգիքն բե-
կտեալք ուռք և սրթք . և ասեմ զի՛նչ է այս . և ասեն
ցիտ . այս վանքն է Զօբնազայ ուստի կաշեցաւ նա յեղիս-
կոպոսութիւն և եղեւ հակառակ Դիսակորի ՚ի ժողովի
Քաղկեդոնի . և կառարեցաւ առ նա բանն թէ եղևցի բը-
նակութիւն նորա աւերակ և ՚ի յարկս նորա մի ոք իցէ որ
բնակիցէ :

ԺԸ . Զաւուրս աղուհացիցն շրջէր Զօբնազ ըստ ա-
ռաջին սովորութեանն խրատել զնոսա և գնաց ՚ի դուռն
տեսող մենաւորի և փակեաց ընդդէմ նորա . և նա երթեալ
բախէր . և ասէ ցնա միայնականն գնա՛ սուա քրիստոնեայ(1) .
գնա՛ Զուգա մատնիչ . և նորա հեգնեալ ասէ պահքն տարեալ
է զխելսն . թոյլ առք դմա և գնացին ամօթով :

ԺԹ . Անագոս մի յԵրուսաղէմ ՚ի Պրոպատիկէն տե-
սանէր զՏէրն զի մտանէր ՚ի տաճարն հրեշտակօք . որք ու-
նէին լուպտերս շիջեալս և ասէ Տէրն մոռացան զերախտիւն

(1) Ո՛հնր՝ տաք Քրիստոս .

Իմ է զպարգեւան իմ • վայ քեզ եզկելի Երմաղեա պարեր
զառնա իմ այրա աւազակաց • բազոց և պառնկոց • և շանոց •
և բացառ ռուսի Նորա խորհրդանոցն • և ակիկն եր ազան •
զեալ և փոշոտեալ կառաւով նաւկեալ և առաց Տէրն հանէք
զգա և ձգեցէք զի չէ գա իմ • և ջԱնապատն առե ել աստի •
և նա առե աղորմութեամբ օգնեալ ինձ Տէր • և վերացաւ
Տէրն • և լուաւ Երմաղ զբանն և զանգիտեալ եթէ համ
բաւեք տեսիլն • 'ի գիշերի աներեւոյթ արարին զԱնապատն •

Ի • Յաւաքսն յայնտիկ ոմն 'ի սրբոցն Պետրոս անուն
եռեա զսուրբ խորհուրդն ապականեալ 'ի տեղեան • և ոչ
եւա հաղորդեցաւ մինչեւ ցօր ժահուանն իւրոյ •

ԻԱ • Ոմն անապատաւոր Պօղոս անուն որ բնակեալ
եր Եջրուտաղէմ հեռագոյն 'ի քաղաքէն տասն և եւթն միլ •
տեսանէր 'ի տեղեան գաշտ մի և 'ի մէջ նորա բլուր մի • և
'ի վերայ նորա խորան մի • և 'ի վերայ նորա սիւն մի ասկի • ա-
համբք և մարգարտով զարգարեալ • և ցոլմունք շառաւիղաց
հեղինաց հոտանէին 'ի նմանն • և բազմութիւն զսրոց կա-
յին նմա 'ի ապառաւ հազարք հազարաց և բիւրք բիւրուց •
Եւ եզեւ ձայն յերկնից • որ ասէր • նշովեալք եզկցին ամեն •
քին որ ասեն Վրիտասի երկու բնութիւն • և շուրջքն ա-
սացին ամեն • և ազգք և ընդաք ամենայն լքեալ ունեին
զգաշտն սասանեալք յոյժ • Եւ եզեւ կրկին ձայն որ ասէր
նշովեալք եզկցին որք բաժանեն զմինն և զանբաժանելին •
անիծեալք են ուրացողք միութեանն • և միձայնեալ հասա-
լակ ասացին • ամեն եզկցի եզկցի • Եւ տեսանէր սուրբն ըզ-
Երմաղ զի անցանէր և ասէր • անցանեմ ընդ քեզ և ակն
ոչ ունիմ տեսանել զքեզ • 'ի ժողովն գնալք • 'ի պատերազմ
երթամք կոխել ասն զխորհուրդն Աստուծոյ կամ մեռա-
նել • Ուրանալ ասն մեզ զհալածնի հաւասն մեր • և զՍիմո-
նն խոտտովանել և զձգեիցն • և ասել ոչ եր Աստուած
խաշեալն •

ԻԲ • Յետ պարթիկ տեսանէր նոյն ծեր զԵրմաղիս
յանկեան մի կանգնեալ տէւացեալ իբրեւ զաթուռի որ քա-

զանիսն այրի . և ասէ ցնա ծերն ընդէր եւ այգաբեւ . և նա ասէ , զի տեսանեմ զամօթ իմ . քանզի սկի թաղում ժողովեմ սուս Քրիստոսին . այն որ պատերազմելոց է ընդ բռնութիւն հոգւոյ . և իմացաւ ծերն թէ ընդ մարդկային բռնութիւնս է պատերազմելոց՝ որ ՚ի հոգւոյ է :

ԻԳ . Վանք մի էր ՚ի սահման Տրապոլեաց և անուն առաջնորդին Պամիրս ընտ որ ՚ի հարկե լեալէր եղիսկոպոս՝ աքսքանչեղի վարուք :

Իսկ Վասիլետս եղիսկոպոսն Սելեւկիոյ մինչ քնայր ՚ի ժողովն . տարաւ և զնա աղուշանօք . և յորժամ ետես նա զի պառաջինն նղովիցին զերկու բնութիւն ասողոն , և գարձան բարացոն , և արարեցին զազգափառան , արամեցաւ զայրաքաւ , իռափեցաւ , և առանձնացայց զինքն ՚ի տան միում . և խնդրէր յԱստուծոյ արտառուօք զքայգ և զքերեկ յայաւնել նմա զոր արարին նոքա . և թէ զի՞նչ է հաճոյ նորա բարեկամացն . և եղեւ ատրքն ՚ի տեսնան և տեսանէր տոմար մի ոսկեգիր ՚ի կամարէ երկնից մինչեւ առ ինքն պարզեալ . գրեալ ճարտար գրչի յերկուց կողմանց զայս օրինակ . նղովեալ եղիցի ժողովն Քաղկեդոնի . բարացան զիս . ուրաջան զիս . նղովեալք եղիցին . նղովեալք եղիցին . և տեսեալ զայս ՚ի գիշերի միում . եմուտ ՚ի նաւ և գնաց ՚ի տեղի իւր և պահեաց զքաղաքն իւր Տրապոլեոյ յազգափառութեան տմա տասն և եւթն . կրելով վիշտ . չ սակաւս ՚ի Վասիլետս :

ԻԴ . Ստեփաննոս հայր եղբարց Դանկիտ . վաճից ՚ի Սելեւկիայ ասէ , թէ ոչ կարեմ հաւատալ եթէ Վասիլետս անկաւ ՚ի ճշմարտութենէն , զի շնորհաւասկ և գիտաւն էր . և յորժամ գարձաւ ՚ի ժողովոյն . խնդրեաց յԱստուծոյ ցաջանել նմա եթէ ունիցի զճշմարտութիւնն . և տեսանէր ՚ի տեսլեան զի մտանէր Վասիլետս յեկեղեցին . և ժողովուրդն պատուէր զնա . և յորժամ կամէր բանալ զքերանն և ասել աղոթ . այր մի լուսաւոր մտեալ ընդ նմա . և ան զմտան ՚ի բերան նոքա . և եկան զնա արտաքս և ասէ ՚ի չեւ ողորտ

նի . այլ որպէս գու գարձուցեր զերեւել Սատուծոյ . գարձոցս և Աստուած զերեսս իւր 'ի քէն :

ԻԵ . Դարձեալ նոյն Ստեփաննոս ինդրեաց 'ի Տեառնէ ցու ցանել նմա թէ զի՞նչ կոչի ժողովն Քաղկեդոնի . և տեսանէր զմի առաքելոցն Քրիստոսի . որ տանէր զնա յարքունիս ինչ . ուր կային եպիսկոպոսք ժողովոյն . և ասէ ցնա առաքեալն Քրիստոսի . այս էն ասելիքն Քրիստոսի . այս էն ուրացողք նորա . և ետ 'ի մէռս նորա խարաղան և ասէ . հան զամենեւեմն արտաքս զթշնամիսդ ճշմարտութեան :

ԻԶ . Այս մի էր հոգեւեա Ռամանոս անուն 'ի գեղջէն Աբելմեուլայ 'ի Պաղեստին . առաջնորդ եղբարց մից հարիւրից . որք ասէին ցնա ընդէ՞ր լուեալ կատ և ոչ նա խանձիս զնախանձ Տեառն . և ասէին ինդրեա 'ի Տեառնէ թէ զի՞նչ է ազմուկ ժողովոյն Քաղկեդոնի սրով խռովեալ է աշխարհ . և ասէ ցնաս . ներեցէք ինձ լուռուրս տասն և զնաց ընդ յանապատն ինդրուածովք արտասուաց . և եղեւ առ նա ձայն և ասէ ցնա . գնա՛ պահէա՛ զհիւստան Նիկիոյ . և եկեալ պատմեաց նոցա . և ասեն եղբարքն . իսկ Յոնք ասեն եթէ զՆիկիոյ հաւատն մեք ունիմք . և զնաց հայրն և կրկնեաց զպահքն . և ասէ՛ ցնա երկրորդ անգամ ձայնն . գնա՛ պահէա՛ զխոռոսովանութիւնն Պետրոսի և Բարդղէ և Գրիգորեանց . և եկեալ ասաց եղբարցնու Եւ նոքա ասեն վասն Տեառն որովհետեւ գտեր շնորհս Սատուծոյ . պարզեա զսիրտս մեր . նոքա ասեն եթէ մեք անսխալ ունիմք զհաւանութիւն յիշեալ սրբոցդ . և դարձաւ սուրբն անդրէն երբորդեաց զաղօթսն վասն ինդրոյն . և տեսանէր կոնդակո ինչ գրեալ և պարդեալ . յերկնից մինչեւ առ ինքն . և գիտէր այս . ուրացան զիս ժողով Քաղկեդոնի և անցին զսահմանօք ազգափառացն : Այս է նոցա և նշովեալ է բաժին նոցա . և իրրեւ ընթերցաւ զայս և յուաւ . ոչ չողաւ առ եղբարսն . այլ յերուսաղէմ երթեալ պատմեաց . և շարժեցաւ քաղաքն Երուսաղէմ . հանին զշարափառսն . և հանին

զՅորնազ, և եդին զԹեոգորս, և լուս. Մարկիանէ և առաքեաց հաստատեաց զՅորնազ տանին լո՛վ զանգոյսն ցեալսն, և լուեցին, և եղբայքն հաստատեցան:

ԻԷ. Պատմեաց քահանայն Աւփիլիտ (1) Արարացին եթէ մինչ էր Տիմոթէոս յաբարս 'ի Խրոսանոս կողին, գլուացի եւ առ նա և տեսի զէր սաստիկ յատնարա՝ որ էր նա ուր ցաւ, անբժշկելի, և մերձակայք նորա ոչ գարձանէին զնա և եւ աղաչեցի զի լուացից զԹարախն. և ասէ ցիս ոչ տեսնես սպի յաչս իմ, և ասեմ այս. և ասէ ցիս մինչ կայի եւ 'ի ժողովն Քաղկեդոնի առանձնացեալ յաղօթս. երեսեցաւ ինձ եթէ ովայցի մի ահաւոր. և անէր 'ի ձեռին տամար ինչ՝ յորում կայր ձեռագիր բաղում եպիսկոպոսաց, և ասէ ցիս դիր զձեռագիր քո 'ի սնա, եթէ ոչ առից զոգիդ քո և իրրեւ ոչ լուս. նմա եհար ձեռամբն զաչս իմ, և ժողոց զպսուղ իմ յաչաց իմաց, և հեղաւ արիւն բաղում. և առնումքն Քրիստոսի եդի զձեռն իմ աչաց իմաց և բժշկեցաւ և տեսի. և մնաց սպիս այս յիշատակ իրացն. Նայն, այէս և այս վերքս 'ի սաղանայէ է, որ կազացայց զիս, և եւ համեալ եմ ընդ սա. և արդ թոյլ տուր, կարող է Տէր բռն ժշկել զսա յորժամ և կամի:

ԻԸ. Առ մի էր զօրագլուխ Մարկիանեայ Պարոս անուն. պատմեաց զօրավարին Ջենանի և ասէ. 'ի որտէ հաւատացեալ էի եւ ժողովոյն Քաղկեդոնի, և էի ջերմ հալածիչ աւղղափառաց. մինչ տեսի 'ի տեսչեան զոմն փառաւոր որ ասէր ցիս 'ի բաց կոյց 'ի շարեդ, և եկ տես զոր ց'ւ ցանեմ քեզ, և տարեալ եցաց ինձ տեղի անճառելի հանգստիւ և լուսով լսեալ, և կային անդ Թեոգորս և Կոստանդիանոս և տեսի ոչ և տեղի աւստի հուր բորբոքէր անդոս, յորում կայր Մարկիանոս և ամենայն գաւանդքն Լեւոնի առմարին. և տեսեալ զայն եղէ ընդ Ռիսակորեայ և ընդ Տիմոթէի:

ԻԹ. Արմաւորք երկու կիպրացիք՝ Աւրակոս և Յու

(1) ՄԻ ԳԻ. ԱՆԲԵԼԻՄ ՄԻ ԳԻ. ԿՆՈՒՄ:

գիտնաւ աւուանք պատմեցին մեզ, եթէ կայր առ մեզ վերա-
բան մի նշանագործ, և 'ի լինել ժողովոյն շարի, ձայն եղև
'ի շնորհէն որ անդ, և ասէ, ես այլ ոչ նախմ' աստ զի ու-
րացան զՔրիստոս 'ի Քաղկեդոն, և առաջնորդքն մեր ընդ
նոսա, այլ մի գոյք առ իս:

Լ. Ի Սեւարիայ Փղշտացւոց կային ասպանք երկու
Յովհաննու մկրտչին և Եղիսէ մարգարէին, և սարկաւադ
մի Կոստանդին անուն սպասաւորէր նոցա որբութեամբ, և
զինի ժողովոյն Քաղկեդոնի լայր սարկաւադն հանապազոր,
և եղբայր սին Պօղոս անուն եհարց ցնա, և նա ասէ, քանի
ամբ էն որ կամ 'ի ուղասու սրբոցս, և 'ի մտանն իմ յամե-
նայն առաւօտու անտնէի զսուրբն նաեալ յիւրացանչիւր
ասպանի, և 'ի տարածիլ ազանգին Քաղկեդոնի այլ ոչ ան-
տանեմ, և կամիմ գնալ աստի և զրկիլ 'ի միսիմարութենէ
որբոցս, և ասէ ցնա Պօղոս, նախ աղօթիւք հարց զսուրբսդ
և առ զիւրասն, և արար այնպէս, և երեւեալ որբոցն ասնն
ցնա արի' գնա' աստի, զի և ոչ մեք կարոց եմք տես, բայց
մի արամիր, զի գամք ընդ քեզ ուր և երթաւ:

ԼԱ. Հայրն Չափմա անապատաւորն խնդրէր անդի,
և եկն 'ի Բեթել, և եր անդ վանք մի, և աղաչեցին զնա
ընել առ նոսա, և նա ասէ, յազանդոյն Քաղկեդոնի փախ-
չիմ ես, և նոցա ասեցին նմա ասելով թէ առ մեզ ոչ ե-
մուտ, և հաւատաց նոցա, և յանձին կալաւ կալ առ նոսա
եւ 'ի գիշերին յայնմիկ երեւեցաւ նմա սուրբն Յակովբ,
և ասաց նմա, մի մնար այսր զի յաբացողոցն Քրիստոսի են,
և գնաց անտի:

ԼԲ. Պատմեաց հայրն մեր Պետրոս, վասն Ալեւ-
թորոսի որբոյ որ բնակեալ էր 'ի Սիւլիկիայ 'ի լեռուն Տորոս
գիտաւոր և ընդակեր, և կալան զնա որտորք իբրեւ զանա-
սուն, և յորժամ իմացան, զնա աղաչեցին զի կացցէ ընդ
եղբարս, և լուաւ նոցա և զգեցաւ, և յարեցան 'ի նա ու-
շակերաք յալովք, Նա մտա 'ի վախճանն ասաց աշակերտաց
իւրոց, գրեցէք որդեակք, և առաքեցէք ընդ ամենայն եր-

կիր, թէ զկնի քսան և չորից ամաց ինի ժողով 'ի Քաղէն: զոն և ուրանան զՔրիստոս, և գուք գնացէք 'ի մեծն, Հայք և Աղիքսանդրիա, քանզի առ նստա մեայ ուղղափառութիւն, 'ի նոցանէ աճէ և փառաւորի Քրիստոս:

ԼԳ. Դարձեալ պատմեաց հայրն Պետրոս, թէ 'ի մեռաւ, ներն թէոգոսի ոմն անասյապաւոր հոգւովն իմոցաւ, և գոչեաց մեծաձայն և ասաց, մեռաւ այսօր ուղղափառութիւն, ահա փլաւ երկինք և ոչ որ է որ ցաւէ նմա և սղբայ զազեաթս:

ԼԴ. Մինչ հայր Նեստոր յաքսորս 'ի թերաս Եգիպտոսի, գնաց ոմն 'ի թագաւորէն Կոմիտաս տալ հառաքորացն, և երթեալ առ Նեստոր ասաց, թէ կամին ժողով առնել և կոչել զքեզ, և խնդաց յոյժ, և եկն կոչնական վաղվաղակի Մագիսարոս մի, և նա ոչ կարաց տանել ըդ խնդութիւնն, այլ ասաց մի թէ կարողից փոխել զբանն իմ կամ սո՛ւտ երբէք խօսեցայ, եթէ չէ Մարիամ Աստուածածին, և առ ժամոյն թափեցաւ լեզուն, և ոկտաւ ծամել զլեզուն և ուտել զմարմինն մինչ օտտակել եղև: Եւ գերեզմանն ոչ բնկալաւ զնա, զայս ասաց Տիմոթէոս 'ի գիրան իւրում:

ԼԵ. Պատիմոն Մենաւոր Իսկութացի եկն Եգիպտոս առ սուրբն Պետրոս և ասաց, հայր, մի ախրիր վասն շար ժողովոյն, և վասն Պառօտերի, զոր առաքեցին աստ պատրիարք, զի երկրաւորն Երուսաղէմ աղաչեաց զՏէր վասն սուրբ Եկեղեցւոյ, և վաղագոյն կորնչի նա, որ և զկնի երից աւարց սպանաւ նա:

ԼԶ. Սարկուսագ ոմն Վասիլ անուն աշակերտ Պետրոսի թերայեցւոյ որ էր առանձնական երեսուն և եւթն ամ: Եղև առ նա ձայն երկնաւոր, թէ ել ասէ և քարոզեա՛ և սգնեա՛ ուղղափառութեան և եկն 'ի Լիկիայ գաւառ և եղև անդ երկոտտսան ամ, և գնաց անէծ զՆեստոր առ բնթեր թէոգոսի, և ոչ եհան 'ի բաց զՆեստոր յաթոռոյն թագաւորն, և յանկարծակի անկաւ կզմինգր մի 'ի գլուխն թէոգոսի, և ցաւեցոյց զնա շատ, և Մագիսարոս ոմն ասնջէր զսուրբն:

Եւ լոյսաւ 'ի տեւեան թեոքս թէ վասն սրբոյն եւ զեւ . եւ կօշեաց զնա եւ եա ազօթել 'ի վերայ գլխոյն եւ ողջացաւ . եւ նա իրաւեաց զթագաւորն առնել ժողով յԵփեսոս . եւ ասաց թէ որ զկնի քա թագաւորե , նորագէ վերջութիւն զազանդն Նեաւորի :

ԼԵ . Աքինէ կին մի երկիւղած յԱստուծոյ խրատեցաւ 'ի տեւեան . թէ Նեաւոր անուն գոյ պատրիարք 'ի Կոստանդնուպօլիս , մի հաղորդի 'ի նմանէ . եւ ժողով լինի 'ի Քաղկեդոն նսովին ախտիւն . եւ գաւ զգաւշացն զորդիսն քա :

ԼԸ . Պատմեաց հայրն Պետրոս Փիւնիկեցին թէ մինչ մանուկն էի առ վարդապետին իմուի 'ի Կոստանդնուպօլիս , ոնկաւ յիս տարակոյս թէ զիմից սուրբ Երրորդութիւնն իցէ հաւատար եւ երեք եւ մի . եւ եկն 'ի վերայ իմ հոգի . եւ երեւեցաւ ինձ սուրբ առաքեալն Պետրոս , եւ եհան զիս 'ի քուր մի , եւ եցոյց ինձ լոյս անպարագիր մեծութեամբ եւ անհաս . ասէ թիս . ահա Հոյր . եւ եցոյց ինձ այլ լոյս անպարագիր եւ ասէ ահա Որդին . եւ ասեմ նման է Հօր յոյժ . եւ եցոյց ինձ այլ լոյս անպարագիր , եւ ասէ թիս . ահա Հոգին սուրբ . եւ ասեմ . նման է Հօր եւ Որդւոյ . բայց պատկեր Որդւոյն մարգարտեաակ փայլէր աննառ եւ անհասական կալով 'ի մէջն յաջմէ Հօր , եւ Հոգին սուրբ յաջմէ Որդւոյ :

ԼԹ . Անինաս անն Աղեքսանդրացի որ մկրտեալ էր 'ի հօրէն մերմէ , եւ կին նորա ոչ հաղորդէր ընդ առնն . զի իմորեալ էր ընդ ազանդն Քաղկեդոնի . առ հիւանդացաւ մերձ 'ի մահ եւ եկն 'ի տեսիլ տեղւոյն անպատմելի գրախտի . եւ ասէին այս է տեղի առնն քա , եւ տեսանէր տեղի հրախառն խաւարի . եւ գայր անտի ձայն լալոյ . եւ ասեն այդ է տեղի այդմ ազանդոյ ուր կաող , եւ առաջնոցեալ գարձաւ յուզ զափառութիւնն :

Խ . Մովսիսն (1) որ ասի խոստովանող , ինտմասար եկեղեցւոյ , եւ յոյժ ողորմած , առ հիւանդացեալ եկն 'ի տեսիլ , նման ասացելոյ կնոջ , եւ եա առնել զինքն 'ի վանքն

1) Մի օր . փոքրէ :

Ուսմանսի ուղղափառի, և հազարգեցաւ. և զի՞նք երեք աւուր հանգեաւ 'ի Քրիստոս, զի ողորմանութիւնն իւր ոչ եթաղ զնա 'ի կորստեան:

ԽԱ. Պաւնիփառս երէց, ազգաւ Փաանդ. որ ոչ հաւանէր երկու բնութիւն ասել Քրիստոսի ոչ մտք և ոչ բանիւ, ասէ ասոի 'ի տեղեան մեռեալ մի հոռեալ 'ի յաբութեանն Երուսողէմ որ յանկարծ կենդանացաւ. և ունէր թուղթ 'ի ձեռին, երեւմամբ ասկենիկ, և 'ի բանալն ի ամենայն աղանդութեամբ, և զարթուցեալ ելոյն և ասաց. գարձեալ նորոգի ազանգն Քաղկեդոնի զի յայնժամ բորձեալ էր 'ի ջենանէ պիքոյն:

ԽԲ. Սարկաւազ մի ուսանաորէր 'ի սուրբ յորութիւնն Երուսողէմ, և անկաւ 'ի շնութիւն, և եկեալ 'ի սուրբ Գաղգոթա ննջեաց, և շնորհն որ անգ՝ ձգեաց զնա արտաքս 'ի փողոցն, և եղև գոշիւն ահաւոր որ ասէր. ասդահանեաց Յործաղ և աշակերտք իւր զարբութիւնս իմ. և լուաւ քաղաքն և զղջացան բազումք յազանգոյն և խառնվան եղև սարկաւազն զշարիս իւր:

ԽԳ. Պատմեաց երանելին Վասիլիոս եթէ 'ի գեւղձմեր Պատողինէ երէց մի Քաղկեդոնիկ և պարզամիտ աշխարհական մի ուղղափառ վիճէին վասն հաւատոյ և կառարուսն իրացն եկն յայտ, զի կամեցան հրով փորձել զհաւատըն, և կապեցին զաջոյ ձեռս զերկուցն և վաս եցին 'ի ներքոյ հուր, և այրեցաւ ձեռն երկոսն անողջանալի. և աշխարհականին և ոչ մաղ մի խանձոտեցաւ, և օրհնեցաք զԱստուած:

ԽԴ. Ի գիւղ մի անուն Սալտու այր մի Եպիփան անուն ոչ հազարգէր ընդ այլոն, և երէցն ուսանացաւ նմա, և նորա ասեալ զորդիան գնաց անախ և երէցն հարեալ բարկութեամբ Տեառն մեռաւ նոյն ժամայն, և իմացեալ գեղջն գարձուցին զԵպիփան, և ամենայն գիւղն գարձան յուր զափառութիւն:

ԽԵ. Պետրոս պատրիարքն յայտարար Կոյր Աշխատե-

բխայեա եղեա ձայն առ Պիտար մենաւոր ետեմ . գնա՛ . միմիա . բնագործարքն Պետրոս . եւ ես նմա առաջնորդ սիւն լուսոյ . եւ չորսա . 'ի ստանն յորում կայր Պետրոս . եւ տեսեալ աւանաւ տէրն շնորհ երկնաւոր 'ի վերայ նորա . եւ ազաշեաց զնա մկրտեւ զորդիս նորա . եւ գարձաւ յազգափառութիւն . եւ աւարքն Պետրոս 'ի ձեռն Ակոփայ Արամանգնաւորութի հաւանեցոց զԶեման . եւ գարձաւ տանայն երկիրն յազգափառութիւն :

ԻԶ . Հայրն Պիտա ետես տեսիլ զի բազում արեղայից տակալ խաշ մի ձգձգէին առ միմեանս . եւ ասաց թէ հերձաւամբ լինելոց է . որ ոչ բժշկի մինչեւ յկատարան :

ԻԷ . Այն մի եր բարեպաշտան Խրուստոյէմ Ուլուսակիայ անուն . գնաց ազգթեւ 'ի սանար համբարձման Տեառն . եւ ետես զարիւմայրն նստեալ անդ փառօր . եւ անկաւ 'ի վերայ երեսաց իւրոց . եւ կանգնեաց զնա տիրաւհին եւ տեմ . մի վախեր' այլ կոյ յազգափառութեան . զի շարշարանք արգւոյ իմոյ պլայլեցաւ 'ի բերանս պղծոց ոմանց . եւ եղեա Եկեղեցի իբրեւ զկոտորեալ անտառ զլերանք . եւ ոչ խաղաղէ մինչեւ յկատարան :

ԻԸ . Զննան անապատաւոր մարգարեացաւ վան Լեւանտեայ առկաղանացոյ՝ թէ լինիս եպիսկոպոս . որ եղեւ իսկ . քան զի յարտիւ Նեաւորի ազաշէր զՅորենազ զնորայն հաստատել . եւ առաւել յորժամ եղեւ ժողովն զերկաւ բնաւնութիւնն . եւ 'ի գառնալն 'ի քաղաքն իւր կամեցան զնա քորհան տանել . եւ փախան 'ի Ախարս . եւ ցումամբ Տեառն մեռաւ անդ . եւ գնացին ընտանիքն բերել զմարմինն նորա նաւով . եւ ամն աշխարհական մեռաւ 'ի նաւն . եւ 'ի լինել սատակ հաղմոյ ձգեցին զԼեւանտիոս 'ի ծով . կարծեւով զաշխարհականն' . եւ կատարեցաւ մարգարեութիւնն :

ԻԹ . Այն մի առկաղանացի Նիկն անուն . որասիկ պարանէր զՔաղկեդոնիտան . եւ երեսեալ նմա սատանայի 'ի ձեւ հրեշտակի տակ ցնաւ ընդէր հայհոյեա զաւար բազմն . եւ ժամ զորմն 'ի վերայ նորա . եւ աշինչ եղեւ նմա շար . այլ

ԳՐԻԴԻՆՆ

ԳՐԻԴԻՆՆ ԱՊՈԼԵԱՆԻ

Կարշա 'Ն

յարուցեալ խաչակնքեաց զինքն և չիք եղև շորն (1) ։

Ծ. Երկու եղբարք 'ի Աբելիկայ, պատմեցին մեզ թէ գնացար 'ի Մամուկախայ և յանդիմանեցար զԹէոգորոս որ անկեալ 'ի խելաց արարեալ էր մեկնութիւն գործոցն, և աւետարանին Յովհաննու, և սաացար նմա անէծք, և մահացաւ, սա էր տշակերա Նիստորի ։

ԾԱ. Ի Պամփիլիայ բազմութիւն արանց փայտա կտորեկին և էին երկու գառք ուղղափառաց և շարափառաց, և վիճեցան վստն հաւատոյ և վառեցին հաւս, և բերին զաւմարն Լեւոնի և զսահմանն ուղիղ, և ալիեցաւ Լեւոնին և անվնաս մնաց ուղղափառացն, և բոլորն գործան յուղղափառութիւն ։

ԾԲ. Երեք ամօք յառաջ քան զժողովն Քաղկեդոնի յեւթն ժամու աւուրն Երուսաղէմ քաղաք երեք արեգակն տեսին յարեւելս և յարեւմուտս և 'ի միջոց երկնի, և սուրբ ոմն մեկնեաց թէ երեք ժողով լուսաւորեցին զաշխարհ 'ի հաւատոս, սյլն որ վնի սչ է ընդունելի ։

ԾԳ. Ի գառնալն Յորնաղայ 'ի ժողովն ('ի ժողովոյն) ։ Ելին ընդգէմ նորա եկեղեցականքն յանդիմանել զնոս Խակ հայր ըն Պետրոս նստաւ 'ի լուութեան, և երեւեալ նմա տէր տէ, ես զրկեցայ, և հաւատան Եկեղեցւոյ իմոյ աղայեցաւ, և գու հանգիստ խնդրեա, և նորա երկուցեալ յան յարեաւ և առեալ զԹէոգորոս գնաց, և բաւն եհար զաբարեն Յորնաղայ և պատառեաց և ասաց, զայլ գործան քո թող, ասեր զի՞նչ գործեցեր յայսմ գիշերի, և կոչեմ հուր երկնաւ որ մաշել զքեզ, գու հաւատ փոխեա, և անկաւ Յորնաղ յոտս արքոյն, և ասաց խնայեա հայր սուրբ, Եւ առեալ զԹէոգորոս գործաւ, այն զոր եպիսկոպոս մեռնադրեցին զկնի ։

ԾԴ. Թեարիոս այր սուրբ և իմաստուն ասորա, կուսէր վասն երկուց բնութեանց, և արտառուօք խնդրէր Աստուծոյ յայանել նմա, և երեւեալ նմա Յովհաննէս ա,

(1) Մէ գի հալածէցաւ 'ի նմեկ տրի ։

և ետարանիշն ասե , որ երն 'ի սկզբանէ բանն : զնա շոշա-
փեցեք զկերանքն . և ոչ ե երկու բնութիւն . և լուեալ զայս
հաստատեցաւ 'ի միութիւնն :

ԾԵ . Ո՞նք 'ի տեսողացն սրբոց տեսանէր ժողով ե-
պիսկոպոսաց և Պօղոս առաքեալն 'ի մէջ նոցա . որ ասէր . ով
եզկեղիք . այդ է իմ պատուերն . զայդ աւսուցի մեզ . արդ ա-
ռէք 'ի սափորոյս և լուացեք զերեսս մեր . և իբրեւ լուա-
ցան , սեւացան . և ասեր այդպէս ամենեքեան սեւաք եզեք .
վայ մեզ :

ԾԶ . Մարկիանէ անուն ամն . աշխարհական յանգի-
մանէր զՊամփիլիոս եպիսկոպոս վասն երկու բնութեանց .
և մասնեցին զնա Տուկի քաղաքին . և ամենայն զնա սառ-
սիկս . մինչ իջանէր արիւն յողով 'ի նմանէ . և որար բժշկու-
թիւն քաղում ցաւոց . և հրէշտակաց Ասատւծոյ առ ըն-
թեր կացեալ գիւրեր նմա և ժիիթարեր . և զվերան բժշկէր :

ԾԷ . Սուրբն Տիմոթէոս պատմեաց հօրն Եղիան .
նա յորժամ յաբորոս էր . եթէ յորժամ եկին հրա . իրեցին
զիս 'ի ժողովն չար . յայնմ գիշերի տեօի զիս 'ի պատարագի
և նշխարն հնացեալ և սեւացեալ և գինին քացոխեալ . և
ոչ կարացի ճաշակել . և իմացոյց զինչ լինէրն :

ԾԸ . Անաստաս արեղայ Ռահայեցի հաղորդեցաւ
'ի հօրէն մերմէ Պետրոս . և յայնմ գիշերի նոր մկրտեալ
լինէր և նոր զգեցեալ . և մեկնեցին նմա թէ գառնալն յազ-
գափաւութիւն նոր մկրտութիւն ե և նորանալ :

ԾԹ . Թամասիոն երէց պատմեաց մեզ թէ յորժամ
գայր 'ի ժողովն հերետիկոս ասացեալ 'եպիսկոպոսն մեր .
մկրտի ես ազայ մի . և տեօի ես և ժողովուրդն զՀարգին
սուրբ . զի ազաւնակեալեալ երթայր ելեալ յաւազանէն . և
լուաք զի ասէր ես այսուհետեւ յայդ աւազանդ այլ ոչ
լինիմ (1) :

Կ . Պատմեաց մեզ հոգրն Պետրոս . թէ կայր իմ
եկեղեցական խմորեալ ազանգովն Քաղկեդոնի . և հանգի-

(1) Մի գի . այլ ոչ հոգր :

պէտաւ ինձ 'ի մէջ փառացի ներգազոյն . և անկառ յատա իմ
ազնունեաց զիս . և ես յամօթոյ առ ի զսղջնն . և յայնմ
զիշերի տեոի դաշտ մի . ուր ժաղովեալ կային ամենայն
սուրբք . և Քրիստոս Աստուած 'ի մէջ նոցա փառօք նշա-
տեալ . և գնացի երկիր պողի նմա . և գարձոց զերեսս իւր
յիմենն . և մինչեւ ազաշեցին ամենայն սուրբքն . ապա գար-
ձառ յիս տեր :

ԿԱ . Երկուք ամանք աշխարհականք արեւելեայք Հոյս
ազգաւ 'ի պատճառս ազօթականութեան գնացին մինչեւ
ցիւրիսանիայ . և կոչեաց զնոսա սիւնակեաց մի և տսե .
լսեմ թէ ոչ հազորդիք յեկեղեցիս մեր . և նոքա ասեն ու-
նիմք առ մեզ հազորդ մեր հարցն ուղղափառաց, անտի հա-
զորդիմք . և նա տսե . և գուք աշխարհականք զխորդ իշխեք,
և այգ ոչ է հազորդ . և արամեցան նոքա . և յաւուր կիւ-
րակէի տեսին զհազորդն իւրեանց զառեալ հրով և լուսով
և անոյշ հասով և հազորդեցան . և ոմն ասկաւ մի տկտրա-
ցեալ էր 'ի բանս սիւնականին . մասն նորա եղեւ միս ա-
րիւնտա . և զզնացաւ և ելաց . և փոխեցաւ գարձեալ 'ի
նայն . և հազորդէին անփիղձ :

ԿԲ . Ստեփաննոսի սարկաւագապետին Երուսաղէմի
քոյր մի էր կուսան սուրբ և պարկեշտ հասեալ 'ի կատարե-
լութիւն այնչտի . զի յորժամ երթոյր յեկեղեցի որոյն
Ստեփաննոսի և Յովհաննու Մկրտչին . և եին(1) նմա սուրբքն
և զկնի Քաղկեդոնի ժողովոյն ըստ սովորութեանն երթոյր
ազօթէր ընդ խմորեալսն յազանգն . և երեւեալ նմա սուր-
բքն Ստեփաննոս տսե . քոյր . գնա՛ ազօթեա՛ 'ի ասն քո .
և մեք գամք առ քեզ . զի ոչ կամիմք լինել ընդ ուրացողացս

ԿԳ . Կին մի ուղղափառ Պամփիւրացի բնակեր յԵ-
րուսաղէմ . գնաց 'ի տանար համբարձման Տեառն 'ի անին
խորում . և մնաց պատարագին . և գնաց 'ի տուն իւր և
Հիւանդացաւ 'ի մահ . և ինդրեաց օրէնս . և ես զխառս-
գանութիւնն հաւատոյ . և տեսանէր զհրեշտակ Աստուծոյ

(1) Ափեայն օրիակն այդէս անին . բայց թերեւս լինէր երեւելիս

զի տեսնեցնա . զիսորդ համարիս կատարել ուղղափառութեամբ զկեանս քո . զի տեսեր՝ զանարժանիցն պատարագն . և ազօթեցեր ընդ նոսա : Իսկ կինն բարեպաշտն ինդրեաց Սասունաց ժամանակ ապաշխարութեան տալ նմա : Եւ առաւ նմա . և յարուցեալ 'ի հիւանդութենէն , և արատաւազ հայցեր յեկեղեցւոջն յայտնել նմա զարժանաւոր խոտազանութիւնն , և եղև բան լսելի 'ի սեղանոյ անտի որ ասեր . որդին Սասունաց նոյնն է որ ծնաւ 'ի հուսէն նոյն խաչեցաւ , և թաղեցաւ . և յարեաւ . մի բնութիւն փառասորեալ : անշխիթ միաւորեալ ընդ նմա կատարեալ մարդ :

ԿԴ . Յիսապիա վանք մի էր կուսանաց ուղղափառաց անառն աւագին Ջշի , որ յափշտակեցաւ 'ի գրախան մասցն թուելով . և ետես անդ զծառն կենաց , և զի պարք մեղաւաց ջանային հայիլ 'ի ծառն . և արկաւագ մի լուսապատկեր հալածեր զնոսա . և ասեր ջՋշի . Քրիստոս է ծառն , և մեղաքդ հաւանեալ քն Քաղկեդոնի : որք ոչ են որժանի մերձենալ 'ի Տէր . և իբրեւ եկն Աստուծոյ յիսապիա . մեղաքիաց նմա Ջշի . թէ ընդէր մեռազրեցեր զասմարն Լեւոնի . և նա ասէ մեռազրեցի : բայց մազր ոչ միարանեցի : Եւ ասէ ցնա . մեռքն մեռեալ զիսորդ գրեաւանց կենդանի մասց . և հրաժարեաց 'ի նմանէ :

ԿԵ . Լեւոնափոս անապատական տեառներ զեկեղեցի մերկ , և զխորհուրդն հեղեալ . այս է Եկեղեցին և պատարագն որ շարարդութիւն խոտազանեցին 'ի Քաղկեդոն :

ԿԶ . Յորժամ ել համբաւն Քաղկեդոնի , ոմն 'ի սրբօրջն տեառներ զեկեղեցին Աստանգնուպօլսի գոմ քեալ քարշ և զաղիւր , անասրբ կենդանեօք :

ԿԷ . Եպիսոփոս հայր վանացն Պանփեղաց տեառներ զԱմղիքոս զՍեւադրիա քաղաքի . որ կռչերն ողորմած . և զԵպիփան պերկացի (1) թաղեալ յազր մինչեւ ցարանոցան . և ասէ Ամղիքոս . բարեգործք զիսորդ եղեր պղպեա . և նա ասէ բարին Սասունաց էր . և շտա 'ի մինչ եղև , զի հա-

(1) Երեմիայի Կոթի :

ւանեցաք ժողովոյն Քաղկեդոնի . և ասեն թէ նորոգեաց նո
ղաւմարն Լեւանի :

ԿԸ . Կին մի զգաստ և սուրբ Ակթասաղիաց անուն
զկնի ժողովոյն Քաղկեդոնի յերկուս բաժանեալ մտաք
հայցէր յԱստուծոյ ցուցանել նմա թէ յորոց հաղորդեացի .
և տեսանէր եկեղեցի մի երկխորանի մինն մեծ և մերկ . և
Քաղկեդոնիք ՚ի վերայ նորա . և մինն փոքր և զարդարեալ
լուսով . և մանուկ մի հրեղէն ՚ի վերայ նորա . որ էր ինքն
Քրիստոս և ասէր . ՚ի բաց կայ յուրացողէդ . առ իս եկ . և
հաղորդեայ կենաց :

ԿԹ . Երկու եղբարք էին ՚ի վանոն Ռամանոսի . Տի-
մոթէոս և Յովհաննէս : Տիմոթէոս մեռաւ . և տարան ՚ի
թաղել . և յանկարծ նստաւ ՚ի գագաղսն և ասէ . դիտա-
ցէք եղբայրք . դի տախ շկայր ինչ պատճառ վնասու : Բայց
միայն իրաւ կարծէի զերկու բնութիւնն . և ահա ասանին
դիս ՚ի տանջանք . և խնայեաց Տէր ՚ի ձեզ և ետ ինձ ասել
ձեզ զայս ՚ի զգուշութիւնս և խնդրեցէք ինձ ողորմութիւն
և դարմեալ ննջեաց :

Զ . ՅԱնտիսք Ասորոց բնակեալ էր մերձ յարքունիոն
այր մի սքանչելի որ սակաւ բանջարով ընդր զպէտս իւր . և
շառնոյր ինչ յումեքէ . և էր յանգիմանիչ յոյժ Քաղկե-
դոնացւոցն . և ասէր եթէ հոս անօրէնութեան և մահու
գոյ ինձ ՚ի ձենջ . և ոչ կարե՞մ տանել լուութեամբ . և սպանին
զնա . և բազում նշանք եղեն ՚ի նմանէ :

Իսկ Սարկիսանէ վեց ամ բռնակալեալ .
սատակեցաւ լցեալ անիծիւք : Եւ Վաղեն
տիսանոս սպանկաւ ՚ի նոյն ամի ՚ի թուին Նո-
րոց եւթն հարիւր վաթսուն և ինն . և պա-
տառեցաւ թագաւորութիւնն Հռովմայ ՚ի
Կոստանդնուպօլսէ . նոյնպէս և բարձաւ Եւ-

կեղեցւոյ խաղաղութիւնն : Եւ անձամբ թա-
գաւորեաց ի եւոնն ՚ի Հռովմ թրակացի յիշ-
խանացն Վարկեանեաց :

Եւ ՚ի նոյն ամի թագաւորեաց Պարսից
Պերոզ . և արար հալածութիւն Վրիստոնէից և
պատերազմ ընդ Հռովմացեցիս : Իսկ ի եւոնն
ես գղութար իւր Օկենոնի իշխանի . և կա-
ցոյց զնա թագաւոր արեւելից կողմանն . և
զՎասիլիսկոս արար ստրատելատ ՚ի Թրակի-
ա , և զՍուրինոս Վեսար ՚ի Հռովմ , որ յետ
սակաւու սպանաւ : (Յրամիկաց (1) և քարո-
ղեցան Նիթիմոս և Սուքարոս Վեսարք :

(Յայնմ ժամանակի շինեցաւ Կալանիկոս
որ Սաղա , հրամանաւ ի եւոննի թագաւորի ,
և կոչեցաւ ի եւոննախօյիս (2) : Եւ ՚ի նոյն
ժամանակս եղև հրայրեաց ՚ի Կոստանդնու-
պոլիս , որովսի բնաւ չէր եղեալ . և սրե-
ցաւ ծովէ ՚ի ծով , և ել թագաւորն արուա-
քոյ քաղաքին . և ոչ կարաց մտանել ՚ի նա
ամիսս վեց : Եւ ի եւոնն կանոնել ետ թէ յօր
կիւրակէի բնաւ մեծ և փայլ յեկեղեցիս կայ-
ցին յաղօթս և յուսումն :

(1) Մի օրի . Յրակիմուսց
Մի օրի . յրակիմուսաց :

(2) Երկու օրի . Լեւան-
տիպօլիք :

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Յազագո՞ւ նշանք որ եղև՞ ամիս մի օդդ փռի տեղաց
և թիղ մի կուտեցաւ :

ԲԱՅՑ ղէնի այրմանն ամիս մի օդդ փռ
շի տեղաց , և թիղ մի կուտեցաւ , և առաւ
ւել 'ի կոստանդնուպօլիս , և զահի հարաւ
աշխարհ . զի շարժէր աշխարհ և հուր եւ
լանէր 'ի պատառմանէ երկրի , և այրէր
գլխազում տեղիս . և ակն ունէին կորնչելոյ
երկրի : Եւ կիտիկոն քաղաք 'ի շարժմանէն
և 'ի կայծականց անցսյտ եղեւ շքելով . և
յոլով մասն թրակիոց ապականեցաւ :

Իսկ զթագաւորն կալաւ աղէցաւու թիւն
սաստիկ , և մեռաւ թագաւորեալ ամս
տասն և ութ , ոչ պարապեալ 'ի խռովու
թենէ . և դիտաց ամենայն այր իմատուռն ,
եթէ ժողովն Քաղկեդոնի զայրացոյց զՆՐ
գին սուրբ Եստուծոյ անստատուած դաւաւ
նութեամբն :

Եւ թագաւորեաց Լեւոն փոքր թուն
Լեւոնի հրամանաւ նորա՝ տղաց վեցամեաց :

Եւ յետ ամի միոյ եկն Օկենոն հայր տը
ղայոյն հնազանդել որդւոյն . և մայրն խա
բեաց զտղայն որդէս մանուկ և առաց . յոր

Ժամ տեսցեա զհայր քո, դիր զԺագդ 'ի գլխու ի նորա, և երկրագագեա նմա ⁽¹⁾, և արար այնպէս, և թագաւորեաց հայրն միահեծան. զի զկնի սակաւու. մեռաւ տղայն:

Իսկ Ներինաց թագուհին մեծ Ներնի տղաչէր զ⁽²⁾ Ենոն վասն աղանդոյ Վաղկեդու. նի ընդ ունել զնա: Եւ իբրեւ ոչ լուաւ նմա՝ նենգեաց նմա, և խորհրդակցօք իւրովք զեղբայր իւր զՆասիլիսկոս թագաւոր ետ կարգալ. և զորդի նորա զՆարկոս՝ լեւսար: Եւ իմացեալ ⁽³⁾ Ենոնի փախեալ Նասիլիսյազ գրն իւր, և մտեալ 'ի բերդն Սաղամէ դադարեաց անդ. և կին նորա Նրկանիայ չու գաւ առ նա:

Իսկ Նասիլիսկոս թագաւորեաց որդւոյն ամա երկու: Եւ էր պիղծ և չորագն. և հալածիչ ուղղափառաց, և եղ յաշտանակի ըզ Վաղկեդոնին ⁽⁴⁾ և եղեւ ատելի բազմաց. և գային առ ⁽⁵⁾ Ենոն, և եղեն բազումք:

Եւ առաքեաց Նասիլն զՆրտեմոս զօրապետն իւր պատերազմել ընդ նմա, և խօսեցաւ ⁽⁶⁾ Ենոն ըստ սրտի նորա, և խոստացաւ կեսար առնել զնա, և առին զօրքն զ⁽⁷⁾ Ե-

(1) Մի օրի. յաւելաւ եւ յորժամ եկն հայրն, մտեա ջոյս զՎաղկեդոնիսն: Զնա և արար այնպէս:

նոն և գնացին 'ի Կոստանդնուպօլիս . և ընկալան քաղաքն խնդուածեամբ :

Եւ փախեալ Բասիլիակոս որդւովն յեկեղեցին . և առաքեաց Օլենոն մերկացոյց զնստա 'ի ծիրանեացն , և ետ տանել 'ի Լամիսկաստրա (1) Կապադովկացւոյ . և ածին 'ի բուրգն (2) մի և փակեցին յամենայն կողմանց . և մեռան անդէն դառնապէս :

Իսկ Օլենոն արար զԼըսեմա (3) զօրապետ , և զորդին նորա Կեսար . և զինի պնդրիկ սպանաւ Լըսեմիս . և որդի նորա եղև ընթերցող եկեղեցւոյ :

Հայնմ ժամանակի Օլենոն 'ի ձեռն Լկակայ պատրիարքի Կոստանդնուպօլի հաստատեաց զուղղափառութիւն . Եւ առաքեաց առ պատրիարքն Եղեքսանդրի , և առ Պետրոս պատրիարքն Լնոփոքու , որ կային անդ 'ի բանտի 'ի Կոստանդնուպօլիս՝ հարցանել 'ի նոցանէ զհաւատոյ խոստովանութիւնն . և նոքա ետուն զխիկիայն և զԿոստանդնուպօլսին և զՎիւրղին և զԻփոսկորառին . և թագաւորն առաքեաց զդաւանաւթիւնն ընդ ամենայն երկիր և ձեռնապրե-

(1) Մի օրի . 'ի Լամիսկաստրա : Մի օրի . 'ի Լամիս 'ի Կաստրա :

(2) Երկու օրի 'ի պուրճ մի :

(3) Մի օրի : զԼըսեմա :

ցին զայն եւթն հարիւր եպիսկոպոսք . և գրեցին ՚ի ձեռնարկն թէ նշովեմք զտու մարն | եւոնի (1) , և նշովեմք զ\եւոսոր . նշովեալք եղիցին ոչ նշովողք նոցա :

Եւ լուեալ թաղաւորն զուարճացաւ . և առաքեաց զ\եւոսոս մեծ պատուով յ\նտիոք յաթոռն իւր՝ զոր թափիչն կոչեն : Եւ զՏիմոթէոս յ\յեքսանդրիա , զայն՝ զոր ուղղափառքն ձեռնադրեցին զկնի Լուսեբայ (2) : Եւ աքսորեաց Սարկիանէ :

(Հայնմ՝ ժամանակի ասպատամբեցին Սամարացիքն . և եդին իւրեանց թաղաւոր զամըն Հոսատոս անուն . որ զքաղաքս կոտորեաց ՚ի Քրիստոնէից . և մտեալ յեկեղեցին ՚ի Կեսարիա արար արիւն . և քակեաց զեկեղեցին և շինեցին անդ տաճար իւրեանց . և լուան զայն զօրքն Օհնոնի . և գնացեալ ՚ի վերայ նոցա կոտորեցին . և զգլուխ անուանեալ թաղաւորին կոորեցին . և առաքեցին առ թաղաւորն Օհնսն , և զշինեալ տաճարն եկեղեցի օրհնեցին յանուն սրբայն Սարիամայ . և զշրեայսն որ յ\նտիոք կոտորեցին : Ի նոյն աւուրս կործանեցաւ Ղիկոմիդայ ՚ի շարժմանէ , և էր նորա վեցերորդ

(1) Երկու օրի . յաւելան և վեց զԱկակ :
 շաբաթն Քաղկեդոնի , նշու (2) Երկու օրի . զառաքեաց

տապալուէն (1) : (3) եւ այսորիկ մեռաւ . (4) եւ նոն թագաւորն վաթսուէն ամաց՝ թաղաւ ուրեալ ամս վեշտասան :

Իսկ թագաւորն Պարսից չարամահ եղեալ թագաւորեաց Պալուշ ամս չորս . եւ արար խաղաղութիւն Եկեղեցւոյ :

Իսկ զՀռովմացեցւոյ թագաւորութիւնն էառ Ենաստաս այր բարի եւ սրբասէր . որ զի գտաւ անօրէնութիւն 'ի դպրոցն Կոստանդնուպօլսի , զայրացեալ կոտորեաց զամենայն գպրոցսն . եւ տրտմութիւն կալաւ զքաղաքն : Սա շինեաց զՏարազ աւերեալն առ սպունմանն 'Իարեհի . եւ կոչեաց Ենաստասուպօլս :

Իսկ Պարսից թագաւորեաց Կուտն՝ զոր հալածեաց Համզա եղբայր իւր ամս երկու , եւ դարձեալ զօրացաւ Կուտն եւ սպան զեղբայրն , եւ թագաւորեաց ամս երեսուն :

(5) այսու ժամանակօք ելին Հոնք . եւ աւերեցին 'ի Պարսից աշխարհէն . եւ կարծեցին Պարսիկք թէ բանիւ (2) Ենաստասայ եղեւ . եւ ելին յերկիրն Միջագետաց , եւ բազում աւերս արարին եւ գնացին : Հորում ժամանակի եղեւ Պատրիարք 'ի Կոստանդնու-

(1) Երէք օրի . եք նորա 'ի տապալուէն :

(2) Չորք օրի . ու անկի զբանիւք :

պօղիս քաներրորդ Տիմոթէն՝ այր առաքինի
և իմաստուն ։

Աս իմաստնացոյց զԱնատոս և գրեաց
կանոնս և առաքեաց ընդ ամենայն երկիր
զսուրբ Աստուածն խաչեցար ասել, և ՚ի մի
բնութիւն օրհնել զՔրիստոս Աստուած (1) ։

Իսկ Ախտորականքն որ ՚ի Կոստանդնու-
պօղիս խռովութիւնս ոչ սակաւս արարին,
եթէ զԱրրորդութիւնն խաչեալ ասեն, և
՚ի ժխորմանէ անտի մեռաւ երէց մի Տիմո-
թէի . ընդ որ զայրացեալ Տիմոթեաց գնաց
յանապատ ։

Հայնմ ժամանակի երեւեցաւ այրն բա-
նաւոր Փիլիքսիանոս (2) եպիսկոպոսն (Հարա-
պօլսի . որ արար բազում վարդապետու-
թիւնս և գրեանս վասն սւղղափառութեանս

Օսոս կոչեաց մեծարանօք թագաւո-
րն ՚ի Կոստանդնուպօղիս, կոչնաւանս ա-
ռաքեալ նմա զ() եւերոս վարդապետն և եր-
կերիւր (3) քահանայ ընդ նմա . և ժողովեալ
՚ի Կոստանդնուպօղիս բազմութիւն յոյժ յեր-
կուց կողմանց Ալիքականաց և Վաղկեդո-

(1) խաչեցար ասելով, և նուն ։

մի բնութիւն խոստովանել
զՔրիստոս Աստուած ։

(3) Երկու օրի . քահանայ
մի ընդ նմա ։

(2) Մի օրի . Փիլիքսի ա-

նայուց , արարին՝ քննութիւն յոյժ : Եւ յաղթող երեւեցան ուղղափառքն . և առաքեաց թագաւորն և ետ հանել ՚ի գերեզմանէն Եւփեմեայ զտոմարն } եւսնի , և ըզկանոն ժողովոյն Քաղկեդոնի զտահմանեալն , և այրեաց առաջի իւր . և կամէր Քալաւիտոս արատրիարքն Դնախոքոյ մեղադրել թագաւորին վասն իրացն . և ասէ ցնա արքայն երեւեցար Եւստորիոս , և անարգեաց զնա . և առաքեաց յաքսորս նշովիւք ժողովոյն . եւ ձեռնադրեաց Փիլիքսիանոս զԵւերոս պատրիարք ՚ի Կոստանդնուպօլիս լի հոգւով սրբով և փարթամ գրովք . որ և յաւուր ձեռնադրութեան իւրոյ խօսեցաւ զճառն՝ որոյ սկիզբնն է որք բաժանե՛ն զմիաւորութիւն բանին Դստուծոյ . յորում կայր արատ (1) աւմենայն աղանդաւորաց . զոր ունին Հոյնք . և միշտ ընթեռնուէն վասն կորովութեան ի մատիցն ՚ի յանդիմանութիւնս իւրեանց :

Օչայս Եւերիոս առաքեաց թագաւորն երեւելի փառօք յԴնախոք քաղաք : Եւ էր աշակերտեալ Հակովբայ սրբոյ Սրճոյ եպիսկոպոսին . այն որ ոչն էր իմաստնացեալ ՚ի մարդկանէ այլ ՚ի Հոգւոյն սրբոյ . քանզի

(1) Ոմանք՝ յորում կայ անա . որ թերեւ լիճ յում ինչ մեծ բառ ամենայն աղանդաւորաց . որոս ամենայն աղանդաւորաց :

Հինգ (1) ամաց եղեալ Հոգին սուրբ խօսէր
 'ի բերանոց նորա : (2) որ լուեալ պատրիարքն
 Նթանաս, եկն 'ի փորձել զնա 'ի տան հօր
 իւրոյ . և նստեալ 'ի ճաշ առեալ 'ի սեղանոյն
 ձու մի ասաց . (Կակօք որդեակ, հաւն է
 աւագ թէ այս ձուն, եւ պատասխանի մա
 նաւին և ասէ . մի խաբէր զիս, ոչ է հայրն ա
 ւագ քան զքանն իւր միածին : Այլ հիւ
 ցեալ պատրիարքն յայլում աւուր մտեալ
 յեկեղեցին եհան զողայն յամպիոնն . և ա
 սաց . որդեակ, ասա՛ մեզ քան 'ի խորհուրդ
 աթոռոյն զոր ետես Աղեկիէլ . և սկսաւ ա
 սել, որ 'ի բարձրդ ես յաթոռ Ռանդ բարձ
 րեալ . և 'ի միջոցի ճառին ասաց առաւ Ա
 մբ 'ի Պարսից, և ընկղմեցաւ արքունիքն 'ի
 Հալաս (2), և էր այնպէս յորժամ իմացան :

Այլ լուեալ 'ի սմանէ պատրիարքին զմե
 ծամեծան Արտուծոյ ասաց ստուգապէս Հո
 գին սուրբ խօսի 'ի բերանոց սորա . և համ
 քաւրեաց զնա :

Աս խօսեցաւ ճառս ութ հարիւր . 'ի
 սորա հոգւոյն առեալ Սեւերեաց լուսաւո
 րեաց զբաղումս, 'ի սոյն ժամանակս երեւե
 ցաւ Աիմէոն բրուտն՝ որ արար ճառս վասն

(1) Երեւ. օրի . Լւթն . մի օրի . 'ի հարց :

(2) Երեւ. օրի . 'ի հալա :

աստուածապաշտութեան , եւ շարականա-
ռազդատիառ մտօք լցեալ :

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

Յազագո տեւրման Ամբոյ . եւ Պօղոս անուն չքեաց եզեւ-
պատրիարք Անտիոքայ , եւ ժողովեաց զամենայն եպիսկոպո-
սունս . զինք Պօղոս Ասկիդիպէլ . եւ շար գազան . եւ հեզեզն որ
ճրասոյզ արար զՍուհայ :

ԶԱՅՍՈՒ առաքելքս խաղաց Թագաւորն
Պարսից Կուտն ընդ Աիջապետս , եւ գնաւ
ցեալ առ գրաղաքն Խէսփուպօլիս . եւ ոչ
կոտորեաց գրաղաքն զի ոչ անարգեցին զնա
բանիւք 'ի պաշարմանն . եւ դարձաւ եկն յԱ-
միթ . եւ պաշարեաց զնա եւ շինեաց բերդս
փայտեղէնս , եւ մերձեցոյց 'ի պարիսպն , եւ
նեղէր զնոսա խստագոյնս . եւ խնաստուէր
քաղաքին թրջեալ համեմ հացի , եւ զջուրն
արկին 'ի վերայ փայտեաց բերդին . եւ ընդ-
նմին հուր , եւ այրեցին զնա . եւ եկն անձրեւ
սասախկ , եւ Պարսիկք երկայն հանդերձիքն
իւրեանց նեղացան . եւ խնդրեցին ռակի զէ
գնացեն . եւ ոչ լուան նոցա վասն աջողմանն
իւրեանց :

Սակայն հասեալ էր ՚ի վերայ նոցա օր
վել՝ իննդրութեան . զի սակաւ մի յառաջ
աւաւրբք եկեալ էր առ նոսա վանական վար-
դապետն սուրբ (Կովհաննէս , և գաւշակեաց
նոցա զաւեր քաղաքին , եթէ ոչ պահովք և
աղօթիւք (և լալով) , և հսկմամբ և ողոր-
մութեամբ հաշտեցաւ սցեն զ՚ստուած : Նշ.
նորա ոչ լուան նմա : Վասն որոյ առին գբաւ
զարն Պարսիկքն և կոտորեցին անձինս ութ-
սուն հազար . և բազումս գերեցին :

Նայց աւագ եկեղեցին լցաւ արամբք և
խնայեցաւ ՚ի իննդրոյ զօրագլխին Հայոց՝ և
ոչ մեռան , և ոչ գերեցան . և մտեալ թա-
գաւորն յեկեղեցին և ետես նկարեալ ըզ-
պատկեր Փրկչին . և ասաց ով է նա . և ասին
պատկեր ՚՚ստուծոյն իւրեանց է . և ասէ սա
երեւեցաւ ինձ և ասաց մի յառներ ՚ի քա-
ղաքէդ , ես մատնեմ գբաղաքդ ՚ի ձեռս քո .
և արդ ես ոչ առի գբաղաքս , այլ ՚՚ստուածն
իւրեանց . զի մեզան նմա : Նշ. ել գնաց թա-
գաւորն Պարսից ՚ի յԱւահայ , և ոչ կարաց
առնաւ զնա . և գնաց յերկիրն իւր թողեալ
՚ի յԱմիթ սակաւ բնակիչս և հեծեալս երեք
հազար . պահապանս նոցա ՚ի գլխաւորս եր-
կու վստահացեալ զնոսա :

Այլ չուենալ զօրացն Հռովմայեցւոյ եկին
 պատերազմել ընդ Պարսիկսն արձմիթ, և
 նոցա մտեալ ի քաղաքն ստրուցան : Այլ եկն
 այր մի ի կարթայոյ գեղջէ Վօթ մնուն .
 խօսեցաւ ընդ Հռովմայեցիսն զոր ինչ առ-
 նելոց էր, և գնաց խարէու թեամբ Եհան ի
 քաղաքէն զմի ի գլխաւորացն որոյ անունն
 էր Ահդսն չորեք հարիւր արամբք, որպէս
 թէ երթան բերեն զեքամակն Հռովմայեց-
 ւոցն : Այլ տարեալ զնոսա մտանեաց ի կռ-
 քուսա : Սոր խնացեալ Պարսիցն տասն հա-
 զար այր ի Քրիստոնէիցն արգելին ի տան
 միում, և արարին զնոսա սովալըուկս, և ին-
 քեանք ի գիշերի միում գնացին յաշխար-
 հըն խրեանց :

Ի քսան երկու ամիս իւրոյ Անաատա ա-
 ռաքեաց դեսպան ի Հայս և աղաչանօք դար-
 ձոց զնոսա ի Պարսից և արար ընդ ինքեամբ
 մէ յաղթահարեալ Պարսիկք դադարեցին ա-
 մրս եւթն : Իսկ Անաատա լեալ քսան եւ-
 եւթն⁽¹⁾ ամաց՝ կատարեցաւ ի Տէր ի քսան
 մէ ինն թամուզ ամաց :

Ի սորա չորեքսուսան ամիս քսա վեց հա-
 զար ամի յեղիցն Աքամաց յուծ հարիւր և
 քեսուն երկու թուին Ասորոց :

(1) Երկու որի, քսան եւ եինք :

Իւ թագաւորեաց (Յուստիանոս թրա-
կացի, զսա ասէն զսկիզբն թագաւորացն Յու-
նաց, որ էր 'ի գեղջէն (Իեդրինայ) զոր քա-
ղաք ընդարձակեաց յանուն իւր կոչելով.
զորոյ զջուրն ասէն, Եթէ շատ եփեն՝ արիւն
լինի :

Իւ (Յուստիանոս ⁽¹⁾) էր անվարժ գրոյ և
անմիտ . և մնացեալ էին 'ի թրակիա բա-
զումք 'ի ծածուկ արանդովն Վաղկեդոնի .
որք պատրեցին զնա և ասէն, թէ բնն և հա-
ւանիս պատուական ժողովոյն՝ հնազանդին
քեզ ամենայն տիեզերք ⁽²⁾, և խնդաց յոյժ .
և եհան քարոզ զօրօք և զօրագլխօք ընդ ա-
մենայն երկիր ընդունել զչորրորդ ժողովն .
և որք ոչ հաւանին ասէ, զըկեացին յաթո-
ւոյ և 'ի պատուոյ և յամենայն համարձա-
կութենէ . և արարին այնպէս խմորեալ և
կաշառեալ զօրքն և զօրապետքն . և լցան
տիեզերք պատերազմաւ :

Իսկ Սեւերոս պատրիարքն (Նոտիքու-
բարկացաւ յոյժ, և անէծ զթագաւորն . և
որոշեաց նզովեաց ⁽³⁾ զամենայն հաւանեալ-

(1) Երկու օրի . Ուստիսոս և հաւատաց ուղիղ և խըն-

(2) Ոմանք՝ յաւելան ասէ է գաց յոյժ :

Խառնուան երրորդ ժողովոյն (5) Ոմանք՝ որոշեաց նզով
և հաւատ ուղիղ . ոմանք իսկ զիւր :

արն⁽¹⁾ չար կամաց թագաւորին զեկեղեցաւ
կանա և զաշխարհականսն . և ինքն գնաց յԱշ-
գիպոսս : Եւ երանելի արքայն ՚ի քաղաքէն
իջեալ հուր այրեաց զարքունիսն . և զվեց աւ-
միս ոչ շիջաւ հուրն , մինչեւ ճարակեաց
զամենայն քաղաքն Եւտիոք :

Իսկ զկնի ամի միոյ Պօղոս անուն ազգաւ
Հրեայ անօթ բարկութեան եղեւ պատրի-
արդ Եւտիոքու . և առ ինքն ժողովեալ զաւ-
մենայն Եւտրոց եպիսկոպոսունսն հրամանաւ
Թագաւորին և ողբեաց և սպառնացաւ .
զի ընկալին և քարոզեոցեն զչորրորդ ժա-
ղովն ընդ ուղղափառսն . և հաւանեալն
բանից իւրոց , առաքէր յաթոռս իւրեանց ,
և զոչ հնազանդեալն յաքսորս առաքէր :

Եւ արդ թող զկորուսելոցն բազմութիւն
որք մնացին յուղղափառութեան , և հաղա-
ծեցան այսոքիկ են ըստ (Յովհաննու Եփես-
ցւոյն :

Եւտիքերոս⁽²⁾ եպիսկոպոս Եւաւարդայ,
(Յուլիոս⁽³⁾ Հագոնի . (5) (Յովհաննէս⁽⁴⁾ Սեռ-
բապօղիտ Սամւէստիայ⁽⁴⁾ . Պօղէ՝ Երեբիոյ ,
(Յովհաննէս⁽⁴⁾ Յարապօղսի . Պօղոս փոքր՝ Եւ-

(1) Երէք օրի . հաւատա-
ցեալն :

(5) Երկու օրի . Հագոնիոյ

(4) Երկու օրի . Մանուէ-

(2) Մի օրի . Եւտիքոնոս . անայ :

զեքսանդրի, որ է Ալեքսանդրոսն (1) . Ախիդաս՝
Տարսոնի : Իսկ ՚ի Կապադոկիայ երկրէն
Պրոկլ՝ Կողոնիոյ . Սափնոս՝ Արմասոյ . Ալե
կաթո՝ Աեբաստիոյ Հայոց : Իսկ յԱնտիոքայ
Ասորոյ Կոստանդինայ՝ Լուրկինայ եպիսկո
պոս, որ վասն առաւել սրբութեան իւրոյ
նստէր աթոռով առ ընթեր պատրիարքացն,
և անուամբ յիշատակէին զնա յամենայն
պատարագս զկնի անուանց պատրիարքին :
Անտոնինոս (2) Հալպայ . Փերաքսինոս արհի
եպիսկոպոս Սըմբեճայ . զոր յետ յոլով տան
Հանայ և խոշտանգանայ պրեցին ՚ի կրա
փառն ընկեցեալ ՚ի Վանգրա : Վադրա՝
Լափիմիոյ . Թէոդոս և Սնէսիմոս՝ Օղմայ և
Իրեմին : Այնաս Աելեւկիոյ . Իսիդորակ՝
Կնչի . Սարի՝ Ամթայ . Թովմաս՝ Վամաս
կաթ, այր սուրբ և ճգնաւոր որ զքսան և
աթ ամ հաց ոչ եկեր, բայց միայն ունդ և
բանջար : Ալեքսանդրոս՝ Արէլ քաղաքի .
Թումաս՝ Կարգաբայ . Յովաս՝ Թէսւրայ .
Յովհանն՝ միւս Վհուրանի . Կարգիս՝ Կու
րիայ . Թումաս՝ Սարուշայ, որ ՚ի Գերմա
նիկէ . Պօղոս՝ Առհայոց, որ զկնի ուրացաւ
և դարձաւ յաթոռն : Յովհաննէս՝ Իսառա

(1) Ալեքսանդրիոս Ասոր. (2) Երկու որի Անտոնինոս
այ, որ է Իսիդորակ :

նոյ . (1) (Յովհաննէս՝ Իմրնու . Իլստաթէ՝
 Փիւրնին . Պետրէ՝ Թասլին . Իրուհա՝ Լրկիւ
 սոնի . Պօղ՝ Կալանիկոսի . Սարիոն՝ Հռով
 մայ քարն կոչեցելոյ , պէ Հռովմ Կլայն .
 (Յովհաննէս Թլայցին (2) . Թովմոց՝ Տարացոյ .
 Իհարոն՝ Իշմու շայ . Իսկ Ղսիոյ ՚ի Կարիոյ
 եպիսկոպոսապետն Ուփիմիոս (3) . Ղհարիւ
 քա Պիսիդեայ՝ Սինիքանոս . Ղշկոսայ
 քաղաքէ (4) Ղգսիս . Ղշտանայ՝ Պետրոս .
 (Յուլիայ Սիկառնցին՝ որ յետոյ հերձուած
 խօտեցաւ . Թուսեպիոս՝ Իփեսոսի , որ աւ
 րար սքանչելիս ՚ի Կոստանդնուպօլիս մեծաւ
 մեծս . և զերիս աւուրս լուսեայն աղօթեաց
 կալով կանգուն ամենեւին . Իւ հրեշտակ
 տեսուն աւանդեաց զոգին . և վառեցաւ
 մարմինն երկնաւոր լուսով զտիւ և զգիշեր .
 և զահի հարաւ քաղաքն . և առին զնա դա
 ղութեամբ զի գիցեն զնա ընդ առաւել
 մարտիրոսս . Իւ ձայն եղեւ ՚ի մարմնոյն զի
 տարցին զնա յաթոռն իւր . և տարան զնա
 յաթոռն իւր . և տարան զնա ՚ի Իերինէ
 Իթոկեսարու . Իշտփետ (4) Կաստուրանայ .
 Թհոդորոս՝ Ուլիքիոյ . Իրուկաս՝ Իմիրիոյ .

(1) Մի օրի . միայն ունի
 շայն :

(2) Մի օրի Թաւադին

(3) Մի օրի Դուփիոս

(4) Մի օրի Ելափէս :

ԿԼԱՆԲԻԱ՝ (Յեղրանոսի . Լ'հրթողոր՝ Լ'տոնի
Փաղէկ՝ Սանտարի . Լ'ուտինոս՝ Լ'քսենիայ .
Լ'դեքսանդրոս՝ Լ'անքադայ . Թող վաննշան
տեղեաց եպիսկոպոսան՝ զորս ոչ գրեցաք :

Իսկ երիցանց և սարկաւազաց թիւ ոչ
գայր . որք ընդ ասացեալ եպիսկոպոսաւնոր
գնացին յաքսորս , և տուան 'ի բանս և 'ի
կապանս 'ի Կոստանդնուպօլիս և յԼ'դեքսան
դրո , և բազումք 'ի մախս (1) խեղդեցան :

Իսկ որք 'ի տեղիս իւրեանց յաշխարհէն
Լ'սորոց սպանմամբ կատարեցան բոց 'ի հա
լածելոցն են սցառիկ : Ափրմատ՝ 'ի գաւա
ւէն (Նոխարայ , Լ'ցրիանէ՝ Սասուփատնի 'ի
գորապիւէն մեռան . և Յովհաննէս իմաւ
տունն խոցս ետ և գնաց 'ի Լ'լրայ վանս 'ի
Աելեւկիայ . որք երթեալ ուղանին և զեղջարս
ընդ նմա : Կորիս՝ գլուխ վանաւցն Լ'նափո
քաւ սպանաւ ամենայն բնակչօք վանիցն . և
բնակիչքն թշուահու վանից յոյժ տանջա
նքք կատարեցան . և վանք սրբոյն (Պամանոսի,
և վանք սրբոյն Աիմէոնի և Շիղայի առաւ
քելոյն վանքն 'ի Վեսոն . և Լ'դնատա գլ
լուխ և մայր վանորայից սրով կատարեցան
յետ բազում աղմկի : Լ'ոյնպէս և կրօնաւ
ւորքն Սանոնի , և Յովհաննէս վանապետն

(1) Երկու որի . 'ի միոց խեղդեցան :

Քափրացի պրացին, և վանորայքն որ շուրջ զԼուհայ քաղաքաւ բազումք, ամենեքեան կոտորեցան ՚ի տեղիս իւրեանց. և վանքն սրբոյն Յովհաննիսի յարեւելից կողմանէ Խառանու, և վանքն Սահանոսի, և վանք սրբոյն Սարգսի, և աւագ վանք լերինն հիւճ նարեկեալն թոււմայի Ղաքեւոյն որպէս առն իսպառ կոտորեցան. յւ վանք սրբոյն Սահակայ՝ և վանք մի մեծ Սեփոսայ և Վիզալայ, և Նեգուգեղ և Վանեար եւ թն առաքելադիր՝ յԱմթայ երկիրն իւրեանց եպիսկոպոսաւն և միաբանօքն ՚ի միառին կոտորեցան: յւ վանք սուրբ Նանիանց և վանք սրբոյն Ներսիսանու, և վանք սրբոյն Վանիէլի. և վանք սրբոյն Սամուէլի նմանապէս նահաւտակեցան: յւ վանք սրբոյն Նրամու. և վանքն թրացի առնթեր Սասլին կոտորեցան բազում ճգնութեամբ. և զի՛նչ ասասցուք մանրամասնելով քանզի յՍասլայէ ⁽¹⁾ մինչեւ ՚ի Նաղդատ, և յԱփրատ անսպաստ արարին զքաղաք և զգիւղ ուղղափառաց:

Իսկ որք փախչէին առ ժամանակն խուզէին զնոսա խստադոյնս, և սպանանէին:

Իսկ վարդապետք՝ որք քաջալերէին ըզհօտն և վիճէին ընդ թշնամիսն՝ յշիւոյ՝

(1) Մի օրի Սասլէն թէ. բէւս երապե

Իսկաւնայ և Սամէ, Կողմաս, (Յովհաննէս
 և Սարոն յարեւելից. և Կաթուխայ ⁽¹⁾ և
 սուրբն Սարգիս սքանչելագործն. և Նատն.
 և միւս Եղիա, և Սիմէոն, և Կազը, և միւս
 Սարգիս, և (Յովհաննէս միւս, և Սիմէոն
 միւս. և սուրբն Նանիա ⁽²⁾ սյր Լատուծոյ
 և նշանագործ. սոքայնտ զգուշացուցանե-
 լոյն և քաջալերելոյն զերկիրն ասացեալ, գը-
 նացին 'ի միասին առ Թադաւորն յանդիմա-
 նել զնա ամենայն համարձակութեամբ:

Իսկ անօրէնն՝ բնակարանն սատանայի և՝
 հան հրաւիրակ ⁽³⁾ իւրոյն զի պատերազմեա-
 ցին բանիւք ընդ սրբոյն. որք յաղթահարե-
 ցան 'ի սուրբ Զոգւոյն որ բնակեալ էր 'ի
 նոսա. և գաղտապէս հեղձուցին զնոսա, և
 ծածկեցին: Եւ զվանեարն որ կայր շուրջ
 Ռապայ, զսուրբ Սակբէ, և զսուրբն Սքէ
 և զսուրբ Սապէ, եպիսկոպոսաւն և ամե-
 նայն կրօնաւորօքն կոտորեցին: Եւ էր անդ
 զբնակեաց մի Սիմէոն անուն որ զամենայն
 աւուրս իւր հայ ցանկութեան ոչ էր կե-
 րեալ. բայց միայն արմատս 'ի ձմերայնի, և
 բանջարս յամարայնի. որ յար և հանապա-
 զորդ 'ի զարմացման լինէր աստուածայնոյն:

(1) Մի օրի. Կաթուխայ. Եպիսկոպոսն Նանիա

(2) Մի օրի. յանէս սուրբ (3) Մի օրի. հրաման

Եւ միւս սիւնակեացն թովմաս տարացին նշանագործն՝ յորմէ հրեշտակք պատկառեին , վարդապետն սքանչելի . զստա զկնի աշխատաւորն ընդ ինն ընդ ինն , սրով կատարեցին :

Իսկ անորէն ուրացողն Պողոս ուռհալ յեցին լեւալն դիւօք՝ ելից արեամբ գլխէ ջագեալս եւ փոխատման արար զբազումս ի Պարսս . եւ ոմանք իբրեւ զգազան շրջէին ի ընդինս մերի եւ բոկ եւ սովեալ . եւ ոչ ոք է կարող զպղծութիւն նորա պատմել գրով :

Եւ բազում (անգամ) ազաչանօք կոչէր առինքն զսուրբն (Յակովբ սրճեցին :

Իսկ նա ազօթիւք խնդրեաց զկամս (Եւ տուծայ , եւ ել գնաց մինչեւ ցլանքն՝ որ Պարսիցն կոչի . եւ անդ երեւեցաւ նմա հրեշտակ տեառն , եւ ասաց ցնա . գարձիր ի սուռն քն եւ պատուիրեա՛հ հօտի քո զգուշութիւն փաւրն աւղղափառութեան . զի յետ երկուց աւուրց կատարիս : Եւ գարձաւ եւ խօսեցաւ ընդ աշակերտսն իւր բանս օրինաւորս եւ ազօթեաց . եւ եւս զխոստովանութիւն հաւատոյ , եւ կատարեցաւ լոտ բանի հրեշտակին :

(Յայնմ ժամանակի խնդրեաց կրօնն թաւաւորն Պարսից հինգ հազար հինգ հարիւր կենդինարս ոսկւոյ ի (Յաւտփանաւ . զի ասա ,

ցէ զօրավարին՝ որ պահէր զգուռն Հոնաց. և ոչ կամեցաւ տալ : Եւ նա սրտառեալ ⁽¹⁾ եկն 'ի Վիջազեռս մինչեւ յԱնտիոք . և գերեաց, և կոտորեաց . և գաաւ (եգիպտ) 'ի գերիան չորս հարիւր կուսանա. զոր զոհեաց իւրդիաց, և քաղաք . և գարձաւ : Եւ այսպէս կորոյս (Յուստիանոս հոգւով և մարմնով զերկիր :

Ի այն աւուրս ջուրն Սելովմաց անյայտ եղեւ, և ոչ երեւեցաւ զամն հնգետասան, և անկաւ հուր յերկնից, և այրեաց զՆաւքաք ⁽²⁾ քաղաք . զոր շինեաց Սողոմոն 'ի լեւառքն Լիբանանու : Իայց զերեք վեմն զոր եղեալ էր իմաստունն 'ի խորհուրդ Նորորդու թեանն, որ քարոզելոց էր յիւրում ժաւմանակի ոչ մնասեաց հուրն :

(Յաւուրս յայտոսիկ երեւեցաւ 'ի Նիւքիկիայ կին մի որ երկայն էր քան զամենայն մարդ գիրկ մի . և լեզու ինչ ոչ խօսէր . և կերակուր մարդոց սւտէր, և 'ի խանութէն փող մի առնոյր և այսպէս կեցեալ զբազում ժամանակս անյայտ լինէր . և ասէին ոմանք թէ 'ի յաւերժահարսանցն էր :

(1) Մի շէն . Արամեաւոյ :

Նին գէտ հոյսիւղ և հարստաւ

(2) Պատշաճ : Կալոս հին ասէ. իսկ զիս 'ի Դամասկոս զխաբար Նաւքաքի, որոյ ասէրսին զգուռ

բաւար զինուորոց . որոյ հարստաւ բաւիւնս հաստարին Եգիպտոսին հնամենի հոգիւնէն :

(3) Եւ չարասիրին Պօղէ, Նսկղիւս եղեւ եպիսկոպոս Սեռհայոյ չարագազան և կաւտաղի այր. որ ժողովեաց յուղղափառացն քսան այր կրօնաւորս և պարկէշոս. և ուրանալ հարկաւորէր. և ապա արկ զնոսա ՚ի բանտ և կեղեքէր զկեանս նոցա: Ի գիշերի միում եկն հեղեղ ՚ի վերուստ կողմանէ քաղաքին, և եհար զպարիսպն և փրոյց զնա և անցաւ ՚ի վերայ քաղաքին. և էառ մարդ և անասուն բազում և տարաւ ելլց յԱփրատ. և անօրէնն Նսկղիւս զերծաւ ՚ի Նայն ընդ այլս ոմանս. և կամեցան քարկոծ առնել ըզնա. զի գիտացին թէ վասն նորա չարեացն եղեւ. և փախեաւ յԱնտիոք: Եւ տեսեալ զնա Նփրեմ աղանդակիցն իւր որ պատրիարդն էր Նտիոքայ, ասէր. տեսէք եղբարք զերկրորդ Նոյ, որ զերծաւ ՚ի ջրհեղեղէն, որ եղեւ վասն ոչ ընդունողայն զսուրբ ժողովն:

Իսկ (3) Զուստիանոս առաքեաց ոսկի բազում շինել զՍեռհայ. և ՚ի պեղելն գտաւ գիր ՚ի վէմն քաղդէացի գրով, թէ երեք անգամ ջրհեղեղ կրէ Սեռհայ. և գտին մեռեալ ՚ի հեղեղէն (4) երեսուն հազար անձի նրս. և ՚ի թուելն զքնակիչս քաղաքին իմացան

(1) Մի օրի. ունի ոյսպէս. և գտին մեռեալ ՚ի հողմ:

Թէ երկու հարիւր հազար սյր տարեալէր
ջուրն զորս ոչ գտին :

ԳԼՈՒԽ ԺԵ .

Յազարս Ասկղիպոս և Եփրեմի . որ անիծանէին զուղղա-
փառն : և եկն պատուհաս 'ի վերայ նոցա :

Եւ մինչ Ասկղիպ և Նիիրեմ խրախանա-
լին 'ի միասին և անիծանէին զուղղափառ-
սն , շարժեցաւ քաղաքն Անտիոք հինգեր-
որդ շարժումն . և տապալեցան ամենայն
ձեռագործք . և եղև հրաշ նորանշան , զի
օդք բերէր զպատիժն Սողոմոս . և եռայր
գետինն . և գայր յանդնդոց սեռա ջուր ,
և բերէր խեցեմորթս և կրայս . և ասկերք գա-
լանաց և հուր և ջուր 'ի ներքուստ 'ի վեր
գայր , և ոչ դադարեաց ամ մի ողջոյն պա-
տուհասն , և հոտ փարշաւթեան գայր ան-
տանելի . և մեռանէին մարդ և անասուն և
փոխչել ոչ կարէին . և ամենայն աշխարհ
լուեալ լային զնոսա և չիչխէին մերձենալ
առ նոսա : Եւ մեծ եկեղեցին զոր շինեալ
էր Կոստանդիանոս՝ դողաց զեւթն օր , և
պատառեցաւ տեղին և ել հուր և այրեաց
զեկեղեցին . և երեւեցաւ խաչ լուսեղէն

յօդն . և մնացեալքն ՚ի պատուհասէն սկըսան ասել . տէր ողորմեա . Նա էին ապրեալքն ՚ի բաղմութենէ քաղաքին հազար երկու հարիւր և յիսուն այր , ընկղմելոցն ձայն հեծեծման լսելի լինէր յելանել ոգւոց նոցա : Նայց ոչ գտանէին զ՝ սկղիւղ և զ՝ փեմ զի աղօթս խնդրեացեն , և ոմանք ասէին թէ Նստուած յերկինս էառ . զնոսա ՚ի բարկութենէս . և ՚ի շրջիլն գտին զնոսա զի դողալով գետնոյն ընկեցեալ զնոսա ՚ի ասն մի կրող բեփեաց , և էին երկուցն մարմինքն եփեալ և մաշեալ և ոսկերքն միայն կային . բայց գլխօք նոցա մնացեալ էին ՚ի դուրս , վասն զի ճանաչիցին ՚ի տեսողացն : Նա քսան միլ շուրջ զքաղաքաւն ապականեցաւ .

Նա Սելեւկիա Նսորոց և Վաքնէ կորեան ՚ի շարժմանէն , և Նաւարդայ գլուխ Նիւրիկիոյ և Վորնթոս մայր Նլադայ . կորեան բազում շինուածք և յոլովութիւնք արանց ՚ի շար թագաւորութեանն Նուստիանեոյ :

Նուարուք և զայս սիրելիք , Վամերացւոց երկիրն կայ յարեւելից Նգիպասի . իսկ Ննդկացն ՚ի հիւսիսոյ . Նբեայ ոմն թագաւորեաց անդ յայտմ ժամանակի . և լուսութէ Նուովմայեցիքն նեղեն զՆբեայսն և կատորեն որ կան ընդ իշխանութեամբ նոցա .

և զայրացաւ, և սպան զգաճառականսն որք երթային 'ի Հնդիկս Ղսիոց կողմանց, և հա առաւ ճանապարհ յերթեւեկաց :

Իսկ Թագաւորն Վաւշանաց Հնդաքն առ աքեւաց առ Հրեայն, և սպառնացաւ նմա զի կոտորեաց զանմեղսն, և լուաւ ընդդէմ արաւաթաւնի :

Եւ Հնդաքն ժողովեաց զօրս և ուխտեաց Տեառն մերոյ (Յիսուսի, որ թէ առցէ նմա յաղթուածին, լիցի նա քրիստոնեաց, և գնաց 'ի վերաց Հրէին և յաղթեաց նմա երկոյս, և հալածեաց զՀրեայն 'ի տեղադէն :

Եւ առաքեաց երկու յիշխանաց իւրոց առ (Յուստիանոս, և ծանոց զիրան, և խընդրեաց Ալեքսիսպոս, զի արասցէ զնոսա Քրիստոնեացս, և նա առաքեաց զՅովհաննէս իւրով աղանդոյն, և մկրտեաց զնոսա աչսինքն զՀապաշիքն, և խրախուսեալ 'ի Վերիստոս Հնդաքն, արար զերկիրն Վամերայ ընդ իւրով հրամանաւ, և եդ նոցա Թագաւոր Աբրահամ :

Կային և 'ի Վամիրայ յորով քրիստոնեայք զանն օրոյ առաքեաց Աբրահամ Ղղերսանդրիայ առ Տիմոթէոս, և խնդրեաց 'ի նմանէ հովիւս այնր հօտի, և նա առաքեաց

ուղղափառ հաւատով եպիսկոպոս և քահանայս : Արոց գնացեալ արք նշանադործք համբաւեցան և ՚ի Վուշանն . և խնդրեցին զնոսա առ իւրեանս . որք երթեալ խոտեցին զուսումն (Յովհաննու յաղթելով նահաբանիւք և գործովք . և դարձուցին զամենայն Վուշանն և զՎամիրայ յուղղափառութիւն :

Այլ գիտասցիք , եւ թն թաղաւորութիւնն է անդ . երեք թաղաւորութիւն շնդկաց . չորս թաղաւորութիւն շապէշեացն , որք են Վուշացիք , որք ունին զաւելի մասն երկրին զհարաւու . և զարեւելից . քանզի քսան և չորս զերաս է աշխարհս , և զվեշտասանն Վուշանքն ունին և (1) շնգիկք . և ողորմութեամբն Աստուծոյ կան յուղղափառութեան . և մի բնութիւն ասեն զՎրիստոս զճնունդն հօր :

Այլ առաքեաց (Յուստիանոս առ թագաւորն շրեայ , և քաջալերեաց զնա և ասաց .
 “Բարձ զազանդգ զայդ , զի գորաս ոչ ընդ մեզ

(1) Ամենայն գիւնայն ստուգեալն : Բայց սոս արիւսին խոր . զի սուրբ էր եւ զմնացեալն շնգիկքն : Միայն զի գիւնայն հնագոյն որ ոչ լամ Բարգմանլի է .

նոյն լինել Բարգմանլի : Եւ ոչ . քսան և չորս զերաս է աշխարհս . և զարեւոտասանն Վուշացիքն ունին , որ են շաւաշիք . և ողորմութեամբն :

են և ոչ ընդ ձեզ, և մանաւանդ մեր տեղս վասն Վրիստոփ և ձերդ՝ ՚ի մի իրա հայի. զի դուք ասէք՝ որ հարքն ձեր մարդ խաչեցին զնոյնն ասեմք և մեք. զի զմարդն սպանին. և դոքա ասեն զ՚ստուած սպանին հարքն ձերոյ
 Եւ դու մի զարմացիս ընդ այս քանդի զինի ժողովոյն Վաղկեդոնի, Հրեայքն որ ՚ի Փղիշտ՝ գրեցին առ Վարկիանոս զնոյն բանս. և մեք իսկ գտաք զթուղթն, որ ունէր օրինակ զայս:

«Կնքնակալդ Նաթուկարտոր Վարկիանէ, և Թագաւոր Երկրի և ծովու, ՚զգս Հրէից որ զիք ՚Բրահամու կամիմք ինդալ միշտ ձեզ յողթութեամբ: Հնորհս պարտիմք ձեզ զի քոյին կորսվի խահմութեամբդ ազատեցեր զմեզ ՚ի նախատանաց անուղղայ Վրիստոնէից. որք հայհոյեն զմեզ տեղավ որդիս աստուածասպանից: Եւլ այժմ լուսք եթէ ի մօտուէն արամքք և հանճարեզ ծերակուտօք տահմանեցեր մի ումեք իշխել ասել ըզհարսն մեր տիրապան, այլ մարդաստան. և այժմ ազաչեմք զինքնակալութիւնդ քո, զի դիցես առն միոյ տրիւն ՚ի վերոյ մեր՝ զոր սպանին հարքն մեր. զի տացուք զայն, և ազատեսցուք զհարսն մեր և զմեզ ՚ի բամբասանաց. ողջ լեր: Դ»

Չայս մէք գտաք գրեալ ըստ հաճոյս զոր
երկրորդեաց (Յուստիանոս . մանաւանդ ըս-
տաւեաց զՀրէից ասեւն առ Սարկիանոս :
Յորմէ քաջալերեալ Հրեայն չոգաւ 'ի վե-
րայ 'Ենգրանայ (2) և կոտորեաց զՎրիտաւ
նեացս . զոր յուցանէ պատմութիւնն՝ որ
յաղագս նոցա :

Եւ թուղթն առ (Յուստիանէ , և դեռ
զանքն նորա որ գնացին առ Սեդուրն թա-
գաւորն հաճկաց սիրոյ աղապաւ . և մինչ-
դեռ անդէն կային , գրեցին առ (Յուստի-
անէ զրոյց զայս օրինակ :

«Վիտաացէ ինքնակալութիւնդ ձեր , դի-
աջողելալն հեռուն եկաք 'ի Հերեթաս քա-
ղաք արքայանիստ հաճկաց , և ոչ էր անդ
թագաւորն . և առեալ անտի առաջնորդ ,
գնացաք ընդ անասրստ և ընդ աւաղուտ եր-
կիր աւուրս տասն , և տեսաք զթագաւորն
(Սեդուր նստեալ երեւելի փառօք , և սը-
ւաք զքնծայսն :

Իսկ նա զառաջինն արագ զմեզ այսն ,
և ասաց . «Եւ 'ի Վրիտոսն ձեր , որ արա-
րէք Վատաւած երկնի և երկրի . և արդ՝ որ-
պէս բաւաքս , առիք 'ի նմանէ ոչ միայն զՎա-
տաւածութիւն , այլ և զՀռովմայեցւոց թա-
գաւորն » :

(1) Քաղաք :

գաւորութիւնն . և ասացիք զնա մարդ մի
մեռեալ և կենդանացեալ :

Եւ մինչ զայս ասէր , եկին դեսպանք 'ի
Յաւա թագաւորէն , և տուին թուղթ
գրեալ զայս ձեւ :

« Օրացար մեք Աստուծոյն Իսրայելի և
հալածեցար զՆալիլեացին , և զհաւատա-
ցեալն 'ի նա կորուսար : Առաք և զՆեգրան
երդմամբ , և կոտորեցար զնա գիտելով զի
ոչ մեղադրէ մեզ Աստուածական երդմանն
'ի կորուսանել զթշնամիս նորա : Եւ ոչ կա
րեմ գրել առ քեզ 'զսէրն զոր ունին (1) 'ի
Քրիստոսն իւրեանց . զի մանուկ մի ոչ կա
րացի պատրել 'ի բաց դառնալ 'ի նմանէ :

Եւ էր անդ կին մի թագուհի չորիւք
գտներօք , զամենայն հնարս փորձեցի և ոչ
լուաւ ինձ . ապա ասացի ցնա քաւ լիցի ինձ
ապականել զայդպիսի գեղեցկութիւնդ .
միայն ասա՝ զոր դաւանէ թագաւորն . Եւ
աովմայ , թէ մարդ էր Քրիստոս , և մարդ
խաչեցաւ և թողում զքեզ : Եւ զայրացեալ
եթուք յերեսս իմ անզգամն այն և մահա-
սէրն . և սպանի զնա ընդ գտներս իւր չա-
րամահ :

Եւ Յաւաթիանէ յորդորեաց զիս յայս .

(1) Մի օրի , զոր տեսի 'ի Քրիստոսն իւրեանց :

բայց մի արասցես ընդ նմա խաղաղութիւնս
այլ գնացուք ՚ի միասին և բարձցուք զթա-
գաւորութիւն նորա : »

Եւ զայս գրեցաք առ քեզ ՚ի ձեռն Աբ-
րահամու . երիցու որ ընդ մեզ, զի նախա-
գոյն ծանիցես, և թէ զինչ ատապէ մեզ
պատասխանի ոչ գիտեմք . ողջ լեր : »

Այսոյիկ Պարսք և Տաճիկք միա-
բանեալք եկին մինչեւ Ղնատք և Ղա-
փեմիա, և գերեցին : Ի սոյն աւուրս եղեւ
շփոթ ՚ի Կոստանդնուպօլիս և սպանին զդա-
տաւորն, և ՚ի նոյն օրն պրեցաւ մեծ կա-
թուղիկէն, և այս ամենայն պտուղք էին
չարեայն (Յուսոխանեայ, այլ մեք սակաւն
գրեցաք ՚ի բազմայն, չարածերն այն և ա-
նիմաստն՝ որ այնչափ եթող իւր արձանադ-
րութիւնս նզովից :

Այս մերձ ՚ի վախճանեն իւրում ա-
րար զՆուեր որդին իւր զհոմանունն Լե-
սար, և առաքեաց ընդդէմ Պարսից, որ
եկեալ ՚ի Ամբէճ, լուաւ վասն կուսի
միոյ դստեր երիցու, և խնդրեաց ՚ի կը-
նութիւն, և երէցն պահանջեաց ՚ի նմանէ
ուղղափառութիւն : Եւ նա երդուաւ նմա
պահել զդուստր նորա ուղղափառ եպիս-
կոպոսիւ և քահանայիւք, և թէ իցէ հնար

դարձուցէ զամենայն երկիրն 'ի նոյնն : () Ի
այդ հաճոյ է ինձ ասէ . և դու ապօթեան
վասն իրացդ : Եւ ետ նմա զաղջիկն որում
անուն էր Թէօդորոս . վասն որոյ բազում
դիւրութիւն եղեւ եկեղեցւոյ , և տարաւ
քնա 'ի Կոստանդնուպօլիս ուղղադաւան ե-
կեղեցականօք . և յետ երից ամսոց մեռաւ
ծերն (Յուստիանոս , Թագաւորեալ ամս իննս
Եւ Թագաւորեաց տղայ (Յուստիանոս
ամս երեսուն և ութ և ամիսս եւթն :

Իսկ Պարսից Թագաւորն Կուտն ետ զոր
դին իւր 'ի Վանիքեցիսն 'ի դպրոց . և ու-
սաւ զաղանդ նոցա . և ուխտեաց , թէ Թա-
գաւորէ նա՝ յաշտէ զուսումն նոցա : Եւ
խմայեալ Կուտն՝ ժողովեաց զամենայն Վա-
նիքեցիսն , և այրեաց զնոսա զի մի ասէ լի-
ցեն Թագաւորք մոգուցն , և սպառեցեն
զիս , և զեկեղեցիս Վանիքեցւոցն ետ 'ի Քը-
րիստոնեայսն :

Եւ եղեւ բանս այս և 'ի Կոստանդնու-
պօլիս . և հաւարեցին զանդ գտեալ Վանի-
քեցիսն , և ջանացին զի արասցեն զնոսա
քրիստոնեայս , և ոչ հաւանեցան . և այրե-
ցին զնոսա նոյնպէս :

Ի սոյն աւուրս առաքեցաւ Վաղիսիրիս
զորագլուխ մեծ զօրու 'ի Պարսս , և եհաս-
անդ 'ի մեծի Պատեքին :

Եւ ասաց Կուտն պատուեսցուք զսոնս Քրիստոսի վասն ձեր և վասն քրիստոնէից որ ընդ մեզ են . և մի պատերազմեսցուք մինչեւ անցցէ օրս երեւելի . և ոչ լուսոյանդ ուզին . վասն որոյ յաղթահարեալ մասնեցան 'ի ձեռս Քարախի և Կոտորեցան . և ու մայր գետաստղ եղեն , և դարձան օտկաւք :

Ս'եռաւ Կուտն յետ յաղթութեանն . և Թագաւորեաց ըրդի նորա Խոսրով : Եւ մայր նորա չարչարէր 'ի դիւաց , և ոչ կարէին օգնել նմա մոգքն և կախարդքն : Եւ հաւատաց 'ի Քրիստոս , և մկրտեցաւ 'ի Սիմէոնէ միսյնակեցէ և բժշկեցաւ :

Օպրու ժամանակաւ ապստամբեցին Հրեայքն որ 'ի Սամարիա , և կոտորեցին զՍիկոպոլիս (1) . և երթեալ զօրն Հռովմայեցւոց ջնջեցին զնոսա :

Իսկ Թագուհին Թէոդորայ աղաչէր ըղթագաւորն վասն ուղղափառութեանն . և գրեաց Թագաւորն Թուղթ յանապատն Ղազխատու առ միանձունսն . զի եկեալ իւրեանց առ Աստուած համարձակութեամբ ըն խնդրեացեն Ղաստուծոյ ղիրաւացին : Գրեաց և առ Սեւերոս Ղալեքսանդրիա , զի աշխատ լիցի , և եկեսցէ 'ի գործ եկե :

(1) Մի օրի Նիկիոպոլիս

զեցւոյ, և եկին յոլովուծիւն անապատաւորաց և սուրբն Սեւերոս:

Նշնայէս և հրամանաւ թագաւորին եկին և յամենայն կողմանց բազմուծիւն եկեղեցականաց, և արարին քննուծիւն զտարի մի. և շահ այս եղիւ. զի Նիծիմոս եպիսկոպոսն Վաստանդնուպօլսի դարձաւ յուր զափառուծիւն, յաղթեալ ՚ի ճշմարտութենէն. և դադարեաց հաղածումն Նկեղեցւոյ՝ ուղղափառաց. և գրեթէ բազմաւծիւն քաղաքին հաւանեցան ուղիղ խոտովանուծեանն ՚ի տեանելն բազում նշանս ՚ի սրբոցն, բաց յեկեղեցականացն՝ որք լըրբէին վասն հարարուծեանն:

Եւ մինչ յայսոսիկ էին, եհաս համբաւաւորասակի բարբարոսաց յաշխարհն Ռիսկացւոց. և ելին զօրքն գնալ ՚ի վերաց հինին քան հազար արանց սպառազինաց. և գընային խնդուծեամբ բազմաւ, յուսալով թէ լինի ուղղափառուծիւն: Եւ թագաւորն յուղարկէր զնոսա ելեալ ՚ի քաղաքէն և դարձաւ յեկեղեցին յաղօթս. և շարժեցաւ քաղաքն ամենայն և լքան փողոցք և վերնասրահք և տանիք բազմաւծեամբ արանց և կանանց. որք ազադակէին միաբերան և տէին. բարեպաշտ արքայ, ողջացն զպա-

տառու մե եկեղեցւոյ . և արա՛ միադաւանջ
ղամենեան . փութա՛ թագաւոր , և 'ի կեաւ
նրս քո արա՛ խաղաղութիւն և միաւորու
թիւն եղբարց բաժանելոց . որ լինի միա
բանութեամբ , և միաւորութեամբ բանին
Վստուծոյ : Աւ երայ արքայ լալիւն մեծ . լայր
և ամենայն քաղաքն . զի ասէին եթէ միա
կեացք որք երկնային վարուք են և աստուա
ծափսոք և սքանչելագործք զոր ինչ դաւա
նեն , այն է ճշմարիտն :

Ախորժէր յոյժ թագաւորն քարազել ընդ
ամենայն երկիր զուղղափառութիւն : Իսց
զի մտանէին առ նա Քաղկեդոնիքն և ար
կանէին նմա երկիւղուկս հոգեւոր և մարմ
նաւոր , ասելով վեց հարիւր երեսուն և վեց
եղիակազոսք միաբան են կապեալ նզովիւք .
զիմքդ լուծանես զայն . այլ և ոչ ներեն քեզ
կեալ ըստ մարմնոյ յայտնի կամ 'ի ծածուկ
այսմ դաւանութեան հետեւողքն : Ա'ի
խաբիր արքայ 'ի կնոջէ : Աւ երկեալ թա
գաւորն 'ի նզովից և 'ի մահուանէ , և լռեաց :

Իսկ Աւերոս ասաց 'ի նզովից նոցա մի
զանգիտեր , զի Պետրոսի տուաւ իշխանու
թիւն կապել և արձակել , որ մի դաւանեաց
Վերիտոս որդի Վստուծոյ միաւոր բանիւն
զերեւեալն՝ զոր տեսանէր , և բաժանողքն

կառուեալք են և նշովեալք, ոչ զոր կարեն
կապել կամ արձակել. այլ մահն մարմնոյ
կարծելի է ՚ի դոյանէ :

Իսկ լսել արժան է Վրիտտոսի, և ոչ
երկնչել ՚ի սպանողացն մարմնոյ : Իսկ միա-
դաւանքն և կրօնաւորքն յորժամ տեսին թէ
յերկարեաց քանն, և ոչ լինի խաղաղու-
թիւն և բարի ինչ, ասեն. ով թագաւոր,
հաւատա մեր ոչ է մանկագոյն և նոր, թէ
հասանի. և ոչ ծերացեալ թէ նորոգի. և
ոչ թերի՝ որ ընու. և ոչ առաւելեալ որ
պակասի. այլ զոր սերմանեցին մարգարէքն՝
այսինքն Հոգին սուրբ էր սերմանողն, նոյն
ինքն ժողովեաց առաքելովքն. և Տէր Վրի-
տոս Եստուած ճշմարիտ հատաստեաց և
կեցեաց պրեամբն անճառելի. յայնմանէ մեք
ոչ թիւրիմք. ոչ պարգեւօք. և ոչ փաղաք-
չանօք. ոչ մահուամք, և ոչ կազանօք, այլ
յայնմ եմք և կաջցուք մնասցուք առաջի
մարդկան. որպէս եմք առաջի Եստուծոյ. ըզ-
մերն դուք գիտէք :

Եւ զայս ասացեալ գնացին մենաւոր-
քն (1) առեալ ընդ ինքեանա և Սեւերոս և
գլխթիմոս :

Եւ լուեալ զայս Սօրգօրու (2) որ ՚ի սահ-

(1) Այլք մանկուղիքն :

(2) Մի օրի. Ուսարգաւբու :

մանա Նմիտց քաղաքի , և գնաց ատուն առնա
կերտօքն ՚ի Լյուսանդնուպօլիս . և տեսեալ
զԹագաւորն ասէ . մինչեւ յերբ է անիծեալ
ժողովոյն շարիքն . վասն էր ոչ լուար հաւ
րանցն Լիգիպտոսի սրբոյն . Լիգ ցտակաւ
Թագաւորն և եհար ձեռամբ զլանջ սրբոյն ,
և ասէ . զի նշովեա զսուրբ ժողովն , և կամ
զի՞նչ նշանա առնեա վասն սրշչափ համար
ձակերտդ քո առաջի իմ : Եւ ասէ սուրբն
նշովեոյն և եզիցի նշովեալ ինքն շար ժո
ղովն և ամենայն հաւանեալքն նմա . և զի
նշանա իմդրեցեր , յուսամ ՚ի տէր զի գրեզ
արատցէ նշան . և ել բարկու թեամբ ՚ի Թա
գաւորէն :

Եւ Թագաւորն առաւել արտմտեալ գը
րեաց Թուղթ և առարեաց ընդ ամենայն
երկիր . եթէ որ անթծեոյէ ասէ զժողովն
Վաղկեդոնի , սպանցի : Եւ առաւել ժաւ
Թացուցին զհրամանն քաղցրացեալքն ՚ի
յարանգն :

Սկիսի աւուր միոյ զմաղաստակեաց հրեշ
տակ մի Նասուծոյ առաջի Թագաւորին և
եհար զգլուխ նորա . և անկաւ Թագաւորն
և անշնչացաւ . և տեսեալ Թագաւորն չա
գաւ և անկաւ սա սա սրբոյն . և արաչա
նօք էսած զնա ՚ի հաւան , զի եկեալ ազօթեա

ցէ 'ի վերայ նորա . և յարեաւ առողջացեալ .
և խրատեաց զնա և ամ 'ի հաւան .

Եւ խնդրեաց թագաւորն ժողով , զի
արասցեն վերստին քննութիւն . Եւ լուեալ
զհրամանն , եկին Սեւերոս և Նիթիմոս և
Սէոգորոս պատրիարքն Վերթանդրի . և ըզ-
կնի նոցա եկն Վգագոն պապն Հռովմայ : Իսկ
թագաւորն և քաղաքն ելին ընդ առաջ նո-
րա և մեծարեցին զմուտ նորա :

Իայց երեք պատրիարգ աւելք ոչ ելին ընդ
առաջ նորա . և մեղադիր եղև թագաւորին
Վգագոն և ասէ . մի է խաբեբայն այն Սոր-
գորաւ (1) . զի վասն նորա մաղեո (2) դարձեալ
զհաւատ սուրբ ժողովոյն . արան զնա 'ի հը-
րամանս իմ , և խրատեցից զնա . և ասէ թա-
գաւորն , որպէս և կամիս հայր , արան :

Իսկ այրն սքանչելի տաանձնացեալ էր և
կայր 'ի լուսթեան և 'ի զգուշութեան . զի
էր առաջին շաբաթն աղուհացիոյն . և ա-
ռաքեաց կոչնականս նմա երկուս (3) և ոչ եւս
պատասխանի . յղեաց ասլա առ նա և ասէ .
կամ եկ առ մեզ . և թէ ոչ գամք առ քեզ
եւ և թագաւորս :

(1) Աստուծոյն օրհմիւս առ
նրա Զօրաւ . Գոյն Գ օրհմի
դուքս 'ի վերայ . անի և ասր
Մարգարա :

(2) Երեք օրի . մաշեո :

(3) Մի օրի . երկուս ան-
գամ :

Եւս պատասխանի եւ ասէ . ես մինչեւ 'ի մեծ հինգշաբաթն ոչ գնամ առ ոք . եւ ոչ ընդունիմ զոք առ իս :

Իսկ Ագադոն բարկացեալ արար աւտեան եւ նզովեաց զսուրբն Սեւերոս եւ զԱնթիմոս, եւ զԹէոդորոս, եւ զՍօրղորաւ . եւ դաւանեաց երկու բնութիւն . եւ առ ժամայն եհաս բարկութիւն Տեառն 'ի վերայ նորա եւ թանձրացաւ լեզու նորա եւ ոչ տա նէր բերանն եւ եհան արտաքս . եւ երեք անգամ կտրեցին բժիշկքն զթանձրութիւնն նորա եւ ոչ դադարէր կեղն . եւ դառնագոյն տանջեաց զնա զաւուրս սուրբ պահուցն . եւ 'ի մեծի հինգշաբաթուն սատակեցաւ չարապէս :

Իսկ թոյլ թագաւորն այլ ինչ ոչ արար . բայց միայն զի եբարձ զհրաման տպանման անխժողացն զՎաղկեդոնի ժողովն . եւ գնացին սուրբքն յիւրաքանչիւր տեղիս :

Եւս յայտնեցաւ նշխարք սրբոյն Սարիւնեայ 'ի գաւառին Անտիոքու 'ի Ղանդաբիս⁽¹⁾ գիւղն, եւ էր անսիրտ . եւ ամենայն մարմինն վերք, եւ մածեալ ընդ տախտակսն, եւ բերաւ յԱնտիոք : Եւ բազում բժշկութիւն եղեւ 'ի փառս Վրիստոսի :

(1) Մի օրի 'ի Ճարդարիս

Օգտու աւուրբք⁽¹⁾ ելին Պարսիկք 'ի Ալեքսանդրոս, և գերեցին մինչեւ 'ի Հալապ և Ղաթիոք կամակարութեամբ. մինչեւ տարան զկնի սիւնս կոճա :

Եւ գնացին Հռովմայեցիք և առին զվերէմն գերեջով զաշխարհն Պարսից :

Եւ զհետ նոցա ել Խոսրով արքայն Պարսից անձամբ, և քակեաց զՂաթիոք, և գերեաց զԱրսւճ. և ոչ կարաց առնուլ զԱռհայ, և գնաց :

Եւ աւուրս յայսոսիկ առաքեցան 'ի Կոստանդնուպօլիս եպիսկոպոսք երկու քաղկեդոնիկք, գտեալք յարուագիտութեան, Եւստի և Ղեքսանդրոս. և եհաւ զերանս նոցա թաղաւորն, և հանեալ 'ի ձող եցոյց քաղաքին և աղաղակէր մունկտիկն, թէ այս է դատաստանն այնպիսի գործողացն : Եւ կատարեցաւ բան առաքելոյն թէ որովհետեւ ոչ ընտրեցին զՊատուած ունել 'ի գիտութիւն, մատնեաց զնոսա յանարժան գործս :

Ի հնդկաստան ամին Հուստիանեաց ելին Պարսք և գերեցին զՎիմիտոն⁽²⁾. և զկա-

(1) Մի օրի. ունի 'ի Եսանդ. Հռովմայեցիք զՊարսիկքն :
 զՕգտու ժամանակօք Պարսիկք գերեցին զՀալապ : եւ
 (2) Մի օրի. զՄիտոն :

լանիկսն (1), և զՊելիայ քակեցին . և հանին անտի զուրբ նշխարն Նաքոսի, և զոսկին որ ՚ի տապանն արքոյն Սարգսի . զգարդն քակեցին առին, և տարան յաշխարհն իւրեանց :

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

Յազագս որ յուծ հարիւր քառասուն թուին Ասորոց եղև հրաշք անհաւատալի . և զկնի եղև մահաբաժամ որ բնաւ չէր լեալ : Եւ եղև սով և շորժ քառասուն օր :

Ի յուծ հարիւր քառասուն և ուծ թուին Ասորոց եղև հրաշք ՚ի վեր քան զհաւատալ . թէ ոչ էի գտեալ բազում գլխաց գրեալ, և ոչ ես կարէի գրել . իսուարեցաւ արեգակն տասն և ուծ ամիս, զերկք ժաւմըն յաւուրն լոյս տայր, և զայն տպէս ոչ տիւ և ոչ գիշեր . և ոչ հասան պտուղք տարւոյն . այնորիկ . և ամենայն երկիր եղև իբրեւ զազմօրեայ հիւանդ :

Եւ զկնի այնորիկ եղև մահաբաժամ որ բնաւ չէր լեալ : Եւ նախ սկսաւ ՚ի կառ տանդնուսիլիս, և մեռան առաջին օրն հինգ հազար . և միւս օրն տասն հազար . և յեր

(1) Մի օրի . կալմբիկոս :

քորոյ աւուրն հնդեասան հաղար . և չոր-
քորդուան աւուր տանն և աւթ հաղար . զի
եղից (եղ) թագաւորն համարողս առ դրան
քաղաքին , և . թուեցին մինչեւ երեք հա-
րիւք հաղար յաւուրն մեռանել :

Վասն սկսուլ յաղքատն , ապա 'ի մեծու-
տունն և յիշխանն և 'ի տունն թագաւորին .
նախ 'ի մէջ ձեռայն բուշո երեւեր . և
այն էր նշանն և այլ ոչ կարէր փոխել զտուն
և տանայր ցոյցքն և պատառէր և երթայր
չարաւն . և քառասուն գահեկան տանայր
մարդ որ հանէր մեռեալ մի 'ի քաղաքէն . որ
և 'ի տանին բաղում անդամ անկանէր եւ
մեռանէր : Նա էր զի մտանէր որ 'ի տուն
հասեալ 'ի մարդկանէ և դատարկացեալ , և
լի գանձիւք . և բառնայր 'ի գանձուցն ըստ
կարի . և յերանելն ընդ դուռն անկանէր և
մեռանէր . և սկսան ընկենուլ 'ի ծովն զդ-
դիակունան և դարձեալ ձգէր (արտաքս) 'ի
քաղաքն . և հոտեցաւ քաղաքն և ձգեցաւ
մահ ընդ երկիրս ամենայն :

Նա յերկիրն Նգիպոսի ջնջեցաւ քաղաք
մի և մնացին միայն եւթն արք և . տղայ մի .
որ և 'ի գնալն նոցա ընդ քաղաքամէջն երե-
ւեցաւ նոցա հրեշտակ տեառն որ կոտորէրն .
և մեռան դարձեալ նոքին արքն եւթանիքին :

և լայր տղայն . և հրեշտակ տեսան բռնան
եհար զմանկանէն և եհան ՚ի քաղաքէն և ա-
սէ . մի լար , զի բարկութիւնա Տեառն յաղա-
գքս չարութեան հերձուածոյ է և մեղաց . և
երեւեցաւ հրեշտակն (Տեառն) տղայոյն ՚ի
կերպարանա ծերոյ :

Իսկ յերկիրն Փղշտացւոց ՚ի քաղաք մի ե-
րեւեցան դուք և ասեն . թէ կամիք ասլոբել
(՚ի մահուանէ) , գտանէք յանգս ձեր պատ-
կեր մի պղնձի , երկրպագեցէք նմա . և եր-
թեալ շրջեցան և գտին զպատկերն , և բե-
րեալ ՚ի քաղաքն պատուեցին . և մեռան առ-
հասարակ , և ոչ մնաց մի ՚ի նոցանէ :

Իսց քաղաքն Հեմա խնայեցաւ . զի ասլա-
ւինեցաւ ՚ի բարեխօսութիւն Սերտչին (Յով-
հաննու . զի անդ կոյ գլուխ նորա :

Ի տասն և իններորդ ամին (Յուստիա-
նեայ բարբառօրքն առին զՀռովմ և աւերե-
ցին ՚ի սոյն ժամանակ կատարեցաւ սուր-
բըն Սեւերիանա յՂիքսանդրիայ :

Իսկ յԱնտիոք էր պատրիարք ուղղափա-
ռաց սուրբ ճգնաւորն Սարգիս . յորում ժա-
մանակի այրեցաւ փանք սրբոյն Սիմէոնի յԱն-
տիոք , և թաղաւոր եղեւ ՚ի բնակչաց :

Ի քսան երեքերորդ ամին (Յուստիա-
նեայ գեղն Տարսնի ապականեաց զքաղա-

քըն՝ և ՚ի շարժմանէ կործանեցաւ ի ատիկն .
 և մեռան եւթն հազար սցր՝ իւր կէս քա-
 ղաքին Պոստաւպօլի ընկղմեցաւ . և կենդա-
 նայն իջին ՚ի խորս բնակիչքն՝ իւր յետ ա-
 ւարց ընդ լինէր հեծումն և մռնչումն .
 ինկղմեցան և ՚ի Փիւնիկէ Տրապօլիս և Պի-
 ըս⁽¹⁾ և Տրափաս . իցնպէս կործանեցաւ քա-
 ղաքն Վալիլեացւոց և գնաց ծովն ՚ի ներքս
 միշտ երկու . և մնացին նաւք ՚ի ցամաքի :

Ի սոյն ժամանակս առին Վարսիկք ըզ-
 Սարատա , և ամրացուցին . և գնացեալ զա-
 րըն Հառվմայեցւոց պաշարեաց զնա զեւթն
 ամ , և առին դարձեալ :

Ապառ ժամանակօք եղեւ սով սաստիկ .
 մինչ զի ուտէր մարդ հինգ հինգ լիտր հաց
 և ուռնայր , և ոչ յապենայր . և եղեւ ա-
 նասաց մահ զերկուս ամս ընդ ամենայն եր-
 կիր . և պակասեաց վաստակ եղին : իւր եղեւ
 շարժ ՚ի Կոստանդնուպօլիս զքառսուսն օր .
 և բազմութիւնք տանց եղեւ գերեզման
 բնակչացն . և տապալեցան եկեղեցիք :

Իւր յերեսներդպաւ ամի (Յուստիանեաց
 երկու պարխպքն Կոստանդնուպօլիս' ան,
 կան շինեալքն ՚ի Կոստանդիանոսէ եւ ՚ի
 Թէոդոսէ : իւրիկոն քաղաք տասն օր շար

(1) Երկու օրի . Պիւսս :

մեցաւ իբրեւ զտերեւ. և յետոյ շրջեցաւ :

Յայսմ ժամանակի էր սուրբն Յակովբ Կուրդնեկարն կոչեցեալ : Եւ առաքեաց թա գաւորն Լ'րաբկաց քրիստոնէից Հերեթն առ Յուստիանոս մեղադրանս ասելով. ընդէր ապականեցիք զաշխարհ Վաղկեդանի ժողովոյն . և արարիք զՆորորդութիւնն չորսորդութիւն :

Իսկ Յուստիանոս յղեաց առ նա արտեղեակս գրոց հասկացուցանել նմա զորպէսն . որ և ՚ի տե սաներն զնոսա Հերեթն աւէ . եթէ և դուք յաշակերտաց նզովեալ ժողովոյն էք , ես ոչ ուղուներմ զձեզ . և նաքա ասեն ընդէր հրամայեցեր թագաւորութիւնդ սյգպիսի բանս , և նզովեցեր վեց հարիւր երեսուն և վեց սուրբս՝ որ թէ աշխարհականք էին ծանր էր . թող թէ առաջ նորդք եկեղեցւոյ . և ասէ թագաւորն ես անպէտ եմ գրոց և բարբարոս . բայց ասացէք ինձ թէ ՚ի հազարաց կերակուրս անկանիցի մուկն մի , պղծի թէ ոչ . ասեն պրզծի պո՛ . և պատասխանեաց թագաւորն . և զինարդ ոչ պղծէր զվեց հարիւր երեսուն և վեց արան տոմարն Լեւոնի , որ ՚ի հրեւթիւն դարձոյց զքրիստոնէութիւնս . և աւճաչեցին յոյժ :

Եւ յետ աւուրց .ասնն յթագաւորն հրամայեցէք պատարագ տեսանել զմերն և հաղորդիլ ՚ի մէնջ . և ասէ արքայն մեք ոչ հաղորդիմք ՚ի ձէնջ և ոչ հաղորդեմք զձեզ . և ՚ի ժամ ճաշուն հրամայեաց տալ նոցա միս անսուրբ իշու և ուղտու . և ասնն մեք ոչ պղծիմք սոքօք . և արքայն ասաց մեք զիսորդ ոչ պղծիմք ուտելով զմիս մարդոյ , զի այդ և է պատարագն ձեր (1) , և արձաւ կեաց զնոսա լի ամօթով :

Հայնժամ մեռաւ Թէոգորայ թագու հին ուղղափառ հաւատով , և թաղեցին զնա լճի մոտ և Թէոգորոս պատրիարքունք :

Եւ ՚ի ժամանակս (Յուստիանեայ յայտնեցան հերձուածք պսոքիկ :

Ա . Հատեալք ՚ի Վանիքեցւոյ որք եկին ՚ի Պարսից կերպիւ արեղայից . և արեամբ ապիտակ հաւու . և սպանեալ տղսցոյ հաղորդին ՚ի տարւոջն միանգամ , և առնեն զոճրապորժու թիւն Վանիքեցւոցն :

Բ . Հովհաննէս Ղլիկեմիոյ , որ նիւթ ասէր զՆստուած որպէս տարր ինչ :

Գ . Ստեփաննոս Խաչայեցի , որ զտան

(1) Մի օրի . զի այս է և զիսորդ և է պատրիարքն ձեր պատարագն ձեր : Մի օրի :

ջանք մեղուցելոյն նոյնչափ աւուրբք ասէր
և ապա հաւասարիլ արդարոյն :

Դ. Յուլիանէ Աղիառնացին, որ ասէր
Քրիստոսի առեալ զանմեղ մարմինն Աղա-
մայ որ յառաջ քան զյանցանսն. զոր յանդի-
մանեաց սուրբն Սեւերոս, ասելով թէ Ա-
դամ կրկին է. նախ անխառնուածն և զկնի
խառնեալն յապականացութեան : Արդ տե-
լին զխառնեալն էառ, և աստուածացոյց
անապական գործելով. բայց նա ոչ զղջա-
ցաւ :

Ե. Յովհաննէս տրիթացին, որ երեք բը-
նութիւն ասէր զաստուածութիւնն. և ա-
շակերտ էր սա Սամուելի ռասլացւոյն. զսա-
կոչեաց Յուստիանոս առ ինքն, և լուեալ
զհերձուած նորա հարածեաց : Սա արար
գրեանս՝ վկայութիւն որաւով Աստուա-
շունչ գրոց՝ իւրում ազանդին :

Զ. Փոտինոս⁽¹⁾ անտիոքացին՝ սա երեք
բնութիւն ասէր զաստուածութիւնն. ա-
րար և սա գրեան :

Է. Թէոդորոս Կապպադովկացին որ բղ-
նոյն ասէր թէ Քրիստոսի Աստուածութիւ-
նն ոչ է Հօր :

[(1) Մէ ԳԻ. Տափինոս. Ժ ԳԻ. Ուփէինոս :

Ը. Եւ թանասիրտս որդի դասերն թէ՛ ու
դորաց թագուհւոյ . սա զՅովհաննիսի աւ
ղանդն հաստատէր : Եւ Կանոն Տաղանի եւ
պիակոպոս , և իւրէն ինքեւ զնոյն ածեւ
ցուցին երեք բնութիւն ասելով Վերստոսի
Եւթուծոյ :

Թ. Եւ միւսս Կոստանդնուպոլսի , զնոյնն
ասաց . թէ որ երեք անձանցն յատուկ բը
նութիւն ոչ ասէ երեք , նա հրեաց է և հա
կառակ ուղղափառութեան :

Հայնմ ժամանակի եկն Հերեթն թագաւ
ւոր առ Յուստիանոս , և ունէր գիր ուղիղ հա
ւատոյ զարեւելեան եպիսկոպոսաց , զՎայոյ
մեծաց և զՀակովբայ Կուրդնկարին և զՎ
ղեքսանդրու պատրիարգին . և եցոյց յաբ
քունիսն և ասաց . որ ոչ ձեռնագրէ աստ ,
ոչ է Վերստոնեայ . և հրաժարեցին յորովք :

Եւ բարկացաւ Հերեթն Յուստիանեայ ,
և ասէ ցնա . ապշեալ և յիմարեալ ոչ գի
տես թէ այս ամենայն տաղականութիւնք
երկրի վասն չար ժողովոյն է . և ընդէր ոչ
բառնաս զնա , զի լիցի խաղաղութիւն (եր
կրի) 'ի Տեսուհէ :

Եւ ասէ ցնա Յուստիանոս . վասն քո եւ
րեսայ կալցին ախորժողքն (1) զուղղափա

(1) երկու օրի . ուղղափառքն :

աւարթիւն յայտնապէս, և համարձակեալք լիցին. և այլ ինչ մի ներդեր զմեզ:

Եւսկոչեաց Հերեթն եպիսկոպոսա ազգափառս. և ետ ձեռնադրել պատրիարքունիս ազգափառացն, որք իցեն ՚ի Կոստանդնուպօլիս և Ղնտիք և Ղէքսանդր և Ղըրուսաղէմ. և առաքեաց զնոսա անդապառնալեաց թղթովք, թէ որ ներդեսցէ ընոսա (կամ նզովեսցէ): Եւ գնաց ինքն յաթոռ իւր:

Եւայց զի համարձակեցան ՚ի բանի աստ ազգափառքն և ասէին ընդ Վաղկեդոնիկան, թէ դուք զՆիստորին աւերք, և զԹէոդօրիսին և զԹէոգօրին. լուաւ Յուստիանոս և արար ժողով պատասխանի առնել իրացն. և պատրիարգուքն էին այսոքիկ. Վոմնաս՝ Ղնտիքու. Եւոզինար՝ Ղէքսանդրի. Եւտիքէս՝ Կոստանդնուպօլի. Եւփիլոս՝ Հռովմայ. որ կայր ՚ի Կոստանդնուպօլիս ՚ի Վաղութ, որ և ամբարտառանեալ ոչ գայր ՚ի ժողովն. և հազիւ բերին զնա. և արարեալքն աւթիւն գրոց, նզովից արժանի դատեցան որք Նիստորի հաւանին կամ Վամուեա տացւոյն կամ Տարսոնացւոյն. և եթէ նորին իսկ նզովեալք են:

Իսկ Եւփիլոս ասէ զկնի հարիւր երե-

տաւն ամի ոչ է մարթ անիծանել զգովելիան
Թուեցեալ առաջնոցն . և խափանեցաւ ա-
ռաջաբիւծիւնն և գնացին :

Իսոյց Պատկզոս աշակերտն (Հուլիանեաց
յանդիմանեալ 'ի բողմաց' ոչ զղնացաւ . բղ-
սա աղաչէր ժողովուրդն իւր զի արասցէ
իւր փոխանորդ . և նա ապայ եւ միայն զի-
տորդ արարից եպիսկոպոս . երեք պարտ է
լինել ձեռնադրութեան եպիսկոպոսի :

Իսկ յորժամ մեռաւ, զձեռն մեռելոյն ա-
ռանց կենդանի եպիսկոպոսին եգին 'ի վե-
րաց Աւրուսիսի, և արարին եպիսկոպոս . և
նա ձեռնադրեաց տասն եպիսկոպոս . և ա-
ռաքեաց ընդ ամենայն երկիր տարածել զա-
գանդն :

Եւ ոմն 'ի նոցանէ Սարգիս անուն գնաց
յերկիրն Վամիրաց, և աշակերտեաց զառ-
զումս . և արար նոցա եպիսկոպոս Մովսէս
անուն, որ և զկնի երեք ամի մեռաւ : Եւ
զտուրբն Սեւերիանոս զքարտուն նոքա, թէ
զՎրիստոսի մարմինն տպականացաւ ասէր .
այլ սուրբն անպարտ է ասաի, զի նա ասէր
թէ զտպականացաւ բնութիւնս մեր էաւ .
և անապական գործեաց : Եւ նոքա ասեն
թէ յորովայնէ կռսին անչարչարելի մարմին
էաւ և անմահ, և չարչարանքն և մահն

կերպարանօք 'է, և ոչ ճշմարտութեամբ ։

Վնաց ոմն 'ի նոցանէ յԱղեքսանդրիա . և խառնեցան 'ի նմա այլ եւս աղանդք Պոնտացիք և Ապոլինացիք ⁽¹⁾ , և ձեռնադրեցին աղանդին պատրիարք . և նա արար բազում եպիսկոպոս , և ցրուեաց ընդ ամենայն երկիրս ։

Ս'ի ոմն 'ի նոցանէ չոգաւ ղհիւսիսիւ և յարեւելս . և եկն յԱղբուհն ⁽²⁾ և ել 'ի Հայս . և ոչ ընկալան զնա . այլ առաքեցին թուղթ առ Թէոդորոս պատրիարքն Նսիոքոս . եթէ դուք զինչ տաէք այսմ աղանդոյ , տայք ողջոյն՝ թէ ոչ . և նա կատարեալ էր զկեանքս իւր ։ Նայց յաշակերտաց նորա լուան զճճմարիտն և հալածեցին զնոսա . Նայց 'ի Ալապատդովկիայ բազումք խաբեցան 'ի նոցանէ ։

Ասէն ոմանք թէ և 'ի մասնէ 'ի Հայոց ստկաւք հաւանեցան առ Ժամանակ ինչ մին ։ չեւ 'ի կատարելոյն իւրեանց սաստեալք և զեն , և 'ի բաց կացին ։

Յաւստիանոս թագաւոր կամեցաւ նորոգել զեկեղեցին Առաքելոյն և զոտապանա տուն թագաւորացն . և գտան երիտասարդսն Արճաւիակս ⁽³⁾ , և գիր 'ի վերայ նոցա .

(1) Մի օրի . Ապոլինացիք
Մի օրի Ապոլինացիք ։

(2) Երկու օրի . Աղբուհն

(3) Մի օրի 'ի լուսնի ունի
գտին զնշխարս առաքելոյն ։

սուրբ Ներէսս , սուրբ Սուհաս , 'սուրբ Տիմոթէոս . և խնդաց քաղաքն ընդ գիւտ առաքելոցն և փառաւորեցին զՆառաւոյն :

Եւ և Նաոմն որ 'ի Լեւոնիա Պաղեստինացւոց առաքեաց աջոյ ձեռն մի յանուն Յովհաննու Սկրուզին , և եղև կարծիք վարն 'նորա . ասկայն պատուեցաւ սկեղէն յարկօք և ակամբք :

Իսկ Յուստիանոս ջինեաց երկատասան վանք և եկեղեցիս իննասուն և վեց . և ոչ դադարեաց 'ի ժամանակս իւր յաղքատանոցս և 'ի հիւրանոցս ջիներոյ : Նաոն սկսանի թուալիսն Հայոց :

ԳԼՈՒԽ ԺԵ .

Յաղագս որ յաթ հարիւր եւթանասուն և մի թուին Նաոնոց , և Ամբոյ պատուհասին :

Ի յաթն հարիւր եւթանասուն և մի թուին Նաոնոց սկսաւ թուականն Հայոց , յերեսներգարդ չարորդ ամին Յուստիանոս , առ տէր Ներսիսիւ հայրապետիւ , 'ի թագաւորութեանն Պարսից Խոսրովու : Եւ ևս Սովսիսիւ կաթուղիկոսիւ անէն

դէնի քառասուն տակ հարստմանն մերոյ վա-
սըն աղակին Վարդէնդոնի :

Ի աւարութեւն զամեն ցաւմանն Վիթ (1)
քաղաքի որ կրեաց ի վեր քան զսոփրապետն
պատուհասս . քանզի սւթն ամ սով կրեաց ,
և տարի մի հարան ի դիւաց առ հասարակ ,
և թափեցան ի խեղաց , և հորաւին զգանա-
կանութիւն , հաջէին իբրեւ զուհս և մեր-
կանային առաջի միմեանց , և զսուհս և զքա-
տացուածս իւրեանց , ոչ ճանաչէին . և ի
միմեանցն աղատկառէին . և շնային ընդ հա-
նայս ի հրապարակս և յեկեղեցիս . և ողոր-
մէին նոցա մերձակայ գաւառքն . և երթա-
լին և զգաւ շնային նոցա , և աղօթէին
վասն նոցա , և ոչ դադարեաց չարն մինչև
ի լուլ ամին , և ապա զգատացան : (2) Ի
զգատութիւն (2) եկեալ աղատկառէին և ա-
մաչէին , և զգեցան սեռաւ . և զնային յԱ-
րուսաղէմ և յայլ նուիրեալ տեղիս և ապա շ-
խարեցին , և անկաւ ինոսա մահտարածամ ,
և մեռան ի սակաւ աւուրս անձկնս երե-
սուն և վեց հազար :

Իսկ ի Բաղուարն . Յուստիանոս մեծարէր

(1) Մի օրի . անի ի լուսնի (2) Երկու օրի ի զգացու-
քն . ՅԱմիթ դիւանաբեալ Թիւնս
սով վերս :

գծողովն Վաղկեդոնի, բայց զթուղթն նա
բաւայ ուռհայեցւոյն ոչ ընդունէր. և ոչ հա-
ւատայր ասողացն թէ ընկալան ժողովն Վաղ-
կեդոնի. Իսկ յորժամ ասուգեաց ՚ի Նաքի-
լոսէ նառովմայ պապուն որ ասաց այն ընկա-
լան, և ընդունելի է, յառն յարեաւ զայրաց-
մամբ (1) և ասաց երիցս. հեռի եղէց և հեռի
եմ յայդմ գաւանթաւթենէ. և եղիցի նզու-
գեալ. Եւ զայս ասացեալ հրաժարեաց ՚ի
նմանէ:

Բայց խոստրեցաւ. ՚ի հակառակն, և ըն-
կալաւ զձաւքանեաց հերձուածն, և գրեաց
առ Վթանաս պատրիարքն Նախորայ ժողով
առնել և տեսանել զիրն. և ժողովեցան յՆ-
ախոր հարիւր իննսուն և հինգ եպիսկոպոսք
և նզովեցին զձուստիանէ. և գրեցին առ
Թադաւորն զոր արարին, և յերկուց աղան
գից արբեցաւ Թադաւորն. և մեռաւ ուղ-
ղափառութեամբ Թադաւորեալ ամս երե-
սուն և ութ և ամիսս եւթն:

Եւ ոմն իմաստուն և սքանչելի այր պատ-
մեաց եթէ տեսանէի տեսիլ. գաշտ մի ըն-
դարձակ, և ՚ի մէջ նորա հնոց բորբոքեալ
անլոյս հրով, և դողայի յոյժ. և ասենցիս այս
տեղի տանջանաց (ձուստիանոսի էր, բայց

(1). Մի օրի, զարմացմամբ:

ողորմութիւնն իւր և եկեղեցապատիւ քար-
քրն ոչ եթող զնա հերձուածող մեռանել
և գալ յայս տեղի տանջանայ, և անգ յիշեա-
ցի յեկեղեցիս ուղղափառայ :

(Յիս նորա թագաւորեաց քեռարդին
իւր (Յուստիանոս թրակացի . և էր այր
պատերազմող և ահարկու . և խոյս ետուն
ամենայն չարագործքն յերեսաց նորա . բայց
ցաւէին ոտք նորա : Առ տա եկին արքա
րուեստաւորք 'ի Սամրոնէ և 'ի Սանգանէ,
որ օծանէին զանձինս և վառէին հրով փայ-
արս և ելանէին 'ի վերայ և ոչ այրէին : (Յա-
ռաջին ամին սորա երեւեցաւ հուր բորբո-
քեալ⁽¹⁾ յօդդ 'ի կողմ հիւսիսի այնպէս ա-
հագին , մինչ զի բազումք 'ի տեպենէն մե-
ռան . և բերէր օդն քարտէզ այրեցած⁽²⁾ , և
ժողովեցին յսլովք 'ի զամբիլս , և զահի հա-
րաւ երկիր :

Աւ յինն ժամ աւուրն ել ամբ միգախա-
ռըն , և 'ի նմա խաչ մի կազմեալ 'ի լուսոյ :
Աւ տեսեալ բազմութեանն որ 'ի խոստանդ-
նուդօլիս , տեին . տէր ողորմեա՛ ըստ մեծի
ողորմութեան քո :

(1) Մի գիւ. ունի 'ի քառն
քն հուր յերկնայ և այլ նշ-
խանք 'ի խոստանդնուդօլիս :

(2) Մի օրի. յաւերս և փոյս
այրեցած :

Եւ ասէ պատրիարքն ցթագաւորն մի
երկնչիւր . պատուեաց զքեզ տէր երեւմամբ
խաչի որպէս զմիծն խաւանդիանոս . և արդ-
ընդէք ոչ կարօտիս և առաքես յԱշխրեմիէս
քաղաք Վսորսց և բերեն անդի զխաչն տե-
րանապան . և առաքեսց թագաւորն զօրս և
զօրագլուխս , և առին զնա հազիւ անաթի և
բերին յԱնաթիք . և նորա եւս ընդդիմացան,
զի մի տացեն զխաչն պարծանք և պահա-
սան աշխարհին տանել յերկրէ անաթի . Եւ
զկնի յորով հակառակութեան հառին զնա
սղոցաւ ընդ մէջն , և թողին անդէն զհա-
ւաարորդն , և զկէս նորա առին և տարան :

Եւ ել ընդ առաջ նորա թագաւորն և
ամենայն քաղաքն , և տարան զնա և եղին
ի մեծ եկեղեցւոյն մեծաւ պատուով :

(Հայնմ ժամանակի խնդրեցին Հայք յօգ-
նութիւն ի Հուսաբանեաց , զի մի տացեն
հարկս Պարսից , և ետ նոցա զօրս և ընդդի-
մացան Պարսից , և կատարեցին զօրս նոցա :

Եւ առաքեսց խորով թագաւորն Պար-
սից . աս (Հուսաբանաս և ասէ . ասւր . ըզ-
հարկն հայոց դու թէ ցաւես վրան նոցա ,
և թէ ոչ թող զնոսա կալ ի հնազանդու-
թեան իւրեանց . և լուաւ ընդդէմ պա-
տասխանի :

(1) Քնչ քայ ասէ քո և քրիստոնէից . և անգիտանաւ եթէ 'ի ձեռն Հայոց այսրէն առնում զ(1) ծրին և զոր ինչ ունիս 'ի Սիջա գետաց . և երկեառ խաւով և լռեաց :

(2) Այսու աւուրբք էառ հրաման 'ի Թադաւորէն (3) Յովհաննէս Պատրիկն խօսել ընդ Հայս և ընդ Մորիս յաղագս հաւատաց և եկին 'ի Կալանիկէ , և խօսեցան ընդ (3) Կովք Կուրդնկարն . և եղեւ ժողով մեծ 'իւ կամէր Պատրիկն տալ ընդ աւնել զանաւորք ժողովն Քաղկեդոնի , և քամահեցին զքանիւք (4) նորա և ոչ լուաւ նմա :

Իայց (3) Յովհաննէս եպիսկոպոս Սարմա տոյ մարդ սխիշ և ապականիչ եղիր 'ի կամրա Թագաւորին կռուել ընդ աւղղութաւսն . և առնու զաթառ նոցա և զեկեղեցիս և զհամարձակութիւն . և մատնել կապանաց և տանջանաց և մահու եթէ ոչ գաւանեն զնոցացն . որ եղեւ իսկ յետ քառասուն ամի արսորանաց (5) և հալածանացն մեր և շրջին եպիսկոպոսք հանդերձ զօրակաւնօք սուսերաւորօք , և զհաւանեալան կրկն մկրտէին և եկեղեցականան ձեռնադրէին . և զոչ հաւանեալանսս սկէս սկէս տանջանօք լա

(1) Ոմանք՝ բանիւք : քո պատրանացն :

(2) Երկու օրի , գագաթն :

զանաւնէին և յաքստաւ և ՚ի բանտա տային ։
 Իշ. յաւէր երկիր ծանր աղէտիւք , զորս ոչ
 կարեմ ընդ գրով սրկանել զանոց շարչարաւ
 նայն . զոր կրեաց սուրբ եկեղեցի ։

Իսկ զկնի հազարաց և բիւրուց ազանաւ
 նելայն հրամանաւ չարին (Հովհաննիսի՝ որ
 եղաւ պատրիարք Կրտանդնու աղաթի . ապա
 կացաւ Թագաւորն . և խոցուէր սիրտ նա
 բա ։ Իշ. առայ ընդ անօրէնն (Հովհաննէս .
 տայնա փնձ գրով զխոտափանութիւն քա .
 և նա յապաղէր զքանն և ասէր ջլծապաւո
 րն . զի՛ է քեզ այդ . եղաք ՚ի բանտի զայն
 հաշակաւոր զՀովհաննէս . եթէ զնա կա
 րեմք ՚ի հաւան անել՝ բարձրանայ Թագա
 ւորութիւն քո աննական ամենայն Թագա
 ւորաց ։ Իշ. առաքեցին առ նա Թագաւորն
 և պատրիարքն պատգամաւորս քաղում ա
 զչանօք . զի ելլէ ՚ի բանտէ և արասցէ իաւ
 զաղութիւն անդամացն Վրիասսի , գաւա
 նելով զլորտադ ժաղախն . և պապին զայս
 բազում անգամ . և նա անխիւք գարձու
 ցանէր զպատգամաւորսն ։ Իշ. էր նա ՚ի գի
 ջին բանտի , և տրորէին ճարսինք նորա ՚ի
 պէս պէս ցաւոց գլխոյ և ստից և ամենայն
 անկրտոց . և եռային ⁽¹⁾ ՚ի նա որդուք , ոջիւք

(1) Իրանք՝ եռային ։

և բարբոսք և պահէին զգուռն նորա, և ոչ ոք մտանէր առ նա. և ճանճք և պիծակք կեղեքէին զնա, և նա դռնութեամբ փառոււորէր զՆստուած:

Իսկ զինի բազում աւուրց եմուտ առ նա երիտասարդ (1) մի ազգափառ, և խնդրող անօթից. համբարեաց զնա և լուաց ՚ի վիրաց անտի. և զգեցոյց զնա և մխիթարեաց. և եղ առաջի նորա կերակուր (2) և գինի աւնոյշ. և եկեր և արք և բերկրեցաւ յոյժ ծերուն. և զառուրս ութ այնպէս առնէր և օրհնէր զնա. և զսհանայր զեմանէ: Եւ երիտասարդն օր ըսա օրէ քաջակերէր զնա ի մաստուէն բռնիւք ՚ի վկայութենէ գրոց. եւ լանի ասէ համբերողաց իբրեւ զՆոր, և ըջ ՚Իանիէշ. և դավաւ բոլորին պուակք նահաւսակաց և որ ինչ ամենայն գիրս գրեալ է բանայր նմա. զարմանայր աս. բուն, և ասէ ցնա. օրհնեալ ես դաւ որդեակ զի հանգուցեր զիս և աւասի է քեզ այդ իմաստութիւնն ՚ի աջ զայութեանդ զոր ես ծերութեամբ իմ ոչ գիտեմ. օրհնեալ է Հոգին Նստուած, որ խօսի ՚ի քեզ:

Եւ յեա այսորիկ եկն առ նա արքեպիս

(1) Մի օրի. ունի ՚ի ըսած. առ Պարթաւքն:
 քն. Բրիտան եկն ՚ի զեգանն (2) Մի օրի. անգուն:

կապուս պատրիարքին և ասէ ցնա . Հայր
սուրբ շատ է լուր արդ , և լեր առաջնորդ-
խաղաղութեան . Եւ ասէ ցնա . որդիք սա-
տանայի զխորդ ոչ ամաչէք . Վրիտառս Լու-
տուած մի խնայեացէ 'ի ձեզ . զի եթէ ճշ-
մարիտք էիք . ամաչել արժան էր զինի այոքան
դատութեան զոր արարիք եկեղէցւոյ . թող
թէ հերետիկոսք և չարափառք և ասելիք
Լուտուծոյ . և նա գնաց և ողատմեաց զամե-
նայն ասացեալն թագաւորին և պատրիար-
քին :

Իսկ երիտասարդն համբուրեաց զծերն և
ասաց , ողջ մնա՛ հայր զի երանես աստի և լու-
սաւորես զբաղումս . որ էր ինքն Վրիտառս
մխիթարիչն պատանի և զայս ասացեալ ծած-
կեցաւ 'ի նմանէ :

Եւ նոյն ժամայն եկին զինաւորք և հա-
նին զՀովհաննէս հրամանաւ թագաւորին
և պատրիարքին . և տարան ընկեցին զնա 'ի
կղզի մի բարբարոս մնացեալ 'ի կռապաշ-
տութեան . զոր զամենեւեան լուսաւորեաց
նշանօք և արուեստիւք և բանիւք վարդա-
պետութեամբ բազում բիւրս ⁽¹⁾ արանց մը-
կտեալ 'ի փառս Վրիտառսի Լուտուծոյ մերոյ :

Յետ այսորիկ խնդրեաց դարձեալ թա-

(1) Մի օր . ունի . ԸՃ . ԸԻւրս . Մի օր . ԻԸՃ ԸԻւրս :

գաւորն զդաւանաւթիւնն Վաղեղոսի գլ.
բով. և ետ ցնա պատգմարքն :

Եւ հառաչեաց թագաւորն և ասէ աւանդ
դուր սպանելոցն, Վերադին է սցս աղանդ :
Ք. ընկէց յաթոռոց զպատրիարքն. և հալա
ծեաց զնա նախարարանօք. և ասէ ցլ'նառ
տաս զօրապետն, դարձո վաղվադանի զուղ
ղափառան յաթոռ. և ի հայրենիս իւրեանց,
և Վաղեղոսիքդ բարձցին զարիւն սարա
նանելոցն. և մի երեւելոցին երեսաց իմոց
մինչեւ հանգեացց սակաւ մի :

Ապսու ժամանակօք ժողովեցան մոգք
և մոգպետք առ թագաւորն (1) Պարսից, և
ասեն ընդէր ոչ առնես գու. նման թագաւ
ւորին (Հունաց, զի զամենեւեան որք ոչ
հաւանին օրինաց նարա, չարաչար տանջա
նօք սպանանէ զնոսա. և քանիք են ընդ քո
թագաւորութեամբդ, որք արհամարհեն
զարեգակն և զհուր, և ներես նոցա :

Եւ յայնմանէ շարժեալ թագաւորին ան
թիւս կտարեաց ի քրիստոնէից, և արար
վկայս ճշմարտութեանն :

Եւ առաջեաց ի Հայս զնելանդ տուն

(1) Մի օրի. անի Դ. ամ. բողոքաւ էր. և շարժութե
քն. Պարսից թագաւորն, հա. զքրիստոնէայան :

կրակի , և հարկ փռնել նոցա 'ի հրապաշտութիւն :

Իսկ նոքա խնայողներաւք յԱստուած գիւմեցին 'ի վերայ նոցա և կոտորեցին զմոգսն և զգորսն Պարսից :

Եւ մեծ կաթուղիկոս Հայոց չոգաւ 'ի Կոստանդնուպօլիս ամել անտի զօրս յօգնաւ հանութիւն իւրեանց : Եւ ել քաղաքն աւմենայն ընդ առաջ նորա 'ի պատիւ . և տարան զնա 'ի պատրիարքարանն , և յամեաց անդ զի ոչ էր յատակ զօրն (Յունաց :

Իսկ ժողովուրդք երկրին հայոց երկեան , մի գուցէ խաբիդի Կաթուղիկոսն յաղանդաւորացն 'ի պատճառս կարեացն (զօրաց) նոցա : Եւ առաքեցին առ նա թուղթ ըզգուշութեան և վարդապետս իմաստունս և ասե՛ն . յԱստուած ապաւինեցուք և մի ասցուք զյաւխտե՛նական կեանքն և զհաւատս կենդանիս և աստուածընկալս անցաւոր և անաստուած կենաց , դարձիր 'ի տուն քո :

Իսկ սուրբ հայրապետն նախ քան զգնալ դեսպանացն կառարեալ էր ուղղափառ հաւատով , և պատուով եղեալ 'ի շիրմի տղափառացն որ անդ հրամանաւ արքային , և ընդ յուսայն իւրեանց ասկրեցան Հայք

աստուծով զօրացեալ 'ի Պարսից և 'ի Վաղ-
կեդոնացւոյն . և եղև մեծ ամբուժիւն
հաւատոյ ուղղափառութեան :

Իսկ Սոփիայ թագուհին սնեալ ուղղա-
փառութեամբ հաղորդէր Ղնդրիասայ յի-
րիցաւէն իւրմէ, և ածէն զհա երբեմն 'ի հա-
ւան զի գնացէ յեկեղեցի Վաղկեդոնաց-
ւոյն : Եւ (իբրեւ) գնաց անդ ամ' յի, ե-
րեւեցաւ Նստուածածինն և ասաց, գու-
արդ ընդէ՞ր թողեր զիս և գնացեր ընդ
հերետիկոսն, և (նա) ասէ ցնա, մայր տեա-
ռին, ուսն, ուսն⁽¹⁾ ինձ գաւանսութիւն
ճշմարիտ : Եւ ասէ սուրբ կոյսն բաւական
է քեզ ասելն . Հայր և Արդի և Հոգի սուրբ
ողորմեա՛ ինձ . և ոչ երթալ առ Հերետի-
կոսն :

Եւ յուժերորդ ամին իւր (Յուստիանոս
արար զմօրաքեռ. որդին իւր զՎարկիանէ՝
Կեսար, և առաքեաց զգօրն 'ի վերայ Արծ-
բնայ, և գնացեալ նորա 'ի Տարայ, առա-
քեաց զգօրն 'ի Պարսս, որք դարձան բա-
զում աւարաւ, և երկեան Պարսիկք յերե-
սաց Վարկիանեայ : Եւ Վարդուանն որ կայր
'ի Աճրին, հնազանդութեամբ և ընծալիք
յամեցոյց զՎարկիանէ 'ի Տարայ, մինչև ե-

(1) Մի օրի . որն ինձ գաւանսութիւն ճշմարիտ :

լից զքաղաքն առձիգք . և եհան զքրիստու
նեայսն անտի .

Իսկ ՚ի զատկի տօնին շոգաւ Սարկիանէ
և պատեաց ⁽¹⁾ զՍ՝ճբին և նեղեցին յոյժ . և
մերձ էին յառնուլ . և յանկարծ եկն Սկա
կիտա ոմն փոխանակ Սարկիանեայ և եհան
զնա ՚ի պատուոյն հրամանաւ Թագաւորին .
և ստէր Սարկիանէ . Թոյլ տաւ ինձ աւուրս
երկուս և առից զքաղաքս , և ոչ կամեցաւ .
և կարծեաց զօրն եթէ մեռեալ իցէ Թա
գաւորն , և Թողեալ զքաղաքն ցրուեցան .
Իւ պատճառ իրայն եղեւ այսպիսի .

Արկիրն Տաճկաց կային ընդ երկու իշ
խանութեամբ ընդ Պարսից և ընդ քրիստո
նէից . Վրիստանեայքն Թագաւոր աւնէին
իւրեանց զՍ՝նդուր զորդին Հերիթայ , և
էին ըսրեկամք և օգնականք Հռովմայեց
ւոցն հայրենեօք սակս Վրիստանէութեանն .

Իբդ Ս՝նդուրն պնաց ՚ի վերայ Պարսից
և գերեաց զերկիրն և գարձաւ . և եկն նշու
տաւ ՚ի Տաճկաստան ՚ի բաժնին Պարսից . և
նոքա կարծեցին թէ Թագաւորն Պարսից է .
և ոչ պատրաստեցան . և քաղուիք ելին առ
նա պատարագօք և սպան զնստս . և սոճ
րածեցաւ ընդ երկիրն և կատօրեաց և գե

(1) Մի օրի . պարտեաց :

րեաց զնոսա . և ժողովեցան զօրն Պարսից
գնալ յերկիրն Վ'նդուրին :

Եւ խնայեալ Վ'նդուրն առաքեաց առ
Յուստիանոս . և խնդրեաց ոսկի բազում զօ-
րլս վարձելոյ ընդդէմ Պարսից :

Եւ յասեալ Յուստիանոս և գրեաց և
ասաց . եկեացեա առ Վարկիանէ , և տացեա
նմա օգնաւթիւն վասն Վճբնայ . և առ զնա
ընդ քեզ և պահեա զերկիր քո . և պատուի-
րեցի նմա տալ քեզ ոսկի (բազում) որչափ
և կամիս : Եւ գրեաց առ Վարկիանէ թէ ջա-
նա փութա՛ որտալ զՎ'նդուրն 'ի կորուստ .
և առ զգլուխ նորա և առաքեա ինձ աւե-
տիս :

Եւ 'ի խնամոցն Վասուծոյ փոխեցան
թուղթքն և տարան զՎարկիանեաց թուղթն
առ Վ'նդուրն , և զՎ'նդուրին առ Վարկիանէ .
և կարծեաց Յուստիանոս յորժամ լուաւ .
թէ Վարկիանէ առաքեաց զթուղթն առ
Վ'նդուրն . և առաքեաց ընկէջ զնա ի պա-
տւոյն :

Իսկ Վ'նդուրն օրհնեաց զնախապետա-
թիւն Վասուծոյ , զի օգնեաց նմա և կեցոյց .
և գրեաց առ Յուստիանոս զչորտեթիւն
նորա :

Իսկ Պարսիկքն իբրեւ գիտացին զիրքն ,

Եթէ Սեդուքն ալ գգնէ Հռովմայեցւոց չորանն ի վերայ զորացն Հռովմայեցւոց, և կատարեցին զնաւս. և գնացին մինչեւ յԱնտիոք և գերեցին զամենայն Սիջուգետոս որ ընդ Հռովմայեցւոյք, և երթեալ նոսանն ի վերայ Տարսուս. զի բազումք զերծեալք ի զորացն յանդէին անկեալ յամուրս որք եկեալ (ելեալ) արտաքս ցուցին մեծ քաջութիւնս:

Եւ Պարսիկքն խաբէութեամբ տեղի ետուն որպէս թէ կամիցին գնալ, և աշխատեալ զորացն (Կունաց թողին զսարխայն. և գնացեալ հանդէին և սւռէին հաց. և դարձան Պարսիկքն և բախեցին զսարխայն և յամենայն կողմանց ամեղսխա եղեալ միջահին ի ներքս և կատարեցին առ հասարակ. և գնացին բազում սւրախութեամբ յաշխարհն իւրեանց:

Իսկ Թագաւորն Պարսից խորով ընտրեաց ի գերերդն աղջկունս հինգ հազար կուսանս և գանձս բազումս. և առաքեաց յերկիրն թե տալացւոց ի թուրքաստան պատարագս նոցա, և քիբ աղաչանաց զի եկեացեն նմա յօգնականութիւն պատերազմել ընդ Հռովմս և ընդ Հայս և ընդ Տաճկաստան:

Իսկ ի գնայն իւրեանց սրբուհի կուտան

քնն թանային արտասուօք զճանապարհն .
 զի անդամքն Վրիառոսի երթային գէշ գա-
 զանաց . և խորհեցան կուսանքն ընդ միմեա-
 նրա զոր ինչ առնելոց էին . և իբրեւ հասին
 ՚ի գետն մեծ ասէն ցորան , արտէք ընդ մեզ
 տղորմութիւն , ՚ի բայ գնացէք յաչաց մերոց
 զի լուսացուք ՚ի գետս վասն տօթոյս . և հա-
 ճոյ թուեցաւ բանն առաջի նոցա և գնա-
 ցին հեռագոյնս :

Իսկ իմաստուն կուսանքն հեղին արտօսք
 բազում և եգին ծունր ասելով , Մտուած
 հարցն մերոց սպանելոց , Վրիառոս որդի Նա-
 տուծոյ , պսակ և փրկութիւն Վրիառոնէից
 և անախտ փեսայ սրբութեան կուսանաց , եկ
 առ մեզ և տես զհանդէս մեր . և ընկալ ըզ-
 մեզ առ քեզ , և մի տար զգառինս քո կե-
 րակուր գազանաց աղաչանօք մօր քո սնա-
 բառի և բարեխօսութեամբ ամենայն սրբոց
 քոյ . և մեր ծնողացն արեանցն հեղմամբ
 առ զքոյսս ՚ի քեզ ապաւէն մեր (Յիսուս . և
 քեզ փառք յաւիտեանս ամէն : Նա զայս
 ասացեալ ելին ամենեքեան ՚ի կամուրջն և
 վայթեցան ՚ի գետն մեծ և անհուն ասպըն-
 ջաբան յոլովից գետոց :

Իսկ իմացեալ զօրացն ՚ի ճգիմանէ ժա-
 խեան ընդ առաջ նոցա . և զմի զք ոչ գտին

կենդանի և լացին բազում ժամս, և տրտմու-
թեամբ դարձան և պատմեցին թագաւորին,
և հիացաւ յոյժ . և ոչ եղեւ նոցա մեղադիր:

Այս պատիկ (Յուստիանոս հաշտեցաւ
ընդ պատրիարքին (Յովհաննիսի . և լուաւ
բազում դարովանս 'ի Վաղկեդոնացւոցն յա-
ղաքս դադարեցուցանելոյ զհալածանս ուղ-
ղափառացն . զի ահա ամենայն աշխարհ հա-
ւանեալ էին : Այսն որոյ դարձաւ 'ի չարու-
թիւնն իւր յոյժ առաւելլութեամբ 'ի հա-
լածումն և 'ի մահ սւղղափառացն . զոր գիր
ոչ բառնայ 'ի պատմել, և լսելիք ոչ տանին
զճանրութիւն աղետիցն՝ զոր արար նա սաւրբ
Լիբեդեցւոյ : Այսն որոյ առաքեաց (Ստեփանն
գեւս չարագոյնս 'ի թագաւորն և 'ի պատ-
րիարքն և մոլեգնէին . և իբրեւ գռռն հաջե-
ին . և իբրեւ զկտտու մլոկէին , և տասն մա-
տամբ ձեռացն զհերս և զմօրուս ճողէին .
ունէին և այլ ցաւս՝ որ 'ի մահ փութացու-
ցանէր :

Աւ 'ի սակաւ մի գիւրեղն հարցանէին
ցթագաւորն . ո՞վ նստցի յաթոռ քս . և նա
բազում անգամ անուանէր զնօտար ռմն Տի-
բերիոս անուն թրակացի , աղաւ (Յոյն .
զոր եղին թագաւոր , և 'ի նմանէ և այսք է
(Յունաց թագաւորութիւն , զի 'ի Վայիոս

(Յուլիոսէ մինչեւ 'ի սա՝ յիսուն թագաւոր
Ֆլամնկ էին աղգաւ :

Իայց 'ի ժամանակս Սակեդոնացւոցն եւ
րեսուն եւ ութ թագաւորքն (Յունաց կոչէին
'ի Կլոնոսէ մակեդոնացւոյ մինչեւ 'ի Նրա-
սոս (1) : Իւ արդ երկրորդ անգամ սկսաւ 'ի
Թուխ Նսորաց ութ հարիւր ութսուն եւ
վեց , եւ Հայոց 'ի հնգետասան : Իայց տաւ
կաւին Հռովմայեցիք կոչին վասն Կոստան
դնուպօլի , զի նար Հռովմ՝ կոչեաց զնա Կոս-
տանդիանոս , եւ զօրքն խառնեն ընդ միմեաւ
նրս վասն համ իշխանութեանն :

(Յայնմ ժամանակի թագաւորն (2) Պարսից
հպարտացեալ վասն յաղթութեան որ եղեւ
նմա 'ի Սիջապետս , չոգաւ 'ի վերաց Հայոց
որք ցուցին մեծ քաջութիւնս . եւ երկրորդ
անգամ կորագլուխ դարձուցին սակաւ ինչ
սատարելով նոցա (Յունաց :

Իսկ երրորդ անգամ ժողովեալ դայ զհող-
մամբն հիւսիսայ պատելով զերսոմք (3) եկն
'ի Կապատովկիա , եւ ընդգիծացան նմա (նոցա)
զօրքն (Յունաց սակաւ , ինչ , եւ դարձան ընդ

(1) Մի օրի . Բրատոս : Ժուլ :

(2) . Երկու օրի . Յայնմ (3) Բմնք՝ պատուելով
ժամանակի թագաւորեաց զերինս , Մի օրի . պատե-
Պարսից Արմիշէ հպարտս . զով զերինս : Մի՛ պատուելով

հրաւնկն . և իջեալ Պարսիկն 'ի վերայ Սե-
բաստիոյ , առ զնա և ոյրեաց հրով :

Եւ վերստին զօրացեալ Յունաց եկին և
առին զքանակեալն Պարսիոյ և զոռն կրա-
կին զոր շրջեցուցանէին ընդ ինքեանս , և
քակեցին զնա . և թէ ոչ էին աղմկեալ ինչ
զօրքն Յունաց՝ սպառեալ էին զՊարսիկս :

Եւ այց գտեալ 'ի նոսա պատճառս քաջա-
ցան Պարսիկքն . և չոգան 'ի Սեւսեանի Հա-
յոց . առին և ոյրեցին զնա . Եւ յղեցին
առ նա զօրքն Յունաց և առնն . ոյդ ոչ է
օրէն թագաւորաց այրեցողութիւն . ոչ գի-
տեա , եթէ մեք ոչ արտաք երկրին քում
այգալիսի ինչ . թէպէտ ոչ ունէաք ընդ մեզ
Թագաւոր :

Եւրդ զտեղի տո . և պատերազմեսցուք
գարծեալ . և իբրեւ լուա զքանս Յունաց
Պարսիկն , ամաչեաց յոյժ . և դադարեաց
յարեւելից կուսէ քաղաքին . և հասեալ
առ նոսա զօրացն Յունաց զամենայն գիշե-
րն , և կացին հանգեալ նոցա յառաւօտէ
մինչեւ ցինն ժամ աւուրն , և ոչ խառնեցան :

Եւսա Պարսիկքն տկոան անցանել ընդ
Եփրատ և գնալ . և իմացեալ Յունացն գի-
մեցին 'ի վերայ նոցա , և փախեան Պարսիկքն
և 'ի տափնապէ փութոյն առաւել մասն նոցա

գետամոյն եղև . եւ գնացին Պարսիկքն ոչ յաջողեալք . եւ եդ օրէնս թագաւորն Պարսից , մի ելանել թաղաւոր 'ի յաւար 'ի պատերազմ զօրու . բայց եթէ ընդդէմ թագաւորի նմանոյ իւրոյ :

Իսկ զօրքն (Յուսաց գնացին առ հիւսիսով . 'ի մասն ինչ Հայոց յաւար , վասն պատճառի ուղղափառութեան նոցա :

Իսկ նոքա խաչիւ եւ աւետարանաւ ելին ընդ առաջ նոցա որպէս քրիստոնէից , աբհանելով երկիւղ եւ գութ փրկական զինուորն Վրիստոսի :

Իսկ ատեցողքն լուսոյ , եւ ատելիքն Վրիստոսի Նատուծոյ ⁽¹⁾ մոլեգնեալք արկանէին 'ի խոնարհ դիտչն եւ զաւետարանն . եւ կողոպտէին զեկեղեցին եւ եկեղեցականն . եւ զաշխարհականն անողորմ սպանանէին . եւ զհաւատաւոր կուսանան իայտառակէին , եւ զգինոս կանանցն ականջոքն կողոպտէին . եւ զապարանջանն մորթովք բազկացն խէին . եւ բազում եւ այլ անօրէնութիւնս գործէին . եւ առեալ աւար բազում դարձան օրպէս 'ի մեծ յաղթութենէ , եւ նստան յերկիրն իւրեանց անհոգութեամբ 'ի իրախանալ :

(1) Երկու օրի . ատեցող . ճշմարտութան :
 չէն լուսոյն եւ թշնամիքն .

Թողով զերիվարս, և մերկանալով զզէնս:

Եւ եհաս բարկութիւն տեառն ՚ի վերայ նոցա. և դարձոյց զմեղս նոցա ՚ի գլուխս իւրեանց. քանզի մասն ինչ ՚ի զօրացն Պարսից իբրեւ իմացան զչարիս նոցա, ծածկեցին զանձինս և ոչ գնացին ընդ Թագաւորին Պարսից. այլ այնմ սպասեցին, և եկին գտին զնստա այնպէս անպատրաստս և Թագեալս ՚ի ձեռաց Վստուծոյ. և առին զամենայն երիվարսն և զզէնսն, և հարին զնստս, և գնացին բազում ուրախութեամբ:

Եւ այնմ ժամանակի ժողովեցան եպիսկոպոսք և միակրօնք և վանաց երիցուներ Սիլազետաց և Հայոց որք ընդ Հոռոմովք էին. և չոգան առ Տիրեր, և ստեն տուր մեզ խաղալութիւն վասն հաւատոցս մերոյ. և մի խումբ զմեզ և ծառայեցուք մեք միամբարութեամբ. և կամ սրով քս սպան զմեզ. Եւ ստատէին նոցա Վազկեդոնիկքն. և լռեցոյց զնստս Թագաւորն. և ասէ. լուարութք ինձ ասացից զոր գիտեմ. Թագաւոր Յուստիանոս կայր ՚ի չարաչար ցաւսն և լուսասաւորէի նմա ես, և տեսանէի զհրեշտակ Վստուծոյ, զի ժամու ժամու սաստէր գիւին որ նեղէր զնա. և յիշատակէր նմա զչարիսն զոր արմը նա ընդ յուղղափառսն:

և դարձեալ թոյլ տայր դիւին լլկել զնա . և ասէր յիս մի գնար ընդ շաւիղս դորա , որ ջանայ առնուլ զթագաւորութիւնն այնմ , որ արար զգա թագաւոր . վասն որոյ կրէ զարժանն իւր : Եւ 'ի յելս հոգւոյն ասաց ինձ (Հաւատխանոս . երկու քան զիմ արա որ դեակ , դարձս զհալածեալն յինէն և գնա օրինօք նոցա . և կայ հասգանդ Սփեայ որ էր քո թագաւոր , և արդ եղեւ քեզ մայր . և խնդրեցէք ինձ ողորմութիւն : Եւ այժմ երթայք խաղաղութեամբ հանդերուք 'ի տեղիս ձեր , և արարէք ազօթս կենդանեաց և մեռելոց . և որ որ աւելի ինչ ասէ յասե լիս է անձին իմոյ . և գնացին ուղղափառքն գահութեամբ Նստուծոյ 'ի տեղիս իւրեանց :

(Յեա այսորիկ պատրիարքն Նրատանդ . նուստի խրատէր զթագաւորն թողուլ լոյ կինն , և առնուլ զթագուհին իւր . քանզի ոչ կամի ասէ Սփեայ մտանել կեռ քո 'ի քաղաքս : Եւ ասէ զնա թագաւորն . ձրշ . մարտութեամբ հասեալ եմ 'ի վերայ եթէ Հոգի Նստուծոյ և երկիւղ նորա ոչ է յաղանդդ ձեր . արդ ասեա ինձ թողուլ զկին իմ օրինաւոր որ եղեւ ինձ աղքատութեան իմոյ կցորդ , և ծնաւ ինձ երիտ որդիս , և ինչ ոչ մեղաւ ինձ , և առնուլ զթագուհին

որ առուաւ (եւտ) քնձ մայր իմ. և (1) եհան
 զնա ամօթով յաչաց իւրոց : Եւ լուաւ Սա-
 փիւնց, և ած երեւելի փառօք զկին նորա ի
 քաղաքն. և տիրեաց զնա և կոչեաց զանուն
 նորա շեղինէ :

Իսկ Տիբերիոս էր աղքատասէր և ողոր-
 մած. և եդ սահման անձին իւրում ի կեա-
 նրա իւր աւուրն եւթանասուն երկու կէն-
 զինարս ըաշխել աղքատաց :

(Յաւուրսն յայնօրինկ լուաւ Ս'նդուրն
 զմահն (Յուստիանեայ և զԹագաւորեւն Տի-
 բերեայ. և եկն առ նա, և եղեւ մեծ ու-
 բախութիւն : Եւ առ Տիբեր ընդէր Թոյլ
 ետուր Պարսիցն համարձակել ի վերայ մեր
 Իսկ նա հանեալ զթուղթն եւս ցնա զոր գը-
 րեալ էր (Յուստիանոս առ Սարկիանէ վասն
 սպանման նորա. և ամաչեաց Տիբեր և ա-
 մենայն զօրն (Յունաց : Եւ առ Ս'նդուրն.
 եւ վասն զի լուայ Թէ արարիք խաղաղու-
 թիւն ուղղափառացն, հաշտեցաւ. սիրա-
 իմ ընդ ձեզ և հանգեաւ : Եւ արդ' ի պա-
 տիւ հրեայ իմոց քարոզեացի ուղղափա-
 ռութիւն յայտնապէս : Եւ հրամայեաց
 Տիբերիոս և գրեցին : Եւ դնաց Ս'նդուրն

(1) Ընկնայն զինաի ունին. առնուլ զԹագաւորեւն իմ, որ
 առաւ ինձ մայր. և եհան զնա ամօթով յաչաց իւրոց

յԱնայք . և իբրեւ խօսէր տակա ուղղափառ
ուսեթեան ընդ Վրիգորի պատրիարքին . ե-
հաս առ նա թուզթ , եթէ լուան Պարսիկ ք-
վասն Վրիստոսի և ահա քան ՚ի վերայ մեր
յերկիրս Տաճկաց . և գնաց Անդուրն յաշ-
խարհն իւր :

Եւ գաղարեցին Պարսիկքն :

Ի չորրորդ ամին Տիբերեայ ելին Աղու-
քին ⁽¹⁾ անդէն և անձի և մերկք . և եկին ՚ի
Թրակ և ՚ի Թեասղոնիկէ , և առին զերաման
արքունի , և զառնս զինուց և զինադործաց
և եղէն զօրք և գնացին պաշարեցին զԱեռմի-
և առաքեցին առ թագաւորն կամ կռուել
ընդ նոսա կամ առ զքաղաքն Աեռմի , զի բը-
նակեացին ՚ի նմա խաղաղութեամբ :

Իսկ Տիբեր յամեցոյց զնոսա տին ունե-
լով գալաց Վակարտացն ⁽²⁾ և ապա ետ նա-
ցա զքաղաքն . բայց ՚ի մարդոյն :

Իսկ բարբարոսքն մտեալ ՚ի քաղաքն տե-
սեալ զբնակիչսն ներքեւեալ ՚ի սովոյն , և ա-
րարին ոչ սակաւ մարգասիրութիւն ապրով
նոցա հաց և գինի . զի պակասեալ էր ՚ի սը-
ղարն մինչեւ ցշուն և ցկասու զսր կերեալ
էին . բայց ՚ի յուտելն զհացն անցադու-

(1) Ուանք՝ Սկւթն .

ժըն . Մի գրի . Լանկիւր .

(2) Մի գրի . Լուկիւրտացն .

Թեամբ մեռանէին : Եւ նոցա զայն եւս գիտացեալ տային նոցա կակղագոյն կերակուր և սակաւ սակաւ մինչեւ հաստատեցան , և սորա համին զնոսա 'ի քաղաքէն , և ինքեանք բնակեցան ամ մի , և սորեցաւ քաղաքն յանկարծակի . և նոքա ելեալ գնացին յաշխարհն իւրեանց կարծելով թէ Նստուած Երկրին հաղածէր զնոսա :

(Զայնմ ժամանակի Տիրեր արար զՎօրիկ Կեսար , և առաքեալս 'ի Պարսս , և նորա երթեալ եգիպտոս զկամուրջ մեծի գետոյն քակեալ 'ի Պարսից , և կարծեցաւ թէ Վնդուրն իցէ քակեալ , և դարձաւ չարախօսեաց , և անկան 'ի հնարս կորստեան :

Եւ ոմն յիշխանացի Վանկանոս անուն խոստացաւ ըմբռնել զնա , և առեալ զգորան գնաց որպէս թէ 'ի Պարսս , և առաքեալս առ Վնդուրն աղաչանս զի սակաւ արամբք եկեացէ առ նա 'ի գաղտ . զի խորհեացին ինչ զան Պարսից :

Իսկ նա առանց կտակածանայ գնաց առ նոսա , և կարան զնա 'ի գիշերի յարբեցու թեան և յանհոգեւ թեան ժամու , և առաքեցին առ Տիրեր . և եգին զնա 'ի բանտի :

Եւ լուեալ զբանն զայն անկարծեղի որդին Վնդուրայ՝ եւ զօրօք յերկիրն (Զու նայ յա-

ւար . եւ առնոյր գանձս՝ և անասունա . եւ մարդկան ինչ ոչ մնասէր : Եւ զայս արարեալ միանգամ դարձաւ . և իբրեւ գիտաց եթէ ոչ արձակեն զհայրն նորա քաջասրտեալ յանձըն իւր եկն առ Տիբեր դեսպանօք գնել աւխտ յաւխտենական երգմամբ չափ , և առնուլ զհայր իւր վասն օրոյ և արարին իսկ և երդուան յանլուծանելի երդումն : Իսկ ՚ի վախճանի բանին ասաց անօրէնն Սօրիկ . այդ եղիցի նշանակ մնալոյ երդմանդ , եթէ հաղորդիք ՚ի ձեռաց առաջնորդացս մերոց և ոչ գարշիք ՚ի մէնջ : Եւ ասաց Սնդաւրն ես զայդ ոչ կարեմ առնել . զի բազում է ազգն իմ . և քարկոծեն զիս : Եւ զճմարիտն ասացից վասն մահու երկիւղի , ասելի Նստուծոյ ոչ կարեմ վնել իբրեւ զձեզ : Եւ կատաղեցան ՚ի բանի աստ ՚ի վերայ նոցա . և առաքեցին զնոսա յանլոյծ տեղիս :

Եւ իբրեւ զբօթս զայս լուան յերկիրն նոցա խռովեցան խոցատեցան սրտիւք և քակտեցան ՚ի միմեանց . և եղեն հնգետասան բաժինս , եդեալ իւրեանց առաջնորդս : Եւ մանք ՚ի նոցանէ եղեն ընդ Պարոիւք կաշառեալք ՚ի նոցանէ , և կէսք ձեռն ետուն յերկիրն Քամիրոյ . և սակաւք ՚ի նոցանէ մօտին ընդ ծառայութեամբ (Յաւնաց (1) : Եւ

(1) Յանք՝ ՚ի ծառայու . Թիւն :

ի պատճառս չար աղանդին Վաղկեդոնի բարձաւ վայելուչ թագաւորութիւնն այն ի միջոյ :

Իսկ Տիբերիոս երկեալ ի Տեառնէ և ըռ չորրորդ մասն ստացուածաց իւրոց ևս կաբօտելոց . և եբարձ զմայրն յամենայն իշխաւ նութենէ իւրմէ :

Չամանէ ոմանք ասեն ամ մի թագաւորեալ . բայց մի հաւանիր դու . զի մէք բազում վկայս կարաք մատենիս մերում զի չորս ամէ թագաւորութիւն նորա :

Սա ետ զդուստրն (իւր) () Գոստիաց Սօրկայ կնութիւն . որ և առ զթագաւորութիւնն զկնի մահուանն Տիբերի . և էր Սօրիկ կապադովկացի յԱրփսուս (1) գեղէ :

Իայց Հռովմ ապատամբեաց ի Սօրկայ և եդ իւր թագաւոր զՎրամիոս ոմն . որ և գնաց ի վերայ Պարսից . և աջողեցաւ նմա . և դարձաւ յաղթութեամբ . և զի կասկածէք ի Սօրկայ , առաքեաց նմա մասն յաւարէն երեք հազար գերի . և խնդաց Սօրիկ և յանձն առ զթագաւորել նմա Հռովմայ ընդ ձեռամբ նորա :

Իայց Սօրիկ զԱրփսուս շինեաց քաղաք մեծ , որ զկնի չորից ամաց փլաւ շարժմամբ . և վերապին շինեաց մեծ հողաբարձութեամբ :

(1) Մի օրի . Արփսուս գեղէ :

և դարձեալ՝ տապալեցաւ ՚ի շարժմանէ . և զի յերկրորդ Հայս էր գիւղ նորա. ասեմ թէ Հայ էր ազգաւ :

Աս զՓիլիկոսն քեռայր իւր առաքեաց ՚ի կողմ արեւելից կալ ընդդէմ Պարսից : Քանզի Արմիզդ թագաւորեալ Պարսից զկնի խտրովու առաքեաց զօրս և գանձս և առ զԱ՛ռփարկինն ՚ի (Յունաց . և չսգաւ Փիլիկոսն և առ զքաղաքն դարձեալ . և զՊարսիկքն որ անդ էին կոտորեաց :

Ի յութերրորդ ամին Մօրկայ յարեան Պարսիկք ՚ի վերայ Արմիզի . և հանին զաչո նորա . և թագաւորեցուցին զխտրով որդի նորա : Իսկ Մօրիկ արար զԹէոդօրոս ⁽¹⁾ զոր զին իւր Վեսար . և արար նմա հարանիս մեծարգի . և պատրիարդն կապեաց զթագ նորա

Եւ ՚ի նոյն ամի Վահրամ իշխանն Պարսից հալածեաց զխտրով թագաւորն . և եկըն յԱւրհայ . և առաքեաց առ Մօրիկ աղաչանս , զի լլցի նմա հայր . և ասցէ նմա օգնականս առնուլ զաթոս իւր . և ետ նմա զզօրան Հայոց և զզօրան Թիւրակայ , և չսգաւ առ զթագաւորութիւն իւր . և թողին զՏարայն և զԻսաղայ ՚ի (Յոնա Եւ ետ Մօրիկ զՄարիայ դուստր իւր խտրովու ՚ի կնու

(1) Մի օրի . Թեոդոս :

Թիւն առաքելով ընդ նմա եպիսկոպոսս քահանայա :

Եւ Խոսարով շինեաց 'ի պատիւ դատեր նորա երեք եկեղեցիս , և զպատրիարքն Նաթորոս չոգաւ օրհնեաց զնոսա , զվինն յառաջն Նստաւածածնին . և զվինն կոչեաց սուրբ առաքելաւք , և միւսն սուրբ Սարգիս . և եղեւ մեծ խաղաղութիւն . վասն որոյ հը պարտացեալ Սօրիկն՝ անփոյթ արար զզօրացն , և եհատ զկարգեալ տարգեւսն և ըզհաս նոցա :

Եւ եղեւ զի ապստամբեցին ⁽¹⁾ Ռուղարք 'ի Թիրակ , և զօրն Յուդոց գնացին հալածեցին զնոսա , և դարձան 'ի Նոստանդնուպօլիս . և յղեցին առ Սօրիկ և տսեն . արար Տէր խաղաղութիւն յառուրս քս , բայց ըսպայն ոչ ապրի խաղաղութեամբն միայն . արդ եթէ ոչ դառնաց 'ի մեզ պատիւն և ռոճիկն մեր օրինաւոր , 'ի խաղաղութեան տոտ կալ զմեզ թշնամիս քս : Եւ լուան պատասխանի խիտոս , որպէս Իպոսյէլ Սօրոս վամայ . և տսեն զօրքն ցՊետրէ եղբայր Սօրկայ . Թոյլ տուր մեզ սղանանել զնա . և Թագաւորեա դու 'ի վերայ մեր , և նա ոչ առ յանձն . այլ ազդ պարս եղբօրն , եւ

(1) Երեւ օրի , ապառաւ Կիլ :

գոսխեաւ Վօրիկն 'ի Վաղկեդոն . և ել զօրն
զհետ նորա և սպանին զնա անդ . և թա-
գաւորեցուցին զգորազլուխն Փսկաս զկնի
քսան ամի թագաւորութեանն Վօրկայ :

Եւ իբրեւ լուաւ թագաւորն Պարսից
թէ սպանին զՎօրիկ և զորդիսն իւր , առա-
մեցաւ մեծապէս , և զգեցաւ սեաւ , և ե-
լաց զնա զաւուրս բազումս ամենայն տամ-
բըն Պարսից :

Հետ այնորիկ ասէ ցմեծամեծ աւագա-
նին իւր . ո՞վ առնու զվրէժ արեանն Վօր-
կայ 'ի ձեռացն Հունաց 'ի գիւրութիւն որդ-
տի իմոց , և դարձուցանէ նմա զերախտիսն
զոր ալար նա Պարսից և կանգնեաց զխախ-
տեալ թագաւորութիւնս զայս :

Եւ յառաջ եկն ոմն Ռոմիզոն անուն , և
ասէ . ես երթայց եթէ հրամայեացես . և
լից արեամբ զտունն Հունաց :

Եւ աւրախ և զեւ (թագաւորն) խորով
և ասէ ցնա վստահ եմ 'ի քեզ , զի այր քաջ
ես . դու և կարասցես և յաջողեսցիս :

Եւ արդ ոչ եղիցի անուն քս Ռոմիզոն ,
այլ Հահրապարզ եղիցի անուն քս , և ետ նմա
զամենայն կարագութիւնն (1) Պարսից :

Եւ եկն 'ի Միջագետա և առ զՏարայ և

(1) Ե՛ր օրի . զԴ՝ Պարսից :

և զՍտաւայն . և զԴերութիւնն , և ձմերեաց
անդ : Եւ առ զԵսայան և զՀաղապ և զԴե
տաք . և տային ցնա յօժար կամօք զբաղաք
սրն , ոչ ումեք մի զանչէր բաց 'ի Զուհայն
և 'ի Հռովմայեցւոյն :

Եւ յուժերորդ ամին Փովկայ եղեւ աւ
մենայն Սիջագեաք Պարսից . և ապա անցին
'ի Կապպադովկիա , և յԴնկիւրիայ և յԵփ
այ . և հասին մինչեւ ց'Քաղկեդոն , և հե
ղին արիւն բազում . և ասէին Թագաւա
բուժիւնս այս խորովուէ իրաւամբք . զի
որդեգիր է Սօրկայ . և ժառանգ Թագաւ
ւորութեան նորա :

Իսկ Թագաւորն Փովկաս Թոյլ էր և կը
նատ . և վասն կասկածանայ եսպան զբա
ղումս 'ի զօրագլխայն , և եղեւ ատելի աւ
մենեցաւն :

Եւ էին երկու Պատրիկք ⁽¹⁾ յԵփրիկէ եւ
րեւելք և քաջամարտիկք . անուն միոյն
Նրիգոր , և միւսոյն Հերակլ : Խորհեցան
երկոքեան զմահն Փովկասայ . և զօրս ժողո
վեալ ետուն 'ի ձեռս որդւոց իւրեանց , և
առաքեցին զնոսա վիճակաւ ընդ ծով և ընդ
ցամաք . և գրեցին Թուղթս յարքունիսն և
'ի քաղաքն , զի սպանցեն զՓովկաս . և որ

(1) Զորք օրի պատրիարք :

վաղ երթայ յերկուցն, նա առցէ զթագն .
 և որ յետոյ գնայ յերկուց որդւոցն իւ-
 րեանց լիցի առաջնոյն իեսար : Իւ էր որ-
 դին Հերակլեայ անուամբ հօրն որ եհաս-
 վիճակ նմա ընդ ծովն . և աջողակ հողմով
 գնաց կանխագոյն . և տեսեալ զթուղթն՝ նոյն
 ժամայն սղանին զՓովկաս , և թագաւորեաց
 Հերակլ սցր քաջ և իմաստուն . և ուրախ ե-
 ղեւ զօրն և քաղաքն և հանդարտեցին :

Իսկ թագաւորն Պարսից յորժամ տիրեաց
 Սիլագեսայ , առաքեաց առ նոսա եպիսկո-
 պոսս նե ստորականս և քաղկեդոնիկս . և ա-
 նուն էր գլխաւորին Նիսչիմա , բայց ոչ ըն-
 կալան զնոսա ուղղափառքն , այլ գրեցին առ
 թագաւորն աղաչանս զի մի խախտեսցէ ըզ-
 հայրենի կրօնս նոցա , և ունկնդիր եղեւ նո-
 ցա թագաւորն խորով և անդէն կոչեաց
 զնոսա , և նոքա խնդրեցին ՚ի թագաւորէն
 կոչել զգլխաւորան ՚ի նոցանէ և հարցանել
 զպատճառս չընդունելութեան նոցա . և թա-
 գաւորն ախորժէր եւս ՚ի վաղուց գիտել :
 Թէ զիչէ հակառակութիւն ՚ի Վրիստոնեայս
 վասն որոյ առաքեաց ՚ի Հայս և յԱսորիս . և
 առ ինքն կոչեաց զարո ատօիճանաւորս զի-
 մաստունս , և գնաց մեծ կաթուղիկոսն Հա-
 յոց Ներսէս . և պատրիարքն Նսորոց ուղ-

զափառաց լ՛թանաս. և Սեւերիանոս եղբայր
իւր : Եւ տեսեալ զմիմեանս ժողովեալքն ՚ի
Հայոց և Ղաթրոց խնդացին (և ուրախացան)
և գոհացան զ՛ստուծոյ : Եւ արարեալ բա-
զում քննութիւնս հարցման և պատասխա-
նւոյ՝ պարտեցան ՚ի ճշմարտութենէն՝ Վեստա-
րականքն և Վաղկեդոնիկքն . և զգացուցին
Թագաւորին . և կոչեաց զժողովն առաջի
իւր և ասէ . որպէս կարող իցեմ ես հասկա-
նալ՝ ասացէք ինձ զհակառակութիւնդ ձեր .
ասեն՝ Վեստարականքն և Վաղկեդոնիկքն :

Լ՛մենայն քրիստոնեայք խոստովանիմք ըզ-
Վրիստոս լ՛ստուած յաւիտենից . և յետ
ժամանակաց վառն մեղաց մարդկային բնու-
թեանս մարդ եղեալ . բայց առանձինն մեք
զայս ասեմք , եթէ երկու բնութիւն է . զի
մարդն մեղաւ , մարդն մեռաւ . լ՛ստուածն .
զի ոչ մեղաւ . և ոչ մեռաւ : Իսկ դոքա ա-
սեն մի բնութիւն լ՛ստուծոյ և մարդոյն . և
զայն մեռեալ իաչիւ և յարուցեալ և համ-
բարձեալ : Եւ ուղղափառքն ասեն այդ զատ-
բան է և յերկար ժամանակօք . և ժողովովք և
Թագաւորօք քննած և հաստատած , այն զոր
մեք ունիմք , և դոքա յետոյ աւերեցին :

Եւ ասէ Թագաւորն ո՞վ էին Թագաւորքն
որովք արմատացաւ հաւատդ ձեր :

Եւ ասէն Կոստանդին մեծն . և Թէոդատ
մեծն , և Թէոդոս միւսն սրգի Վրկադեայ :

Եւ ասէն Վաղկեդոնիքն խեղ Վարկիաւ
նոս օչ էր Թադաւոր . և նորա ժողովն աւ
կաւ էր :

Եւ ասէն ուղղափառքն . այն էր աղբայ
սաւերիչ առաջնացն , զոր ոչ ընդռնիմք :

Նսէ Թադաւորն լուայ զի պարտեցաւ
բռւք 'ի գրոցն ձերոց դռք սր Վարկիոնին
մեծարէք . այլ ես ոչ հաւատարեմ զՎարկիոն
այնց Թադաւորացն . և ճշմարիտ թաւի ինձ
ասելն , թէ մահ մարդայ փրկութիւն օչ կա
րէ առնել . և այն որ հաճոյ եղեւ նմա խառ
նիլ ընդ մարմնոյ , կարծեմ թէ և ոչ հաճի
նա ընդ բաժանելն . և ես յորժամ եկի 'ի
Վիջագետս , լուայ զայդպիսի վնասունսդ
յերկուց կողմանցդ . և եղեւ զօրականացն
իմոց հիւանդացելոց բժշկութիւն 'ի հալա
ծականացն Վորկայ . վասն մահ ասելոյն Վա
տուծոյ : Վիլ և պատմեցին ինձ զօրքն իմ
հրաշս ինչ , (Կասպ) մասք ասէն յեկեղեցի
մի լցեալ ժողովադօք , և երէցն կատարէր
զաղօթս պատարագին իւրեանց և կատարե
ցաք զբաղմութիւնն յեկեղեցւոյն . և ե
րէցն ոչ ուսեաւ և ոչ հայեցաւ 'ի մեզ . և
զարմացաք և տեսաք հացս բրդեալ բաւա

Կան երեք արանց 'ի գինի . զի կամէր տալ 'ի նմանէ հինգ հարիւր արանցն զոր սպանաք . և բռնադատեցաք զնա . ասել մեզ զի՛նչ է այդ . և ասաց այս մարմին և արիւն լ'ստուծոյ իմոյ է , որ մեռաւ վասն իմ . և ասա նեղեցաք զնա և կերաւ զամենայն , և յետ այնորիկ սպանաք զնա և բացեալ զիոր նորա ոչ ինչ գտաք , և եղև այս յերկիրն Վ'նդուրին որ այդ.դէս խոստովանին , և ես յոյժ եմ հիացեալ . քանզի հարցաք ասեն ցքահանայն թէ հոգեւոր է կերակուրդ . թէ մարմնաւոր . և նա ասաց հոգեւոր . և ճշմարիտ ասաց :

Երդ ես այնմ վկայեմ իրաւացի գող , և պապիսի բանք ոչ 'ի նմանէ , այլ յ'ստուծոյ ազդմանէն , որոգէս Փարաւոնին , և Նաբուգոդոնոսորայն և Վաղաամուհի Վ'ասն որոյ պատուեաց մեծարեաց զմեծ կաթուղիսն Հայոց և զպատրիարքն և զսուրբն Սեւերոս . և լուար թէ մկրտել ետ զորդին իւր , և ետ ան հայրապետին Հայոց . և զաշխարհն Պարսից յանձն արար նմա խնա մեղ զԻրիստոնեայն որ անդ , ձեռնադրել անդ եպիսկոպոսս և քահանայս :

Եւ պատէս լ'ստուած պիառաւորիչս իւր ժողովուրդէ :

Նսացից և վասն Նթանասայ պատրիարքի
և Սեւերոսի եղբոր նորա, թէ օրպէս եղել
ընտրութիւն սոցա, և կամ ուստի էին :

Նյր մի էր ՚ի Սամոսատայ երկիւղած. ՚ի
Տեառնէ, որ մեռաւ և եթող զասացեալոյ
Նթանաս և Սեւերոս փոքր մանկունս ընդ
մօրն, որոյ Սանիա էր անունն. որ սպասաւ ու
րէր զամենայն ինչս իւր աղքատաց. և ետ
զմանկունսն Նստուծոյ նուէրս, և սնուցաւ
նէր զնոսա աղօթիւք և հաւատովք և յաւ
սով մեծաւ. զի յորժամ արտաքոյ տեսանէր
եպիսկոպոսս և միակեացս և քահանայս. ա
ռաջի անկեալ հայցէր աղօթս և ասէր. կըն
քեա զիս խաչիւ, և ինքն տարածէր զթեւ
որն, և որպէս զգոյաւոր իրք ծրարէր և տա
րեալ թափէր ՚ի գլուխս տղայոյն, կոչելով
զնոսա առ ինքն. և հարցանէին տղայքն զի նշ
է այդ մայր. և նա ասէր. օրհնու թիւն է
այս որդեակք, զոր առի ձեզ ՚ի սրբոց (Նս
տուծոյ) առէք պահեցէք երկիւղիւ Տեառն

Նշ ետ վնասա ՚ի գպրոց. և յետ սակաւ
ու ՚ի վանս սրբոյն (Յովհաննիսի. և ՚ի կա
տարման հասակի նոցա ետուն Նթանասայ
ուղտս բերել նոքօք զպէտս վանայն :

(Յաւուրսն յայնսսիկ կատարեցաւ պատ
րիարքն ուղղափառաց. և ժողովեցան ՚ի

վանան հաշակաւոր բաղմութիւն եղբարց
 յԱռաքելաց վանք կոչեցեալն . զի ընտրու-
 թեամբ ըստ Աստուծոյ կամայն դիցեն սրա-
 տրիարք . և ընտրեցին արա երիս , և գրեցին
 զանաւանս նոցա յ'երեք թուղթ . և 'ի թուղթ
 մի զՎրիստոս անուէն , և եղին զնոսա 'ի մե-
 ջրս գնդեալ մամոց և ծածկեցին . և արարեալ
 հսկումն՝ եղին 'ի սեղանն , և մատեաւ և 'ի
 վերայ պատարագ . և յետ պատարագին աւ-
 շին զմի 'ի մամոցն և բացին . և ահա Վրիս-
 տոսի անուէն էր . և ընտրեցին երեք այր այլ
 և նոյնպէս արարին . եւ դարձեալ եկն Վը-
 րիստոսին . և վտիտեցին երեք այլ և արարեալ
 զարթանն , եկն նոյնպէս Վրիստոսի անուէն .
 և գիտացին թէ ոչ ընտրեաց 'ի նոցանէ Տէր .
 զի զՎրիստոսին վասն այնորիմ գրեն . որ թէ
 յերեք անուէնէն միոյն անուէն գայ , մի այլ
 աւանուէն 'ի մամոցն , թէ Վրիստոսի անուէն
 գայ՝ ապա է ընդ ունեւի . զի Վրիստոս վկայեաց
 նմա : Իսկ թէ այլ մարդոց անուէն գայ յեր-
 կուցն որ կան 'ի տեղն՝ չէ ընդ ունեւի , զի Վը-
 րիստոս ոչ վկայեաց . և թէ միայն Վրիստո-
 սին գայ զառաջինն , երեւի թէ Վրիստոս մի-
 ոյն է Վահանայապետն . յընտրելոցն չէ ոք
 արթանի :

Իսկ ապա երեք այլ զկնի միմեանց հըս-

կեցին և լացին առաջի Նստուծոյ . և երեւեցաւ Վրիստոս ի վերայ սեղանոյն և ասէ . վաղիւն ընդ բանալ դրանն առաքեմ առ ձեզ այր մի Նթանաս անուէն , նա է արժանի . և գնայ նա ուղտիւք , և այդ նշանակ ձեզ . որպէս և եղեւն իսկ :

Եւ խնդաց բաղմուծիւնն . և ոգութեցին իրացն նոյնպէս աղօթիւք , և ի ժամ առաւօտուն կայր առ դրանն . և հարցեալ զանունն , զուարճացան և բաղում ազաչանօք և երկիւղիւն Նստուծոյ ածին ի հաւան և ձեռնադրեցին . և յետ ձեռնադրութեանն ելաց առաջի նոցա և ասէ :

Ահա Վրիստոսի աղաչեմ զձեզ ծածկեցէք զբանդ , և թոյլ տուք իմոյ հանդերձիւս երթալ ի վանս իմ և ընուլ զտարին իմ . զի մօտ է ժամանակս , և արարին այնպէս :

Եւ ոչ ծածկեցաւ յետ այնորիկ , և խընդրեցին զնա և գտին . և հռչակիցաւ անուն նորա մեծամեծ նշանօք , և եղբայր նորա եղեւ այր սուրբ և սքանչելի . յաղագս որոյ յոյժ սիրեցեալ եղեւ . յաշխարհէն Հայոց ի մեծամեծաց և ի փոքունց :

Եւ Հերակլեայ ի քաան և մի ամին խաբովու Պարսից արքայի թագաւորեալ առաքեաց առ նա և ասէ . արս ընդ մեզ խա

զազութիւն , և այդքէն գաձո առ քեզ ըղ-
զօրան քո . զի մեռաւ Փոկաս սպանողն Սօր-
կոյ . և մեք ոչ թոչ մեղաք քեզ : Եւ ոչ անսաց
խտորով :

Եւ ելնա 'ի բանի անդ և եկն 'ի Կեսա-
բիա Հայոց 'ի յամբումթիւն զօրաց իւրոյ .
և կոտորեաց զհազարս հազարաց , և բիւրս
բիւրուց և դարձաւ :

Իսկ Շահրպարդն 'ի չորրորդ ամին Հե-
րակլեաց հնազանդեաց զ'Իսմասկոս Պարսից .
և 'ի գալ տարւոյն զ'Իալիլիա . և 'ի վեցեր-
որդ ամին Հերակլեաց առ Ղլրուսաղէմ , և
սպան 'ի նմա իննսուն հազար անձինս և գե-
րեաց զայլոն Հրէիցն ոչ մեղանչելով զառա-
ջինն . վասն որոյ տակաւ գնոյ առեալ 'ի բը-
րիսատսիցն սպանանէին բայց զկնի ջնջեաց
զՀրեայն Ղլրուսաղէմէ և յամենայն սահ-
մանաց նորա . և առեալ Շահրպարդն զխաչն
Քրիստոսի զմասն բաժնի Լնտիօքու , զոր
տարեալ էին Ղլրուսաղէմ . և առաքեաց
զնա 'ի Պարսս առաքելով ընդ նմա զՕլա-
քարիա պատրիարքն Ղլրուսաղէմի 'ի պա-
տիւ խաչին սպասաւոր նմա :

Եւ զկնի ամի միոյ չոգաւ Ղլգիպոտս
և առ զնա . և հնազանդեաց զամենայն ի ի
քիա Պարսից մինչեւ ց'Բուշանս :

Եւ ՚ի նոյն ամի առաքեաց Խորով զՇ ահէն զօրագլուխ իւր, որ եկն ՚ի Լիւլիկաց եւ առ զնա . եւ ծանր աւարաւ դարձաւ ՚ի Պարսս, մինչեւ տանել նմա սիւնս կճեացս (1) եւ անօթս պղնձիս :

Իսկ Հերակլ զկոստանդին օրդին իւր անուանեաց ()գաստոս, եւ առաքեաց ընդդէմ զօրացն Պարսից . եւ ոչ վստահացաւ պատահել նոցա, եւ դարձաւ անդրէն :

ԳԼՈՒԽ ԺԸ .

Յազարս որ յայսմ ժամանակի երեւեցաւ Մահմետ օրդի Աբգլանի ՚ի Թուին Հայոց վաթսուն եւ եւթն . զոչսու ժամանակօք խաւարեցաւ կէս արեգականն յաբեք տշն . նամոին մինչեւ ՚ի քաղոց ամիս :

ՅԱՅՆՄ ժամանակի երեւեցաւ Սահմետ օրդի Աբգլայի Ալթրա Ալքաբիա (2) . եւ է Ալքաբիա Ալփրատ գետոյ մինչեւ ՚ի ծովն հարաւոյ . եւ յարեւմտից ՚ի կարմիր ծովէն մինչեւ յարեւելս ՚ի Պարսից ծովն . Եւ բնակիչքն կոչին Իսմայելացիք՝ վասն Իսմաւ յելի, եւ Սարակինոսք (3)՝ վասն Սառայի . զի

(1) Մի օրի . կոչք :

Եւ Արաբացի :

(2) Երկու օրի . ՚ի յեփ :

(3) Սարկինոսք :

յանունն Սառայի ծնաւ իսմայէլ որդեգրու-
թեամբ . և կոչին ՚Գարացիք՝ վասն ՚Գարայ .
և Սադիանայիք՝ վասն Սադանայ որդւոյ
Կենդուրայ .

Եւ Սադանայ եղանէր յԹրոսք քաղա-
քէ և գնայր վաճառականութեամբ յԳիւ-
տա և ՚ի Պաղեստինէ . և եղեւ ծանօթու-
թիւն նմա ընդ Հրէից . և ուսուցին նմա
զօրէնան , և հաւատաց յԿոստաճ . և ետուն
նմա կին , և երթեալ քարոզեաց ազգին իւ-
րում . և ոմանք հաւատացին և այլք փա-
խուցին զնա իբրեւ զմոլեգնեալ . և ել սա-
կաւուք յանապատ և յարեցան ՚ի նա այլք .
Եւ երթայր նորոք գերէր կողոպտէր զանհա-
ւանան և զհաւանեալն յանկուցանէր յինքն .

Եւ տիրեցին զնա Հրեայքն և տարան
սա ինքեանա . և նովաւ հարածեցին զգորսն
Պարսից . և ել համբաւ զնմանէ , և գային
կուտէին տա նա . և տիրեցին բազում գա-
ւառաց . և հռչակեցաւ անունն նորա յինն
հարիւր երեսուն և վեց թուին Նորոց . և
՚ի վաթսուն եւթն թուին Հայոց , և յեր-
կառասաներորդ ամի թագաւորութեան
Հերակլեաց .

Օչայտա ժամանակօք խաւարեցաւ կէս
արեգական յարեգ յաշնանաման մինչեւ ՚ի

քաղոյ ումարան ամիս . և կարծեցաւ թէ այլ ոչ յղորդի արեգակնդ յաւիտեան (1) :

Ի հնգետաւան ամին Հերակլեայ առին Պարսկէք զՍողոմն կղզի և գնացին նստան ի կոստանդնուպօլիս . և սփռեցաւ զօրն ի Թրակիայ և յարեւմուտս կոյս . և ամ միւսաւ շարեցաւ . կոստանդնուպօլիս և անյուսացաւ յամենայն կողմանց :

Իսկ ի խնամոցն Նստուծոյ եղև հնաք աակաւ ինչ այսպիսի օրինակաւ . քնցին առաջի Պարսից արքային եթէ Շահրաբարզն հպարտացեալ է ընդ գործս իւր և ասէ . կը նամոյն խորով նստեալ է յարբեցութիւն ի մէջ հարձից և վարձակաց . և զայս ոչ կարծէ եթէ ոչ տամ ես նմա զերկիր զոր առի վաստակօք իմովք . և ցասեաւ խորով և գրեաց թուղթ առ Վարսառօղան երկրորդն զորաց լուխ , եթէ յորժամ տեսանես զգիրդ հատ զգլուխ Շահրաբարզիդ , և առ իս աքաքեա :

Եւ անկաւ թուղթս այս ի ձեռն ծառա յիցն Հերակլեայ և տարան առ նա . Հերակլը գաղտապէս ազդ արար Շահրաբարզին զերբն : Եւ եկն առ Հերակլ ծածկապէս և աւիտեաց նմա . և առ զթուղթն և շրջեաց

(1) Երկու օրի . ոչ հաս . արտի ի նոյն յաւիտեան :

և գրեաց այսպէս . «Շահապարզ և Վարատո-
ղան հաւատարիմք իմո՛ւ Նդ գալ թղթոյդ առ
ձեզ . երեք հարիւր իշխանք որոց անուանք
այդ և այդ գլխատեցէք . և գրեաց զանուանե-
սրն . և տարաւ եցոյց ժեծամեծացն և Վա-
րատողանայ . և դառնացան և անարգեցին
դիտարով . և արարին սէր ընդ Հերակլ . և
դարձան ՚ի Պարս . և առաքեաց թագաւո-
րն Հերակլ առ թագաւորն հիւսիսոյ Խա-
քան . զի տացէ նմա զդուստր իւր՝ Նւդուխա
՚ի կնուծիւն . և խնդրեաց ՚ի նմանէ քառա-
սուն հազար հեծեալս ՚ի վերայ Պարսից . և
յանձին կալաւ Խաքանն . և խոստացաւ ա-
ռաքել զոր խնդրեացն ընդ դուռն կասպից,
զի իմ բան ինչ է ասէ առ Փայտակարան քա-
ղաք աւերել զնա : Նւ լուեալ Հերակլեայ
ել ՚ի Հայս ընդ առաջ հիւսիսականաց , զի
նոքօք երթիցէ ՚ի վերայ Պարսից , և լուեալ
Խաքով որ ի՛չ եղեւ , և ժողովեաց զօրս . և
կացոյց նոցա գլուխ զՆոդիբահան , և առա-
քեաց ընդդէմ Հերակլեայ . և Հերակլ զհիւ-
սիսականսն առեալ , չոգաւ ընդ առաջ Ու-
ղիբահանայ , և եհար զնա իսպառ . և իմա-
ցեալ Խաքովու փախեաւ ՚ի Սադան (1) յաւ-
րոց իւր :

(1) Երկու օրի . Սադար դա ամաց իւր :

Իսկ Շիրի որդի Խոսրովու կայր 'ի բան տի, ել անտի հրամանաւ Պարսից . և սպան զհայր իւր, և թագաւորեաց . և Հերակլ դարձաւ 'ի Միսուէ ձմերել անդ :

Եւ առաքեաց Շիրի առ Հերակլ խնդրել զխաղաղութիւն . և հաւանեցաւ Հերակլ, և առաքեաց զԹէոդորիկէ զեղբայր 'ի Սիջազեստ և չոգաւ յԱբուհայ : և Հրեայքն որ անդ բռնացան ընդդէմ նորա և առեալ զքաղաքն կոտորեաց զբազումս 'ի նոցանէ, և Հերակլ դարձաւ 'ի Թէոդուսա լիս . և տկարացոյց զՀայո վասն տգիտութեանն Եղբի նոցա առաջնորդի : Իաց ոչ կարաց զամենեւեան որպէս կարծէրն, հայելով Մատուծոյ 'ի քրտունս նահատակին Սլարիգորի . և յետ այնորիկ եկն յԱբուհայ, և ելին ընդ առաջ նորա բաղմութիւն եկեղեցականաց . քանզի վանորայք լերինն առ հասարակ եկին և խառնեցան 'ի բնակիչս քաղաքին, որոց թիւն էր իննսուն հազար . և սրտակառեաց թագաւորն . և խոնարհեալ երկիր եպագ սրբութեանցն և ասէ . ոչ է որ ժան անմասն առնել զմեզ յաղօթից օղորթէպէտ մի բնութեանն են սիրողք . և 'ի ասնի ծննդեանն էր մուտ նորա 'ի քաղաքն, չոգաւ 'ի աւրբն Սոփի, և մատոյց ընծաց

եկեղեցւոյն և քահանայիցն . և ՚ի ժամ պատարագին խնդրեաց հաղորդիլ , և ասէ ցնա աքքեպիսկոպոսն Ասայի . նախ նշովեա՝ ըզտուամարն | եւոնի և զժողովն Վաղկեդոնի . և բարկացաւ թագաւորն . և առ զեկեղեցւոյն բանալին և ել . և յետ պատարագին արտաքս եհան , զնոսա յեկեղեցւոյն , (զքա նալին) ետ ց՝ Վաղկեդոնիկան :

Առ ուրբն Աթանաս պատրիարքն ելեալ յԱնտաքայ եկն ՚ի Ալեքէճ՝ ՚ի պատահումն թագաւորին , և երկատասան եպիսկոպոսք ընդ նմա , որք էին այսորիկ՝ Թովմաս՝ Թրմուրին , Վասիլ՝ Հեմայ , Սարգիս՝ Արիսոյ , Յովհաննէս՝ Աիւրիսոյ , Թովմայ՝ Յարապօլսոյ , Իանիէլ՝ Խառանու , Սեւիրէ՝ Անչոյ , Աթանասիոս՝ Յարապիսոյ , Կոզմա՝ Ապիսիանոյ , որ ՚ի Աիւլիկիա . միւս Սեւերէ՝ Սամսատիս , Ասայի՝ յԱռհայոյ , որ և գնաց առ նա պատմել որ ինչ եղեւն . և ՚ի գալ թագաւորին ՚ի Ալեքէճ , տեսին զնա անդ և ասեն (ցնա) . մի առնե՛ր արքայ սիրելի մեզ զփառքս Պարսից քան զքրիստոնէից . և մի վա նել փութացիս զճշմարտութիւնն :

Իսկ թագաւորն հասկացաւ զբանն՝ և նստաւ ՚ի քննութիւն զաւուրս երկատասան իւրովք իմաստնովք խորհրդականովք ընդ

դէմ ուղղափառացն . և յազմեաց ճշմարտութիւնն . և ասէ թագաւորն՝ բիծ ինչ ոչ գոյ ՚ի ձեզ, այլ զմերս պահեսցաւք մեք . և գնաց յԱնտաք . և խորհեցան (ընդ միմեաւ նրս) իշխանքն և եկեղեցականք քաղաքին, և որք ՚ի դրան արքունի էին, և ասեն զթագաւորն . եթէ ոչ պատերազմիս երեւելապէս ընդ ուսումնդ ընդ այդ՝ զոր ասեն Հռովմայեցիք և Նայնք, ոչ յերկարէ թագաւորութիւնդ քո . այլ և ոչ հաճի Ասորւած ՚ի քեզ, տապալալել զայնքան արանց աշխատութիւն . և ոչ յաւելուլ ՚ի նոսա :

Եւ լուաւ նոցա թագաւորն և ետ հրաման նախատելոյ և չարչարելոյ զմիադաւանոն . և մի կալցին առ իս ասէ համար ձախութիւն և մի կալցին կաթուղիկէ եկեղեցիս, քանզի դարձուցի ասէ առ իս զմեծն Հայք . և յիք են որք ոչ հնազանդին ինձ . և զայն ոչ գիտաց անմիտն զի թէ կաշուեաց զոնմտութիւն Նղրի, և պատրեաց⁽¹⁾ զանիմաստութիւն նորա . Այլ սրբկեշտ վանորայքն արեւելից և բազում մասն աշխարհին արհամարհեցին զնա, և զխաբեալն ՚ի նմանէ անուանեալն կաթուղիկոս . մինչեւ ամենեւին բարձաւ հետք չափութեանն ՚ի նոցանէ :

(1) Երկու որի : պարտեաց :

Իսկ նա սիրեաց զփառս մարդկան, և
աչ զփառս Նիսուծոյ. և պատահէ արժաւ
ներաց իւրոց :

Իսկ Թագաւորն Պարսկց Շիրի զկնի ի
նրն ամաց մեռաւ, և Թագաւորեաց Նը-
ւաշիր որդի նորա ամս երկու. և զսա եւս
օտրան Շահրուպըն, և ինքն Թագաւորեաց
կամակեցաւ թեամբ Հերակլեաց : Եւ զի Վարա-
տաքանն (1) ժողովս կուտեաց ի վերայ նորա-
ւաւքեցաւ նմա զօր յօգնականութիւն. և
սպան զնա : Եւ ամ մի կալեալ զԹագաւո-
րութիւնն Շահրուպըն որ նա ինքն է իռ-
ւիանէ, և սպանաւ. և առ զԹագաւորու-
թիւնն Պարսի գուսար Խոսրովու սակաւ
աւուրս և մեռաւ : Եւ Թագաւորեաց Օւր-
մանդուխտ քոյր նորա :

Եւ զկնի նորա առին, Շահրորի և Քա-
բուրան, Խոսրով, Պերոզ, Օրուանդուխտ,
Արմիզդ. ընդ ամենեւեան ամս երկու :

Իսկ Հերակլ յաւել ի չարիս իւր, և
առ կին զՎարաթինէ գուսար Եղբօր իւրոյ
ի ծերս թեան իւրում. և ծնաւ ի նմանէ
զԱրակլէ որդի անօրէնութեան :

Եւ Վահանն բռնացեալ ի վերայ բա-
ղում գաւառաց և քարոզեալ կրօնս ըստ կա-

(1) Ունէք՝ զարտաշ :

մաց իւրաց եղեալ օրէնս կալեալ զիշխանութիւնն ամս եւթն, մեռաւ և փոխեաց իւրաքարք զնա ամս երկու. և ամիսս եւթն:

Եւ զկնի նորա Սմար էառ զիշխանութիւնն ը էառ զՆասրա յասորի իշխանէ. և առաքեաց զօր մեծ ՚ի Պարսս. և գտին ըզնոսա ամբոխեալս, զի սպանեալ էր զՍրմիզէ. և կամէր թագաւորել Ղտաճատ. և առին ըաղում գերի և աւար ՚ի Պարսից. և դարձան և հարին զզօրն Յունաց և զզօրավար նոցա զՍարգիս. և զօրացան ՚ի վերայ Պարսից և Յունաց, և եղեն իշխանութիւն մեծ:

Իսկ Հերակլ ժողովեաց զօրս ընդդէմ նոցա և առաքեաց ՚ի վերայ նոցա, զԹէոդօրիկէ զեղբայր իւր, եղեալ գլուխ զօրացն. որք եկին իջին ⁽¹⁾ Ղնտաք ՚ի գիւղն որ կոչի Կուսիդ: Եւ կայր անդ սիւնակեաց մի Սիւմէոն անուն. և գնաց առ նա Թէոդորիկէ և մեծամեծք իւր ընդ նմա խնդրել աղօթօ, և հարցանել ⁽²⁾ նովաւ գՏէր. և նա առաց ցնոսա ուխտեցէք ինձ զի ՚ի յաջողիլ նձեղ ՚ի Տեառնէ անհետ առնիցէք զհակառակօրդ զքս սուրբ ժողովոյն Վաղկեդոնի. և ասեն երդնումք քեզ զի արասցուք զայդ. և ըզդոյն պատուէր ունիմք ՚ի թագաւորէն. և

(1) Ունաք՝ իջան:

(2) Երկու օրի. հոգեւ:

ասէ ցնոսա , երթայք աղօթիւք սուրբ ժուղովոյն . և իբրեւ գնացին սրտմտութիւն Տեառն եղեւ 'ի վերայ նոցա . և փախեան առաջի Թշնամեացն , և մաշեցան 'ի սուր սոււերի . և առան ամենայն պատրաստութիւնք նոցա , և մաղապուր զերծաւ Թէոդորիկէ սեաւ երեսօք Ղ'ստուծոյ և 'ի մարդկանէ :

Իսկ Հերակլ դարձեալ քաջալերեցաւ յանձն իւր , և հաւաքեաց զօրս և ետ 'ի ձեռն որդւոյն Շահրպարդայ , որ կայր առ նմա պատանդս 'ի հօրէն տուեալ՝ անուամբ հօրն կոչեցեալ . և չոգաւ եւթանասուն հազարաւ , և կռուեցաւ ընդ Տաճիկսն առ գետոջն Ղամասկոսի . և պարտեցաւ դարձեալ առաջի նոցա . և փախեաւ զօրն (Յունաց , և անկան 'ի նոցանէ քառասուն հազարք , իւր Շահրպարդն անկաւ 'ի Հեմս , և յշեաց առ նա Սմար , զի ուխտեացէ նմա գալ առ նա , և առնուլ զօրս և երթալ 'ի Պարսս , և դարձուցանել առ նա զԹագաւորութիւնն Պարսից , և կոչեաց զնա առ ինքն ուխտիւ : Իւր քանզի կային առ Սմար դստերք խոսրովու 'ի գերութեան , ասացին ցնա . որդի ապրտամբի է և երթայ կորուսանէ զղօրսդ , և Թագաւորէ 'ի Պարսս հակառակ քեզ . և

հաւատաց նոցա Սմար, և սպան զնա կոխա-
ղանաւ փայտի . և ինքն առ զՆամասկոս և
նստաւ ՚ի նմա . և առաքեաց զՍարգ աւիրացն
ընդդէմ Պարսկոյ, որ և չողաւ և եհար ըն-
քանակա իւր ՚ի վերաց Վուգոյ (1) քաղաքի :

Եւ ըսաւ Նիսաւծաա Թագաւորն Պար-
սկոյ, և եկն ՚ի վերաց նոցա և վանեցաւ ա-
ռաջի Տաճկացն . և անկան յընդք և փա-
խեան սակաւք :

Եւ ելին անդէն Վրացիիքն աղմուզ (2)
երիւարօք դհեա նոցա . և կատարէին զապա-
ռաղինեալ և զյաղթագգեաց Պարսիկքն :

Եւ պատմեաց արապ մի, եթէ հաղա-
ծէի ես աւիրաց մի սպառաղինեալ, և եհար
՚ի ակրոս իմ սաան անգամ նետիւ, և ոչ կա-
րաց խոցել զիս . զի նաւակառուր մի կայր ՚ի
գրպանս իմ, և ՚ի վերաց այնր գիպէր միշտ
նետն . և աւիրացն զարճացեալ լինէր զի ոչ
կարէր խոցել կորովի գրկօք զմարդ մերկ .
վասն որոյ ետես առաջի իւր բռն զցեալ
՚ի կոթոյն յեղբ նորուսդ (3) աղաթի . և եհար
զնա և անց նետն Թաթի ընդ երկաթն և զը-
ցեցաւ ՚ի գետինն . և վաղվաղակի անկաւ-

(1) երկու օրի . քուիոյ : մեզ կոմուզ . խիճուք որսի :

(2) երկու օրի . փղնւք . փառնօք զգոյնսխմեան :

Նեղիս ՚ի բռն բազնն ուր . (3) երկու օրի . չոր օրու :

յերիվարէն, և եխուբ (խբեաց) զաչա իւր • և սողանի զնա ստով իւրով: Քանզի խմացաք երկոքեանս եթէ բարկութիւն Տեառն հանաւ է 'ի վերայ նոցա:

(Հաւուրն յայնոսիկ ժողովեցան բազմութիւն քրիստոնէից 'ի վանս սրբոյն Ախէնի կատարել տօն վկայիցն • և խմացան Տաճիկքն և երթեալ կոտորեցին զնոսա և գայթակղեցան բազումք • զի ոչ փրկեաց զնոսա Տէր • և զայս ոչ խմացան զի սահման առաջնաց տօնողացն բարձաւ • որք պահօք և ուրտասուօք և հաւատովք կատարէին • և այժմ լուծութեամբ ուտելով և սրբեցութեամբ տօնս անուանեն, որ չէ հաճոյ Առտուծոյ • այլ 'ի մեղս և 'ի դատապարտութիւն անձանց:

(Հետ ոցսորիկ դարձեալ եկն Աղտաճատ թագաւորն Պարսից 'ի վերայ Տաճկաց առ Տիգրիս գետով: Այլ յորժամ տեսին զբազմութիւն նոցա, քակեցին զկամաւրջ գետոյն •

Այլ տեսն Տաճիկքն եկայք անցցուք ընդ գետս և գնասցուք առ նոսա, զի այն որ օգնեաց մեզ 'ի ջամաքի, զնոյն կարող է և 'ի ջուրս • և զայս ասացեալ թափեցան 'ի գետըն և անցին • և մի 'ի նոցանէ ոչ վնասեցաւ • և հարին զՊարսիկքն և հալածեցին •

և չորիցս անգամ կռուեալ Նշտաճատ ընդ Տաճիկսն, հարաւ (1) 'ի նոցանէ : Եւ ապա գիտացեալ եթէ եկեալ է կատարած նոցա փախեալ 'ի Սիկիստան յերկիրն Սարագանի 'ի սահմանս Թուրքաց . և եկաց անդ ամս հինգ, սպանաւ 'ի Թուրքաց : Եւ այսու օրինակաւ բարձաւ գոռ թաղաւորութիւնն Պարսից, որ կոչի Սասանայ, տեւեալ ամս չորեք հարիւր տասն եւթն . և առին Տաճիկքն զթագաւորութիւնն Պարսից :

Եւ գնաց Սմար յԱլդիպատս . և եկն ընդ առաջ նորա եպիսկոպոսն Կորայ (2) և խոտաւցաւ տալ նմա յամի երկու հազար դահեկան, զի մի մտցէ նա յԱլդիպատս . և հաւանեցաւ Սմար, և դարձաւ : Եւ լուաւ հերակլ զԿորային . և առաքեաց սատիկան Եգիպտոսի զՍանուէլ հայկազնի և արտաքսեաց ընդ Կորա . և յորժամ եկին հարկառուքն, տսէ Սանուէլ, ոչ ունիմ ես փիրն եթէ տաց քեզ ոսկի . այլ թուրս՝ զոր տամ քեզ : Եւ լուեալ Սմարայ չափաւ յԱլդիպատս և առ զնա . և դարձաւ եկն յԱրուսաղէմ : Եւ իբրեւ ետեա Սոփրոնիոս եպիսկոպոսն Երուսաղեմի զՍմար խամ և հին հանդերձիւ և հին մուշտակով 'ի մոթթոց մաքեաց, եբեր առաջի

(1) Մի արի . հալածեցաւ : (2) Մի օրի . կեւրիայ :

նորա պատուական հանդերձս, զի զգեցցի .
 և աղաչէր եւս . և ասէ (Սմարն) ցնա . եւ տ
 րնձ Նստուած զգ. անձս Պարսից 'ի Տիարոն
 զ(Յու. նացն, զ'Խամասկեայն, և զԵփրատսին,
 և այլս բազումս . և ես ոչ փոխեցի զհանդերձ
 ճրս աղքատութեան իմոյ, զի մի գուցէ մտա
 նամ զիս թէ օվ իցեմ . և սչ զայդ առից և
 ծածկեցից զաղքատութիւն իմ . և պատ
 ուեաց զեպիսկոպոսն, և ետ զաշխարհն 'ի ձե
 ոքս նորա . և հրամայեաց նմա 'ի տեղի տա
 ճարին շինել մզկիթ : Եւ գնաց Սմար յ(Նս
 տիս (1) : Իսկ զօրագլուին (Յովհաննէս, որ
 կայր յԱռհայ, եկն առ Սմար 'ի Կնչսի, և
 ետ նմա հարիւր հազար դահեկան հարկս
 տարւոյ միոյ . զի մի մտցէ նա 'ի Սիջապետս
 յարեւելից կողմանէ . զոր լուեալ Հերա
 կլեսոյ ցատեալ և կալառ զ(Յովհաննէս, և ետ
 'ի կապոսնս . քանզի Նստուած որ կամէր եղ
 ծանել զնա, ետ նմա հարստ և դառն մի
 արս : Ստան որոյ 'ի գալ տարւոյն եկին ա
 ռին զ(Սիջապետս և տիրեցին :

Իսկ Առհայ քաղաք իմաստութեամբ
 իւրով եհան զօրսն (Յու. նաց որ անդ կային .
 և գնացին խաղաղութեամբ . և եդ Սմար
 գլխահարկս քրիստոնէից որ էին ընդ իշխա

(1) Մի օրի . յԱրիս :

Նութեամբ նորա : Իսկ գլխաւորն ⁽¹⁾ և զՏաւրայ կոտորեաց Սմար, զի բռնացան ընդդէմ նորա : յայտամ ամի մեռաւ Հերակլ Թագաւորեալ ամս վեց :

Սա եթող երիս որդիս գլխատանդ խանութ ար Թագաւորեաց ամս չորս : զոր ետպան գեղով Սարտիանէ կինն Հերակլեայ, և Թագաւորեաց զիւր որդին զԵրակլեակ : զոր իշխանքն սպանին : Եւ երկրորդն Երակլիս զոր ոչ եղին զսա Թագաւոր իբր զճնունդ չար խառնակութեան : այլ գլխատաս զորդին Կոստանդիանոսի զԹոռն Հերակլի :

Իսկ Սմար աղաչեցեալ ՚ի ծառայէ միոջէ առնել նմա դատաստան, և նա յերկարէր զիւրն : և ոխացեալ ծառայն սպան զնա դանաւ կաւ խոցեալ զնա ՚ի կուշտն, յորժամ առան ձնացեալ կայր յաղօթս : որ իշխեաց տոն տասն և երկու :

Եւ ետուն զպատիւ նորա Սեթմանայ, որ էր այր ագահ և խակ, և անցանէր զսահմանաւ ⁽²⁾ առաջնոցն : և սպառնացան նմա՝ եթէ ոչ կաղցէ ՚ի չորիւ : Եւ եղին գլուխ գորացն զՍաւին՝ որոյ առեալ զգօրան չոգաւ ՚ի Վեսարիա և արար ընդ հարկաւ : Եւ ան տի յարուցեալ գնաց յՍմասիա : և առեալ

(1) Ոմանք՝ զԹրմազն

(2) Ոմանք ընդ առնականաւ :

աւար բազում, դարձաւ 'ի Վիւլիկիայ . և հնազանդեաց զնա :

Եւ թագաւորն Կոստաս բաժանեաց ըզ-
 զօրսն յերկուս . զբաժինն առաջինն եւս 'ի
 ձեռս Վաղինեայ՝ որ չոգաւ 'ի Վիւլիկիա :
 և հալածեցաւ 'ի Տաճկաց . և զբաժինն երկ-
 րորդ եւս 'ի ձեռն 'Իսաթի հայկազնոյ , որ
 չոգաւ զվերին կողմամբն , և հալածեաց ըզ-
 շագարայիսն 'ի Կապպադովկիայ . Բայց
 զօրն (Հունաց առնէին տղձապորժուծիւնս
 ընդ կանայս քրիստոնէիցն յերեսս արանց
 իւրեանց , և յափշտակէին զկարասիս նոցա
 զոր իբրեւ լուաւ 'Իսաթի՝ սաստեաց նոցա
 և տսէ . այդ մատնեաց զՔրիստոնէայս , զի
 ոչնչ է խտիր ընդ անհաւատսն և ընդ հա-
 ւատացեալս 'ի գործս ազտեղութեան . և
 առեալ զզօրսն դարձաւ 'ի Կոստանդնու-
 պօլիս . և այլ ոչ կամէր առաջնորդել այն-
 տիտեացն :

Իսկ Բիւսի եւս ածել յԱզխպոսսէ նաւս
 հազար եւթն հարիւր . և ել նոքօք 'ի Վուրոս
 կղզի , և խնդրեաց հնազանդութիւն և հարկ-
 զի խնայեսցէ 'ի նոսա :

Իսկ նոքա ամրացան 'ի քաղաքս , և արա-
 բին ընդդէմ պատասխանի . և սուրն շա-
 գարաւ զարթեալ 'ի վերայ նոցա . և եղնն

քաղաքք նոցա ամուրք գերեզմանք նոցա,
առին և գրադաքն Կոստանդեայ ուր ամե
նայն գանձ կղզւոյն կայր, և արանցն ոչ գոյք
թիւ զոր կոտորեցին զնոսա, և կորուսին
խապառ, և արարին պղծութիւն ՚ի սուրբ
կաթուղիկէն մեծ ՚ի շինեալն Լյալիփանայ
սրբոյ, զի ոչ գտին զեդեալ կանոնքն Էջալի
փանու ՚ի նմա վասն հաւատոյ և գործոյ,
և լցաւ Սաւի աւարառ անչափիւք և դարձաւ:
Լի տուեալ մասն եգիպտականացն
յուդարկեայ զնոսա ՚ի տեղիս իւրեանց:

Օպսու ժամանակօք գրեաց պատրիարքն
Լ'որուոց ուղղափառաց սուրբն Լ'թանաս
առ սրատուական Կաթուղիկոսն Հայոց զայս
օրինակ:

“ Հօր իմոյ և Տեառն Վրիտապօրի ՚ի
Տէր ինդալ:

“ Եւ այ եթէ անմտութիւնն Լ'զրի ոչ ե
ղեւ հաճոյ սրբութեանդ քո, և փառաւո
րեցի զՎրիտապօր Լ'ստուած, և զնորհա նա
րա առ քեզ: Յիշեցուցից քեզ հայրապետ
պարկեշտ բան ինչ զոր գտի գրեալ սրբոյն
Սարութայի ազգակցին ձերոյ, եթէ Սաբ
ոռմայ ասպականիչն յաշակերտաց անտի
Նեստորի էր, և յորժամ եղեւ սուրբ ժու
ղովն Ալփեոսս նա կայր ի Քիւսհայ, և ՚ի

Պարսս կաթուղիկոս էր Պաւի (1) ձեռնադրեալն 'ի Հայոց : Գնացին նմա խնդրակք երիցաւնք վանից երկուք : Նոյնպէս և ըզԼարսումայ կոչեցին 'ի ձեռն առն միոյ : Իսկ Լարսումայ արար պատասխանի թէ ես ընդ ձեռամբ Պաւեայ կամ : Եթէ նա գայ և ես գամ : Իսկ Պաւի անատակ եղեալ ոչ եկըն . այլ գրեաց թուղթ 'ի Ժողովն , և աւաց . մեք ընդ իշխանութեամբ անօրինաց կամք և չար տերանց , և չեմք 'ի կամս մեր . վասն որոյ երկնչիմք եթէ կարծեն զմեզ բանաբերս այդր եկեալք 'ի Պարսից . և սուրն սպանող հարցն մերոյ և ոչ 'ի մեզ ինայեսցէ և ոչ 'ի հօտս մեր . այլ զոր ինչ և Հոգին սուրբ խօսեացի առ ձեզ , առք առ իս բերել , և հաւանիմ : Եւ զարսն որ գնացին առ նա սիրով գարծոյց . և զթուղթն ոչ ետ 'ի ձեռս նոցա զի մի վնասեացեն , այլ ընտրեաց արս երկու յիւրոցն , և այլափոխեաց զնոսա և առաքեաց թղթովն . զի և նոքա և զիրն լցեն զտեղի նորա :

“Իսկ նոքա եկին 'ի Վճրին և գտին ըզԼարսումա անդ խոյս առեալ 'ի կոչողացն յԵփեսսոս . և հարցեալ զնոսա Լարսումայ , և ուսեալ զիրն , խնդրեաց թուղթն և աւաց :

(1) Երկու օրի . սուրբն Պաւի :

գնացէք 'ի տեղիս ձեր, զի մի քրտես կաք ծեսցին զձեզ և սարնցեն, և ես երթամ և տանիմ զթուղթս. և նորա գարձանս պարզ մտու թեամք:

«Իսկ օձն խորամանկ (1) յորժամ լուաւ եթէ նզովեցին զՎեատոր, և աքարեցին, խոցեցաւ խստագոյնս. և չոգաւ առ Պարսից թագաւորն և ասէ զնա. այք մի էր 'ի կառտանդնուպօքս 'Վեատոր անուն՝ որ միշտ բաբարիս խորհէր Պարսից և արդելոյր զՀոյնս և զՀռովմայեցիս ասպատակել 'ի Պարսս, և լսէին նմա զի առաջնորդ էր եկեղեցւոյ, կամեցաւ և կրօնս ինչ մաւծանել յեկեղեցի, որ չէ կարի հեռի 'ի Պարսից. և վասն այնու ըիկ քսեցին զնա թագաւորքն, և աքարեցին. և զեդեազ սահմանս նորին նզովեցին. և արդ հրամայեա ինձ հաստատել 'ի քրիստոնեայս զկանոն բարեկամին Պարսից, և արքոչ հաւանին կողոպտել յինչից և ընուլ լուգանձս քս. և ոչ գիտես եթէ կաթուղկոսս այս քրտես է եկեալ առ ձեզ Հայոց և Հռաւմոց. և ասա թուղթս՝ որ գրեալ է զքեզ անօրէն և չար և արիւնահեղ (անուանէ): Եւ հաւատաց նմա թագաւորն, և ետ ըզ-

(1) Մի օրի. յանէր 'ի լու շտն Բարտաւմ: անի տեսէք թէ ինչ արար

Պաւի 'ի ձեռս նորա և զամենայն քրիստոս
նեայս որ ընդ իշխանութեամբ Պարսից . և
եւս զօրս որչափ և կամիցի . և չոգաւ առ
Պաւի :

«Եւ ասէ ցնա ապաքէն լուար զհաւատն
Նիստորի դու . և ասէ . լուայ զի նզովեցին
զնա . զի ոչ պահեաց զսուանդ սուրբ առա-
քելոցն . և եղիցի նզովեալ : Եւ բարկացեալ
կատաղին այն եհաա զլեզու նորա , և առա-
քեաց առ Թագաւորն և ասէ . հայհոյեաց
զքեզ . և նա ասայ կտրեա և զգլուխն : Եւ ա-
րար այնպէս . և չոգաւ 'ի Ռադտատ և սերմա-
նեաց անդ զՆիստորին . և գնաց 'ի Նինուէ .
և ըմբռնեաց զարհեպիսկոպոսն Սարտիրոս ,
և երկոտասան եպիսկոպոսս ընդ նմա և երի-
ցունս իննուուն , և ասէ ցնոսա . այլ ինչ ոչ
ինդրեմ 'ի ձէնջ . հաղորդեցէք դուք զիս .
կամ հաղորդեցարուք յինէն :

«Իսկ նորա ասեն ոչ տամք զսրբութիւն
շանց , և ոչ առնուիք զսրբութիւն 'ի շանէ .
և սրամտեալ սպան զերիցունսն . և զեպիս-
կոպասունսն բերեալ 'ի Սճբին եդ 'ի բանտի
'ի տան Հրէի միոյ . և հանեալ անտի եւս
քարկոծել զօրացն , և զմարմինսն կախեաց
զփայտից . և երեւեցաւ 'ի վերայ նոցա նը-
շան երկնաւոր փառաց . և հաւատաց շէ-
շու :

ընայն 'ի Վրիստոս ըստ կրօնից սպանելոյն և մկրտեցաւ ։

«Իսկ մնասական այն գնաց եմուտ յերջ Զայոց և առաքեցին հալածեցին զնա և զգործըն որ ընդ նմա և գրեցին սպառնալիս , որ եթէ կրկնեն զգալն հրով մաշին ։

«Իսկ պիղծն այն գրեաց առ Թագաւորն և ասաց . ապստամբեցին Զայք 'ի քէն , և զայրացոյց . զնա և գրեաց Թագաւորն առ Զայս զի երթիցեն արաոցեն պատասխանի վասն իրացն Թագաւորն Զայոց և լաթուղիկոսն ։ Եւ պատասխանեցին Զայք Պարսից՝ և ասեն . վասն հաւատոյ մեք քեզ ինչ ոչ պարտիմք . աւագիկ առաքեցաք զԴէրերդմանդ քո , յօրում գրեալ է . եթէ Զայք յորժամ դան առ մեզ 'ի գնալն մեր 'ի վերայ Թշնամեաց մերոց , եկեացեն խաչիւք իւրեանց և քահանայիւք և օրինաւոր կարգօք հարցն իւրեանց ։ Եւ ըրդ եթէ ոչ ես դու 'ի բանս քո , ազատ եմք և մեք յերդմանէ մերմէ . և սչ գամք առ քեզ վասն այդր բանի . և ոչ դարձցի առ քեզ Վարսումայ եւ որք ընդ նմա , եթէ գան առ մեզ ։

«Եւ այսու օրինակաւ (1) սուրն սատանայի

(1) Երկու օրի . Եւ զայս Եւ այսու պատճառաւ սուրն սատանայի : Մի օրի . Ընն սատանայի :

և երկրորդ ջրհեղեղն աշխարհի ոչ եմուտ
 'ի Հայս . այլ դարձաւ 'ի վերայ Նորոց . յե-
 րկու տեղիս արար ժողով հակառակ երկոց
 սուրբ ժողովոյն 'ի Կատիսբոն 'ի Վադրի 'ի
 Վրամիս (1) . և գրեաց կանոնա՛ղ խտորին մի-
 տրս , և բռնադատէր դաւանել զայն . եւ
 զոչ հաւանեալսն կողոպտէր , հալածէր . եւ
 զքաղաքսն սպանանէր անողորմաբար . որոց
 թիւ եկեղեցականացն սպանելոց ընդ եպիս-
 կոպոս և ընդ քահանայ և ընդ սարկաւազ
 եւթն հազար ութ հարիւր : Իսկ աշխարհ
 հականաց՝ թիւ ոչ գոյր . զայսպիսիս աղէտս
 զոր կրեաց Նորեւստան գրեաց սուրբն Վա-
 րութայ , յորմէ դուք ասլրեցարուք շնորհքն
 Վրիստոսի :

« Եւ արդ աշխարհդ Պարսից եւ կող-
 մանքդ Նինուէի որ ընդ իմով իշխանու-
 թեամբս է աթոռոյս Նախաքայ . և ես 'ի
 բազումս վտանգից միջի կալով , ոչ ժամանեմ
 իմամել զմնացեալ ուղղափառսդ , զորս
 յանձն առնեմ սրբութեանդ ձերում հո-
 գալ ցաւակցաբար . և առաքել քարոզս և
 բժիշկս ուր մանաւանդ յաճախեաց հիւան-
 դութիւնն . և ըստ պատշաճի ձեռնադրեք
 նոցա հովիւս և տայք նոցա օգնութիւն եղ-

(1) Գրաւմիս :

բարց մերովք աղաչանօք . ողջունեմք զամենայն տիժոռակիցս ձեր մերովք տիժոռակցովքս 'ի Վրիստոս (Յիսուս Աստուած մեր յաւիտեան Դ :

Այլ մեք անդրէն դարձցուք 'ի յոճ կարգին մերոյ զոր թողարն :

Արդ 'ի յինն հարիւր վաթսուն և հինգ թուին Ասորոց , և Հայոց իննսուն և վեց՝ գնաց Ալլուր զօրապետին Տաճկաց 'ի Վրաս և յատակեաց քակեաց ծակախիլ⁽¹⁾ սրաբ զամենայն կղզին . և զմնացեալմն անդ 'ի Աւերայ և զայլն եւս ժողովեալն ընդ հարկաւ արարեալ , դարձաւ :

Իսկ Աւել չոգաւ յԱռդան կղզի և առ զնա և աւերեաց . և տեսեալ անդ զպատկերն պղնձի՝ որ մի էր յեւթն հրաշիցն՝ շքեալ պարանօք շատ աւուրքք ճգնեալ և հաղիւ կարացեալ . և գտաւ չափ երկայնութեանն հարիւր եւթն ոսն . և վառեալ 'ի ներքոյ՝ նորա հուր՝ քակեցան շամփուրքն . և գնեաց զնա Հրեայ մի 'ի Հեմսայ . և կապեաց 'ի նմանէ բեռինս երեք հազար . եւ տարաւ 'ի տուն իւր : Այլ առ Աւել զԱւրուդ⁽²⁾ կղզի , և զԱլուէ⁽³⁾ . և դարձաւ :

(1) Մի օրի . տակախիլ = բոք :

(2) Մի օրի . զՄարիուդ :

(3) Երկու օրի . զԱլուէ :

ԳԼՈՒԽ ԺԺ.

Յողաքս առ լաւատիկ եղև, և զմեծ եղև. հողմ լաւատիկ
հիւսիսային և փլոյց բազում եկեղեցիս և բրգաւնս քաղա-
քաց: Եւ Ոմարաց՝ որ հրամայեաց ոչ ընդունիլ զքրիստո-
նէից վկայս թիւն:

ՉԱՅՈՒ ժամանակօք եղև առ զգառ-
նադոյն, և կերան մօրգիկ զմիմեանս, և
յերկիրն Վերմանիկէ պատրիշ կրօնաւոր մի
անօրէն Նիզէն անուն՝ բնակեալ յայրի կե-
րաւ յիսուն և մի մանկունս, զոր պողանայք
ի ծնադացն: և միոթմարէք զնոսա վասն կո-
րսեանս որդւոց իւրեանց, մինչև յայանեաց
Նստուած: և կրեաց աստէն, և կրելոց է
յաւիտեան զհաստուցումն իւր:

Եւ զմեծ սովոյն եկն հալմ հիւսիսային
ահագին փշմամբ, և փլոյց բազում եկեղե-
ցիս և բրգաւնս (1) քաղաքաց և բերդից: և
իւրեաց անտառս բազումս:

Յաւուրան յայնսօրիկ երևեցաւ այլ մի
ի կոստանդնուպոլիս Սաքսիմոս անուն, որ
իօսեցաւ հերձուած՝ ի Վրիստոս երկու կա-
միս ասելով և երկու ներգործութիւնս: և

(1) երկու որի. գրուած:

ուչ ընկալան ՚ի նմանէ : Սակայն նա սերմա
նեաց և շշջէին զնմանէ :

Իսկ Յիսկոբորիկէ կաման խնդրեաց ՚ի պաւ
սէն Հռովմայ որում անուն էր Վաթան՝
զի արատցէ քննութիւն վասն այսոցիկ :

Իսկ ապակամիչն Վաթան արար ժողով
և հաստատեաց զհերձուածն Սարսիմոսի ըզ
կրնի հարիւր քսան և եւթն ամի ժողովոյն
Վաղկեգոնի . քանզի ասացին երկու բնու
թեանն յատուկ կամք և դորձք արժան է
լինել . և մեք ատեմք , եթէ և անձն ևս պի
տի , զի լոցի չափ շարեաց նոցա , և մի կաց
ցեն հեռի ՚ի Նիստորէ :

Ի թուին Սարուոց ինն հարիւր վաթսուն
և վից , և Հայոց իննսուն և եւթն , յերե
սուն և եւթն ամին Տաճկաց , և յինն ամի
իշխանութեանն Սեթմանայ , կազմել եւ
Սաւի յոյժ բազմութիւն նաւաց ՚ի Տրա
պօլիս , երթալ ՚ի Կաստանդնուպօլիս . և էին
՚ի վերայ նաւացն երկու զինուորք որդիք
քրիստոնէից . սոքա արձակեցին զգերիսն և
այրեցին զնաւան և ելեալ ՚ի մի նաւացն ինք
եանք գնացին ՚ի Հռովմ , զի Սքանկ էին
ազգաւ :

Իսկ Սաւի եւս զայրացեալ կազմեաց ա
ռաւել քան զսուղինն , և ետ ՚ի ձեռս

Բլղուրին զի գնացէ 'ի Կոստանդնուպօլիս :

Եւ լուեալ Թագաւորն Կոստոս , եթէ խորհին Տաճիկքն գնալ առ նա , հաւաքեաց զպօրս ըստ կարի և նաւս բաւականս , և չու գաւ 'ի վերայ նոցա 'ի Փիւնիկէ ընդ ծով և ընդ ցամաք , Կաղմեցոան և Հագարացիքն կրկնակի սլաւորաստութեամբ :

Իսկ 'ի գիշերին յորում վաղիւն մարտն լինէր , զարթոց 'ի քնոյ զայրն երազայոյժ և ասէ . տեսի զիս 'ի Թեաաղոնիկէ 'ի խրախութեան : Եւ սլաւասխանի այրն և ասէ . երանի թէ ոչ ննջեալ էիր և ոչ տեսեալ . զի Թեաաղոնիկէն յաղթութիւն այլոց Թարգմանի , և սաստեաց նմա Թագաւորն , և լըռեաց . և 'ի վաղիւն խմբեցաւ սլաւերաղմբն 'ի վերայ ծովուն ահեղ յոյժ , մինչ սլողաորեցաւ յօդն փոշլով որպէս 'ի ցամաքի , և արարտեցաւ Կոստոս և փախեաւ , և անկաւ 'ի նմանէ քսան հազար արանց , և դարձոց զՊտղոմէոս իշխանն առ Սաւի , զի մի գնացէ 'ի Կոստանդնուպօլիս , և տացէ նոցա հարկս . և լուաւ Սաւի և դարձաւ :

Բայց ստեաց ուխտին Կոստոս և ոչ առաքեաց զխոստացեալն . և դարձան Հագարացիքն 'ի Խուրիս յաւար . և եկն Պտղոմէոս և եբեր հարկս երեք ամի , և զՎրիպոր զոր-

դին իւր արատանդ . և եհան զնոսա յերկրէն :

(3) Եւ աշտրիկ սակա կասկածանաց եւ պան Կոստոս զեղբայր իւր զԹէոդոսիէ (4) և եղեւ ատեցեալ 'ի զօրայն . և գնաց 'ի Հրապիմ երեսաց նոցա . և նոքա յղեցին և կռիւցին անդրէն և յարեաւ 'ի գնալ . և չազաւ մինչեւ 'ի Սիրակուսայ . և անդէն առաքեաց կոչեաց զօրդիան իւր զերեսին՝ ըզԿոստանդիոս , զՏիբերիոս , զՀերակլ . և ոչ ետուն զնոսա . այլ կոչեցին զնոսա Կեսարա . և անդէն պահեցին :

(5) Կաւուրս յաշտոսիկ սպանին Հագարուցիք զ(1) ԼԹման Թագաւորն իւրեանց յԼԹրապ(2) քաղաքի վանս պղծութեանն իւրոյ . և առ զիշխանութիւնն Լի փեսայն Սահմետի 'ի վերայ Կաբերնի և Լսարոց :

Իսկ Սաւի իշխանացաւ 'ի վերայ Եգիպտոսի , և զոր առեալն էր անձամբ . և կրօսեցան ընդ միմեանս միանգամ և երկիցս , և բազումք սատակեցան 'ի մէջ նոցա :

Եւ զինի այնորիկ ծառայ մի Սաւեայ չազաւ նենգութեամբ առ Լի և սպան զնա . և հնազանդեցան ամենեքեան Սաւեայ և փոխեցին զպրքունիս իւրեանց յԼԹրապեայ 'ի

(1) Մի օրի . Թեոդորիտ
Մի օրի . Թեոդորիկէ :

(4) Երեւ օրի . Քաղաք
քաղաքի :

Պատմասկոտ լըւ տիրեաց յ'աւի ամն քսան, և աւերեաց մինչեւ 'ի Վիւթանիա զամենայն տունն (Յուդայ, և դոդային 'ի նմանէ ամենայն երկիր :

Իսկ թագաւորն կոստոռ նենգեալ 'ի զօրացն սպանաւ 'ի բազանիս յ'հորէասայ սորբա տերւատէ 'ի Վիւ ռմիա : Լըւ թագաւորեցաւ ցին զՊատրիկն յ'եթէթ (1) . այր քաջ և կորու վիյիր և 'ի բան հայ ազգաւ և բարեպաշտօն :

Իսկ որդի թագաւորին կոստընդին զօրածոզով լեալ սպան զնա . և թագաւորեաց ընդ եղբարս իւր :

Իսկ զօրն Տաճկաց եկին յ'փրիկէ . եւ գերեցին ութսուն հազար անձինս . և վերստին դարձան 'ի Վիւ լիկիայ , և սպանին 'ի նոցանէ երեսուն հազար արանց յունաւ կան զօրքն , որ էր առաջին պարտութիւն նոցա :

Լըւ այր մի 'ի Վաքաքայ կալինիկէ անուն իմաստութեամբ իւրով գործեաց զնափաթըն (2) . և այրեաց զնաւսն 'ի ծովուն լցեալ զօրօք Տաճկաց , որ է սկիզբն գիւտին փայտի (3) . և այրն ասորի էր ազգաւ :

(1) Որ է Մթեթ . Մի օրի . մէծ յարժ . Մի օրի Մեծմէծ :

(2) Մի օրի . և այն եղև սկիզբն գառնելոյ զնափաթն .

(3) Երկու օրի շնեթառն աւգ ինչ դիւրաւս նիւնոյ :

(Յոյսմամբ երեւեցաւ ծիածանդ զգիշեր մի բովանդակ զերկնիւք ծածկելով զնաւ և զահի հարաւ երկիր 'ի նմանէ ։

(Երեք հարիւր ինն ամին Կոտորնդեաց ելին օրիկայք և բնակեցան 'ի լեառն | իբաւ նանու և կոչեցան ապստամբք և (Սորիք անուանեցին զնոսա Ղուռճանա (Թերեւս այսու պատճառաւ կոչին Վրացիք Ղուռճանա 'ի Ֆրանկաց ։ զի ապստամբեցին 'ի Հայոց հաւատակցութենէ և 'ի ծառայութենէ) և չազան Տաճիկք և սպառեցին զնոսա սպանմամբ ։

(Եւ 'ի նոյն ամին Յովհաննէս որդին Սեւմեծայ հալածեաց զԿոտորանդին զիւ թն ամիս յաղագս քինու հօր իւրոյ և սպանաւ 'ի նմանէ ։ և հպարտացեալ Կոտորնդին յաղթութեամբն արհամարեաց զեղբարսն իւր և զ] եւսն իշխանն ծայրակտուր արար զի բարեկամ էր եղբարցն և եղեալ նմա որդի և կոչեաց զանուն նորա (Կուստիանոս ։

Իսկ Սաւի իշխանն Տաճկաց մեռաւ ։ և առ զիշխանութիւն նորա Իզիտ (1) որդի նորա ամս չորս և մեռաւ ։ և շփոթեցաւ զօրն Տաճկաց զի Սուլսթար ապստամբեաց 'ի Սաբելովն ։ որ ասէր զինքն մարգարէ ։ եւ 'ի

(1) Յոյս գաբոմիւնս եղիւ նշանի ։

յԱթրադ Աբդլայ, և ՚ի Դամասկոս որդին
Իզիտի . և ապա ծեր մի առաջ . ժողովեցա-
րուք ամենեքեան, և զոր Աստուած ընտրե-
նա է իշխոսն . և ժողովեցան, և գրեցին ե-
րեք անուն երեք նետ և ձգեցին . և մանուկ
մի արձակեցին ՚ի նոցանէ առնուլ զմինն, և
որ գացէ՝ այն լիցի Թագաւոր . և բերաւ
անուէն ծերոյն որ խորհեցաւ զայն . և իշխա-
նացաւ. ամ մի . և զմի նորա Աբդլմելք՝ որ
գին Վրուանայ :

Սեռաւ և Թագաւորն (Յունաց Կոստըն
գին . և Թագաւորեաց Յուստիանոս որդի
նորա :

Եւ Աբդլմելքն նեղեալ յաստամբացն
արար խաղաղութիւն ընդ (Յուստիանէ ա-
մբա տան, և խոստացաւ տալ նմա յամին
հազար դահեկան և ծառայ մի և ձի մի,
և Վարդոս լիցի կիսովի (1) երկուցն . քանզի
Հայք օգնէին Յունաց :

(Հայնժամ և երկոտասան հազար հեծեալ
քնակեալ էր ՚ի իբանան ընդդէմ Տաճկաց,
զորս անդրէն ածին Յոյնք :

Իսոյն ժամանակա էր սուրբն (Յակովբ .
որ էր ՚ի գաւառէն Վառիորայ շնորհապալ-
ծաւ և ուսումնասէր, որ եղև Եպիսկոպոս

(1) Մի օրի . կիսուղի :

Ուստի . սա չոգաւ եմուտ ընդ հրէոս .
Թեամբ պատճառանօք , զի արար հնարս և
Թարգմանեաց զժածուկս նոցա յասորի լե-
զու . սա հանգեաւ յերկիրն 'Քեսէնոյ' (1) . 'ի
վանքն որ կոչի յանուն նորա սուրբ (Յակով-
բայ :

Ի ժամանակին յայնմիկ գերեաց (Յուստի-
անէ զՎիպրոս , և ժխորեցան ընդ նոսա Տա-
ճիկք :

Եւ առսքեաց Նբդլայն զամիրայն Ղժե-
րոյ յերկիրն Յունաց 'ի Վեսարիայ . և վար-
ձեցին Յոյնք զՍկլաւսն . և եկն 'ի վերայ նա-
ցա , և կոտորեցան Ղքապկայն . և մնացեալ
Սկլաւքն խնդրեցին ուխտ և խառնեցան 'ի
Տաճիկսն եւթն հազար հեծեալ . և կացու-
ցին զնոսա Տաճիկքն Ղնտաք և 'ի Վիւրիս
և ետուն նոցա ապրանք և կանայս :

Ի Թուին Նսարոյ հազար վեց , և Հայոց
հարիւր երեսուն և եւթն , եկին Յոյնք 'ի վե-
րաց Տաճկաց մինչեւ Ղնտաք . և հարան 'ի
նոցանէ , և մնացեալքն փախեան : Եւ Թիւ-
անկելոցն 'ի սուր յերկաւց կողմանցն էր քա-
ռասուն բիւր . և էր տեղի պատերազմին
Նուղիրիքն . որ մինչեւ ցայսօր երեւին ու-
կերք նոցա տարածեալ ընդ դաշտն :

(1) Մի գի . Քերսոնայ : Մի գի . Քեսէնա :

Ի յերեք հարիւր եւթանասուն և եւթն
ամին իւրեանց Տաճկուք բարձին զպատկե-
րրա 'ի դահեկանաց, և 'ի գրամէ և 'ի փողոյ
վասն կարծեաց կապարաշտութեան. և եդին
միացն զգիրն:

Իսկ (Յուստիանոս խստացեալ սրտիւ կայր
ընդ մեծամեծս իւր. վասն որոց կալան զնա.
և հասին դքիթ նորա և եդին 'ի բանտի, և
եդին իւրեանց թագաւոր զ) Եւոն:

Եւ եհան զ) Եւոն (շփեմբոս զօրագլուխն.
և ինքն թագաւորեաց և հնազանդեաց զ) Եւ-
կրաւոն. և եկն 'ի վերաց Տաճկացն 'ի Սամի-
ոն. և ազան 'ի նոցանէ հինգ հազար այր,
և գերի բազում առեալ դարձաւ:

Ի սոյն ժամանակս կացոյց Աբդլայ երկու
զօրագլուխս զՀաջաջ, և զ) Կահմէտ այր
անաստուած և չարադեւ. որ և զՀայկա-
ղունան իշխանս ազնուականս նենգիւ ժողո-
վեալ 'ի Նախջուան. և ածեալ յեկեղեցին
պրեաց հրով, վասն ոչ առնլոյն յանձն ըզ-
կրօնս նոցա. որք հանդիսակից և սրտակակից
եղեն սուրբ Անանիանցն. որոց մաղթանօք
նոցա գթացի Վրիտոս Աստուած յազգս
և յեկեղեցիս:

Օչսու ժամանակօք գովեցին առաջի
Աբդլայի այր մի Սահայեցի Աթանաս ա-

նուն , որդի Կուժիայ իմաստուն և աստուածապաշտ , և կոչեաց զնա ՂԲԴԼայ , և կացոյց զնա 'ի վերայ արքայութեան իւրոյ մաստկարարս . և յաջողեցաւ նմա , և եգիպտոսէն շնորհս առաջի նոցա . և տային նմա յամեն վաթսուն հազար դահեկան . և ամենայն զօրն Տաճկաց ըստ թուոյ իւրեանց տոյին մէն մի դահեկան . և շատ մխիթարութիւն և գիւրութիւն ելել . սա քրիստոնէից ։

Սա շինեաց երկու եկեղեցի յանուն սուրբ Նստուածածնին , և յանուն Թէոգորոսի , բերեալ անդ զնշխարս նորա յԱլեքսանդրոյ , որ է Նպրասթայն . և 'ի մէջ եկեղեցեացն երկուց շինեաց գեանափոր սրբատունս . և դատաւանին Վրիստոսի էր ընդ իշխանութեամբ Տաճկաց . քնեաց 'ի նոցանէ յիսուն հազար դահեկանի և եդ անդ . և սանդղօք երանէին և իջանէին անդ . և յաւուր տօնին իւրոց հանէին 'ի տէսիլ տօնադայն մինչեւ 'ի ժամանակս Յովհաննէս պատրիարքին՝ որ եդ զնա 'ի մէջ երկուց վիմաց , և ամփոփեաց և անցայտեաց զտեղին ոչ ուրեք գիտերով . և գրեաց թէ արարի վասն երկիւղի անօրինաց . և մի ոք ելցէ 'ի խնդիր զի ոչ գտանէ զնա : Բայց թէ իրաւի է զոր Հռովմա յեցեքն ունին եւ ոչ գիտեմ :

Իսկ (Հուստիանոս զկնի տաան ամի ար
գեւման իւրոյ ել ՚ի բանառէն , և գնաց փա
խտեաց առ Թագաւորն իսաղաց իսաքան ,
և ընկարաւ զնա խնդու թեամբ . և ետ նմա
կին զդուստր իւր . և օգնեաց նմա զօրօք և
դարձաւ ՚ի Կոստանդնուպօլիս . և փախեաւ
Եփեսոս . և զ) եւսն եսպան , և կոտորեաց
գարբուռնի արան , և վեց հազար գերի տաւ
Ճիկ աղատեաց , և գնացին խաղաղութեամբ .
եւ արար զօրս բազում եւ առաքեաց
ընդ ծով , ածել զկին իւր , և խեղդեցան
յալիս ծովուն . և լուեալ իսաքան տրամեցաւ ,
և առաքեաց զկին նորս , և զՏիբերիոս որ
զին և մեղադրեաց ասելով . անմիտ , ընդ-
հր էր բազմութիւն զօրացն ՚ի կորուստ .
կարծէիր եթէ արգելում զկին քո . թէպէտ
կորուսեր զորդին իմ , ես ոչ ստեցից զբանս իմ :

Ի Թուին Լսորոց հազար տաան և եւթն
և հայոց հարիւր քառասուն և ութ , շինե-
ցաւ Սամուէասիայ ՚ի Սպլինայ ընդարձակս ,
և կացուցին ՚ի նմա զօրք ընդդէմ (Հունաց :

Օկնի Լքդլայի իշխանացաւ Տաճկաց
Լքդլմելք . և յետ նորա Վ լիթ ամս ինն . յո-
րոյ աւուրս հարածեաց (Հուստիանոս զաղ-
դրս . հայոց յիշխանութենէ իւրմէ վասն
ուղղափառութեան . և խնդրեցին Տաճիկք

և բնակեցուցին զնոսա 'ի Սելաեհի և 'ի Սելադետու . և եղևն մեծ ամրութիւն ուղղափառաց Ստրոյ . և շինեցան անդ գիւղք և վանորեայք , և անապատք նոցա . և կան մինչեւ յայսօր :

Իսկ Սահմէտ արար բազում մարտիրոս յերկիրն 'ի հաւատացեալ Տաճկացն . և զգլխաւոր նոցա ազգի ազգի հարուածովք եռապան . և ընկէց զնա գէշ գաղանաց . և ոչ մերձեցաւ 'ի նա գաղան , և ոչ թռչուն , և ոչ ապականեցաւ . և զաւուրս երեսուն , և բութէր 'ի նմանէ հոա կնդրկի . և յայնմանէ յորգորեցան 'ի մարտիրոսութիւն և մեռան հազարք և բիւրք :

Իսկ Սսլիմ չոգաւ 'ի Կապադովկիայ . և ելին ընդգէմ նորա զօրքն Յունաց . և անկան 'ի Տաճկաց յանողորմ սուրն . և մեռան քառասուն հազար հեծեալ թող զգերեալսն . և առաւ Տանայա քաղաք և Տարանդաբերդ . և գարձաւ Սսլիմ 'ի Լիւլիկա . և առ զՂաճումբերդ , և զՊատանդա քաղաք և այլ բազում տեղիս :

Ի սոյն ժամանակս գորացաւ Փիլիպոս , և եռպան զՅուստիանոս և զօրդի նորա բզճիքերիս . և թաղաւորեաց : Իբր առ վարժ գրովք , և ջանաց նղովել զվեցերորդ ժո

դռնէն և բառնալ զաղանդն Սաքսիմոսի, և ոչ եղևն ձեռնտուք նմա խմբեալքն յաղանդքն հպարտութեան :

Ի սոյն ժամանակս ոգի պղծութեան շարժեաց զՍ լիթ . և հրամայեաց բռնադատել զՔրիստոնեայս յուրացութիւն . և զոչ հաւանեալն սպանանել յեկեղեցւոջ իւրեանց . և նահատակութեամբ պայծառացան բազմութիւնք յոյժ արանց և կանանց : Եւ չոգաւ Ս յիմ յԱմասիայ և առ զնա և գնաց մինչեւ յԱնտաք Պիսիդեայ, և մարտեաւ քնդ նմա և առ զնա . և յերկրորդ ամին Փիլիկտոսի հանին զաչս նորա և արտօրեցին . և թագաւորեաց Նաստաս :

Եւ զկնի Ս լիթայ թագաւորեաց Տաճկաց Սուլիման ամս երկու . յորում ժամս նակի առ Ս յիմ զերկիրն Վաղատացւոց : Իսկ Նաստաս զկնի երկուց ամաց փախեալ ՚ի Անիկիայ, զի կամէին սպանանել զնա . և թագաւորեաց Թեոֆոսիէ : Օպսու ժամանակօք գնաց Ս յիմ յերկիրն Թուրքաց . և բազում աւարաւ դարձաւ :

Եւ դարձեալ գնաց ՚ի վերայ Լսորոց ⁽¹⁾ և առ զՔրաքմիայ և զՍադրիա և գերեաց . հպարտացաւ ՚ի միտս իւր . և խորհեցաւ

(1) Երկու օրի . Ասիայ :

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Կարգա՞յն

գնալ 'ի Կոստանդնուպօլիս . և առ ընդ ին-
քեան երկու հարիւր հազար հեծեալ . և
նաւս երկու (հազար) ⁽¹⁾ և ելից հեծելօք . և
հառ ալ եւս երկուսասան հազար Բուլղարս
և երարձ ռոճիկս վեց հազար աւղոռց և
վեց հազար իշուց . և եկին ընդ նմա Օւե-
հետք երեսուն հազար . և դայս ամենայն
բաղմուծիւն առաքեաց տաւջի իւր ընդ
ծով և ընդ ցամաք . և ինքն երկուսասան հա-
զարաւ գայր զհետ նոցա մեղմով : Եւ ե-
կեալ նստաւ 'ի Վիկիայ , և ընդ որ անցաւ
նէին զօրք՝ տային բան խաղաղութեան , և
ոչ մեղանչէին ումեք : Ի ուսս դայս զօրաւ
գլուխն (Յունաց) Եւոն . և չոգաւ առ Սըւ-
լիմ 'ի ծածուկ , Եւ ուխտեաց նմա Սըլիմ
դնել զնա թագաւոր , զի ձեռն տացէ նմա,
և դարձաւ Եւոն 'ի քաղաքն :

Եւ իմացաւ թագաւորն , և կարաւ զըն-
տանիս նորա . և փախեաւ Եւոն և չոգաւ
առ Սուլիման թագաւորն Տաճկաց , և առ
'ի նմանէ վեց հազար հեծեալս . և եկն (ի
ջաւ) էջ 'ի վերայ խամու ըին քաղաքի . և խո-
սեցաւ դադո յականջս քաղաքին եթէ նեն
գութեամբ չըջիմ ընդ սոսա : Եւ լուեալ

(1) Մի օրի . եւ (3000) ասելով փոյն երկու :

Ա. Ռ. օրինակ լռեն զհարկ :

Թագաւորին առաքեաց առ նա զընտանիս
 նորա և ասէ ցնա . մի մեղանչեր քաղաքիդ 'ի
 գինս ընտանեաց քոց . և եթող զքաղաքն ,
 և գնաց 'ի վերայ Կոստանդնուպօլսի | Եւոն
 | Նւ ելին զօրքն (Յունաց ընդդէմ | Եւո
 նի , և յղեցին պատգամս և ասեն . Թագա
 ւորեա մեզ մերովք յօժարութեամբ և եր
 դուան նմա . և առաքեն առ նա զորդին
 Թէոդոսի . և հաւատաց նոցա . և ասէ .
 ընդ զօրն Տաճկաց կացէք մնացէք աստ , և
 ես մտից 'ի քաղաքն . և արարից զկամս ձեր .
 Նւ գնաց | Եւոն 'ի Կոստանդնուպօլսիս քա
 ղաղիւք Թագաւորութեան . և լուաւ Թէո
 դոսիէ և կտրեաց զհերս իւր . և եղեւ ե
 կեղեցական . Նւ | Եւոն Թագաւորեաց . և
 ամրացոյց զքաղաքն :

Նւ իմացաւ Սիլիմ Թէ խաբեաց զնա
 | Եւոն , բախեցաւ 'ի վերայ ոսկի դրանն չորս
 հազարօք . և օգնեաց Տէր , և միայն զեր
 ծաւ Սիլիմ և կոտորեցան զօրքն որ ընդ նը
 մա չորս հազարքն : Նւ 'ի միւս կողմանէն
 անկան երեսուն հազարք . և եհաս 'ի վե
 րայ նոցա ձմեռն . և անկաւ սով 'ի բանակն
 նոցա :

Նւ մինչ յայսոսիկ էին մեռաւ Սուլիման
 Թագաւորն նոցա , և առ զԹագաւորութիւ

նրն Ռմար . և լուեալ զայս դարձաւ Սալիմ¹ ամօթով յոյժ սակաւութ . և վառեալ քինու զբազումս կոտորեցին 'ի քրիստոնէից . զի յանցեանն⁽¹⁾ զօրք նոցա 'ի պատճառս աղօթից եկեղեցւոյ :

Յայտմ ժամանակի ասորի մի Սեւերոս անուն սկսաւ մագութեամբ խաբել զազգն Հրէից թէ նա իցէ Վրիստոսն . և պարտ է ժողովել բազում գանձս , և երթալ թագաւորել Աշրուսաղէմ . և հաւատացին բազումք . և կուտեաց բազում ինչս :

Եւ լուաւ Ռմար և կոչեաց առ ինքն . և կատակաբանութեամբ կակղացոյց զբարս նորա , որ էառ զինչքն⁽²⁾ և եթող զայրն 'ի կամս իւր :

Իսկ այսու պատճառաւ եդ օրէնս Ռմար ոչ ընդունել զՎրիստոնէից վկայութիւն . և ոչ հեծանել երիվար թամբօք . և թէ ըս պանանէ Տաճիկ զքրիստոնեայ , ոչ մեռցի ինքն . այլ տացէ գինս արեանն հինգ հազար դրամս : Իսցց եկեղեցականքն ասէ մի տաղեն հարկս յարքունիս յամենայն ասացաւածոց իւրեանց . և Տաճիկքն մի արբցեն ասէ գինի :

Եւ մեռեալ սորա՝ առ ղթագաւորու

(1) Երէք օրի . ոնցան :

(2) Երկու օրի . զերթ :

Թիւնն իգիտ ամն չորս • Սա առաքելաց ընդ
ամենայն երկիր և ջնջեցին գնկարս պատկերաց
յեկեղեցւոյ 'ի գրեանց 'ի հանդերձից յար-
ձանաց և յամենայն իրաց • և ետ նմա իրաւ
ւռւնս | եւսն արքայն (Յունաց, և Թափուր
արար 'ի պատկերաց զաշխարհն (Յունաց, և
տրանջէին ընդ գործ նորա բազումք, և ոչ
հաճէին •

‘Իարձեալ նեղեաց | եւսն զՀրեայն
գառնալ 'ի քրիստոնէսւթիւն կամ մեռ անիլ
և յորովք մկրտեցան, և ոմանք սպանան •
և կէսք փախեան •

|| Եւսաւ իգիտ և Թագաւորեաց Հելմ
ամն տան և ինն • այր չար և ագահ, որ և
հարկապահանջութեամբ հասոյց զերկիրն 'ի
ցանկութիւն մահու (1) •

Սա եհան ջուր յափրատայ և 'ի վեր քան
զխալանիկէ օռագանել զդաշտս, սա էառ զան
մատոյց բերդն Շիպէ յերկիրն Վիւլիւկեցւոց
և զԱխոկէսարն 'ի վերայ 'Կայլն գետոյ •

(Յայսմ ժամանակի էին Վթանաս պատ-
րիարքն Նսիողբու, և Յովհաննէս իմաստա-
սէրն հայրապետն Հայոց, և Սիւնիք և Վա-
պուրպկան և աղուանք և Սասանունք և Յա-
կովելիկ Վսորիք էին 'ի մի դաւանութեան

(1) Ոմանք 'ի գրուեա մա. հա. •

առաքելական հիմամբ, և վասն այսորիկ երթային Վսորիք առ Սասանօք առ Հայք և ասէին մեք սուրբ Վրիգորի դաւանութեամբ ընդ եմք, և առնուին ՚ի նոցանէ ձեռնադրութիւն, և ոչ գոյր հակառակութիւն. և վասն այսորիկ կոչեցան Վրիգորիկք:

Հայնժամ երէց մի Ռարշապուհ անուն, և սարկաւազ մի Վաբրիէլ անուն ՚ի Սոփարկնայ եղէն բանասրկութի մէջ Հայոց, և Վսորոց, ոչ Հայոց ասէին թէ (Յուլիանոսի) տղք են և զՎսորոց թէ ապականացու ստէին զմարմինն Վրիստոսի. այլ և պղտորումն Վզրի մնացեալ էր ՚ի Հայս ՚ի տեղիս տեղիս առ բազումս:

Իսկ Յովհաննէս այր սուրբ և սքանչելագործ և լուսաւոր բանիւ գրեաց առ Վթառնաս առաքեալ առ նա եպիսկոպոս իւրեանց դաւանութեան գրով. և ինքն եկն ՚ի քաղաքն Սանազկերտ Հայաստանօք, և զեց եպիսկոպոսք գնացին յՎսորոց, եւ յորովութիւնք երիցանց. և արարեալ քննութիւն, տմանք յՎսորոցն ստեն զի՛նչ է որ գրեալ է ՚ի գործս խաւքերոցն և թէ «Վստուած յաբոց զՎրիսուս ՚ի մեռելոց և այսուհետեւ ոչ եւս դառնալոց է յապականութիւնս. և ինգրեցին զօրինակն Հայոց և ոչ գտին զայ-

առհետեւն . բերին և զԼսորոցն և ոչ անդ
գտին . և նզովեցին զՆուլիանիաւն և դապա-
կանացու խոստովանողոն զՔրիստոս , և ըզ-
Խարշապուհ և զԼաբրիէլ , և զԵղրիտան . և
եղեւ այք միադաւանք 'ի վերայ ճշմար-
տութեանն . և Յակովբիկ Լսորեք՝ դաշնա-
կիցք նոցա :

Եւ այց սակո տօնից և արարողութեանց
գտաւ զանազանութիւնս ինչ . որոց ոչ ա-
բարին կարի փոյթ , և արձակեցան սիրով : Եւ
եղեւ այս 'ի հազար երեսուն և հինգ թուին
Լսորոց և Հացոց հարիւր վաթսուն և վեց .
այլք զՀայոցն հարիւր երեսուն և հինգ ասեւն :

Եւ այնմ ժամանակի ելին Թուրք յերկիրն
Լթթուխի (1) և առին քաղաքս բազումս . և
գնաց Վսլիմ ընդ առաջ նոցա . և անկան
յերկուց կողմանցն հաղարք և բիւրք . Եւ
ապա արարին սէր ընդ միմեանս . և թողին
Տաճիկք զառեալ քաղաքսն 'ի նստա և դար-
ձան : Եւ այս եղեւ սկիզբն ելաներոյն Թուր-
քաց :

Ի սոյն ժամանակս եղեւ անձրեւ սառ-
տիկ , որ կարծեցին թէ բացեալ են սնահանք
երկնից . և վերատին անկաւ պարիսպն Սու-
հայոց : Եւ չոգաւ Հիշմ առ Հռովմովք . և

(1) Երեք տի . Սբառադի :

առ զՂենճերաց քաղաք, և զՆիսիս, և առ ետալ գերի բազում դարձան: Եւ հրամայեաց Հեշմ ապանանել զգերեալսն առհասարակ, և եղև յաղագս կոտորելոցն քննութիւն ՚ի յԱռհայ թէ իցե՞ն մարտիրոսք թէ ոչ, և ոչ յայանելոյս իրքն, այլ ասարակոյս մնաց:

Իսկ թագաւորն Վեռնն ՚ի քսան և չորսամի արքայութեան իւրոյ, հառ զդուստրն խաղրաց թագաւորին որդւոյ իւրում Վաստանդիանոսի ՚ի կնաւթիւն մկրտելով զնա, և ետ զթագն յորդին, և մեռաւ ՚ի նոյն աւի: Իսկ Վրասաւազ փեսայ թագաւորին հալածեաց զՎաստանդիանոս, և ինքն թագաւորեաց:

Վեռաւ Հեշմ թագաւորն Տաճկաց, և առ զթագն⁽¹⁾ Վլիթ, որ արար չար տանն Հեշմաց, և եղ զօրագլուխ զՎրասա մմն, և արկ զնա ՚ի ծովն օսկերէն ՚ի դանձա Տաճկաց, որ բաշխեաց զոյն առ առապէս և թագաւորեաց:

Իսկ յորովք ոչ ընդունէին զի հարձարդի էր, և Վլիթ եղև ասեցեալ վառն զաղրագործութեան, և խտաեալ⁽²⁾ զերկոսին թա-

(1) Մի օրի, զթագաւոր. (2) Չորք օրի, խոցեալ բաւթիւնն:

Քաւորեցաւցին զԻդիտ եղբայրն Վլիթայ 'ի
'Իսամասկոս . որ և կտրեաց զգլուխ եղբօրն .
և եղեալ 'ի սայլի և ընդ նմա տիկս գինւոյ,
չըջեցուցանէին ընդ քաղաքն :

Եւ յետ այսորիկ մատեանն ընդ միմեանս
ամիրայքն , և խնդրելով իւրեանց թաղաւո-
րու թիւնս : Սրվան՝ զՀայս էառ , և զՊարոս
Վասիդն . և զխորասան՝ Սարիթն և զՎիրիկէ
Լբդհէլ և Իդիտ մեռաւ յետ եւթն ամաց .
և առ զտեղի նորա Երեհիմ . ոյր բարեբարոյ և
ողորմասիրտ . և սակաւօրեաց եղեալ մեռաւ :

Եւ Սրվան ելեալ 'ի Հայոց . եկն և դիպե-
ցաւ եղբօրն Սուլիմանայ 'ի վերայ Վիրա-
սայ . և կռուեցան անդ . և անկաւ 'ի մէջ
նոցա երկոտասան հազար այր : Եկն Սրվան
'ի 'Իսամասկոս , և թագաւորեաց անդ . և առ-
դդանձն թագաւորութեանն և բարձեալ ըզ-
նա երեք հազար ուղտու երեք 'ի Խառան .
և չոգաւ 'ի Հեմս , և յամիսս չորս էառ զնա .
ե. քակեաց զսարիսպ նորա : Եյնպէս էառ
զԲալքաք , և քակեաց զնա . առ զՎինուէ և
գնաց 'ի Պարթեւս , որ կոչի Բահլ և տի-
րեաց նմա :

Իսկ Լիլ որդին գնաց 'ի Խորասան . և 'ի
պատերազմելն Տաճկաց ընդ միմեանս խա-
ղաղացան Յոյնք . և խորագիտութեամբ իւ-

բով օգնականս գտեալ Կոստանդիանոս Էկն
 'ի Կոստանդնուպօլիս . և կուրացոյց զՆրաա-
 ւաղ . և թագաւորեաց դարձեալ , և եղեւ
 նմա սրղի . և կոչեաց զանունն նորա | Էւոն

ԳԼՈՒԽ Ի .

Յաղագս որ նշանք մեծամեծք և ցոլմանք և փռչի գաղտն
 և 'ի ծովն խռովեալ սիւնք հրեղէնք երեւեալ . և եկն
 կարկուտս կշիռն երկու լիտր . և Զամբրի հալկապանջու-
 թեան անյիշելի :

ՅԱՐՈՒՄ աւուրս եղեն նշանք մեծամեծք
 'ի սկիզբն մարտի ամսեան մինչեւ ցելան ապ-
 րիլի . օդդ փռչի սեղեաց , և տիւն գիշեր
 կարծէր . և ապա երեւեցան Լրեք սիւնք ամ-
 պեղէնք խառնեալ ընդ հրոյ զերիս աւուրս .
 և ելանէին և իջանէին 'ի վայր Լշւ զկնի սորա
 երեւեցաւ աստղ մի անծանօթ 'ի չափ լուսնի
 և ելանէր յարեւելից ընդ արեգականն . և
 երթայր յարեւմուտս երեք օր տեսանելով
 մարդկան : Լշւ զամենայն գիշերս լինէին ցալ-
 մուներ , և թռչէին հանդէպ յարդգողին :
 Լշւ զկնի նորա եղեւ շարժ սաստիկ և սլա-
 տառեալ երկիր ելին աղբիւրք 'ի գոյն աւ-
 րեան : Լշւ յետ նորա խռովեցաւ ծովն մեծ :

և եռայր յանդէդոց, և բարձրանայր ակիք նորա իբրեւ զերկինս. և բազումք ՚ի կենդանեաց մեռան մարդ և անասուն ՚ի ձայնէ սրտաման. որ ծովեզերեայք էին կործանեցան տունք և ապարանք. և բերդ մի որդւոցն (Վանայ որ կայր ՚ի մէջ ծովուն իլեցաւ յատակաց. և բուրգն մեծ զոր շինեաց Սաղամոն ՚ի վերայ ջերմկին որ գտաւ յաւուրս նորա ՚ի ծովուն՝ փլաւ և ընկղմեցաւ :

Եւ յետ նորա եղեւ սով սաստիկ. և ապա մահադարաժամ փողացաւ թեամբ, որ մեռանէր ՚ի Նապոս աւուրն քսան հազար անձինս. և յերկիրն Սաղիամու կատաղեցան կապիկք և սպսկանեցին զբաղմութիւն մարդկան յոյժ :

Այս ամենայն տեսեալ թագաւորին Տաճկաց, զահի հարաւ և զղջացաւ սիրտ նորա. և եհան քարոզ ընդ ամենայն երկիր վասն ապաշխարութեան, զոր և արարին իսկ պահս և աղօթս հսկմամբ դիշերաց, և ողորմութիւնս և արտասուս. քանզի հաւատացին թէ կատարած ամենայն երկրի հասեալ է յաղագս նորանշան և ազգի ազգի պատու հասիցն մանաւանդ վասն շարժմանն անձաւոթի. զի գիւղ մի յոտն լերինն Թաբովրաց նոյն տեղեաւն ՚ի բաց վազեաց միլս երկու.

և շինուածքն ոչ խախտեցան . և ոչ տակաւ
սեաց հաւ մի : (շւ Ս) նբէճ քաղաք ընկղմե-
ցաւ 'ի տեղւոջն . և երրորդ ⁽¹⁾ մասն իս-
տանդնուպօլսի անկաւ . և Նիկիայ բովան-
դակ տապալեցաւ . և այլ բազում քաղաքք
Իլլիթանիայ : Իսկ Վաղկեդոնիսք ոչ գղջա-
ցան և ոչ դադարեցին 'ի չարեաց իւրեանց .
քանզի այնք որ կային յԱնտաք կաշառեցին
զ(Ս)րվան . և եդին պատրիարկ իւրեանց ըզ-
թօ՛հովիլէ Սաղմանի որդի , որ գնաց 'ի Խա-
ռան . և առ զեկեղեցին Ասորոց դղղափա-
ռաց . և արքեպիսկոպոսն նորա ձգեաց զձե-
ռն իւր և եհար յեկեղեցին ասելով . մի
պղծեալ խորան , վաղիւն սրբեցիս օրհնու-
թեամբ և ուղղափառ պատարագաւ : (շւ ընդ
յեւանել բանին վառեցաւ հրով և այրե-
ցաւ . և անկաւ ահ 'ի վերայ նոցա և առեալ
զմխրեալ սակերան փախեան 'ի գիշերին .

(Հայնմ ժամանակի եկն Աբդլայ որդին
Ալեայ 'ի Խառան . և փախեաւ Սրվան յե-
րեսաց նորա առ եալ ընդ իւր սկի բարձեալ
վեց ուղոտ . և գնաց յԱկաղոն , և անտի
յերկիրն Նուբեայց . և Աբդլայն զհետ նա-
րա . և եհաս նմա 'ի Նոուան ⁽²⁾ 'ի վերայ Նե-
զոս գետոց և եսպան զ(Ս)րվան . և առ զա-

(1) Մի օրի երկրորդ մասն

(2) Երէք օրի . 'ի Նիւուէ .

մեծայն ստացուածս նորա զժողովեալն ապա
հուժեամբ . և թագաւորեաց միայն Վ.բ.
դըպն :

Եւ մինչ նստէին ՚ի տեղի մի առ ընթեր
գերեզմանաց , եղեւ թնդ մաւնք ինչ . և բա
ցան գերեզմանք ութ . և ահա երանէին արք
իրերու ծերք և ներկեալ զմօրուսս . և մինչև
ցմէջն ՚ի դուրս եկեալ զտեղի առին զերիս
աւուրս . և հարցանէին զնոսա և ոչ խօսե
ցան . և ձանձրացեալ թողին զնոսա . և ոչ
որ իմացաւ թէ զի՛նչ նշանակէին . և ծած
կեցին հազով :

Իսկ թագաւորն (Կուկայ Կոստանդ իանոս
վարժ էր գրովք և իմաստուն մաօք . վասնորոյ
ծածկապէս ունէր զուղղափառութիւն . և
ղի մեռաւ կինն նորա , սախպէին զնա առնու
կին . և ասէ ցնոսա ոչ է պարտ երկրորդ կը
նաւ թագաւորութիւն առնել . ապա զոր
դիտդ իմ՝ դէք թագաւոր . և արարից զոր ա
սէքդ . և թագ եղին Վ. եւմնի . և հայրն խը
նամէր զաշխարհն : Եւ առեալ զօրս չոգաւ
՚ի Վեւառնի . և եհան անախ զՀայս և զ՚յա
րիս , և տարաւ յիշխանութիւնն իւր ասե
լով . քրիստոնեայք են առ մեզ կացցեն իր
բեւ զեղբայրս մեր . և ասեն (Յոյնն ասեն
զմեզ դորս և անիծանեն . և ոչ են եղբայրք :

և խնդրեաց թագաւորն դաւանութիւնս. և ետուն գրով ՚ի վերայ միոյ բնութեանն և կամաց գործոյ նոյնութեան Վանին :

Եւ տեսեալ թագաւորին յոյժ գովեաց, և ետ հրաման ժողովոյ. և յորժամ ելիւ ժողովն զոր եւթներրորդն կոչեն, և արարին քննութիւն, և ոչ կարէին աղարտել զուղղափառացն խոստովանութիւնն. և աւսէ թագաւորն, երկու իւք կամ են ինձ. եւ թէ բառնայք զժողովն Վաղկեդոնի և ըզպատկերապաշտութիւնդ. և անկան յոտ թագաւորին և ասեն. չէ հնար այդմ լինել. բայց եթէ սրոյ ճարակ տայցես զմեզ, և աւսէ թագաւորն, երդնում յ՚ստուած, եթէ ոչ բառնայք գտնէ զՎաքսիմոսին գնեստարականին, ես ոչ եղէց ընդ ձեզ :

Եւ լուան նմա և նզովեցին զՎաքսիմոսին, որ երկու կամս և գործս ասէր, Վրիստոսի : Եւ վասն այնորիկ բազումք ՚ի Յունաց ոչ մեծարեն զեւթներրորդ ժողովն : Եւ ասէ թագաւորն. ընդ ուղղափառսն գնացէք յաշխարհն ձեր, ուստի հանի զձեզ, զի մի զկնի մահուան իմոյ չարչարեացեն զձեզ. և ետ նոցա պաշարս և պարգեւս, և պնացին խաղաղութեամբ :

Ի նոյն ամի եկն մարտիս և կերաւ զգաւ

ւառա բազումս . և ՚ի դաշ միւսոյ ամին եկն
կարկուտ անդուր և անտես . և փոյց բա-
զում շինուածս , և սպան յոյժ բազմութիւն
կենդանեաց վայրենեաց և ընտանեաց . և
էր կշիռն լիարս երկու :

Ի նոյն ամի մեռաւ Մարգար . և թագաւորեաց Մուշաբ . և շինեաց զՍելանի ,
և զԽարնոյ քաղաք . զոր ոմանք ՚ի Յունաց
կալանիկան կոչեն , և Տաճիկք Մրդրում . որ
կոչի Սոչանկոյ կամ Մրեւելք : Շինեաց և
զՆի որ է Կամախ . քանզի աւերեալ էր զսո-
սա Կոստանդիանոս թագաւորն (Յունաց :
Կա զկնի շինելոյն զքաղաքս զայսոսիկ առ
զՄիդիկէ . և չոգաւ առ զԽաբրատան աշ-
խարհն Պարսից , և զըջակոյսն ամենայն ,
և դարձաւ և առ զՍէ քաղաք ամուր :

Ի թուին Մարոց հազար եւթանասուն
և երեք . և Հայոց հարիւր իննասուն և չորս ,
շինեաց Սամբրի⁽¹⁾ ՚ի վերայ Տիգրիս գետոյ
ի վեր քան զԿասիղըռն⁽²⁾ քաղաք և կոչեաց
զնա Մալդատ որ թարգմանի միջոյ . այսինքն
Պարսից և Մարոց : (Յորում ամի եւ Մուրգն
հաւաքածոյ որ է Սարն . և գերեաց ՚ի Վա-
ղանայ⁽³⁾ յառաւ հազար անձինս :

(1) Երեք տի . Զար :

(2) Մի տի . ՚ի Գաղանայ :

(3) Երկու տի . Կասիղըռն :

Ի սոցն ժամանակս համբաւեցաւ կին մի
 թէ Դ ծնանէին կաթն ոչ եկեր ՚ի մօրէն . և
 զարգացաւ հասակաւ ՚ի չափ երեսուն ամաց
 և չկերաւ ինչ . և ածաւ առաջի Տարբի .
 և գաաւ ոչպէս համբաւն էր . և արար
 Տարբ ժողով իմաստնոց , գիտնոց զի իմա-
 ցին վասն նորա . և ասացին թէ երբէք չէ
 լեալ . և մեք ոչինչ կարեմք իմանալ . սակայն
 գործ նշանի Տեառն Աստուծոյ է : Յորմէ նշ-
 շանէ խաբեալ զօրքն Պարսից եդին իւրեանց
 թագաւոր և սպասամբւցին :

Եւ գնաց ՚ի վերայ նոցա զօրն Տաճկաց ,
 և հարան ՚ի նոցանէ . և դարձեալ գնաց
 Տամբր ՚ի վերայ նոցա . և կոտորեաց քառա-
 տուն հազար անձինա . և սպան զթագաւոր
 նոցա : Եւ դարձաւ ՚ի Սիջագեաս . և կա-
 ցոյց գործակալս երկու հարկապահանջս շը-
 րեայ մի Սուսի անուն . և Տաճիկ մի Սուլի-
 ման անուն . որ ՚ի դրունս մահու հասուցին
 զաշխարհս անողորմ տանջանք՝ վասն Վիմ-
 սին անիրաւութեան : Եւ հառաւ ոսկի և
 արծաթ յաշխարհէ . և փորէին զգերեզ-
 մանս կռապաշտից և գտանէին ինչս և ասա-
 յին ՚ի հարկն :

Սովորեցին և Յոյնք զնոյն ստնել . և բա-
 ցին զգերեզման Վիկամիդայ շինողի համա-

նաւն քաղաքին , և գտին յողովութիւն ռակոյ լուսատու անկանց , և ազդեցին թագաւորին Լրատանդեայ . և չոգաւ ետեա զայն ամենայն . և ոչ կամեցաւ առնուլ ինչ այլ կուփածու վիմօք փակեաց զնա . և ասէ . զինչ գարշադոյն քան զայն իցէ , յորժամ կենդանին կողոպտիցէ զմեռեալս : Եւ սաստեաց և սպառնացաւ , եթէ այլ ոք զայն մի իշխեացէ առնել :

Իսկ ՚ի չարագոյն ագահութենէն Յամբրի վաճառէին զէշ և զեզն ընդ դրամի միոյ . և զողայս ընդ հինգ դրամի . զի տացեն հարկս պահանջողացն : Ար և զկնի քսան աւ մի սատակեցու . և հանգեաւ երկիր ՚ի չարեացն Յամբրի . և թագաւորեաց Աահադի որդի նորա :

Եւ ՚ի նմին ամի մեռաւ թագաւորն Լրատանդիանոս թագաւորեալ ամս երեսուն և չորս . և հաստատեցաւ ի եւոն որդի նորա որ ընդ նմա էր թագաւորեալ :

Իսկ Աահադի ցրուեաց զամենայն ժողովեալ ստացուածս հօր իւրոյ . և հաւատաց աստեղագիտաց , և ուսաւ զարուեստն . և վարէր նորօք :

Եւ լուեալ ի եւոնի առաքեաց նմա ըզգիրսն յԱնիաայ և յԱմրիաայ հակառակացն

Խորացելի . և խնդաց յոյժ . և կախարդու-
թեան ետ զանձն :

Եւ եկն Սահադի 'ի Հալապ . և ելին ընդ
առաջ նորա երկոտասան հազար քրիստո
նեայք 'ի պատիւ նորա : Իսկ նորա նախան-
ձեալ խոցեալ ընդ բաղմութիւն նոցա . ա-
ռաց մի յերկուց առաջի կայ ձեր . կամ մե-
ռանիլ կամ ուրանալ գ'րիստոս . և հինգ հա-
զար այր 'ի նոցանէ տաճկացան . և եւթն
հազարքն վկայեցին 'Քրիստոսի Նստուածու-
թեան և մեռան . և կանայք և տղայք ա-
րացողացն թողին զնոսա և գնացին :

Եւ Սահադի գնաց յերկիրն Վրաբիոյ .
և առաքեաց զՀարոն զորդին իւր յԱփե-
սոս յաւար :

Ար և գերեաց անտի եւթն հազար (1) այր
բայց պակասեաց 'ի զօրաց նորա չորս հա-
զար այր :

Եւ ի եւոն առաքեաց զօրս 'ի Սիջագե-
տլա . և ետ ածել անտի զքրիստոնեայսն ըզ-
Հայս և զՆորիս ուղղափառս , և բնակեցան
ընդ նմա 'ի Թիրակ : Եւ գնաց նա 'ի Ճա-
նապարհս հօրն իւրոյ զի ոչ երկրադեաց
պատկերաց . և ոչ հաղորդեցաւ . 'ի Վաղկե-
դոնացւոցն . վասն որոյ ոմանք 'ի պատմագը-

(1) Մի օրի . հինգ հազար :

ոտցն (Յուկնաց տրանջելով, (Կակովբիկ կոչեն
զնա: Ար և Թագաւորեալ ամն տաան մեռաւ:

Եւ Թագաւորեաց Կրտսանդին որդի նու
տա երկուտատունամեաց . և Իշինէ մայր նորա
մեղ նմա:

Եւ լուեալ Ահարոնի եկն յերկիրն (Յու
կնաց և դարձաւ ամօթով:

Եւ ՚ի սոյն ամի շինեաց Ալի Ահադեաց
հրամանաւ զՀադ քաղաք յանուն նորա
յերկիրն Արաշու . և ոչ յաջողեցաւ նմա .
քանդի մեռաւ Ահադի . և Թագաւորեաց
Աուսի որդի նորա ամն երկու:

Եւ յետ նորա առ զԹագաւորութիւնն
Ահարոն եղբայր (1) նորա, որ կոչեցաւն Աա
զիտ . որ և հրամանաւ սորա շինեաց Աբդու
մելք զՀաշիդ:

Իսկ Հռովմական զօրացն եկեալ աւերե
ցին զՀադ: Եւ Ահարոն սկսաւ շինել զնա
կրկին . և կազմեաց սայլ երկու հազար: Եւ
քակեաց զեկեղեցին, որ կայ յարեւմտից
Շնձէ գետոյն . որ է մերձ Սամուսատայ . և
ետ տանել զքարինս նորա: Արյնպէս քակե
ցին զառաքելաշէն եկեղեցին որ ՚ի Վեսոն
եւթն և տասն խորանի (2) . և սորօք շինեաց
զպարիսպն Հաթայ:

(1) Մի օրի . որդի նորա: (2) Եթու օրի . Բժ . խորանի:

Իսոյն ժամանակս գտաւ յԱռհայ տաւ
պան մի Հրէի որ ունէր գիր հազար ամաց
հետէ . և այս է գրեալն 'ի նմա . թէ « Եւ
տուած մարմնով ծնցի 'ի կուսէ . և խաչիւ
ծաղէ լոյս փառաց նորա 'ի տիեզերս . և
ողորմութիւն նորա տեսցէ (1) զիս » :

Ինոյն աւուրս լուաւ Կոստանդին թաւ
գաւոր . թէ Փիլիկէ պատրիկն Աիկիւոյ ,
չնայ ընդ մօր նորա , և կամեցաւ ըմբռնել
զնա : Եւ նորա իմացեալ փախեաւ առ Ա-
հարոն . և առեալ 'ի նմանէ քառասուն հա-
զար հեծեալս , պնաց դարձուցանել զԱիկի-
ւիս 'ի Տաճիկան . և կաղաւ զնա ձիւն օտա-
տիկ . և կտորեցան սցրուծի բազում . և առ-
կաւ մնացորդքն եկին 'ի Կոստանդնուպօլիս .
և նորա պատրիս նոցա օղորմութիւն , և ե-
տաւն զկարիս նոցա և արձակեցին :

Եւ Կոստանդին արգել զյիշատակ մօր
իւրոյ յեկեղեցիս : Եւ զի մեռաւ կինն նորա ,
էտաւ կինն երկրորդ , և արհամարհեաց զկանոն
առաքելական . վասն որոյ ատեցեալ եղեւ 'ի
բազմաց : Եւ իմացեալ մօրն զտրտունջ զօրացն
արար խորհրդակից . և օգնականս . և կալեալ
զորդին եհան զաչս նորա : Եւ թափաւորեաց
և արար երկրորդ իւր զնեղքինին Փիլադէ :

(1) Մի օրի . տիեզերս :

Ի ժամանակս յայս թառուներն Վթանա-
տայ Ռահայեցւոյ քաին զգանձն հաւուն
իւրեանց . և օձս և կարիճս սակեղէնս փո-
րամէջս լցեալ քեմիայիւ որ ցանէին ՚ի վե-
րայ հալեալ պղնձից . և սորդ մի որ սրսկէին
՚ի վերայ սեաւ արձճոյ , և դառնային ՚ի բնու-
թիւն սկււոյ . Նշ գրէր անդ ի բաժինս եկե-
ղեցւոյ և աղքատաց : Նշ ետուն զայն , և
ինքեանք մեծացան լցան . և ստացան ձիս և
ջորիս . այլ և բազէս և շունս . և երանէին
և որային և զքօնուին :

Նշ լուաւ թաղաւորն Տաճկաց , կոչեաց
զնոսա և չարչարեաց և առ զամենայն տաւ
ցուածսն . բայց զքիմիայն ոչ ճանաչելով
զառաղինն թափէին զնոսա յերկիր իբրեւ
զհող կարմիր . որ և ապա իմացեալ զղիացան
և ապաշաւէին : Իայց զորդիսն Վթանասի
եղին ՚ի կապանս և կուսան մի արգելին ՚ի
փրնատան . և եղին պահապանս . և նա
երկու ցեալ ՚ի խայտառականաց ընկէց զինքն
բարձուէն ՚ի խոնարհ և մեռաւ :

Նշ իմացեալ թաղաւորն սղորմեցաւ , և
եհան զեղբարսն նորա ՚ի բանտէն :

Իսկ զօրացն Յունաց գիտայեալ , եթէ
նախատեն զնոսա Տաճիկ բ վասն Նրբնեայ .
զի կին էր թաղաւոր նոցա . եղին իւրեանց

Թագաւոր զոմն Վիկիփոռ անուն . և նա արտաքսեաց զԱշրինէ յԱթէնա :

Յորում ամի շինեցին Տաճիկք զԱւստրա քաղաքն ⁽¹⁾ Հայոց :

Եւ զի այր քաջ էր Վիկիփոռ և խնաստուն չոգաւ յերկիրն Տաճկաց . և դարձաւ բազում աւարով : Եւ ասէն վասն նորա ոմանք Թէ 'ի տաճիկ ազգէ էր :

Եւ պատմեցաւ Մհարոնի Թէ Վիկիփոռ որդի զօրութեան է , և պահող և աղօթող , և սիրեաց զնա . և չոգաւ առ նա , և արարին սէր և երգուան միմեանց . և կերան հաց 'ի միասին :

Եւ Մհարովն ետ զամենայն պատրաստութիւն սպասուցն և զվրանս իջավանայն Վիկիփոռայ , և արձակեցան 'ի միմեանց :

Եւ առ Մհարոն կին յարակիւոյ , և շէնեաց յանուն նորա քաղաք 'ի վեր քան զՎրինիկոս . և կոչեաց զնա յարակիւա . և Վիկիփոռ շինեաց զԱնկիւրիայ :

Օայսու ժամանակօք սուրբ եպիսկոպոսն Մանիայ , որ էր 'ի լեռնէն հաղարաւորաց . այսինքն 'ի լեռնէն Վինուէի շինեաց վանք մի յանուն սուրբ Մանիանցն 'ի վերաց աւերակ դղեկի միոյ . զոր գնեաց 'ի Տաճկաց

(1) Անեպէ օրինակ բաց 'ի գոյն՝ անի զերկրն :

և շինեաց 'ի մէջ նորա տունն արբուծեան
խորանագոյնս և անյայտս, և երբ 'ի Տադու
յոյ զնշխարս Նանիանցն, և զսուրբ առա-
քելոցն զՆարգողիմէոսի 'ի Հայոց և զՓի-
լիպպոսի 'ի Վերեճայ, և երթեալ 'ի Հռովմ
աղօթեաց անդ արտասուօք առ Տէր և տուաւ
նմա 'ի նշխարացն Պետրոսի և Պօղոսի, և ե-
րբ անդ : Եւ չոգաւ 'ի Նաբելամն, և առ
անտի զմարմին Վանիէլի մարգարէին . և
զՆզեկիէլի մարգարէին, և զՍեմայ զորդւոյն
Նոյի, և այլ բազում նշխարս . և բերեալ
եդ 'ի արատանն զոր շինեաց, և ծածկեաց :
Եւ շինեաց 'ի վերայ նորա եկեղեցի փառա-
ւոր, և է մինչեւ յայսօր . և կատարին ան-
տի խնդիրք աղօթից :

Իսկ Նհարոն թագաւորն Տաճկաց արար
խնդիր գանձուց իւրոյ . և գտաւ տւելի քան
զՍամբրացն հազար բիւր . և բերկրեցաւ
և կրկնեաց երեք ծունր Նստուծոյ, և կո-
չեաց զերիս որդիսն իւր . զՎահմէտ, զՎահ-
մուտն ⁽¹⁾ և զԱրասումայ, և գրեաց նոցա գիր,
զի կարգաւ առցեն զթագաւորութիւն ըզ-
կնի մահտանն նորա ըստ աւագութեան և
կրտսրութեան : Եւ առեալ զՎահմուտն և

(1) Եղեք որի զՎամուդն

տարաւ 'ի խորասան , և ինքն մեռաւ ահա :
Թագաւորեալ ամս քսան երեք :

Իսկ Թագաւորն Յունաց Նիկիփոս չա-
գաւ 'ի վերայ Դաւղարաց . և եհաա մինչև
ցաթոս Թագաւորութեան նոցա դորու-
թեամբ մեծաւ . և կոտորէր զնոսա անողորմ
այնպէս , մինչև ժողովեալ զմաստալ մանկուհի-
սն կասէր զնոսա կամնասայլիւք . զոր տե-
սեալ փրանկի միօջ զվայրենի և զգազանա-
ցեալ բարս նորա : եհար զնա յանկարծ և
սատակեաց , մեկուսի գտեալ զնա յիւրոջ
մարմնապահաց : Եւ դարձաւ զօրն և Թագա-
ւորեցուցին զԷւոն ոմն . և յանկարծս ապառն
զնա զօրագլուխն Սիսայել . և Թագաւորեաց
Յունաց :

Իսկ Թագաւորութիւնն Տաճկաց շփոթե-
ցաւ . յերկուս տէրութիւնս . Բանդի Թա-
գաւորեաց Սահմէա 'ի Սիջագեաա և Սահ-
մուսն 'ի խորասան , և կռուեցան ընդ մի-
մեանս . և հարան զօրքն Սահմետի , և փա-
խեաւ 'ի նմանէ և չոգաւ ամրանալ 'ի Սա-
մուսաա ամրացուցեալ զնա : Իսկ Նուսէյն
զօրապետն Սահմետի յարեաւ 'ի վերայ Կա-
րա , կալաւ և եդ 'ի քանտի . և ինքն գնաց
նստաւ 'ի Բաղտաա : Եւ աղաչէր Սահմէա
զՆուսէյն , զի միայն արձակեացէ զնա 'ի վա-

աղանաց և ոչ պիտի նմա թագաւորութիւն :

Իսկ նորա խղճացեալ ետ ցնա զթագաւորութիւնն , և կոչեաց զնա 'ի Վաղրատ :

Եւ լուեալ Վաննայ առաքեաց զՀօրթով Վիրայն պաշարել զՎաղրատ , որ ելեալ սրաշարեաց զնա պատնիշօք . և զօրացաւ 'ի վերայ Վահմեաի . և առ զքաղաքն և սպան զՎահմէտ գտեալ զնա 'ի Թաքրստեան :

Եւ Վահիրն եկն 'ի Կալանիկոս չորս հազարօր հրամանաւ Վայմուկի . և առ զնա ելչեանացաւ իջարեանաց . և նեղէր ըզքրիստոնէացն յոյժ ասելով . զնացէք առ թագաւորն ձեր զի հանգիցուք մեք . քիտանակ զի բացօթեաց չըջնելով տառապէսք մինչեւ ցոյժմ . և արգ մեզ տուեալ է զերկիրս Տէր : Եւ պայտէս ոչ գոյր գիւրութիւն եւոյ . աղարմութիւն քրիստոնէից ուղղափառաց և ոչ ուստեք այլ յոյն անմահութեան միայն : (Նորում ժամանակի ելև շարժ ահա զինն մինչեւ լերինք Կաղրատ :) Օր կան աստի և անտի Լշիրատայ , մօտ եկին ան միմեանս արեւոտներով մարգկան : և փրաւ լեառն մի և անկաւ . Աշիրատ , և արգել օր մի . և դարձաւ ջուրն յետս , և բազում նորածին

ՄԻՒԱՅԵԼԻ ԳԱՏԻՐ • ԱՍՈՐԻՈՑ

աղբիւրք բացան նաւթոյ և կտեր և ջրոյ, և յաղվէր խցան:

Իսկ Վահմուտ (1) Թագաւորն Տաճկաց ունէր առ ինքն այր մի յոյն ազգաւ Թու մաս անուն, որ եկեալ էր առ հայրն նորա Նշարոն և ասէր զանձնէ թէ իցէ որդի Թագաւորի, և ունէին զնա պատուով, և հաւատացին նմա:

Վասն որոյ առաքեաց զնա զօրօք ՚ի կառտանդնուպօլիս զի կամ առցէ զնա և կամ գռնէ արասցէ զնա յանհանգիստ: Եւ չորսու թու մասն և պաշարեաց զկոտանդնուպօլիս զվեց ամիս, և յոյժ նեղեաց զքաղաքն: Եւ Վիխայլն եհան զՏաճիկ ծառայսն և խոստացաւ նոցա աղաաւթիւն, և թէ արտի մտօք կռուեցին ընդդէմ Տաճկաց, և մօրտեաւ նոքօք ընդ Թու մասուն և պարտեաց զնա, և փախեաւ տակաւուք, և հասեալ կարան զնա, և կտրեալ զատս և զձեռս նորա շրջեցուցին ընդ քաղաքն: Եւ այց զծառայսն ոչ աղատեաց Վիխայլն ըստ խոստմանն:

Իսկ Վահմուտն լուաւ եթէ կուրիչացիքն (2) աղանդ մի Տաճկաց ապստամբեցին ՚ի Նաղդատ և եղին իւրեանց Թագաւոր զ՚Ը

(1) Զոյս Գ և Եոյն անուն Մամա Էրբէն Մոյնան:
Էրբէն Գէն Մահմադ, Էրբէն (2) Մէ. օրի. Գուշտանի:

չեհիմ ոմն . և եկն 'ի վերայ նորա : Եւ փախեալ իրեհիմն և անյայտ եղեւ : Եւ նրա առաւ Սահմուտն 'ի Նաղդատ . և գնաց առ նա Դահիրն , և առաքեաց զնա իշխան 'ի Խառասան :

Օգտաւ առուրքք ծովն Նոգրիանա , ձաւկն մի ընկեց յերկիրն Նիւ լիկիայ քառասուն կանգուն երկայն և նոյնչափ լայն . և առաւար որպէս բլուր մի ստեղծելի տեսլեամբ : Եւ ժողովեցաւ երկիրն և կտրատեցին զնա , կերան և ապխտեցին և հանին 'ի նմանէ իւղ բազում ամանօք , և վաճառէին և ուտէին և հիանային :

Ի Թուին Նսորաց հարիւր քառասուն առ հազարաւ , և Հայոց երկու հարիւր և վեց մեռաւ Սիւայլ Թագաւորն (Յունաց և Թագաւորեաց իմեփիլոս . և եկին Նուէզարք . և Քաւրդանք 'ի հնազանդութիւն նմա :

Եւ Քաւրդանքն ազգ են առանձին լեզուաւ . և գոյր 'ի հին ժամանակաց բան ինչ գիւթական 'ի մէջ նոցա . եթէ այր մի 'ի նաջանէ յայտնելոյ է Սահադի անուն , եւ Թագաւորէ . և որ հաւատայ 'ի նա և մեռանի՝ զկնի քառասուն առուր յառնէ . և ասկաւ ինչ կեցեալ փոխի յանմահական աշ

խարհն՝ իշու սմանք կարծեցին թէ Վստուած
իցէ, և այլք զօրութիւն ինչ, և կէսք թա-
գաւօր, և սպասէին նմա:

(Ն) այսու ժամանակք յայտնեցաւ այն ան-
ուամբ ոմն իշու կարծեցին թէ նա է, և քնքն
ասէր թէ ես եմ եղիւք թագ, և հաւաքեցան
առ նա ազգն իւր, և ել յերկրէ անտի բազ-
մօք, և ել համբաւ զմաննէ և գային յամե-
նայն կողմանց, և ձգէր նա քող ՚ի վերայ ե-
րեսաց իւրոց, և անցեալ զբազում գաւա-
ռօք և չոգաւ յաշխարհն Հայոց ՚ի լերին
Վրարատու կոտորելով զանհաւանեալսն:
Իշու զահի հարաւ Սահմուտն ՚ի նմանէ քանի
դարձաւ, և եկն ՚ի Ղզերա, աւերէք և կո-
տորէր զամենայն ազգ նմանապէս:

Իշու պնդեաց զանձն զօրագլուխն Սահ-
մուտաց Հասան, և խաղաց գնաց ՚ի վերայ
նորա և սկսաւ կոտորել: Իշու Սահադի ըն-
կեցեալ զքողն և զթագն և փախչէր, և ան-
կաւ յերկիրն Սահակայ հացկազնաց, և դար-
ձաւ Հասան ՚ի նմանէ:

Իշու Սահակ ել զհետ Տաճկաց և փա-
րեաց ՚ի նոցանէ զբազումս և փախոյց, և
յորժամ դարձաւ ՚ի կոտորածէն Տաճկաց ե-
գիտ պաշարեալ զառն իւր ՚ի Քուրդանա-
ցին, և եհար զնոսա, և կաշեալ զՍահադի

Կորեացի գգլախ նորա, զայն՝ որ երբեմն աւսէր թէ Նատուած եմ ես, և երբեմն հոգի ասէր զանձն : Եւ առ զքանակ նորա Սահակ իշխանն և ոսկաւք ՚ի նոցանէ ապրեալք թաքստեամբ ևկին առ Թէոփիլոս :

Եւ գնաց Թէոփիլոս նոքօք ՚ի Օլուպատքայ : և առ զնա և աւերեաց և դարձաւ :

Իսկ Սահմուտ վերստին շինեաց զՕլուպատքայ : Եւ եկեալ յԱռհայ եհարց ըզմուտս եկեղեցւոյն, և ասացին թէ որքան և աւնի հարկատու ձեր է : Եւ ետ Սահմուտ գրել օրէնս, զի ազատ լիցի եկեղեցի յամենայն ստացուածս իւր և ոչինչ տացէ յարքունիս : Եւ գնաց Սահմուտ յամարայնի ՚ի Կապպադոկիայ, և առ բերգօ չորս, և դարձաւ ՚ի Իամասկոս ձմերել :

Եւ ՚ի գաղ միւսայ ամին չոգաւ սրաշաբեաց զմերդն Նուքիայ (1) և ոչ կարաց առնուլ զնա, և եթող զորս ՚ի վերայ նորա, և չոգաւ ՚ի Վեսոն :

Եւ ել ընդ առաջ նորա պատրիարքն Վիսենէսիոս և մեծարեցաւ յոյժ, և հաստաւ տեաց նմա զազպտութիւն եկեղեցւոյ :

Եւ մինչ խօսէր ընդ նմա Սահմուտ հասին աւետաւորք թէ առաք զՆուքիայ, և հը

(1) Մի օրի, Լուվայ :

մայեաց զերբն . և 'ի սրտէ սիրեաց զարտա-
րիարգն , և ետ նմա պարգեւս :

Եւ առաքեաց իմէօփիլոս առ Սահմուտ
իննգրել խաղաղութիւն : Եւ ասէ Սահմուտ
տուք ինձ հարկս . և կարդացէք զիտ թագա-
ւոր 'ի վերայ ձեր , և արարից զոր խնդրէքդ .
և ոչ եւս լուաւ պատասխանի : Եւ գնաց
Սահմուտ 'ի Վիլիկիայ . և եկն առ նա ամն 'ի
Յունաց խաբերայ . և ասաց զինքն որդի թա-
գաւորի . և հաւատաց նմա Սահմուտ , ետ
կազմել նմա թագ յերեք հազար դահեկանէ .
և կոչեաց զՅովս պատրիարգն Նախորդ , և
ասէ ցնա . օրհնեա զսա թագաւոր ըստ օրի-
նացդ ձեր . և արար այնպէս : Եւ լուեալ 'ի
կոստանդնուպօլիս նղովէցին զՅովս : Իսկ
թագաւորեալն 'ի Յովսայ յետ ասկաւ ա-
ւուրց ուրացաւ զՎրիստոս . և ասեկացաւ :

Իսկ Սահմուտ գնաց յերկիրն Յունաց և
խաբէտ թեամբ զամենայն երկիրն հնազան-
դեաց մինչեւ 'ի քաղաքն Տայանու . զոր ա-
ւերեալ էին Տաճիկք . և նա սկսաւ շինել 'ի
հարկաց երկրին զոր ասնոյր դասն և խիտս
և անողորմ դահճօքն . մինչեւ ամենայն լե-
զու նղովէր զնա : Եւ եհաս յականջս Տեա-
ւրն զօրութեանց . և ասան զնա Վրատան
'իտեղւոջն :

Եւ Թագաւորեաց Մ.բռւսահէլ⁽¹⁾ եղբայր նորա որ և այրեաց զամենայն շինուածն և գնաց ՚ի Ռադասա :

Եւ եկին առ նա արք ՚ի Ռադայ և ասին . կղզի մի է ՚ի մէջ ծովուն որ կոչի Պարսից ՚ի տեղւոջն աւր խառնին Տիգրիս և Ափրատէս ՚ի ծովն . և է անդ բերդ մի միշտ աստատաւ բանոց լիակ . և գնասին զվաճառականսն որ կամին գնալ ՚ի Հնդիկս , և յԱթովպիայ : Եւ առաքեաց Թագաւորն յԱգիպոս և ՚ի Սաբայ⁽²⁾ և ետ ամել անտի արս արուեստաւորս ծովամուխս հնարիմացս , որք ծածկէին ըզգայարանս սաղմով տղայոց , և առելալ ձէթ տաքակով ընդ ինքեանս մխէին ՚ի խորն . և աւր և պիտէր , ելանէին :

Եւ գնացին հանդերձ բազմաթեամբ զօրաց լիակ ՚ի նաւս , և ելին բնակիչք բերդին կռուել ընդ նաւան . և խորամուտքն ծովասուղեալք ՚ի ներքոց նոցա ելին ՚ի գութա առ գրան դղեկին . և գտին զդուռն ՚ի բաղլոս . և զարս բերդին , զի կռուէին նաւովք ընդ զորս Տաճկաց : Եւ առին զբերդն և քանդեցին ՚ի հիմանց . և զարան սպառեցին , և բարձաւ խոշն սցն . և եղև զիւս

(1) Երկու օրի . Արու . հազ . փ' Արուստահալ :

(2) Երկու օրի . ՚ի Պարսս

բաւթիւն յանցս ուղեւորաց . և շինութիւն
 քաղաւք գաւառաց . և քնդարձակեցաւ
 Ռապտ . և շինեաց Ղ.բաւտահչ 'ի մէջ Ղ.ին
 աւէի և Ռաբելոնի զգիւղն Շամրայ աքբու
 նիք մեծազայելուչ . և շինեաց անոք դրափա
 և երկց ամենապատիկ անկօք . և բերեալ Աշ
 քիպոսսէ տունկս պալատանայ տնկեաց անպ
 'ի զքօսանս զուարճութեան . Ղ.ցնպէս 'ի
 Ռադատաւ , և 'ի Ռաբելոն . (քանզի Ռաբելոն
 և Ռադատաւ չորս աւուր ճանապարհ հետի
 են 'ի միմեանց . և դու մի կարծեր զերկու
 սեանն մի) :

Ի ժամանակին յայնմիկ առաքեսցյ Ղ.
 բաւտահչն դեսպանս առ Ղ.ուրիսն ⁽¹⁾ , և յիշե
 ցոյց նոցա եթէ կայ դաշն ուխտի մեր և
 ձեր 'ի վաղուց հետէ տալ մեզ ձեզ ցորեան
 և ձէթ , և հանդերձս . և թէ ելանէ թա
 գաւորդ ձեր յերկիրս մեր , հազանգիմ յա
 մենայն պէտս սրպէս մերում թագաւորի .
 և դուք տայք մեզ յամենայն ամի երեքհա
 ղիւր սեաւ ծառայ . և տասն արուղնայ ⁽²⁾ և
 զօրափէ մի որ է կենդանի մի խնայտ , առանջ
 քնն բարձր 'ի չափ գոմիշոյ , որ արժէ քսան
 հազար դահեկան . և փայտս անփուտս . և

(1) Մի գի . նախնի :

(2) Մի գի . արուղն :

արդ լիցի ձեզ ասէ նորոգել զառաջին ուխտագրութիւնն :

Իսկ յարժամ . գնաց դեռսպանն մեռեալ էր թագաւոր նոցա . և թողեալ դուստր մի ժագանգաւորութեանն , զոր իշխանն մի (1) աքարիա անունն եւս որդւոց իւրում 'ի կնութիւնն , և թագաւոր կարդաց զնա . սրում անունն էր Դորդի . կամեցաւ (1) արքայիս (1) առաքել զթագաւորեալ որդին իւր առ Նաբուսահին :

Օր իբրեւ լուսա թագաւորն Տաճկաց Նաբուսահին , արար խնգութիւն . և առաքեաց և եհար սպաս արքայութեան 'ի ճանապարհին մեծամեծ ծախիւք , պէտք մարդւոց և գրատուց բազում առատութեամբ . և ել քարող հրամանի ելանել ընդ առաջ նորա արանց պատուաւորաց եկեղեցականաց և աշխարհականաց քրիստոնէից և տաճկաց . վասնորոց յորդեալ ընթանայր ամենայն աշխարհն ընդ առաջ նաբա , ընդ որդայրն . և տեղանէին նոր իրապատանի մի քանամեայ վայելլուչ հապակա , նստեալ յուղտու նորակողմ զարգուք տաճուճեալ ականակուռ թամբօք , և կուրաց

(1) Արեւոյ գիւնի իւր 'ի արեւ :
 Դիմեալ անին կամեցաւ թագա .

ոսկեղէն և նկարեալ 'ի շորս մարգարտաց 'ի վերաց նորա գմբեթաձեւ զարդ խաչ ոսկեղէն ունելով 'ի գլուխն . և ինքն զգեցեալ և պսակեալ անասելի բանիւ հանդերձս և թաւ գրս : Իսկ խաչ ոսկի 'ի վերաց ոսկեղէն խնձուրոյ 'ի մի ձեռն , և 'ի միւսն դաւազան ոսկի խաչիւ . նոյնպէս և բազմութիւն երկցանց ընդ նմա , և չորս եղիսկոյոսք և չորս քա հանայք աստի և անտի գնային ընդ նմա խաչըս բարձեալ . և զօրքն զգեցեալք և ոտքաւազինեալք ազգի ազգի յօրինուածովք աբժանաւոր տեսողաց : Եւ ել ընդ անաջ նորա գոռոզն Տաճկաց , և գովեաց զյօրինուածս զարդուն , և տարաւ զնա 'ի Բաղտատ երեւելի փառօք . և նստան 'ի միւսմ' բարձի : Եւ կոչեաց զպատրիարքն 'Իէննէսիոս . և եհարց զուղղափառութենէ նորա , և ետ նմա պատարագ առնել , և հաղորդեցաւ 'ի ձեռաց նորա :

Եւ զարմանայր պատրիարքն ընդ իմաւ տաւն և կատարեալ հաւատ պատանւոցն . զի անարգէր զերկու (բնութիւնն) աստղան 'ի Քրիստոս :

Իսկ Թագաւորն Տաճկաց ետ պարգեւս Թագաւորին Քրիստոնէից անհամար և անկշիւ , գիտելով թէ ոչ ոք յառաջեաց Թա

գաւորացն պատուեցաւ իբրեւ զնա գալա
տեամբ թագաւորին՝ Նուբեաց . և հաստա
տեցին սէր կատարեալ ոչ ծախիւք իբրեւ
զառաքինն ի՝ Նուբեացն այլ միացն բարի կա
մօք և անմոռացութեամբ . և զՆիսուան քա
ղաք և զԻօզան արարին կիսաբաժինս , որք
կան ի վերայ Նեղոս գետոյն :

Եւ գնաց գեղեցիկն Պօրգի երեւելի
փառօք յաշխարհն իւր :

Իայց երկու եպիսկոպոսք և բազումք ի
զօրացն մեռան զի չէին սովորք փոփոխական⁽¹⁾
օդոյ ամարան . և ձմերան : Իսկ երկու զօրաւ
գլուխքն Տաճկաց , Նասրան և Պապարն⁽²⁾
հաճեալ ընդ վարս քրիստոնէից զոր անս' :
Նուբեացն , գնացին առ Թէոփիլոս թագաւ
որ , և եղեն քրիստոնեայք :

Եւ Թէոփիլոս հպարտացեալ նորօք չա
գաւ ի Օրուպատրայ , և առ զնա . և կոտա
րեաց նմանապէս զքրիստոնեայս և զՏաճիկանս :

Եւ գնացեալ ի Սելտենի գերեաց զնա .
և ել յԱշմուշայ և ի Հանձիթ , աւերեաց
և գերեաց :

Եւ լուեալ զայս Նիսուահին բարկացաւ
և խաղաց ամենայն ուժով իւրով ի վերայ
Յունաց , եղեալ յերկուս բանակս անթիւ

(1) Երեք օրի . փոխանակ : (2) Մի օրի . բազմաքանակ :

հեծելով և յոլով կազմութեամբ . զի կայր ընդ նմա և երեսուն հազար Սուղդի , և վաճառականս երեսուն հազար , որ ունեին բարձեալ բեռինս քսան հազար ջորիս ⁽¹⁾ . զայն դու տես . և գնացեալ յԱնկիւռիս առ անվնաս . և աւերեաց մինչեւ յամուրին քաղաք մեծ և բազմամարդ և վայելուչ և ամուր յոյժ . և ոչ գոյր նման նմա 'ի վերաց երկրի . և պաշարեաց զնա երկոտասան օր . և առ զնա մատնութեամբ իշխանի միոյ Ղուծանուն . և սպան 'ի նմա անձինս տասն եւ ութ հազար : Աւ եգիտ անդ կուսանաց վանորայս ⁽²⁾ հազար , զորս ետ 'ի կնութիւն ծառայից իւրոց , և այրեաց զքաղաքն :

Աւ անճառ է իրաւունք դատաւարանին Ստուծոյ . և ոչ որ է հասու նմա . և օրհնեալ են խորք նորա մեղ անճանօթ :

Աւ էր որդի Աբուսահլայ , Սաւութ աւնուն նորա որ շնչեալ 'ի դիւաց աղաչեաց զհայրն բառնալ զքրիստոնէից համարձակութիւնն ամենեւին . ոչ երեւել խաչի արտաքոյ եկեղեցւոյ և ոչ բառնալ մեռեալ 'ի բաղկաց և ոչ լսելի առնել զպաշտօն եկեղեցւոյ և խող ոչ ունել ումեք , և ուտել խոյ .

(1) Մի օրի յիսուն հազար
ուղտ և քսան հազար ջորիս

(2) Հինգ օրի . վան :

դեմի . և նորապէս .

Եւ յայտնեցաւ Վրաւսահայ թէ Վրաս
եղբորորդին քա արարեալ է բազում օգնաւ
կանա և կամի թագաւորել . և ուխտեալ է
լնդ Հազմայեցիս զի լնիցի քրիստոնեայ .
և բաձնալ զթագաւորութիւն Տաճկաց .
Վտան որոյ կալաւ զնա և սարան ի սովոյ . և
գրեաց զվնաս նորա ընդ ամենայն Տաճկա-
սան . և վանն այնորիկ նզովին և ասեն զՎ.
բանն Տաճիկք .

Եւ ի նոյն աւուրս երեւեցաւ ի կողմ
հիւսիսոյ ամալ կարմիր զերիս գիշերս . և ա-
պա եկն անձրեւ օտար . զի տեղայր ընդ
անձրեւուն քարինս և կեղեւեաց զծառս . և
մերկացոյց հեղեղն զդաշտս ի հոլոյ . և բար-
ձրացաւ ջուրն ի վերայ խառանու . և լու-
սան մարդ և անասուն բազում , և տարաւ
ելից յԱլիքառ գետ . և յոլով դաւառս և
գիւղս ապականեաց .

Օհնի այսորիկ առաքեաց թէոփիլոս
նուէրս Վրաւսահայ , և ասաց նմա փոխել
զգերիան , տալ քրիստոնեայսն և առնուլ ըզ-
տաճիկսն . Եւ Վրաւսահը արար դարձուաւ
ծրս բազմապատիկս , առաքելով որսաարագս
յիսունչ շէնն ուղտու . և ասաց ոչ է մարթ
փոխել այր պատուական ընդ յոյն մարդոյ

յոռւոյ (1) . բայց ապա քեզ վերադիրս . և արարին այնպէս . և եղիւ խաղաղութիւն ՚ի մէջ նոցա :

(Զորում ժամանակի յայտնեցաւ այր մի Թամամ անուն . որ աւեր զինքն պատգամաւ . որ եկեալ յԱստուծոյ (2) . և աւեր՝ ամի առ նուք հարկս ՚ի քրիստոնէից աւելի քան ըզ չորս դրամս և խնդացին յիսուսացիք (3) . և հաւաքեցան առ նա աւելի՝ քան զերեսուն հազար արանց ՚ի յաղքատաց . և ել նոքոք յԱրուսաղէմ : Եւ քակեաց զուրբ (Զարութիւնն :

Եւ գնաց առ նա լ'միրայն Իսամակասի և սպան զնա . զի հակառակ էր օրինաց նորա :

(Զայն ժամ մեռաւ լ'բուսահյն և թագաւորեաց որդի նորա լ'հարսն այր կերող և արբեցող . և ոչինչ գիտէր յանցից և ՚ի պատահմանց երկրի : Եւ վեց ամ արբչուութեամբ կեցեալ մեռաւ : Եւ ՚ի սոյն ամի մեռաւ Թէոփիրոս : Եւ թագաւորեաց Սիմա յեւ որդի նորա մարբն Թէոգորաւ :

Եւ ՚ի ժամանակս սորա վեց թագաւորք

(1) Մի օրի . ոչ է մարթ փա . և որեալ :
Ինչ որպէս մարդ պատուա .
կան ընդ յոյն մարդոց յա .
ռւոյ :

(2) Զայդ օրի . պատգամա .

(3) Մի օրի . քրիստոնեցիք
Մի օրի . հնազանդ . քրիստոնեաց :

փոխեցան Տաճկաց . Ահարոն , Յաֆր , Աահմէտ , Ահմատ , Միւս Ահմատ , Աբուբգալայ :
Իսկ Արիսայն քտանեւեւթն ամ փարեալ ըզ-
Թագաւորութիւնն մեռաւ , և զի ոչ ունէր
որդի , Թագաւորեաց ոմն 'ի պալատէն Աւ-
սիլ անուն ամս երկու , և զկնի՝ որդի իւր
Աւոն ամս քտան և եւթն . և յաւուրս առ-
քա Թագաւորեաց Տաճկաց Ահմատ ամս քը-
սան երեք :

Իսկ Աւոն յանցաւոր եղեալ Աստուծոյ
էառ չորս կինն զի ոչ գոյր յանգիւմնիչ , և կա-
նոնեաց թէ ասանց մեղաց է չորեքինու-
թիւնն , և անկաւ յախտ աղեցաւութեան .
և մեռաւ ոչ բարւոք : Այլ Թագաւորեաց
Ալէքս որդի նորա ամ մի . և յեա նորա եղ-
բայր իւր Կրատանդին ամս յիսուն և եւթն .
ի նորա ժամանակս երեք պատրիարդ նստան 'ի
Կրատանդնուպօլլիս զկնի միմեանց կախարդք ,
որք 'ի ներքս սեղանոյն պաշտէին կուռս ե-
ղեալ 'ի ժամ կարծելոյ պատարագին . և
վասն պատրիկ բարձին Այնք զվարագոյրն
ժամանակս բազումս :

Իսկ Թագաւորութիւնն Տաճկաց փոխե-
ցաւ 'ի ցեղէն Ալեայ յազգն Աահմետի . և
նախ Թագաւորեաց Աբլ Աբաս ամս քտան :
Իսկ Ռուշդարքն զօրացեալ նեղէին զաշխար-

հըն (Յուճաց բազում աւարս և արկին զնոսա ՚ի կրտսանդնաւաջիս :

Ի քսան երեք տակն կրտսանդնեաց թաղաւորեաց (Քրայկաց) ի տհմէտ անս վեց . և յետ նորա Սամբը տակ քսան երեք : Ի յետուն երեք տակն կրտսանդնեաց թաղաւորեաց (Քրայկացն) (Քաւմաստ տակ երկու : Եւ յետ նորա (Քասս տակ եւ թն :

Եւ ՚ի յիտուն և եւ թն տակ արքայութեան իւրոց կրտսանդին մեռաւ : Եւ թաղաւորեաց վեցաց նորա Սամանաս . որ և արար իւր զաղաթիւն ընդ Սալլադու ՚ի ձեռն գորա գլխին Սիմանի . և դարապետաց մարտն յարեւմտաց կողմանէ . և պարապեցին յարեւելս :

Իսկ Տաճկէքն որ աւնէին ընդ ձեռամբ զկապաղովկաց Հայոց և զՍիլապետա Քաւրոց և զՎալկիս ՚ի Սմարէ հետե և ՚ի Նիքակեաց . այժմ տկարացան և պակասեցան . վասն զի ետուն քանձինս արեւցաթեան և գիճութեան . քանզի ել կիբակաւ սարապե քսան Սամանա ՚ի Սեխանի փոքր Հայոց և նստաւ ՚ի վերոց քաղաքին . և նախ ինդրեցին ներումն գրաւասունսր . մինչեւ հարցցին զթաղաւորն իւրեանց . եթէ կարն վրակել զնոսա . և անապ նորա :

Եւ այց կալեալ զուրհանգակն՝ որ տանէր

զիժու զիժն, ամին առկիբակոս և արարին զնա
խւրեանց՝ ուխտեցին նմա և պահեցին զնա՝ ի
Ծածուկ ⁽¹⁾ : Եւ զկնի աւուրց եմուտ ի քա-
ղաքն և ասաց . աւետիք ձեզ . զի այսօր ընդ
մտանել արեգականն մտանեն զօրքն մեր ի
քաղաքս . և հաւատացին նմա :

Իսկ (Հոյնքն կազմեցան իբրեւ զՏաճիկք
՝ ի գալ երեկոյին մօին ի քաղաքն իբրեւ զնո-
սա . և առին զքաղաքն • բայց ոչ կոտորեցին
զի՛շտապն . այլ հանին զնոսա և զնացին խազա-
ղաւթեամբ :

Եւ առ կիրակոս զխորնոյ քաղաք . և
զԿամախ և զՎեհան . և չոգաւ ի Կիւլիկիա .
և առ զնա և դարձաւ յԻնքս և հնազան-
դեցան նմա . նոյնպէս և ամենայն ծովեզե-
րեայքն ձեռն ետուն ի (Հոյնա , զի տկարա-
ցան Տաճիկք :

Եւ յայստիկ մեռաւ և Ուսմանոս . և թա-
գաւորեաց Կոստանդին փեռաց նորա . այր
բարի և վարժ հանճարոյ : Եւ ի քսան և չորս
ամի նորա թագաւորեաց Տաճկաց Աբուսաւ :

418 Ամենայն օրիտիս այսչա
անին սոք որսաս . հնգոյն օրի-
նայն ունի . կալան և ամին
զբեապանն առ կիրակմաւ Եւ
նա վասն երկեզի սպանման
երգաւաւ նոցա որասով առ
նոցա զքաղաքն . և յամեաց
առ նոսա Եւ ապա մտեալ ի
քաղաքն եւ նոցա աւետիս
Թի այսօր գոյ զօրքն մեր :

հըն . և առաքեաց Վաստանդին զորդի իւր
 զՎասիլն որ առ զՎամանոս քաղաք : Եւ նոյն
 ժամայն եհաս գուժկան թէ մեռաւ հայրն
 նորա . և թագաւորեաց Վամանոս միւս եղբայր
 նորա . և դարձաւ Վասիլ և եղբւ հր
 նազանդ եղբորն :

Եւ առաքեաց Վամանոս զօր ՚ի վերայ
 Հարպայ և առին զնա : Եւ մեռաւ Վրա-
 սահըն և թագաւորեաց Վրասկայ Վրաքե-
 անն ամս վեց : Եւ յետ սակաւու մեռաւ Վա-
 մանոս . և թագաւորեաց Վիկիփոս այս առ
 գէտ և ատեցող ուղղափառութեան . որ
 և գնացեալ ՚ի Վերտենի եգիտ աւերեալ և
 ոնմարդ զնա . և հառն նմա խրատ զի կո-
 չեացէ զտէր Յովհաննէս պատրիարքն Վե-
 տիօքաւ և տայէ ցնա զերկիրն . զի բերեալ
 զազգն իւր շինեացէ զաշխարհն . Վր թէ գէտ
 լիցի և դարձեալ զօրանան Տաճիկք , լաւ է
 մեզ ասեն զի նոքա կորիցեն . և արար այն
 պէս . և երդուաւ նմա դադարեցուցանել
 զհալածանս ուղղափառաց . և հաւատաց նը-
 մա պատրիարքն . և շինեաց զքաղաքն և
 զաշխարհն և ելից զերկիրն գեղիւք և վա-
 նորայիւք , ածեալ ՚ի Վիջագետաց և ՚ի Հա-
 յոց ուղղափառս . և արար զքնակութիւն
 իւր ՚ի Վերտեն :

Իսկ յորժամ յաջողեցան իրքն կոչեաց զՏէր
 (Յովհաննէս ՚ի Կաստանդնուպօլիս . և չորսա-
 եպիսկոպոսօք և վարդապետօք . յերեք հարիւր
 եւթանասուն և ութ թուականին Հայոց .
 և արարին ժողով մեծ և մարտեան ընդ ուղ-
 ղափառան . բանիւք և զօրութեամբն Վրիս-
 տոսի անպէս յապթեաց ճշմարտութիւնն . որ
 և ամենայն լեզու օրհնեաց զհաւատս մեր :

Իսկ անորէն թագաւորն խոստանայր ա-
 թուս և պատիւս ուղղադաւանիցն . թէ ա-
 սեն միայն զերկու բնութիւն . և սպառնայր ,
 թէ ոչ լսեն նմա :

Լշտուն պատասխանի և ասեն . մեք ոչ
 վասն երկիւղի , և ոչ վասն յուսոյ փառաց
 անտեսաց չքածանեմք զմինն . զի մի բակեա-
 ցաք ՚ի նմանէ . և զայրացեալ թագաւորն
 եղ զնոսա ՚ի բանտի չորս ամիս : Իսկ թա-
 գուհին թէոփանէս սպան զԱլիկիփօս՝ զի չէր
 ամուսնացեալ ընդ նմա . և սա զ(Յովհաննէս
 ամն սցր ինքեան և եղիր նմա թագ , որ և
 յառաջագոյն կրէր զմուշկ թագաւորին .
 և շնայր ընդ թագուհին , և խորհեալ ընդ
 միմեանս սպանին զթագաւորն :

Լու թագաւորեաց (Յովհաննէս , որ և
 Չմէկիկն կոչի . և սա եհան ՚ի բանտէ ըզ-
 պատրիարքն և զեպիսկոպոսունան և գնացին

փախապախանք և հարսն զօրք նորա . քանզի
ապառնացաւ . վանորէից Սեաւ լերինն որ 'ի
Լիւ լիկիաց . եթէ դարձցի . Խաղաղութեամբ
սրտացէ վնտա քաղկե գանիկս , քանզի յոյժ
ատեցող էր 'նա զղափառաց . որ և պարտ ժողով
'ի Լոտտանդնու պօլիս երկերիս . Եպիսկոպոս
սաց , և կոչեաց զպատրիարքն . Նորայ զտէր
Յովհաննէս՝ որ դնաց զեց Եպիսկոպոսոք . և
պահեցին զնա յոտն առաջի իւրեանց երկա
քնակքն . և խօսէր ընդ նոսա կորովի բանիսք .
և երկու . Եպիսկոպոսք առաի և անաի անց
եալ օգնէին նմա վառն ծերու թեան մարմնոյն :

Եւ ասաց թաղաւորն , բան մի խօսեաց .
և որտաւեմ զքեզ քան զամենայն . ասա
« յետ միաւորութեան երկու բնութիւնս
յատկացեալս » . և նա ասէ . և Նորարդու
թեանն խառնովանութիւն մի բան է , և
ուրացութիւնն մի բան է , և զայդ ոչ ա
սեմ բնաւ » :

Եւ թէ ողորտ Եպիսկոպոսն Սեւակեայ ամ
նմա ապրտակ 'ի ծնօան աջց , իսկ նա մատաց
զմիւսն . և ամն յեպիսկոպոսոցն յոտն եկաց
և եհար զթէտդոր , և ասէ զբաղմութիւնն ,
Վրիտտոս ապրտակ էաւ . և յոտն կայ , և
դուք նաաիք . և լացին ամենեքեան . և 'ի
տրտմութենէն արձակեցին զժողովն » :

Եւ յերա այնորիկ դարձեալ արարին աւսեան եւ նստան , եւ ասե՛ն ցարտորիաքքն . հաւանեաց մեզ եւ առ զաթոռն Եւտիօքու միւսն : Եւ ասէ ցնոսա . ես աթոռ ունիմ յերկինս եւ յերկրի ⁽¹⁾ եւ մարմնական աթոռ ոչ է պիտոյ ինձ . եւ ասե՛ն դարձեալ գուք ոչ մկրտութիւն ունիք եւ ոչ քահանայութիւն , առէք ՚ի մէնջ եւ գնացէք : Եւսէ սուրբքն . զոր Վրիտտոս եւ Ղապրեաղքն ետուն եւ պահեաց ՚ի Էսպիորոս եւ Եւեբրոս , մեք ունիմք . եւ հաւատում զոր ասեմս , թէ գուք բնառ ոչ ունիք . բայց միայն նորովք ՚ի Կլաւիս ձեր : Եւ բարկացեալ նոցա վճիռ ետան յաքսորս երթալ յարեւմուտս : Եւ տարան զնա քսան եւ ութ օր , եւ դարձեալ զգնացան , եւ դարձուցին ՚ի Կոստանդնուպօլիս , եւ եդին զնա ՚ի բանտի . եւ եղեն ՚ի ձեռս նորա բազում բժշկութիւնք ՚ի կայրս եւ ՚ի կաղս եւ ՚ի հիւանդոս . եւ ել համբաւ բարի ընդ տմենայն երկիր . եւ բազումք դարձան յուղղափառութիւն . եւ անդէն ՚ի բանտան Կոստանդնուպօլիս անգրն Եւփհանայ . եւ նըշխարք նորա եդաւ ընդ Սարաիբոս յաշաւերատաց նորա եւ ընդ սուրբս յիշատակ նորա :

(1) Էին . օր ես զաթոռն յերկինս . եւ մարմնաւոր ազգաբաժնի ունիմ յերկրի եւ թոռ ոչ է պիտոյ ինձ :

Եւ բարկութիւն Տեառն եղեւ 'ի վերայ Խամանասի եւ սատափեցաւ, եւ թագաւորեաց Սիխայն ամս ութ. եւ ոմն ազգային նորա խորհեցաւ թագաւորել, եւ արար ժողով զեւթն ամիս. եւ կալան փորեցին զառնորա 'ի տեղւոջն՝ ուր գտաւ գիր 'ի վերայ քարի միոյ թէ աստ թագաւոր խաւարի:

Եւ յաւուրս Սիխայեղի Սաւիման Տաճիկ դարձոյց զԻւռհայ 'ի Հոյն: Իսկ յետ մահաւանն Սիխայեղին կալան զթագաւորութիւնն Օւրի, եւ թափառն դատերք թագաւորին Կոստանդիանասի: Եւ Տաճկաց թագաւոր Վազխաբաս էր:

Իսկ Հաճոյ եղեւ մեզ յայսմ միջոցի յայտ առնել ուսումնասիրաց, յազագս եւ ըսնելոյ ազգին թաւրքաց թէ յորմէ՞ ազգէ իցեն եւ ո՞ր է աշխարհ նոցա եւ ուստի. եւ զինչ պատճառաւ եկին յաշխարհս մեր. եւ առին բնակութիւն 'ի քաւառս գաւառս: Կլախն մարգարէից սուրբն Սովսէս ասէ 'ի գիրս իւրում սցապէս. Հարէթ ծնաւ զԹիրատ եւ նա զԹորգոմ եւ զՎազք եւ զայլս ընդ նմա. ուստի յայտ է թէ յազգէ թորգոմաց են, վասն որոյ եւ թաւրք ասի. յորմէ Վազք եւ Սադովք, որ է ազգ ամբոխական. որ եւ զկնիցքման աշխարակին գնացին արեւելեաց եւ

դարձան 'ի կողմն հիւսիսի և առին բնակու-
 թիւն յայնկոյս լիբանցն մեծաց և երկայնա-
 գունից՝ որ կոչին սաինք հիւսիսի : և ձգե-
 ցան տարածեցան յարեւելից հիւսիսոյ ,
 մինչեւ յարեւմուտս հարաւոյ , և ունին եր-
 կուս մուտս . մի 'ի Պարսս և միւս յԱլանս
 և 'ի Վիրս , զոր փակեաց Ղեքսանդր Սակե-
 դոնացին . և են նոքա հեղագնացք և անա-
 գահք և պարկերտք 'ի ցանկութիւն կանանց .
 և պաշտէին մի Աստուած , և կոչեն զնա
 Արքտանդրի ⁽¹⁾ որ է կապոյտ Աստուած քան
 զի զերկինքդ կարծեն Աստուած . և ուտեն
 զամենայն գարշելի և զմեռելոտի . և ագա-
 նին բրդեղէնս մազեղէնս զի այլ ինչ ոչ լինի
 առ նոսա . և օրէնս ինչ գրով կամ աւանդա-
 ոչ ունին՝ քանզի ոչ գնաց առ նոսա մար-
 դարէ որ կամ առաքեալ . վասն որոյ Պար-
 սիկք յորժամ զօրայան , ամբագոյն դրամքք
 փակեցին զիրս նոցա : և շինելով 'ի վերայ
 նորա և առ ընթեր նորա բերդս վից և կա-
 ցուցին պահապանս , զի մի ելցեն լոցեն
 զերկիր՝ բազմութեամբն իւրեանց . և պրդ-
 ծեն զնա դարշութեամբն իւրեանց .

Նոյնպէս Ղեքսանդր Սակեդոնացին
 գործել եւս զգուռն որ 'ի Նարպանդն երեք

(1) Յիշատակայ իմեալս . երի . ինչ Աստուած :

հազար դարբնաց 'ի պղնձոյ և յերկաթոյ զվեց ամ 'ի մէջ լերինն և ծովու երկայնաւ գոյն աղխամբ ⁽¹⁾ փակելով զնա : Ընէ վասն նոցա Նշեկիէլ մարգարէ . Գովք և Բա գովք կոչելով և իշխան Թովբեայ և Բա մասեբայ : Եւ նորօք սպառնայ ազգին շրէից . և դարձեալ կոտորել ասէ նոցա Նշուտաղէմ . և երիցս անգամ կրկնէ մարգարէն որ յաղագս նոցա բանն է . ուստի իմանամք երիցս անգամ ելանել նոցա արտաքս . և առաջին ելանելն նոցա այն է որ նախ քան ըզՎրիստոս հինգ հարիւր տասն ամաւ , եղեւ այսպիսի պատճառաւ :

Թագաւորքն Պարսից 'ի կարեաց ժամաւ նակի հանէին 'ի նոցանէ ընդ դուռնն որքան պիտոյ լինէր վարձուք . որ և խամբիրոս որդին Աբարոսի զոր ոմանք Աբարուգոգոնասար կոչեն , եհան 'ի նոցանէ և կռուեցաւ ընդ արքային Աթուրայ . և զՆողեմփիւռնէս որ 'ի նոցանէն էր առաքեաց 'ի Վաղեստինէ . այսպէս հանէին , և զկնի վճարման պատեւրազմին դարձեալ տանէին արկանէին 'ի ներքս որ և տանէին ընդ ինքեանս յամենայն բաբուլթեանց երկրի . տակի և արծաթ և հանդերձս աղնիւս , և պտուղս , և շարժէին

(1) Երկու օրի . գրամբ . ե . բէք օրի . սաղամբ :

Նոցա ցանկու-թիւն ելանելոյ եթէ կարացեն
 գտանել հնարս : Աւ եղեւ զի ըսա սովորու-
 թեանն տանէին զնոսա յարգելարանն իւ-
 բեանց . և տակաւք էին տանողքն⁽¹⁾ . և մօտ
 եղեալ 'ի դուռնն յարեան 'ի վերայ տանու-
 ղացն և պահապանաց դրանն և կոտորեցին
 զնոսա և առին զմի 'ի բերդիցն և արարին 'ի
 հրամանս իւրեանց . և ազգ արարին յերկիրն
 իւրեանց և ելին օգնել նոցա , և առին զայլ
 բերդսն և ամրացան . և ազգ եղեւ հեռաւոր
 ազգի սոցա որ կային իշխանք և ճոխագոյնք
 նոցա , զի կենդանի մի սպիաակ երեւեալ ա-
 ռաջնորդէր նոցա իբրեւ զշուն . և յորժամ
 ցուէին և մոլորէին մեծագոյնս կանչէր և
 դարձուցանէր առ ինքն , և պագին նմա եր-
 կիր և հաւանեցան . և բերէր զնոսա մինչև
 'ի դուռնն և ահա բաց էր , և ելին ընդ նմա .
 և յորժամ կարի յաճախեաց բազմութիւն
 ազգին ելանել զարձեալ փակեցին զդուռնն
 և եկին մինչեւ յԱրաղիայ մերձ աշխարհին
 Փարսից . և ապա եղեն երեք բանակք . և
 արկին վիճակս ձգելով երեք գաւազանս ընդ
 երկինս . մինն անկաւ 'ի հարաւ , և գնաց
 բաժինն առաջին 'ի կողմն Հնդկաց . և միւ-
 րն անկաւ յարեւմուտս հիւսիսի , և գնաց

(1) Մի օրի տարազքն :

միջին բաժինն բնակեցաւ առ ընթեր Թրակիոյ և յանուէն աշխարհին կոչեցան Վոմանիք Նշւ երրորդն անկաւ 'ի միջոցս երկրի, և եկին խառնեցան 'ի Պարսիկս և հնազանդեցան նա ջառ ուր եւ գնացին. եւ դարձեալ բացաւ դուռնն և ելին այլք բազումք, և վակեցին զգուռնն. և կացին 'ի նոսա իշխանք եւթա նասուէն որք արարին բողործիրս և կացին շուրջ 'զնովաւ. և իւրաքանչիւր գաւազան 'ի ձեռին իւրում և ձգեցին յերկինս 'ի վեր և ասացին. որ անկանի 'ի ծիրն 'ի գաւազանացն. տէր գաւազանին թագաւորէ. և ինն գաւազանն անկաւ 'ի ծիրն. և մինն 'ի նոցանէ ցցեցաւ. և կանգնեցին 'ի տեղւոջն ինն թագաւորութիւն, և ութն հնազանդեցան միոյն, որում անուէն էր Խաքան, և կան 'ի տեղւոջն հաստատուէն որ է աշխարհ ընդազ ձակ և տիրեն ներքոյ դրանն. և վասն դրանն ոչ մեկնին անտի զի այն է ամուլութիւն նոցա. և քանզի բազումք այն են որ խառնեցան Ղարաբաղիս՝ նոցա անուամբ կոչին Վսիխանք 'ի Վսիխայ առեալ զանուանակոչութիւնն. և ասաւել միաբանեցան ընդ նոսա. զի նոքամի Նստուած դաւանին իբրեւ զնոսա. Նշւ ըսան 'ի նոցանէ թէ մի երկիրպագանէք աւրարածոց, անարգեն զխաջն. և զեկեղեցի.

Իսկ այնորիկ որք դնացին 'ի հարաւ և
 յարեւմուտս որք դիպեցան քրիստոնէից ,
 քրիստոնեայք եղին . և որք դիպեցան 'ի կը-
 աւապաշտ ազգնայիսիք եղին վասն զի հաւ-
 աւանականք են . նոցնպէս և ընդ միոյ դուռն
 հանին Հայք և Վերք յօգնու թիւնս իւրեանց
 'ի նոցանէ և յարելով 'ի նոսա եղին քրիստո-
 նեայք և իսկ չափք կոչին . զի խիւն ձոր ասի
 և խաչն աման որպէս թէ յամանի կան 'ի
 ձորս և ըստ պիտոյից ժամանակս ժամանակս
 Վերք երկու ելք նոցա լեալ է և երրորդն տա-
 կաւին կատարելոյ է ըստ մարգարէին Նշե-
 կիէի . որ ազականելով զաշխարհ Գան մին-
 չեւ 'ի Պսղեստին մօտ 'ի յայտնու թիւն որդ-
 ւոցն կորստեան . քանզի Յովհաննէս ասիա-
 ցին ասէ թէ Տիբեր կայսր առաքեաց առ
 նոսա դեպոսնա . և յորժամ ետես զնոսա խա-
 քան նեղեաց յոյժ . և հարցեալ զպատճառն
 ասաց բան է առ մեզ նախատեսութեան ,
 զոր ըւայեա 'ի հարցն իմաց թէ յորժամ թա-
 ցաւ որքն Հռովմաց հնազանդութիւնս առա-
 քեն թաւաքաց , մերձեալ է աւեր աշխար-
 հի . և եհարց խաքանն եթէ գուք հար-
 կըս տայք Պսղաից . և նորա ասեն ոչ . բայց
 նորա մեզ տան դիմոս . և զարմացաւ խա-
 քանն եթէ այդպէս մեծ է Հռովմայեցոց

Թագաւորութիւնն : Իւ նոյն Յովհաննէս
 ասէ . թէ Տրայիանոս ընդ հարկաւ արար ըն-
 Պարսս : Իսոյց գետաւանքն որ երթան ոչ 'ի
 բուն աշխարհ նոցա երթան . այլ 'ի Խաքանն
 որ կայ արտաքս դրանն յայնկոյս աշխարհին
 Պարսից անդր քանկերինն Կաւկասու որպէս
 պատմեցին գետաւանքն (Յուստիանոսի և Հե-
 բակլիայ . և Թագաւորն նոցա միշտ Խաքան
 կոչի . և Շապուհ արքայն Պարսից հինգ հազար
 կուսանս անդ առաքէր և Նրազայ էր անուն
 աշխարհին . և ձգին նոքա մինչև 'ի Թեոտի-
 այ որ Թուրքաստան կոչին , ուստի գերիս
 էած () Թահմուտ ամիրայն 'ի Խորասան . յորմէ
 ազգէ սուլթանացաւ ' Սողաբաքն , և յետ
 նորա ' լքառամն . և կան նոքա բուն օրինօք
 աշխարհին իւրեանց . բայց միայն Թողին
 զմարդակերութիւնն զոր ունէին յերկիրն
 իւրեանց . այլ մէք գարձցուք անդրէն 'ի
 կարգ առաջին :

Ի Թուին Հայոց չորս հարիւր վաթսուին
 Թագաւորն (Յունաց Կոստանդիան) Դան-
 մախն Թագաւորեաց ամս երկուսասուն , այր
 մեծամիտ և առատաձեռն :

Իսկ զԹագաւորութիւնն Տաւկայ ու-
 նէր ' լքաբաս՝ յորում աւուր ընկղմեցաւ
 Զոլ Լաքկայն , և մնաց թուն մի ուղղափա-

ալի և ողորմածի առն, որում անուն էր Նի-
քակոս : Այլ ի նոյն ամի եղեւ շարժ ահագին
ի պահքն առաջաւորաց : Այլ զկնի այնորիկ
եղեւ աղմուկ յԱնտաք յեկեղեցականան ի
միագաւանտն վասն խնդրոյ ինչ . և կէսքն ի
նոցանէ գնացին առ պատրիարզն երկաբնա-
կացն ի դատաստան : Այլ նա արար զնոսա քաղ-
կեդոնիկս , և առ զեկեղեցիս ուղղափառացն
զոր շինեալ էր ի վերայ գերեզմանի Ղուկա-
սու աւետարանչի . որպէս նախ քան զայն
ստեալ էին զսուրբն Պետրոս :

Իսկ ի զատկի տօնին էառ Տէր զվլեթն .
քանզի մինչ կային ի պաշտմանն եղեւ որոս
յերկինս , և անկաւ հուր ի Տեառնէ . և այ-
լեաց զպատրիարզն և զազուսն ընդ նոնս .
և ոսկր մի անգամ ոչ կարացին հանել ի հը-
րոյն . և գիտացին ամենեքեան , եթէ դա-
տաստան Տեառն է : և ուրացողքն դարձան
ի խոստովանութիւնս իւրեանց . և բազումք
յօտարացն մեր եղեն , և փառաւորեցաւ
հաւատս մեր :

Իսկ ի ընդ թագաւորութեանն Տաճ-
կաց չորս հարիւր երեսուն ամ , պատառե-
ցաւ իշխանութիւն նոցա ի բազում մասու-
նոս . և սկսաւ թագաւորութիւնն Թուր-
քաց . զի ի գերեաց անտի զոր ամ Սահմու-

տըն և բնակեցոյց 'ի պարարտ երկրի , և Եթող զնոսա 'ի կամս անձանց , աճեցին և հը պարտացան : Եւ ոմն 'ի նոցանէ ի խնանացաւ և թագաւորեաց որոց անունն էր Տուղրիլ բէկ : 'Իօղլարէք սասցաք վերագոյն ըստ այլոց կոչման . որ և մեծացաւ բարձրացաւ . և եղեւ ⁽¹⁾ գոռոզ մեծ և տիրեաց բազում աշխարհաց և առաքեաց զօրս բազում 'ի սահմանս Հայոց մինչեւ 'ի Սելաւնի , և առին աւար բազում , և գերի . և դարձան վերին կողմամբն . և կարաւ զնոսա ձիւն սաստիկ 'ի լերինս Սասնոյ . և մեռան երեք հազար անձինք 'ի թուրքաց : Իսկ գերիքն աղատեալք դարձան , զի վարժ էին ցրտոյ և ձեան :

Եւ թագաւորն Յունաց Սմոմախն վախճանեալ , առ զթագաւորութիւնն դուռտըն նորա Թօտօռն ամ մի . և յետ նորա Սիխայէլ ծերն ամ մի . այր պարկեշտ և պահեցող . որ ոչ աւտէր զվաստակս այլոց . աշխարուեստիւ ձեռաց իւրոց կերակրէր տալ գարս գործելով վաճառէր : Սա յորժամ ետես թէ զօրացաւ Թուրքն . և տիրեաց Պարսից և Վարաց և Վարեստանեաց և գայրաւերէր գերկիրն Յունաց , երկեաւ և անցոյց գրքիստոնեայսն յայնկոյս ծովուն , և յամուր

(1) Մի օրի թագաւորեաց

տեղիս : Եւ եկեալ ' Թուրքացն , և գլխաւ
զերկիցն (Կոստիայ և զԽաչն և զԿաւ
նըն անմարդ (անմարդաբնակ) , ապա բնակու
թիւն առեալ գաղարեցին 'ի տեղւոջն . և
վասն այնորիկ տրանջեցին բազումք զոր ա
րար ծերն , բայց մարդասիրութիւն արա
րեալ խնայեաց 'ի հաւատացեալքն :

Եւ իշխան մի Կոմանոս անուն յինքն շըր
ջեաց զթագաւորութիւնն . և յիկայէլն գեր
ծեաց զդուխն գնաց 'ի վանս . և Կոմանոս
վարեաց զթագաւորութիւնն ամս երկուս .
Եւ յետ նորա Կոստոս (1) Տուկիծն յերկրէն
Պամփիլագոնեաց (2) , ամս ինն : Սա զօրացեալ
եկաց ընդդէմ 'Թուրքաց . և շինեաց զպա
րիսպն յերկրին : Եւ եկեալ Քաեոարոս (3)
զօրագլուխն Տուրքիլին առ զՀալաս . և այս
եղեւ սկիզբն առնլոյ քաղաքին 'ի խորին Կո
ստոյ որ է կողմն յարեւմտից յիջագեաց :
Եւ տիրեաց 'ի Վամասկոսէ մինչեւ 'ի ծովն
Եւադրիանոս (4) և գնաց 'ի ծովն Պոնտոսի :

(Հաւաւրս յայտոսիկ շնչեաց սատանայ 'ի
պատրիարքն Կոստանդնուպօլսի . և արար
գործ մի սոսկալի հրեշտակաց և մարդկան :

(1) Երկու օրի . Կոստիոս : (3) Մի օրի . Քաեոարոս :

(2) Այլք՝ Պամփիլագոնեաց . Մի օրի . Քաեոարոս :

Մի օրի . Պամփիլագոնեաց . (4) Երեք օրի . Եւդրիանոս :

Վանդի գրգռեաց զԺազաւորն և զիշխանն .
 և զխաչն և զհաղորդ և զմեռն ուղղափա-
 ռացն այրել ետ և առ թոն կոխել . և ոչ հա-
 ցի անգամ և ձիթոյ պատիւ ոչ առնէին . և
 ետ տանել առ ինքն զպատրիարքն Մթա-
 նաս քսան և հինգ եպիսկոպոսք . և նախ քան
 զհասանիլն նոցա ՚ի քաղաքն ՚ի բարկութենէ
 Տեառն հարաւ , և պատառեցաւ իբրեւ
 զՄրիոս ապականիչն այն , և նախատիչն Վը-
 րիատոսի որդին կորստեան : Եւ արարեալ
 քննութիւն հաւատոյ , Այնք պարտեալ
 լինէին ՚ի Հոգւոյն , ըստ որում զայրացեալ
 սուրբն Մթանաս անէծ զնոսա . և նոքա ե-
 տուն զնա իւրովքն յաքսորս ՚ի Վիոս կղզի .
 և աղաչանօք Ժազուհւոյն դարձաւ յաթոռ-
 իւր :

Իսկ Տուկիծն վախճանեալ Ժազաւորեաց
 Ղէօժանն Ռոմանոս . և Ժազաւորն Թուր-
 քաց Տուղորին մեռաւ . և առ զտեղի նորա
 Մրիատլան (1) որ և անձամբ եկն ՚ի Հայս .
 և հնազանդեաց զնոսա առեալ զՀամշուտէ .
 և անցեալ յԱնի հարիւր հազարաւ առ զնա
 և տարն հազար այլ ՚ի փոս մի , և լողացաւ
 արեամբ . և դարձաւ ՚ի Նախջուան :

Իսկ Ղէօժանն կուտեալ անթիւ զօրս ,

(1) Մի . որի . Արիատլան : Մի . որի . Արիատլան :

չողաւ 'ի վերայ նորա . և եկեալ 'ի Կարս աշ-
 քեաց զՀայոց եկեղեցին . և երդուաւ եթէ
 յաղթէ Թուրքաց կամ ջեջէ բնաւ զՀայս
 կամ 'ի կրօնս իւր դարձուցանէ : Եւ լուաւ
 Տէրն և ոչ յաջողեցաւ նմա քանզի կոտորե-
 ցաւ զօրքն նորա , և ինքն լմբռնեցաւ 'ի
 'ի գերութիւն : Եւ լուեալ 'ի Կոստանդնու-
 պօլիս Թագաւորեցուցին զՍիսայէն : Իսկ
 Պէօժանն զերծեալ աղաչանօք և ուխտա-
 դրութեամբ Ղլխասլանայ կամեցաւ գնալ
 'ի Կոստանդնուպօլիս . և կալեալ զնա հանին
 զաչսն . և շիջաւ փառք նորա սնոտիք . եւ
 պարծանքն 'ի չարն : Յետ այսորիկ առաւ
 քեաց Ղլխասլանն զՍուլիման քուրորդի (1)
 իւր 'ի Հայս . և իշխանացաւ նոցա և Թա-
 գաւորեաց . որ և եմուտ 'ի գիշերի Ղնուաք
 և առ զնա , և զսուրբն Պետրոս զաւագ ե-
 կեղեցին արար Սզկիթ :

Եւ 'ի սոյն ժամանակս ամիրայ մի պար-
 կեշտաձեւ , աղօթասէր և քաղղրաբարոյ ,
 եկն 'ի Կապադոպկիայ զօրօք և հրամանաւ
 Ղլխասլանայ . էառ զՍեւաստ և զՎետարիայ ,
 և տիրացաւ և մեծացաւ . և այս եղեւ սկիզ-
 բն տանն Պանչմանայ . զի այս էր տնուն
 նորա : Քանզի յորժամ զառաջինն ածան

(1) Եւփու օրի . որդի իւր :

սորա գերութեամբ 'ի թեալացոցն աւսան զօրէնս Տաճկաց, և եղեն հաւանեալք օրինացն Վահմետի յայնմ հետէ. սրոյ առաւել վրէժխնդիր և նախանձաւոր ցուցաւ այլոս այս :

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

Յազագս աստի սկսանի պատմութիւնս 'ի յառուճն Կիւլիկիոյ առ Հայս :

ՅԱՌՈՒՐՍ յայտոսիկ արք յիսուն հայկազունք նեղութիւն կրեալք 'ի թուրքաց ելին յանապատս սպառազինեալք և 'ի տեղիս տեղիս առնէին մնաս թուրքաց ծեծելով զնոսա, և եկին յերկիրն Վարաչաց, և տնին անդ այր մի համազգի իւրեանց. և խսեցան ընդ նմա ըստ մտի և ասեն եկ ընդ մեզ, և լեր մեզ իշխան և խնդրեցուք մեք գաղարս աջողելովն Նստուծոյ. և լուռնոցա : Եւ էր նա անձնեաց. և գեղեցիկ երեսօք, և արիական հոգւով, և գնաց ընդ նոսա. և էր անունն նորա Փիլարտոս, և մէտին յերկիրն Վիւլիկիաց. և ահա դեռ եւս տիրեալ էր երկրին թուրքն, և թափեցին 'ի

նոցանէ բերդ մի, և ամրացան անդ: Այլ
 զի կարճ ասացից առին զբովանդակ երկիրն
 դղեկօք և քաղաքօք լերամբք և դաշտօք, և
 մեծացաւ յոյժ Փիլարտոսն, և եղև առ
 նուանի. և ել ՚ի դուրս և առ զՆարաշ և
 զԱլբրթայն, և զՆելտենի, և զՄեսոն, և
 զԻսրկառն, և անց յայնկոյս Արարատաց. և
 և առ զՍեռհայ և զայլս բազումս և սարսե-
 ցին ՚ի նմանէ Թաւրքն:

Իսկ լուեալ Յունաց Թագաւորին առա-
 քեաց նմա սարգեւս և անուանեաց զնա
 Սեւաստոս. սակայն միմեանց ձայն առեալ
 Թաւրքաց ժողովեցան յամենայն կողմանց ՚ի
 վերայ նորա և վանեցին զնա: Այլ առին ըն-
 կէս երկիրն ՚ի նմանէ, և արարին հնազանդս:
 Այլ յետ այնորիկ չոգաւ ՚ի Մաղդաւոս զի առ-
 ցէ զաշխարհն իւր լիով, և տկարացաւ ՚ի
 հաւատացն: Այլ ետառ գիր իշխանութեան
 իւրում առաջնոյ, բայց ոչ յաջողեցաւ:
 Քանզի յորժամ եկն առեալ էին զմնացեալ
 մասն նորա, և ելին ընդդէմ և հարածեցին
 զնա. որ և հառաչեալ ՚ի խորոց սրտէ ելաց
 դառնապէս, և կտրեալ զհերսն չոգաւ յա-
 ղաշխարութիւն և ՚ի հաւատս իւր ՚ի դան-
 խուլ կրօնաստանս:

Իսկ Արարացիքն որ մինչև ցայն լայր

Տաճիկք կոչէին յանուն գլխաւորին իւրեանց որոյ անուն էր Տայաւ, իսառնեցան 'ի Թուրքքն և եղեն ազգ մի վասն համադրանալ թեան իւրեանց. և միմեանց անուամբ կոչին : Որ և 'ի Բաղդատ իշխանն էր յազգէն Սահմետի . թողին զնա անդ և խաղիւսաց անուանեցին, որ է մնացորդ 'ի Սահմետէ, կամ յետ մնաց, և հնազանդեցան նմա երկոքին ազգն գրով և երդմամբ . զի 'ի նմանէ առցեն օրէնս և հրամանս, և պատուեացեն զնա իբրեւ զՍահմետ . և ամրացուցին զնա յոյժ : Եւ յայնմ հետէ հրամանաւ սուրտանին որ 'ի Խորասան, և 'ի Խաղիւսայէն առնուին պատիւ ամիրայութեան թուեցեալքն արժանաւորք, և գնային տիրէին աշխարհաց և գաւառաց . որպէս Սուբանն ամիրայ Թուրք ազգաւ, գնացեալ տիրեաց Հայոց և կոչեցաւ Շահրի Սրմէն որ է Թագաւոր Հայոց : Եւ Սրթուխն եկեալ 'ի Սիզազետս տիրեաց երկրին, ուստի կոչեցան Սրթուխք և են ազգաւ Թուրք :

Իսկ Թագաւորն Յունաց Սիսայէլն վաւաստեալ 'ի Թուրքաց պղերդացաւ 'ի պատերազմէ, և զչարեալ իշխանն Սիկիփոս ապստամբեալ մարտեաւ ընդ Սրտամնդնուորս լիս և առ զքաղաքն . և սկսաւ կոտորել :

Եւ Սիսայէլն առ զԹագն 'ի վերայ ձեռացն
 և գնաց ընդ առաջ նորա և ասէ . ա՛ռ զոր
 խնդրեադ և արգել զսուրդ 'ի քրիստոնէից .
 և արար այնպէս . և չոգաւ Սիսայէլն կրօնաւորեցաւ
 'ի վանս . և զերկուս որդիսն նորա
 ներքինացոյց Վիկիփոռ . և ոչ հաճեցան ընդ
 այն արքունիքն և ատեցին զնա :

Վասն որոյ Թրացեալ Վէքս ոմն Թագաւորեաց
 և արար Վիկիփորոյ . զոր և նա Սիսայէլին արար .
 և Թագաւորեաց ամս քսան և ինն :

Օայսոս Ժամանակօք մինչ տիրէին Թուրքն
 Նրուսաղէմի և ամենայն ծովեղերացն ,
 իշխան մի Օնճիլ անուն եկն Նրուսաղէմ
 յաղօթս . և առին 'ի նմանէ դահեկան մի որ
 պէս յամենայն ումեքէ աղօթաւորէ . և
 յետոյ այլ եւս պահանջէին . և 'ի չտալն
 զաւերորդն՝ հարին զգլուխ նորա և խլեցաւ
 աջոյ ական , և նորա առ եալ գնէր 'ի գրաստանն
 և տանէր 'ի Հռովմ շրջեցուցանէր և շարժէր
 զնոսա 'ի նախանձ . և ելին անտի Կոմսուհք
 և ամբարձին զգլուխս իւրեանց . և կուտեցան
 առ նոսա զօրք բազումք . և եկին 'ի Կաստանդնուպօլիս .
 և պաշարեցին զնա զեւթն ամ : Եւ յամին
 եւթներորդի եղեւ շարժ Նախիոք և անկաւ
 պուրճ մի

յարմատոց խլեալ. և յայտնեցան 'ի նա պատկերք պղնձիք 'ի վերայ պղնձի երիվարաց 'ի կերպարանս և 'ի ձեւս Փռանգաց. և բերին առաջի լ'միրային և ժողովեալ զքաղաքն տեսանել թէ պի՞նչ իցեն այնք. և ոմանք ասացին թէ կուռք են 'ի հին ժամանակաց. և հրամայեաց ամիրայն՝ խորտակել զնոսա և ցրուել. և եղեւ այնպէս լ'լ լուաւ զայն կին մի հին աւուրք կուրացեալ և ասէ, այն ալիւմ էր դիւթական հնարիւք գործեցեալ 'ի (Յունաց, զի մի ելցեն Փռանգք յայնրմ կողմանէ ծովուն. զի ասպ ոչ տեսէք երկաթեղէն շղթայիւք կապեալ զնոսա. լ'լ իմացեալ լ'միրային յոյժ արտմեցաւ վառ քակման պատկերացն, և իսկոյն հնադանդեալ զլրտտանդնուպօլիս անցին յայնկոյս զօրքն Փռանգաց. և եկին յԱնտաք և առին զնա և էին ինն գլխաւորք. երկուքն 'ի նոցանէ յազգէ թագաւորաց էին, որոց անուանքն էին պսոքիկ Առճէլ, Պէամուհ, Ղ'օշլին, Կաղարան, Կինդուիրի, Սալէկէս, 'Էբբախա:

(Հայնժամ իշխանն Ռուհայոյ թէ՛ողորոս սր կայր անդր 'ի Փիլարտոսայ հայկազնոյն եղեալ՝ առաքեաց առ նոսա. զի առաքեսցեն տէր քաղաքին Ռուհայոյ: Եւ ք-

աւարճացան յոյժ և ասին . օրհնեալ ես Քրիստոս Աստուած . նախ հաւատաց ՚ի քեզ Առհայ . և դու յառաջ նմա թաղաւորեցեր հաւատովքն արքային Հայոց և ասրա Արուսաղեմի՝ և այժմ զնա ետուր մեզ կանխագոյն առհաւատցեաց Արուսաղեմի թաղաւորել քեզ Տէր հաւատացելովքս ՚ի քեզ :

Եւ աւարեաց Կոնստիդի զեղբայրն զՊղաւանն . և տիրեաց Առհայոյ : Եւ յետ այնորիկ Արսան և Աղիւտան ամիրայն Անտաքաց . օր կային ՚ի թաքոտի ելին և փախեան . և գիպեցան նոցա արք երկու Հայ ազգաւ աբխազներ սարանին զնոսա . և առեալ զգլուխս նոցա բերին առ Կոմսուենն . և յոյժ պատուեցան ՚ի նոցանէ :

Չայտու ժամանակաւ Սուլիման օր թաղաւորեալն էր յաշխարհին Յունաց սպառնաւ ՚ի յԿոնստին . և թաղաւորեաց Խլիճասլան ՚ի տեղի նորա :

Եւ լուաւ Սուլտանն որ ՚ի Խորասան զեւլն ՚ի Փռանդաց և յղեաց ընդդէմ նոցա՝ զԱլաւապաղատն հարիւր հազար հեծելովք . որ եկեալ պաշարեաց զՓռանդն յԱնտաք և յոյժ նեղեցին զնոսա . որպէս ասաւինեալք յԱստուած աղօթիւք անդադար գաին ըզգեղարդն Քրիստոսի յայտնութեամբ պա-

տրիարգին 'ի հիմն եկեղեցւոյն պահեալ, և նովաւ զօրացեալ կոտորեցին զԹուրքն երեւելի հրաշիւք: Եւ զահի հարան այլազգիքն և խրտեան 'ի ծովեզերացն և չոգաւ զօրն Փռանդայ, և առ զամենեւեան մինչեւ 'ի Յոպպէ և եհաս Ղըրուսաղէմ: Եւ նա ըցեալ էր Արապիօք որք այն ինչ եկեալ Ղըգիպտոսէ և առեալ էին զնա 'ի Թուրքացն, և սուր 'ի գործ արկեալ կոտորեցին զնոսա. և պատուականքն 'ի նոցանէ լլան 'ի օւաճաւրն. և հանեալ զնոսա արտաքս սպանին զամենեւեան, և պատրիարգն կալաւ ժողոց մի և կոտորելով եհաս 'ի սուրբ Յարութիւնն և արեամբ մարգեցան ձեռք նորա ընդ սուսերն. և լուանայր անդ ասելով զսաղմոս զայս ուրախ լիցի արդար 'ի Տէր 'ի տեսանել զհաւտուցումն իւր և զձեռս իւր լուասցէ յարեան մեղաւորի, և նոյն ժամայն արար պատարագ և ասաց: այսպիսի հաճոյական սրտարագ Աստուծոյ ես այլ ոչ մատուցի 'ի կեանս իմ:

Եւ թագաւորեաց Ղըրուսաղէմ Կոնստանտին երկու. և զկնի նորա Ապախտոյնն Պամս հնգեւտառան:

Իսկ Իսլիճասլան կամեցաւ ելանել 'ի կող

(1) Մի օրի. Պաղատոյն:

մանս Սեբեռնույ, և լուեալ զառնուլն ի բուսաղեմի գաղարեաց։ Իսկ Վանշմանն կռուէր ընդ Սեբեռնի զամս երիս այրելով զվաստակս նորա։

Եւ իշխան մի կայր անդ ՚ի Փիլարտոսէն հետէ որ խոստացաւ զքաղաքն տալ ՚ի Փռաանգն և ստեաց. և ետ զնա ՚ի Վանիշմա նըն տալով նոցա հաց և անասուն և ազաւ տաւթիւն, և շինեցաւ քաղաքն, և յայնժամ ՚ի տեղիս տեղիս իշխէին ռմանք յազգէն Հայոց ՚ի Փիլարտոսին ժամանակաց։ Սակսն ունէր զԲետոն և զՍաբան, և որդիքն Սաբանի զԱլիւլիկայ։

Օսյոու ժամանակօք տնկաւ աղմուկ ՚ի մէջ Տաճկաց և Թուրքաց ՚ի խորատան. և կռուէին ընդ միմեանս և յափշտակէին ըզմիմեանց։ Իսկ ՚ի Կապադովկիա, և ՚ի Բիւթանիա ոչ գոյր Տաճիկք, այլ Թուրք ունէին զնսսա. և տային պատերազմ ընդդէմ Յունաց։ Իսկ Վանիշմանն յետ առնելոյն զՍեբեռնի անցելոյ երկու ամաց մեռաւ. եւ եկն իսիճասլան. և առ զՍեբեռնի ՚ի Սաղաբէն (1) յորդւոցն Վանիշմանայ. և տիւրեաց նմա։

Իսկ Սուլտանն խորատանայ հոչեցաւ իւր

(1). Երէւ որի. ՚ի Սաղաբէն։

աթառին . և յղեաց զՉաւլի ընդ դէմ Փռան
գաց . և յորժամ եկն 'ի Սօլ Սքմիշ ամի
րայն ել ընդդէմ նորա . և կապանօք ամ գնա
'ի քաղաքն և 'ի սակաւ աւուրս մեռաւ Սքր
միշն և ազատեցաւ Չաւլի . և յղեցին Սօ
սցիք առ Խլիճասլան և խոստացան նմա զեր
կիրն . չոգաւ և տիրեաց նմա : Եւ Չաւլի
դարձեալ զօրացեալ չոգաւ 'ի վերայ Խա
պուրին և առ գնա . և Խլիճն լուաւ և գը
նաց պատերազմել ընդ նմա . և յանցս գե
տայն կորեաւ աստակմամբ . և խնդացեալ
Չաւլի գնաց և առ զՍօլ և զՍճբին . և ա
ռեալ բազում գանձս դարձաւ 'ի Խորասանս :

Իսկ զմահն Խլիճասլանաց լուեալ 'ի թա
գաւորութեան նորա թագաւորեցուցին լա
Տօղասլան որդի նորա փոխանակ հօրն . և նա
արար իւր երկու զօրագլուխս Սայլապլան⁽¹⁾
և զՎիզմիշն . էին նորա երեք եղբարք , որոց
անուանքն Սրադ և Շահնշահ և Սատուա .
և Շահնշահ ապան զՍատուտն . և զՍրապլ
ապան Սմիրխադէ որդին 'Իանշմանաց զի ոչ
կամէր տիրել նմա իշխանութեան հօր իւրոյ :
և այլ ոչ եւս պակասեաց թշնամութիւն 'ի
սրանէ նոցա :

Եւ եւրմն յայնոսիկ եկն իշխան մի Փը

(1) Մի որի . Չէլապան :

աւանդաց երեօռն պատուական արամբք աւ
նուն նորա կունտափրի Այրուսաղէմ յաղօ
թըս . և այլ ոչ կամեցաւ դառնալ անդրէն
այլ եղին կրօնաւորք . և կացին աղօթիւք և
սրբութեամբ Այրուսաղէմ .

Իսկ երկրորդ թագաւորն Այրուսաղէմի
Պաղտունն և սրատրիարգն աղաչեցին զնոսա
ելանել 'ի պատերազմ ընդդէմ Թուրքաց զի
այն առաւել հաճոյ է ասին Աստուծոյ պա
տերազմել ընդ անօրէնսն 'ի փրկութիւն
քրիստոնէից . և ետուն 'ի բնակութիւն նո
ցա զտաճարն և ապրանք 'ի ծովէ . և 'ի ցա
մաքէ նաւաւ գեղերս և սյգիս . և սովո
րեցին այլք գալ և յարիլ 'ի նոսա 'ի նոյն կրօ
նքս և հաստատեցին իւրեանց կանոնս զի
կացցեն անարատ կուսութեամբ 'ի փառս
Աստուծոյ , և ունիցին զամենայն ինչ հասա
րակաց . և չունիցին առանձնականս և ոչ
ինչ հօգեւորս կամ մարմնաւոր . և կոչեացին
զմաւորք Վրիստոսի կռուելով ընդ անօրէնսն
և մի բնաւ ընդ հաւատացեալսն :

Աւ լուեալ բանս այս 'ի Հռովմ և յա
մենայն տեղիս , և ետուն նոցա միաբանու
թիւնս բերդս և գիւղս և մօւտս հարկաց
յերկրէ քրիստոնէից . վասն որոյ մեծացան
և փարթամացան . և եղին զօրք առանձինն .

այսու օրինակաւ եղեւ սկիզբն Փրերացն . որ
կոչին Սուպեթալք . քանզի ստացան տունե
աղքատաց և հիւանդաց : Այլ զկնի բաժաւ
նեցան այլք որք առանձնացեալք ասացին
տուք մեզ բաժին զամենայն հնօտիս ձեր գը
րով , և ետուն նոցա . և առեալ ծախէին
զայն և հարստանային , և խնդրեցին հոգի
ստացուածս պարտիզի որչափ կրէ գրաստ
մի և կրէին զայն զցայգ և զցերեկ : Այլ հա
յեցեալ տեսին զի ոչ կարէին դիմանալ եր
կոցունցն գնեցին դարձեալ զհինս իւրեանց
և զհոգն բազում գնոց տալով ոսկի արծաթ
և գեւղս : Այլ ետուն այլք միաբանութիւնս
և նոցա . և կոչէն նորա Վամփիլ ⁽¹⁾ որ է աղքա
տատուն . և մեք զայս լուար պատճառ նոցա :

Իսկ ՚ի յազգէն Արթուխեացն յարեա
տմն Պաղակ անուն և թագաւորեաց և ե
ղեւ անուանի և գնաց ՚ի վերաց Կամախաց .
և Վակուճակն ⁽²⁾ տէրն Կամախաց փախեաւ
՚ի Տրապիզոն ապաստանեալ ՚ի Յոյնս . և
և առեալ ՚ի նոցանէ օգնականս եկն ՚ի վե
րաց Պաղակին . և հարան զօրքն Յունաց և
լմբունեցաւ Վակուճակն ՚ի Խաւառան ⁽³⁾ Գ

(1) Մի օրի . ունի ՚ի լու
սանցն Դամփիլք :

(2) Ամալք . Վամփուճակն :

(3) Մի օրի . Խաւառանս .
Մի օրի . Խաւառան :

զոր վաճառեցին երեսուն հազար դահեկանի:

(Նգ այն ժամանակս արքայազուներն Հա-
յոց որ յաւուրս Վասիի կայսերն եկեալ էին
'ի Վասպուրականաց և առեալ զՍեւաստ և
Ղլեոսարիս և զիսաւատանէքն փոխելով զեր-
կիրն իւրեանց, որ և զկնի ժամանակաց պա-
կասեցան 'ի նենգութենէն (Հունաց և տկա-
րացան, և մտին յերկիրն Վիւլիկեցւոց և
բռնացեալ ունէին զբազում գաւառս դղե-
կօք և ամրոցօք Սուբինեանքն կոչեցեալք, որք
էին յազգէ երկուց արմատոց ազնուական և
գոռոզ թագաւորաց Հայկազանց և Սենե-
քերիմանց խնամութեամբ խառնեալ ընդ
միմեանս՝ որք զառաջինն թագաւորեցին 'ի
Վասպուրական, յորում ժամանակի և Նազ-
րասունիքն թագաւորեցին 'ի մեծն Հայք:
և այժմ դարձեալ սկսան թագաւորել յեր-
կիրն Վիւլիկեցւոց և Սաւրացւոցն:

Նստի Սուբէն սկիզբն արար զօրանալոյ նու-
ցա, և ապա կոստանդին և Թորոս և այլք մի-
լաս միողէ: Ի հինգ հարիւր ամի իշխանու-
թեանն, Տաճկաց դարձեալ թագաւորեաց
Աստաղ⁽¹⁾ Տաճիկ 'ի վերայ Թլիթիայ, և առ-
դնա, ժողովեցան ազգայիներն իւր, և լուաւ
Խրեթատին Սուլթանն 'ի Խորասան, և ել

(1) Մի զԲ. Յառօր:

ամենայն ուժով 'ի վերայ նորա . և վանեցաւ
առաջի նորա Վատաղայ և ըմբռնեալ օգտ
նոր : Եւ կէսք աստ ասէն բառնալ թա
գաւորութեանն Տաճկաց զկնի եւ թանա
սուն ամի իշխանութեանն (Թուրքաց :

ԳԼՈՒԽ ԻԳ .

Յաղագս կռուելոյ արագիւք և խորդք .

ՔԱՅՍՈՒ ժամանակօք եղեւ մեծ պա
տերազմ հաւուց . քանզի խորդք և արագիւք
զբազում աւուրս ժողովեցան յաշխարհն
Վմթայ 'ի տեղին՝ որ կոչի Թլխում . և ասա
յերկաքանչիւր կողմանց եւ թն եւ թն դեռ
պանա արձաեալ առ միմեանս զերիս աւու
րըս . և ապա բախեցին զմիմեանս մեծամեծ
ճչիւք և կռուեցան յերրորդ ժամէ աւուրն
մինչեւ ցիններրորդ ժամն . և անկան յեր
կոցունց կողմանցն բազումք յոյժ . և ասա
պարտեցան արագիւքն և փախեան . և խա
ղաղացաւ սրտերազմն . և զպատճառն գի
տէ արարիչն :

Յորում ժամանակի մեռաւ Պաղսկն . և
լաւեալ Վմիւրխագէ որդին Ղանշմանոց չա

գաւ. և առ զՍեւտենի. և արար նոցա գիւ-
թաւթիւն, զի Պաղակն ներդէր զնոսա յոյժ. և
Խաղիփայն առաքեաց նմա թագ. և անը-
ւանեաց զնա Սեւեք Խաղի, թագաւոր-
շիւսիսոյ:

Իսկ (Զունաց թագաւորեաց Խոմանէ և:
առ զՎաստամանի և բերդս երկու. և չո-
գաւ Սեւեք Խաղի, և առ ՚ի ձեռաց նորա
դարձեալ: Իսոյն աւուրս ⁽¹⁾ Սանկի ամիւ-
րայն Վուլայ եկն և առ զՀալապ. և ետուն
ի նա սիրով վասն համբաւոյ նորա թէ քաղ-
ցրս. և արդարադատ է: Եւ ՚ի նոյն ամիւ
առաքեն դարձեալ Սեւեք Խաղեայ սրա-
դեռս Խաղիփայն և Խիաթատինն չորս ա-
լամ սեաւ, և շղթայ մի (ոսկի) պարանոցին
և գաւազան ոսկի և նաղարայ և փողս: Եւ
յորժամ բերին զայս, գտին զնա մեռեալ.
և ետուն զպատիւն որդւոյ նորա Վահմու-
տին. և արկին շղթայն ՚ի պարանոցն և կա-
պանոսակն դէնս յոտան, և հարին զնա գաւա-
զանաւ, երկստասան անգամ, նշանակեալ աչ-
նու զհնազանդաւթիւնն. և քարոզեցին զնա.
Սեւեք այր պարկեշտ ՚ի վարս Տաճկաց զի գի-
նի ոչ ըմպէր և անսրբապէս ոչ գնայր սակայն.
ստէր զբրիստոնեայս, և ներդէր զնոսա:

(1) Մի օրի. ՚ի սոյն ամի:

Իսկ Օւանկի ամիրայն արարեալ պատե-
րադմ ընդ Վրթու խինն հնազանդեաց զնսա-

Օայսու ժամանակօք ելանէ պապն Հր-
աովմայ և գայ յԱրուսաղէմ. և անտի յԱն-
տաք. և մատեանն առնա (Յոյնք քաղկեդո-
նիկք և սկսան կատակել զՀակովբիկ Վսորի-
սըն և ասեն. խարեբայքս այս ատեն զմեզ և
զժողովն Քաղկեդոնի, և պատուեն զՊար-
սամաւ որ անէծ զժողովն. և ունին զաջն նո-
րա ոսկի գգրոցաւ և պատրեն զմարդիկ ա-
սելով նշանա առնէ. Նշ յորժամ աղաչեմք
ցուցանել մեզ՝ ասեն ոչ կարեմք. զի մի լի-
ցի ասեն հեղեղ և կարկուտ. և զայս ասէին
և ծիծաղէին. Նշ հրամայեաց պապն բերել
զաջն ՚ի սուրբն Պետրոսի յեկեղեցին եւ
երթեալ բերին ՚ի լեռնէն. և ասաց բանալ.
և ասեն մեք ոչ իշխեմք, բաց դու հայր. և
յորժամ բացաւ, միգացաւ երկինք և եղեն
ձայնք և որոտմունք անձրեւք, և կայծակունք
և կարկուտ մեծամեծք, և կամէր տապալել
զքաղաքն. և անկան յերեսս պատրիարզն և
ամենայն քաղաքն եւ անդէն անփոփեցին
զաջն. և լսիւն մեծ եղեւ՝ ապա դադարեաց
մնասն. և յամին յայնմիկ մարախ ուտէր ըն-
սահմանն Վնտաքու. և ասաց պապն արա-
րէք հսկումն վասն մարախիս դուք Վսորիքդ.

և հաւատամ եթէ ողորմեսցի Տէր աղաչա-
նօք սրբոյն որ արար զնշանս զայս մեծ : Եւ
ժողովեալ ապա ուղղափառացն արարին ա-
ղօթս յայգուէ մինչեւ յառաւօտն : ապա ա-
ռեալ զաջ սրբոյն ելին արտաքոյ քաղաքին
հանդերձ կենսակիր նշանաւն և զօրութեամբ
բն Վրիստոսի և աղօթիւք ուղղափառացն .
և միջնորդութեամբ և բարեխօսութեամբ
սուրբ աջոյն միահաղոյն ամենայն բաղմու-
թեան մարախոյն վերացեալ պնաց և լցաւ
ի ծովն : Եւ փառաւորեցին զԱստուած և
զսուրբն Պարսամաւ :

Եւ եդ նզովս պապն եթէ որ իշխեսցէ
հայհոյել զնզովողն Վաղկեգոնի ժողովոյն :
Եւ համարձակ նզովեն . զի ահա որ քննէ ըզ-
ծածուկս Աստուած հանգուցեալ է յոսկերս
նոցա , և մեք ոչինչ կարեմք ասել առաջի նո-
րա . և խնդրեաց զչարախօսս սրբոյն զի պա-
տժեսցեն , և ոչ գտան (1) . զի փախուցեալ է-
ին . և ասաց մի ընդուենիլ զնոսա ի քաղաքս
զի պատճառք վնասու եղեն մեզ ասէ : Եւ

(1) Ասո՛ւ այլ որեւիտ ելեւին
զոխոս ունել . յորոյ դիպն դե-
նիտ ոսոք : որ է . և եդ նզովս
պապն . եթէ որ իշխեսցէ
հայհոյել՝ առջե զնզովս քաղ-

կեգոնի ժողովոյն . զի ահա
ասէ որ քննէ զծածուկս Աս-
տուած հանգուցեալ է յոս-
կերս նոցա . և մեք ոչ ինչ
ունիմք ասել առաջի նորա :

դուք անդամքդ Քրիստոսի խաղաղութիւն
կալարսւք առ միմեանս առաջի Մատուցոյ.
և տուք չպատերազմ միայն ընդ անօրէնսն :

ԳԼՈՒԽ ԻԴ.

Յազարդ¹ Գեղարդեանն Քրիստոսի

Եւ յետ այնորիկ բերին զգեղարդն Քրիստոսի անուանեալն, և ասաց. զքուն գեղարդն Քրիստոսի գիտեմ, եթէ Թադէոս առաքեալն ՚ի Հայք տարաւ. այս ինչ է. և գտաւ. պատմութիւն զնմանէ որ գրեալ էր, եթէ ազգն Հրէից որ բնակեալ էր ՚ի Տիրեւրիա՝ յաւուր ուրբաթու խաչելութեանն Տեառն գողացան մանուկ մի և տարան յաՆապատ, և խաչեցին զնա և փշով պսակեցին և ծիրանի և կարմիր զգեցուցին, և գեղարդեամբ խոցեցին զնա. և զամենայն որպիսութիւն կատականայ (1) Տեառն արարին նմա. նոյնպէս և հրաշք Տեառն (2) մերոյ կատարեցան ՚ի վերայ մանկանն զի խաւարեցաւ.

(1) Երէք օրի. կապանաց. (2) Երկու օրի. հրաշքն Մի օրի. զամենայն կտաւ. որ ՚ի վերայ Տեառն մերոյ. կանա որպէս արարին Տեառն. կատարեցաւ ՚ի վերայ մանկանն

արեգակն և շարժեցաւ երկիր և պատառեցան վէմք և արիւն և ջուր բղխեաց 'ի տիեզախոց կողէն . և գիտաց ամենայն աշխարհն Փիւնիկեցւոց զգործեցեալն յեղեալն ըշանէն . ելեալք 'ի խնդիր և յայտնեցան իրքն և փախեան Հրեայքն յիշխանութիւնս Տաճկաց . և առաքեցին առ քրիստոնեայսն զԹողլեն նոցա զմեծ մեղանսն . և նոքա խոստովանեցին զՎրիտտոս Ղստուած Ճշմարիտ քարոզեալ 'ի մարգարէից , և խաչեալ 'ի փրկութիւն աշխարհի :

Եւ երդուան նոցա քրիստոնեայք և կռչեցին (զնաա) անդրէն . և մկրտեցան առ հասարակ և եղեն քրիստոնեայք յոյժ բազմութիւն հաւատացելոյ 'ի փառս Վրիտտոսի . և այս է գեղարդն սցն ուստի լինի 'ի ամանէ մեծամեծ որանչելիք . և լուեալ պապուն զգրեալն հաւատաց . և փառաւրեաց զՂստուած և երկրպագեաց նմա :

Եւ առ ժամայն եկն զըոյց թէ եղև շարժ ահաւոր 'ի Խորասան , և շատ մնատ եղեն . և փրաւ մղկիթ մի , և սպան ութ հազար այր և կին , որք եկեալ էին յաղօթս , և 'ի լուր քարոզութեան իւրեանց . քանզի ուրբաթ էր օրն :

Ի հազար չորս հարիւր յիսուն և հինգ

Թուին Նորոց, և Հայոց հինգ հարիւր եւ
 Թանասուն և մի՝ մեռաւ Թագաւորն (Յու-
 նաց իշովաննէ ՚ի Վիւլիկիա . և Թագա-
 ւորեաց կրտսեր որդի նորա Սանիլն որ կայր
 առնթեր . և երթեալ ՚ի Կոստանդնուպօլիս
 հնազանդեցաւ նմա երէց եղբայր նորա և
 քաղաքն արքունական :

Եւ ՚ի նոյն ամի մեռաւ Թագաւորն Նրու-
 սաղեմի . և Թագաւորեաց որդի նորա Պաղ-
 տոյնն տղայ հասակաւ . և վարէր զիշխանու-
 թիւնն մայրն : Եւ ՚ի նոյն ամի մեռաւ ամի-
 րայն Խարբերդոյ Տաւուդն որ էր արթու-
 խի ազգաւ . և առ զտեղի նորա Վաղար⁽¹⁾
 ասլան որդի նորա : Ի հինգ հարիւր եւ Թա-
 նասուն և երկու Թուին Հայոց Օանկի ա-
 թապէկն էառ զՔուհա ՚ի Ծաւշեայն (ԶԵԼԵ-
 զկնի ամի միոյ սպանաւ Օանկի . և առ ըզ-
 տեղի Նորըտինն որդի նորա տէրն Սօւլայ :

Յաւուրսն յայնոսիկ շնչեաց տառամայ ՚ի
 պատրիարզն Կոստանդնուպօլի . և ասաց ե-
 թէ Վրիստոս կախարդութեամբ առնէր ըզ-
 նշանն զսքանչելիսն և արուեստսն . և առա-
 քեալքն ոյնու հաւանեցուցին զաշխարհս .
 և յորովք հաւանեցան նմա . և Թագաւորն

(1) Երկու որի . Ղարս
 քաղաք :

(2) Մատթէոս Ուռհայեցի
 շաղին անուանէ :

սպան զնոսա : Իսցց աղանդն մնաց մինչեւ յաւուրս մեր չարագոյն քան զամենայն հերձաւածսն :

Իսկ Տօչիկնն տէրն Ուռհայոց արար ժողովս զկնի մահուանն Օյանկեայ և չոգաւ մոաւ ՚ի գիշերի յՈւռհայ և առ զիւրն , և իմացեալ Թուրքաց ձայն կտուռն միմեանց և եկին պաշարեցին զնա : Եւ զարհուրեցան Փռանգքն յերեսաց նոցա և անգիտալցան անգիտութիւն մեծ կորստեանն Ուռհայոց . քանզի հանին զքրիստոնեայս բռնութեամբ անցուցանել զնոսա յայնկոյս գետոյն Լիփրատայ . և խաղաց ՚ի վերայ նոցա Թուրքն , և սպան ՚ի նոցանէ երեսուն հազար , և առ գերի վեշտաւան հազար . իսկ զլիով զրոյցն յայլ պատմագիրս գտցեա :

Իսցց լուր ՚ի տեղւոջ աւերմանն Ուռհայոց և զլնութենէ նորա թէ ով շինեաց զնա , և զինչ պատճառաւ : Եւսն գիրք ըզմանէ թէ Սվրէդ է անուռն սորա . զոր շինեաց Նեփրովթ զկնի ջրհեղեղին . և ըստ մեր լեզուիս կոչեաց Ուրհաւ՝ որ է գեւղ ըստ Քաղդէացոց . քանզի ուրն գիւղ լի , և հաւն քաղդէացի . որպէս և Սելքիսեդեկ որդի Քամայ շինեաց ՚ի Պաղեսաինէ քաղաք , և կոչեաց զնա Ուրիշէմ . որ է գեւղ խաւ

դադու թեան. քանզի ըստ Ասորոց լեզուիս քաղաք ոչ հարէ ասել, այլ գիւղ:

Իսկ զշինեալն ՚ի Ներսիսի թաղեաց
 * Սենեքերիմ թագաւորն Աթուրացւոց, և
 մնաց աւերակ մինչեւ յաւուրս Աղեքսանդ-
 րի մակեդոնացւոյն. որ և ՚ի տեսանելն ըզ-
 տեղին ասաց յԱելեկիոս բարեկամ իւր.
 սիրեմ զտեղիս զայս, շինեա՛ զսաքաղաք. և
 զկնի մահուանն Աղեքսանդրի շինեաց, և
 կոչեաց Ադեսիաց, որ ասի Սակեդոնացւոց
 լեզուաւն սիրեմ զդա. զի Աղեքսանդր ասաց
 սիրեմ զդա, շինեա՛ զսաքաղաք: Իսկ Յոնք
 կոչելն զնա Սորտաւ. (1) Սակեդոնիայ որ
 պէս ասել Ասորոց Սակեդոնիա: Եւ զկնի
 երեք հարիւր ամի Աբգարիոս ազքաց Հա-
 յոց և Ասորոց որդի Արշամայ (2) եգիւս զնա
 պակասեալ (3), և նորոգեաց զնա. և հարս-
 նացոյց Քրիստոսի դշխոյ սրբուհի: Եւ ըզ-
 կնի նորա և որդւոյ նորա եղեւ ընդ Հռ-
 ւմովք ամս երեք հարիւր:

Իսկ նահատակք որք ՚ի ամա եղե՛ն այսու
 քիկ են Շմնի, Կորի, Հապիպ (4) Կողմա,

(1) Մի օրի. Սաւորաւ. (3) Երկու օրի. ապաւ-
 Մի օրի. Սարաւաւ. Մի օրի. նեալ:
 օրաւաւ:
 (2) Երկու օրի. Աշխոյ:
 (4) Երկու օրի. Հարպիկ:

Դամիոնէ, Դուրիանիայք և այլք բազումք
 ընդ նոսա : Եւ առ Կոստանդիանոսիւ շէ-
 նեցան վանորայք 'ի լերինն բազմաթիւ :
 Եւ Կուլիանոսի ոչ հնազանդեցաւ քաղաքս
 այս : Եւ առ Վաղեսիւ ոչ ընկալաւ զհեր-
 ձուածս նորա՝ վիշտս կրեալ վասն անուանն
 Քրիստոսի ոչ սակաւս : Եւ առ Սարկիանոս
 սիւ ոչ 'ախտացաւ, բայց զկնի սակաւ ինչ
 տկարացաւ յանդդամ՝ առաջնորդէ . և եւ
 մուտ ընդ ձեռամբ Տաճկաց Ամարէ հե-
 տէ ամս չորս հարիւր մինչեւ 'ի տիրելն Թուր-
 քաց :

Եւ արդ սակաւ ինչ տիրեալ 'ի Փռան
 դաց լցաւ աղետիւք և 'ի սուգ նստոյց զոր
 դիտն Սիովնի, և աւաղ կորստեան նորա, և
 Տէր տեսցէ զնա յաւեաթիսն իւր :

Ի հինգ հարիւր եւթանասուն և չորս
 թուին Հայոց եկն պարոն Թորոսն 'ի Կոստան
 դնուպօլսէ զերծեալ 'ի գերութենէն զկնի
 մահուան հօրն իւրոյ Վեռնի, զոր տարեալ
 էին Յոյնք չարութեամբ իւրեանց տարաւ
 գիրս առնել զնա 'ի հայրենեացն իւրոց յերկ-
 րէն Կիւլիկեցւոց . զոր ոտացեալ էր զնա
 օրով և աղեղամբ . և եկն հետեւակ առ
 Տէր Միանաս Սեորապօլիտն Զակովքիկ
 Նորոց, և ետ նմա զերիվարն իւր . և ետ

երկոտասան այր, և ած գնա 'ի բերդն՝ զոր
 լ'մուտայն կոչեն 'ի գիշերի. և վաղիւն կա-
 պեաց զնշանակս իւր, և ջցեաց. և տեսին
 մերձակայքն և ծանեան եթէ գթութիւնն
 Վրիտաոսի եհաս քրիստոնէից, և խնդացին
 յոյժ ուրախութիւն մեծ. և տարածեցաւ
 համբաւ նորա: Եւ զի կարճ ասացից. զկնի
 սակաւ ժամանակի դարձեալ տիրեաց ամե-
 նայն երկրին: Եւ յայնմ հետէ անկաւ ահ
 Տեառն և երկիւղն նորա 'ի վերայ ամենայն
 թուրքաց և Յունաց և սարսէին 'ի նմանէ.
 մինչ յաւուր միում երթեալ Ղաթան եր-
 կոտառան հեծելով առ Սօսիւնն. և դիպե-
 ցաւ բազմութիւն զօրաց թուրքաց եկելոց
 յաւար և յասպատակ. և եհար 'ի նոցանէ
 լ'ստուծով յաջողեալն այն երեք հազար ահ
 ձինս. և դողացին 'ի նմանէ ամենայն մեր-
 ձակայ թշնամիքն:

ԳԼՈՒԽ ԻԵ.

Յաղագս առման կային Հռովմայ (Հռոմէացիք):

Ի նոյն աւուրս գնաց Սօսիւնն 'ի վան-
 քն Սօր Փարսամաւ, և ի լին ընդ առաջ
 նորա քահանայքն աւետարանաւ և խաչիւ

որպէս քրիստոնէի, և տարան զնա յեկեղեցին: Իսկ նա էառ զամբոցս վանայն, և կացոյց անդ պահապանս 'ի զօրացն: Եւ 'ի նոյն տմի ել յորս 'ի միում աւուր. և հեծեալն ցրուեցան 'ի նմանէ. և երկվար նորա եհար զնարնդ ծառ և անկուս 'ի վայր. և կորոյս զխելսն. և ելին 'ի վերայ նորա երկու թուրք և առին տարան զնա 'ի Հալապ յանձանօթս, և վաճառեցին զնա հրէի միոջ. և ապա իմացան և տարան առ Նորատինն և եդ զնա 'ի բանտի և էառ զամենայն երկիրն նորա. զԱղազն, զԹշուաշարն, զՊիրն, զԽաբան, զԵրաշ, զԷհեանի, զՀարան մսուր (1), զԿարկառն և զԿախաթայն. և մնաց միայն Հռոմկլայն՝ ուր կայր կինն նորա երկու դստերօք. և կուրացուցին զՍօշիկն և մեռաւ անդէն:

Եւ կինն այն առաքեաց առ Տէր Ղրիգոր Կաթողիկոսն Հայոց որ կայր 'ի Օսմէ, զի եկեացէ նա նստցի 'ի բերդն. և նա գլխաւացէ առ ճնողսն իւր յայնկոյս ծովուն. և է նորա (2) օրդի մի, թէ իցէ կենդանի և գացցէ, 'ի նա տացէ. և թէ ոչ՝ լաւ իցէ քեզ լինել, քան թէ առցէ թուրքն: Եւ

(1) Երկու օրի. Հարանաւորս:

(2) Երկու օրի. և եր նորա օրդի:

եկն Վաթուղիկոսն և եղեւ անդ մինչեւ եկրն որդին Սօշնին և հաւանեցուցին գրաւ մով. և դարձուցին անդրէն. Վանդի և ինքրն ոչ հաւատայր եթէ կարէ ունել զնա 'ի մէջ Թուրքաց. և խնամօքն Նստուծոյ եղև նա նոցա աթոռ յաւիտենական.:

Ի նոյն ամի յառաջ քան զհամբարձումն միով աւուրբք եկն անձրեւ 'ի Վաղեստինէ, և լինէր 'ի նմա կաթիլք արեան. 'ի Վայեամսոյ յառաջ ցոյ առաւօտուն որ իջանէր Ղըրուսաղէմ՝ արիւնագոյն լինէր. Իւ 'ի Յունիս ամսեան եկն ձիւն կարմիր. և այս ամենայն գուշակէր զհեղումն արեանն, որ լինելոյ էին յառնուին զՂըրուսաղէմ:

Ի թուին Նսորոց հազար չորս. հարիւր վաթսուն և չորս, և Հայոց հինգ հարիւր ութսուն՝ զարգացաւ թագաւորն Վաղեստինաւ Վաղարոյնն, և կամեցաւ զրկել զմայրն 'ի պատուոյ արքայութեանն. և նա արար զոմանս զօրացն ընդ ինքեան. և մտեալ 'ի ոյուրջ 'Իաւթի ամրացաւ. և որդին մարտ եղեալ կռուէր ընդ նմա. և եղեւ զի խօսեցաւ մայրն բանս խանդաղատականս ընդ որդւոյն, և ելաց թագաւորն, և երգուաւ մօրն, և եհան զնա անտի, և ետ զՂըրուսաղէմ 'ի հրամանս մօրն. և ինքն առեալ զօրս չա

գաւ. 'ի վերայ Վսկաղոնի Փղտացւոց, եւ
 եդեալ մեքենայս փռոյց մասն ինչ 'ի պարրա-
 ուէն եւ կուտեցան 'ի փլեալ տեղին քան
 հազար սպառաղինեալ Տաճիկ եւ ասէին .
 այս է քաղաքն՝ որով Սահմէտ զօրացաւ 'ի
 սկիզբն հաւատոյս մերոյ . քաջ մարտիցուք
 եւ բաց 'ի սմանէ զարեւ մի տեսցեն աչք
 մեր : Այլ չորս հարիւր հեծեալ 'ի Փռանե
 զայն գիմեցին 'ի վերայ քան հազարացն .
 եւ մի ոք ոչ դարձաւ . այլ անդէն մեռան .
 եւ խոտագոյն սարջացաւ թագաւորն զօրօքն
 եւ սգային : Իսկ քաղաքն զբովանդակ գիշե-
 րն ջանային շինել գիլածն . բայց իշխան մի
 Սիրունազտ (1) անուն մահաւ չափ ջանացեալ
 ոչ ետ շինել զնա .

Իսկ 'ի լուսանալ առաւտուռն թագա-
 ւորն էտաւ, զիայն 'ի ձեռնն, եւ գնացեալ
 մերձ առ պարիսոյն ձգեսց զնա 'ի մէջ քա-
 ղաքին եւ ասաց . ահա թէ գոյ քրիստոնեայ,
 եւ է յոք հաւատ խնդրեսցէ զնշանն Վրիս-
 տոսի զներկեալն արեամբն՝ Սառւծոյ . եւ
 իսկոյն բորբոքեցան սիրովն Վրիստոսի զօրն
 Փռանգաց . եւ յական քթթեին մտին 'ի քա-
 ղաքն յամենայն կողմանց . եւ ոչ ոք գիտէր

(1) Մի որի . Սիրնաւազտ Սիրախա :

Մի որի . Սիրնաւա : Մի որի :

Թէ մարմին զգեցեալ խցէ և առին զքաղաքն,
 և տպանին անդ վեշտասան հազար անձինք
 և առին գերի բազում. և սակաւք 'ի նոցա
 նէ մտեալ 'ի նաւ փախեան յԱգիպտոս. իսկ
 զԱրհնազուն սրարին տէր (Նափոքու և Եւ
 տուէն նմա զկինն Պաւեայ :

Ի սոցն ժամանակս մեծ իշխանաց իշխանն
 Թորոս որդին Աւոնի որդւոյ Կոստանդեայ
 որդւոյ Թագազինն Աուբե՛նայ եւ յերկիրն
 Կապադովկացւոյ 'ի վերայ Թուքբայ, եւ
 դարձաւ բազում գերութեամբ և աւարտ
 և արիական անուամբ : Իսկ 'ի Կոնն Թագա
 ւորեաց Ասսուգն յորդւոցն Խոքանայ, և
 ետ զդուստրն իւր Այուբասլանայ 'Իանշ
 մանեանց, և նա հպարտացեալ կամեցաւ մը
 տանել 'ի Ալիւքիկայ, և մերձ երթեալ երկ
 րին ոչ համարձակեցաւ. քանզի դարան գոր
 ծեալ էր նմա, 'ի նեղուցս մտից երկրին, և
 դարձաւ ամօթով անդէն :

Եւ Թագաւորն Յունաց բարկացաւ 'ի
 վերայ Թորոսին զի առ զամենայն երկիրն
 ձեռաց Յունաց, և առաքեաց զԱնդրոնիկոս
 զօրագլուխն իւր ծանր ամբօխիւ 'ի վերայ
 նորա :

Եւ մեծն Թորոս սու ինքն հաւաքեալ բզ
 ղօրս իւր՝ գնաց ընդ առաջ նորա, և որս

տահեցան միմեանց առ ընթեր Տարսնի . և
կռուեցան . և օգնեաց Նստուած Հայոց , և
պարտեցան Յոյնք առաջի նոցա . և անկաւ
'ի նոցանէ երկք հազար անձանց , և առին
գերի բազում 'ի պատուաւորացն Յունաց
և արգելին 'ի բանտս և վաճառէին մեծաւ
մեծ օտայուածոց . և առեալ զկազմուած
բանակի նոցա և զգինս գերեացն , և վար-
թամացաւ յոյժ մեծն Թորոս Կահանայով
զՏեառնէ , որ արար վճժէլանդրութիւն նմա
'ի Թշնամեացն իւրոց .

Ի սոցն ժամանակս որդիքն Օանկեայ որ
'ի Վօսլ միաբանեցան ընդ ամիրային Թերը
Թայ . և ապստամբեցին 'ի Խալիփայէն . և
նորա լուեալ եկն 'ի վերայ Վօսլայ և ոչ կա-
րաց առնուլ զնա . և դարձաւ 'ի վերայ Թը-
կըթայ , և խոստացաւ զնա աւար դորացն .
և առին զնա և հարին յաւարի և քակեցին .
և զբերդն տուին 'ի Շմաստին ամիրայն քաղ-
ցրաբարոյ և քրիստոնէասէր , որ փութով շի-
նեաց զքաղաքն Նոյնպէս և զեկեղեցիսն . և
կոյր 'ի հնազանդութիւն Խալիփային . Իսկ
Նորաստին տէրն Հալապոյ չոգաւ և առ զՎա-
մասկոս երդմամբ , և կորոյս ապա զմեծաւ
տունն որ 'ի նմա և քակեաց զաղիւսաշէն պա-
րիսպն , և շինեաց քարամբք Յոյնք ժամանաւ

կի հիւանդացաւ Տամբուաշն արթուիսի տե-
րըն Սերտնայ . և բժիշկք աչ կարէին հնար
գտանել բժշկութեան , և յաւսահատեալ
թողին զնա և գնացին և նա ապաքինե-
ցաւ յաղօթս քրիստոնէից և առաքեաց 'ի
վանքն Սորաբայի . և բերին զաջ նորա . և
նա տեսանէր այր մի հրեղէն , զի գնաց կա-
լաւ զձեռանէ նորա զաջոյ և ասէ ցնա քը-
րիստոնէայքն առաքեցին զիս առ քեզ . զի
մի մեռցիս . և առ ժամայն ողջացաւ , և փա-
ռաւորեաց զՎրիստոս , և շատ միսիթարու-
թիւն արար քրիստոնէից և գիւրութիւն
եկեղեցւոյ 'ի Մերտինն 'ի Նսեպին , 'ի Սու-
փարդինն , Սասալայն և 'ի Տարա . և յայլ բա-
զում տեղիս որսւնէր ընդ ձեռամբ . և զնոյն
պատուիրեաց արգւոց իւրոց՝ որոց բաժա-
նեաց զիշխանութիւնն իւր . զՍուփարդինն
և զՍերտինն եւս 'ի Նաճբտինն , եւ գիւր-
ուան եւս 'ի Սամալագինն , և զՏարա եւս 'ի
Շամսաթինն :

(Հայնմ ժամանակի թագաւորն Հրէնայ
բուաւ եթէ ելէալ է Մասաւոն աւլթանն
առ Սիջագետօք , և առաքեաց առ նա հրեշ-
տակս պատարագօք , զի մացէ 'ի Նալիկայ
'ի վերայ թշնամւոյ իւրոց թորոսին . և գնաց
ամենայն աւժով իւրով . իսկ նորա իմաս-

առթեամբ խոյս ետուն և գաղթեցան յա-
մուրս իւրեանց, և զօրքն Հայոց նստան առ
լերամբն, և սուլտանն իջաւ 'ի վերայ Թլին
Համդնոյ, և եհար զնա տէր Աստուածն քը-
րխատանէից ոչ հրեղէն զինուք որպէս եր-
բեմն զզօրսն Սենեքերիմայ, և ոչ 'ի ձեռն
կնոջ որպէս զՀողեմիեռնէս, այլ ճանձիւ-
և մծղկաւ. որք և տսէին բազումք թէ այս
հարուածն է խառասրտին Փարաւոնի. զի
ամառնային էր եղանակն և մեռանէր մարդ
և անասուն, և դարձան 'ի փախուստ. և ի
ջին զօրքն Հայոց 'ի լեռնէն և կոտորեցին
գլխով մասն նոցա, և առին աւար զմեծու-
թիւն անօրինացն, և լին զտունս իւրեանց
գոհանալով զԱստուծոյ: Իսկ Սասունն մե-
ծաւ ամօթով գնացեալ 'ի Կօնն և կրկին
հարեալ 'ի տեառնէ, մեռաւ 'ի թուին Առ-
ոց հազար չորս հարիւր վաթսուն և վեց:
և Հայոց հինգ հարիւր ութսուն և երկու,
և թագաւորեաց որդի նորա Իսիճ ասլանն,
և էին նորա երկու եղբարք զմինն եսպան
դեղօք. և միւսն փախեաւ յեզր ծովուն, և
ամբացաւ անդ 'ի բերդսն զոր տուեալ էր
նմա հայրն իւր նախ քան զմահն. որոյ ա-
նուն էր Հահնշահ և էր փեսայացեալ տանն
Իանշմանայ. և վասն այնորիկ Աղուպ ասլանն

մարտ եղեալ կռուէր ընդ Խլիճ ասլանաց,
 և առաքեաց առ Նորատինն որ եկն և առ
 զՓարզման և զՆթափ : Իսկ զՆգիպոսոս
 դեռ եւս Տաճիկք ունէին 'ի Սահմետէ
 և այօր, և ոչ կարացին տիրել նմա (Թուրք .
 և լինէր նոցա Խալիփայ յազգէն Նլեաց,
 յօրմէ հետէ և Նազդատայն նստաւ : Եւ
 յայսմ ժամանակս մեռաւ Խալիփայն Նգիպո-
 տոսի . և էր որդի նորա Նբաս անուն՝ որ
 կամեցաւ առնուլ զտեղի հօրն՝ բաց զի իշ-
 խանն Նգիպոտոսի ոչ կամէր, եւառ Նբաս
 զամենայն գանձս Խալիփայութեանն, և
 եհան երեք հազար ծառայ Հայ ազգաւ,
 և կազմեաց զնոսա զինուք և առաջնորդ
 Ճանապարհին իւրոյ 'ի Պոսյեացն, և ել 'ի
 գիշերի և կամէր երթալ առ Նորատինն : Եւ
 վաղիւն պնդեցան զհետ նոցա զօրքն Նգիպո-
 տոսի և հասան նոցա : Եւ դարձան աղա-
 տեալ ծառայքն Հայազուք և հարին զնո-
 սա 'ի հարուածս մեծամեծս . և մնացեալքն
 փախեան անդրէն և գնացեալ 'ի Պաղեօտի-
 նէ իջին անդ . և ոմն 'ի Պոսյեանցն գնացեալ
 յԱրուսազէմ ազդարար Փռանդայն . և նո-
 քա պատրաստեալ զինքեանս եկին 'ի վերայ
 նոցա . և Նբասն կազմեաց զզօրն և ասաց .
 հապա որդեակք քաջացարուք . որպէս 'ի

վերայ Նգիպտացւոցն, և ես մեծացուցից
 զձեզ յոյժ: Իսկ նորա զգեցան և զգաստա-
 ցան և ելին ընդ առաջ նոցա, և յորժամ
 տեսին զնշան խաչին առաջի նոցա վառեալ
 թուլացան ձեռք նոցա և սկսան լալ, և ի
 ջեալք յերիվարացն երկրպագեցին նշանի
 խաչին որպէս կարօտեալք, և Փռանգն է-
 առ դիւրաւ զանշափութիւն գանձուն, և
 զԱբաան վաճառեցին իշխանքն Նգիպտոսի,
 և նա առեալ կախեաց զփայտէ: Իսկ զոր-
 դիսն Հայոց թողին Փռանգքն միայն հան-
 դերծիւք իւրեանց երթալ ՚ի խաղաղութիւն՝
 տմարդիկք լեալ առ երախտաւորսն և առ
 քրիստոսասէրսն որ կամօք իւրեանց լցին ըզ-
 նոսա մեծութեամբ ստացուածոց:

(Յայսմ ժամանակի Սնազանն որ կոչեցաւ
 Տրինձ Նստաքու վիճէր ընդ պարոն Թորո-
 սի վան բերդերոյն⁽¹⁾, զոր Յոյնք առեալ
 էին ՚ի Փրեբացն և նա էառ ՚ի Յունացն,
 և ասէր թէ վան ամենայն քրիստոնէից են
 ՚ի պատերազմիլ, տուր՝ ՚ի նոսա զիւրեանց
 լեալն, և կռուեցան ՚ի Անտրբուլնն⁽²⁾ և ան-
 կան բազումք յերկոցունց կողմանցն, և

(1) Հին օրի. վան բեր. ՚ի Փրեբացն Յոյնք:
 գին՝ որ կայր ՚ի սիւնուռն (2) Երեք օրի. իսկ ընդ
 եփւլիկից: զոր առեալ էին գրանն մալ ընդ օրնախմբեմն

դարձաւ Սնադան 'ի տուն իւր ամօթով .
բայց յետ այնորիկ իւրով կամօք ետ 'ի Փռ-
րերան զդղեական որ կայր 'ի Սինոուն Նե-
տաքու : իւ նոքա երգուման նմա օգնել Հա-
յոց յամենայն կարիս մահու չափ և յամե-
նայն իրս ցաւակոյիլ :

Ի թուին Հայոց հինգ հարիւր ութսուն
և չորս եւ պարոն Ստեփանէս եղբայրն պա-
րոն թորոսի յերկիրն Սարաշայ' և եմոյծ ըզ-
ղորսն 'ի գիշերի 'ի Սարաշ 'ի տունս քրիս-
տոնէիցն' որ անդ կամակցութեամբ քահա-
նայի միոյ 'ի նմին քաղաքէ . և ընդ լուսանալն
առաւօտուն առին զքաղաքն և կոտորեցին
զթուրքն որ անդ . և հպարտացեալ նախա-
տէին զպահապանս բերդին և շնային յայտ-
նապէս ընդ կանայս նոցա . և բարկացու-
տէր և ոչ մատնեաց զբերդն 'ի ձեռն նոցա .
այլ այրեցին զքաղաքն և առեալ զքրիստո-
նեայսն որ անդ . մօին յերկիրն : Ի այց զե-
րէցն կամակից գործոյն քալեալ կենդանուոյն
քերթեաց և հրով այրեաց Սմիրայն :

Ի նոյն ամի Սնադան կամակցութեամբ
և օգնութեամբ թորոսի չոգաւ 'ի Սիսրու
կղզի , և առ զնա , և յաւարի եհար . և ամ
զմարդ և զանատուն յեզր ծովուն , և կրա-

ընտաց ամենեցուն գինս, և եթող զնոսա. և առեալ պատանդս ան ընդ ինքեան եպիսկոպոսս, և քահանայս, և ազատս մինչեւ բերցեն զհասեալ զինան. և եղեւ այս վասն երկու պատճառի. մի՝ զինեղէին (Հոյնք ըզՓռանդան որ անդ էին, և մի՝ զի յորդորէին նոքա զԹուրքն ի կորուստ Հայոց. իսկ Պաքսն Ստեփանէ չորսաւ ի վերայ Ներդուսին և նեղեաց զնա. և նոքա խնդրեցին երդումն զի թողցէ զնոսա կենդանիս, և ապցեն ըզբերդն. և երդուաւ նոցա. և առեալ զքերդըն եթող զնոսա եւ գնացին խաղաղութեամբ.:

Եւ պատմեցաւ Ստեփանեաց եթէ ըստ պառնալեօք երթային Թուրքն. թէ երթամք և առնումք զօրս, և գամք և աւերեմք զաշխարհս զայս. և նա եհարցց զեկեղեցականն. և նոքա ասեն թէ այդպէս սպառնան՝ անխիղճ ես յերգմանէն. և յղեաց զկնի նոցա. և կատրեցին զամենեանն. և լուան զայս ամենայն այլազգիք. և դարձան ի թշնամիս ⁽¹⁾ քրիստոնէից.:

(Հայսմ՝ ամի մեռաւ աւագ Սուրբանն խորասանայ Սասունդն, և եթող որդի մի տղայ փոքր, և եղին նմա աթապակ (աթա

(1) Ոմանք՝ ի Թշնամնոս.:

ապահ) (1) զլլտկուղ (2) ամիրայն . որ առ 'ի
կնութիւն զմայր տղային . և վարէր զառել
թանութիւնն : Եւ զկնի ասկաւու մեռաւ
տղայն . և հաստատեցաւ տւլթանութիւնն
Ելտկուղին . բայց անուն աթաղակու թեանն
ոչ բարձաւ . զի յայնմ հետէ թագաւորն Խա
րասանայ լթապակ կոչի և աշխարհն ոռւն
լթապակեան մինչեւ 'ի Սօլ . և 'ի Սիջա
գեաս , և յիսն ամենայն երկիրն (3) . նոյն
պէս և որ 'ի կապագովկիայ է թագաւորու
թիւն խաքանեանք և Սալուքեանք կոչի .
սակս անուան նախնւոյն (4) . և 'ի անշմանիքն ոչ
էին կատարեալ թագաւորութիւն : Բայց զի
Խլիճ ասլանն և 'ի արասլանն (5) տէրն Սեւաստայ
վիճէին ընդ միմեանս , պարոն Ստեփանէ ելեալ
'ի դուրս աւերէր զերկաքանչիւրոցն զերկիր :

(1) Աստ' ամենայն օրինակ աւ
նին աթապակ : Հին օրի . աւ
նի տղայն : Յայնմ ամի մե
ռաւ առաջ տւլթանն Խա
րասանայ Մասուգն . և ոչ
ունէր որդի . բայց միայն
մանկիկ մի փոքրիկ . վասն ու
րոյ եղև աթաղակու նմա
ամիրայ մի Ելտկուղ անուն :

(2) Մի օրի . երկաւուղ :

(3) Երեք օրի . մինչեւ 'ի
Խաւան ամենայն երկիրն :

(4) Հին օրի . նոյնպէս և
որ 'ի կապագովկիայ վնէին
թագաւորք : զի ընդ մե
ռամբ Ս. Ելտկուղին ('ի վե
րայ Ելտկուղ) մտին . Աթա
քակեանք կոչին :

(5) Յառաջագոյն զառ Ղաւ
զաթ աղան յիշեցին ամենայն
օրինակք բայց 'ի միոյն . որ
Ղարա աղան ունէր . և որդ
ամենայն օրինակք ունին Ղա
բաղան :

Իւ թագաւորն իշուսաղեմի եկեալ
 յԵսայ , և առեալ զօրս 'ի Հայոց չոգաւ
 առ զՀերիմն և աւերեաց մինչեւ 'ի Հալայ⁽¹⁾ ,
 (Զորում աւուր չարախօսութիւն մատուցին
 առաջի թորոսի , թէ Ստեփանէ խորհի սպաւ
 նանել զքեզ , և հաւատաց 'ողոյս , և կալեալ
 զեղբայրն եդ 'ի բանտի զտասն ամիս . իսկ
 միջնորդութեամբ բազմաց , երգմենացուցեալ
 եհան զնա⁽²⁾ , և սիրէին զմիմեանս :

Իսկ իսլիմ ասորան զՏանուէն ամիրայն Սեւաւ
 րու արար իւր սիրելի . և նովաւ խաբէր Յ
 զտուէն 'Իանիշմանայ :

Ի հազար հարիւր եւթանասու թուին
 լսորոց , և հինգ հարիւր և վեց Հայոց՝ Տա
 ճիկք որ կոչին լ'բղմումնիք ասպատակեցին
 'իԽաանիայ , և յամեցին անդ տարի մի . և թէ
 ցք են սորա , պատմեսցուք :

Ի չորրորդ խալիփայէն որ նստէին յԱզիպ
 տա յազգէն լ'լեայ եղեն երեք որդիք . և 'ի
 մեռանել հօրն էառ աւագն զխալիփայու
 թիւնն և խորհէր սպանանել զեղբարսն . և
 նոցա իմացեալ առին երկու գիրք , և փախ

(1) Առեալ զօրս և չոգաւ
 էառ 'ի Հայոց զՀերիմն , և
 աւերեաց մինչեւ 'ի Հալայ :

(2) Զորք օրի . և միջնորդ

գեալ բազմաց , առեալ եր
 գումն գարձեալ եհան զնա :

(3) Երկու օրի . խախտեք

եան յարեւմուտս . և անցին ընդ Սպանիոյ և
գնացին առ ազգս բարբարոս և վայրենամի-
տրս , այլ և աղքատս և անարուեստս և ան-
թագաւորս , և բնակեցան անդ . և ունէին
ընդ ինքեանս յազգէն իւրեանց , և զերհոսին
գիրան յառաջ բերեալ ընթերցան . մին ու-
սուցանէր քիմեայս արուեստս սկիզործու-
թեան , և արծաթադարութեան , և յօրին-
ման մարգարտաց . և միւսն արուեստս հը-
րաշագործութեան և տլամց և կախարդու-
թեան . և սկսան ստանալ սակի և արծաթ և
նոքօք անասունս ձիս և ջորիս 'ի ձեռս վաճառ-
ականաց և զորս անդէն կային . և մեծա-
ցան յոյժ . և մասնաւորէին 'ի բարութեանց
անտի դրացեացն և մօտակայից . և յանգու-
ցին յինքեանս և առին կանսցս 'ի նոցանէ և
ստացան որդիս և տճեցին և փարթամացու-
ցին զերկիրն . և ապա սկսան քարոզել զօրէնս
իւրեանց՝ զոր թէ առնեն , լինին իբրե զնոսա
յաջողեալք . և նոքա ասեն ցնոսա . և ո՞ գիտէ
թէ բարի են օրէնքդ ձեր . և յետ մահու ա-
րարէք մեզ նշանս . և նոքա խնդացեալք առ-
նէին տլամերս պէս պէս , և հանին դիւթու-
թեամբ դ. և 'ի գերեզմանաց նոցա 'ի պատկե-
րս մեռելոց նոցա որք և ասէին . այդ է հա-
ւաս , այդ է Նստուածադաշտութիւն , երաւ

Ներկէք էք⁽¹⁾ եթէ առնիցէք զոր դոքացդ ասեմն-
 զի և յետ մահու անեղբայրէս թագաւորէք
 իսկ նոքա լսելով զայս եւ տեսանելով ազ-
 շեալք լինէին, և զարմանային, և հաւատա-
 յին նոցա, և նոքա առեալ զնոսա թլփատե-
 ին և դնէին կրօնս զօրէնս Վահանաի զոր ին-
 քեանք ունէին, և այսպէս առ սակաւ սա-
 կաւ աճէին և բազմանային և շինէին քաղա-
 քրս և ամրացուցանէին բերդս առ ծովեզե-
 րօքն և ՚ի լերինան, և եդին յորդուոց իւ-
 րեանց թագաւորս և խալիփացս, և զի ա-
 նուն էր միոյն Վրդալա, և միւսոյն Վա-
 մուհի պնպէս կոչեցան ազգն Վրդլմումիք
 և կարի ընդարձակեցան, եւ տիրեցին բա-
 զում աշխարհաց և ճոխացան, և եղեն ան-
 ուանիք, և հարստացան այնքան, մինչ զի շե-
 նեցին բերդս պղնձիս, և բերդս երկաթիս,
 և ապա բերդս ոսկիս և արծաթիս, և եղեն
 մեծ և հզօր թագաւորութիւն մինչեւ կա-
 րել գալ նոցա ՚ի Վպանիս, և կռուել բռ-
 վանդակ ամ մի ընդ արիական ազգն Փռան
 գաց ՚ի Վպանիս, և առնել ընդ հարկաւ
 զնոսա, և դառնալ յորով աւարաւ և գերու-
 թեամբ:

Վասն որոյ դիպող ժամանակ գտեալ

(1) Մի օրի, երեւեթէք էք:

Սանիլ Թագաւորն (Յունաց եկն 'ի Լիւքիէ
այ յերկիրն թորոսին . զի անպարտոյ էին Փռ
ռանգքն 'ի նմանէ՝ վասն նեղութեան Լը
դըմուճեացն . և թորոս խոյս ետ 'ի նմանէ
զօրօքն առ լեռնակողմամբն . և էանց ընդ
դաշտն Սանիլն և չոգաւ մինչեւ Ղնտաք և
կամէր Փռանգօքն երթալ 'ի վերայ Հալապ
և լուաւ գոյժ ելծէ ոմն յիշխանաց նորա կա
մի Թագաւորել . և դարձաւ խնդրելով 'ի Թա
րոսէն հնազանդութիւն . և բազում վիշտ
հասուցին նմա 'ի ճանապարհի թուրքն , որ
զառապարօքն բնակեալ էին կոճոպելով 'ի
գորացն . զոր իմացեալ Սանիլն առաքեաց զա
րրս աւերել զերկիրն Խլիճ ասընայ ըստ կա
րողութեան . և կայր անհաշտ պատերազմ
'ի մէջ (Յունաց և թուրքաց .) որ իմացեալ
Նորատինն գնաց աւերել զերկիրն Խլիճայ
որ առ սահմանօքն Լիւքիայ , զՆեհեմի
և զԽաբան և զՍարաշ և զայլն , և յինքն
գրաւեաց զնոսա վաղվաղակի . Լայց յեաց
հաշտեալք ընդ սուրտանն դարձոյց առ նա
վերստին . հաշտեցաւ նոյնպէս և Լիւք առ
լանն , և արարին խաղաղութիւն ընդ մի
մեանս :

Իսկ Թագաւորն Լըրուսազեմի ետ զՀե
րիմն յորդին 9 օշնին որ էր անուամբ հօրն .

և էր ժառանգ. Հռովմ կլային, և նա սակա
քննու հօրն մահու աւերէր զերկիրն Հալ-
պայ զքայգ և զյերեկ, զոր և զկնի երկուց
ամաց ըմբռնեցին զնա զօրքն Հալպայ (տա-
րան 'ի Հալապ) և մեռաւ 'ի կապանս: Օյա-
սու ժամանակօք ել թագաւորն Արուստղե-
մի Պաղտոյնն որ առ սահմանօքն 'Իսմասկո-
սի և արար ընդ ինքեան զՊտոյիան, ոյք հը-
րամանաւ Արուստնին կային անդ. և չոգաւ
նոքօք ընդ անապատն յերկիրն Ագիպտոսի,
և եհար զնա յաւարի. և եդ 'ի վերայ նոցա
հարկս հարիւր վաթսուն հազար դահեկա-
նքս. և դարձաւ բազում փառօք ածելով
ընդ ինքեան գերիս ոչ սակաւս և յորովու-
թիւն աւարի կայուն և գնացուն:

Այլ 'ի նոյն ամի թագաւորն Արաց Վե-
որգի եհար զԱպրտուիս ամիրայն որ նստէր
'ի Կարնոյ քաղաք և կայեալ զնա վաճառեաց,
անդէն: Այլ միւս անգամ ժողովեալ բազ-
մաւթիւն թուրքաց 'ի վերայ Վեորգայ, և
կոտորեցան 'ի նմանէ հազարք և բիւրք, և
դարձեալ կռուեցան ընդ միմեանս Սուլտա-
նըն Խլիճ և Աղուբ ասլան և յաղթահարե-
ցաւ սուլտանն. և էառ Աղուբ ասլան զամե-
նայն Իրազմաժ արքայութեանն Խլիճայ. և
Տեճասհոգի եղեալ անդրէն դարձոյց և խընդ-

ընաց հաշտութիւն . եւ արարին խակ .

Ի սոյն ժամանակս ազդեցեալ թագաւորին Նշրուսաղէմի, եթէ տէրն Սայիտայ Ղեւրան կազմեալէ նաւս եւ լցեալ աւազակօք . բայց փնաս առնէ առաւել քրիստոնէից . քան թէ Թուրքաց . եւ բարկացաւ ի վերայ նորա եւ հալածեաց զնա . եւ նոքա երթեալ Ղնտաք առ Նրինձն եւ ետ նմա զՊաղրատ . եւ սկսաւ առնել եւ անդ նոյնպէս զփնասաւ գործութիւնն ի ծովու եւ ի ցամաքի . Լեւմացեալ Նրինձն հալածեաց զնա . Լեւորա գնացեալ առ Նորատինն ուրախ արար զնա յոյժ . զի խոստացաւ նմա առնել զամենայն ծովեղերայսն ընդ ձեռամբ նորա . վասն որոյ ետ զգորս իւր ի ձեռս նորա, որ եւ գնացեալ ապականէր զաշխարհն ծովեղերաց :

Իսկ թագաւորն Նշրուսաղէմի անուամբն Վրիստոսի զօրացեալ գնաց ի վերայ նորա եւ կոտորեաց զգորս Թուրքացն, եւ զանոթեաւաւանայի ձերբակալ արարեալ տարաւ Ղշրուսաղէմ . եւ այլեաց հրով եւ բարձաւ չարն :

Ի ժամանակս այս Սանիլն թագաւորն սպան զկին իւր գեղով սակս ամլութեան . եւ առ կին զդուստր Նրնձին Ղնտաքաց հաւկառակ օրինաց Վրիստոնէից : Իսկ Ղշուր

առան արար խաղաղութիւն ընդ Սելթոնի
 և եթող զնա ամիրայեալ տղային եղբօրս
 դուռն իւրոյ : Բայց քսեցին զնմանէ առ սուլ-
 տանն , թէ Սղուբ ասլան միարանութեամբ
 բազում ամիրայից կամի սպանանել զքեզ , և
 զնել սուլտանն զեղբայր քո . և հաւատաց
 բանիցն և առաքեաց առ Սանիլն զԲրիտաւ
 փոր դպրասպետն իւր ինդրել 'ի նմանէ օղ-
 նութիւնս , և թէ երդնուցու նմա , գնացէ
 առ նա կամօք սիրոյ . և խնդաց Սանիլն , և
 երդուաւ նմա . և չոգաւ Սուլտանն հազար
 հեծելով 'ի Կոստանդնուպօլիս , և յոյժ պա-
 տուեցաւ , և եղև անդ աւուրս թաթուռն :
 Եւ յամենայն աւուրս առաքէին նմա հաց-
 կերոյթս երկու անգամ ոսկեղէն և արծա-
 թեղէն ամանօք . և ամենայն ամանքն մնա-
 յին Սուլտանին և ոչ եւս դառնային . եւ
 զկնի ութսուն աւուրն կերան հաց 'ի մի-
 ում սեղանի և զամենայն պատրաստութիւն
 սպասուցն եւս սուլտանաց . և յորժամ կա-
 մէր գնալ ծածկեաց զհասակն նորա սկւով
 յոան կալով նորա 'ի մէջ տաճարին . և եւս
 նմա զօրս և գնաց . և ժողովեաց զամենայն
 ամիրայսն Սելթաբեռաց : Սղուբ ասլան առ
 ինքն , և ել ընդդէմ նորա և յորժամ հասին
 առ միմեանս՝ զարհուրեցան երկոքեան կող-

մանքն 'ի բաղմուծենէ միմեանց . և առին զտեղի և առեալ խորհուրդս 'ի մէջ՝ արարին երգմունս սիրոյ . և արձակեցան 'ի միմեանց :

(Յաւուրսն յայնոսիկ Նոգրոնիկոս իշխանն կայր 'ի Նիւլիկիա հրամանաւ Վանիքն , և կոչեաց զպարոն Ստեփանէ 'ի Ճաշոյ պատրաստութիւն . և դարան գործեալ սպան ըզնա գաղտնի և զորս ընդ նմա . և շարժեցաւ պարոն Թորոսն 'ի ցասումն 'ի վերայ (Յունաց , և սպան 'ի նոցանէ տասն հազար անձինս : Եւ Նոգրոնիկոս աղաչէր զԹագաւորն Նրուստղեմի գալ հաշտեցուցանել զնա , և խոստանայր նմա բազում ոսկի 'ի կտանդնուպօլսէ . և երգնցր եթէ անսարա է յիրացն կարծեաց և ոչ է սպանեալ նորա զնա : Եւ եկն Թագաւորն Նրուստղեմի . և արար խաղաղութիւն մեծաւ աղաչանօք , և գաղարեցին 'ի կտորելոյ զՅոնան :

(Յայնմ ժամանակի Թագաւորն Վրաց Վեորգի էառ զՎուինքաղաք և սատակեաց զՊարսիկն որ անդ . և քակեաց զմեքայն , զոր արեամբ և ոսկերօք Վրիստանէից շինեալ էր : (Կարում աւուրս ըմբռնեցաւ Ունաղոն տէրն Նաոաբու 'ի զօրաց Նորաանին հարիւր քոան հեծելօք , և հինգ հարիւր հետեւակօք գնացեալ յերկիրն Հալպայ :

ուր բազում եցոյց քաջութիւնս նախ քան
 զամբռնումն . բայց զի բազում էր թուրքն
 և դարան գործեալ էր ՚ի ծածուկ պատեցան
 զնովաւ . և թէպէտ և կտրող էր պատառել
 և ելանել, այլ ոչ կամեցաւ միայն ապրել,
 ետ զանձն ՚ի ձեռս նոցա, և տարան առ
 Նորլոսինն ՚ի Հալապ . և առ ժամայն առ
 պատակեալ ՚ի Նատիկն առին անդ եւթն
 հազար գերիս ՚ի քրիստոնէից, և եղեւ մեծ
 տրտմութիւն եկեղեցւոյ . և լուեալ զայս
 թագաւորն Նրուսազէմի եկն ՚ի վերայ Հալ-
 պայ, և ոչ կարաց առնել ինչ նմա . և արա-
 բեալ խաղաղութիւն դարձաւ Նրուսազէմ
 և հասեալ Նաբբայ⁽¹⁾ վախճանեցաւ տուեալ
 զթագաւորութիւնն Նմարեայ իզգօր իւրոյ,
 որոյ տարեալ զդի նորա Նրուսազէմ թա-
 ղեաց, և սգաց զնա յոլով ամուրս . և ինքն
 թագաւորեաց ամս ինն և տասն : Իսկ Նո-
 րատինն չոգաւ յերկիրն Նրուսազէմի, և
 առեալ, զառ և գերի դարձաւ . և ել զհետ
 նորա Նմմաւի կատորեաց զնա և փոխոց և
 թափեաց զառն, և դարձաւ գերին : Եւ ՚ի
 սոյն ամի Նշուբ ասլան հնազանդեաց զՏա-
 նուն զեղբօրորդին իւր որ ապստամբեալ էր
 ՚ի Նեսարիա . և գնաց ՚ի Նամաւի որ է Նիօ

(1) Առաիս : որ է Ասի :

այսինքն կամախ . և սպան զապատամբ ամբ-
րայն որ անդ , և դարձաւ :

Եւ Ղարա ասլան չոգաւ յԱմիթ , և ոչ
կարաց ասնուլ զնա . և դարձաւ ՚ի Հարան-
քեփ , և կոչեաց զՂուլպ ասլան ՚ի Ճաշ ըն-
դունելու թեան . և նա կարծեաց թէ նեն-
գութեամբ մեծարէ , չոգաւ քորու մեծաւ
յերկիրն նորա , և գերեաց անտի տասն
հազար (1) անձինս և եպիսկոպոսս երկուս
զԻգնատիոս և զՎիտնէսիոս , որք զերծան ՚ի
նմանէ կենդանիք : Իսկ պարոն թորոս յետ
գերութեան Սեաղտին եկն յԱնտաք , և կա-
ցոյց Նրինձ Անտաքու զօրդի նորա զՎա-
մուդն՝ ոչ կամելով մօրն :

Յաւուրսն յայնոսիկ Ղորատինն զօրա-
ժողով լեալ ասպատակեաց ՚ի Տրապօլիս , և
գիպեցան նոցա երեք հարիւր ձիաւոր Փռ-
ռանդ ոչ գիտելով զմիմեանս , բայց Փռան-
դին գիտաց թէ թուրք է . և Ղորատինն
կարծեաց զթագաւորն Նշուսաղեմի , և փա-
խեաւ . և ելին զհետ նոցա երեք հարիւրքն
և կոտորէին , և յորժամ ելին յարձակն . և
տեսին զյոյովութիւն թուրքին , և իմացան
թէ Ղորատինն է , զահի հարան . և ելին ՚ի
բլուր մի , և իջեալ յերիվարացն աղօթէին

(1) Երեք տի . հարիւր հազար :

զվերջին աղօթան ակն ունելով մահաւ : Եւ տեսեալ թուրքացն անկաւ երկիւղ Տերառն 'ի վերայ նոցա և թողին զկարասիս իւրեանց և մերկացին զսպառազինութիւնս իւրեանց և փախեան անյետս դառնալիք . և Քրիստոսասէր զօրացն սրտայնդեալ հասին նոցա և կոտորեցին բիւրս և հազարս . և զերծաւ Նորատինն յոյժ սակաւութ . և նոցա լցեալ կահիւք և կազմածովք նոցա դարձան կազմածօքն ինդութեամբ 'ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :

Իսկ Աղուպ ասլան գնաց . առ Հահնշահ եղբայր Սուլտանին որ կայր ամրացեալ առ ծովեզերեայ դղեկան իւր հայրատուր, և դարձաւ խնդութեամբ . և հասեալ 'ի Վանդրաց առ Ալիս պետով մեռանէր . և զօրքն եղին 'ի տեղի նորա զՎամայիլն զեղբօրորդին նորա : Իսկ որք յԱլլաթայն էին զօրք թափաւորեցուցին զՎահմուան որդին Վահագեայ . և եղեւ ամբոխեալ տունն Վանիշմանայ :

Օայսու ժամանակաւ չոգաւ թագաւորն Երուսաղեմի յԱգիպտոս առնուլ զհարկրն . և Ագիպտացիքն փեղկեալ 'ի միմեանց, ոմանք մեծարեցին զնա կարգեալ հասիւն , և կէսք հպարտացեալ ընդդիմացան , և առաքեցին առ Նորատինն օգնել նոցա . և

նա յղեաց առ նոսա զՇ իրաքաւ զօրապետն
իւր օգնել նոցա :

Իսկ Թագաւորն Լըռւսաղեմի սուր 'ի
գործ արկեալ կոտորեաց զապստամբեալն
յանխնայ անթիւ և անհամար . և չոգաւ և
իջաւ 'ի վերայ Պլապէս⁽¹⁾ քաղաքի ամիսս եւ
թըն , և բերին նմա զրոյց , և թէ Նորատինն
պաշարեալ է զՆերիմն և կամի առնուլ զնա ,
և գրեաց Թագաւորն խրատս և ստաց . աւ
մենեւին մի ելանէք 'ի քաղաքէդ արտաքս
մինչեւ դամ ես . և ինքն եթող զՊլապէս և
սկսաւ գալ : և նոքա ոչ պահեցին զպատուէ-
րն նորա այլ ելեալ կռուեցան ընդ նոսա ,
և խոյս ետ Թուրքն և հեռացաւ . և Փռանգն
նստաւ բացեայ 'ի քաղաքէն . և անդրէն դարձեալ
Թուրքն եգիտ զնոսա յանհոգս . և
կոտորեցին և առին զքաղաքն , և գերեցին
զՆրինձն Լնտաքու և զայլս բաշումս 'ի գլխ
խաւորացն : Ի հազար չորս հարիւր եւթաւ
նասուն թուին Լոորոց և 'ի հինգ հարիւր
իննսուն երկու Հայոց՝ զօրացաւ Խլիճ աւ-
լան Սուլտան 'ի վերայ՝ որդւոցն 'Իանչմանաց
'ի ձեռն Տանուճ ամիրային , և առ զԼատու-
կըն և զԼպլսթայն և զՏարանտա :

(1) Մերթ Պլապէս :

ԳԼՈՒԽ ԻԶ .

Յազազս պարոն Թորոսի և Սալահամին և հարցմանց Տ .
Ներսեսի և հաւատոցն քննութեան և երկու բնութիւն
ասելոյն :

Ի սոյն ամի պարոն Թորոս արձակեաց
դեսարսնս պատարագօք 'ի Հալպ և խնդրեաց
զՀայ գերիսն՝ որ անդ , և ոչ ետուն . և զայ-
րացեալ Թորոս ել յերկիրն Սարաշայ եւ
աւերէր . և Նորատինն արձակեաց զորս 'ի
վերայ նորա , և Թորոս եհար զնոսա և զքա-
ղու մօ կալաւ 'ի ձեռս և Նորատինն երկեաւ
'ի նմանէ . և եթող զորս խնդրէրն :

Եւ բացաւ բերան Փռանդաց և խնդրե-
ցին զՆրինձն , և վաճառեցին զնա հարիւր հա-
զար դահեկանի . և ելեալ Նրինձն չոգաւ 'ի Կոս-
տանդնուպօլիս առ քոյրն իւր , և բազում
դանձիւք դարձաւ . և ած անտի 'ի (Յունացն
պատրիարք Նստիոքայ , և եմոյծ 'ի քաղաքն Ե-
թանաս անուն . և տեսեալ զայն Փռանդ պա-
տրիարքն Հերմի ել 'ի քաղաքէն և գնաց նրա-
տաւ 'ի Խոռս այրն , և բանադրեաց զքաղաքն :

Օհնի ամի միոյ չոգաւ Թագաւորն (Յու-
նաց Սանիլն 'ի վերայ Բուլղարաց եւ պար-
տեցաւ , և հալան զնա գերի . և այր ոմն զեր-

ծեաց զնա վասն երդման զոր երդուաւ նմա տալ, և բերեալ 'ի Վոստանդնուպօլիս հառ զակնունելին :

Իսկ Նգիպոսս եղեւ ընդ հնազանդութեամբ Վորասնին, և իշխէր նոցա Շիրաքաւ . և չոգաւ դարձեալ Թագաւորն Նրուսաղեմի 'ի վերայ նորա և փախեաւ Շիրաքաւ յերեսաց նորա, և առ զՍոր, և աւրար ընդ հարկաւ, և յօլով քանձիւք դարձաւ . և յետ աւուրց լու եղեւ թէ բռնաւ դատեն Տաճիկքն զՎրիստոնեսցսն որ յԱնգիպոսս, և գնաց միւսանկամ և հարկ զայլազգիսն 'ի նուազութիւն սպանութեամբ կողուպտելով և գերութեամբ, և դարձաւ :

(Հաւուրսն յայնոսիկ Նդրոնիկոս հօրեղբօր որդին Սանիլ Թագաւորին եւ յերկրէն Վիւլիկեցւոց, և չոգաւ յԱբքայ . զինդ էր եղբօր իւր դուստրն, իոր լեալ էր կին հանգուցեալ Թագաւորին Նրուսաղեմի, և եղեւ տանն հոգաբարձու և անկաւ ընդ նմա պոռնկութեամբ, և յայտնեցաւ իրքն, և փախեան երկոքեանն 'ի Խառան, և անդ ծնաւ նոցա չար ծնունդ և գարշեցսն 'ի նրմանէ, և գնաց 'ի Վերտինն և ոչ անդ ընկալան, և գնաց 'ի Վարնոյ քաղաք և դադարեաց անդ, և առնոյր զօր 'ի թուրքացն և երթացր

և գերէր զՔրիստոնեայն, և բերէր վաճառէր անօրինայն և կայր չարաչար :

Իսկ պարոն Թորոսի եղբայր մի էր Ալեհան անուն չարաբարոյ և վայրենամիտ, որ ոչ հաւատարմաւ Թորոս և ոչինչ. վասն ուրոյ զչարեալ նորա չոգաւ առ Նորատինն, և ետ նմա զԿուրիս. որ և արար յոլով չարիս գերելով զՔրիստոնեայն և յանխնայ կոտորելով զնսաւ որ և գողացաւ զվանաւէր ՚ի Հայոց և ոչ գոյր չափ պղծութեան նորա : Իսկ պարոն Թորոս հիւանդացեալ ագանէր կրօնաւորական հանդերձս և մեծաւ յուսով կատարէր ՚ի Քրիստոս կեցեալ երեւիքի փառօք և արիական քաջութեամբ. յիշատակ նորա օրհնութեամբ և դրուատիւք լիցի յեկեղեցիս ուղղափառաց, և եթող աղայ մի փոքրիկ յանձնելով զնա յիշխանն : Իսկ զի Ալեհն ապականութիւն յոլով առնէր, երդումն առին ՚ի նմանէ՝ իշխանքն զի մի զըբկեացէ զաղայն, և մուծին յերկիրն : Իսկ նա տոեաց երդմանն և էառ զբոլոր երկիրն, և փախուցին զաղայն ՚ի Հռովմայն, և անգանանէր :

Ի թուին Հայոց հինգ հարիւր իննսուն եւ վեց բարձաւ իշխանութիւնն Տաճկաց Արքիպատոսէ, որ սկսաւ յԱմարայ. զի անկաւ.

ի նոսա հերձուած մի որ Սամփդիքն կոչէին
 և միւս եւս ի յԱթուր որ Սիւնիքն կոչէին .
 արդ Սամփդիքն որք են Շէխքն՝ ասէին . մի է
 Աստուած , և չար ոչ արար և ոչ առնէ , և
 յայտ անտի է զի Աստուած մի է և չարն
 բազում է : Եւ Սիւնիքն ասէին ամենայն
 ինչ յԱստուծոյ է չարն և մահն և ամենայն
 հակառակ պատահմունք . և սկսան տաել ըզ-
 միմեանս , և բաժանեցան աղանդք անդէն
 յԱդիպտոս . զի յերկուց կողմանց կային անդ .
 Շէխքն էին ընդ Նորատինն . և Սիւնիքն ընդ
 Փռանդացն . և Նորատինն առաքեաց պատ-
 դամս առ Սիւնիքն զի ի բաց կացցեն ի Փռ-
 անդացն , և կացցեն անհարկս և օգնեացեն
 դենին իւրեանց , և լուան նմա . և մտին ընդ
 իշխանութեամբ թուրքաց , և ամրացուցին
 զՍլպէս . և արգելին զհարկն Փռանդին :

Եւ լուաւ թագաւորն Նրուսագեմի . և
 չոգաւ առ զՍլպէս , և եգիտ անդ երկուսա-
 տան հազար հեծեալ : Եւ երկու հարիւր հա-
 ղար հետեւակ և մատնեաց զնոսա ի սուր :
 Իսկ Շաւուրն զօրապետ արեաց զՍորքա-
 ղաք . և առեալ զբազմութիւն , գնաց ամբա-
 ցաւ ի Շարէ քաղաք . և առաքեաց առ Ն-
 րատինն զեղեալ զըոյցն ի ձեռն Շ իրաքաւաց .
 և դարձոյց Նորատինն զՇ իրաքաւ հարիւր

հազար հեծելօք, որ ընդ երթալն նորա սպան
զխալիփայն, և եբարձ զազգն նորա յէգիպ-
տոսէ, և սպան դարձեալ զգլխաւոր Տաճկաց
և իշխանացաւ ինքն, Եւ թագաւորն Երու-
սաղեմի դարձաւ անդրէն ՚ի տուն իւր մեծ
աջողաւածովք:

Եւ զկնի երկոց ամաց մեռաւ Շիրաքաւ.
և առ զիշխանութիւնն եղբորորդին Շերա-
քայ (Յուսուփն՝ որ նա ինքն է Սալահատին):
Եւ թէ ո՛ր էր սա ասացից:

Հայր սորա էր ՚ի Ղուին քաղաքէ Հայոց
մեծաց ազգաւ քուրդ Եւրա անուն որդի
Սուլիմանայ: Եւս Եւրս և Շիրաքաւ եղ-
բայր իւր ելին ՚ի Ղունայ վասն աղքատու-
թեան, և եկին ՚ի Սիջադետա. և երթեալք
՚ի Թփրիթ մտին ՚ի ճունդ կու թիւն բերդին.
և յաւուր միում պատմեաց Եւրն երազ
Հրէի միում. ելանէր, ասէ, յերանաց իւ-
մոց հուր, և այրէի զաշխարհս, և ասէ ցնա-
Հրեայն. ծնցի ՚ի քէն որդի աւերիչ երկրի.
ասէ ցնա Եւրն. եթէ ելլէ մեկնութիւնդ
քո՛ր գլուխ, առ դու ՚ի նմանէ յորդւոց յոր-
դիս յամենայն ամի: Հազար կարմիր, և դրեաց
Ս հուտն զքանն և զմամանակն և ամիսն. և
՚ի նոյն ամի ծնաւ (Յուսուփն և զարգանայր.
Եւ էր կայտառ. և Շիրաքաւ հօրեղբայր

նորա առ զնա և զնաց առ Նորատինն, և եգիս
 Շիրաքաւ շնորհա առաջի նորա, և էր յաւ
 աւաղադէմ և յաջողէր նմա ամենայն ուրեք.
 և արար զնա զօրապետ, և յղեաց զնա Աշ-
 գիպտոս. և թէպէտ յաղթահարեցաւ միւ-
 անդամ և երկիցս Աշրուսադէմի թագաւո-
 րէն, ստացաւ նմա զԱշգիպտոս. և յորժամ
 մեռաւ. եղին 'ի տեղի նորա զՀուսուփն. և
 լուաւ երազահանն շրեայն. և խնդրէր բո-
 զրաւն Աշուբէն. և ասէ ցնա Աշուբն եկ եր-
 թիցուք առ հուրն բորբոքեալ զի տացէ քեզ
 զոր պարտիմք. և չոգան առ նա, եւ խնդաց
 Հուսուփն. և եհարց թէ քանի՞ ամբ են. և նա
 ետ զգիր թուականին ցնա. և ընթերցեալ
 հաւատաց. և ետ զանցեալ ամսոցն գրաւն
 հազար հազար դահեկան. և զնաց շրեայն
 խնդութեամբ 'ի տուն իւր 'ի Թկրիթ. Ասցց
 զկնի սակաւ աւուրց Աշուբն ոտամբ ձիոյ
 հարեալ 'ի գլուխն մեռանէր Աշգիպտոս. և
 թաղեաց զնա պատուով որդին իւր. և եր-
 թալով երթայր և զօրանայր և մեծանայր Սա-
 լահատինն. և էր ահարկու և մեծամիտ և աջա-
 ղէր նմա. Սա հրաման եհան յերկիրն Աշգիպ-
 տոսի թէ քրիստոնեայք մի հեծցին 'ի ձի և 'ի
 ջորի և հանապուղ զգօտի ամեալ ցուցցին 'ի
 հրապարակս նշանակ ծառ պութեան.

Ի վեց հարիւր թուին Հայոց խլիճ առ լան էառ զԽսարիա, և զՕւամնդաւ յորդւոցն Ղանչմանաց :

Եւ ՚ի նոյն ամի Ղեստորական Եպիսկոպոս մի էառ զԵկեղեցին Յակոբկաց որ ՚ի Բաղդատ, և եհար զնա ցատումն Տեառն, և զարձաւ Եկեղեցին առ տեարս իւր :

Յաւուրսն յայնոսիկ պայծառանայր առ տուածային շնորհօք և վարդապետութեամբ սուրբն Յակովբ որդին Սալիտայ. զոր ձեռնադրեցին եպիսկոպոս, և կոչեցաւ նա Ղանէսիոս : Սա արար բազում գրեանս խրատուց և հանճարոյ, և մեկնեաց զքովանդակ հին և նոր կոտակարանս ցանկալի իմաստնաց. և լինէր նովաւ նշանք և սքանչելիք և գովութիւն շնորհաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :

Ի թուին Ստորոց հազար չորս հարիւր իննսուն երեք՝ և Հայոց վեց հարիւր տասն երեք, թագաւորն Յունաց Սանիլն առաքեաց առ տէր Ղիբսէս կաթողիկոսն Հայոց և առ իս ՚ի Սիսայէլս և խնդրեաց միաբանութիւն հաւատոյ և սիրոյ և կրօնից. նախ ՚ի ձեռն Քրիստափորի ումեմն, և երկիցս անգամ ՚ի ձեռն Թաւրիանայ իմաստաւորի :

Եւ գրեաց առ մեզ Տ. Ներսէս թէ խնդրեալ են 'ի մէնջ երկու բնութիւն առել Քրիստոսի, և զչորրորդ ժողովն պատուել, և զճնուանդն Քրիստոսի 'ի Նեկտեմբերի քսան և հինգն կատարել, և զպատարագն խմորով և ջրով առնել, և զսուրբ Նստուածն խաչեցարիւ շասել, և ապա խոստացելու են մեզ շատ բարիս առնել. զինչ տացուք պատառ խանի, և ես ասացի նմա այդ զոր ինչ խնդրեն զատ յերկու բնութեանցն և 'ի չորրորդ ժողովոյն և 'ի խաչեցարէն մեր կրօնքս է. Եւ այց թէ այսօր փոխես զսահմանս հարց քոց զմեծ կամ զփոքր, երեւեցուցանես այնու թէ մինչեւ ցայսօր թերի էլք 'ի ճշմարտութենէն, և արդ քայք. և ոչ է ուրա 'ի մետառան ժամուս և 'ի վարձութեան օրինափոխ լինել ակն առեալ երեսոց. այլ մեք կատարեալ տեսանեմք զձեզ առաքելական հիմամբ, և զայն դու դիտես. և յղեցաք զմի յաշակերտացն մերոց որ վարժ էր առ տաքին գրով Ննթեռինէ անուն զի խօսեացի 'ի մեր կողմանց ⁽¹⁾, և զի նոցա ոչ գայր խելամուտ փիլիսոփայական արուեստից.

(1) Մի օրի. որ վարժ էր օրի. որ վարժ էր առաքին առաքին գրոց Ննթեռինէ գրոց զի խօսեացի ընդ թեանուն 'ի մեր կողմանց. Մի աինէ 'ի մեք կողմանց.

Եւ յորժամ գնաց աշակերտն իմ, հրամա-
յեաց կաթուղիկոսն խօսել առաջի իւր վա-
սըն բնութեանցն. ապա եհարց մեր աշա-
կերտ Նթեռինէ և ասէ. 'ի քանիս բաժանի
բնութիւնն. թաւրիանէ ասէ. յերկուս,
յանձնաւորութիւն և յանձնաւորութիւն,
և ասաց Նսորին ցթաւրիանէ անուանեալ
իմաստասէրն առաքեալ 'ի թապաւորէն.
Իսկ երկու բնութիւնդ զոր դուք ասէք և
'ի մէնջ պահանջէք, անձնաւորն է թէ ա-
նձնաւորն. և կարկեցաւ Նոյնն զբազում
ժամս տարակուսեալ. և ոչ կարաց պատաս-
խանել. զի գիտաց ընթանեալ զինքն յանե-
լանելի որոգայթս. Նսրա ասէ զի կայ մեր և
արտաքնոցն, թող զայդ. և կաթողիկոսն պար-
տաւեաց զնա և ասէ. ապա զի՞նչ արասցուք
զախոյեանդ. զի և յաստուածային գրոց նոյն
պէս խրտնուս և վաղս առեալ փախչիս. և
զոր դու ցնորիս 'ի մտաց իբրեւ զգետնա-
կոչս, զայդ մէք ոչ ընկալցուք. և այսպէս
զբազում աւուրս հարց և փորձ արարեալ
յամօթ լինէր անուանեալ իմաստասէրն Եւ
զի խնդրեալ էր Վանիլն և զՆսորոց դաւա-
նութիւնն, քրեցաք և մէք և առաքեցաք յետ
այնորիկ. և եկն ուռ մեզ թուղթ աղաչա-
նաց թէ դոհութիւն և շնորհ ձեզ վասն

խոստովանութեան հաւատոյն զոր գրեալ էիք : Եւ այց աշխատ լերուք և եկայք տեղացուք զմիմեանս և ՚ի բերանոյ լուիցուք . և մեք ոչ կամեցաք զգնալն , այլ գրեցաք սլա տասխանիս . եթէ մեր դաւանեւն զ՚Բրիստոս այս է ՚ի մի բնութիւն և ՚ի մի կամս , և ՚ի մի ներգործութիւն փառաւորեմք զնա անբաժանելի յամենայն տնօրինականսն . և թէ այդ խոստովանութեամբդ կալցէ որ ընդ մեզ սէր և իաղադութիւն , յօժարեմք և մեք ևս առաւել . և թէ որ վասն այդորիկ ատէ զմեզ և հարածէ , միք գնասցուք ընդ մերո մահու չափ որ է աւանդ . հարցն մերոց կալցեալ անշարժապէս ՚ի հիման առաքելոց և մարգարէից . և վասն այսորիկ մատուցուք զպարանոցս մեր ՚ի վկայական հանդէս նախնեացն մերոց կարօտեալք :

Իսկ զպատասխանին Տ. Ներսիսի . զոր գրեաց մեք ոչ իմացաք . բայց կոյովի էր յառտուածաշունչ գիրս և պարկեշտ և ջանացող այր ուղիղ կանոնաւ գրոց և սուրբ . նմա նեալ սրբոյն Ներսիսի հաւուն իւր :

Եւ այց և զայս գիտացաք և հաւատամք . եթէ փառաւորեալն ՚ի մէնջ տնտեսութիւն Նստուծոյ մերոյ իսափանեաց զջան թագաւորին . զի յարեաւ ՚ի վերայ նորա տագնապ

Թուրքաց . և կաթուղիկոսն Ներսէս փոխէր
յաստեացս , և մնաց հիմն մեր անսասան 'ի
հողմոյ որպէս և 'ի դրանց դժոխոց աղօթիւք
և արտասուօք և արեամբ հարցն մերոց :

Ի սոյն ժամանակս և Թագաւորն Նրու-
սաղեմի ինդրեաց օգնութիւն 'ի Թագաւո-
րէն (Յունաց) որ էր աներ նորա երթալ 'ի
վերայ Նգիպտոսի . և առաքեաց նմա զօրս
ընդ ծով . բայց յարժամ հասին Նգիպտոս ,
Յոյնքն ըստ հնացեալ չարութեանն իւրեանց
նենգել կամէին զԹագաւորն Նրուսաղեմի ,
և իւրեանց առնուլ զՆգիպտոս . և զգացու-
ցին ոմանք Թագաւորին զկամս Յունաց :
Եւ տէրն Նգիպտոսի Յուսուփ ետ նմա ու-
կի զհարկն պարտուց և խոստոցան յապայն
տալով պատանդս . զի տակաւին չէր բաւա-
կան Յուսուփն կռուել ընդ Թագաւորին .
և դարձաւ Թագաւորն Նրուսաղեմի թող-
լով անդէն զՅունաց զօրն . և նորա ոչ իշխե-
ցին յամել 'ի տեղւոջն , այլ առին զնաւան և
զնացին . և առ չնոսա ձմեռն , և յոլովք կո-
րեան 'ի ծովսէն :

ԳԼՈՒԽ ԻԷ.

Յողադս շարժին որ եղեւ 'ի յունիսի քսան և ինն և 'ի
խաչի ամիսն եկն ձիւն քսան և հինգ թիւ .

Ի նոյն թուին եկն շարժ ահագին 'ի յու
նիսի քսան և ինն 'ի տոնի սուրբ առաքելոցն
Պետրոսի և Պօղոսի . և դողայր երկիրն 'ի
հիմանց մինչեւ ցիններորդ ժամ աւուրն 'ի
ժամ պատարագին և թուէր թէ 'ի վեր բարձ
րանայր և 'ի վայր իջանէր երկիրն . և էաք 'ի
վանքն Վօրհանայ . և հրամայեցաք ոչ ումեք
ելանել յեկեղեցւոյն մինչեւ դադարեսցէ
բարկութիւնն Տեառն . և զճճարիտն է ասել
ակն ոչ ունէաք դադարման՝ զի ասէաք 'ի նո
րանչան ցասմանէն թէ հասեալ է վախճան
աշխարհիս . Իսկ յորժամ յիշեաց Տէր զա
րարչական խնաման և հաստատեցաւ աշխարհ
և տեսաք զիրեարս, էր ամենայն ակն յարուա
սուս և ամենայն բերան 'ի դահու թիւն և յօրհ
նութիւն բացեալ . Եւ եկն մեզ զըրոյց եթէ
փլաւ պարիսպն Հարպայ և ամենայն ձեռաւ
գործ շինուածն որ 'ի նմա , և մնաց միայն մի
եկեղեցի . և պատառեալ գետնոյն սեաւ ջը
րով ծովացաւ քաղաքն , և սպան զբիւրս

բիւրուց : Եւ այս եղեւ յարդար իրաւանցն
 Նոթուծոյ, քանզի իբրեւ զանասուն էր անդ
 տեսանել զքրիստոնեայս 'ի փաճառարանն .
 և իբրեւ զուր համարեալ էր նոցա հեղու-
 մըն սրեանց հաւատացելոյն, և անյապ 'ի
 տարանութիւն նոցա որպէս 'ի գիւտս գան-
 ձուց, և հատոյց նոցա փրկութիւնն քրիս-
 տոնէից հաւատար չափով. թերեւս թէ ոչ
 զոյգն, այլ զառ հաւատչեայն անշիջական հը-
 րոյն՝ որ պահի նոցա : Քանզի մէր է վրէժ
 գործոյն Սողոմայ՝ յորս կան հաստատեալք .
 և կամ ջրակորոյս հսկայիցն անօրէնութիւնն՝
 որ յաճախ է առ նոսա, մինչ զի բազումք
 երկմտին 'ի դատաւարանացն Նոթուծոյ կար-
 ձամբիւրք եղեալ : Նոյնպէս և յ'նոսաք փրա-
 սուրբն Պետրոս և Յունաց եկեղեցին սպան
 զպատարապաղան և զյորովս 'ի ժողովրդեանէն.
 և Նիքիոն և ամենայն քաղաքն զպեցան քուրձ
 և գնացեալ անկան առաջի պատրիարքին
 իւրեանց . և աղաչէին, զի մտցէ 'ի քաղաքն .
 զի կարծեցին թէ 'ի բանագրանացն նորա
 եղեւ սյս, և ապա ասէ յնոսա, հանէք ա
 նարգանօք զպատրիարքն Յունաց, և յոր
 ժամ չոգան գտին զնա մերձ 'ի մահ, զի ան-
 կեալ էր 'ի վերայ նորա քար 'ի փմանէ եկե-
 ղեցւոյն . և գնացեալ ասացին նմա թէ յեւ

հագւոյն կայ . և հրամայեաց բառնալ մահ ճօքն և ընկենալ արաքոյ քաղաքին . և աբարին այնպէս . և մեռաւ յանարդութեան . և աստ եմուտ պատրիարքն Փռանգաց Հերմի Ղ'նտիոք . և մխիթարեցաւ քաղաքն , և սկսաւ շինել զաւերեալն 'ի շարժմանէն . Իայց թէպէտ յամենայն երկիր արար վնաս շարժն այն նորագործ բերդից և քաղաքաց և եկեղեցեաց , այլ ողորմութիւն Վրիատոսի Ղ'նտաք և յամենայն ծովեղերեայն պահեաց զաղլափառացն եկեղեցիան . ոչ վասն բարեաց գործոց այլ յաղաքս հարցն աւանդից միայն .

Ի հազար չորս հարիւր թուին Ղ'տոյց և Հայոցն հազար տասն և չորս՝ մեռաւ խուդբդինն աթապակն Ս'թալայ և ամենայն Ղ'թուրացւոցն . և զի Նորատինն եղբայր էր նորա՝ առ յինքն զՍ'ծբին և զՀ'նճայն , եւ յոյժ տրամեցան Փխիրքն զի պինի ոչ ըմպէր խուդբդութինն , և ընդ տահման աղօթիցն նուցա ոչ անցանէր . և ասէին զնա մարգարէ :

Չայնու ժամանակօք մեռաւ Խալիփայն Ս'դնջդ , և առ զպատիւն Ս'սդտինն որդի նորա , և զբեաց առ նա՝ Նորատինն եթէ քաւ վախ Ս'տահատայ , որ ասաց թէ զհինգ հազար առ ոչ կամի Ղ'սուլաւծ զջնջաւմն քրիւ

տանէից . և արդ կամիմ գալ առ քեզ . զի
խորհեացուք վասն այսոցիկ . Եւ խնամքն
Լսողուծոց արկ 'ի սիրտ նորա , թէ նենգու
թեամբ կամի գալ առ քեզ զի սպանցէ գքեզ
և բարձցէ զխալիփայութիւնդ , որպէս եւ
բարձ զԱղիպատոսին 'ի ձեռն Շիրաքաւայ .
և վասն այսպիսի կարծեաց գրեաց առ նա
խատադոյնս և օղառնացաւ , և ետ հրաման
հակառակ նմա ընդ ամենայն երկիր շինել
եկեղեցիս և վանորայս , և համարձակել զու
սումն քրիստոնէութեան . զի Նորատինն ոչ
տայր հրաման նորաչէն եկեղեցւոյ , և ոչ վա
նաց . և կոչեաց առ ինքն զԱլլիին (1) որ կամա
կից էր Նուրատինն , և սպան զնա :

Իսկ Նորատինն գնաց պաշարեաց զԴօւլ .
և կային անդ եւթն որդիք եղբոր իւրոյ . և
երդուաւ նոցա թէ ոչ կամի մեղանչել նոցա ,
թէ սիրով ընկալին զնա 'ի քաղաքն . և բա
ցին նմա , և մտաւ 'ի քաղաքն և ել 'ի կլայն .
և առ զամենայն գանձսն և եհան 'ի քաղա
քէն . և եդ անդ զծառայս իւր զի յանուն
նորա պահեսցեն ղեւերդն . և զերկիրն բա
ժանեաց եղբորորդւոցն . և զամենայն ա
մուքսն արար ընդ ձեռամբ , և գնաց . Եւ
սկսաւ ծանրացուցանել զհարկն քրիստոնէից

(1) Մի օրի . զԱլլիին .

և ետ հրաման հարթել զհերս իւրեանց՝ հաւատացելոց, և Ս հաւտն ասէ կարմիր կաբկասան ձգեսցէ ՚ի փակեղայնն յաջոյ յուսն, զի նշանաւորք լիցին:

Իսկ Լ մի թագաւորն Լ յրուսաղէմի չոգաւ ՚ի Կոստանդնուպօլիս, և յորով գանձիւք դարձաւ յԼ յրուսաղէմ: Լ ի խլիճ ասլան եկն ՚ի Ելտէնի և ոչ կարաց ասնուլ զնա, և ասեալ գերի անձինս երկոտասան հազար, դարձաւ:

Իսկ Լ որատինն աս ընդ իւր զԻսմայիլն Դանշմանայ, և զՇ ահնշահ եղբայրն խլիճայ, և այլ բազում ամիրայս, գնաց ՚ի Կեսարիա, և Սուլտանն ոչ կամեցաւ ելանել ընդդէմ նոցա, և ասաքեն աս նա և ասեն. սուք զկէս երկրիդ եղբօր քում, և կային աս նա սրգիքն Շ ահնշահի եւթն, և աս ՚ի նոցանէ զմինն և սպան, և խորովեալ ասաքեաց աս հայր նորա, և ասաց, եթէ ոչ երթաս այգի, գովին օրինակաւ ասցես զմնացորդս: Լ տեսեալ զայն ըսցին, և անկաւ աս ՚ի վերաց նոցա, և յարեան գնացին:

Ի նոյն սմի ՚ի խաչի ամիսն եկն ձիւն նոր, որ ոչ ՚ի լըոյ, և ոչ ՚ի տեսանելոյ, կամ յիշմանէ աւանգից և ՚ի դրոց կարէ գիտել սք. քանզի չափեցին զթանձրութիւն ձեանն

քսան և հինգ թիզ առ մեզ. և ՚ի հնդիկս , որ բնաւ սչ գայ , չորեքստասան (1) թիզ ձիւն եկն , և մեռան վայրի երէք , և թռչուիք և տղուիք , և պաղեցան ջուրք , և մեռան ձգ կուիք . և ընտանի տնասուիք նոյնպէս կոտորեցան ՚ի չգոյէ կերակրոյ , և այրեցաւ ամենայն բոյս սերման . և ՚ի գալ ամին եղեւ սով տասուիկ , մինչ զի իշխանքն Վապադովկիայ ըստանին զ()սլիմ ամիրայն ()եւաստոյ 'Իանշմանեայ , և յափշտակեցին զամբարս ցորենոյն , զի մի մեռանիցին . և գործ պղծու թեանն ծածկեցաւ ամիսս երեք վասն ձմերունն : Եւ զկնի այնորիկ ռւան զեղեալն , և դժուարացան ալ մենայն ազգն շուրջանակի . և ոմանք ՚ի բնակչաց աշխարհին առաքեցին ՚ի 'Իսմաէկոս առ Տանուն ամիրայն Վեսարիոյ . զոր փախուցեալ էր Վուլտանն ազգականօք իւրովք . և կոչեցին զնա , և եկն էառ զիշխանութիւնն ()եւրոտտիոյ :

()այնմ ժամանակի հիւանդացաւ 'Նորա աինն . և յուսահատեցան ՚ի նմանէ , և անկան ընդ միմեանս ամիրայքն և գործակալք երկրին : Իսկ նորա դարձեալ կանգնեալ ՚ի հիւանդութենէն որպէս յարուցեալ ՚ի մեռելոց անակնունելի . և անկաւ ահ նորա

(1) Մի դի . երեքասան :

կրկնակի 'ի վերայ երկրի (շւ Տանունն յաւա-
ցաւ 'ի նա զի փրկեցէ զնա 'ի Սուլտանէն :

Նշւ զօրս հաւաքեալ Նորասոնին եկն 'ի
Սեբաստիայ , և հաստատեաց զՏանուն , և
սպառնացաւ Սուլտանին եթէ կռուիցի ընդ
նմա , և դարձաւ և առ զՎեհեանի , և զՎե-
սոն , և զՍարաշ . և լուեալ Սուլտանն զնաց
'ի վերայ նորա . և եկն ընդ առաջ նորա Նո-
րասոնին , և նստան աստի և անտի ջահան գե-
տոյ և երկեան 'ի միմեանց : Նշւ անկաւ սով 'ի
բանակն նոցա , և նեղեցան և ապա խօսեցան
'ի խաղաղութիւն : Նշւ եթող Սուլտանն զՏա-
նունն կալ 'ի հնազանդութիւն Նուրասոնին ,
և դարձան 'ի տեղիս իւրեանց :

Նսացից և յազադս աղանդոյ միոյ օր երե-
ւեցաւ յառուրս մեր : Նախ քան զվախճանն
Ներսիսի կտթուղիկոսի երեք արք եկեղեցա-
կանք երկուքն վանաց երիցունք (Յուսիկ և Վե-
սրգ անուն . և գեղջերէց մի Վարապետ անուն
գնացին առ Տ . Վիրսէս , և անգոսնեցան 'ի
նմանէ վասն անուղղայ համբաւոյ նոցա . և
ելին 'ի նմանէ որսմութեամբ , և չոգան
յԱռհայ . և սկսան բամբասել զնա եթէ
զաղանդն Միսնի կախարդի ունի . զի առնէ
արծաթով ձեռնադրութիւն . և ինքեանք
դաւանեցին զՎաղկեդոնին . և դարձուցին

դէնի մոլորութեան իւրեանց չորս հարիւր տուն՝ ի քաղաքին . և քաղաքն կոչեցին զնոսա (Յուսիկեանք նախատանօք :

Եւ կաթուղիկոսն գրեաց առ իշխան քաղաքին . զի հալածեօցէ զնոսա, և արար այն պէս : Եւ գնացին ի Հալապ առ Նորատիւնն . և առին ի նմանէ համարձակութիւն և դարձան ի յԱւհայ :

Եւ ես կոչեցի զնոսա առ իս մեղադրեցի և հաւանեցուցի դառնալ ի կրօնս իւրեանց . և տաքեցի զնոսա իմ որստուառ որ արամբք առ կաթուղիկոսն . և մինչ գնացին նոքա կա տարեալ էր հայրապետն ի Վրիստոս : Եւ յԱստուածածնին ամիսն յուլիսն, յաւուրն հինգշաբաթուօջ ի թուին Հայոց վեց հարիւր քան, և Նորոց հազար հինգ հարիւր : Իսկ անօրէնն (Յուսիկ գնաց ի նոսաք և վերստին մկրտեցաւ ի Յունաց :

Իսկ Տեառն Վերօխի կային երկու եղբօր որդիք եսիսկոպոսունք Վրիգոր և Վրիգուրէս անուանք նոցա . աւագ եղբօրորդին Տ. Վրիգոր չէր մերձ ի վախճանին, վասն որոյ զՏ. Վրիգորիսն քարոզեցին Վաթուղիկոս . բայց ոչ ձեռնադրեցին : Իսկ յետ աւուրց եկեալ տէր Վրիգոր . և իմացեալ զերբն դարձաւ, և գնաց առ փեսայն իւր Սեբէն . և աւ

ռեալ զնա տարաւ առ Նորայինն, և նորին հրամանաւ ամառ ՚ի Հռոմկղայն, և ձեռնագրեցին զնա կաթուղիկոս: Եւ յառաջ ձեռնադրու թեան իւրոյ կոչեաց զերկուս յեպիսկոպոսացն մերոյ զՆորիգորէս Վեսնայ եպիսկոպոս, և զՆասիլիոս Նաբանայ եպիսկոպոս, և մեծարեաց զնոսա: Եւ զկնի ձեռնադրու թեան նրն առաքեաց առ մեզ արս երևելիս ըստ Հին աւանդութեանն Հայոց և Նսրոց. զի յորժամ Նսրոց ուղղափառաց պատրիարք ձեռնադրէին, առաքէր զիւր դաւանութիւնն և զգաշն սիրոյ առ կաթուղիկոսն Հայոց. և յորժամ Հայոց նսախ հայրապետ՝ նոյնպէս արասցէ:

Իսկ ես խնդացի յոյժ, զի այր գիանալան և սուրբ էր. և առաքեցի առ նա զուխո միաբանութեանս մերում. բացց սակաւ ինչ մեղսդրեցի. զի ցոյց հակառակութեան եղեւ ՚ի հոգեւոր շնորհդ, և ՚ի մէջ ազգականաց, զի միոյն անաւանեալ յաստիճանդ տեղի տալի էր քեզ: Իայց եղևցի գթութի Տեառն Նսրոսոսոյ ՚ի վերայ քո. և յոյժ ազաչեցի զնա. եթէ բարձ գկեղա անուագ զարծաթառութեան ՚ի սրարգեւս Հոգւոյն յանարատ և յանբամբատ յաղգէզ. և մի տար կրկնել զՆասիկեան չարախօսութիւն

առ ձեզ, սիմոնեան կոչել զձեզ: Այլ գրեալ էր առ իս յանձնառութիւն. և այլ եւս աղաչեցի զնա վասն ազգականին իւրոյ. որ անաւանեցաւն զառաջինն զի կալցի զնա առաւով. զի ասեմ ընդարձակ և բազմամարդ ազգիդ վայելէ հայրապետ ունել ըստ Թաւոյ սաւեստարանչացն, և զայն եւս լուսաինձ, առաքելով զնա 'ի Վամբրանն տալով նրմա զՏարսուսի վիճակն, և 'ի վերայ վերկիրն Կապադովկիայ արար ընդ իշխանութեամբ նորա, զոր Վաիրաւան կոչէին. որ և գկնի այն նորիկ, և նա եկն յաթոսն:

Ի նոյն թուականին Վրբատինն սկսաւ զօրածողով լինել յամենայն աշխարհաց յամա նացւոց յԳիսպապոցւոց և յԹուրացւոց և 'ի Հայոց և 'ի Կապադովկացւոց. զի բարձցէ զլէրուսազեմի թագաւորութիւնն, և զիւր լին աղանայ սուրբանութիւնն. և ինքն դռն շրջադէպ նստէր և լռէր զապում ժամս, և ոչ խօսէր. այլ կորդայր և աղօթէր, և ոչ տայր գինի ըմպել 'ի բանակին, և ոչ ձայն խաղուց և երգոց, և կաքաւչաց լսելի լինէր 'ի զօրսն. և յազագոս այսպիսի առաքինութեան ակն ունէր թէ հրեշտակ խօսի ընդ նմա. զի սրատրէին զնա Փիսիրքն և Շելսերն. թէ տեսանէսք զբեզ, զի յերկինս ելանէիր,

և ամանք թէ հրեշտակ (Նառաճոյ կայ առ
քեզ և խօսի ընդ քեզ, և հաւատայր նոցա .
և մինչ յայսպիսի միտա հպարտացեալ նստէր
'ի Ղամասկոս, և յամենայն կողմանց գային
առ նա զօրք որ ոչէր թիւ, յանկարծակի եւ
հար զնա Տէր և. սպան. որ թագաւորեաց
ամս քսան և ինն. և զքուեցան զօրքն յիւ-
րաքանչիւր տեղի: Եւ առ զթագաւորու-
թիւնն Սելւք Սալէհ որդի իւր:

Եւ թագաւորն Երուսաղեմի եկն 'ի վե-
րայ Ղամասկոսի և գերեաց զաշխարհն. և
նստաւ 'ի վերայ քաղաքին. և խոստացան
տալ նմա հարկս թէ գնացէ 'ի նացանէն .
այլ նա ակն ունէր առնուլ զքաղաքն, բաց
մեղքն քրիստոնէից ոչ. ներեաց. զի կալու-
զնա ցաւ մահու. և առեալ սակի 'ի Ղա-
մասկոսէ դարձաւ յԱբքայ. և մեռաւ անդ
զկնի քառասուն աւուր մահուան յարազ-
նին, թագաւորեալ ամս տասն և երկու: Եւ
եղեւ տրամուծիւն ամենայն քրիստոնէից
մահ նորա. և որդի նորա Պազաոյնն առ ըզ-
թագաւորութիւնն ամաց հնգետասանից:

Իսկ յորժամ լուաւ Խլիճ ասլան զմահ
'Երաանին, չոգաւ 'ի Սեբաստիա և առ զնա
նմանապէս և զԿոմանայ և զԱլեքսեոսարն. և
հատոյց զազգն Ղանշմանայ, որ տեւեաց

ամա հարիւր քսան երկու , և կացին իշխանիք
վեց զկնի միմեանց :

Իսկ Սեփետիմն եղբայր Նորատնին ել ՚ի
՚ի Սուլայ , և առ զՍճբին և զՆաղա և բլ-
խառան . և հնազանդեցաւ նմա եղբորորդին
իւր Սեղիք Սալեհն . և երջծ զկանոնիք եղ-
բորն որ գրեալ էր յամենայն Սզկիթ , նա
լաթ զգինին Թաւրքաց և Տաճկաց . և ետ
հրաման տալել զգիրն , և ետ հրաման հա-
մարձակուլթեամբ ըմպել յամենայն տեղիս
թէ եւ ՚ի Սզկիթ կամ իցէ ումեք :

Իսկ Յուսուփն որ նա ինքն է Սալահա
տինն , որ տէրն էր Նգիպատսի իշխանացաւ
՚ի վերայ ներքսագոյն Նքաբիաց և մասին ինչ
՚ի Նուբեաց աշխարհէն :

Եւ ՚ի սոյն ժամանակս զգլխական զոր ու-
նէին Հայք ընդ ձեռամբ ինքեանց յերկիրն
Սասնոց , նեղեալ ՚ի Սուփարղնայ ամիրայէն
տուին յամիրայն Սլաթայ ՚ի Շահի արմէնն :

Յայնմ ժամանակի սպանին զՍլեհ իշ-
խանն Նիւլիկեցւոց կամաւ իշխանացն . և զի
որդին Թորոսի տղայն մեռեալ էր ՚ի Հռովմ
կրայն ետուն զիշխանութիւնն յՍաբէն որ-
դին Ստեփանեայ ամեալ զնա ՚ի Տարտնէ .
և նա եսպան զսպանաղսն հօրեղբօր իւրոյ :
Օ ի ասացին թէ ոչ միայն սպանին , այլ և

ընկեցին զնա շանց . զոր լուեալ ոչ կարէր համբերել :

(Զորում ժամանակի ել Սալահատինն յԱգիպոսէ և առ զ'Իսմասկոս . և չոգաւ 'ի Հալասի . և դողաց 'ի նմանէ Սելիբ Սադեհն . և առաքեաց առ նա Սալահատինն և ասէ . ես ծառայ քո եմ և եկեալ եմ յօգնութիւն Տեառն իմոյ , կալ ընդդէմ թշնամեաց քոյ . և ոչ հաւատաց նմա , և ոչ երաց զքաղաքն . և նա դարձաւ 'ի Հալլաց և առ զՀեմ և զՀամայ պատերազմաւ . և գնաց 'ի Իսմասկոս . և եհան զՓռանգ գերիսն որ անդ , և վաճառէր գիւրազին . և արար խաղաղութիւն ընդ Փռանգն . և եւս ամել ոսկի բազում յԱգիպոսէ և կուտեաց զոր բազում :

Եւ Սելիբտինն եկն 'ի վերայ նորա խրոխտանօք և նախատանօք . և ասէր զնա շուն կառաղի որ հաջէ ընդդէմ տեառն իւրոյ , և փութայր զգալն զի մի փախիցէ :

Եւ Սալահատինն բազում անգամ առաքեաց ընդ առաջ նորա , մի գալ և մի պատերազմել . զի մի ազդ՝ մի հաւատոս՝ եմք ասէ . և ոչ լուաւ նմա . այլ եկն և բախեաց 'ի վերայ նորա . և յարեան և կռուեցան և սկսան կոտորել զզօրս Սելիբտինն . և փախեան յերեսաց նորա և անկանէին բազումք տունց

ձեռքն : Նա իբրեւ ետեւ Սալահատինն , եւ
 թէ յաղթեցաւ Սեփեաինն , արգել զգործն
 իւր 'ի կատարելոյ եւ անց 'ի մէջ , եւ բարկու-
 թեամբ դարձոյց եւ ասաց . բաւական է , զի
 մի բարկասցի չ'ստուած . եւ գկե՛նդ անի ծա-
 ռայսն հանգւոյց եւ արձակեաց ազատս . եւ զքա-
 ղանեալն թաղեաց . եւ իբրեւ լուան զայս ,
 երկեան 'ի նմանէ ամենայն Սպիմանքն , եւ
 ազգն թաւրջաց . եւ ատաւել զահի հարաւ
 Սեփե Սալահն : Նա եհան զՓռանդ գերիսն
 եւ վաճառեաց տակաւ գնաց . զյաման հրա-
 պօլոյ ութուուն հազար դահեկանի . զՅօս-
 վն որդին Յօշնին՝ յիսուուն հազար դահե-
 կանի . զՍնազա Նրինձն՝ հարիւր քսան հա-
 զար դահեկանի : եւ ինդրեաց յԱնտոքոյ օգ-
 նութիւնս :

Իսկ Սեփեաինն դարձեալ արար ժողով :
 եւ առ ընդ իւր զտէրն Սերանայ եւ զՀարան
 քեփայն , եւ եկն 'ի վերայ Սալահատինն վաթ-
 ոուն հազար հեծելով . եւ Սալահատինն ու-
 նէր երկուտասան հազար , եւ առաքեաց Սա-
 լահատինն առ Սեփեաինն եւ ասէ . մի դար
 'ի վերայ իմ . եւ մի կռուիր ընդ իս . ով եմ
 ես եւ զի՛նչ մեղայ քեզ , ծառայ եմ քոյ , եթէ
 յաղթիմ 'ի քէն օչ է ինձ նախատինք . բայց
 եթէ հարկանեա զիս , եւ անիրաւ իս յիս , եւ

յաղթիս յինէն, մեծ կորանք (1) էքեզ տեառ-
նորդ պարտիլ 'ի ծառայէս. և ոչինչ եղեւ նը-
մա ունինդիր. և եկեալ կային առ ընթեր և
պատրաստեցաւ Սարահատինն. և յարեան
'ի վերայ միմեանց. և վերտին պարտեցաւ
Եփեստինն, և փախեաւ. և մատուցին նմա
ուղտ, և նստաւ 'ի վերայ. և գնաց մազա-
պուր և զերծաւ 'ի Եօզ:

Եւ գնաց Սարահատինն և առ զԵմբէճն.
եկին առ նա տեարքն Թյարաշարայ և Լն
Թապայ. և գնաց յԱղազն և կռուէր ընդ նմա.
և յարեան 'ի վերայ նորա Հաշըշիք և խոցե-
ցին զնա. բայց ոչ մեռաւ. այլ սոյան զնոսա,
և ինքն ողջացաւ փութով. և առաքեաց զը-
րրա յերկիրն Հաշշեացն և գերեաց զնոսա.
և էառ զԱղազն. և գնաց նստաւ 'ի վերայ
Հարպայ. և առաքեցին յԱնտաք աղաչանս
գալ օգնել նոցա. և չոգաւ Բնադուն զոր
վաճառեցին, և կուտորեաց մասն ինչ 'ի զը-
րացն Սարահատինն, և արար զնա փախստա-
կան. և գնաց յԱգգիգտոս:

Ի վեց հարիւր քսուն երկու թուին Հա-
յոց մեռաւ Նաճբտին տէրն Երանայ. և
առ զիշխանութիւնն Խուդբդինն որդի նորա:

Եւ 'ի նոյն ամի վարազ մի եհար զԷթա-

(1) Մի. օրի. կորանք: Մի. օրի. կորեանք:

գաւորն (Հաւնաց և համբաւեցաւ թէ մեռաւ անդի : Իսկ իշխճ ասլանն ասպատակեաց յերկիրն նորա և յաւարի եհար զքաղուժ տեղիս : Իայց նա ողջացաւ 'ի խոցոյն և կաշին առ նա երկու յորդուոյ տանն 'Իանշմանայ առ նա փախուցեալք . և ժողովեաց զօրս և արար զնոսս զօրագլուխս . և առաքեաց դեսպանս առ իշխճ ասլանն , և ասէ . դարձո՞ղհայրենիսն որդուոյ 'Իանշմանայ որ կան առ իս . և ինքն կարճագոյնս գնաց զկնի և անպատրաստ գտեալ զԹուրքն , յառապարի կատրեաց :

Իսկ Թուրքն որ կայր յԻւճն գնաց ընդ կողմն հիւսիսոյ ծածկապէս , և դերեաց յերկրէն (Հաւնաց հարիւր հազար անձինս կանայս և տղայս կոտորելով զարսն . և թագաւորն խնդրէր զՍուլտանն . և վարէր զնա առաջի իւր . զի ոչ կամէր կռուիլ ընդ նմա Սուլտանն :

Եւ թագաւորն առաքեաց զորդիսն 'Իանշմանայ յիսուռն հաղարաւ 'ի վերայ 'Եփեսարու , որք երթեալ նստան 'ի վերայ նոցա :

Իսկ Թուրքն խորամանկ արիշխէր քաղաքին , գրեաց թուղթ առ զօրսն յերեսաց քրիստոնէիցն ար անդ , եթէ 'Իանշմանիքդ զորս եդեալ էք մեզ առաջնորդս , ահա մատ-

նել կամին զձեզ 'ի ձեռն թուրքաց . որ դարձեալ են դարան ձեզ , և սպասեն ժամանակի . և թուղթն ընկեցին արտաքս :

Եւ տեսեալ զօրացն հաւատացին , և փախեան . և ելին զհերոս նոցա զօրքն թուրքաց որահասարանք քաղաքին , և զքաղու մն կատորեցին 'ի նոցանէ . և սարանին զքեռ.սրդիան թաւաւորին . և տրամեցաւ յոյժ . և իջաւ մերձ 'ի Կոնն , և նստաւ 'ի ձորակի միոջ 'ի մէջ երկուց բլրոց դժուարագունից . և ահա պատահեցան զնովաւ թուրքմանքն Պռի յորովով թիւնք յոյժ . և պաշարեցին զնա անդ յաւուրս եւթն . և ընկենուին նմա գիլովիմաց աստի և անտի , և ներտիւք խոցատէին զնոսա 'ի տուէ և 'ի գիշերի . և սպանին 'ի նոցանէ մարդ և գրաստ բաղում . և առին զառձիկս նոցա հինգ հարիւր ⁽¹⁾ բեռինս . և երկեան յոյժ զօրքն (Հունաց : Եւ առաքեաց թագաւորն առ Սուլտանն , և ետ ցնա երեք քաղաքս , զոր նոքայն էին շինեալ . և աղաչեաց զնա զերծուցանել զնա 'ի ներդովենէն , և առնիցեն սէր ընդ միմեանս . և ուրախ և զեւ Սուլտանն և յղեաց առ նա , երեք ամիրաց հեծելօք , հանել զնոսա անտի և տանել 'ի Կոստանդնուպօլիս . որք եկեալ

(1) Երկու օրի . հարիւր հազար :

հալածեցին զթուրքն, և յուղի անկեալ ըսկաան պնալ, և թուրքմանն երթայր աստի և անտի, և անարգէր զյաւթմանն. զի թափեաց զնոսա ՚ի ձեռաց նոցա զակարացեալ թշնամիան և զառեալ սոճիմիան անաշխատ, և զայս ասէին և հետդհեռէ բափսէին և յափշտակէին հանդերձս և զէնս և երիւարս, և սպանանէին սքաղումն նետիւք և պարսաքարիւք: Եւ (Հոյնքն մեղադիր լինէին ամբոսցիցն, թէ դուք տայք ծախել զմեզ, իսկ նոքա երգնուին թէ ոչ, այլ նոքա իսկ անհնազանդք են և վայրենաբարոյք և այստանդք, և ոչ որ կարէ զնոսա արգելուլ ՚ի քնասէ, և այնպէս առնէին մինչեւ հանին զնոսա յերկրէն իւրեանց, և անկան զճանապարհայն ՚ի (Հունայն քսան հազար անձինք, և գնաց Սանիլն լի ամօթով (պատկառեալ) և պակասեալ ՚ի քաղաքն իւր, այն՝ որ խորխտացին յաղթել երեւելի սպառերազմաւ աշխարհի, և իմանալի կռուով ուղղափառսայն եկեղեցւոյ, այսպէս անավաստակ գտաւ յերկօսին սպառերազման: Եւ յետ այնորիկ առաքեաց Սուրբանին բազում դանձս, և գնեաց զգերիսն որ մնացեալ էին կենդանիս:)

(Եւսու ժամանակօք քրիստոնեայքն որ ՚ի Սելաեհի՝ կային ՚ի մեծ նեղութիւն յամիւ

բայէն իւրեանց որ կայր անառակութեամբ,
 և 'ի սղութենէ հացի: Այլ քարոզեաց նոցա
 եկեղեցին և ասաց, եղբարք թշուառութիւն
 նրա այս վասն մեղաց է. քանզի կատարեալ
 տեսանեմք առ մեզ գրամբաանա խորայելի,
 զորոց ամբաստան լինի մարգարէն և ասէ.
 «Խառնակեցան ընդ հեթանոսս և ուսան ըն-
 գործս նոցա. ծառայեցին սսվորութեանց
 նոցա և եղիւ. նոցա գործք իւրեանց 'ի գայ-
 թակղութիւն Կ. և արդ ահա սպառեցաք,
 ջնջեցաք և խաբառ նուաղեցաք և լքեալք
 եղաք 'ի Տեառնէ. և այժմ եկայք դարձցաք
 իւրաքանչիւր որ 'ի ճանապարհաց մերաց չա-
 րաց, և աղաչեսցաք զերեսս ողորմութեանն
 Աստուծոյ և հայեսցի առ մեզ ողորմութեամբ
 բն իւրով բնականաւ, և նախա կեցցուք և
 մի մեռցուք: Այլ լուսն ժողովուրդն զպատ-
 ւէր եկեղեցւոյն, և դարձան առ Տէր պա-
 հօք և պաղատանօք և արտասուօք և հսկ-
 մամբք գիշերականօք:

Այլ ցածեալ Տէր 'ի քարկութենէ իւր-
 մէ, և արկ 'ի սիրտ ամիրայիմ և ցաւեցոյց
 զմիտս նորա խղճիւ վասն գործոց իւրոց, և
 ետ զքաղաքն 'ի Սուլտանն և ինքն գնաց 'ի
 Խարբերդ, և դիւրացաւ քաղաքն և առա-
 ւադաւ հացն, և թեթեւացաւ հարկառու-

Թիւնն (1), և իստաւորեցաւ Նստուած շնորհակալութեամբ, և քաղցրացաւ ճաշակ ապաշխարութեանն երեւեալ արդեամբք. զի առն գազանացելոյ և խակամաթի զղջմնալ ետ և թողուլ զհայրենիս իւր և գնալ. և միւսն նա էր մնացեալ ՚ի ասնէն ՚Իանշմանայ:

Ի վեց հարիւր քսան և ինն թուին Հայոց ել Սալահատին յԱգիստոսէ երեսուն երեք հազար սպառազինեալ հեծելովք ՚ի սոսկականացն և հետեւակացն (2). յիսուն ել հազար գրաստա զինաբարձս առաջի իւր. և եկեալ ՚ի Պաղեստին կալաւ Փռանգ մի, և արեամբ նորա լուացաւ աղօթից (3) և աղօթեաց, և յայնմհետէ կազմեցաւ պատերազմ մի և աւերման աշխարհին:

Իսկ թագաւորն Նրուսազեմի Պաղտոյնն յորժամ լուաւ զայս հաւարեաց զզօրս իւր առ ինքն. և ահա ոսկաւք էին յոյժ առ բազմութեամբ անօրինացն. և անկաւ թագաւորն ՚ի վերայ երեսաց իւրոց հանդէս արեւելից առ աջի զօրաց իւրոց. արարին և նոքա նոյնպէս. և աղաղակեցին առ Տէր սրտի մոռք և լային, և յարուցեալ կանգնեցան և

(1) Մի օրի. հակառակու. կականացն և ՚ի հետեւակացն Թիւն:

(3) Թեղեալ լուացաւ ՚ի թով

(2) Հին օրի. բաց ՚ի սոս. աղբիւն և աղբիւն:

ուխտեցին առաջի Նստուծոյ ոչ դարձուցանել զթիկունս 'ի թշնամեացն . այլ յօժարու թեամբ մեռանել 'ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ : Եւ ասորս կազմեցան սպառազինեցան ի հաւատով . և գնացին ընդ առաջ նոցա . իբրեւ երեւեցաւ . գունդ . այլապեացն , և էին բազումք , և ելելու առնէին զմիմեամբք , դարձեալ իջին յերիւարացն և 'ի ծռանր խոնարհաալ արտասուեցին . և լինի զբերանս իւրեանց ահաւոր անուամբն Վրիտտոի , Նստուած զնա կարդալով և իշխան մահու և կենաց . և վառեցան 'ի սէր նորս և նստան յերիւարս իւրեանց և խոցոցեալ իբրեւ զարծուիս յերամակս նապաստակաց հարին իւրաքանչիւր զնիղակ իւր 'ի լանջս թըշնամեացն շեշտակի , և ձգեցին զնոսա :

Եւ Վրիտտոս Նստուած օրհնեալ թաւաւորն մեր եհան հողմ ուժգին ընդդէմ նոցա՝ որ ընկինայր զնոսա 'ի ձիոցն առանց ձեռին , նիղակի . և նաքա կատորէին զնսսա և ոչ զոք ապրեցուցանէին . և ցրուեցան փախստականն ընդ կողմն հարաւոյ առ անուպատմն . բայց սուրն ոչ դարձաւ . 'ի նոցանէ մինչեւ 'ի մուտս արեգականն , և 'ի վաղիւն սկսան դարձեալ 'ի մնացեալն և մինչև յեւթըն օրն գտանէին 'ի նոցանէ լքեալս 'ի առ

վոյ և սպանանէին . և առին զամենայն ծան-
րութիւն ռոճկացն նոցա , և զառաոխտնայս
նոցա կոչեցեալն ցնետան և զաղեղունս և ըզ-
նիզակս և զվրանս նոցա և զամենայն պարար-
տութիւնս սպառուցն , և լցան և փարթա-
մացան . և ուրախ արար Տէր զյուսացեալս
իւր . և ցնծաց սուրբ եկեղեցի ՚ի համբառո-
յոյս աւետեաց . և տային օրհնութիւն Նա-
տուծոյ որ եքէկ զմէջս անօրինայն , և թա-
փեաց զսիրտս նոցա պղնձացեալս ՚ի սնտախ
յոցն իւրեանց :

Իսկ Սալահատինն նորապարտ և նախա-
մօթ անկաւ ՚ի Սոր յոյժ սակաւութ . և զգե-
ցաւ սեռաւ և արգելաւ ՚ի սենեակ , և տան-
ջեաց զինքն խաւարաւ դռադում աւուրս :
Եւ վասն այսր յաղթութեան ամիրայն որ
կայր ՚ի Հերիմն , դարձաւ ՚ի թուրքաց և
եղեւ ընդ Նոսաքու հնազանդութեամբ .
և երդուաւ նմա Նրինձն թողուլ զբեր-
դին առ նմա . և յետոյ ստեաց երդմանն ,
էառ ընդ ինքեան զՆորքեն զիշխանն Վիւլե-
կեցւոց , և գնաց առնուլ զՀերիմն . և ոչ
մատնեաց զնա Տէր ՚ի ձեռս նոցա , քանզի
ստեաց Նրինձն երդմանն : Եւ դարձաւ ՚ի
Հարդայ հնազանդութիւնն ամիրայն որ անդ :
Ի թուին Հայոց վեց հարիւր երեսուն

գնաց թագաւորն Երուսաղեմի 'ի Յորդա
նան, և նստաւ 'ի տեղւոջն՝ որ կոչի անց Յա
կովբայ. զոր ասեն հուն (Կակովբայ Փղաւ
ցիքն, և սկսաւ շինել անդ. քաղաք առնաւ
նովաւ զ'Ղամասկոս. և յաջողեցաւ զառա
ջինն գործն, և շինէին և գային բնակէին
անդ քրիստոնեայք:

Եւ լուաւ Սալահատինն, և երկեաւ վա
սըն 'Ղամասկոսի, և ժողովեալ վերստին զորս
չոգաւ եկն եմուտ 'ի քաղաքն. և զի ամիրայն
Սալբաքու, որ կոչի Ղրեգական քաղաք որ
ասի Երուսղիմ ապաստան լիալ յանձին զա
րուծիւն, ոչ հնազանդէր Սալահատինն,
չոգաւ 'ի վերայ նորա. և սիրով և խոստմամբ
առ զնա և զօրացաւ. և վատահացեալ յան
ձրն, գնաց 'ի վերայ նոր քաղաքին, զոր շէ
նեալ էին Փռանգքն, և յարեան ընդդէմ նորա
զօրքն փառաւորեալ Փռանգացն. և յաղթաւ
Ճաշակքն հարին զնոսա և կստորեցին օրպէս
յերէկն և յեռանդն. և փախեաւ Սալահա
տինն, և անկաւ 'ի 'Ղամասկոս. և Փռանգքն
առեալ աւար քաղում և գերի 'ի նոցանէն
և յերկրէն, դարձան 'ի քաղաքն զոր շինէին.
և դարձեալ միւսանդամ ասորստակեցին 'ի
'Ղամասկոս, և առին սակաւ քնչ կարասի և
գերի և կամէին գնալ, և անդեալ զինքն Սա

լահատինն , եւ զհետ նոցա . և կարաւ 'ի նոցանէ հարիւր Փրեր . եւ քաղցրացաւ . 'ի ճաշակս (1) իւր զոր ետ նմա չարութիւնն մեր և մոռացութիւն սրատուիրանին (2) տուծոյ . և ժողովեալ զ՝ քապն անապատին չոգաւ . 'ի վերայ նորաչէն քաղաքին . և ոչ եւս զիտ անդ զթագաւորն Նրուսադեմի . այլ միայն հինգ հարիւր Փրերս , և պաշարեաց զքաղաքն և յաղթահարեաց զնա . և ընկէց հուր 'ի շինուածս նորա , և բորբոքեցաւ , և վառեցաւ բոլոր շինուածն նորակազմ : Եւ յորժամ տեսին Փրերքն թէ վանեցան , և տկարացան ոմանք 'ի նոցանէ , արկին զան ձինս 'ի հուրն և կէսք 'ի գեան , զի մի անկեցին 'ի ձեռս նոցա : Եւ զայլ բնակիչսն կոտորեցին , և գնացին 'ի Իամասկոս :

Ի վեց հարիւր երեսուն (2) թուին մեռաւ Սանիլն թագաւորն (Յունաց զկնի երեսուն և եւթն ամի արքայութեանն իւրոյ . և թագաւորեաց որդի նորա Մէքս աղայ երկոտասանամեայ . և իշխանք երկոտասան կարգաւորէին զթագաւորութիւնն : Իսկ մայր նորա եղեւ հաւատաւոր , բայց ընդ ձեռամբ սւնէր զտունս գանձուցն . և սը-

(1) Երկու օրի . 'ի ճաշ
իւր :

(2) Մի օրի . 'ի վեց հարիւր
երեսուն և մէկ :

տեալ Մտուծոյ անկաւ ՚ի պառնկութիւն ,
 և ոչ պահեաց զհաւատ պարկեշտութեանն .
 և յորժամ յայտնեցան իրքն խորհեցան ըս-
 տանանել զնա օրէնք թագաւորութեանն և
 դնել զդուստր Սանկիին որ էր յաղմէ կնիճե-
 և իմացաւ կինն և արդին իւր Սէքսն , և
 հրամայեցին ըմբռնել զմետառան իշխանան .
 և փախեան յեկեղեցին , և չոգան դահլիճքն
 տռնուլ զնոսա , և սպանանել , և կալաւ ամ-
 բոխ քաղաքին զգուռն եկեղեցւոյն զաւուրս
 եւթն , և ապա չոգաւ պատրիարզն և ա-
 ղաչեաց զթագաւորն և զմայրն . և առ ՚ի
 նոցանէ երդումն , և եհան զիշխանան յե-
 կեղեցւոյն , և տարաւ յարքունիան : Եւ օր-
 տեցին երդմանն . ատելէքն Տառն ոչ սպա-
 նին զնոսա բայց հանին զաչա նոցա վառթար
 քան զսպանութիւնն :

Իսկ տէրն Վեսնոյ և Հարսնքեփոյ որում
 անուռն էր Սրբորդին փեսայ էր Սուլտանին , և
 ատեաց զկին իւր և արար իւր օգնական ըզ-
 Սալահատինն , զի կռուեացին ընդ աներն
 իւր , և լուաւ նմա Սալահատինն , և չոգան
 ՚ի վերայ Սուլտանին : Եւսոց եկն ընդ առաջ
 նոցա Հասան ամիրայն , և իմաստուն բա-
 նիւք դարձոյց զնոսա , և խաղաղութիւն ե-
 զեւ ՚ի մէջ նոցա :

Եւ ամիրայն Ռուհայոյ և Խոսրոանայ ապրտամբեալ 'ի Վօղաղւոյն գնաց առ Սալահաաինն ։

Եւ այց պատրիարքն Սէպդորոս⁽¹⁾ որ առեալ էր յերաշխի զիշխանն , որոց խաւարեցան աչքն , ել 'ի քաղաքէն և գնաց . եւ թն ամիս պատարագ ոչ մատեալ 'ի Խոսրոանդնուպօլիս , և մեռեալ ոչ թաղեցաւ . զի անմտութեամբ անէծ զանպարտն , և ոչ զթագաւորն և զպոռնիկ մայրն իւր զերդմնազանցան ։

Եւ Սալահաաինն չոգաւ 'ի վերայ Վթայ և առ զնա և ետ 'ի Նորրդինն . զի խոստացեալ էր նմա ⁽²⁾ ։

Եւ Սեփետինն դարձեալ զօրս ժողովեալ եկն 'ի վերայ Սալահաաինն , և ոչ իշխեաց պատերապսել ընդ նմա ։

Ի Թուին Հայոց վեց հարիւր երեսուն երեք մեռաւ Սեփետինն և Սելիք Սալահն . և առ զիշխանութիւնն Վառնինն միւս եղբայր Սեփետինն ⁽³⁾ ։

(1) Երկու օրի Թէոդոս ։

(2) Այս պարբերութիւն գտանի 'ի միւսմ օրինակի և էթ ։

(3) Հնագոյն օրի 'ի Թուին Ասորոց հազար շորս հարիւր իննասուն երեք , և վեց հա-

րիւր քսան , մեռաւ Մելիք Սալահն տերն Հալապսմեռաւ . և Սեփետինն տերն Մաւրա . և տաւաւ Հալպ և Մօւլաղ գին Սեփետինն . և Ազադիւնն ետ զՀալպ եղբօր իւրում և ետաւ 'ի նմանէ զՍեփետինն ։

Ի թուին շայոց վեց հարիւր երեսուն և չորս անօրէնէն Վերոնիկոս սպանազն պարսն Ստեփանեայ, որ փախեալ յԱքբայ և առ ընկէց (1) զհարազատն իւր, և շրջեցաւ չարութեամբ ի տեղիս տեղիս, այժմ եկն և եմուտ խաբէութեամբ ի Կոստանդնուպօլիս որպէս թէ ցաւակցաբար եկեալ է ի խնամակարութիւն աղայ թագաւորին, և աւուրս ինչ ընտանեցեալ տան թագաւորին, ապա յայտնեաց զչարութիւնս իւր՝ խեղդեաց զԱլէքսն և զմայրն նորա ի ծովին, և ինքն նստաւ յաթոռն և սպան հազար այր յիշխանաց տանըն (Յունաց, և չորեքտասան հազար գիւղ եւ վանորայք աւերեաց յիշխանութենէն Յունաց, եւ առ զկին Վէքսին իւր ի կընտութիւն չարածերն այն որդին Վելիարաց, և հալածեաց զՓռանգն, զորս եպիստ իբաղաքին և ի գաւառսն, և կամեցաւ սպանանել զՓիսիկ իշխանն որ էր յազգէ թագաւորութեանն, և առ աքեաց կոչեաց զնա, և ոչ կամեցաւ գնալ, զի գիտէր զկամս նորա, և սպառնացաւ կոչնականին եթէ ոչ անցէ զնա բռնութեամբ, փոխանակ նորա ինքն մեռցի

Միւս այլ օրի, Մեռան Սէյ- Եղբայրն Սէյթափն, Բերեթափն և Մեղիք Սաբհն, Սէյթափն, և հաս զիշխանութիւնն միւս (1) Մի օրի, առեւանգեաց

և յորժամ չոգաւ նուիրակն ածել զնա, 'ի հարկէ եհան Փիսիկն զսուրն և եհար զնա. և ինքն գնայր յեկեղեցին, և սուրն արխնոտ 'ի ձեռին իւրում. և ասէ լուարուք ազգք և հասակք ամենայն, զի Նդրոնիկոս ջնջել կամի զբոլոր ազգս (Յունաց, և շարժեցաւ քաղաքն ամենայն, և հաւաքեցան յեկեղեցին, զի ով էր որ ոչ էր սրտառեալ 'ի պղծոյ անտի. և ասացին իշխանք Թագաւորութեանն որ մնացեալ էին ցալատրիարզն. զժ վաղվա զակի զՓիսիկդ Թագաւոր 'ի վերայ մեր, և արար այնպէս. և լուաւ Նդրոնիկոս և մըտեալ 'ի նաւ փախեաւ, և ելին զհետնորա և հասին նմա, և դարձուցին. և 'ի բերեըն կտրտոէին զնա պատառս պատառս և ընկենուին 'ի ծովն (1). և զմնացեալն բերեալ 'ի քաղաքն այրեցին զնա հրով:

Իսկ Սալահատինն տիրեցեալ Արժագետաց չոգաւ ամենայն ամիրայօքն, և նստաւ 'ի վերայ Քարաքոյ և Շաւպօքոյ, և եկեալ Փռանգացն մարտեան ընդ նոսա և յաղթեցին օգնութեամբն Նստուծոյ և հալածեցին 'ի բաց, և ամրացուցին զքաղաքն և զքերդսն ծովեզերեացս:

Բայց եղև պատահար ինչ 'ի վերայ Թաւ

(1) Մի օրի. ասին 'ի ծովն:

գաւորին Նրուսաղեմի, և անկաւ յախտ գաւորութեան և բժիշկք ոչ կարացին օգնել նրմա. և կացոյց զքոյր որդին իւր թագաւոր, որ էր անուամբն իւրով, յոյժ տղայ:

Իսկ Սալահատինն չոգաւ էառ զՍ՝ճբին. և գնաց ՚ի վերայ Սօւլայ. և ոչ կարաց առնուլ. բայց յառաւել նեղութենէ սրաշարմաւ նրն խոստացան նմա հնազանդութիւն, տալ զօրս նմա ՚ի ծառայութիւն. և առեալ ՚ի նոցանէ երգումն գնաց ՚ի Սուփարդինն և առ զնա դարձաւ ՚ի Վամասկոս: Եւ ՚ի նոյն ամի մեռան Նորըտինն, և Խուդբդինն տեարքն Սթայ և Սերտնայ. որք էին ազգականք միմեանց յՍթութսեաց անտի, աւերիչք եկեղեցւոյ և ատեցողք քրիստոնէից, և թշնամիք ճշմարտութեան: Եւ յետ նոցա էառ զՍերտինն Հուսամագինն որդի Խուդբդինն, և Իւմըդինն տէրն Վալուայ էառ զՍարբերդ. և ՚ի նոյն ամի մեռաւ Սթիք Սիրանն տէրն Խլաթայ Շահի արմէնն: Եւ առ զտեղի նորա Վակդեմուր ծառայն իւր: Եւ ՚ի սոյն ժամանակս Նրինծն Նտաքայ աւար գործ սիրոյ ընդ Սալահատինն և որսացաւ զՍորէն տէր Նիւլիկիոյ կալաւ զնա. և եղ ՚ի բանտի, և եմուտ յերկիրն նորա. և յամեաց անդ զնա նախ ամրան, և ոչ կաւ

բայ մնասել երկրին զի | եւոն եղբայրն | իւր
բենայ իմաստնապէս կռուէր ընդդէմ նորաւ
ինամարկէր աշխարհին 'ի շնութիւն և 'ի
դիւրութիւն. և ել ամօթով յերկրէն 'րինձն:

Իսկ վասն սիրոյ եղբորն | և ոն ետ զլոտաւ
նա և զթիլն և եհան զ|Պրէն 'ի բանտէն. որ և
յետ այնորիկ առին զիւրեանցն որպէս և էրն:

Ի վեց հարիւր երեսուն և վեց թուին
պատերազմեցան ընդ միմեանց | Կադացիքն
որք են | Կարք. և թուրքն որք են թուրքա
մեանք, և յերկարեաց մարտն զամս ութ. և
այս էր սրածառն. Լճք թուրքաց որ բա
ցօթեայ չըջին խորանօք շատացեալք ընդ
դէմ խորշակի և ցրոյ, զձմեռնային եղանաւ
կրն երթային 'ի կողմն հարաւոյ սակս կակ
զութեան օդոյն և ցամաքութեան երկրին.
և զամառնայինն երթային առ հիւսիսիւ յա
ղագս առաւուրութեան ջրոյ և զովութեան
խորշակ օդոյն. և յերթեւեկութիւնս յայս
կցորդ լինէին | Կարքդ սրք անկեալ յաբբա
յութենէն իւրեանց պանդխտանան ուր և
դիպի. և զաղքատութիւն իւրեանց դար
մանեն ծածկապէս շորթելով զայլոցն. Իսկ
որում առաւել քան զայլոց, մեզանչէին
թուրքաց, գողութեամբ շորթելով զանա
սունս նոցա:

Եւ յասացեալ թուիս գտան երկերիւք Վուրդ գարանեալ յերկիրն Շաղթանայ յանցս Թուրքին սպասելով 'ի գողանալ զնոցայսն. և կալեալ զնոսա սպանին. և վասն սցաորիկ ժողովեցաւ Վուրդն տասն հազար, և Թուրքքն կրկին քան զնոսա, և կռուեցան 'ի Շաղթան, և վանեցաւ Վուրդն և իսպառ կոտորեցան 'ի Թուրքէն:

Եւ լուան զայս ազգն Վարաց որ բնաւ կեալէին 'ի լիրինս Ղզերոյ, և յերկիրն Տիւրեւանդայ, և ձայն տուեալ միմեանց ժողովեցան երեսուն հազարք եկին 'ի Վճբին և գրգռեցին զԹուրքն. և նոցա նոյնպէս հաւաքեալ բազմաձեռնութեամբ գնացեալ ընդդէմ նոցա կռուեցան 'ի մէջ Տարայոյ ⁽¹⁾ և 'ի մէջ Վճբնայ ⁽²⁾ և զօրացաւ Թուրքն և պարտեցաւ Վուրդն իւրեւ զառաջինն. և իսպառ կորեան քանզի տատակեցին զերեսուն հազար արօն: Եւ փութացան 'ի բաւակետղս նոցա և: 'ի բնակութիւնս. և տաին զկանայս և զտղայս և զկարասիս նոցա, և դարձան 'ի հանգրուանս իւրեանց. և հասաւ ազգն Վրդաց 'ի մեծէ մինչեւ 'ի փոքունս յերկրէն Վիջադետաց. մինչեւ անցին ամբ ոչ սակաւք և մոռացօնքն եղեն ի

(1) Մի օրի 'ի միջատարոյոյ: (2) Երկու օրի. Բօրիս:

րացն . քանզի մնացեալքն 'ի նոցանէ յոյժ
ապկաւք գնացին մոին յերկիրն Լիւլիկեց-
ւոց խնդրելով 'ի նոցանէ ողորմութիւն . Նոյց
զկնի պատերազմին անցելոյ գտին 'ի տունս
քրիստոնէից թաքուցեալ 'ի Վրդացն վասն
խղճարոյ նոցա . զայրացան թուրքքն 'ի վերայ
հաւատացելոցն և առին զ'յրապ թիւն և ըզ-
թլալմսէ⁽¹⁾, և սկսան կոտորել և վաճառել ըզ-
քրիստոնեայնն, և աղաղակեցին առ աւագան
և շարժեցան 'ի բարկութիւն ընդդէմ շրջա-
կայ թուրքմանին, և առին տուգանս և իւ-
րութանչիւր որ յամիրայիցն այնուհետեւ խը-
նամարկէին ընդ ձեռամբ անկեալ քրիստո-
նեայս :

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

Յաղագս Սալահատինն և մի ծին Էււոնի

Ի վեց հարիւր երեսուն և ութ թուին
Հայոց զօրացաւ Սալահատինն 'ի յաճախու-
թենէ մեղաց մերոց և ժողովեաց զամենայն
հնազանդեալն իւր, զԵգիպտացիս և զներ-
քին | իբէացիս, և զՊտոյիս զԼժուրացիս և

(1) Երկու որի . թլմսէ :

զ(1) իջագետս, և եղև բանակ մեծ և ահա գին. և արար պատրաստութիւն զինուոյ և մեքենայից որոց ոչ էր թիւ. և խաղաց զբնաց ամենացն բազմութեամբ | և գէօնին իւրոյ ի վերայ թագաւորին Նրուսաղեմի, առնուլ զքէն վրիժուոյ կորանաց իւրոց զորս կրբեաց ի նոցանէ յառաջինն յելանէն իւրում | Զգիտութեան երեսուն երկու հազար տառապանքն՝ զորս կորոյսն և տկարացաւ. և քանձեաց ի սրտի իւրում զթոյնս տրամութեան մինչև եգիպտոս թափելոյ զնոսա | Լու զօրն որում ցանկայր նա, եկն եբեր բապանօղն մեր հին չարութիւնն զոր սերմանեաց որոմնացան մշակն :

Լրդ՝ գնաց երկրորդն Յերոբոամ⁽¹⁾ սառանն Սողոմոնին մերոյ Սալահատինն և եհար զքանակն իւր մօտ ի Տաբարիա⁽²⁾. և գնաց թագաւորն Նրուսաղեմի ի վերայ նաբա. և յիշատակեցան մեղքն բրիստունէից առաջի Տեառն. և քննեցան ի բանսն արդար իրաւանցն Նստուծոյ և կշռեցաւ ի կշիռս⁽³⁾, և դատաւ պակասեալ. քանզի կոմնն⁽⁴⁾ Տառապանաց եղեալ յառաջագոյն բանս ընդ ա

(1) Երկու օրի. Ռոբոամ. կռիւն :

(2) Տէբելա :

(3) Մի օրի. Տաբարիա :

(4) Մի օրի. կռուեցան ի կոմնն :

Նորէնան . և ծաղաւեցոյց զգորան և տկարա-
ցոյց , և մատնեաց թշնամեացն . և ինքն գը-
նաց անցաւ 'ի կողմ օտարացն . և զօրացան
ասիւիքն 'ի վերայ անդամացն Վրիտտոսի . և
արկին զնոսա 'ի սուրս իւրեանց անողորմն :

(Վ) Եւ ահագին ժամուն և նսեմացեալ պա-
հուն և կորստեան աւուրն մերում, յորում
հօտն գրօշմաւոր և գառինքն երկնաւոր՝ գա-
ղանաց մատնեցան ընդ երեսս դիակոյտ դաշ-
տին . քանզի ծաղաւեալ երիւարքն խնդրէին
ջուր դիմելով 'ի ծովն . և թուլացուցանէին
զգազուկս արիական քաջացն . և գայլքն
դիշակերք ծաղաւեալք արեան պարարտ զը-
ւարակացն խնդրէին զնոսա եռանդնոտ՝ և
արեալ ժամիւքն 'ի համառօտ ժամու զաս-
տեղագեղ բանակն ցուցանէ ին իբրեւ զկոյտս
դերբուկ քարանց , և զգրախտն ասասւածա-
տունկ իբրեւ զմայրիս կոտորեալս 'ի փայտա-
հարաց . և արդարեւ աստեղացաւ կսծ յի-
րուսաղէմ , այսինքն յամենայն եկեղեցիս իբ-
րեւ զկսծ նունենեաց կոտորելոյ 'ի գաշտի (1) :

(1) 'ի կտրան զթագաւորն մատաղ , և զվա-
ռեալ գունդ Քրեբացն գովելեաց , և ոսկան
'ի նոցանէ կատաղին (2) ամբրի անձինս երեք
հարիւր և զՆրինձն Նուաքայ , և լուացաւ ա-

(2) Մի օրի . իբրեւ զկսծ նունենեաց հարեալ 'ի կարկոտ :

րեամբ նոցա և ետ փառս Սահմետի և ուղօթեաց . և առ զՏպարիայ և կատորեաց զնոսա : Եւ չորաւ 'ի յԱ' ք. քայ և առ զնա : Եւս և ի շխանքն որ կային անդ . փախեան նաւու . 'ի Սուր . Իսկ Լեւուդիա և Վաղարէթ և Ղափն թողին զտեղիս իւրեանց և փախեան . և դիւրաւ տիրեաց 'ի վերայ նոցա որպէս և կամէրն : Եւ ո' է կարող օղբալ վնասաւորման զամենայնութիւնն զոր առնէր նա մեզ . ըզպէս պէս կատականսն և զթուքսն . և զմնաքորդս կրիցն Վրիաստոսի , քանզի ոչ գրեմք մի ըստ միջէ ⁽¹⁾ զորպիսութիւն անցիցն , զոր ինչ գործեցին և զոր ինչ խօսեցան . զգոս բերին յինքեանս յոլով մատնանք ըստ լեզուաց ազգաց՝ այլ մեզ թեւաբեկութիւն է ցանկաղի . և մանաւանդ անողջանալի աղետիցն մերոց հանդամանք սրոշեաց զլալեացն դատաւաւ ազգաց ⁽²⁾ սրուաց և իգաց հասակաց և արժանաւորութեանց : Սոսն զի յետ այսու թիկ. քնաց 'ի յԱ' օրօշան . և զի մի աշխատ լիցի վնաս ամբութեան տեղւոցն , և սակաւ մի հանգիսէ 'ի սպանութենէ հօտից հաւատաւ ցեւոց , խօսեցաւ կակցութեամբ , և երգաւ . Թողու զթագաւորն նոցա , պաշտո

⁽¹⁾ Այլ գիտի աւին . ոչ
գրեմք ըստ մասանցն :

⁽²⁾ Երեք օրի . սրոշեաց
զգաւեաց ըստ ազգաց :

ուր և կամեացի երթալ հանդերձ նորօր . և ետուն զքաղաքն 'ի ձեռս նորա . և առեալ զթագաւորն լըռւսաղեմի գնացին 'ի Տիւրոս որ է Սուր անառիկ քաղաք էթէ տէր պահեցէ . և թէ ոչ 'ի նանիր տքնին շինաղքն և ընդունայն զգուշանան պահապանքն :

Եւ Սալահատինն մտեալ յաղթութեամբքն իբրեւ զպողոպատ ել խնդութեամբ 'ի սուրբն լըռւսաղեմ, և աւուրս ինչ պաշարեաց զնա՝ և զի ոչ գայր նոցա սւտոնք ակն կալութիւն , կամեցան տալ զքաղաքն և մատնել զանձինս անյագ սրոյն հեթանոսաց :

Իսայց նա անդանօր եցայց զանձն մեծախարհաւոր , և կտրեաց նոցա գինս տասն գահեկանս ըստ գլուխս տալ և գնալ 'ի խաղաղութիւն , և արարին այնպէս . և ելանէին կահանեալք յարտատուայն իբրեւ զգառինս 'ի մօրէ զատչէին բառաչելով յաստուած . ընկալ քաղաքէն՝ շարժելով յարտատուս զմեղէն սրաւոյ անդամ . որ մնացին 'ի տեղին էին քսան հազար սրբ և կանայք . և աղատեաց 'ի նոցանէ չորս հազար ⁽¹⁾ անձինս ծերրս և պառաւունս . և եւթն հազար տղայս սրա և էգ բաշխեաց զօրաց իւրաց . և հինգ հազար երիտասարդս առաքեաց Ագիպտոս

(1) Մի օրի . երեք հազար :

յաղիւ թագործութիւնն 'ի շինութիւն պարրապաց և ապարանից, ազատածին որդիքն Ալեքսի դարձան 'ի գործս հնոյն Խորայելի 'ի մերոյն Փարաւոնէ. զոր ետ մեզ չարչարիչ անմարմինն Փարաւոն, և հինգ հազարս և թող անդէն Ալլուսաղէմ շինել զպարիսպն յամբութիւն, իւրում անձինն սեպհակունեալ զնա: Իսկ զտաճարն լուացին արեամբ քրիստոնէիցն զոր անդէն սպանին, և դարձեալ լուացին ջրով, և ապա վարդի ջրով, և աղօթեցին 'ի նմա և ստացան ինքեանց. և ետ Սալահատինն գիր սահմանի, զի մի մըտցէ 'ի նա քրիստոնէւոյ. և որ մտանէ, մահու պարտական լինիցի կամ հաւատոյն. և զտաճար սուրբ Հարութեանն արար ընդ հարկաւ զի որք գան 'ի նմա աղօթականք, տալեն դահեկան մի կարմիր լատ գլուխ մարդոց:

Եւ յետ այնորիկ գնաց Սալահատինն 'ի վերայ Տիւրոսի ամենայն պատրաստութեամբ. և քանզի եկեալ էր անդ կոմս մի՝ և մտեալ 'ի քաղաքն նախ քան զպաշտօնէն զնա, այր քաջ և հանճարաշատ, 'ի ձեռն նորա ապրեցոյց տէր զՍուր 'ի պաշարմանէն, և ոչ ինչ կարաց նմա մեղանշել: Եւ ել անտի Սալահատինն և գնաց 'ի Ալեքս, և առ զնա դիւրաւ: Եւ գնաց անտի և մարտեաւ ընդ

Պերուժ, և ընդ Ղեպեղն և ընդ Վինին (1) .
 և զկնի ստկաւուց մատնեցան 'ի ձեռս նորա .
 և տիրեաց 'ի վերայ նոցա :

Իսկ 'ի Թուին վեց հարիւր քառասուն՝
 գնաց Սալահատինն 'ի Վարաք և 'ի Շուպք .
 և նստաւ 'ի վերայ նոցա . և շատ աշխաւ
 տեալ զզօրս իւր յաղթահարեաց զնոսա , և
 առեալ կոտորեաց զնոսա և գերեաց և յաւարի
 եհար . և գտաւ 'ի Վարաք (2) այր մի
 լցեալ արծաթով որ հալ մի էր պակաս առ 'ի
 զտել և սրբել զնա ամենեւին . և ոչ կարաւ
 ցին առնուլ 'ի պէտս . և ոչ գտաւ արուեւ
 տաւ որ որ կարէր իմանալ ինչ 'ի նմա . և Թու
 ղին զնա նոյնպէս և գնացին :

Սկնի այնորիկ գնաց Սալահատին յերկի
 րըն Սեհոնին և պաշարեաց զ՝ ատիկն , և առ
 զնա . և մարտուցեալ ընդ Ղեպեղէ քակեաց
 զնա . և Թողեալ զնոսա չոգաւ 'ի Պաղրաս և
 հնազանդեաց զնա . և 'ի վեր մատուցեալ
 կռուեցաւ ընդ պարսպակն (3) , և միշտ զնա :

Եւ դարձաւ 'ի Վամասկոս . և զսհեաց
 Սեպեանին իւրոյ . և արար խնդուծիւն տաւ
 նրն Սալահատեաց , և խնդացոյց զզօրս իւր

(1) Մի օրի . Տփնին .

(3) Մի օրի . դարպասին :

(2) Մի օրի . և գտաւ 'ի Մի օրի . Պարսկակն :

Գորայք մի լցեալ :

պարզեւօր և առաւ Բաճկօր . և արար սաւ գ
սիրելեացն Վրիատոսի :

(3) Եւ Սուրբն յայնտիկ Հասան զօրագլու
խըն խլիճ ասլանայ դառնացոյց զնա ընդ
դէմ որդւոյն իւրում, և ատէր զնա . իսկ նա
բա զըւազումս յանգուցեալ յինքն՝ արար մեծ
հանդէս զօրաց պատերազմել ընդ հօրն . հա
ւաքեցաւ (1) և հայրն նոյնպէս ընդդէմ որդ
ւոյն : Իսկ նախ քան զգիպելն նոցա Սահ
րամ շահն տէրն Արզնկային, որ էր փեսաց
նոցա անկեալ ՚ի մէջ նոցա նուաճեաց ՚ի խա
ղաղութիւն սիրոյ . և հաշտեցան : Վանդի
ամաչեցին ՚ի ծերութենէ Սուրտանին զօրքն
որ ընդ որդւոյն միաբանեալ էին, և առ ժա
մայն խաղաղութիւն խօսեցաւ ընդ ամենե
սեան Սուրտանն : Իսկ զկնի այնորիկ սպան
ապստամբացն չորս հազար անձինս . և զՀա
սան զօրագլուխն սպանին հրամանաւ որդ
ւոյն . և մի յորդւոցն Սուրտանին որում ա
նուն էր Աղբղին խալատ շահ (2) էառ զԱնե
տենի ՚ի ժառանգութիւն իւր :

Ի վեց հարիւր քառասուն և մի թուին
Հայոց շարժեցաւ տունն Փռանդաց խառ
նիճաղանչ բաղմութիւն առանց թագաւա
րի . սակայն բորբոքեալ սրտիւ յաղէտս քը

(1) Մի օրի . հաւաքեցան : (2) Մի օրի . խահար շահ :

բխառնեից և 'ի սէրն իշուսաղեմի յօժարու-
 թեամբ դիմեալք եկին ընդ ծով. և ելին մի-
 այն (1) ի քայոյ 'ի դուրս. և զի ք. քայ տիրացու-
 ցեալ էր Սալահատինն և կացուցեալ 'ի նմա
 հարիւր հազար այր սլատերազմող, և մար-
 անչէին ընդ միմեանս. և Սալահատինն ոչ
 մտահանուցր օգնել քաղաքին. և հանդար-
 տեցին Փռանգքն և շինեցին տունս բազու-
 միս, և եկեղեցիս և ջրաղացս (2) որպէս ասին
 չորս հազար շինեցին. և եղեւ 'ի յամենելու
 ցա անդ, ել թագաւորն Սլամանայ (3) և գը-
 նաց 'ի Կոստանդնուպոլիս. և ժամանակ մի
 կռուեցաւ ընդ նոսա. և զի յերկարէր գործն
 տրար ընդ նոսա սէր և անց յայս կոյս (4) ծռ-
 վաւն. և որպէս է նենգութիւն (3) նոցա ա-
 ռաջնորդեցին նոցա ընդ անջուր և ընդ ա-
 ռադարս քարաժայռաց և անկոխս. և պա-
 կատէր 'ի նոցանէ օր ըստ օրէ. Սլլ և թուրք-
 մանն մնասէր նոցա յադոնի և 'ի ծածուկ :
 Սոց հասեալք յ'Կոնիսն քաղաք զբազումս
 կոտորեցին 'ի թուրքացն. և իմացեալ Սուլ-
 տանին արար ընդ ունեւթիւն նոցա և ետ

(1) Երեք օրի. 'ի միմայն. յայտնին :

(2) Երկու օրի. ջրաղացս
 և ջրաղացս. որպիսին ասի
 զիս ըրի և նմա յեղեմի գոր.

(3) Երեք օրի. Ալամայ :

(4) Չորս օրի. յայնկոյս :

Ճանապարհ և առաջնորդս , և բերին զնոսա
 ՚ի Սելեւկիայ , և մինչ հանգչին նոքա անդ .
 և թագաւորն կամեցաւ լողանալ ՚ի վերան ,
 յանկարծակի յազդմանէ շարին ՚ի նոցն մեա
 ցորդաց մեղացն մերոց ընկղմեցաւ և հեղ
 ձաւ .⁽¹⁾ ՚ի ջուրն , և կորեաւ անդէն . Եւ գը
 տեալ զմարմինն և տարեալ յԱնտաք թաղե
 ցին անդէն ըստ արժանւոյն սղբալով զնա ⁽²⁾ .
 Իսկ զօրքն առանց գլխոյ մնացեալ տարակու
 սեցան անդէն .

Եւ ի եւոն իշխանն Սելեւկիոյ եղբայրն
 Ռոբենայ որդին Ստեփանեայ արար բազում
 մարդասիրութիւն բաժանելով զզոռն յեր
 կիրն , և զաւելի մասն առեալ ՚ի տուն իւր
 կերակրեաց և խնամեաց զնոսա զձմեռնային
 եղանակն , մինչեւ եկին նոցա առաջնորդք եր
 կաւ . և գնացին Ղաբքայ , և առին զքաղա
 քն և կառորեցին զԺուրքն որ անդ . զյուզմ
 մասն պահեցին կենդանի զի գնեացին նոքոջ
 զգերիւն որ ՚ի Ղամասկոս յազգէն Փռանգաց .
 Եւ յորժամ ոչ կամեցան փոխել զնոսա , կռ
 տորեցին ՚ի նոցանէ քսան և հինգ հազար
 անձինս ՚ի վերայ միմեանց . և կանգնեալ ՚ի

(1) Չորք օրի . հերձաւ . ժան լեալ . որ թերեւս տեւ իւ

(2) Աստ իւր և իւր . մանա . զի թի ինն Միթայեւ լեւ Նե
 ւանդ զանձինս , որ չեմ ար . իւր խաղանն , և զնոյն ուրաշ :

վերայ դիտանցն արարին աղօթս 'ի փառս
անուանն Վրիստոսի . որպէս արար Սալահա
տինն 'ի վերայ քրիստոնէիցն . և շինեցին վե
րտին զՎ. ք. քայ և բնակեցան 'ի նմա . և զորդի
քեռ Նկիթեռ (1) Թագաւորին եղին կամա
Վ. ք. քայոյ . և քանզի եհաս համբաւ ինչ արա
մագին յերկրէն իւրեանց , արարին խաղա
ղութիւն ընդ Սալահատինն . և գնացին յաշ
խարհն իւրեանց :

Իսկ 'ի Թուին վեց հարիւր քառասուն
երկու՝ մեռաւ Խլիճ աօղանն 'ի Կօնն , և ան
դէն Թաղեցաւ Թագաւորեալամս երեսուն
և ութ . և մնաց Թագաւորութիւն նորա եր
կառասան որդւոց նորա :

Եւ զկնի ամի միոյ մեռաւ Սալահատինն
'ի Վամասկոս , և եթող քան երեք որդիս .
զաւագն կացոյց 'ի Վամասկոս , և զերկրորդն
'ի Սո , զերրորդն 'ի Հալապ , և կարգեաց
զնոսա Սուլտանս . և այլոցն տուեալ տաւրս
կացոյց ընդ ձեռամբ նոցա : Եւ եղբայր մի
էր նոցա Յետլ սնուն . կոչեաց զնա Վելքը .
և ետ նմա զԽ. ք. քայ զփառան , զՍերտին ,
զՍուփարդինն , զՍամուսաս , զԽլճապար ,
զՍարաք և զՀոպար , որ և յետոյ առ զՍըճ
բին և զՍաղայ :

(1) Երեք օր . եւ զորդի քեռանկի Թագաւորն :

Եւ տէրն Սալայ արար միաբանութիւն ընդ եղբարս իւր ընդ տէրն Նղիւրայ և ընդ տէրն Շնճարայ . և եկն նոքօք ասնու լ զխառան , և կալաւ զնա ջաւ ⁽¹⁾ 'ի ճանապարհին և գարձաւ անդրէն 'ի Սօլ . և գնացին եղբարքն 'ի տեղիս իւրեանց : (Յորժամ գնացին նոքա մեռաւ Նղդինն . և աւ զտեղի նորա Նորլտինն որդի իւր :

Եւ 'ի նոյն ամի մեծն Սեփն իշխանն Հայոց կալաւ զՆրինձն Նտաքայ , և արկ զնա 'ի չարչարանս , փոխարինեալ նմա զյանցանս նորա՝ զոր արար Խոբենայ եղբօր իւրում . և եկեալ Կոման Նտաքոյ թափեաց զնա աղաչանօք 'ի ձեռաց նորա , զի այր խաղաղաբար էր նա և բարեմէր , որում անուն էր Հեռի : Իսկ արիագոյնն Սեփն տիրեաց եւ թանասուն և երկու բերդից , և ել անուն նորա ընդ ամենայն երկիր . և փութացան շոտակել զնա տունն (Յունաց և տունն Փրաանգաց . ըստ որում առաքեցին նմա թագ յերկաթանչիւր կողմանց , 'ի պարծանս իւրեանց ասնելով զնա . և էր այնուհետեւ թագաւոր ճոխ և անուանի և ահարկու 'ի վերայ ասար անգացն որ շուրջ էին զնովաւ և գողացին 'ի նմանէ . վասն որոյ ապաւինեցան

(1) Եւէք օրի , Եւի՛ն զյաւն :

Ի նա որդիքն խլիճ ասլանայ . քանզի տկարացան ի բաժանել իշխանութեան իւրեանց ի բազում մասունս . քանզի ոմն Թագաւորեաց ի լօնն որ կրտսերն էր , և ոմն յԱրսթայն , և ոմն ի Նէսկեսարն . և այլք զայլ մասունս աշխարհին առին , և էր հակառակութիւն ի մէջ նոցա . մանաւանդ յուսացաւ ի նա Սեւիքն որ ունէր զվերջին աշխարհն (1) , և նստէր յԱլլասթայն . և նա ել ի դուրս և յաւել ի բաժինն նորա բերդս և գաւառս :

Իսկ Թագաւորն Սորայ Սեւիք Նգիզն եկրն ի վերայ եղբոր իւրոյ ի Իամասկոս : Եւ լուեալ զայն Սեւիք (Յետն հօրեղբայրն նոցա զնաց առ նոսա առնել խաղաղութիւն ի մէջ եղբայրցն , և արար նեգու թիւն մեծ . քանզի արբայց գեղ մահու Թագաւորին Սըւրայ . որ և ընդ հասանելն ի Սոր՝ մեռաւ , և առ յինքն զԱդիպոս և տիրեաց նմա : Եւ յետեւ խաբեաց և զՍեւիք Սալեհն . և ասաց զնա յերկիրն իմ ի Կամուսատ և կաց ի խաղաղութեան և ի հանդարտութեան , և քեզ լիցի Սուհայ և Սառան և Սաղայ . և ես նստեալ ի Իամասկոս կացից ընդդէմ Փռանդին , և ամենայն թշնամեաց մերոց . և հաւ

(1) Մի օրի . զվերին աշխարհն :

ւանեցաւ, և կամեցաւ առնուլ զգանձս հօր իւրոյ և գնալ, և ասէ ջնս միթէ ոչ վստահանաս յիս, քանզի և իմն ում է, եթէ ոչ քո արի և գնա և ես բառնամ զամենայն և առաքեմ զկնի քո, և հաւատաց նմա, և յարեաւ գնաց և զառաջինն չոգաւ նա յԱսղայ, որ մանաւանդ պատրեաց (1) զնա: Իայց նոցա գիտելով զկամս (Յետին՝ ոչ ընկալան զնա ՚ի ներքս, և ոչ պատուեցին զնա, դարձաւ անտի և եկն յԱւահայ, և ոչ նոքա ընկալան զայրն պարզամիտ, զի և ոչ ՚ի նոցանէն էր ծածկեալ խաբամանկութիւն հօրեղբոր նորա, դարձաւ յայնմանէ զայրացմամբ և չոգաւ ՚ի Սամուսատ, և զայն ետուն ՚ի ձեռս նորա, և նստաւ անդ, այլոցն եւս ակն ունելով յետ այնորիկ:

Իսկ Եղիք Յետին շրջեալ և տեսեալ զտունս Գանձուց Սալահատնին, և զարմաշեալ ընդ յառաւելութիւնն և ընդ պատուականութիւնն զոր ոչն կարծէր ադահեաց ՚ի յիշն, և ոչ կամեցաւ տալ ՚ի նմանէ եղբորորդւոյն իւրոյ, այլ և արար զնա ծաղք, քանզի եգիտ նա տուն լցեալ մատուտակով զոր կոչեն ըստ աշխարհաց Եարուխս կուտեալ ՚ի պէտս ինչ, զայն եբարձ քսան բեռն և կրնլեաց մատանեալ, և առաքեաց առ նա: Իսկ

(1) Երէք օրի, պատրաստեաց:

Նորա տեսեալ զնախատինս իւր, ապաշաւէր
այնու հետեւ զանմտութիւն իւր. քանզի չէր
ձեռնահաս օգնել խելաց իւրոց և կամ փա-
խարինել նենգ չին, որ ընկէց զնա 'ի բարձրու-
թեանէ 'ի խռարհ, վասն որոց ոչ ետ նմա պա-
տաւփանի, այլ եթող կարող դատողին (1) լու-
սուծոյ և վերջին օգնականին:

Իսկ պատկաւ որն Հայոց ի եւոն բարւոք
կարգաւ որեալ զաշխարհն իւր լայն իմա-
տութեամբ և կարող ձեռք ընդդիմանայր
արտաքին թշնամեացն. եւ խաղաղացաւ 'ի
կեանս իւր շինելով բազում վանորայս և զա-
ռաջագոյն շինեալսն ընդարձակելով առա-
տառէս տուլով զպէտա նոցա, այլ և արձա-
նագրով ուսուցականէր նոցա գիւղս և ագա-
րակս այգիս և անդատանս, և գրեթէ ետ
նոցա զպարարաւ թիւն երկրին իւրոյ, և ա-
ռատացոյց զըսձիկս նոցա պատրաստագոյնս
'ի ծովէ և 'ի դամբէ. և ոչ միայն զհամալգի
վանորայսն այնպէս փարթամացուցանէր, այլ
և զայլալեզու քրիստոնէից, զԼ'սորոյ և զՖլ-
աւնդաց, այլ և զՀունացն և զԼ'լոաց ոչ պա-
հելով նոցա ռիս զոր արարին նոքա ընդ նմա
և ընդ ազգն նորա արեւոյս. այլ և ընդ ա-

(1) Մի օրի. դատաստանին:

մենայն ուղղադավանա առ հեռաւորս և առ
մերձաւորս :

Իսկ նա բարեգուծ լիալ առ ամենեւեան
բարի առնէր եկեղեցականաց և աշխարհա-
կանաց . և էին եկեղեցիք նոցա պայծառք և
անկարօտք յանապատս և ի քաղաքս տահմա-
նեալ մօիւք որ են մինչեւ ցայսօր ժամանա-
կի . և այսպէս բազում դրուատիւք կեցեալ
առ ամենայն ազգս , հանդեաւ ի Վրխտոս .
Թողլով դուստր մի ժառանգ Թագաւորու-
թեան իւրոյ . զոր տուեալ յամուսնու Թիւն
որդւոյ Նինծին Նաթիոքայ , որում անուն էր
Փիլիպ , և եդին զնա Թագաւոր գրաւեալ
զնա երդմամբ զի պահեսցէ զդաւանութիւն
և զօրէնս Հայոց , որ և կեցեալ ամս երկու
խաբեալ լինէր ի հօրէն իւրմէ , և ընդ ա-
կամբ հայեր յաւսոյ իշխանսն Հայոց , և
խորհէր բառնալ զնոսա . զոր իմացեալ նոցա
ըմբռնեցին և եդին յարգելանս ժամանակս
ինչ , և անդէն վճարել ի կենաց :

Եւ ընտրեցին զորդի Կոստանդեայ փա-
ռաւոր իշխանին Վիւլիկեցւոց , որ էր յազ-
դականութենէ անտի Նեոնի աբքայի , ո-
րում անուն ճանաչիւր Հեթում . և պառ-
կեցին ընդ նմա զաղջին Պայազաա արքա-
յութեանն Օլապէլ կոչեցեալ ըստ Փռան

գաց բառին. որ է ըստ Հայոց լիբարէթ. պարկեշտ կենօք. և երկիւղած ՚ի տեսունէ, հաճոյ լ'ստուծոյ, և գովելի ՚ի մարդկանէ, բարեսէր կամօք, և զգոյշ քաղաքավարութեամբ. զսա զուգեալ ընդ Հեթմոյ ետուն զնա զթագաւորութիւնն աղայ տիովք բայց զարդարեալ ծերունական հանձարով հանդարտ արգասիք և ըսն խորհրդով. զոր յարդեան ժամանակիս ունի զթագաւորութիւն հայկական զարմից յաւելլով օր ըստ օրէ յիմաստս և ՚ի վարս հաճոյս նովին թաքուհեաւն՝ զուարճացեալ և ծաղկեալ որդւովք. և լիցի հայցուած ՚ի մէնջ և ազաւանք ՚ի սրբոց Տեառն բարերարի և ամենակալի և մարդասիրի յերկարել և յաւելլուլ ՚ի ժամանակս նոցա, և ՚ի պատիւ փառաց իշխանութեան նոցա ընդարձակեալ և տարածեալ ընդ բնաւ Հայաստանեայց յորդիս յորդուոց մինչեւ ՚ի գալուստն ինքնաբաւն և ամենակալ թագաւորին անմահի Տեառն, և լ'ստուծոյ մերոյ (Յիսուսի Վրիստոսի, որ է օրհնեալ ընդ Հօր և ամենասուրբ Հոգւոցն)

(1) Իսկ պարոն ի եւոն որդին Ստեփանեայ.

(1) Այս գործերութիւնն որ էւ և ՚ի հեղինակին զոր գիրքս աւելանէ և շարժողութիւնն նորա գանձոյ յաւելեալ. գործի գրանի յայլած գրեալի.

որ ըստ օրէ երթայր և զօրանայր Նստուծով
յաջողեալ, և յամենեցունց փառաւորեալ.
և յայնժամ յորժամ տկարացոյց Նստուած
շուրջանակի զթշնամիս նորա, և ՚ի կոր կոր-
ծանեաց զամենայն հակառակորդս նորա,
և տիրեաց նա լիով երկուց Վիլկէից, լե-
րամբք և դաշուօք, քաղաքօք և ամրական
դղիկօք, էտա քաջութեամբ իւրով և զհա-
սարանն Սորադու ոց. և մասունս ոչ օակաւոյ
Նրկորդ. Վասպադովկացւոց. Ալբրորդ. Հա-
յոց զոր ոմանք Նուաջին անուանեն Հայք.
Վրաւեաց ընդ իւրով իշխանութեամբ և Ն-
սորեստանեաց գաւառաց, և ցուցաւ ինք-
նագլուխ և ճոխ իշխանութեամբ. զի ոչ ոք
տիրէր ՚ի վերայ նորա. Նա համբաւ արիու-
թեան նորա թուլացուցաներ զժիւս անօրի-
նաց, և պարզէր զերեսս քրիստոնէից և լը-
նոյր խնդութեամբ և ուրախութեամբ:

Վասն որոյ փութային պատուեալ զնա
Թագիւ. Թագաւորն (Յունոց վասն պատճա-
ռին, զի թերեւս հնար լիցի նովաւ յաղթել
Թուրքացն, որ բռնացեալ կալան զիշխանու-
թիւն նորա:

Իսկ Թագաւորն Փռանգաց, վասն դա-
շանց սիրոյն զոր ունէին ընդ Հայք ուխ-
տիւք ՚ի հին ժամանակաց. Նա վասն այսաւ

Բիւ երկոքին առաքեցին նմա թագ սակիա-
կազմ. և պատկեցին զնա յազթու թեան պաա-
կաւն ըստ վայելման և պատշաճի արժանա-
ւորութեան իւրում :

Եւ այսպէս վերստին նորոգեցաւ թա-
գակալութիւն Նրամեան զաւակին, և թա-
գըն Հայկազանց և Սենեքերիմանց եգաւ
ի գլուխ արժանաւասանգ զարմին Նեանի
ի վեց հարիւր քառասուն և հինգ թնւին
Հայոց՝ այր բարի և աղատամիտ և արիական
և հեղ, և մեծահաւատ : Ար և բազմացոյց
զարդիւնս տուտւած պաշտութեան, ելլոյ
վանորայիւք և անապատաւորք զաշխարհսն
իւր և շինուածօք եկեղեցեաց, զմասն՝ ազ-
նիւ և զպարարութիւն երկրի իւրոյ տա-
լով նոցա և նուիրելով Նստուծոյ՝ արձանաւ
գրութեամբ և կտակօք անյուծիւք : Եւ
էր ահագին առ օտարսն, և բարեմիտ առ
իւրան, ահաւոր առ սնիրաւեալսն, և ողոր-
մած առ որքս և այրիս, և առ ազքատս : Եւ
հեղ և խոնարհ առ ամենեւեան :

Եւ այսպէս դրուատիւք թագաւորեալ
ամս քսան երեք, հանգեաւ ի Վրիստոս բա-
րի անուամբ և ուղղափառ հաւատով կեն-
ցաղավարեալ. թողլով ժառանգ թագաւո-
րութեանն դուստր մի, Հայկէլ անուն :

յանձնելով զնա մեծ իշխանին Սիրատնայ , սոսկալի երդմամբ , տալ զնա սրդւոյ թաղաւորին (Ինկուաց ⁽¹⁾) : Սիրտելով զնա Հայդաւանութեամբ , զի դեռ երեխայ էր : Սրոյ նենգեալ ախտին ըստ բնական ասելու . . . թեանն (Կունաց ընդ աղգիւ Հայոց , քանզի Հոռոմ էր ազգաւ , խորհէր 'ի միտս յինքն առնուլ զիշխանութիւնն . վասն որոյ փռութեալէս 'ի խնամոցն Ղստուծոյ առեալ զարժանն պատուհաս՝ սպանաւ 'ի Հաշիշեանցն . սակաւ ժամանակս ինչ կալեալ զպայլութիւնն :

Եւ յետ նորա տուաւ նա սրդւոյ (Իրինձին Ղնտիւքու Փիլիպ անուն . սր ասելու թեամբ գնացր ընդ իշխանս Հայոց 'ի խրատլա հօր իւրոյ խաբեալ և թաղաւորեալ աւերա երկու , և վախճան էառ 'ի կապանս :

Այլ թերեւս կամք վերին խնամոցն անուրինէր և դարձուցանէր զմարդկօրէն անհաւ տատութիւնն , և զչարաբարութիւն ոմանց 'ի բարիս , քանզի զայն գաւազանն փոքրիկ զոր ետ Ղստուած Հայկազունց 'ի մխիթարութիւն բքեալ և խոնարհեալ աղգին , փռ խան բարձրացեալ թաղաւորութեան նոցա , զայն ոչ կամեցաւ տալ 'ի ձեռն օտար ազգի . վասն որոյ յետ բազում ժխորմանց և ամբռ

(1) Մի օրի . Քանկաւազաց :

խից և վիճմանց, ընտրեցաւ որդին պարոն Կոստանդեայ 'ի Թագաւորութիւն. զոր ընտրեալ էր Տէր յորովայնէ, գեղեցիկ հասակաւ, և բարի խորհրդով, մեծահոգի, և երկայնամիտ, հեղ և հանգարտ 'ի տիս մանկութեան: Այլ տուաւ նմա յամուսնութիւն շառաւեղն օրհնութեան ազատուհին: Այլ պէլ: Անթերին 'ի գովելութենէ աստուածապաշտ և երկիւղած կնոջ, ողջախոհ և ցածուն և անզարգասէր և լռին լիահաւատ և մեծացոյս: Քրիստոսասէր և սրբասէր, աղօթասէր և ծերունի հանճարով, 'ի տղայութեան հասակի: Այլ քաւ բանն Սաղովմոնի թէ 'ի Տեառնէ պատշոճի կին առն: Այլ վայել են նոքա 'ի մի մարմին կատարիլ 'ի Քրիստոս օրինօք: Այլ ասն որոյ սիրեաց զնոսա Տէր, և եհան 'ի միջոյ նոցա զմեքենայսն սատանայի, որ զառաջինն հակառակէր ըստ բնական իւրոյ չարութեանն, և աջողեաց նոցա տէր յամենայնի և ետ նոցա ուսաներս և դասերս: Այլ է այժմ թաւին Հայոց վեց հարիւր իմնառն և հինգ:

Այլ սր ինչ 'ի միջոցի աստ եղնն, և զայն ասացողք համառօտ:

Ի ժամանակս Թագաւորութեան Հայոց Ալեոնի, յորում էր թիւն Հայոց վեց հաւ

րիւր վաթսուէն և հինգ , եւ 'ի տէրու թեա-
նըն խաղաղովկացւոյ աշխարհին , խոստրով
Շահ Սուլտանին . և 'ի ժամանակս Սեւէք
Յետլ Սուլտանին , որ բռնացեալ ունէր զԱ-
գիպոտս , զԱրուսաղէմ , և զՎամասկոս , և
զՍիջազետս Վսորւոյ և զԿլաթայ իշխանու-
թիւն , ելին զօրքն Փռանգայ յԱ՛բքսոյ ,
հրամանաւ պատրուէն Հռովմայ . առնաւ 'ի
Տաճկաց զաստուածակոխ քաղաքն Արուսա-
ղէմ : Սոր լուեալ զհամբաւ ելիցն նոցա
ազգքն անօրինաց , սրտաբեկեալ լինէին :

Իսկ որդի Սեւէք Յետլ Սուլտանին . գը-
նացեալ յԱրուսաղէմ . քակեաց զսուրբ Աի-
ովն որ կոչի մայր եկեղեցւոյ : Եւ այլ բա-
զում ուխտեր և եկեղեցիք և զՍաղարեթայ
եկեղեցին . և թողին զսուրբ գերեզմանն Վրիւ-
տոսի Վստուծոյ մերոյ զՅարուձիւնն , և
զՎողգոթայն և զՎեթղահեմի եկեղեցին .
Եւ զայլն ամենայն և զպարիսպն Արուսաղէ-
մի սու հասարակ քակեցին . և հայր նորա
Սեւէք Յետլն արարեալ ժողով ամենայն զա-
րայ իւրոց , առ ծովոյն Տիբերուկան բանու-
կեալ զտեղի առնոյր :

Եւ լուեալ Հռովմայեցի զօրացն . գիմե-
ցին գնալ 'ի վերայ նոցա պատերազմել . և
որչափ սոքա մօտենային 'ի բանակ նոցա նո-

քա օթեւանօք ընդ կրողնկն դարձեալ հե-
ռանային . և յերկարէր այս 'ի բաղում ա-
ւուրս : Սինչեւ ձանձրացեալ քրիստոնէիցն
կամեցան յետս դառնալ երկուցեալք 'ի խա-
բէութեանց նոցա : Եւ յաղագս անձանո-
թութեան աշխարհին խորհեցան դառնալ
յԱբքայ . և համակամութեամբ ամենայն
զօրաց լիացն խորհուրդ առեալ իջին յԳիող-
ոոս , և հասեալք 'ի քաղաքն որ կոչի Տէմի-
աթ , պաշարեցին զնա . և 'ի նեղս արկեալ
ընդ յերկար , մինչեւ երրորդ մասն քաղա-
քին սատակեալ լինէր 'ի սովոյ և 'ի տարա-
ժամ մահուանէ որ անկաւ 'ի նոսա : Եւ ա-
պա առին զքաղաքն և կոտորեցին զմնացեալ-
սն առ հասարակ . և առին յաւարի զմթերս
դանձուց նոցա և լցան առ հասարակ ոսկւ ով
և արծաթով :

Եւ յայսմ ամի մեռաւ Սեղբ Յետին :
Եւ որդիք նորա Սեղբ Քեմլն Սուլտանն
Եգիպտոսի , և Էքրաին , և Սուլտանն Վա-
մասկոսի Սուղաուամն . և այլ եղբարքն նոցա
առ հասարակ սրարեալ ժողով բաղում և
անհամար զօրաց , եւ 'ի թուին Հայոց վեց
հարիւր վաթսուն և վեց , մտին յԵգիպտոս :
Բայց յերկեղի լեալ , ոչ իշխէին պատերազ-
մել ընդ Վրիստոնեայսն :

Եւ ՚ի նոյն իսկ Վրիտառնեայքն իբրեւ առին զՏէմիաթն, կամեցան երթալ առնուլ և զայլ քաղաքսն : Եւ էր ընդ նոսա թագաւորն Լբքայոյ (Իւտճուանն փեսայն Հայոց թագաւորին Եւանի, և՛ Նամբըն⁽¹⁾, և Սայիթալն և այլք բազումք յիւրաքանչիւր կողմանց յարելոյ ՚ի նոսա : Եւ գնացեալ բազմութիւն զօրացն բանակեցան առ ափն Նեղոս գետոյ ՚ի հարթայատակ դաշտի միում : և իմացեալ անօրինայն, լուծին զկառս ջրաբուղիս տեղեացն և ելեալ ջուրն շրջապատեաց զգօրսն :

Եւ Սահմն տականքն յարձակեալք ՚ի վերայ նետաձգութեամբ սկսան խոցոտել զամենեւեան : մինչեւ անցոյս լինելոյ Վրիտառնէիցն ՚ի փրկութենէ, տուին զքաղաքն զոր առին և յանձն առին դառնալ յիւրեանց աշխարհն : և դաշինս եղեալ՝ հաստատութեամբ մնալ ՚ի նոյնն, երդուան և Սուլտա նայքն նոցա անմխաս պահել զամենեւեան և այսպէս ՚ի շփաթս հասեալ զօրացն Վրիտառնէից, դարձան ՚ի տունս իւրեանց : Իսկ Սելիք (Յեալն ՚ի վախճանելն իւրում զաւագորդին գ՛հեմլն, կացոյց իշխան ՚ի վերայ սլոցն և ամենեքեան հնազանդեցան նմա : զի էր բարեբարոյ և իմաստուն և առատաձե-

(1) Մի օրի Յամբըն :

որն առ ամենեւեան : Նոյնպէս և իւր եղբայրն Նշտաին որք կալան զիշխանութիւն հօրն իւրեանց բազում ժամանակս :

Ի թուին Հայոց վեց հարիւր վաթսուն և եւթն՝ Վեքայուղ Սուլտանն Հռոմոց , որդի Խոստրով Հահ Սուլտանին յաղթող եղեալ քան զհայրն իւր , լինի պատճառ շնորի ընդ թագաւորն Հայոց Սեւոն . եւ բազում զօրս ժողովեալ հասանէ ՚ի Կոնիսոն Հայոց . և պաշարէ զամուր գլեկն որ կոչի Կապան . և բազում աւուրս մարտուցեալ ոչ կարաց առնուլ զնա :

Եւ թագաւորն Հայոց Սեւոն զիւրոյ աշխարհին զօրքն գումարէր , և փութայր ելանել ընդ առաջ նորա : Եւ նորին զօրագլուխն պարոն Կոստանգին Սեւեդատապըն . որ էր քեռորդի թագաւորին Սեւոնի , առեալ սակաւ ինչ փսենգս ՚ի զօրացն , յառաջ մատուցեալ ՚ի կիրճաւ բերանցն , և պատահեալ գնդի միում ՚ի զօրացն Թուրքաց . և անկեալ ՚ի վերաց՝ զամենեւեան կոտորեաց և ըմբռնեաց ՚ի նոցանէ արս գլխաւորս . որք ազդեցին նմա զքուն գալուստ զօրացն Խուլտանին . և աղաչէին դառնալ , և բաւական համարիլ զյաղթութիւնն ի զոր արար . եւ նորա ոչ անսուցեալ բանից նոցա , առաւել

եւս յամառեալ և քաջայերեալ զգօրսն . համբ
դիպի ծանր զօրս ևս ևս վառելովք զինք ,
և ՚ի պարտութիւն մատնի Վռնդառապլն
և զօրքն որ ընդ իւր . և ըմբռնեցան ինքն և
պարոն Կոստանդին Վամբռուեցին և Կեռ-
ոակն , և այլ մեծամեծ իշխանք , թող զորս
կատորեցան ՚ի նմին տեղւոջ , իբրեւ հազար
այր որատերազմող : Եւ ըմբռնեալ զնոսա դար-
ձաւ ՚ի Կեսարիայ :

Իսկ թագաւորն Վեւոն իբրեւ լուաւ
զկոտորումն զօրացն , և զըմբռնումն իշխա-
նացն , առեալ զզօրս իւր արշաւէր ՚ի միւս
այլ կողմն աշխարհին Հռոմոյ և բերէր ա-
ւար անթիւ , և կուտէր , իբրեւ զաւագ առ-
ափն ծովու :

Եւ յետ սակաւ աւուրց արարեալ սէր
ընդ միմեանս . ետ թագաւորն Հացոց Վե-
ւոն զբերդն Սլաւայ , և թափեաց զիշխան-
սըն որ ըմբռնեալ էին : Եւ խոստացաւ ասոյ
Հռոմոյ Սուլտանին յամենայն ամի երեք
հարիւր այր ՚ի ծառայութիւն , և հնազան-
դեցաւ նմա : Եւ այս լինէր ՚ի ծերութենէ
և յանկարութենէ մօրմնոյն , և իշխանայքն
ոչ էին ընդ նմա ուղիղ :

Եւ ՚ի սոյն իսկ յայտմ ամի արարեալ ժա-
ղով Սուլտանն Վեքայուզ զօրաց , առեալ և

Ի Թագաւորէն Հայոց օգնականութիւն. գայ
 յերկիրն Հաղպայ ի յԱւապան և տոնու զնա .
 և անտի գնացեալ ի Թլղաշար տանաւ և ըզ-
 Թլղաշար և զԱնթափ : Եւ կամեցաւ գնալ
 ի վերայ Հաղպայ . և երեք ամաւ յառաջ
 Սուրբանն Հաղպայ վախճանեալ էր Անիք
 Տահրն : Եւ որդի նորա Անիք Աղիզն մա-
 նուկ գողով ամաց հնգից, սենելով զիշխա-
 նութիւնն : Եւ էր նորա աթապակ մի յոյժ
 իմաստուն . առաքեաց առ Թագաւորն Հա-
 յոց Աւուսն , և խնդրեաց ի նմանէ օգնա-
 կան լինել . թերեւս զերծանիցին հնարիւք
 նորա ի հասեալ բարկութենէն . և խոստա-
 ցան նմա տալ ռազում գանձս ոսկւոյ :

Եւ Թագաւորն Հայոց այնուհետեւ ի
 հոգս անկեալ իւրով կորովամիտ իմաստու-
 թեամբն . առաքեաց զանխլարար առ Սու-
 րանն Հոռոմոյ , մինչ ի տահմանս Թլղաշա-
 րայ էր , գրեալ առ նա այսպիսի օրինակաւ :

«Թագաւոր Հայոց Աւուսն . եղբօր մերոյ
 Քեքացուղ Սուրբանիդ . ի Տէր խնդալ :

«Յուշ լիցի քեզ իբրեւ սիրելոյ մերում .
 զի իմացեալ հաստատեցաք . եթէ քառա-
 սուն ամիրայ ի զօրաց քոյ գաշինս եգեալ
 են տալ զքեզ ի ձեռն Աշխարհուն : Եւ
 դուն այսուհետեւ զօգուտ անձին քո խոք

հեաց . զի մի անկցիա՛լ՝ի ձեռս տտելեաց քոյ .
ողջ լեր ո :

Եւ իբրեւ ընթերցան առաջի նորա ըզ-
պատճեն նամակին . իսկոյն զարհուրեալ ա-
հիւ մեծաւ հրաման տայր զօրացն դառնալ
անդրէն փութանակի : Եւ ինքն յառաջ ան-
ցեալ աճապարէր գնալ . զոր իմացեալ Աշ-
րափուն և զհետ մտեալ արար փախստական .
Եւ ինքն դարձեալ էառ զՍապան և զԹըլ-
պաշար , և դարձոյց ՚ի Հալաս :

Եւ այսպիսի օրինակաւ այնքան մեծ Սուլ-
տանն շփոթեալ ՚ի պարտութիւն մատնէր .
և հասեալ ՚ի Վեսարիայ զամիրսոյն զայնոսիկ
զքառասուն թաշել հրամայէր :

Եւ յայսմ ամի եկն դեղին մարախ եւ
ծածկեաց զլերինս և զդաշտս . և եկիւր զաւ-
մենացն ծառ սահմանաց մերոց մինչեւ ՚ի լու-
պառ զերիս և զչորս ամս :

Ի վեց հարիւր վաթսուն և ութ թուա-
կանին Հայոց | եւոն թագաւորեալ ամս քը-
սան երեք , մեռաւ (1) : Եւ յանձն արարեալ

(1) Եի օրի . ամի այսօր .
Իսկ վեց հարիւր վաթսուն և
ութ թուականին Հայոց | եւ-
ւոն թագաւորեալ ամս քսան
երեք : և մեռաւ . տասն ութ

իշխան եկաց Հայոց . և յետ
տասն ամի թագաւորեաց ամս
քսան երեք . և յետ և յա-
ռաջ զամս երեսուն երեք : և
մեռաւ :

զիշխանութիւն աշխարհին և զդուստր իւր
զՕլասելն ՚ի Սիրատանն, որ էր ազգաւ Հա-
ռում. և զինի սուղ ժամանակի սպանաւ ՚ի
Հաշիշեացն. որպէս վերագոյնն գրեցաւ :
Եւ առնու զհոգաբարձութիւն աշխարհին
պարոն Կոստանդին, որ էր քեռորդի թա-
գաւորին Հայոց ի եւոնի :

Եւ այսմ ժամանակի ժմանք յիշխանացն
Հայոց ապստամբեալք, եղին ընդ Ռորի-
նայ Նրնձին Նաթորու, կամելով զնա թա-
գաւորեցուցանել. յորոց էր Ղօսլին Սարու-
ղախտ և ի եւոն Կապանու տէրն և Կեռ-
սակն և այլք. որք առեալ զՆրնձն Սարէն
և մտին ՚ի Տարսուս և ամրացան :

Իսկ պարոն Կոստանդին և տէր Յովհան-
նէս կաթուղիկոսն, գնացին զօրօք և սրաշա-
րեցին զնոսա սուղ ինչ ժամանակս. և յաղ-
թեցին նոցա. և առին զքաղաքն. և ընթրո-
նեցին զապստամբսն որ և ամենեքեան բան-
դարգեալք եղեալ վախճանեցան ՚ի կապանա-
և հանդարտեցաւ երկիրն. բայց տէր Յով-
հաննէս կաթուղիկոսն յառաջ քան զառնու-
ղաղաքին վախճանեցաւ. ՚ի թուին Հայոց
վեց հարիւր վաթսուն և ինն :

Եւ ապա միաբանութեամբ ամենայն իշ-
խանացն, և եպիսկոպոսացն ընտրեցաւ յա-

մենեցունց տէր Կոստընդին . որ էր եպիսկոպոս Սիւնյն : Եւ եղաւ յաթոռ հայրապետութեան Հայոց 'ի Թուին վեց հարիւր եւթանասուն : Եւ եղեւ ուրախութիւն աւանեցուն . յաղապս առաքինի և բարերարոյ և խաղաղասէր մտացն . որով ամենեցուն հռչակաւոր լինէր :

Իսկ իշխանացն Հայոց բազում անմիաբանութիւն լինէր վասն դներոյ Թագաւոր . զի օչ հաւանէին միմեանց : Եւ ապա 'ի մի կամքս եկեալ ընտրեցին զորդին Իրնծին Աստիւքու Թագաւորեցուցանել . զոր և արարին իսկ . և ետուն զդուստր Թագաւորին Հայոց Եւանի նմա 'ի կնութեան . և Թագաւորեցուցին 'ի վերայ Հայոց 'ի Թուին Հայոց . վեց հարիւր եւթանասուն և երկու : Եւ անուանեցին զնա Փիլիպ Թագաւոր :

Ի Թուին Հայոց վեց հարիւր եւթանասուն երկու , եղեւ երաշա սաստիկ . և յերկարեաց յոյժ մինչ զի 'ի Վեկոտմբերի հասարակն նշեհիք ծաղկեալ եղեն 'ի ջերմութենէ օդոյն : Եւ անպատմելի լիտօք տառապէր երկիր զերիս և զչորս ամս : Յայսմ ժամանակի մեռաւ Սուլտանն Քաթայուզն և առնու զՍուլտանութիւնն կրտսեր եղբայր նորա Ալադինն :

Ի թուին Հայոց հազար եւթանասուն
 և երեք՝ Փիլիպ թաղաւորն թաղորով⁽¹⁾ հօր
 իւրոյ, կամեցաւ ըմբռնել զերկուս մեծա-
 մեծ իշխանսն. զսարսն Կոստընդին՝ որ էր
 թագաւորահայրն, և զսարսն Կոստընդին՝
 Լամբրունին տէրն։ Սոր իմացեալ յառա-
 ջեաց սարսն Կոստընդին, և ընթռնեաց ըզ-
 նա ՚ի թիլն Համոնոյ. և տարաւ ՚ի Բարձր
 բերդ, և անդ վախճանեցաւ։ Իսկ հայր նո-
 րա Բրինձն Լնտիօքու լուեալ տրտմացաւ
 յոյժ։ Եւ զի անկարանայր առնուլ զվրէժ
 որդւոյն՝ առաքէ առ Լըսդին Եւլտանն Հո-
 առմոց։ Եւ ի կեալ էառ զՂանձին⁽²⁾, և զԼան-
 ջին և զԵրզնայ խաչն, և արար մնաս բազում
 ՚ի լեռնակողմանս։

Եւ Բրինձն ժողովեալ զօրս եմուտ յեր-
 կիրն, եկն ընդ տահմանսն, որ կոչի Ղկեր.
 և եհաս մինչեւ ՚ի թիլն Համոնոյ։ Եւ ոչինչ
 օգտեալ դարձաւ ամօթով յԼնտաք։

Ի թուին Հայոց վեց հարիւր եւթանասուն
 և հինգ՝ միաբանութեամբ ամենայն իշխա-
 նացն տուին զԼամբէլ դուռտը Լեւոն թա-
 գաւորին, ՚ի կնութիւն Հեթմոյ, որդւոյ
 սարսն Կոստանդեայ, և թագաւորեցուցին
 ՚ի վերայ Հայոց. որ էր տղայ հասակաւ։

(1) Մի որի. Բ Կոստընդ

(2) Մի որի. զՂանձին։

և հայրն նորա կարգաւորէր զԺապաւորու-
թիւնն, որ և արար սէր ընդ Աւսդին Աուլտան,
և հնազանդեցաւ նմա, տալով նմա յամե-
նայն ամի երեք հարիւր այր ի ծառայութիւնս

(Հայսմ ժամանակի լուար զհամբաւ եր-
կուց ազգաց անաստուածից և գաղանարա-
րոյից, որոց անուանքն խորազմ և հաթար,
որք իբրեւ հուր ընդ խալիւ ընթացեալ, ա-
պականեցին զերկիր ուր և հասան, և ոչ որ
ընդդիմացաւ նոցա, և սարսեցին ի համ-
բաւոյ նոցա ամենայն որ ի ներքոյ երկնից •
Այլ սկիզբն ելից նոցա ի բուն աշխարհէն
իւրեանց ի վաղուց ժամանակաց է՝ և զբա-
զումս աշխարհս և զազգս և զԺապաւորու-
թիւնս աւերեալ և քանդեալ, հասին յաշ-
խարհն սրեւելից •

Այլ յայսմ ժամանակի ժապաւորէր Աբ-
րաք դուստր Թամարին Առուզուքան, և
էր Աթապակ նորա իւանէ, եղբայրն Աւ-
քարիայի (1), որ էին ազգաւ Հայք, և ի հը-
րապուրանաց Թամարին Աբրաքի եղեւ իւա-
նէ, և ի հակառակս դառնայր կրօնից Հայոց •

Այլ յայսմ ժամանակի ի գաւառն Վճնոյ
եղեւ նշան ինչ, զի կրօնաւոր մի սուրբ և

(1) Սա այս իւանէ՝ հայր Զաւայլ Գեղի •
Թորոյի Դէլի ի Երասխանի •

ընտրեալ վախճանեալ Հայ ազգաւ, որոյ
գերեզմանն երկնաւոր լուսովն վկայեցաւ (1),
և փառաւորեցաւ, որ և ամենեքեան յոեսին.
և եւ Համբաւ նորա ընդ ամենայն երկիրն. իսկ
Իւանէ նախանձ շարժեալ ամենայն Վրաց-
ւովքն նախատէին և թշնամանէին, և յետոյ
զոսկերս սուրբ Վրոնաւորին հրամայէին պրել
հրով, և ՚ի տեղի պատուական ոսկերացն սա-
տակեալ շուն թաղել Նու եպիսկոպոսն Ռջնոյ
տէր Յովհաննէս բազում բանիւք յանդի-
մանէր զանաստուածն Իւանէ: իսկ նա ըս-
պառնայր կամ դարձուցանել ՚ի Վրացու-
թիւն զամենայն Հայս, և կամ հանել յաշ-
խարհէն:

Նու մինչ յայսոսիկ էին եհաս համբաւ
խորազմին. և նոքա փութով ժողովեալ զօրս
կամէին ելանել ընդդէմ նոցա ՚ի դաշտամէ-
ջն Վառնի քաղաքոյ. զոր շինեաց մեծ ար-
քայն Հայոց Տրդատ բերդ. և սարաւոյթ ՚ի
մեծամեծ վիմաց թաղաւորութեան իւրոյ,
որ կայ անխախտելի մինչեւ ցայսօր:

Իսկ ամբարիշտն Իւանէ ամենայն զօրօքն
Վրաց գնաց և իջաւ ՚ի լեառն Վառնոյ, որ
կոչի Ալուշերմն (2): Նու ասպա խորհեցան միա-

(1) Մի օրի. երկնաւոր լուս.

(2) Մի օրի. Ազնուշերմն
սովն վառեցաւ:

բան առաքել զմեծ իշխանն քաջ և անուանի
զԼւանէ զեղբայր Շալւայի փոքր ինչ զօրօք
ընդ առաջ խորագմին . որոյ հասեալ 'ի դաշ-
տին Վառնոյ որ կայր առաջի իւրեանց հա-
րիւր մղոնօք 'ի զատէ . ապա ընդդէմ ելին
անօրէն խորագմիքն և սկսան սրատերազմել
ընդ նմա . և յորժամ իրաւնեցան 'ի միմեա-
նրս իւանէ եղբայր Շալւային , և խորագ-
միքն , յայնժամ առաքեաց զմի 'ի զօրաց իւ-
րոց առ մեծ զօր հեծելունս վալ փութանալ
կի յօգնութիւն նմա : Այլ նա 'ի գնալն ձայ-
նէր որպէս սովորութիւն է թէ՛ շուտով հա-
սիք , և ձայնն ձխաւորին ոմանց լսելի լինէր թէ՛
փախիք և մի գայք , զի չեմք կարող դիմանալ
սոցա : Այլ ոմանց լսիւր թէ փութանակի
հասիք կարող եմք յաղթել . և մինչ 'ի յայս
էին , փախեաւ Աթապական իւանէ անկանել
յամուրս երկրի իւրոյ , և բազմութիւն զօ-
րացն փախստեամբ անկանէին 'ի գեօղաքա-
քն Վառնի , որ շինեալ է 'ի վերայ բարձր
քարախրամի , և գետ յորդ անցանէ ընդ
տակ խրամին . և յորժամ 'ի փախուստ դար-
ձան անկանել յամուրս տեղեացն , նոյն ժա-
մէն մըրիկ փոշոյ մթացոյց զաչս փախուցե-
լոցն . և առ հասարակ լցան ընդ բարձր և
ընդ յոյժ ահագին խրամն Վառնոյ 'ի գետն

յորձանուտ . և խորագլխին յեայ հասեալ
զմնացեալն սրայ մատնէին . և առային թէ՛
արամ Վրացւոյն հրով այրեցաւ . նշանակեալ
թէ աստուածային է բարկութիւնն . Իսկ
զքաջ իշխանն Շալէ բնբռնեցին կենդա-
նւոյն , և տարան առ Սաւրանն իւրեանց .
և այսպիսի ահաւիճի վրէժս էառ Նստուած
յանպարտաւան և ՚ի կենցաղասէր ազգէն
Վրաց , վասն անարգելոյ նոցա զհաւատս
Հայոց :

Իսկ Պարսիկքն որ ՚ի Վուին քաղաք , լը-
ւեալ զպարտութիւն Վրացւոյն բնբռնեցին
զգլխաւորս քաղաքին և սպանին . և ապա սուր
եղեալ կոտորեցին զամենայն Վրիստոնեայս
որ ՚ի քաղաքին :

Իւ զայսոսիկ լուեալ քաջ և անուանի
իշխանն Հայոց որդին մեծին Վասակայ Բու-
սին Հայրակայ Պաօշ անուն և առեալ ըղ-
ջորս իւր գնայ ՚ի Վուին . և գտեալ պատճա-
ռաւ բանի մտանէ ՚ի քաղաքն սիրոյ պատճառաւ
և զուգեսէր խաբէութեամբ . և կռիւ
զամենայն մեծամեծան որ ՚ի նմա և ՚ի սիրե-
լն զնոսա , յանկարծակի յիշէ զկոտորումն
Վրիստոնէիցն թէ զինչ պատճառաւ արա-
բիք , և ապա հրամայեալ զօրացն իւրոց առ-
ժամայն սուր ՚ի վերայ եղեալ կոտորեցին

առ հասարակ . և ինքն գարձաւ . խաղաղութեամբ 'ի տուն իւր :

(Հայսմ ժամանակի եկին խորագմիքն եւ սրաշարեցին զմեծ քաղաքն Վրաց զՏփլիս . և Պարսիկքն որ կային 'ի քաղաքին , ետուն զքաղաքն 'ի ձեռս խորագմեացն . և խորագմիքն խոստացան թողուլ զՊարսիկսն խաղաղութեամբ ստացուածօք իւրեանց , և աստառեալ զքաղաքն կոտորեցին զամենայն 'Վերիստոնեայսն որ 'ի նմա . նոյնպէս և զՍհուտան . և զամենայն ազգ քաց 'ի Պարսիցն . և արարեալ ընդ ձեռամբ իւրեանց զքաղաքն , գնացին :

Եւ 'ի գալն գարնանային ժամանակին , եկն թագաւորն Վրաց 'ի Տփլիս . և կոտորեաց զՊարսիկն որ 'ի նմա . և մնաց քաղաքն աւեր 'ի մարդոյ և յանասնոյ : (Հայսմ ամի աստղ մի գիտաւոր երեւեցաւ յերկինս , և անյայտ եղեւ :

Ի թուին Հայոց . զնց հարիւր եւթանասուն և եւթն (Ճամանաց թագաւորն Ներսէսուն եւրազում զորօք 'ի Վիպրոս կղզի . և գնացեալ յԱրուստղէմ , երկրպագեաց սուրբ տեղեացն : Իսկ Փրեք 'Իամբլուն առաքեցին 'ի Վեմիւն . որ էր Սուլտան Սարայ դադ նմա զօրօք որպէս զի տացեն զՆերսէսուն 'ի

ձեռք նորա . իսկ Վեմլն առեալ զթուղթ
Փրերացն , և յղեաց առ Ներքուրն , և եցոյց
նմա զնենդուլթիւն ազգին իւրոյ . և ետ սիւ
րով զլըրուսաղէմ յՆերքուրն . և հաստատե-
ցին ընդ միմեանս դաշն և ուխտ սիրոյ յա-
ւիտեան : Եւ Ներքուրն⁽¹⁾ առեալ զգերեզման
եւտ 'ի փռանդն , և հանին զՏաճիկն . և ինքն
Ներքուրն գնաց յաշխարհն իւր . Եւ յայնմ
հետէ սպառնայր 'Իամփլուն քակել զոռնս
նոցա որ յայնկոյս ծովուն :

Ի թուին Հայոց վեց հարիւր եւթանա-
սուն և ութ Վեմլն էառ զ'Իամասկոս 'ի
Սեւլիք 'Խարէն . և ետ եղբօր իւրում Նշրա-
փուն , և տայ նմա տեղէք բնակութեան ըզ-
զՇ օրաց և զՔարայք և զՍամլուզ , և այլ
բազում տեղիս . իսկ զՍիջագետս Նսորոց ,
զՍուհայ և զԽառան և զԱրուճ որ էր եղ-
բօրն իւրոյ Նշրափուն յինքն առնու Վեմլն :

(1) Երէն Ընքուր :

*Այստեւ Լեւոնորի եւ յերիւս
զինախ . և իսկ այս իսկ Վարդա-
նայ գրեալ 'ի խորհմանէն : և իսկ
Գրիգորի երէշս Աննայ սնուցարի .
այս ինքնագիր է օրինակս : Սոյն
Վարդանայ գաւի էն այսորի . զի
և Գրիգոր երէտ 'ի Լեւն յիշատա-
կորանին որ 'ի Լեւն պատմութեան
է . տե՛ս . " գրեցաւ գիրքս ձե .

աւմբ առաւարեալ Գրիգորոյ
զոր կամօքն Աստուծոյ գրեա-
ցաւք և մեք զպակասութիւն
սորա զամաց . քառասուն և
չորիցն : Յէք Աստուած ու-
ղորմեա Վարդանայ ծառայի
քո յաւաք գալստեան քո .
ի յաւելս զպատմութեան թափա-
րոյ :

Այլ մեք թե օք լցեսդ զկուր բանիս և թը
 ուցեսալ ՚ի վերայ ծովացեալ պատմութեանց
 յոքունց, և հասեալք ՚ի միտոյս հանգստեան
 մերումս կենցաղավարութեան, դարձեալ նա
 վին յուսով երկնաւոր սքանչելիացն և շնոր
 հաց Հոգւոյն սրբոյ, երկրորդ անգամ ծովա
 մուխ լիցուք յանհասական խորս քահանա
 յական կարգաց և զարդուց. եթէ սւստի
 սկսաւ և մէր լլաւ և յո՞ կատարի, տեղեկա
 ցուք ըստ մերում կարի աշխատեալք ՚ի
 պարգեւսն Աստուծոյ. եթէ զինչ է քահանա
 յութիւն և զինչ է գործ և աստիճան քահա
 նայութեան և պատիւ նոցա. և հանգուցուք
 զյօժարութիւնս մեր ՚ի փառս Աստուծոյ:

ԳԼՈՒԽ ԻԺ.

Նրին տեառն Միխայիլ յազգս քահանայական կարգաց
 թէ սւստի առնու զսկիզբն:

Այիջն քահանայութեան շնորհի է ան
 ժամանակն Աստուած, որպէս և ամենայն բա
 րեաց. քանզի ամենայն տուրք բարիք և պար
 գեւք կատարեալք ՚ի վերուստ անտի իջեալ
 են առ մեզ ՚ի Հօրէն լուսոյ. որոյ առաջին և

անդրանիկ է յայլն պարգեւքս այս քահա-
նայական . զարդ , զոր ինքնաւթեամբ և անբա-
կողմարար ունի զնա ապէնիապն Նստուած .
ոչ յումեքէ առեալ և ոչ զոք ունելով վե-
րագոյն ինքեան՝ որով քահանայեսցէ և փա-
ռաւորեսցէ , և վասն այնորիկ ոչ է 'ի ներքոյ
հարկի միայն նորա քահանայութիւնն , այլ
բաշխելով և բաժանելով զպարգեւսն իւր ,
է նա քահանայ : Համարձակելի է մեզ 'ի
ծանօթութենէ գրոց ասել զամենատուրբն
Հայր Նստուած՝ քահանայեալ յանհասա-
կան ճնունդն Նրդւոյ և յանթարգմանելի և
յանհատարար բղխումն Հոգւոյն արքոյ ,
անժամանակ անսկզբնապէս անախտարար
և առանց միջնորդի յէութենէ և 'ի բնու-
թենէ իւրմէ . անձինք և երեսք ծանօթա-
կանք Նրդւոյ և Նշողի կատարելապէս իմա-
ցեալք , և մնացեալք 'ի նոյն բնութեան և
յէութեան և յատուածութեան և 'ի զօ-
րութեան և յանմահական մշտնջենաւորու-
թեան , 'ի մի կամս և 'ի մի իմաստութիւն և
'ի մի գործ և 'ի մի ճոխութիւն և 'ի մի թա-
գաւորութիւն և 'ի փառս կացեալ յաւի-
տենիւ իւրով , անպատասխէս բաժանեալ և
անխառնարար միաւորեալ . այս է առաջին
և անստացական 'ի բնութենէ քահանայու-

Թիւն վերագոյն և աննուատ և ազատ քաւ-
չապետութիւն և

Իսկ երկրորդ քահանայադորձութիւն ըս-
կանի առ զօրս լուսեղինայն դատուց յԱրդ-
ւոյն և ՚ի Հոգւոյն, գոյացու թեամբն երկնի՝
որ բնակութիւն է նոցա և խորան անձեռա-
գործ բանիւ կատարեալք և հոգւով լցեալք
ըստ վկայութեան գրոց թէ « Իանիւ Տեա-
ռն երկինք հաստատեցան, և հոգւով բերա-
նոյ նորա ամենայն զօրութիւնք նոցադ բնու-
թիւնք անմարմինք և անմահ կենդանիք մըշ-
տաշարժք ՚ի բարիս և անշարժք ՚ի չարիս, և
թէ հեղգաշարժս ասել յաջողակ թուիցի
ուսմք յաղագս խուարեալ արուսեկին, զոր
ասեն առաջին և վերագոյն ամենայն դատուց
զնա գոլ, և յաղագս այնորիկ հպարտացեալ
առտուածանալ կտմէր անձամբ, որ է առա-
ջին ցաւ մտեալ ՚ի կամս բանաւորաց, և այլ-
քնն զի կան և մնան, քանզի մի քան զմի խո-
նարհ տեսանէին զինքեանս, և այն արգելոյս
զսխտն, և այլ եւս զի խրատեցան առաջին
հիւանդոյն և կան ՚ի յողջութեան, և դար-
ձեալ զի արդ տեսանեն զԱրդի մարմնոյն, և
երկիւղ երեւեցելոյն պահէ զնոսա անախտս,
որպէս առնէր տեսեալութիւնն զանհոգու-
թիւնն, նախ քան զհարգեղութիւնն տուաւ

Նոցա շնորհ և աստիճան փառաց . այն՝ զոր
 Ղառ-թաւ ասէ՝ «ն արար զհրեշտակս իւր յողիւ
 և զսարկաւազ ունս իւր հօւր անկիգանորդ և
 դարձեալ ասէ՝ «օրհնեցէք զատէր ամենայն հը
 րեշտակք նորա հզօրք զօրութեամբ սարկա
 ւազ ունք կամաց նորա և բանի նորա ո . եւ
 այս է գործ նոցա օրհնել զՆստուած և փա
 ռաւորելն զնա ըստ Նսայեաց և Նդեկիելի .
 Նյլ և առաքինի սպասաւորութիւն, այսինքն
 ՚ի սարկաւազութիւն այնոցիկ որ ժառան
 գելոց են զփրկութիւն . և են բաժանեալք
 յերիս երբեակս դատուց կարգաւ . ՚ի կայանին
 առեալ գիառս և զիշխանութիւն վարդա
 պետութեանն , զոր գացեկաբար խնամեն ա
 ռաջինքն զերկրորդն իմանալի կերակրովք սը
 նուցանելով յաճախաւ մն աստուածային հան
 ճարոյն . զոր առնուն առաջինքն ՚ի բացեալ
 նոցա լուսոյն անճառելոյ Նրբորդութեանն
 ըստ չափոյ կարելի բնութեան նոցա տարո
 ղութեանն . և անճերանալի կենօք սարկա
 ւազ են Նստուծոյ ՚ի նմանէ զօրացեալք տա
 լով առաջնոյն ՚ի միջինն . և միջինն ՚ի վերջինն
 անցուցեալ և ՚ի Նստուած դարձուցեալ
 զնաա . կատարեն զգարդն երկնից :

Եւ քանզի առաջինն գեղեցկապէս ունէր
 խորան լուսեղէն հրեղինօք քեալ պաշտօնէ .

իւք անձառելի փառօք, և անթուական բազմութեամբ և անքանակ բարձրութեամբ:

Երկրորդ ապա տպաստեղծէր⁽¹⁾ բանիւ հաստակառոյց հիմամբ և աննկնող ձեռքով և անուշեալ խորան խորհրդական և յորձաժողով եկեղեցի՝ դիւթականն զայս աշխարհ. որոյ իշխան և գլուխ կազմէր զՎ. դամ տալով նմա շուք քահանայութեան, որ է գեղ պատկերի իւրոյ. և գնէ զնա ի լուսնեկալ բիմի բարձրացելոյ տրեւելեան մարինն յարազուարճ գրախտին փափկութեան, ի յարացոյցն հոգեւոր և անթառամ խմորութեանն Վստուծոյ. զոր հոգիացոյց զնա փշմամբ հանձարոյն, զի այնու քահանայատցի Վստուծոյ մշտնջենաւորին մշտնջենապէս. և այնու օրինակաւ էջ շնորհն քահանայութեան ի ներքին բանականքս ընդ արձակեալ. որով շնորհիւ օժանդակեալ (Վ. դամ) կոչեաց զանուն արարչին իւրոյ Վստուած, որ է աւծիչ ի գոյութիւն յանգոյից. և տեսեալ զբարս արարչին իւրոյ, ընդ նմա անուանեաց զնոսա հրեշտակս որ է բանատարս. զի տանէին առ նա բանս. և ապա ամենայն շնչոյ կենդանւոյ կոչեաց անունս յարանուհարար որ կան մինչեւ ցայսօր ժամանակի յիշատակ

(1) Առ օրինակք. ապա տեղէնք:

խմաստութեանն արմատոյն մարդկութեանս ,
և շնորհի քահանայութեան նորա 'ի փառա
տուողին Նստուծոյ :

Իսկ եթէ զի՛նչէ քահանայութիւն , ա.
սասցաւք :

Քահանայութիւն կարգ է բարձր , և առ
տիճանս սուրբ . որով բարձրանայ առ Նստ
ուած ըստ կարի և լինի վերագոյն քան զա
մենեանն որոց քահանայն է , և է միջնոր
դութիւն բարձրութեան և նաւաստութեան
սոբերէ 'ի վայր և տանի 'ի վեր . և ոչ որ ան
ձամբ կարէ առնուլ զքահանայութիւնն , որ
պէս ասէ սուրբն Պօղոս . այլ կոչեցեալն Ղա
տուծոյ . և է նա շնորհ աստուածեղէն սուրբ
որ ասէ յքահանայն . « սուրբ լերուք զի ես
սուրբ եմ , և 'ի սուրբս բնակեմք . և բնակէ
յարժանաւորսն պսակես . որպէս լոյս ընդ
յօդ և հուր յերկաթ միանալով . և ներքուստ
'ի ներքս խօսի գկամս Նստուծոյ , և գնէ 'ի
սբառի զփականս արքայութեան , և զքանայի
դրանն երկնից , և մտին առ Նստուած . և
կոչի նա ծնողութիւն երկրորդ և անտխտ եր
կունք . և ասի դաստիարակութիւն անապա
կան անդեանս Նստուած մերում լեզուիս Նստ
ուոց քահանայն Փարթամ թարգմանի . այ
սինքն երկնաւոր հարստութիւն , անմահաւ

կան գանձունքն սրահուստ և բաշխումն. և ըստ
 Հայկական բառին քաւիչ ստուգութանի կամ
 հարկանող. որ է վրէժխնդիր չարահողաց
 պատուիրանին (՝ստուծոյ, և ոչ անձին. որպէս
 Փենեհեան այն եցոյց զնախանձն (՝ստուծոյ.
 Եւ ըստ այլում կոչման նմանութիւն բարե-
 բախտիկ փառաց՝ որ է (՝ստուծոյն. որ է ըս-
 կզքնատիպ անասացական քահանայութեամբ
 պարգեւք առողջոցն. որոց առաջինքն հան-
 դիպին կուսական և անասական բնութիւնք
 հրեշտակաց. և երկրորդ՝ բաշխեցաւ նախառ-
 տեղէն մարդոյն մարմնոց և արեան վիճակե-
 լոյ. ուստի և մարդասէր կոչեցաւ առողն.
 բայց զի անարատից վայել է ատիճանն տուաւ
 յանմեղութեանն, և ՚ի մեղանչելն նուազե-
 ցաւ շնորհն. թէպէտ և ոչ ամենեւին բար-
 ձաւ. ՚ի նոյն առացեալ մարդասիրութենէն
 մինչեւ ՚ի լքումն աւուրց լցաւ.:

Վարձեալ յորժամ յուզեալ ՚ի խնամոց իւ-
 րոց եղև մարդ. մարդասէրն (՝ստուած, և այս-
 բէն դարձոյց յիշեցուցանելով ՚ի վերնաստանն
 զփշումն առաջին. և քանզի բնաւին ոչ բար-
 ձաւ շնորհն պատուիրանադանցութեամբն
 ՚դամայ ՚ի բնութենէս. ցուցանէ քեզ (՝-
 քել արդար որդին ՚դամայ մեղաւորին. որ և
 քահանայական օրինոք հրեականին մատու-

ցանէր Նստուծոյ յանբանիցն պատարագս .
 և մեծացեալ 'ի նա շնորհին մատեաւ անձամբ
 պատարագ Նստուծոյ , անարժան ձեռօք յա-
 րինակ Տեառն մերոյ և Նստուծոյ , պիղծ քա-
 հանայիւն նուիրեալ և ողջակիղեալ : Սակայն
 կային անկաւ 'ի շնորհէն զոհիւն իւրով յօրիւ-
 նակ այնոցիկ , որք զտէրն պատարագեցին
 'ի եւտացիքն , և անկան 'ի քահանայութե-
 նէն զոհիւքն իւրեանց և որդւովք , նման
 կայենի տարագրելոյ ծննդովք իւրովք յերե-
 սաց Նստուծոյ և յաղգէն Նդամայ , անօթն
 մնասակար ոչ յաջողեալն 'ի տան Նստուծոյ .
 որպէս և այժմ անարժան քահանայք անկեալ
 լինին յեկեղեցւոց և 'ի ժառանգութենէ .
 զոր և Հեղի օրինակեաց . քանզի եբայ նախ
 զդժոխս և լայնեաց զառն մահու , և արքոց
 երկրի դառնապոյն ջուր . ուստի աճեցոյց
 զփուշս և զառտակս և արգել զառաատու-
 թիւն ցորենոյ և գինւոյ :

Սակայն էանց պարգեւքն այն 'ի յինովս ,
 որ զյոյսն պատարագեալ Նստուծոյ , էառ-
 վատահաւթիւն կոչել զՏէրն անուն օգնու-
 թիւն անկեալ ազգին : Իսկ զանարժանիւքն
 զանց արարեալ քահանայական պատուոյն ե-
 րեւեցաւ յինովք , որ յաւել 'ի յոյսն ի նով-
 սոց զպահս և զաղօթս , պատարագելով Նս-

տուժոյ զամս հարիւր վաթսուն և հինգ ,
հաշտեցոյց զՆստուած ընդ բնու թեանս կոր-
ծանելոյ . և ըստ խնդրելոյն Նոովքսոյ օգնեաց
և էառ զքահանայն արժանաւոր 'ի դրախտն ,
ուստի ել անարժանն . և յոյս ետ նովաւ ան-
մահութեան կենաց մահակուլ ազգիս . և
կոյ և մնայ քահանայ միշտ 'ի Տէր Նոովք ,
հաճեալ ընդ նա Նստուծոյ . խկ յետ նորա
դարձեալ ծածկեցաւ 'ի մեղաւորացն և ծաղ-
կեցաւ յարդարն Նոյ փառքս այս . որ եգիտ
զնորհս զայս յՆստուծոյ ըստ վկայութեան
գրոցն . քանզի պատարագէր Նստուծոյ զար-
քութիւն կուտութեանն ամս հինգ հարիւր ,
խնդրելով 'ի Տեառնէ զի պակասեցին մեղք
յաշխարհէ , և ամբարիշտ մի եւս գտցի 'ի
ամա . և ըւաւ նմա Նստուած և ջնջեաց զյան-
ցաւորս յանցանօքն իւրեանց , զի մարմինք
եղեն . և ոչ ետ նոցա Նստուած հողի քահա-
նայութեան և եթող զՆոյ և զարդարութիւն
իւր միայն , որ և յետ ջրոյն դարձեալ մա-
տուցանէր զՀաբելին պատարագ 'ի հոտ ա-
նուշից Տեառն Նստուծոյ . որ էր ստուերա-
կանն 'ի գոլորշի հոտոյ և ոչ յարդիւնս իրաց
կատարեալ կերակրոց . որ էր փրկութիւնն
մեր զոր կատարեաց Տէրն մեր . և հոտն այն
վարքն էր արդարացն և ոչ ճենճեր ճարպոյն .

և յետ այնորիկ ամփոփեալ շնորհին 'ի կռապաշտիցն՝ ցուցաւ 'ի Հովք սքանչելին յորդւոց անտի յԱլկտանայ. և թէ որպէս այլք ասեն՝ Հետուայ. որ աւուր աւուր մատուցանէր ըստ թուոյ օրդւոցն պատարագ Աստուծոյ, յորոց վերայ և զկիրս փորձութեանցն համբերութեամբ. և յետ փորձութեանն մատուց 'ի հաշտութիւն բարեկամաց պատարագս յանանոցն. Իսկ յառաւելլել արդարութեանն և 'ի յաճման հաւատոյն Աբրա համաւ բացափայլեաց պարգեւք աստիճանին ոչ միայն յԱբրահամ և յորդիան իւր, այլ և 'ի Սելֆիսեդեկ որ և գերեզանցեալ գլխաւ քան զամենեւեան. զոր և գիրն յայտնապէս կոչէ զնա անուամբ քահանայ Աստուծոյ բարձրելոյ որ բարձր քան զքնաւ արդարոցն ցուցեալ խորհուրդս. զոր Պօղոս խոստովանի ածելով զնա ամենեւին օրինակ մեծին և ոչ մասամբ, որպէս զայլն. որ և զտիպն ճշմարտութեան մատուցանէր Աստուծոյ պատարագ հաց և գինի. զոր և Աբրահամու ընծայէր և օրհնէր զնա յԱստուծոյն բարձրելոյն. որ և ասեն զսա յորդւոցն Վամոյ, որոց ազգ և հայր և մայր ոչ գրեցաւ և ոչ պատմեցաւ յօրինակ Տեառն իւրոյ.

Իսկ այց որպէս ասէ սուրբն Եփրեմ յազ-

գէն Սեմայ էր, անուէն Սեմ. որոյ երեւեալ
 Նստուած փոխեաց զանուն նորա Սելքեաի
 դեկ, որ է Թագաւոր արդարութեան ան-
 հայր անմայր ոչ մարդն, այլ անուէն Սելքե
 տեդեկ ոչ ունի հայր և մայր. քանզի Իսրաւ
 յէլ և Սելքիտեդեկն պարգեւ Նստուծոյ են
 հայր և մայր ոչ ունին. իսկ Սեմն և Յակովբն
 ունին ծնողս որ զայն կոչեցին նոցա անուանա.

Իսկ Աբրահամ յօրինակէն Տեառն մերոյ
 օրհնեցաւ և եղև քահանայ, և զորդին մա-
 տուցանէր Նստուծոյ զհօրն երկնաւորի բե-
 րել զնմանութիւն, տալով զմիածին ՚ի փրո-
 կութիւն աշխարհի: (Եւ Սահակ անձամբ ան-
 ձին լեալ մատուցիչ ընդ հօրն որպէս և Վը-
 րիառս ՚ի հօրէ և յինքենէ մատեաւ, և զեր-
 կիւն միշտ այլովք ընծայիւք մատուցանէր
 Նստուծոյ. և զնոյն շնորհ յինքն ձգեալ Յա-
 կովբ յօրհնութենէն հօրն, զոր առեալ եր-
 Թսյր յԱսորիս, և տեսանէր զսորհուրդ եկե-
 կեղւոյ, և կոչէր զտեղին տուն Նստուծոյ
 և օծանէր. և ՚ի դառնալն պատարագ մա-
 տուցանէր Նստուծոյ ըստ ուխտին իւրոյ.

Այլ և Յովսէփ ընկաղաւ զշնորհս զայս
 խորհրդով տեսլեամբ երազոցն, և իջեալ յԱ-
 գիպտոս որ է Սփային, այսինքն Սոք, և
 զողջախոհութիւնն մատուցանէր պատա-

բազ. Աստուծոյ . և յայնմհետե իմաստասիրէր
 քահանայական շնորհիւն , և փրկէր հացիւ
 զ(;գիպոսս : Իսկ յորմէ հետե մաին որդիքն
 Իսրայելի անգ, մինչև յերսն , ոչ վկայի թէ մա
 տոյց որ պատարագ Աստուծոյ կամ քահա
 նայացաւ . զի Ասրն կոչի մեղք . և ՚ի մէջ մեղա
 ցըն սովորեալք նորա ոչ լինէր հնար պատա
 րագել Աստուծոյ . իսկ երևեալ շնորհացն երկ
 նաւորաց և ՚ի քաւութիւն մեղաց նոցա յոր
 դեաց պարգեւացն Աստուծոյ առատութիւ
 նըն և մեծարեացողորմութիւնն Աստուծոյ
 զամենայն ժողովուրդն . քանզի քաւեցան նո
 քա դառն տանջանօք աղիւսագործութեամբն .
 վասն որոյ արժանացիալք առ հասարակ քա
 հանայական սխաւոյ , պատարագեաց իւրա
 քանչիւր որ զգառն զատկին , ապաւորելով
 զշնորհսն որ առաւ գառամբն Աստուծոյ
 լրման աշխարհի , բառնալով զմեղս բազմաց
 այն որ ՚ի մէջ մեղաւորաց զենաւ և ՚ի մէջ դը
 ժոխացն արար փրկութիւն արժանաւորացն .
 ուստի ոչ ինչ օգտեցան խաւարեալքն սրբ
 տիւք այսաւ պարգեւօք . անցին ընդ յանդուն
 դրս , որպէս ընդ անապատ . և կերան զհաց
 քահանայական յանապատին յորմէ տանջե
 ցան աններելի ախտացեալքն և որանջողքն
 անհաւատութեամբ , և ապրեցան սակաւք ի
 բազմացն :

Իսկ 'ի յութսուն և հինգ ամին Սոփ,
 Երես ընկալաւ Սհարոն զպատիւ քահանայու-
 յութեանն յՍտուծոյ կոչեցեալ, և 'ի նը-
 մանէ առին որդիք նորա և մատուցին յա-
 ճախապէս շնչաւորս և անշունչս, զի տաղտ-
 կացին և ձանձրացին զանշահաւորն միշտ
 մատուցանելով, և կարօտացին օգտակարին.
 և շնորհատարաց լիցին համառօտ և ձրի փրկ-
 կողին, և թէպէտ ստուեր էր՝ սպան զմոռալ-
 կոտս զՍարաթ և զՍքիութ՝ որ երկրորդ ան-
 դամ ծիսեցին խուսկս, և այն օտար հրով. զոր
 միանգամ օրէն էր ծխել սեղանոյն հրով քա-
 հանայապետին Սհարոնի, և ոչ երկրորդացն.
 և զայն կատարեալ էր հօր իւրեանց 'ի ժա-
 մու իւրում:

Սրգ կեցեալ Սհարոն յիւրում քահանայու-
 թեանն ամս երեսուն և ութ՝ կաաարեցաւ.
 թողեալ զքահանայութիւնն Սղիաղարու. որ
 և պաշտեաց զնա ամս քառասուն, փոխեաց
 զնա փենեհէս ամս ութսուն, նախանձաւո-
 րն Ստուծոյ. որ սուրբ ձեռք զարժանա-
 ւոր զոհն մատուց Ստուծոյ 'ի պիղծ կեն-
 ղանեացն 'ի գորշելի խորունին զՍարի և
 զՍարիք: Յետ սորա այլ⁽¹⁾ զՍքիութ և մեք

(1) Էին օրի. եւ պաշտեալ իւրաց զնա նախանձաւորն Ստուծոյ փենեհէս. որ սպան զքահանայու-
 թիւն ամս քառասուն, փո- զՍարի և զՍարիք:

զլշուռ ասեմք, ոչ զլուեայն՝ ամս տասն և եւթն կալաւ զքահանայութիւնն ։ (1) Կնի նորա այլք զԽորքի, և ըստ մեզ՝ Լւարի ամս վաթսուն ։ և էր յաւուրս Խարակայ ։ Յետորա յղիտ ամս քսան և երկու և ապա (2) արեհ ամս յիսուն և երկու և է սա եւթն երրորդ յԼհարոնէ ։ Լւ ապա Խարու ամս յիսուն և ապա Լքիտոր ամս քսան և յետորա յադովկ ամս քսան և ապա Լքիմաս (3) ամս քսան երկու և յետորա շեղի և որդիք իւր ամս քսան և այլք քառասուն ասին ։ Եւսուէլ ամս քառասուն ։ Լքիմելէք՝ զոր սպան յաւուզ յիսուն և հարիւրովք (4) ՚ի Լեթնաքսա քաղաքագեղի (5) և ապա Լքիաթար՝ որ զկնի Խաւթի շրջէր և է սա եւթն եւ տասն եւրորդ յԼհարոնէ և ապա Լքիտովք և յետնորա յադովկ զոր ասին այլք՝ զայլ ոմն ։ Լյլ և ՚ի Վաւիթ ցուցաւ եռ ակի շնորհն որ տուաւ Լքաւայ այսինքն քահանայութիւնն թագաւորութիւնն և մարգարէութիւնն ։ զի նախնի Քրիստոսի եղև և նշանաւ որ յամենայն Խարս յելի և զի թագաւոր էր և մարգարէ և յայտնի

(1) Երկու օրի և Լւարի մաս ։

(2) Երկու օրի և երեք հաւրիւս հինգ արամիք ։

(3) Մի օրի և Բեզնարա գիւղաքաղաքէ ։ Մի օրի ՚ի Թեթնաքսա քաղաքագեղի ։

է . քայց թէ քահանայութեան շնորհի եհաս .
 ասացաւք այն զի եկեր զհայն առաջաւորու-
 թեան զքահանայականն . և Տէրն ստուգեաց
 զքան յատմութեանն որ կայ 'ի գիրս թագաւ-
 ւորացն Խորայելի Բայց և զայս և ս գիտացաք
 եթէ էառ զեպուդն զծածկոյթս սեղանոյն
 արկաւ զիւրեաւ , և եհարց զՏէր . զի եր-
 կեաւ վասն քահանային և ոչ ետ նմա հար-
 ցանել զի երդնուցու սուտ , և կամ ասելով
 զճշմարիտն մեռցի . այլ ինքն եհարց և ոչ մե-
 ղադրեցաւ . զի հայրն Բրիստոսի ոչ էր սխալ
 թէ մտցէ ընդ օրինօքն իւրեւ զծառայ : Եւ
 և կարգեաց քան և չորս դասս սաղմաստաց .
 և երգել հրամայէր երիցս յաւաւրն յերրորդ
 ժամուն և վեցերրորդն և յիններրորդն . զոր
 և արդ իսկ կարգեալ ունինք 'ի սուրբ եկե-
 վեցիս :

: Օ կնի Սադովկայ շիտթեալ ցուցանեն
 ամենայն յատմութիւնք զոճ քահանայու-
 թեանն : Եւ մեք աշխատեալ գտաք թէպէտ
 ոչ գրանիս ամացն՝ այլ զկարգն ստուգիւ զոր
 գրեմքս : Օ կնի Սադովկայ՝ Աջարիայ , Աւ-
 զամ . Սուսիա . Ալեկիա . Աիրիա . Ազարիա .
 Սադովկ . Աբիմեւէք . Ասադովկ . Սադովկ .
 Աջարիա . Ահիմէէս . Աբիմեւէք ⁽¹⁾ . Ասդա .

(1) Մի օրի . Ահիմէէք : Մի օրի . Աբիմեւէք .

Իսադակ • (Յեսու • Իսիյուգ • Լիդի • Խոդոմ •
 (Յովիդա հայր մարգարէի⁽¹⁾ • Եանաս • Ե-
 մովսիս • Ելարիս • Ենասիս • Շմաւոն • Ե-
 րարի • (Յովսափար • Ելարիս • որ յանդիմա-
 նեաց զԵլիս⁽²⁾ Թագաւոր • ոմանք ասեն թէ
 սա է Ելարիս որդին Եարեքեայ • որ վասն
 յանդիմանութեան Թագաւորին սպանաւ
 ընդ մէջ տաճարին և սեղանոյն • Իմադաւ •
 Իւրիայ • (Յովհաննէս • Ենդիմարոս • Ինիս⁽³⁾ •
 Լիլեկիս • Շմաւոն • Եիմէոն • ոմանք զամանէ
 ասեն բաղմակեաց եղեալ և գգուեալ զԲլ-
 բիստոս գրկօք • Եմարիս • Ելարիս • սա նախ
 քան զաւերն Լիւսաազեմի գերեցաւ • և ե-
 կեալ 'ի Եամարիս հրամանաւ Շաղմաշայ
 Թագաւորին դնէր օրէնս և տայր նոցա ըզ-
 հինգ պիքքան Եովսիօի • Եմուրիս • Եքիտա •
 Եադովա • Բեդկի հայրն Լիւսիայ մարգա-
 րէի • որ եգիտ զերկրորդ օրէնսն • Իւրիս որ
 դի Եամեայ քահանայ և մարգարէ • զոր սպան
 (Յովակիմ արքայ • Եարդի • (Յովսեդէկ • որ
 գնաց 'ի գերութիւն 'ի չորրորդ գերու-
 թեանն (Յուդայի 'ի վերջնումն յորում բար-
 ձաւ Թագաւորութիւնն •

(1) Երկու օրի • հայր երե-
 միս մարգարէին •

(5) Երկու օրի • Բնիս • Ան-
 գիմարոս •

(2) Երկու օրի • ՂԱՔԱՂԻՍ •

Իսկ քահանայութիւնն ոչ բարձաւ ՚ի գերութեան անդ . թէպէտ ոչ գոյր տաճար և սեղան , մասնաւոր ինչ առնէին քահանայագործութիւն . զի մի շեջի շնորհն այն մինչև ՚ի գալ առաջնոյ քահանային , որ է Տէր մեր (Յիսուս . զի ինքն իցէ առաջին և կատարումն . որ ասաց ես եմ այբն և ես եմ քէ :) Կընի եւթն ամի գերութեանն սպանին զ(Յովսեփէկ քահանայապետ , և ութսուն իշխանա երեւելիս ընդ նմա ՚ի տանէն (Յուդայ . Ըգէ Շիրիտ (1) . և զՍաիանիա . և զԻսու որդին (Յովսեփէկէայ . զի տակաւին յԱրուսաղէմ էր , ածին զնա ՚ի Խաբելովն զկնի մահուան հօրն . բայց ոչ սպանին զնա . և ՚ի դառնալն ՚ի գերութենէ Լրէիցն , արձակեցաւ և եկն ընդ) օրաբարելի յԱրուսաղէմ . և էր քահանայապետ վկայութեամբ Աստուծոյ ՚ի մարգարէս վասն նորա խօսեցեալ : Եւ յետ նորա (Յովակիմ որդի նորա . յաւուրս սորա չենեցաւ տաճարն . Եղիաս որդի (Յովակիմայ . (Յովդայ՝ որդի Եսիբայ . (Յովհաննէս՝ որդի (Յովդէայ) . (Յուդա (2)՝ որդի (Յովհաննու , առ որով Եղեքսանդր , որ զԵղեքսանդրիա շինեաց և եկեալ յԱրուսաղէմ Աստուծոյ երկրպագեաց և պատարագեաց . բայց գտի զանուն

(1) Մի օրի . զՇիրայ . (2) երէւ օրի . Յովդաս :

այսր քահանայապետի (Նդրոմաքոս և ոչ
(Յուդայ 'ի սուրբ օրինակս, զոր սպանին (Խա-
մարացիքն. (Նիա որդի (Պդեայ. Շմաւոն որ-
դի նորա. (շղիազար եղբայր նորա :

() Եղբայր սորա զՇմաւոն պարտ է տանել,
որ եբարձ զՎրիստոս. քանզի առ (շղիազար
առաքեաց Պողոսէս, և խնդրեաց զգրեանն
և զԺարգմանիչոն, յորոց մինն եղբայր սորա
էր. որ եկաց երկու հարիւր յիսուս և վեց
ամ. (յանապէ. (Նիայ՝ որդի Շմաւոնի եղ-
բոր (շղիազարու. (Յովսեպոս. Շմաւոն՝ հայ-
րըն (Յեսուայ սր (Խրաքն կոչեցաւ. բայց ա-
սեն զ(Յեսու (Խրաքայ թէ որդի կոչի կապե-
լոյն. զհայր սորա հրամանն ասեն առեալ 'ի
Հոգւոյն շտեմանել զմահ մինչեւ տեսցէ
զ()ծեալն (ստուծոյ. (Նիա՝ առ որով (Նաիւ
քոս պաշարեաց զ(շրուսաղէմ. և առաքինա-
ցան բազումք. որ և զինի առաւ քահանա
յաւթիւնն (Յեսուայ, որ (Յասոնն կոչեցաւ՝
եղբայր (Նիայ. և դարձեալ առեալ 'ի նմա
նէ ետուն (Նիայ՝ սր (Նենաղոսն կոչեցաւ.
(Յես օրոյ (Յակիմոս ոմն առնու. կաշառօք որ
չէր յազգէ քահանայութեանն. վասն որոյ (Նի-
ա՝ (Նենաղեայ որդին չոգաւ (շգիպտոս, և
չինեայ անդ քաղաք զ(մուպօլիս. և 'ի նմա
տաճար նման տաճարին (շրուսաղեմի յորում

աւուրս առաքինացաւ Վատաթէ 'ի Վուդիիմ որդւովք իւրովք . և (Յակիմոս սատակեալ 'ի Տեառնէ , քահանայանայ (Յուդա Վակարէ որդի Վատաթեայ . որ Լարբեաց և Նորոգեաց զտաճարն յետ երրորդ աւերմանն՝ և աշտար նաւակատիս : Յետ սորա (Յոֆնաթանէս եղբայր նորա , և սպանաւ 'ի Տրոպոնեաց⁽¹⁾ . ապա Շմաւոն եղբայր նորա և սպանաւ 'ի Պատղամեայ . և յետ նորա (Յովհաննէս որդին Շմաւոնի , որ կոչեցաւ Նիւրիիանոս . և յետ նորա Միստաբուլոս եղբւ քահանայապետ և առթագ եւս 'ի վերայ քահանայութեանն . և 'ի (Յուդայէ մինչեւ 'ի սա էին զօրսպետք և քահանայապետք . և 'ի սմանէ սկսու դարձեալ թագաւորութիւնն զինի չորս հարիւր եւթանասուն և հինգ ամի բառնալոյն . և 'ի մի եկին երկու աստիճանքն զի եկեալ հաւսեալ էր միաժինն որ էր Ճչմարտութիւնն . Վա կալեալ զթագաւորութիւն ամ մի , սպաւ նաւ յեղբորէն Ղնտիգոնեայ . և առ զիշխանութիւնն միւս եղբայրն (Յովհաննէս , որ կոչեցաւ Ղեքսանդրոս . և յետ նորա կալաւ կինն իւր Ղեքսանդրիոս զերկոսին աստիճանոն և անարգեցան շրեայքն . որ և յետ աշնորիկ ետ զքահանայապետութիւն Նիւրիի

(1) Մի օրի . 'ի Տրիփոնեայ :

անեաց որդւոց իւրոց, և զթագաւորութիւնն
 ժիւս որդւոցն Վրիտաբուլեաց. զոր և Պոմ-
 պէոս զօրավարն Հռոմաց կալեալ ⁽¹⁾ տարաւ
 ՚ի Հռովմ, և կացոյց ՚ի տեղի նորա զՀիւր-
 կիանոս. և եկեալ զօրավարն Հայոց Նազափ-
 րան ⁽²⁾ տարու զՀիւրկիանոս գերի և եղիր
 փոխանակ նորա զՆափգոնոս եղբայր նորա.
 Իսկ Հերովդի երթեալ ՚ի Հռովմէ ⁽³⁾ էառ
 զթագաւորութիւնն և եկեալ յԱրուսաղէմ
 սպան զՆափգոնոս. և բարձան երկօրին աւ-
 տիճանքն փառաւորք ՚ի տանէն Հրէից:

Վանդի և զկնի աւուրց եկեալ ՚ի գերու-
 թենէն Հիւրկիանեաց սպան և զնա Հերով-
 դէս. իւր ժողովուրդն ընտրեցին զ⁽⁴⁾սքա-
 րիա և զՎրիայ զի զմի ոք ՚ի նոցանէ կացուոցէ
 Հերովդէս քահանայապետ. և կացոյց Հե-
 րովդէս զ⁽⁵⁾սքարիա քահանայապետ. բայց
 ոչ ետ նմա իշխանութիւն պատարագ մատու-
 ցանել. զի ոչ ունէր տալ նմա կաշառս. իւր
 զի ստիպեաց ժողովուրդն վասն հարկի երե-
 ւելի տօնին քաւութեան, և արար զպատա-
 րագս նոցա. և լուաւ զաւետիս ծննդեանն
 որդւոց իւրոց (Հովհաննու:

Իւր ՚ի գալ ամին յետ ծնաներոյն (Հովհան

(1) Մի օրի. կալեալ. Մի օրի. բազմափրանն.

(2) Մի օրի. բազմափրի. (3) Մի օրի. ՚ի Հռովմէ:

նու, ըստ եղև շերտի թէ կատարէ () ա-
քարիս զոսն շրէից պատարապօք, բարկա-
ցաւ և ետ սպանանել զնա ընդ մէջ տաճա-
րին և սեղանոյն, և կացոյց քահանայապետ
զ() նանիէլ ապա զ() արի. ապա զ() մաւսն, զոր
ասացեալ եմք յառաջին գիրսն, և ապա զ() ն-
նա և զ() պպիիա, ամի ամի փոփոխելով զնոսա
կարասեալ: Եւ այսպէս կացին մնացին օժ-
եալքն, մինչեւ եկն () ծեալն Կատուած:

Եւ թէպէտ ջանացին շրեայքն պինդ-
ուներ զօրէնսն, և անուանել քահանայս և
քահանայապետս, այն յանդգնութիւն էր,
և ոչ ըստ հրամանի օրինացն տուողին. որ
սահման եղ. նմա և ոչ անցանէր, այն զի 'ի
ծննդեանն նորա բարձեալ էր ըստ () Կապիւ-
բայ նահապետին, որ օրհնեաց զ() Կուդայ 'ի
դէմս Կատուծոյ Կանին () ծելոյ, և եղ. գլխա-
ժամանակին երեւման ինքնակալ իշխանաւ-
թեանն, և բնաբար թապաւորութեանն ա-
նեղրականի և յաւիտենականի քաւչապե-
տութեանն. որ ոչ 'ի մարդկանէ այլ 'ի հօրէ
և յանձնէ է փառաւորեալ, այն սր 'ի մօտ ե-
ղեալ 'ի չարչարանս, զբարիսն զոր ետ Կա-
մայ զերեք արտիճանսն, որ է 'ի փառս: Եւ
բորդութեանն պարգեւեալ 'ի շօրէ և յ() զ-
ւոյ և 'ի շողւոյն սրբոյ թագաւորութիւն, և

քահանայութիւն և մարգարէութիւն, բաշխեաց զայն ուրբ ի կեդեցւոյ իւրոյ :

(1) Թագաւորութիւնն առաքեաց Սբ. Գարուարթային Հայոց և Սարոց. այն որ նախ քան զչարչարանսն առաքեաց նմա հաւատ. և մեծարեաց զնա բաժանակից արքայութեան իւրոյ. և ընկալաւ ՚ի նմանէ երաւնութիւն և օրհնութիւն և սկիզբն լինել լուս Վրիստոսի Թագաւորութեան հեթանոսաց: Իսկ զքահանայութիւնն ետ սրբոց առաքելոցն յորժամ զաթոռն խոստացաւ, այլ և փրկմամբն և տալովն իշխանութիւն թողուլ ըզմեղս. և քանզի ամենայն քահանայ վասն մաւտուցանելոյ պատարագս կայ և ունի նիւթս պատարագի, և տէր զանձն մատոյց խաչիւն երկնաբերձ սեղանովն. և յաղագս գերադանցեալ գթութեան (2) իւրոյ առ մարդիկ տատաւածային բազկօքն և կամաւ բաշխեցաւ յառաքեալս տիրով. և զնոյն ետ յաւիտենաւ կած նոքօք ամենայն աշխարհի շինլի անձախելի և միշտ կենդանի. և այսպէս փոխեցաւ հինն ՚ի նոր ՚ի կատարման օտուերին ՚ի վերնաւտանն խորհրդեան ՚ի մեծի հինգ շաբաթին ՚ի հինգ անկին. զորոց զյիշատակն անսրտաց ունել հրամայեաց, զինչեւ եկեացէ ինքն անե-

(1) Եղև. օրի. Թագաւորութեան :

ընկալի մշխարհաւն և նորահրաշ կենօքն, և զգեցցի զեկեղեցի աստուածատեսակ արարեալ զնա. և այնպէս աննիւթապէս և շուտ միաւորաբար լիցի 'ի վայել ժամանոյ իւրոյ եկեղեցւոյ յարազուարձ անվախճան կենօք:

Այսու երեւի ճոխութիւնն Սիփնի սրբայն և նորոյս խորայն լի. քանզի յանձն իւր փախեաց զպաշտօն պատարագին տէրն նորա սուկալի և քտոմենի և անձառելի մտաց և զօրութեան բանի. և աստ կատարեցաւ խորհուրդքն հայրենի և գլխաւորեցաւ. գաղաթի էառ շնորհ քահանայութեանն անսկզնարար յ'ստուած կացեալ. և առ մեզ յ'ստուծով և յ'ստուած կատարեալ: Այլ ոչ է այսուհետեւ այլայլութիւն պատարագաց, և ոչ բազմութիւն քահանայից վասն մահու արգելման, և ոչ տաճար ձեռագործ և քակտական. այլ մի և նոյն քահանայ և պատարագ և պատարագիչ և տաճար, որ 'ի Հոգւոյն կազմեցաւ. այլ և վերինն է Նշուսագէմ, որոյ գաւթիք է նիւթականա այս եկեղեցի և աղօթարան և ճշմարտութեան գաղափար. իսկ ճշմարիտն ժողովեալ հաւասան է հանրական կաթուղի կէ, որ ժողովէ զտիեզերս ամենայն 'ի մի խառտովանութիւն և 'ի մի յոյս կոչման 'ի մի կեքակուր և 'ի մի վերաբերու. և մի կարծիցէ որ

առաջ քաղմուծիւն մահապաշտի քահանայից .
քանզի հաւատն որ է եկեղեցի սուրբ, զայդ ոչ
ուսուցանէ . զի ամենեքեան սոքա անդամք
են միոյ անմահական գլխոյն . կապեալք ընդ
նմա յաւիտենական յուսով . և կենաց'ի կեա-
նդս փոփոխումն՝ մահ ոչ է . և հետեւեալքն
նովիմք տառկերեալք նոյնաբար պատարա-
գաւ և իմանալի խորանով լնաւն զտեղի նո-
ցա , և 'ի նմանապէս ճանապարհէն նովին ա-
ռաջնորդաւ յաջողեալք , լնաւն զնոյն օթե-
վան 'ի փառս բարի և անեղաշէն յարկինն
երկնաւոր և գերափառ խորանին :

Իսկ Տեառն մերոյ և Աստուծոյ կատա-
րեալ զքահանայութիւն ասանն Ադամայ կեն-
սառու խաչիւն և լուսաբեր յարութեամբն,
և համբարձեալ յերկինս հացրենի կառք
ամբեղինօք և կամ հայրաբուն զօրութեամբ
բլն, կատարեաց և զերկնաւորացն սրբադործ
քահանայութիւնն . քանզի նախ քան զտիրա-
կան անտեսութիւնն տարկաւագունս ասաց
զնոսա գիր . և թէ՛ Վիսնէսիոս քահանայա-
պետութիւն կոչէ զնոսա . յայտ է թէ՛ 'ի Պա-
ղոսէ ունեալ ասէր : Էւ սուրբն Պօղոս յետ
համբարձմանն իմացաւ զնոսա . և թէ՛ նախ
քան զտնօրէնութիւնն ևս յիշէ զնոցա սու-
տիւնն . քահանայապետ մերս ոչ է այնք հակա-

ուակ, զի մեք ասացաք զղանազանութիւն փառաց նոցա թէ ունին առաւելութիւն 'ի դատարն և 'ի պատիւս . այլ և գոյ առաւելութիւն պատուոյ 'ի սարկաւազունս, որ առ մեզ են . քանի՜ ոմանք մերձ կան սեղանոյն և հայրապետին . և այլք գդրունս պահեն . են և շնորհօք և գիտութեամբ զանազանեալք, որպէս և անդ թարգմանութիւն կոչման անուանոյ նոցա՝ ուսուցանէ մեզ զգերազանցութիւն և զառաւելութիւն ոմանց 'ի նուցանէ, և զայլոցն խնարհութիւն :

Արդ բազում փոյթ եղեւ մեզ ցուցանել, եթէ ամենայն պարգեւքն Աստուծոյ քահանայական շնորհիւ բաշխեցաւ և տրւաւ վերնոյ և ներքնոյ, և կատարումն 'ի Վրիտառէ եղեւ հրեղինացն և հողն ղինացս . և թէ նախ առ մեզ և ապա առ վերինն կատարումն այս Աստուծոյն խորք և անգններլի դատաստանին անձանօթութիւնք . ուստի և մարդասէր անուն ժառանգեաց . զի ոչ եթէ զհրեշտակաց բուռն հարկանէ, այլ զզաւակէն Ագամայ . զի յայտնեացի արդ իշխանութեանց և պետութեանց, որ յերկինս են 'ի ձեռն եկեղեցւոյ բաղմապատիկ իմաստութիւն : Այս ապաքէն երաշխաւորէ զմերս բան աստուածքնաօրն Պօղոս զայս ասելով .

քանզի երկնացիներն մատուցանելով Աստուծոյ քանեղէն պատարագ զփառաբանութիւն ոչ ունին այնպէս սրբապայելուչ պաշտօն պատարագի որովք հաղորդեսցին Աստուծոյ, որպէս և արդ Վերիստոսական խորհուրդս. և ոչ վայելէին յերեւմանէ նորա որպէս և այժմ. քանզի ՚ի համբարձման Փրկչին մերոյ (Յիսուսի բազմապատկեցաւ իմաստութիւն լուսեղինացն դասուց, և առին առեւթիւն փառաց քահանայական և քահանայապետական ըստ պատշաճի և ըստ չափոյ նոցա, և ըստ դասու առաւելագունիցն ևս առաւել, և նուաստագունիցն ըստ նոցա չափուն. զի ոչ գուցէ տացի և յաւելլի առաց տէրն. և այնպէս յարմարական բնութեանն նոցա առաւ պատարագել ՚ի տնտեսութեանն (Յիսուսի խորհուրդ. և դարձեալ և նոցա անխիւթագէս հաղորդին անճառելի քահանայապետութեամբ Վերիստոսի աստուածաստեղծութեանն և աստուածացուցիչ խորհրդոյն, որպէս և մեք սպասեալ ակն ունիմք ՚ի հանդերձեալ կեանքս, ոչ հացիւ ցորենոյ, և արեամբ խաղողոյ կցորդիլ Աստուծոյ մերոյ (Յիսուսի. Արպէս և այժմու կենօքս որ մեզ է անկաւար, որով մարմնական կեանքս պահուի ՚ի մեզ. և յորմէ գոյաւորի ՚ի մեզ արիւն. այսու յարե-

նամք յանմահական կենդանութիւնն (1) Գր-
րիառոտի . զի որպէս յետ յարութեանն եկեր
և արք ընդ առաքեալն զայս պաշտելի հաց
և գինի . արքցէ և յարքայութեան անդ՝
նոր պատճառ միակցութեան ընդ մեզ , որ-
պէս և ինքն խոտապաւ անուտ բանիւն .
սակայն թէպէտ և է մեզ անիմանալի և
անասելի երկնաւորացն քահանայութիւնն և
քահանայադործութիւնն , բայց անմնաս են
ասացեալքս ՚ի աննդենէ հոգեշունչ բանից :

Այլ և չէ անտեղի ասել զերիս երբեակ
քահանայապետութիւնս նոցա : (2) Կառաջին-
որն քահանայապետ և զերկրորդն քահա-
նայս և երրորդն սարկաւապունս . քանզի ա-
մենայն զգալեաց իմանալի յարացոյց ար-
ժան է իմանալ բառ բանին , որ ասացաւ առ
Սալսէս , տեճիք և արասցեա զամենայն բառ
որինակին , որ ցաւ ցաւ . քի զ՚ի լերինն . և Սալսէս
զգալի ինչ ոչ ետես , այլ իմանալի անմարմին
աչօք լուսաւորեալ ՚ի Տէր . քանզի առ մեզ ե-
րեք են կատարելոցն գաղթ եպիսկոպոս և քա-
հանայ և սարկաւագ . իսկ պատրիարքն առե-
լի միայն իշխանութեամբն է և պատուով
հրամանին . և ոչ եթէ յատուկ ձեռնադրու-
թիւն ունի և շնորհի առումն :

(1) Մի սրի . իերակութիւնն քրիստոսի :

Լին և ինն աստիճանք յօրինեալք առ ժեզ, ըստ իննեակ դասուցն վերնոց, և է իմա նալ զնոսա զանազանս փառօք ըստ դասուցն կարգի, որպէս և. առ մեզս. և է եւթն քահանայագործութիւն տեսանելի սուրբ եկեղեցւոջ ըստ եւթնեկի⁽¹⁾ շնորհաց Հոգւոյն սրբոյ :

Ա. Եպիսկոպոսն՝ որ է տեսուչ ըսման եկեղեցւոյ. և կատարէ քահանայս :

Բ. Եւ որ ունի պատրիարքութեան իշխանութիւն՝ որ է կաթողիկոսութիւն, որ կոչի ամենակալ, նա կատարէ զեւղն օծութեանն, և ձեռնադրէ եպիսկոպոս :

Գ. Իսկ քահանայն որ կոչի հարաւստ, որ է փարթամ հոգեւոր շնորհիւն և սրբութեամբ մարմնոյն և գթութեամբ խնամոց առ հօտսն :

Դ. Եւնէ պատարագ արժանաւայելուչ և մկրտէ զմանկուհս և օծանէ եւս :

Ե. Իայց լիւ իցէ թէ եպիսկոպոսն օծցէ :

Զ. Եւ այս եւս վեցերորդ քահանայագործութիւն է յեկեղեցւոջ թաղութիւն տալ մեղաց խոստովանողին, որ Լստուծոյ միայն է սեպհական թողուլ զմեղս : զոր կոչէ արժանաւոր և գիտուն խոստովանահայրն

(1) Մի քի. ըստ վերին շնորհաց :

զՆոգին սուրբ առ ինքն , և նովաւ թողու յանցաւորին :

Ե . Քահանայադործութիւն յեկեղեցի ձէթ օրհնել յօծումն հիւանդաց առ ժամն . զոր կարէ օրհնել քահանայն ըստ Փրկչին օրինակի :

Օ . Ի տրարեալ է զայս և ըստ կանոնացն (Յակովբայ եղբօր Տեառն . զի և այս ոչ է առանց Նոգւոյն սրբոյ , որ կարող է բուժումն առնել ցաւոցն և մեղացն թողութիւն . և թէ մեռանիցի հիւանդն բաւական է նմա յօծումն թաղման ըստ մեծին 'Իէսնիսեայ , զոր պրեաց հրամանաւ առաքելոցն ,

Եւ զայս ամենայն կարողութիւն . զոր գործէ քահանայն , ունի գերագոյնն քահա նայապետ . որոյ հրամանաւ կատարին ասա ցեալքս . զի նախ նա կատարէ զսուրբ խոր հուրդն և տայ իշխանութիւն քահանայիցն , զոր ձեռնադրէ վնոյն առնել . և նորոնծաց քահանայից արժան է իւրեանցն ձեռօք առ նսւլ զհազարդութիւնն իսկոյն , զի երեւեացի պատիւն զոր է առ և զստեալ 'ի ժողովրդա կանսւթենէ և 'ի սարկաւազութենէ . յայս եւթն զօրութիւն Նոգւոյն տուն իմաստութեան յեցեալ կայ . որով հաստատեցաւ աշխարհ տւուրքք եւթամբք յսչելից գոյացեալ .

առքօք կործանի պարիսպք գծոխոց . որով զօրութեամբ յօրինակ այսորիկ հալեցան պարիսպքն Նրիքովի շուրջ եկեալ զնորօք զեւթնօր : Եւ զեւթնօրեայ արարածոցս լինելութիւն , յեւթն փողան երգելով եւթնիցս յեւթներորդում աւուրն , եւ ի բանի անդ , թէ հանգեաւ Նստուած յաւուրն եւթներորդի անկանէին պարիսպքն ադամանդեայք եւթներեան , այս է եւթն աչք , որ հայելին ընդ ամենայն երկիրս . եւ այս բազումս ունի զարդարիչս վկայութիւնս , որ կամիցի սորօք իմաստասիրել : Իսկ մէք եկեացաք այսուհետեւ յոճ կարգին մերոյ :

Եւրդ յետ համբառնալոյն Տեառն հրամանաւ Հոգւոյն սրբոյ եւ եկելութեամբ նախին՝ կարգեցան առաքեալքն քահանայապետ աշխարհի յաւուրն աուրբ Պենտէկոստէին . եւ առաջին եպիսկոպոս եկաց Աշրուսաղէմ Վրիտտոսի եղբայրն (Կակովբոս : Եւ հինն էանց եւ եղեւ ամենայն ինչ նոր . եւ արար զառաջին պատարագն (Կակովբոս բաշխելով զքրիստոսական՝ մարմինն ընկերաց իւրոց եւ այլոց հաւատացելոցն կերակուր անապական եւ պատու անմահական ի կենդանի տնկոյն , ուստի զրկեցաւ հաւասկիցքն մեր Նդամ . եւ եղեւ սկիզբն Նիւթեղէն եկեղեցւոյս վերջ

նատուեն և ապա աշխարհամատուռն . և ըսկիզբն հեթանոսաց մկրտութեան 'ի նոյն առաջին ամին ներքինին քուչացի , սրբւմ Փիլիպպոսն քարոզեաց Փոթամիտս անուռն , որ և նա սկսաւ զքարոզութիւն Վաչագղոյն հաւատալ աւետարանին :

Եւ սուրբն Թադէոս ել կանխագոյն քան զայլն 'ի վիճակ իւր 'ի Հայս , և մկրտեաց զնորինծոյ թագաւորն հեթանոսաց Աբգար սկիպրն հաւատոյ ամենայն թագաւորաց . և լուսաւորեաց զՀայս և զԱսորիս , և կատարեցաւ յԱրեւելս 'ի Սանսուրկոյ թագաւորէ Հայոց , թողլով անդէն զգեղարդն և զփշեղէն պսակն և զեւղն օծման 'ի Վրխատոռէ տուեալ , զոր ընդ ինքեան սւնէր :

Իսկ Յակովբոս եղբայրն Հովհաննոս 'ի նոյն ամի գնացեալ մինչեւ 'ի Սպանիա յարեւմուտս կոյս , քարոզեաց անդ զքանն կենաց . և ձգեցաւ բուռն խաչին 'ի Թադէէ և 'ի Յակովբայ յարեւելս և յարեւմուտս . և դարձաւ անդրէն Յակովբոս յԱրուսաղէմ , և կատարեցաւ 'ի Ղաֆն Ղգրիպպայ , սրով զգլուխն հատեալ . և ընկեցեալ զմարմինն 'ի ծովն տարան զնա ալիք ծովուն 'ի վիճակն իւր 'ի Սպանիա . զոր և Պօղոս առաքեալն 'ի գնալն իւր իմացոյց նոցա զամենայն ինչ , և հաստատեաց անդ եկեղեցի :

Իսկ սուրբն Անդրէաս գնացեալ 'ի Ալեքսիքեայս յԱսիա և 'ի շանագլուխս քարոզեաց անդ . և նմա կոչի աթոռն Ասիոյ զառաջինն . մինչեւ յետ երկոտասան ամի չոգաւ անդ . (Հովհաննէս աստուածաբուն 'ի փոխման Արիամու Աստուածածնին . և ասլա նմա աւսոցաւ վիճակն . Իսկ Անդրէի անուանեցաւ Կոստանդնուպօլիս որ 'ի Թրակիա , զի և անդ քարոզեաց նա , և անցեալ 'ի Սպարտա Եւլադացւոյ կատարեցաւ խաչիւ յԱգիատեայ իշխանէ :

Իսկ սուրբն Թովմաս երթեալ 'ի կողմն Սաբայ եմուտ 'ի ներքսագոյն Հնդիկս , քարոզեաց անդ . և հաստատեաց եկեղեցի . եւ կատարեցաւ 'ի Թեմն որ կոչի Չոլիանդ . և առաջին մայրաքաղաք է անդ , որ Բլինջն առնուանի , որ է մեծանիստ . և այժմ կսց գերեղման նորա 'ի Չուձր մեծաշահ քաղաք . և անուն երկրին Չոլիան կոչի . Եւ այսպէս մակադրի խոտորնակ Խաչին 'ի Հիւսիս և 'ի հարաւ :

Ի նոյն կողմ Թովմայի չոգաւ սուրբ Քարդողովմէոս և եմուտ յաշխարհ Սոգուց , և քարոզեալ անդ դարձաւ 'ի Հայս 'ի վիճակն Թադէի . և հաստատեաց անդ եկեղեցի . և կատարեցաւ 'ի ներքին Հայք 'ի նոյն

Թագաւորէն Սանատրկոյ, Թողլով անդ որ-
պէս ասէն երիս հաստ մանանայ զոր ունէր
ընդ ինքեան :

Եւ Յուդայ Յակովբեան և Սիմէոն եղ-
բայր նորա, և նորա կատարեցան 'ի Հայք :
Իսկ Սիմէոն կանանացի 'ի հարաւս աշխարհի
քարոզեալ կատարեցաւ : Իսկ Ս'ատաթիա
փոխանն Յուդայի 'ի Սիկիլիոս երթեալ քա-
րոզեաց : Եւ անդէն վկայեաց : Եւ սուրբն Փի-
լիպպոս առ ծովեզերեացս շրջեալ կատարե-
ցաւ : առ սահմանօքն Ենոպքայ 'ի Ս'երէճ,
որ նա ինքն է Յարապօլիս որ կոչի քաղաք քա-
հանայից :

Եւ սուրբ առաքեալն Յակովբոս Լ'ւիեայ
քարոզեալ 'ի Սիլագեսոս առ Լ'սորօք կատա-
րեցաւ 'ի Սիուճ 'ի վառս Լ'ստուծոյ (1) :

(1) Հին օրի. Պեւքոս է.
ըստ յԵբուսաղէմէ եկն յԱն-
տիոք աշակերտելով 'ի Ռանա-
պարհին զհնթանոսս զերկուս
ամս յամելով 'ի գալն : Եւ
յԱնտիոք եգ հիմն եկեղեց-
ւոյ, և ձեռնադրեաց եպիս.
կոպոս զԼուգիոս : Լ'սին թի
զՎարշամակ Տեառն ունէր,
և զայն արկանէր 'ի վերայ գլլ-
ից ձեռնադրեացն և անուա-
նեաց զաշակերտեալսն քրիս-
տոնեայս : Եւ եգ անդ անթոս :

և քնաց 'ի Հռովմ. և կատա-
րեցաւ 'ի Ներսէն Պաղտիւ-
հանգերձ, յերեքաստան ամի
Թագաւորութեան նորա 'ի
Մայիսի 29 : Եւ Անդրանիկոս
ստէ թի 'ի 23 ն Քանուն : Եւ
զկնի Պետրոսի եկաց եպիս.
կոպոս 'ի Հռովմ Լ'ինոս ա-
ռաջին եպիսկոպոս՝ մեծատան
ամ : Եւ յԵբուսաղէմ զՓի-
լիպպոսայ Լ'մուսն կղեով
ղեանցամս քառասուն երկու :

Լստանոր դիցուք զբան Տեառն մերոյ (Յիսուսի Վրիստոսի զարարչականն որ ասաց ցը-
 Պետրոս. դու ես վէմ հիման Վիոնի. և յայդր
 վերոյ շինեցից զեկեղեցի իմ. և յանձնեաց
 նմա երիցս զհօտն իւր արածել կենսացեր
 արօտիւ. և կալ մնալ արժան է տէրունական
 հրամանին, ըստ որում եկեալ 'ի Փաղեստինէ
 սուրբ առաքեալն Պետրոս ընդ Փիւնիկէ ընդ
 Վերմանիկեցւոց աշխարհն քարոզութեամբ
 աւետարանին, և մտեալ յԱնտաք եհար նի
 զակաւ Հոգւոյն զապստամբն սատանայ, որ
 մտեալ էր անդ, և արար զնա հալածական,
 և էարկ անդ հիմն եկեղեցւոյ. և անունեաց
 անդ զաշակերտեալն Վրիստոնեայս. և ձեռ-
 նադրեաց անդ եպիսկոպոս զԵւուդիոս, եւ
 հաստատեաց զնա յաթում :

Եւ երթեալ անտի գնաց 'ի Հռովմ նաւ
 խաթոգ. ամենայն Լւբուրայ. և շինեաց
 անդ զեկեղեցիս և ձեռնադրեաց անդ ե-
 պիսկոպոս զՎինոս. Այլք ասեն եդիտ զնա
 Պօղոսի ձեռնադրեալ, և հաստատեաց ըզ-
 նա. ասեն եթէ կրէր ընդ ինքեան զվարչա-
 ման Վրիստոսի և պնու զնէր ձեռս 'ի գը-
 լուխան ձեռնադրելոցն : Եւ զկնի Վինոսի
 Վանսոս յաջորդեաց զաթոգն սուրբ : Իսկ
 սուրբն Պետրոս առաքեաց 'ի Հռովմէ զԱր-

կոս աւել տարանիչ 'ի նախաթոռ քաղաքն աւմենայն | իբիայ յԱղեքսանդրիայ . որ և անդ հաստատեայ եկեղեցի և նախաթոռ ու թիւն . և որպէս ասէ սուրբ հայրն Նիկողոս⁽¹⁾ 'ի խնդրոյ թագաւորին (Իսճէրի յաղաթս նախաթոռ ու թեան , եթէ բաժանեալ է ամենայն աշխարհ յերիս մասունս յԱսիա , յԱւրոպիա , 'ի | իբիայ , վասն երից սրդւոյն Նոյի , որք ժառանգեցին զերկիր միայն :

Եւ զի նախ քան զայլոն 'ի Պետրոս յանձնեաց Տէր զհօտն հեթանոսաց ոյարտ էր նմա սահմանել յամենայն հատածս երկրի սուրբ եկեղեցի զոր և արարն իսկ յԱսիա եղ զաթուրն Նոտիոքու . յԱւրոպիա զաթոռն Հռովմայ , և 'ի | իբիայ զաթոռն Աղեքսանդրու 'ի ձեռն աշակերտին իւրոյ Սարկիսի :

Երդ ունի աշխարհն Հռովմ զամենայն արեւմուտս մինչեւ յԱփուղանդիա յարեւելս կոյս և ամենայն կղզիս , և զաշխարհ Սպանիայ և զվեհագոյն նորս զԻսլլիա , որ կոչի Իտալիա և եւս վեհագոյն զԱփ ընտոնիան և այլս բազումս : Իսկ Նոտիոք ունի զամենայն արեւելս որ մինչև ցոյժմ կաթոլ զիկոս ձեռնադրէ . և առաքէ 'ի Խորասան , և 'ի Պարսս և 'ի Բաբելոն և յԱրկինոյսօլիս , որ է քաղաք

(1) Երկու որի . Նեղոս :

խաղաղութեան, ունի և զՀայս և զԼիբս և զԴուանս : Եւ Նիքսանդր ունի դամենայն Լիբէացիս զԵթովպիայ և զՀնդիկս մինչև ՚ի Սարմարիտոն :

Իսկ զի ՚ի հինն ունէին քաղաքքս այսուքիկ անուանաւ պատուոյ, եդան կոչմունք նոցա ՚ի վերայ եպիսկոպոսացն, Հռովմ պապ կոչէր Եւրոպիայ, նոյնպէս և յՆիքսանդրիայ պապ անուանէր, և Նիսիոք պատրիարկ լինէր կոչեցեալ :

Եւ այսպէս կոչին աթոռակաղքն պապ Հռովմայն՝ որ ասի երէց, նոյնպէս Նիքսանդրուն, և Նիսիոքուն պատրիարկ՝ որ է նախահայր, բայց ՚ի սոսա նախապատիւ է Հռովմայն յ() գոստոսէ հետէ, և ոչ ՚ի Պետրոսէ, որպէս Լատինքդ կարծեն, զի թէ այդպէս էր, ապա նախ Նիսիոք է պատուելի, զի անդ առաջին ձեռնադրութիւն արար Պետրոս :

Եւ զինչ պիտոյ է ասել զԵրուսաղեմէն, զի քահանայապետն Վրիտառս անդ խաչելոցաւ, և քանզի հեռագոյն են ՚ի միմեանց աթոռքս, հարկ եղեւ ՚ի մէջ աշխարհաց և գաւառաց զմայրաքաղաքաց եպիսկոպոսս պատուել, զի նոքա ՚ի պատրիարկացն ձեռնադրեալք այլոցն՝ առաջնորդեցեն մերձակայիցքն ՚ի հարկաւ որ պէտան, վասն որոյ կոչեցան

Վերապօլիտք : Եւ վասն արքունական քաղաքացն որոյ իշխեն, արքայիսկսպոս լինին կոչեցեալք :

Իսկ յորժամ եղեւ մեծ սիւնհոգոսն ՚ի Ղիկիայ, պատշաճ համարեցան հայրապետքն պատուել զԱրուսաղէմ՝ զաթոռ արքայն (Յակովբայ), հաւատար երկոյ աթոռոցն, և կոչել զեպիսկոպոս նորա պատրիարք, և զառանել ՚ի վիճակէն Ղեքսանդրու, և տալ նմա Վերապօլիտս և եպիսկոպոս, քանզի նախ ի քուսաղէմ ընդ ձեռամբ Ղեքսանդրու էր յորմէ յաւերմանէն հետէ Հռովմայեցւոցոր շինեցաւ յԱլեքանդրիանու թագաւորէ. որ կոչեցաւ Ելիուպօլիտ, և եմուտ ի քուսաղէմ ընդ իշխանութեամբ Կեսարու, Վաղէոսափնեայ Վերապօլիտի, քանզի զկնի աւերմանն ձեռնադրեայ ի քուսաղէմի եպիսկոպոս Վերապօլիտն Կեսարու, և յորժամ պատրիարք եղեւ յԱրուսաղէմ, ձեռնադրեայ զձեռնադրողն իւր զԿեսարացին :

Եւ քանզի պարտ էր մարմնոյ եկեղեցւոյ կատարեալ լինել զգոյարանօք, զի ամենայն մարմին կատարեալ կենդանի ընդ հինգ զգալ յութեամբ է, վասն այնորիկ զխոստանդնութեալ որ ընդ Հռովմայ իշխանութեամբն էր և Երակլիոյ մեաքապօլիտն ձեռնադրէր նմա

եպիսկոպոս, յորժամ եղև ժողովն առ Թեոդոսիւ՝ պատուեցաւ թագաւորեալ քաղաքն և եղև պատրիարքարան և զատեալ ՚ի Հռովմայ. և յորով մասն Նիսիոյ եմուտ ընդ իշխանութեամբ նորա. քանզի թէպէտ Կոստանդիանոս նոր Հռովմ կոչեաց զքաղաքն իւր, և զաւետարանչին զՀովհաննու գերեզմանն անդ կամեցաւ փոխել և աթոռ կոչել զնա. այլ ոչ հաստատեցաւ մինչեւ ցայնժամ որ ասացաք ըն առ Թեոդոսիւ :

Ն. և յանուէն աւետարանչայն ամանքդ նեն զաթոռքս այս. զՀռովմայն՝ Ղուկայ կոչեն. և զՆախորդայն՝ Սատթէոսի, և զԿոստանդնուպօլսին՝ Հովհաննու :

Իսկ Ղուկաս որդի Կոստանդեայ Ղաբայ և մօր յունի Անաիոք գրեաց զաւետարանն և տեղին յայտնի է հռչակեալ եկեղեցին ուր գրեացն. և Սատթէոս Արուսագէմ գրեաց. և Հովհաննէս ՚ի Պատմոս, ընդէր ուր գրեցան չիցեն աթոռք. և նորք կոչին :

Սակայն երկուսասան առաքելոցն աթոռս խոստացաւ Տէրն ՚ի հանդերձեալն. աստէն ընդէր սչ մանաւանդ կալցին աթոռս. այլ ըստ ասացեալ խորհրդեանդ յօրինեցան աթոռք. Վիտել արժան է և զայս զի են յարեւելս մեծամեծ և փառաւոր իշխանութիւնք՝ զոր մեծ

Հայք կոչեմք որ է սրբազան աթոռ և ազատ
և ինքնագլուխ . որ ունի ընդ ինքեամք բա-
զում մետրապօլիտս և եպիսկոպոսս յոլովս ,
և ոչինչ վճարէ յաթոռն Հռովմայ որպէս և
ամենայն պատրիարքունք երկրի . և ոչ առ-
նուն ձեռնադրութիւն առաւելք , և ոչ ՚ի Հռ-
ովմայ որպէս և այլքդ . քանզի սրատուե-
ցաւ աթոռ սրբոյն Վրդիորի՝ և մանաւանդ
աստցեալ սուրբ առաքելայն որք անդ կատա-
րեցան . և վասն այնորիկ նոցա կաթուղիկոսն
յիւրոց եպիսկոպոսայն առնու ձեռնադրու-
թիւն մինչեւ ցայսօր ժամանակի . և է պատ-
ռական և արժանապատիւ աթոռ . որպէս և
կղզին Վիպրոս . զի և նա ինքնագլուխ է և ոչ
ումեք հնազանդեցաւ . քանզի գտեալ եղեւ
անդ գերեզմանն Նառնաքայ , և ՚ի վերայ
սրտին աւետարանն Վատթէոսի :

Ի՛ ինքնագլուխ և արքեպիսկոպոսն Նուէ-
ղարաց . քանզի Նուղարք ոչ են բուն Նուէ-
ղարք , այլ քանզի Նուղարինոս ՚ի նոյնն աի-
րեաց , յանուն նորա կոչեցան Նուղարք . և
յաղագս յաղթող թագաւորութեանն ոչ
ումեք հնազանդի արքեպիսկոպոսն նորա , այլ
յիւրոցն առնու ձեռնադրութիւն որպէս և
Հայոցն մեծաց . որ թէպէտ Վասիլ կայսրն
ծիրանածին հնազանդեաց զնոսա , այլ ոչ թռ

դին զպատիւ ակթողն իւրեանց . և ոչ եկաց
այնր հակառակ , զի ոչ մնասէր ինչ հաւատոյ
սրբութեան :

Արդ այսպէս կարգ քահանայութեան
Տեառն մերոյ Ախուսի ինարածեցաւ ընդ
աշխարհս ամենայն . և է մի քահանայութիւն
և ոչ բազում . զոր սահմանէ աւանդն հաւա-
տոյ ուղղափառութեան , զոր կարգեցին ա-
ռաքեալքն , և աւետարանիչքն գրեցին և
աւանդեցին , և Հոգին սուրբ կնքեաց և
կատարեսոյ :

Իսկ յարմատն⁽¹⁾ շարութեան ոչ կարաց հա-
յել հրացեալ աչօք և նախանձախոյ որտիւք
վասնայոյ ոչ դադարեաց ատել զմիեղենու-
թիւնն իւր քեկեղեցւոյ , և հնարել պատճառ
քակման դէն առեալ զգմանց իշխանասիրու-
թիւն , և զկիսոց ագահութիւն , և զայլոց ըն-
դարձակութիւն և զմարմնասիրութիւն և զը-
մանց զախտասիրութիւն , և որոշեաց այսու
քիւկ զանդամս Վրիստոսի , և արար պատե-
րազմ 'ի տան միում և 'ի մարմնի միում , և ընդ
դէմ ամենայն բարութեանցն Աստուծոյ զոր
արար ազգի մարդկան . եպիսո նա հակառակ
սիրոյն զատելութիւնն , և խաղաղութեան
զպատեւրազմն , և խոնարհութեան՝ զհպար-

(1) Ոմանց կամամարտն :

տու թիւնն , և չափաւ որու թեան՝ զառաւել-
լատացու թիւնն , և ճշմարտութեան՝ զկեզ-
ծաւորութիւնն , և լուսոյ՝ զխաւարն , և կե-
նացն՝ զմահն , և այսորիւկ սրոշմամբ փարթա-
մացեալ մշակն անօրէնութեան որ կրէ ան-
վատակ զերկինս և զերկիր , և որ այլ եւս
հրաշալին է զանհասականն անդուռնոյ , որք են
խորութեան խորոցն ՝ ստուծոյ ըմբռնմունք
(այսինքն է) հաւատոյն զարմանալիք որով
զարդարի սուրբն Սիոն , և պարծի ՚ի փառս
անզուգականս . զսա ջանաց շարժել զօրու-
թիւնն ապստամբ , և թէպէտ զիրքն ոչ կա-
րաց խախտել , զի առաւածապատկառ⁽¹⁾ էր ,
սակայն զբազումս ՚ի բաց տարաւ ՚ի նմանէ . և
կապտեաց կողոպտեաց և արար ծաղր , և ամբ
թալից . և սչ տակաւ շարժեաց արտասուս և նա-
խանձ առողջիցն մնացելոց եղբարց որք ցու-
ցին մեծ հանդէս նովին հաւատով խրախու-
սեալք յ՝ ստուած . և ձայն տուեալ միմեանց
սպառազինեցան առեւտարանական պատրու-
տութեամբն , և ամենայն զօրութեամբ ջա-
նացան անդրէն դարձուցանել զհեռաց-
եալն ՚ի կենաց , այսինքն ասեմ զմեծ Սիւն
հոգոսքն ըստ թուոյ կենդանարար Նրբոր-
դութեանն , զՍիկիայն , զՎոստանդնուպօլսին

(1) Երեք օրի . առաւածարկու .

զլշփեասին, որ թէ զկորուսեալն ոչ կտրա-
ցին գտանել, զի գիրն լըցի ՚ի վերայ կամա-
խոտոր կործանելոցն, այլ զկացեալն ՚ի փա-
րախն Ախուսի և զշինուածն որ ունի զհիմն,
ի զգուշութիւն պահեցին և պահեցեն. որ-
պէս և է տեսանել զթութեամբն Աստու-
ծոյ ըստ յուսոյ և վաստակոց հարցն մերոյ ոչ
սակաւաթիւ զմնացեալն յերախտիսն Քը-
րիստոսի և զպատկերեալն կեցուցիչ հաւա-
սովքն :

Առահա ամենայն Ագիպոս և Քուշացիք
և Հնդկաստան աշխարհք և քաղաքք մե-
ծամեծք սրպէս Պանխան, Պուրշասուր, Խազ-
նի, Ահուր, Խաշիր, Պանկուր (1), Տերու-
Առմնաթա(2), Քամթայթ, Պասորա որ հարիւր
հազար գեւղ ունի, Շաքմիքն, որ երկու հա-
րիւր հազար գեւղ ունի, և այլք բազումք մին-
չև ՚ի Քերան կղզին. որ ասեմ թէ զՆդամ հա-
նեալ ՚ի դրախտէն Աստուած՝ անդ բնակե-
ցոյց զսուաջինն. և այլ աշխարհք ընդարձակք
ուր հերձուած շարութեան ոչ եմուտ. և որ-
պէս յառաջին գիրսն ցուցաք թէ քսան եւ
չորս զերաստ է աշխարհս, և տասն և վեց զե-
րասն նոքա են. որ կամ յուղղափառութեան,
և ամենայն Ասկորիկ Ասորիք և ամենայն

(1) Մի օրի. Պանկուր :

(2) Մի օրի. Սամթա :

Հայք զոր պահեաց շնորհն Նստուծոյ 'ի սահման հաւատոյ ուղղափառութեան կրօնից .
 և պսօր քահանայութեան և քահանայապետութեան և հայրապետութեան ակթոքար կեալ են 'ի նոսա , յաջողեալք աջովն Տեառն զօրութեանց 'ի փառս Քրիստոսի Նստուծոյ մերոյ : Յորս և լիցի քաղցր ողորմութեան Նստուծոյ մարդասիրին պարգեւքն , և արժաւնիս արասցէ մասին սրբոյ իւրոյ հաւատոյ և գործոց որ պսպէս դաւանեմ :

Դաւանութիւն Միիայելի պատրիարքի
 Ասորաց :

Դաւանեմ զնա , սուրբ և զուգափառ Նրորդութիւն անբրբ և անուր անակիզքն և անվտխճան և միշտ անկարօտ և բերկրեալ յամենայն կատարեալ բարւոջ իմացեալ , զոր բնաբար ունի , և աննուազարար տայ կարօտիցն ինքն ունելով զամենայն . Նրորդութիւն կատարեալ անճառելի և աննուազ անճամբ բաժանեալ . և է զի անուամբ և 'ի միութիւն կացեալ և կայ փառաւորեալ և փառաւորի 'ի բնութեանն յաստուածութեանն և 'ի զօրութեանն և 'ի կամսն յիմաստութիւնն

'ի գործն 'ի մեծութեանն և մանաւանդ յան-
 հառութեանն և յանասելի սղորմութեանն ,
 յոր հաւատամ յայտմանէ և 'ի սիրոյ եկեալ
 միոյն անձամբ չափ 'ի կոյսն, որ սուրբ էր հո-
 գւով և մարմնով, և 'ի պատճառս փրկու-
 թեան մերոյ մարդացեալ 'ի նմանէ սահմա-
 նաւ բնութեանս մերոյ հոգի, շունչ, միտք,
 մարմին, որ ինչ և է կատարեալ մարդ մե-
 ղուցեալ բնութիւնս (\`դամաց ուստի,) ա-
 րիամն էր, զոր առեալ (\`ստուած գործեաց
 առանց շփութման և այլայլման անփոփոխ լու-
 սոյն ճառագայթն զփոփոխականութիւն և
 զապականութիւն բնութեանս որբեալ ան-
 փոփոխս և անախատ գործեաց զթանձրու-
 թիւնն պահելով. և ոչ յանմարմնութիւն
 դարձուցեալ, և ոչ զանմարմին աստուածու-
 թիւնն 'ի մարմին չըջեալ. այլ որպէս ոչ գոյ
 ասել և ոչ իմանալ միաւորեալ քան զամե-
 նայն օրինակ խառնման նոր և չքնաղ խառ-
 նումն : \\\`սան որոյ մինն սր յէութենէն Հօր
 առ 'ի կուսէն զմերս գոյութիւն, մնաց մի-
 ածին մի որդի մի անձն մի Վրիստոս, և ճշշ
 մարտապէս մի բնութիւն, մի կամք, և մի
 ախորժակք, մի գործ, մի ճնունդ կուսու-
 թեամբ, մի մայր առանց հօր որ և նախ քան
 զյաւիտեանս առանց մօր ծնեալ : \\\`ւ խոստո-

վանիմ զմայրն Վմմանուէլի Վստուածածին մինչեւ յաւիտեան . և զՎմմանուէլն Վստուած մինչեւ յաւիտեան նովին մարմնովն . և որ զհետ ծննդեանն եկն զամենայն տնօրի նախնան խոստովանիմ գործ Վստուծոյ. զիս նորհագոյնսն դարձրագոյնսն և զկիրան անբամբասելի, զոր վասն մեր կրեաց, ոչ բաժանեմ, այլ մի յատուկ ասեմ 'ի Տէրն իմ, և ոչ իմանամ շփոթումն : Եւ նշովեմ զիմացողն և զասողն շփոթումն :

Եւ նոյնպէս զկիրք խաչին խոստովանիմ Վստուծոյ խաչ և մահ, ոչ էական բնութեանն ասեմ մահ կամ 'ի մարմնոյն բաժանումն, այլ զիմ բնութիւնն միացեալ յաստուածութիւնն և յաստուածացեալ Վստուած խոստովանիմ, որով մեռաւ անմահն զբանական հագին աւանդելով 'ի ձեռս հօր, յաստուածութիւնն ոչ բաժանեալ 'ի մարմնոյն և 'ի հոգւոյն միաւորեալ անբակելի. ըստ որում և զգոյն անբերէր հոգւովն և զմահ սպանանէր. և մարմինն լուծանէր զապականութիւնն, որպէս զՎստուած և զՎստուծոյ մարմինն ընդ ամենայն գերեզմանս արձակելով ճառագայթս, յարուցանելով զբազումս, գիտելով զահմանեալ ժամանակն 'ի լանջոյն երկրի հօրում գոյն թուովն յառնէր ոչ միայնաբար ըստ

Յոյնաճու ՚ի ձկանէն , այլ լրմամբ հոգւոյն
մահակուլ , որ յԱ՛ղամայ ՚ի դժոխոց և յոլո
վիւք մարմնովք հողացելովք ՚ի գերեզմա
նացս ելանէր յերկինս կուսութեամբ ան
լոյծ կնքոյն ՚ի գերեզմանէն , որպէս յարգան
դէն Ս՝արիամու . և վերացեալ մտանէր յեր
կինս կուսութեամբ անձեղքելիս՝ որպէս ՚ի
վերնատունն դրամբք անբացիւք . զի յայա
լիցի եթէ ՚ի վեր է քան զբնութիւն մարմնոյ .
զի մարմնոյ բնութիւն մահկանացու սպա
կանացու և ակտուալ եթէ յատկացի ըստ
ինքեան , և ընդ մարմին ոչ կարէ մտանել
անձանօթապէս , այլ տերունականն :

Իշւ տէրն լիով ունելով զճշմարիտն մարդ
իւրով սահմանովն , սակայն շողացեալ և փայ
լատակեալ աստուածութեամբն ներսործէր
զվայելականն Ռանին , զոր շօշափեցին ձե
ռօք դասք առաքելոցն , և տեսին երանելի ա
չօք զանտեսակն տեսակացեալ :

Խոստովանիմ զնա նովին մարմնովն կեալ
՚ի փառս հայրենիս դատաւոր արգարտութեա
նքն կենդանեաց և վեռելոց .

Հաւատամ ՚ի միշտ Հայրն , հաւատամ
՚ի միշտ Երզն , հաւատամ ՚ի միշտ երդն ՚ի
Հօրէ Հոգին սուրբ . յայն՝ որ ամենու յորդ-

ւոյ և լնու զամենայն, և ինքն ոչ լինի լցեալ յամենքէ :

Հաւատամ ՚ի նոյն Նորորդութենէն եղեալ յոչէից զեղեալքս ամենայն, և զ՚դամ պատկերեալ բարւոյն, և յանցանօք լուծեալ ՚ի մահ անձնիշխան կամօք, և ՚ի նոյն սրարչէ վերադին նորագեալ տնտեսութեամբ միոյն Սիոմնի կամօք Հօր և Հօգւոյն :

Հաւատամ ՚ի համօրէն յարութիւնն բանականացս որ յ՚դամօց, ՚ի նոյն զորութենէ ստեղծուլին և նորագուլին :

Հաւատամ յարդար յիրաւունս աւուրն լստ արժանեաց, և ՚ի հատուցումն յաւիտենական կենաց և տանջանաց :

Այս է խնոյս հաւատոյ համառօտ խոտովանութիւն, և ամենայն հաւատացելոց ուղղափառաց, որոց մասնաւորեացէ զմեզ Տէր ՚ի շնորհս ողորմութեան իւրոյ :

Արդ զայս դաւանութիւն՝ յորվ մասն աշխարհաց ունի. և պահէ սրբապէս քաղաքաւորութեամբ, զոր պարտ է յամենայն քահանայապօրծութեան տալ զայս խոտովանութիւն մեծ քահանայապետին : Այլ պահանջիլ յայնցանէ զորս ձեռնադրելն կտմին. և տարա յանուանէ նորովիլ զգայլն առնալա նիչան, զամենայն զձերեմիաւոյն հարիւր

յիտուն և ինն հերձուածն մինչեւ յայսօր
 ժամանակի, և դաւանել զամենայն ուղղա-
 վառան, զհովիւան եկեղեցւոյ՝ որք ընդ ճրշ-
 մարտութիւն առաջնորդեցին հօտին Վրիա-
 տասի, և յարօտս կենսալիս ոնուցին, և ապա
 իջանէ Հոգին յայնպիսի սեղանն որբութեան
 և հանգչիցի յընծայեալքն: Այն որ գիտէ ճա-
 նաչել զօտարան և զընտանիան որպէս զգիտ-
 նական և զիմաստուն հովիւս կացուցանել,
 որ կարողցէ ՚ի կեանս կոչել զարժանիան կե-
 նաց, այսինքն առ Վրտուած անել, զի այս
 է պարիսպ արահաւնութեան խաչիւ և ա-
 բեամբ գնեալ հաւատացելոց, ոչ միայն ՚ի
 շարացն ՚ի քաց կալ, այլ և բարեւոյն զհեա-
 գնալ, զի ոչ ասկաւ արիւն և քերտն գիտէ
 հեղեալ վառն իւր սուրբ եկեղեցի, այլ զմեծն
 զ՝ստուծոյն և զառաւածակիւր արանցն, որոյ
 զգուշութիւն պիտոյ է, որք խնամեն զա-
 յիւրաքանչիւր ժամանակս:

Իրանգնեցին և (Յոյնք քօան ե. վեց սասի-
 ճանս յեկեղեցի, և Լւթն այլ եւ. Թ զառ ա-
 ռանձինն, որ օտանք ՚ի նոցանէ հարկաւորք,
 են յոյժ:

Ա. Ինչպէս շրջողն ընդ վանորայոն և տե-
 սանել զաջողութիւն և զչինութիւն, և պատ-
 մել Արք եղևիսպոսոսին:

Բ. Որպէս որք տեսանեն զպարկեշտութիւն կանանց վանաց :

Գ. Իննտառեալքն՝ որք տեսանեն թէ ց.բ են զուր և զըպարտութեամբ արգելեալք ՚ի բանտս յիշխանացն , և պատմել հայրապետին . զի փոյթ արաոյէ և հանցէ զնոսա :

Դ. Ինտիր դատաւորքն , որք քննեն իրաւամբք զդատաստանս ակոռոյն ըստ գրոց և կանոնաց հրամանի :

Ե. (Յօրինողքն գրոց որք ուսուցանեն զուսումն ընթեռնչոյ զգիրն սուրբ ՚ի ժամ պաշտմանն :

Զ. (Յարմարողն երգեցողութեան Սաղմոսին և Հարականին :

Է. Որ տեսանէ թէ որով եկեղեցւոյ պիտոյ է առաջնորդ , և յիշեցուցանէ հայրապետին :

Ը. Որ չքի ընդ քաղաքս և ընդ գեօղս և տեսանէ զյօրինեալ կարգս եկեղեցւոյ , թէ որպէս առնիցեն :

Թ. Որ պահէ զանեակ հայրապետին և զգուշանայ :

Ժ. Որ պահէ զարքութիւնսն և տայ ՚ի տեսութիւն խնդրողացն :

ԺԱ. Որ կայ ՚ի գլուխ (գառուց) սար

կաւագացն և դպրացն, և բաժանէ զդործս նոցա, և չոտայ զմիմեամբք ելանել:

ԺԲ. Արք կրեն զմամեղէնս առաջի սուրբ խորհրդոյն:

Այն և. սուրբ եկեղեցւոյ տաան մնասքն զոր պարտին արկանել 'ի սեղանաւորս արժանացեալքն. քանզի ըստ առաքելոյ եղ. Աստուած յեկեղեցւոյ առաքեալս, մարգարէս, վարդապետս, զօրութիւնս, շնորհս բժշկութեան, օգնութիւնս, վարիչս, ազգս լեզուաց, թարգմանութիւնս լեզուաց, ընտրութիւնս հոգւոց. քանզի հաւատամբ եթէ զնոյն հոգի որ յայնժամ աղբիւրանայր աւազանաւն, այժմ ունի եկեղեցի ըստ ժամանակիս պիտոյից. զոր թէ որ անաչառու. վստահութեամբ, և անագահ հաւատով և անախտական մտօք վարէ զառաջնորդութիւն եկեղեցւոյ՝ ըստ Վրիտապի գրահանույութիւնս, ինչ ոչ թաքչի 'ի նմանէ և ոչ սխալէ յընտրողութենէ և 'ի զօրութենէ բժշկութեան, 'ի նոյն պարգեւաց հոգւոյն առաջնորդեալ և յաջողեալ 'ի հաճոյսն Աստուծոյ. 'ի փոքու աստ հաւատարիմ գլտեալ և բազմին արժանանայ 'ի պատշաճ յաւիտենին:

Աւնի սուրբ եկեղեցի զշնորհս և պատիւ որբոյ Աստուածածնին անախտ ծնանելով

որդիս Մատուծոյ սչ յարենէ և ոչ ՚ի կամաց մարմնոյ այլ ՚ի Հոգւոյն արքայ և ՚ի զօրութենէ բարձրելոյն ՚ի ժառանգակցութիւն և յեղբայրակցութիւն ⁽¹⁾ միածնի Սոգւոյն Մատուծոյ :

Անի յինքեան և ՚ի վերայ ինքեան սուրբ եկեղեցի զիտոյն կենսակիր վերելեակաւն ⁽²⁾ ՚ի նոյն պատիւ պաշտեցեալ ՚ի մէնջ սրով բաշխին ՚ի մեղ երկեաւոր շնորհացն առատութիւնք :

Ասան որոյ հանդէս տանելի է ուրից՝ որք չըջին ՚ի մէջ նորա ահիւ և դողութեամբ լինել ՚ի տան Մատուծոյ կենդանուոյ . զի ահ մեծ է անկանել ՚ի ձեռս Մատուծոյ, կենդանուոյ և ազդոյ է սուրն յորոշումն մանր քննութեանց և դատելոցն ⁽³⁾ որպէս հորդեցին ճանապարհ հիմնարկաւքն և հիմունքն եկեղեցւոյ :

Ալ մի նմանել խորթոյն և կամ որոման յըն , որք յետոյ մտին , զորոյ զանաւանսն գրբեմքադիւսակօք զտապեալ եւթն տիմուոյդ աթուակալաց մինչեւ յամենեւին խոտանման զորս թողումք յիշատակ կենդանութեան :

(1) Մի օրի . յազգակցութեան :

(2) Երկու օրի . վերելեալ :

(3) Երկու օրի . գատելն :

(4) Երեք օրի . խորան :

ԱԹՈՌ-ԱԿԱԼԻ ԲՆՏՈՒՔԱՅ

			ամ.
Ա.	Պէտքոս առքլ.	Դամանոս .	13
Բ.	Լուսկիոս . ժբ	ԺԸ. Տիմոթէոս .	5
3	Լուսկիոս .	ԺԹ. Կիւրղիոս .	8
2 Գ.	Իգնատիոս .	Ի . Տուրիանոս .	1
3 Գ.	Իրան .	ԻԱ. Փաթաղիոս .	8
0 Ե.	Կուռնէլիոս .	ԻԲ. Փիլոկիոս .	2
1 Զ.	Ուրիանոս .	ԻԳ. Լուստաթէոս .	10
2 Ե.	Թէոփիլոս .	ԻԴ. Զուլիոս .	1
3 Ը.	Սաքսիմոս .	ԻԵ. Ռալիա արիանոս	
0 Թ.	Սերապիոն .	պեղծ (1)	
2 Ժ.	Նիկողայոս .	ԻԶ. Ուրբոս արիանոս .	
0 ԺԱ.	Փիլոպոս .	ԻԵ. Փիլեդիա (2) հրա .	
2 ԺԲ.	Սաբինոս .	ԻԸ. Ստեփանէ հրա .	
0 ԺԳ.	Նաբէլ .	ԻԹ. Լուսնդիա հրա .	
0 ԺԴ.	Նառիոս .	Լ. Լուսեքսիոս հրա .	
8 ԺԵ.	Իւան արիանոս .	ԼԱ. Սելուսոս .	
ԺԶ.	Պոլոս Սամու	ԼԲ. Ուղիոս .	2
	տացին հրա .	ԼԳ. Պուլիանոս .	1
ԺԷ.	Դամանոս . Կամ	ԼԴ. Փլապիանոս .	7

(1) Էրկու արի. Արիսարիոս :
 Մի արի. Այսին Արիանոս
 Մի արի. Անի Արիանոս :

(2) Մի արի. Փիլիպոս Մի
 արի. Փիլիպոս :

1 ԼԵ. Լուսադրիոս .	Ժ. Փլաբիէ ընկե
7 ԼԶ. Պորփիւրիոս .	ցեալն . (1)
10 ԼԵ. Լ'ղէքսանդրոս .	ԺԱ. Սուրիակէ
33 ԼԸ. (Յովհաննէս .	ԺԲ. Պօղէ հրէ-կան .
32 ԼԹ. Թէոդէոս .	ԺԳ. Խրիստ երկ-
Խ. Իսմանոս հրա .	բնակ (2) .
աշխատական .	ԺԴ. Լշիրեմ հրա .
ԽԱ. Ս'աքսիմոս հրա .	ԺԵ. Իսմանոս հրա .
աշխատական .	ԺԶ. Սարգիս .
ԽԲ. Լ'կոսկիոս հրա .	ԺԷ. Պօղէ սեաւն .
երկաբնակ .	ԺԸ. Պետրէ վրդ. պա .
ԽԳ. Սուրաուրի հրա .	ԺԹ. (Յուլիանէ .
ԽԴ. Պետրէ հլծիլ .	Կ. Լ'Թանաս .
ԽԵ. Սանիդոն երկա-	ԿԱ. (Յովհաննէս .
բնակ .	ԿԲ. Դիողորոս . (4)
ԽԶ. Սէրափւրոս կամ	ԿԳ. Սեւերիանոս .
Սարափոս եկեմնկ	ԿԴ. (Յուլիէ .
35 ԽԵ. (Յուլիանոս .	ԿԵ. Լշիրա .
35 ԽԸ. Ստեփաննաս .	ԿԶ. Լ'Թանաս .
ԽԹ. Ստեփաննոս	ԿԷ. (Յովհան .
երկաբնակ :	ԿԸ. Իսահակ .

(1) Հին օրի . յառաջ քան զսա յառեւրա . փելեաթոս զոմն հերետիկոս :

(2) Հին օրի . Սուրափիոս էր . Խաթի 'ի սէշի Սեւէրիոյ . Ասա երեւի յառաջ քան զսա Սեւերիոս առ լինել աթառակալ :

որոյ փոխանակ եղին զսա Թէ . այեւ շնչանակե եւ ոչ 'ի միւս . յօրինակացն այս Սեւերիոս

(3) Երկու օրի . Դամասկոս

(4) Ասաի սկսեալ նաւագին տնաւանք 'ի ցանկս օրինակաց եւ 'ի կին օրինակն տառաւրոս

ԿԹ. Լ՝Թանաս .	ՁԵ. Լ՝Թանաս .
Հ. Վերդ .	ՁԶ. (Յովհաննէս .
ՀԱ. (Յովսէփ Կո .	ՁԵ. Վիսնէսիոս .
ՀԲ. Կիրակոս .	ՁԸ. (Յովհաննէս .
ՀԳ. Վիսնէսիոս .	ՁԹ. Լ՝Թանաս .
ՀԴ. (Յովհաննէս .	Ղ. (Յովհաննէս .
ՀԵ. Իգնատիոս .	ՂԱ. Վասիլիոս .
ՀԶ. Վիսնէսիոս .	ՂԲ. Լ՝Բրոն .
ՀԸ. (Յովհաննէս .	ՂԳ. Վիսնէսիոս .
ՀԹ. (Յովհաննէս .	ՂԴ. Լ՝Թանաս .
Ձ. Վասիլիոս .	ՂԵ. (Յովհաննէս .
ՁԱ. (Յովհաննէս .	ՂԶ. Վերդ .
ՁԲ. Վիսնէսիոս .	ՂԵ. (Յովհաննէս .
ՁԳ. Լ՝Բրահամ .	ՂԸ. Լ՝Թանաս .
ՁԴ. (Յովհաննէս .	ՂԹ. Վիսնէսիոս .

ԱԹՈՌԱԿԱԼԻ ՀՈՌՎԱՐԾ

Ա. Պետրոս առքլ .	Զ. Լ՝Ջեքսանդրոս .	12
12 Բ. Լ՝ինոս .	Ե. Վահագն .	30
11 Գ. Լ՝նիստոս .	Ը. Լ՝Եսիօր . (1)	11
9 Դ. Կղեմէս .	Թ. Սեղուիանա .	4
8 Ե. Լ՝րոս .	Ժ. Փիոս .	15

. (1) Հին օրի. Տաղեւորոս :

11 ԺԱ.	Լ Նիկիտոս .	ԼԶ.	Փ/լարսիոս .
9 ԺԲ.	Լ Եղիշ .	ԼԵ.	Դամասոս .
8 ԺԳ.	Լ Եղիշիոս .	ԼԸ.	Լիբիկիանոս .
5 ԺԴ.	Լ Եղիշիանոս .	ԼԹ.	Լիստաս .
15 ԺԵ.	Լ Եղիշիոս .	Խ.	Լիստասիոս .
70 ԺԶ.	Լ Եղիշի .	ԽԱ.	Լ Եղիշի .
9 ԺԷ.	Լ Եղիշի .	ԽԲ.	Լ Եղիշիանոս .
5 ԺԸ.	Լ Եղիշիանոս .	ԽԳ.	Լ Եղիշիանոս .
8 ԺԹ.	Լ Եղիշիանոս .	ԽԴ.	Լ Եղիշիանոս .
13 Խ.	Լ Եղիշիանոս .	ԽԵ.	Լ Եղիշիանոս .
2 ԽԱ.	Լ Եղիշիանոս .	ԽԶ.	Լ Եղիշիանոս .
4 ԽԲ.	Լ Եղիշիանոս .	ԽԷ.	Լ Եղիշիանոս .
1 ԽԳ.	Լ Եղիշիանոս .	ԽԸ.	Լ Եղիշիանոս .
11 ԽԴ.	Լ Եղիշիանոս .	ԽԹ.	Լ Եղիշիանոս .
8 ԽԵ.	Լ Եղիշիանոս .	Ծ.	Լ Եղիշիանոս .
8 ԽԶ.	Լ Եղիշիանոս .	ԾԱ.	Լ Եղիշիանոս .
1 ԽԷ.	Լ Եղիշիանոս .	ԾԲ.	Լ Եղիշիանոս .
2 ԽԸ.	Լ Եղիշիանոս .	ԾԳ.	Լ Եղիշիանոս .
1 ԽԹ.	Լ Եղիշիանոս .	ԾԴ.	Լ Եղիշիանոս .
1 Լ.	Լ Եղիշիանոս .	ԾԵ.	Լ Եղիշիանոս .
21 ԼԱ.	Լ Եղիշիանոս .	ԾԶ.	Լ Եղիշիանոս .
23 ԼԲ.	Լ Եղիշիանոս .	ԾԷ.	Լ Եղիշիանոս .
2 ԼԳ.	Լ Եղիշիանոս .	ԾԸ.	Լ Եղիշիանոս .
15 ԼԴ.	Լ Եղիշիանոս .	ԾԹ.	Լ Եղիշիանոս .
4 ԼԵ.	Լ Եղիշիանոս .		

(1) ԼԵ. Եղիշի . Սիլիոս .

(2) ԼԵ. Եղիշի . Սիլիոս .

* Այս Լիստասիոս անունը

ի բաց եղեալ չի գտնուի .

ԱԹՈՌԱԿԱԼՔ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՒ

			աճ.
1 Ա.	Սարկոս աւել	ԺԶ. Թէոփնատ .	19
	տարանիչ .	ԺԵ. Պիտրոս. վկայն է .	10
2 Բ.	Լիէոս .	ԺԸ. Լիբիւղղաս .	5
3 Գ.	Սէլիոս (1) .	ԺԹ. Լիդիքսանդր .	20
1 Դ.	Գարտանիոս .	ԺՊ. Լիդիքսանդր .	20
2 Ե.	Փրուգիոս .	Ի. Լիթանաս .	46
1 Զ.	Յուստոս .	ԻԱ. Պետրոս .	2
3 Է.	Լիանիոս .	ԻԲ. Սուկիոս արիս .	
0 Ը.	Սարկիանոս .	անաս պեղծ .	
4 Թ.	Կալերոս .	ԻԳ. Տիմոթ .	4
2 Ժ.	Լիդիպոս .	Գեորգի .	
4 ԺԱ.	Յուլիոսէ .	ԻԴ. Թէոփիլոս .	28
3 ԺԲ.	Իեմիտրիոս .	ԻԵ. Կիւրեղմեծ .	26
6 ԺԳ.	Լիթիմոս .	է Ժողովք Եփեսոսի .	
7 ԺԴ.	Իիմինոս (2) .	ԻԶ. Իէոսկորոս .	
8 ԺԵ.	Սաքսիմոս .	ԻԷ. Պրոտերն (3) Կրոս	

առաջ, հաստատեալ զազան
զքն Յովհաննիսի Ղրամատի.
կոսին . զի մինչեւ ցայդ վայր
տակին երկու բնութիւնս . և
արդ. հաստատեցին երկու բը-
նութիւն երկու կամս . երկու
ներգործութիւնս . Եւ վասն
բնութիւն իշխանութեանն Հո.

առնաց տարածեցաւ ազանդն
քնդ ամենայն ազգս՝ որոմե
դառնութեան :

(1) Զին օրի . Միլոս . Մի
օրի . Մելիտոս :

(2) Զին օրի . Ղիւնէսիոս :

(3) Երկու օրի . Պերսդ . Մի
օրի . Սաւաթարոս :

20	ԻԸ.	Տիմոթէոս հրա.	ԽԵ.	(Յոհանն երկորորդի.
3	ԻԹ.	Տիմոթէոս (1).	ԽԶ.	Իսաիանոս.
	Լ.	(Յովհանն հրա.	ԽԷ.	Լեւաւորաւ.
12	ԼԱ.	Պետրոս.	ԽԸ.	Լեւի թոնիկոս.
7	ԼԲ.	Լեւի.	ԽԹ.	Լեւի.
9	ԼԳ.	(Յովհաննէս.	Ծ.	Կաւրէա հրա.
11	ԼԴ.	(Յովհանն միւս:	ԾԱ.	Լեւի.
1	ԼԵ.	Իսաիորոս.	ԾԲ.	(Յովհաննէս.
11	ԼԶ.	Տիմոթէոս.	ԾԳ.	Շմաւոն.
38	ԼԷ.	Իսաիոր (2).	ԾԴ.	Ստակքէ (3).
1	ԼԸ.	Պետրոս.	ԾԵ.	Լեւի.
	ԼԹ.	Իսաիանէ հրա.	ԾԶ.	Կոզմա.
40	Խ.	Պոզոս.	ԾԷ.	(Յովհանն.
1	ԽԱ.	(Պոզոս.	ԾԸ.	Ստակք.
2	ԽԲ.	Լեւի.	ԾԹ.	(Յովհանն.
3	ԽԳ.	Իսաիոր.	Կ.	Շմաւոն.
1	ԽԴ.	Պետրէ.	ԿԱ.	(Յովհանն.

(1) Ջամանէ հինն համանք
տակն ուղղութիւն. և համանք
հերձուածող իմ ուրաքող:

(2) Հին օրի. Դիոգորոս
Մի օրի. Դիոգորոս:
(3) Հին օրի. Ստակք:

ԱԹՈՌԱԿԱԼՔ ԵՓԵՍՈՍԻ

			աճ.
12 Ա.	Լ'նդրէաս առա.	ԺԳ. Լ'աւրենտիոս .	8
	բեալ .	ԺԴ. Լ'շուքանոս .	7
10 Բ.	Լ'սարիոս .	ԺԵ. Պրոտոնիկէ .	18
14 Գ.	Տիմոթէաս .	ԺԶ. Սարկոս .	13
17 Դ.	Պօղոկարպոս .	ԺԷ. Կիւրեղ .	10
15 Ե.	Յուլիա (1) .	ԺԸ. Կուռնելիոս (2) .	8
8 Զ.	Սաաբէ .	ԺԹ. Իիդիոս .	7
8 Է.	Իիոգիսիէ (3) .	Ի. Իամեարիէ (4) .	11
13 Ը.	Լ'նտաթէ .	ԻԱ. Պրորաս առ փո.	
9 Թ.	Լ'լաթորոս .	ԻԲ. Իսկառ Եփեսոսի 'ի կոստան.	
10 Ժ.	Փիլիպպոս .	ԳՆԱ. Կոստան.	
11 ԺԱ.	Պօղոկարպոս .	ԳՆԱ. Կոստան.	
5 ԺԲ.	Սիւլիոս .		

ԱԹՈՌԱԿԱԼՔ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԻ

3 Ա. Պրորաս (1) . Բ. Լ'շեքանդրոս 13

(1) Հին օրի . Պրալիք . Եր- Իսկառ Եփեսոսի 'ի կոստան, ԳՆԱ. Կոստան :

(2) Հին օրի . Դիոգիսիէ . Զ Կոստան ԳՆԱ. Կոստան :

(3) Երկու օրի . Կոստան Եփեսոսի . Բ. Իսկառ Եփեսոսի 'ի կոստան,

(4) Երկու օրի . Դիոգիսիէ . Զ Կոստան ԳՆԱ. Կոստան :

(5) Սա առ Պրորաս ԳՆԱ. Կոստան ԳՆԱ. Կոստան :

1 Գ.	Պօղոս .	Ի.	Իգնատիոս .
Դ.	Սակեդոն . հոգեմարտն է .	ԻԱ.	Սկահիոս .
1 Ե.	Լուսեբի .	ԻԲ.	Պլապիտոս .
2.	Լուդոքսի հրձ .	ԻԳ.	Սեփիմոս հրձ .
Ե.	Լուսպր հրձ .	ԻԴ.	Սակեդոն հրձ .
Ը.	Իփսոփիլէ հրձ .	ԻԵ.	Տիմոթէոս .
10 Թ.	Գրիգոր Նազիւն . ղոցի . առաւելած արան	ԻԶ.	Յովհաննէս . Երկաթեակ .
8 Ժ.	Նիկաիոս .	ԻԵ.	Լուսիփան .
7 ԺԱ.	Յոհանն ասկերեբան .	ԻԸ.	Նիթիմոս .
1 ԺԲ.	Լըբոքիոս .	ԻԹ.	Յոհանն . Ի սմանէ յեջերկաթեակ . Ե ԻԺ .
10 ԺԳ.	Նոտիկէ .	Լ.	Յովհաննէս .
2 ԺԴ.	Սիսիանոս .	ԼԱ.	Կիւրիակէ .
ԺԵ.	Նիստուր . չարափառ .	ԼԲ.	Սարգիս .
2 ԺԶ.	Սարսիմիանոս .	ԼԳ.	Սինոս .
12 ԺԷ.	Պիսկղոս .	ԼԴ.	Գերմանիոս .
ԺԸ.	Փլաքիոս հրձ .	ԼԵ.	Նուդոտոս .
ԺԹ.	Նատուլ հրձ .	ԼԶ.	Նուրոս .
		ԼԷ.	Պօղոս .

Հերետիկոսութեան եւ հեր. Թողեալ :
ձուածոցն զառաջինն Ի յիսոս

ԱԹՈՌԱԿԱԼՔ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ

Ա.	Յակոբ .	ԻԳ.	Կասիանէ .
Բ.	Շմաւոն .	ԻԴ.	Պապիոս .
Գ.	Յորոսոս .	ԻԵ.	Սարսիմոս .
Դ.	Օսրէ .	ԻԶ.	Յուլիոս .
Ե.	Տուբիայ .	ԻԷ.	Սաղէս .
Զ.	Իննիսիմ .	ԻԸ.	Իդիքիոս .
Է.	Յովհանն .	ԻԹ.	Նարկէոս .
Ը.	Սասիմէոս .	Լ.	Իսսէ .
Թ.	Փղեպոս .	ԼԱ.	Իերմանիէ .
Ժ.	Իննիսիմ .	ԼԲ.	Պորդիոս .
ԺԱ.	Յուստիոս .	ԼԳ.	Նարկեսոս .
ԺԲ.	Սէւր .	ԼԴ.	Նիքասանդր .
ԺԳ.	Իսիդոր .	ԼԵ.	Նիմենոս .
ԺԴ.	Յովսէփ .	ԼԶ.	Փերիթիոս .
ԺԵ.	Նիքասանդրիոս .	ԼԷ.	Ներսիմ .
ԺԶ.	Սիմեոն .	ԼԸ.	Իսապորոս .
ԺԷ.	Իսայիոս .	ԼԹ.	Նիմէ աստ է ճշգ- նութիւն Ս . Գրիգոր ի Լեւոստիոս .
ԺԸ.	Յուլիոս .	Խ.	Սակար .
ԺԹ.	Կալիստիոս .	ԽԱ.	Սարսիմոս . Կորդ իստարեցուցին զաշտ .
Ի.	Յուդայ ոսքառ . մենքեան հրեայք էին	ԽԲ.	Կիւրեղ .
ԻԱ.	Նարկեսոս .		
ԻԲ.	Սարկոս .		

ԽԳ. Լ'կակիտս հրձ.	ԽԹ. Պրովալիս.
ԽԴ. Սեւերոս.	Ծ. Հովքնադիս.
ԽԵ. Դամասիոս.	ԾԱ. Հնաստաս աւ.
ԽԶ. Կիւրեղ յարսից դարձաւ և արար ըն- ժողովն	ԾԲ. Ս'երտուլիոս.
	ԾԳ. Սերոտոս.
ԽԷ. Հովհանն.	ԾԴ. Սիլիաս.
ԽԸ. Պրուլոս.	ԾԵ. Հովհանն *.

* Հին արինակն այսպէս ունի զքանի պատրիարքացն Երուսաղէմի. Յակովբոս. Էմաւոն. Յոսաս. Զաքէ. Յուրիս. Բենիամին. Յովհանն Մամթէոս. Փիլիպպոս. Սենեկէոս. Յուսարիս. Ղեւի. Եփրեմ. Յովսէփ. Յուդա. աննկեան հիւսյս ինն. Նարկէաս. Մարկոս. Կասիանոս. Պապղես. Մաքսիմոս. Յուլիանոս. Գայիոս. Սիմաքոս. Գայիոս. Յուսիանոս. Կիւսիոս. Վաղէո. Դիոդորանոս. Նարեկէոս. Դիոս. Գեօ. ժանիոն. Գրիգորիոս. Նարկէոս իւրովն. Ալէքսանդրոս. Միլարեոս. Հեմենոս. Ըղբերգայ. Հերմանիէ. յերասուելով անի. Դաւադանոս. Հերման. ոսք է ճգնաթիւն արքայն Գրիգորի Լուսաւորչին. Մակար. Մաքսիմոս. զորոս ոչն հանին անդէնս Պիւրեղ. իրիարանն ան. և արարէրոս. Աթանգէ. որ շիւորիւ առարկեաց. Սեւերեան. ոսք էլէն խիտան Ամանոյ. որ իջէ ի գիւխոս. Դամասոս. Կիւրեղ. ոս արար շիւրան ընծայաւիտան. Յովհաննէոս. ան իք. Պրուլիոս. Պրովալիս՝ է ան Յուրմաղանն ի. Թեոփոս. զոս իդին ուղղափառն խիտան Յուլիանոյ. Անասատիոս ուղղափառ. Մ'երտուլիոս հերեպիտան. Սերտափոս հերեպիտան. Վիլիաս. Յովհաննէոս. Պետրոս. Մակար. ոս ինք արար ինաց ինն ուղղափառն. Եւստամթոս.

Եւ ի ծառայել լինէին յաթուակալացոյ յայտնանէ ուղղափառութեան, վասն որոյ բերաւ զշարունոցաւ ի գրի առաւ: Իսկ վասն զի զայսու առաջնորդօք բնաւին ի բաց կացին ի ճշմարտութեանէն, զինչ կայ մեր և նոցա շարել զնոսա ի կարգս ուրոյ, զորս և ոչ հայրապետս սորժան է մեզ գնասա կոչել և զանուա նրա նոցա արձանացուցանել, և կամ բնաւ իսկ յիշատակել, և սչ պատշաճաւոր է զազականեալ նիւթան դնել ի վերայ սուրբ հիմանն: Իսկ մեք մի տրամեցուք ի վերայ այսուցիկ, այլ և միութարեացուք, քան զի եթող մեզ շնորհք դիմութեանն Վրիտասի զսուրբ եկեղեցին Հայաստանեայց, զաւակ կինդանութեան և սերմն ազնուական աճման տղաբութեան, զկայսն միշտ՝ զչառաւեղեալն յանախա տրմատոյն, () զպատկերեալն յիմոյն (Յիսուսէ զանգրանիկ հաւատով ի ձեռն Երգարու արքայի: Եւ ունէր ընդ իշխանութեամբ իւրով զՀայս և զՎսորիս և նասեր յԱռհայ քաղաքի: Թողեալ զայրեւելս ի Սանատրուկ ազգական իւր. և ետա ի

(1) Հնագոյն օրի. մի ու. անախա տրմատոյն և զպատկերեալն: Այլ Թարգ. իւրով ի ձեռն Երգարու արքայի: Եւ ունէր ընդ իշխանութեամբ իւրով զՀայս և զՎսորիս և նասեր յԱռհայ քաղաքի: Թողեալ զայրեւելս ի Սանատրուկ ազգական իւր. և ետա ի

ձեռն հաւատոց և զերկնից արքայու թիւնն ։

Վանգի ըւսաւ նա զըւր սքանչելեաց Տեառն մերոյ զոր կատարէր յերկիրն շէրէաստանի , և առաքեաց առ նա զՆանէ հաւատարիմ իւր ինն Լարամբք՝ աղաչել զՏէր գալ առ նա յԱդեփա , և թագաւորել ընդ նմա անհոգութեամբ և սարել ՚ի սպա նող և յապոտամբ ազդէն շրէից ։ Եւ կատարէր գիրն՝ եթէ յաւաւր յայնմիկ եկեսցեն արք տաան խնդրել զՏէր կարօտութեամբ ՚ի սէր ջերմութեան , զորս յիշատակէ Յովհաննէն աւետարանիչ ՚ի ձեռն Փիլիպպոսի և Նիդրէի մատչիւր առ Յիսուս . և նորա պատասխանեալ առաց . Եւհաս ժամ զի փառաւորեացի Սրգի մարգոյ , այսինքն թէ՝ արքայն հեթանոսաց երաց դառն հաւատոյ ամենայն հեթանոսաց փառաւորել զիս ։

Եւ դարձեալ զկատարումն անսեռութեանն զեկոյց զխաչն , զի եկեալ հասեալ էր , և չէր ժամանակն գնալ նմա և խուսել ՚ի չարչարանացն որովք սարէր ամենայն մարդ որ գալաց էր յաշխարհ ։ Եւ տոյր հրամանն թափ մայի առաքելոյն գրել առ Վազար երանութեամբ հանդերձ զպատճառս չեթալոյն , և զխնդիրն նորա ընաւ խոտտանայր ՚ի ձեռն միոյ յաշակերտաց իւրոց զորառաքելոց էր առ

նա զկնի յարութեան իւրոյ . զոր և տրար իսկ՝
առաքելով զթագէտս 'ի թուոյ աշտկերաց
իւրոց, որ եկն առ ծովեղերօքն 'ի Նիւրիիա, և
եղանտի 'ի Նեաարիա Հայոց, և արկանդ հի-
մունս եկեղեցւոյ և ձեռնագրեաց զառա-
ջինն անդ եպիսկոպոս զԹէոփիլոս . և ճանա-
պարհորդեալ զվերին կողմամբն լուսաւոր
քարոզութեամբն՝ անց ընդ Նիւրիա և եկն
յԱռհայ, և լուսաւորեաց զնա արքայիւն
իւրով . և հաստատեալ եկեղեցիս, և թա-
ղեալ անդ առաջնորդս զՊէկերպատա-
գործն՝ ել 'ի կողմանս արեւելից առ Սանատ-
րուկ նամակաւն արքայի . Նւ ընկալեալ եղև
անդ Սարգիս յերկիւղէն Սքարու առ
ժամանակ մի հաւատացեալ իշխանին ծան-
ծաղապէս և բազմաց ընդ նմա . Բայց զի
փութով վճարեաց նախընծայն 'ի թագա-
ւորս Սքարիոս զկեանս, և անհոգացեալ
Սանատրուկ իշխան՝ թագաւորեաց միահե-
ծան և սպան զՍարգիս և զդուստրն իւր
կոյս աւրբ զհաւատացեալն 'ի Քրիստոս . Նւ
եղև փոխանորդ առաքելոյն Օլաքարիս ե-
պիսկոպոս .

Նւ զկնի այնորիկ եկն 'ի նոյն վիճակ Սար-
գազովէս և 'ի նոյն թագաւորէ կատարեցաւ,
և բարձու համարձակութիւնն հաւատացե-

լոց : Բայց հաւատն հաստատեալ առաքելա-
կան հիմամբ՝ ոչ պակասեաց մինչև ի գալն առ-
նոսա սուրբ նահատակացն Հռիփսիմեանց. և
իպատճառս նոցա հաւատալ մեծին Տրդատաց
ինմին ցեղէ Վաքարու՝ ի ձեռն մեծահանդէս
վաստակաւորին Վրիգորի . որ և նա ցեղակից
անդրանիկ պատակաւորին ի Վրիստոս Վա-
քարու երանեցելոյն ի Տեառնէ : Աստի
երեւեալ կենդանու թիւնն պողաւէս երկ
նահատ և երկնայիլ՝ որանչեքին եւ նորանք
շանն այն եւ տիեզերալուր վկայն՝ որոտու-
մին աշխարհաշարժ , որ միանգամայն ելից
զերկիր ծագէ ի ծագ զարմանապարծ նշա-
նօք որ նովաւն գործեցաւ ի փառս Վստու-
ծոյ . նա էառ և ժառանգեաց զաստիճան և
զանու և զաթոռ առաքելոցն որբոց թաղէի
և Բարդողոմէի . որ ելից զպակասութիւն
չարչարանացն Վրիստոսի ի մարմնի իւրում,
և զմնացուածս գործոց հոգեւոր մշակացն
յանդատանս նոցա . և ելից աւետեացն
(1) լուսով ծայրէ ի ծայր զամենայն Հայաստա-
նեայս և զՂուանս և զՎիրս և որ շուրջ ըզ-
նորօք աշխարհք և իշխանութիւնք , զորս բա-
կարդի փոխեցին որդիք նորա զաստիճանուն և
զառաքինութիւն . զգոյշ վարուք և անաչառ

(1) Հնագոյն օրի . յասլ :

բանիւք զընթացս իւրեանց կատարելով 'ի պատուիրանս 'Խառնճոյ պեպէս վարուք և նահատակու թեամք :

Եւ թէպէտ արեանառութեանդ անդամներն ժամանակօք, այլ քրտանցն նորա բարութիւնք, այսինքն աւղղափառ հաւատն որով ժառանգեցոյց ⁽¹⁾ զժողովուրդ իւր, ոչ սպառեցաւ յաւիտեանց, այլ եկաց մնաց հաստատուն յրատ հոգւոյ ճնունդս նորա. որք կային անյաղթելիս ընդդէմ բազմատարափ փորձանաց և դիպուածոց աջոյ և ձախոյ, այսինքն փառօք և քառանալիօք և վշտօք անասելիօք յորդւացն (Յունաց, որք 'ի ժամանակս բարձրութեան իւրեանց ջանային ընդ անյաղթելի վիմին :

Եւ զի թէպէտ ոմանք 'ի նոցանէ տկարացան ըստ տեղեանս սրբոյն 'Իրիգորի 'ի սակաւ ժամանակս և 'ի տեղիս, . այլ ճշմարտութեան արմատն մնաց հիմամբ կենդանի, մինչեւ անդին ⁽²⁾ աւուրք և դարձեալեալ առ հիմն գշինուածն իւր վայելչական աստուածարկու և առաքելաջան արդեանցն շայեկանութեամբ յաղօթս մեծի | ուսումը չին և մինչեւ ցյաւիտեան արթուն և հրա-

(1) Հնադոյն օրի. զոյն : ունեին յանդարտ :

(2) Նորագոյն օրինակքն

կող աւնձին նորա յաղագս հօտին իւրոյ առաջի Նստուծոյ : Եւ եղեն նորա մեզ Նստուոցս ուղղափառաց յոլով նպատոս և մխիթարութիւն և վկայք հաստատութեան . զի թէպէտ և աթոռն Նկէքսանդրու և ամենայն Հնդկաստան և Եթովպիա ազգք և լեզուք և (1) ժողովուրդք ընդարձակք և բուռն և ճոխ թագաւորութիւնք դաւանակիցք են մեր և տեղի պարծանաց , այլ տակս հեռաւորութեանն և բացահայտութեանն միայն համբաւովն և ոչ արդեամբք կարեն մեզ կարեկցել և ամբառնալ զգլուխս մեր առաջի նեղչաց մերոց : Իսկ ազգն Հայաստանեայց զի մօտուորք են և ընդ մեզ խառնեալ , բազում եղեն մեզ առիթ բարեպաշտութեան , և դրէթէ նորօք կարացաք տեւել ամենայն անցիցն որ եկին ՚ի վերայ մեր մինչեւ ցայսօր ժամանակի , և ուխտ խաղաղութեան և դաշին սիրոյ է ՚ի միջի մերում հաստատեալ Վարն որոյ մեր սկիզբն արարեալ խորհրդոյ քա հանացութեան յանսկզունական Հօրէ՛ աւարտեացուք ՚ի նոցա քահանայապետութիւնն , որ շնորհօքն Նստուծոյ կայ և կացցէ մինչեւ ցյաւխտեան :

Եւ զի շնորհք քահանայութեանս զոր

(1) Հնագոյն օրի . ալիս :

տապաք՝ ՚ի Քրիստոս լցեալ կատարմամբ, որ ընտպէս տուաւ առաքելոցն սրբոց և նորօք յամենայն տիեզերս բաշխեցաւ, յորոց լուար եթէ չորքն մտին ՚ի Հոյս և քարոզեցին և անդէն կատարեցան: Նախ Թադէոս, և ապա Ռարդոզոմէոս, և Յուդա և Սիմոն եղբարք՝ որք էին որդիք (Յովսեփու՝ եղբարք (Յակովբայ, որք և Տեառն մերոյ կոչին ըստ մարմնոյ: Սորա արկին առ նոսա հիմն հաւատոյ և եղեն նոցա քահանայապետք առաջին զոր կարգեցուք ռճով, և զըստ հոգւոյ ծնունդս նոցա հասուցուք մինչև առ մեզ, և յանգ հանգցուք զասպարէզս վաստակոց մերոց՝ հայելով ՚ի նաւահանգիստ խոտոմանն Նատուծոյ, որ է սկիզբն և կատարումն ամենայն բարեաց և կայ ՚ի փառս իւր անբաւարարէս:

Ա. Նիսուս Քրիստոս անսկիզբն ՚ի ժամանակէ, և սկիզբն և կատարումն ամենայն քահանայութեան՝ որդին Նատուծոյ:

Բ. Նաքեալն Նիսուսի Թադէոս յազգէ Շմաւոնի, որ նա ինքն է Վերէոս՝ որ է սիրտ, և կոչեցաւ Թադէոս՝ որ է սիրելի:

Գ. Նաքեալն Ռարդոզոմէոս ՚ի ցեղէ Նաբոյ, որոյ անունն կոչի զարմ օտոյգ Նատուծոյ ըստ հաւատոյ և հոգւոյ:

Դ. Առաքեալն (Յուդայ (Յակովբեան 'ի ցեղէն (Յուդայ, որ կայ 'ի յԱլմի Հայաց :

Ե. Առաքեալն Սիմոն յեւթանասնից ան տի, որ գնաց յԱռաքեալս գաւառ 'ի Թի կանց (Կովեայ, մտեալ 'ի վիճակ եղբօրն՝ որ նա ինքն է (Յուդայ՝ որդիք (Յովսեփու :

Զ. Առաքեալն⁽¹⁾ Վաղիս յեւթանասնից անտի, որ չոգաւ հրամանաւ Թադէոսի 'ի մեծն Հայք և առ հիւսիսիւ, և լուեալ ըզ կատարումն առաքելոյն Թադէի՝ դարձաւ եմուտ 'ի փոքր Սիւնիք, և կրօնաւորեալ ան գէն կատարեցաւ, և տեղին յանուն նորա կոչեցաւ Վաղիս :

(1) Ես եմ սկզբմունք և հիմունք հաւատոյ և քահանայապետութեան Հայաստանեայց և սերմանողք կենսաբեր ցորենոյն : Այլ առ տեմն նշան շնորհաց բերեալ հին և նոր՝ 'ի Հայս, երեք մանանոյ 'ի Վարդգղումէոսէ և եղեալ տրոյլ 'ի հիմն եկեղեցւոյ որ հանդէս հայի Վոյլթան գաւառի առ Լըրասիս գետով, 'ի տեղւոջն զոր Վաղարթն կոչեն : Այլ գեղարդն աստուածամուխ պապական փշեայ 'ի Թադէոսէ բերեալ, և կայ անգէն 'ի Հայս 'ի պարծանս աղգին և 'ի փառս Լստուծոյ : Բայց երկիրն այն պրեամբք և քրտամբք հա

(1) Հնադոյն օրի . Թադէոս :

գեւաւք մշակուցն առուցեալ՝ պահեաց յինքեան ծածկեալէս արմատս և ուռնս սակաւս ՚ի տեղիս տեղիս, մինչեւ երկնեալ ծնաւ երկիւղիւ և ահիւն Նստու ծոյ զմարդն երկնաւոր՝ ըզարբալայելուչ գաւակն սրբոց առաքելոց և զարժանալէս փոխանորդ նոցին զպարթեւն Վրիգորիոս, զոր և ՚ի շարս առաջնոցն կարգեցուք քահանայապետից ⁽¹⁾ :

Ե. Տէր Վրիգորիոս սուրբ պատրիարքն ՚ի 17 ամի Տրդատայ արքայի ժառանգէ զաթոռ սուրբ առաքելոցն յՅ07 ամի գալստեալն Քրիստոսի Նստու ծոյ մերոյ, և պաշտէ ամս 30, և կատարի անյայտ երեւակի :

Ը. Տէր սուրբն Սըստակէս սրդի նորին՝ ամս 7, և կատարի վկայութեամբ օրինացն Քրիստոսի յիշխանէն Վրքեղայսէ :

Թ. Տէր սուրբն Սրթանէս ամս 15, և վճարի իւրով մահուամբ :

Ժ. Տէր սուրբն Յուսիկ՝ ամս 6, և վկայէ Տեառն ՚ի Տիրանայ թագաւորէ :

ԺԱ. Տէր սուրբն Փառներսէհ յայլմէցեղէ՝ ամս 3, յամս Տիրանայ :

(1) Միւս այլ թարգմանութիւնն յիշատակէ ՚ի գաւազանագրին և զսոսա. Եղիշէ, Խաչ, Թէոփիլոս, Ադգէ, Զաքարիա, որք քարոզչին նախ քան զթագէսս որ յիւթանասնից :

ԺԲ. Տէր սուրբն Ներսէս Թառն սրբոյն Ղրիգորի մեծի՝ ամս 34, յամս Վճռակոյ և Պապոյ, և վկայէ Տեառն պատուիրանին ՚ի Պապոյ :

ԺԳ. Տէր Սահակ յայլմէ ցեղէ՝ ամս 4, յամս Վարազդատոյ :

ԺԴ. Տէր Օլաւէն նորին եղբայր՝ ամս 4, յամս Վճռակոյ և Վաղարշակոյ Թագաւորաց և եղբարց որդւոցն Պապոյ :

ԺԵ. Տէր Նսպուրակէս նոցին եղբայր Սահակոյ և Օլաւենայ՝ ամս 7 :

ԺԶ. Տէր սուրբն Սահակ Թոռն մեծին Ղրիգորի՝ ամս 51, յամս Վռամշապհոյ եւ Խոսրովու եղբօր նորա և Շապհոյ որդւոյ (Յազկերտի և Վրտաշի Թագաւորացն, առ որով բարձան Վճռակունի Թագաւորք, և մարզպան եղեւ սուրբն Վարդան մամիկոնեան՝ աշխարհին :

ԺԷ. Տէր (Յովսէփ աշակերտ սրբոյն Սահակոյ՝ ամս 2 :

ԺԸ. Տէր Վիւտ՝ ամս 15, ՚ի մարզպանութեան Վարդանոյ :

ԺԹ. Տէր սուրբ (Յովհանն Սանդակունի՝ ամս 12, ՚ի մարզպանութեան Սանդնտի Սամիկոնոյ :

Ի. Տէր Բարգէն՝ ամս 5, յաւուրս նոյն
Սանգնոսի :

ԻԱ. Տէր Սուշէ՝ ամս 8, 'ի մարդպանու-
թեանն Վահանայ Սամիկոնոյ :

ԻԲ. Տէր Սահակ՝ ամս 5, և սա 'ի ժամա-
նակս Սամիկոնոյ Վահանայ :

ԻԳ. Տէր Քրիստափոր՝ ամս 5, 'ի նոյն
աւուրս Վահանայ :

ԻԴ. Տէր Վեռնիդ՝ ամս 2 :

ԻԵ. Տէր Ներսէս՝ ամս 9, 'ի նոյն ժամա-
նակս Վահանայ :

ԻԶ. Տէր Յովհաննէս՝ ամս 15, 'ի մարդ-
պանութեանն Վարդանայ Սամիկոնոյ :

ԻԷ. Տէր Սովսէս ամս՝ 30, 'ի մարդպանու-
թեանն Սեժեժոյ, առ որով եղաւ թուա-
կանն Հայոց, և վկայեաց աւերին Իզաբուղիտ
'ի փառս որդւոյն Նատուծոյ :

ԻԸ. Տէր Նքրահամ՝ ամս 23, 'ի մարդպա-
նութեանն Տաճկաց :

ԻԹ. Տէր Յովհաննէս 'ի Կողովոյ՝ ա-
մլս 26, 'ի մարդպանութեանն Վաւթի : Սա
եղ. ակթառ 'ի Կոտայոն յաւուրս Սօրկայ Թա-
գաւորին Յունաց :

Լ. Տէր Կոմիտաս Ղըջից՝ ամս 8, յա-
ւուրս Վաւթի մարդպանի : Սա ընդարձա-
կեաց զվկայաբանն սրբոց Հռիփսիմեանց :

ԼԱ. Տէր Քրիստոսափոր յազատ տանէ յազգէ Լ'բրահամու՝ ամս 4, առ նոյն իշխանաւն Վաւթի :

ԼԲ. Տէր Լիզր՝ տկարացեալն կաշառօք ՚ի Հերակլեսայ, բայց մեծ մասն Հայոց և վանորայքն մնաց շնորհիւ Տեառն և յազօթս սրբոյն Վրիգարի :

ԼԳ. Տէր Նիքոսէս շինող մեծ եկեղեցւոյն ՚ի Վաղարշապատ և սրբոյն Սարգսի ՚ի Վլախն և Վերապին, ՚ի մարզպանութեան Թէոփորոսի ամս 20 :

ԼԴ. Տէր Նիսաստաս Դ'կոռոյ՝ ամս 6, յաւուրս Համազասպայ մարզպանութեանն :

ԼԵ. Տէր Իսրայէլ Վանանդայի՝ ամս 10 : Սա եհան զՆիքոսէս հերետիկոս ՚ի Պարտաւայ՝ կամօք Լիլանից, որ էր նոցա կաթուղիկոս :

ԼԶ. Տէր Սահակ ՚ի Չորոյ փորոյ ՚ի գեղէ Լ'բքունայ՝ ամս 25, ՚ի մարզպանութեանն Նիքոսեհի և Լ'շոտոյ : Սա էր որ եկն ՚ի Խառան և անդ մեռաւ :

ԼԷ. Տէր Լիլիա Դ'ղիովտայ՝ ամս 13, 4 մարզպանութեանն Սեբաստայ :

ԼԸ. Տէր սուրբն Յովհանն Դ()Ճնայ, ի մատնասէրն և նշանադործն՝ ամս 10 : Սա եւ բարձ զլարն Լիզրայ :

ԼԹ. Տէր 'Իսա.իթ 'ի Կրօտայից' ամս 13
յանիշխանութեանն :

Խ. Տէր սուրբն Տրդատ 'ի Վանանդայ'
ամս 23 :

ԽԱ. Տէր Տրդատ միւսն՝ ամս 3, յանիշ-
խանութեանն :

ԽԲ. Տէր Սիսն Ղլճնեաց' ամս 8, յան-
իշխանութեանն :

ԽԳ. Տէր Լսայի Ղլշտղատրուշ գեղէն՝
ամս 13 :

ԽԴ. Տէր Ստեփանոս՝ ամ մի, յանիշխա-
նութեանն :

ԽԵ. Տէր Յովար՝ ամիս 6, 'ի Կիւրատա-
ղատէն :

ԽԶ. Տէր Սաղովման 'ի 'Կառնոյ' ամ մի,
յանիշխանութեանն :

ԽԷ. Տէր 'Կէորդ 'ի Բաբականոյ' ամս 3 :

ԽԸ. Տէր Յովսէփ յեկեղեցւոյն որբոյն
'Կրիգորի' ամս 11, այր բարի :

ԽԹ. Տէր 'Իսա.իթ 'ի Սաղազայ' ամս 25 :

Ծ. Տէր Յովհաննէս 'ի Կոտայից' ամս 22,
յիշխանութեան Սմբատայ :

ԾԱ. Տէր Օսթարիա 'ի Ղազայ' ամս 22,
յաւուրս Աշոտոյ իշխանաց իշխանի, որ և
Թադաւորեաց 'ի տանէ Բագրատունւոյ, և
Ախէ որդին Շեխայ աղամ ետ, պսինքն դը

բօշ՝ Օլաքարիաց, բառնալ ՚ի վերայ նորա խաչ:

ԺԲ. Տէր Դէորդ ՚ի Դառնայ՝ ամս 21, յաւուրս Թագաւորութեանն Աշոտոյ որդւոյ Սմբատայ որ գերեցաւն, և Համամ բարեւոյաշու Թագաւորն Աղուանից եհան:

ԺԳ. Տէր սուրբն Մաշտոց խոռանալ թակն՝ ամս 7:

ԺԴ. Տէր Յովհաննէս՝ ամս 28, ՚ի Թագաւորութեանն Սմբատայ և որդւոյ նորին Աշոտոյ:

ԺԵ. Տէր Ստեփանոս՝ ամ մի:

ԺԶ. Տէր Լեզիսէ ամս 7:

ԺԷ. Տէր Թէոդօսոս՝ ամս 11, ՚ի Թագաւորութեանն Աշոտոյ և եղբօր իւրոյ Աբասայ:

ԺԸ. Տէր Անանիա Սոկացի՝ ամս 22, յամս Թագաւորացն Աբասայ և Աշոտոյ որդւոյ նորին:

ԺԹ. Տէր Վահան՝ ամ մի, յամս նոյն Թագաւորաց:

Կ. Տէր Ստեփանոս՝ ամս 2, ՚ի Թագաւորութեանն Աշոտոյ:

ԿԱ. Տէր Խաչիկ՝ ամս 22, ՚ի Թագաւորութեանն Աշոտոյ և Աբասայ:

ԿԲ. Տէր Սարգիս՝ ամ մի եկաց, և եթող զաթոռն և աղօթից սրարապետաց:

ԿԳ. Տէր Պետրոս՝ ամս 39: Օրոս ամ մի

արդեւի՞նն 'ի Վճի, և բերին յաթոռն զՎէոսկորոս հայր Սանահնին. և նա ամ մի կալեալ զկաթուղիկոսութիւնն, և կաթուղիկոսն Ղուանից երթեալ առ թափաւորն ետ հանել զտէր Պետրոս 'ի բանտէն, և Վէոսկորոս չոգաւ 'ի վանս իւր. և տէր Պետրոս երթեալ 'ի կրտանդինուպօլիս՝ դարձաւ 'ի Աւաստ և անդ կատարեցաւ:

ԿԻ. Տէր Խաչիկ քուրորդի նորին՝ ամս 2, և կատարեցաւ 'ի Աւաստ նոյնպէս:

ԿԵ. Տէր Վահրամ սրդի Վրիգորի Վաժիսորի առեալ զաթոռն զկնի չորից ամաց խափանուածոյն՝ եթող ⁽¹⁾ զկաթուղիկոսութիւնն և չոգաւ 'ի թարգմանութիւն 'ի կրտանդինուպօլիս, և դարձաւ Այրուսայէմ նախ զնալ և յակրամայս եհան ծովն զնա 'ի Սար. և զկնի երկուց ամաց եկեալ առ Վող Վասիլն՝ կատարեցաւ ⁽²⁾ 'ի կարմիր վանս:

ԿԶ. Տէր Վէորգ անուցիչն Վահրամայ՝ ամս 3:

ԿԷ. Տէր Բարսեղ ազգականն Վահրամայ՝ ամս 12: Սա մեռաւ յանկմանէ 'ի վերայ նորա հեծանի 'ի շինութիւնս ինչ եւ թաղեցաւ 'ի կարմիր վանսն:

(1) Նորագոյն օրինակքն՝ (2) Հնագոյն օրի. ի Հաւրէ
էնդ խնս և չգաւ: քնն:

ԿԸ. Տէր Վրիգոր ազգական նոցին Վահրամայ և Նարսիս՝ ամս 53. որ փոխեաց զաթոռն ՚ի Օսմէ գղեակ և անտի ՚ի Հռոմ կլայն :

ԿԹ. Տէր Ներսէս եղբայր նորին՝ ամս 7, որ էր յաւուրս մեր շնորհադարդ վարդապետութեամբ : Այսմ շարակարգութեամբ իւր գիր արարեալ գտաք և կարգեցաք ստուգիւ յաւարտման մերոյ քաղուածի որպէս ճամուկ ՚ի մեկնոցի, յաւալով ՚ի Տէր և յերկրպագուս նորա՝ ողորմութիւն գտանել յաւուրն կարեաց վասն աղօթից արանց ան նախանձից : Իաց զՉոռնակ և զՀոռսիկ՝ որ զինի մահուանն սրբոյն Ներսիսի եղին, ոչ կարգեցաք՝ չհաճելով, և ոչ զՎառքմակ հակառակն և ոչ զԲամբասեալ Նսորիսն ըզրարդ իշոյ և զՀմուէլ զճողգիմակայոն սրբոյն Սահակայ : Իսկ զինիսն սյլք լցեն :

Տէր Միխայէլ միմչեա ցալս վայր. աստի վարդան սիսանի վարդապետն :

Արդ ևմեք հետեւեալքս և պատահեալքս այսմ՝ հասուցուք մինչեւ ասմեզ նովին յաւալն Նսաուծոյ : Յետ կատարման պատուական հայրապետացն Վրիգորի և Ներսիսի

երկուց եղբարցն՝ էսա. զաթառն եղբորորդի նոցա՝

Հ. Տէր Գրիգոր՝ ամս 20. Սա շինեաց ըղ-
դեղատպածոյճ եկեղեցին ՚ի Վլայն և զարդա-
բեաց զնա մեծապէս :

ՀԱ. Տէր Գրիգորիս Տղայն՝ ամ մի. Սա
արգելական եղեալ յարքայէն Վեռնէ, ջա-
նաց ՚ի գիշերի իջանել յամրոցէն, և կտրեալ
պարանին՝ անկաւ և մեռաւ :

ՀԲ. Տէր Գրիգորէս Վսիբաան կոչե-
ցեալ՝ ամս 7 :

ՀԳ. Տէր Յովհաննէս մեծաբարու և
յաղթասէր՝ ամս 18 :

ՀԴ. Տէր Կոստանդին յերրորդ մասնէ
Հայոց, ՚ի գղեկէ Ռարձրբերդոյ՝ որ հայի հա-
րաւով ՚ի դաշան Վիւլիկիոյ և ՚ի ծովն Վդ-
րիանու կոչեցեալ, սրդի առն արդարոյ և խա-
ղաղականի Վլահրամ կոչեցելոյ. յորովայնէ
ընտրեալ յաստիճան առաքելական ՚ի Հոգ-
ւոյն, և օրինօք նորին սնեալ, և ըստ կարգի
յամենոյն գործս եկեղեցւոյ վարժեալ ՚ի
շնորհս քահանայոս թեան և յառաջնորդու-
թիւն վանից և յեպիսկոպոսութեան տես-
չութիւն, և յամենայնի ընտիր գտեալ և հան-
դիսաւ որ Վլան որոյ և ՚ի կատարման հոգե-
ւորական և մարմնական հատակի վկայու-

Թեամբ Աստուծոյ և մարդկան մեծի գահոյի
 և աթոռոյ հայրապետութեան Հայաստա-
 նեայց արժանաժառանգ լեալ 'ի շնորհէն և
 'ի բնաւ լրմանէն Նկեղեցւոյ բռնադատեալ .
 ըստ որում և փորձն ցուցաւ և արդիւնքն
 յայտնի տրարին , և միաբանեցաւ ընդ 'նմա
 'շնորհն : Այլ է այժմ քսան և հինգ ամ հայ-
 րապետութեան նորա , 'ի դղեակս աստուա-
 ծապահ Հռովմայ կոչեցեալ , խաղաղասէր
 բարութ և ոմարատ վարութ առ ամենեւին
 խաղաղութիւն կալեալ . վկայութիւն բարի
 և դրուատիս յարտաքնոցն տաւալ . այցելու
 որբոց՝ և այրեաց խնամածու , և գերեջոց
 անխնայ ծախիւք դարձուցիչ և զարդարիչ ,
 հայրենի գթովք զամենեքումք փարելով .
 և եղեալ առատաձեռն առ ամենայն կարօ-
 տեալս ողորմածութեամբ , եւ եկեղեցեաց
 բազմաց պիտոցից քուցիչ :

Այլ յաւել և 'ի յայլ բարիսն և զայս մա-
 տեան 'ի գանձս եկեղեցւոյ , և եւս բաղձա-
 նօք Թարգմանել զսա յասորոց 'ի հայս, պիտա-
 նի լեալ և շահաւէտ բուրաստան , լայն և
 երկայն իմաստիւք լցեալ , և կարճառօտ բա-
 նիւք՝ բովանդակեալ , որ 'ի սուղ ժամանակս
 կարող է զպատահեալսն 'ի վերայ կացու-
 ցանել հին և նոր դիպուածոց : Այլ և հիմն

Հաստատ և աշտարակ անշարժ իսկ է հայա
դաւան հաւատոյ և ուղղափառ խոստովա
նութեանս, վկայս բազումս ցուցանելով յազ
գաց ճշմարիտ ուղե գնացութեամբս՝ հիմամբ
աստուածական և առաքելադիր կայիւք ամ
բացեալ։ Այլ և յոլովք տարակոյր և հան
գոյցք լուծանին ՚ի սմա։ Այլ չէ ինչ զարմա
նալ ընդ նորալուր և անծանօթ բանսն որ
գտանին ՚ի սմա, քանզի Ասորիք բնակու
թեամբ իմն գաւառաց և բառիւք լեզուաց
մօտաւորք են միշտ Հրէիցն լեալ քան զա
մենայն ազգերդ, և ՚ի գէւղ է նոցա մանա
ւանդ ծանօթս գոլ հնոյ կտակին քան այլոց։
Ասե որ զսոս մատեան շարացարեալ է, ՚ի (Յու
նաց և Աղգիպտացւոց և ՚ի Քաղդէացւոց
դիւանաց և ՚ի դպրոցաց է հաւաքեալ։ Ասան
սիոյ առաւել սիրելի և պիտանի և հաւա
տալի է, և վարձս բազումս կալցի առաջի
Աստուծոյ և երախտիս յեկեղեցիս ուղղափա
ռայ՝ վաստակասէր այրն բարեփառ տէր
Ալիսայէլ, զի յոլով սէր և գութ երեւի նա
ունել առ ազգս մեր ՚ի գրոց աստի։

Արդ ՚ի յամի ութերորդի քառամներորդի
երկերիւրերորդի հազարերորդի թուահա
րութեան անժամանակ որդւոյն Աստուծոյ
գաղատեանն, և ՚ի Ռէէ թուականութեանս

Հայոց՝ թարգմանեցաւ գիրքս այս յատուոց
 'ի հայս 'ի հայրապետութեան Հայոց տեառն
 Վոստանդեայ և 'ի թագաւորութեան Հայոց
 Հեթմոյ քրիստոսապսակի, և զգուշակենցաղ
 թագաւհւոյն իւրոյ Օլապելլի՝ գասեր | Էւո-
 նիարքայի, ըստ Նստուծոյ քաղաքավարելոց
 հնգից եղելոյ նոցա զաւակաց ծիրանածնաց,
 երկուց ուստերաց և երից գասերաց, որոց
 անուանքն | Էւոն և Թորոս, անուամբ հա-
 ւուռն իւրեանց⁽¹⁾, որոց հովանի լիցի ամենակազ
 Նազուկն հայրենի, ածելով 'ի գահ հայրենի
 արքայութեանն եզերօք Հայաստանեայցս :

(Յայսմ ամի կենդանի էր կորովամիտ և աւ-
 ջողեալն 'ի բարիս արքայահայրն Հայոց պա-
 րսն Վոստանդին, և բերկրեալ այլովք ուս-
 տերօք չորիւք, տէր Նարսեղ տէրն 'Իրա-
 զարկուն, և պարոն Սմբատ սպարապետն Հա-
 յոց, և պարոն () շին տէրն Վիւսիկոսայ, և
 պարոն | Էւոն, որոց զսրանալ լիցի ըստ Նս-
 տուծոյ և ածել արիութեամբ ըստ հոգւոյ
 և ըստ մարմնոյ :

| Եւ էր պատրիարք Նսրուոց ուղղափա-
 ռայ Սար Իգնատիէ Նստիքու, որ զօրինաւ
 կրն շնորհեաց և փոխեցաւ 'ի ձեռն Իշօխայ
 սրբասնեալ քահանայի վարժելոյ 'ի հանձար

(1) Հնագոյն օրի . յաւելու' . և հասանալի հարապատկիմիւր

բժշկական արհեստի, որոց վարձատու լինի
տէր Յիսուս 'ի շնորհս իւր :

Այլ և մեք իսկ⁽¹⁾ տառապեալ ոգի Վարդան վարդապետ, որ ըստ մերում կարի կատարեցաք 'ի գիրքս յայս, ունինք հաւատ և յոյս 'ի Կթութիւն. Աստուծոյ և յետ նորա 'ի բարեխօսութիւն և յաղօթս ծառայից նորա՝ տու մեզ դարձուցանել զերեսս ողորմութեանն Վրիստոսի 'ի վերայ անկշռելի պարտուց մերոց անթուապատիկ բիւրուց տաղանդաց: Վանդի սցառ ամենակալութեամբ ընդոստուցաք զմեզ մոռանալ զանդակից և զնդանացեալս մեր տկարութիւն մարմնոյ և բաղմազան տրամութիւն և զցնորս հոգոց խորհրդոյ վասն անշահաւոր տարաշրջութեանր: այլ և յաղագս թշուառացուցիչ ժամանակիս զոր ածին չարիքն մեր յաճախեալս Վանդի սակաւ քան զչափ մեղաց մերոց արքայց մեզ Տէր արտասուս, և նուազ քան զյորդաբուխ ակտիցն մերոց ջրհեղեղս խաղացին առ մեզ վտակք արեան, և ըստ գաղաւնական գնացիցն մերոց յագեցան գաղանք 'ի մարմնոյ մերոց :

Վանդի շնչեաց բարկութիւն Տեառն՝

(1) Էնագոյն օրի. պակասէ դառնութիւն
տառապելու ոգի Վարդան իւր.

Ճանճուն արեւելեան հիւսիսայնոյ օտար և անընդել ազգին, որպէս ասե՛ն՝ Թորգոմա զունք և՛ ի զարմէն Հագարու, և հողմով աւորէնութեան մերոյ ած զնոսա մինչեւ առ մեզ ըստ նախատես մարգարէութեան նախնի սուրբ հօրն մերոյ Ներսիսի արուստու ապատում ողբոյն, զոր լալով նախաձայնեաց զկորուստ հոգեւոր երկանց իւրոց ծննդոց, զորս ինչ կրեցաքն յազգէն՝ Նետողաց. զորոց զանուանս կոչէ սուր և թեթեւ, զի թերեւ թաթարն սուր և թեթեւ ասի ըստ լծորդացդ փոփոխման, և կամ⁽¹⁾ հար և տար՝ որ է տաթար, քանզի հարին անյազատէս և տարան աներկիւղաբար զորդիսն Վօնի ի ատրկաւթիւն գերութեան: Աւ ասէ զնոսա սուրբն Ներսէս ի մնացորդացն Հագարու, և Ասորիք ասե՛ն զնոսա Թորգոմեանս, յայտէ՛ խառնեալ ազգին Վովգոյ որ ի Թորգոմայ ընդ զարմն Հագարու՝ որք ունին զՎիւթի մասն տշխարհի, որ սկսանի յԱթլ գետոց և ձգի առ Ամաւոն լերամբն՝ ուր բնակեալ են ազգք քառասուն և երեք, որք խուժալ կան անուամբ կոչին յիւրեանց լեզուս, և գլխաւորն նոցա Վուշխ անուանի. և անուն միայ ազգին թուղարք ասի, զոր կարծեմ թէ

(1) Յօրինւիմ՝ գուր և սուր:

այս եւն թաթարքս : Եւ սրպէս լուսք յոմանց
 'ի նոցանէ , եթէ ելին առաջինք նոցա 'ի թուր-
 քաստան աշխարհէ և մեկնեցան մինչեւ 'ի
 կողմ արեւելեան , և կային աղքատութեամբ
 'ի փորձս աւաղակութեան և յափշտակու-
 թեան . և պաշտօն ինչ ոչ ունէին , բայց ընդ
 արեգակն զպոմանային , և 'ի պատճառս հը-
 մայութեան ունէին պատկերս ինչ թաղեայ ,
 զորս տակաւին կրեն ընդ ինքեանս :

Եւ զկնի ժամանակաց անցելոց՝ ոմանց 'ի
 նոցանէ զգայուն արանց նեղեալ 'ի թշուա-
 ռական կենաց իւրեանց , կոչեցին զերկնաւորն
 Նստուած որ զամենայն ինչ արար՝ յօգնա-
 կանութիւն անձանց : Եւ ուխտեցին նմա
 ուխտ , և ելին 'ի վերայ քաղաքի միոյ փոքու ,
 յափշտակեցին զնա 'ի տերանցն , և բնակե-
 ցան անդ : Եւ յայնմանէ ոյժ առեալ տիրա-
 ցան երկրին , և կոչեցին յերկրէն իւրեանց
 թիկունս և զօրացան 'ի վերայ Փարսից , և
 առին զիշխանութիւնս նոցա : Եւսան և 'ի
 մոգուց անտի զարուեստ կախարդութեան ,
 և առեալ հրամանս 'ի դիւթաց անտի՝ եթէ
 տուեալ է նոցա յՆստուծոյ զաշխարհ ամե-
 նայն , ելլեն վտառհութեամբ և ժառանգես-
 ցեն զնա : Եւ չէ ինչ զարմանալ , զի՝ Նա
 բուգդոնսոր արքայ Նաբելացոց հմայիւք

եւ յԱրուսաղէմ, և մատնեաց Տէր 'ի ձեռս նորա. և զԿիւրոս Պարսից արքայ օծեալ իւր կոչէր Վստուած և առաքէր 'ի վերայ Բաբելոնի : Եւ և ինքեանք խոտտովանին զամենայն ինչ Վստուծոյ առնել, և զինքեաւ նրա նորին հրամանաւ ասեմն ⁽¹⁾ եկեալ :

Արդ հաւատացեալ նոցա հրամանի իւրեանց երեւմանն, եղեն նորա երեք բաժին ընտրութեամբ իւրեանց թագաւորին զոր խաքանն կոչեն, որ է խանն : Ասն առաջին գնաց 'ի կողմն Հնդկաց, և մասն երկրորդ շոգաւ առ անապատօք հիւսիսոյ, և երրորդ բաժինն ընդ մէջ Պարսից աշխարհին՝ և եկն մինչեւ առ մեզ : Եւ ասէին թէ երեք էին գլխաւորք, և մինն բարեբարոյ քան զերկուսն, զոր ⁽²⁾ Չարմաղանն կոչէին. որ և զինի բազում աշխարհաց աւերման և կատորման նստեալ 'ի խորհուրդ զոր խուռուլթաց կռչեն, և ասացեալ Չարմաղանին թէ՝ Բաւա կան է աւերս և կատորուածս, յայսմ հետէ զհնազանդեալսն մի ջնջեսցուք 'ի սպառ, զի մի բարկասցի Վստուած : Իսկ երկու գլխաւորքն հակառակեալ ընդ նմա ասացին թէ՝ Այ է պարտ մեզ ապրեցուցանել և ոչ զոր, որովհետեւ աջողէ մեզ Վստուած : Եւ տրաւ

(1) Նորագոյն գրեակէ՝ Էսդ. (2) Նոր. գրեակէ՝ Չարմաղ

մուծեամբ ննջեցին զգիշերն զայն . և յայնմ գիշերի մեռան երկոքեանն որ զանողորմութիւնն կամէին , և զարմացան զօրքն և հասուցին զբանն առ Վանն : Եւ առաքեաց հաստատեաց զկամս Չարմաղանին՝ օրինօք խնայել ի հնազանդեալսն և դնել ի ներքոյ հարկի . և զնա միայն հաստատեաց ի գլխաւորութիւն , զի այն է ասէ կամք Վատուծոյ . վասն որոյ և կան ի նոյն մինչեւ ցայսօր :

Իսկ զժամանակ ելանելոյ նոցա ասէ մեծն Վերսէս , եթէ զկնի իմոյ վախճանիս յորժամ անցանէ եւթն հարիւր ամ՝ սկսանի լինել : Եւ արդ ըստ վճռոյ սրբոյն հարիւր յիսուս ամ է զօրանալոյ նոցա և յաղթութեան , եւ յորմէ հետէ մտեալ են յարեւելեան աշխարհն Հայոց՝ քսան և ութ ամ է : Եւ զոր ինչ գործեցին ապականութիւն երկրին և տառապումն քաղաքաց և գղեկաց և աւեր եկեղեցեաց և մահս ազգի ազգիս և գերութիւնս . և թէ նրպէս յետ այնորիկ հաշտեցան ընդ միայորդսն ի ձեռն իշխանաց աշխարհին և պարին խնամութիւնս , և միջնացեալ եկեղեցեացն և եկեղեցականացն դիւրութիւնս և ազատ կամօք կալ ի կրօնս իւրեանց . սակայն անըրապէս պահանջումն հարկաց ճշգիւ և անխնայապէս ըստ գլխոյ

արանց և անաանոց՝ բաց ՚ի մանկանց և կեղեցւոց և ամենայնի որք զձեւ աղօթական կարգի ունիցին : (1) Կայստիկ զամենեւեան գրեալ է լինով ՚ի տեղիս տեղիս . և մեք մի շփոթեալ ցուք զոճ շարագրացն կարգի՝ որ յատուկ խնդրէ հաստածս և պարապումն ժամանակոց և հաստատութիւնն ՚ի տեսիլ աչաց դորձեցելոց :

Սակայն զյորովս տեսաք տչօք մերովք ՚ի նախաձայնեալ աղետից սուրբ նահատակին՝ Նիքոսէսի : (1) զեկեղեցիան մեր նսեմացեալ և զսեղանան սուրբ կործանեալ, զմատենաս առտուածային այրեցեալ և առ ոտն կոխեալ, զպրասն սրբութեան և զքրիստոսական նշանան անարժանից ձեռօք շոշափեալ և նախատեալ և յանարգ պէտս վարեալ, զաշխարհքս մեր անապատացեալ, զքաղաքս բնակութիւն լեալ գաղանաց : Վանդի լցան լերինք և անապատք մեր անզերծ փախստէիւք և դաշտք դիակոյտ սակերօք կոտորելոյն, և անդատանք մեր և հովիտք ոռոգեցան արեամբ, և կերաք մնացորդքս զհասկ անդեան սցն ախի աբոտորէից : Ղգասքն մեր ՚ի ծառայութիւն իջին և փափուկքն մեր յանըմբելի չար-

(1) Նորագոյն օրինակքն յղեալին լարեաց եղանակ և իւրաքանչիւ և մի իմ գեղեցիկ ձեւն ՚ի գերեզման զառարկ ինչ :

չարանս : Բարձունքն մեր խոնարհեցան , և
 փառաւորքն մեր յանարգութիւնս ընկճե-
 ցան : Մսունդքն հովասուն լերանց խորշա-
 կահարք եղեն յարեւու : Կուսանքն մեր ու-
 տարաց եղեն , և երիտասարդքն մեր հովիւք
 և (1) կուտպանք այլասեռից : Կարօտացաք ող-
 բոցն Նշրեմիայի և կրեցաք զպատուհաս հնոյն
 Խորայելի : Տղայք աշխարհաց մերոց որք
 եղեն և մարք նոցա պրիք : Արդիք վերնոյն
 Սիօնի զուգակշիռք ոսկւոյ՝ իբրեւ զանօթ
 անպիտան հարան զքարի : Զրուեցաւ հօտն
 Տեառն , ճապաղեցան գառինք արօտի նորա :
 Սաճառակուր եղեն յազգս հեռաւորս գը-
 նեալքն արեամբն Վրիտոտսի : Բաժանեցան
 ծնունդք ՚ի ծնողացն . մեկնեցան հարազատքն
 ՚ի միմեանց , հեռացան բարեկամք ՚ի սիրե-
 լեաց , դարձաւ տօնն մեր ՚ի սուգ և ուրա-
 խութիւն մեր յարտասուս , և ոչ գոյ թիւ
 աղաղակի մարում , զի չլիք համար չարեաց
 մերոց : Եւ ՚ի վերայ այսր ամենայնի ոչ է ՚ի մեզ
 զղջու մն և ոչ ապաշխարութիւն , ոչ պատա-
 ռեցաք զսիրտս մեր , և ոչ խարշեցան փորո-
 տիք մեր , և ոչ դարձաք ՚ի գնացից մերոց
 խոտորնակաց , այլ և յաւելաք վերս յանօրե-
 նութիւնսն մեր յառաջինս , և խաւարեցան

(1) Հնագոյն օրի . Ընթարձի :

անմտութեամբ խորհուրդք մեր : Եւ ո՞վ է
զարմացի ընդ լըբութիւնս մեր , զի տակաւ
ւին ուխտի մեզ արեւս այս , և խնդրեմք հը
նարիւք զսէր և զվայելս աշխարհիս և զփառս
սորա զփախստականս :

Եւ այց ես մանաւանդ զանձնէ ասեմ
զոր գիտեմ , միայն զկիրս և զկամս ստորա
քարչս անյագապէս եղեալ մոխրասէր յաւ
ւուրս իմ , և միայն 'ի ձեռն սակաւ սատարիս
այսմ ունիմ ակն մեծի դժութեան Կտուծոյ
վասն աղօթից ձերոց զոր հայցեմ լուութեամբ
գրոյս , իբրեւ զսովեալ սպասեակս առ ըն
թեր սեղանոյ մեծատանոց : Եւ յաւելում 'ի
մաղթանս իմ զբարեխօսութիւն սրբոյ՝ եւ
դեալ առաջի ձեր նուէրս՝ առ իս ածել զգու
թըս ձեր սիրով զիջանել ընդ իս , և խնդրել
ինձ 'ի սրտէ ողորմութիւն 'ի կամեցող և 'ի
կարող խնամոցն (Յիսուսի : Եւ այն որ մեծ է
ողորմութեամբ՝ աջն յաջողակ Հօրն բարձրե
լոյ , որոյ բնաբար է փրկելն և կեցուցանելն ,
թէպէտ և 'ի մէնջ բռնադատեալ հարկանէ
յուսով խրատու , այն որ ոչ ⁽¹⁾ ցաւելի և
կամաւք չարչարէ զանդամս իւր , նա բժշկեա
ցէ զվիրաւորեալ մարմին իւր զսուրբ Եկե
ղեցի , և զցրուեալ հօտս իւր հաւաքեացէ առ

(1) Ամենայն օրի . ունեին՝ ունայ տէլ :

Ինքն յարօտս խաղաղութեան բարերար կա-
մօք իւրովք, 'ի փառս անուան իւրոյ, և
ղերկոսին ակունս զայնոսիկ զպատուական՝
ղկացծ և զկանաչ, զաթոռքս հայրապետա-
կան և արքայական հայադաւան ազգիս ուղ-
ղափառութեան, զոր եթող մեզ զաւակ յու-
սոյ Տէրն զօրութեան, յորս գոյ օրհնութիւն
Տեառն ամենակալի զսոսա հաստատունեան,
սասան պահեսցէ զօրութիւնն ամենակիր և
ամենաստեղծ արժանաժառանգ աթոռակա-
լօք մինչև յաւիտեան: Այլ զայժմու նստեալ-
քս արժանաւոր կոչմամբ Հոգւոյն սրբոյ
զտէր Աստանդին Հայոց մեծաց և հանուրց
վերադիտող, և զնոյնազարմ ազգիս պսակա-
կիրն Հեթում պարսպաց ամօք առողջակիր
մարմնով և անուանի փառօք խնամեսցէ 'ի
գովեստ ամենասուրբ տէրութեան իւրոյ,
զաւակօք և զարմօք որ ըստ Հոգւոյ և որ ըստ
մարմնոյ, և յետ աստեացս անասելի աթո-
ռոյն և անթառամ պսակին արժանաւորեսցէ:

Այլ որք այժմ ընդ մեզ հարք և եղբարք,
եղիակոպոք և վարդապետք և պատկառե-
լի ծերունիք, և ժրաջան ճգնաւորք, և պա-
տարագօղք և կղերիկոք, և գործաւորք
մարմնական պիտոյից, և խնամածուք ասա-
ռածապահ գղերկիս, և սպասաւորք սրբա-

զան աթոռոյս, որք են ամենեքեան առ մի
մեանս սիրունք և առ միզ աննախանձք, և
փոխման մատենիս յօժարամիտք և յորդո-
րիչք, զամենեկեան առատաձեռն պարգե-
ւօք լի արասցէ Թադաւ որն փառաց հոգեւոր
և մարմնաւոր յաջողութեամբք, ի մեծութիւն
և ի փառս անուան իւրոյ . որ է օրհնեալ
և փառաւորեալ, գովեալ և գոհաբանեալ
յազգս և յազինս բոլոր բանականաց, յաւի-
տեանս յաւիտենից . ամէն :

ՅԱՆԿ ԳԼԽՈՑ

ԳԼՈՒԽ		ԵՐԵՄ
Ա.	Յաղագս յԱդամայ հետե մինչեւ ա- մադուհը :	1
Բ.	Ամադուհը : որ եկին էր Թագաւոր, և այլ կարգ Թագաւորացն Բաաիլացւոց :	24
Գ.	Յաղագս Մովսէսի ընդ ծափն կարմիր :	46
Դ.	Յաղագս Թե Գշխոյ եկն առ Սողոմոն :	65
Ե.	Յաղագս Թարգմանութեան հին կտա- կարանացն 'ի Վիպրաո կղզի :	400
Զ.	Յաղագս կարգաւ առաքելոցն որք կա- տարեցան :	193
Է.	Յաղագս Աբգարու որ առաքեաց յԵ- րուսաղէմ նկարագիր լիան պատկերին Քրիստոսի :	429
Ը.	Յաղագս Թե ազ սաստիկ եղեւ 'ի Դիսկղէտիանոսի ժամանակն :	447
Թ.	Յաղագս Արիսի հերձուածողին :	452
Ժ.	Յաղագս Յուլիանոսի ուրանալոյ :	462
ԺԱ.	Յաղագս Մելիտասի որ կանոնեաց չաա- նել խոստովանալ Թիւն անիմատ քահանայի :	477
ԺԲ.	Յաղագս Նեառի հերձուածողին :	190
ԺԳ.	Յաղագս նշանաց որ եղին ամիս մի օգո- փոշի տեղաց և Թիզ մի կուտեցաւ :	224
ԺԴ.	Յաղագս աւերման Ամթայ և Պողոս անուն հրեայ եղեւ պատրիարք Անտիոքայ և Ժողովեաց զամենայն եպիսկոպոսունա . զկնի Պողի Ասկղիոյ եղեւ շարագազան և հեղեղն որ Լեառոյզ արար զՍուհայ :	252
ԺԵ.	Յաղագս Ասկղիպայ և Եփրեմի . որ անիծանելն զուղղափառսն : և եկն պա- տուհառ 'ի վերայ նոցա :	265

ԺԶ .	Յաղագս որ յաթ հարիւր քառասուն թուին Ասորաց եղեւ հրաշք անհաւա- տայի : և զկնի եղեւ մահաբաժամ որ բնաւ չէր լեալ : և եղեւ սով և շարժ քա- ռասուն որ :	262
ԺԷ .	Յաղագս որ յաթ հարիւր եւթանա- սուն և մի թուին Ասորաց : և Ամթոյ պատուհասին :	273
ԺԸ .	Յաղագս որ յայսմ ժամանակի երեւե- ցաւ Մահմէտ որդի Աբդլուհի 'ի թուին հայոց վաթսուն և եւթն ջայտու ժամա- նակօք խաւարեցաւ կէս արեգականն յա- րեգ աշնանամտին մինչև 'ի քաղոց ամիս :	312
ԺԹ .	Յաղագս սով ոստիկ եղեւ : և զկնի եղեւ հողմ ոստիկ հիւսիսային և փոշոյ բազում եկեղեցիս և բրգունա քաղաքաց : և Ոմարոյ՝ որ հրամայեաց ոչ բնդունիլ ըզ- գրիտոսնէից վկայութիւն :	333
Ի .	Յաղագս որ նշանք մեծամեծք և ցու- մունք և փոշի գայր : և 'ի մոլին խռովեալ սիւնք հրեղէնք երեւեալ : և եկն կարկուտ կշիռն երկու լիար : և Ջամբրի հարկաւ պահանջութիւն անյիշելի :	356
ԻԱ . *	Յաղագս աստի ակասնի պատմութիւն նքս 'ի յառումն նիւլիկիոյ առ Հոյս :	406
ԻԳ .	Յաղագս կռուելոյ արագիւլք և խորդք :	418
ԻԴ .	Յաղագս գեղարգեանն Գրիտոսի :	422
ԻԵ .	Յաղագս առման Ալային Հռովմայ :	428
ԻԶ .	Յաղագս պարոն Թորոսի և Ստահուանի և հարցմանց Տ : Ներսիսի և հաւատացն քննութեան և երկու բնութիւն ասելոյն	433

* Աստի օրէնք օրէնք 'ի խառնելու գնէն շիւս Գրիտի :